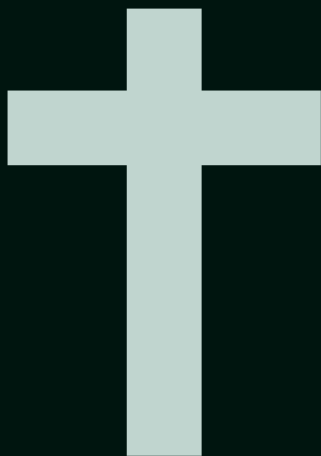

God Lavayiyat Añ
Puhuvasiwni

New Testament in Hopi (US:hop:Hopi)

God Lavayiyat Añ Puhuvasiwni New Testament in Hopi (US:hop:Hopi)

copyright © 2012 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Hopi

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Hopi [hop], USA

Copyright Information

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Hopi

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-25

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 29 Jan 2022
f1558f03-6e18-5edf-b292-77ef05524aff

Contents

MATTHEW	1
MARK	56
LUKE	90
JOHN	147
Jesus Ayamuyatuy Hiniwhtipuamu	186
ROMANS	235
1 CORINTHIANS	257
2 CORINTHIANS	278
GALATIANS	292
EPHESIANS	300
PHILIPPIANS	308
COLOSSIANS	313
1 THESSALONIANS	318
2 THESSALONIANS	323
1 TIMOTHY	326
2 TIMOTHY	333
TITUS	337
PHILEMON	340
HEBREWS	342
JAMES	358
1 PETER	364
2 PETER	370
1 JOHN	374
2 JOHN	380
3 JOHN	381
JUDE	382
HIMU NATONIQ A MATAQTIWHQA	384

LOMATUAWI MATTHEWT AHPIY'O

The Birth Record of Jesus Christ (Lk 3.23-38)

¹ I' tutuveni it Jesus Christ hakiy ahpiy sinotiqat tuawi'ta. Pam Abraham-nit pu David pumuy amuhpiy aniwhti. ² Ura Abraham Isaac náata; noqw pam Jacob náata; noqw pam Judas-nit pu tupkomuyatuy pumuy náamu. ³ Noqw Judas Phares-nit pu Zarat pumuy náamu; (Thamar pumuy yúamu); noqw Phares Esrom náata; noqw pam Aram náata: ⁴ Noqw pam Aminadab náata; noqw pam Naasson náata; noqw pam Salmon náata; ⁵ Noqw pam Booz náata, (Rachab put yúata); noqw Booz Obed náata, (Ruth put yúata); noqw Obed Jesset náata. ⁶ Noqw pam David it moñwit náata; noqw pam Solomon náata, (hakiy Urias nõmaatniñwuqa put yúata). ⁷ Noqw Solomon Roboam náata; noqw pam Abiat náata; noqw pam Asat náata. ⁸ Noqw pam Josaphat náata; noqw pam Joram náata; noqw pam Ozias náata. ⁹ Noqw pam Joatham náata; noqw pam Achaz náata; noqw pam Ezekias náata. ¹⁰ Noqw pam Manasses náata; noqw pam Amon náata; noqw pam Josias náata. ¹¹ Noqw pam Jechonias-nikañw pu tupkomuyatuy pumuy náamu, sinom Babylon aqw tsãmiwyaqat ephaqamo. ¹² Noqw pumuy Babylon aqw tsãmiwyaqw put atsva Salathiel tihtiwa. Pam hak Jechonias tíata. Noqw pam Zorobabel náata. ¹³ Noqw pam Abiud náata; noqw pam Eliakim náata; noqw pam Azor náata. ¹⁴ Noqw pam Sadoc náata; noqw pam Achim náata; noqw pam Eliud náata. ¹⁵ Noqw pam Eleazar náata; noqw pam Matthan náata; noqw pam Jacob náata. ¹⁶ Noqw pam Joseph náata. Noqw Joseph Maryt kõñaata. Noqw Maryt hapi ahpiy Jesus, Christ yan túñwantiwhqa tihtiwa. ¹⁷ Noqw õviy Abraham añqw David aw pahsavo sohsoyam nãnañk qatsívaptuyaqam pakwt nãlõq sihkay'tasikipwatya; noqw pu David añqw Babylon aqw tsãmiwyaqat aw pahsavo pakwt nãlõq sihkay'tasikip nãnañk qatsívaptuya; noqw pu Babylon aqw tsãmiwyaqat añqw Christ aw pahsavo pakwt nãlõq sihkay'tasikip nãnañk qatsívaptuya.

The Birth of Jesus Christ (Lk 2.1-7)

¹⁸ Noqw yantaqat ahpiy Jesus Christ hapi tihtiwa: Put yuat Mary Joseph aw awiniwtaqw, nãt pumuy qa nãmatiqw, pam Qahováriwtaqat Hikwsit enem nõ'yiwkañw mãtaqti. ¹⁹ Noqw put siwatwaat Joseph suan hintaqe, put nuhtutpik hamanhintsanniqey qa suhtaq'ewnihqe, pay as put turs nanauyve mãtapniqey unañwti. ²⁰ Noqw nãt pam pan wũwankañw tũmoklawhq, meh, pi Tutuyqawhqat hoñviyaat put aw mãtaqtique, aw pañqawu: Joseph, um David tíata, pay um qa nãnaphin wũwantat, uhmantuway Maryt nãmi távini; pay put ahsonve aniwhtiqa Qahováriwtaqat Hikwsit enemi. ²¹ Noqw pam tiyohyat tihtani; noqw um hapi put Jesus yan túñwani, ispi pam sinomuy qaanhtipuyamuy añqw ayo óyaniq'õ. ²²⁻²³ Ura Tutuyqawhqá lavay'ayay ahpiy yan lavayhti: Meh, nãt qanawhvalni'taqa mãna nõ'yiltini; nen tiyohyat tihtani. Noqw puma put Emmanuel yan tuñwáyani, pam hapi Tutuyqawhqá itamuma, i'ñihqe

pam'i. Noqw ïi yantaqa sohsoy yaniwhtiqlw, i' hisat lavaytiwhqa aw antsaniwa. ²⁴ Pabsat pu Joseph tātayhqe, Tutuyqawhqat hoñviayaat hin put aw tutaptaqat anhtiqe, mantuway nāmi távi; ²⁵ Nihqe pas pam put qa aw hintsana, pas pam susmohti tiy tihtaniqat aw pabsavoo. Noqw pam tiyohyat tihtaqlw, Joseph put Jesus yan tuñwa.

2

Visitors from the East

¹ Noqw hak Moñwi Herod moñw'iwtaqw, Jesus Judea-tutskwat ep Bethlehem-kitsókit ep tihtiwa. Noqw meh, hakim pas wuwni'yunqam hōpahaqaw Jerusalem ep ökihqe pañqawqa: ² Ya Jew-sinmuy amumi moñw'iwtaniqe tihtiwhqa hak háqamo? Pi itam hōpaq sōhut put tuawi'taqat tutwage put hakiy aw naokiwlalwaniqe öviy añqwa. ³ Noqw Moñwi Herod it navotqe tusitqe pas hinhaqam unañway'ta, pu sohsoyam Jerusalem ep yesqam pīwu. ⁴ Noqw öviy pam Tutuyqawhqat awwat mohpeq momñwituy-nikañw pu sinmuy amuñaqw tutavot tūtutuqaynayaqamuy sohsokmuy tsovalaqe, haqam Christ tihtiwniqat pumuy tūviñta. ⁵ Noqw puma put aw pañqawqa: Judeat ep Bethlehem ep'e; pi Tutuyqawhqat lavay'ayaat yan pēna: ⁶ Pu úmaa, uma Judat-tutskwat ep Bethlehem-kitsókit ep sínomu, pas uma Judat ep pavansinmuy amuñaqw qa hin'eway'omu; pi umuñaqw hak moñw'iwtaniqa wunuptuni; nen pam isinomuy amumi tunatyawmani, Israel-sinmuy amumii. ⁷ Pabsat pu Herod pumuy hakimuy pas wuwni'yunqamuy nanauyve wánwayhqe, hisatniqw sōhu mātāqtiqat pumuy pās tūviñta, ⁸ Nit pumuy Bethlehem aw hōnaqe amumi pañqawu: Uma awye', tsāk w pās hepyani, nen ason uma tutwe' añqw nuy āawnawisni; noqw nu tuwat awnen put pas hihtatani. ⁹ Noqw puma moñwit añqw yan nanaptat ahpiyya; noqw meh, ura sōhu hōpaq pumuy amumi mātāqtiqa pumuy amupyeve hinmaqe, haqam tiyohyat qátuhqat aw pítuhqe atsve huruhti. ¹⁰ Noqw puma sōhut tutwage, pas hinhaqam hahlayhtoti. ¹¹ Noqw puma kīhut aw yunqe, pep tiyohyat yuyat Maryt enañ tutwa; nihqe puma tiyohyat atpipo tamötshoñvat pas hihtatota; nit pu hihta enem hinvayaqey añ hōtahtotaqe, put hihta huytota, sikavalasívata, pu frankincense, nit pu myrrh. ¹² Noqw pay puma Herod aw qa áhoyyaniqey God añqw tumoknanaptaqe, pay pas háqe'wat ahoy tutskway aqwa.

The Escape to Egypt

¹³ Noqw pumuy ahpiyyaqw, pi meh, Joseph tūmoklawhq, Tutuyqawhqat hoñviayaat put aw mātāqtiqe aw pañqawu: Meh, Herod tiyohyat pās hepni, put nīnaniqee. Noqw öviy um qatuptut, tiyohyat, yuyat enañ wikkañw, Egypt-tutskwat aqw wāyani; nen pas ason nu hisat uñ hin āawnaniqat pabsavo um hāk pepeq qátuni. ¹⁴ Noqw öviy pam qatuptut, tiyohyat yuyat enañ wikkañw, mihikpuva Egypt aqw'a; ¹⁵ Nihqe pas ason hisat Herod mokqat aw pabsavo pam pepeq qatu. Ura Tutuyqawhqa lavay'ayay ahpiy yan lavayhti: Nu Egypt aqw itiy wánwayi. Noqw yan hapi i' hisat lavaytiwhqa aw antsaniwa.

The Killing of the Children

¹⁶ Noqw ima a'nō wuwni'yunqam ahpiyyaqw, Herod māmatsq kurs puma paysoq put yūyuyhnaya. Noqw öviy pas pam a'nō itsivutiqe, hakimuy hōnaqe, puma totimhoymuy Bethlehem ep yesqamuy

sohsokmuy qōqyaniqat ayata, pu ahsupoq qalava yesqamuyu, lōq yahsañwñi'yuñqamuy ahpiy nāt tsātsakwmuy aqw pahsavoo. Ura pam pas wuwñi'yuñqamuy pās tūviñtaqe hisat paniwhitiqat navotqey put ahpiy panhti. ¹⁷ Pahsat pu Tutuyqawhqat lavay'ayaat Jeremy hin lavayhtiqaq aw antsaniwa; ura pañqawu: ¹⁸ Ramat ep hakiy tōnaat nanaptiwa; hak paktōqnuma, a'nō paknuma, pas pavan hinhti qey pan paknuma. Rachel timuy òviy paknumqe, pas qa okni qey nāwakna, puma sūlawhti qw òviy'o.

The Return from Egypt

¹⁹ Noqw ason hisat Herod mokq, meh, Joseph Egypt epeq tūmoklawhq, Tutuyqawhqat hoñviyaat put aw mātaqtique aw pañqawu: ²⁰ Um qatuptut tiyohyat, yuyat enañ wikkañw, Israel-sinmuy tutskwayamuy aqw áhoyni; pay put nñayaniqey anyuñqam qa yēse. ²¹ Noqw pahsat pu pam qatuptut, tiyohyat yuyat enañ wikkañw, Israel-sinmuy tutskwayamuy aqw'a. ²² Noqw yaw Archelaus nay Herod qeniyat ep Judeat aw moñw'iwtaqat pam navotqe, pañsoniqey tusita; nit pay pam God añqw tumoknavotqe, Galileet ep haqamiwat aw lahsi. ²³ Nihqe pam pep píuhqe kitsókit Nazareth yan mātsiwhqat ep qatuptu. Yan Tutuyqawhqat lavay'aymat hin lavayhtotiqaq aw anhti; ura pañqawu: Pam Nazareth-sino yan tūñwantiwñi.

3

The Preaching of John the Baptist (Mr 1.1-8; Lk 3.1-18; Jn 1.19-28)

¹ Noqw ephaqam hak tāqa John yan mātsiwhqa sinmuy kūyit akw tuvoylalawhq Judeat ep qayēsiwhpuve yuaataqe, ² Pañqawlawu: Uma nāp umuhtunatyay añqw lasyani; taq òveqatsit añqw moñwtunatyay aw hayhkalti. ³ Ura Tutuyqawhqat lavay'ayaat Esaias yan lavayhti: Hakiy tōnaat qayēsiwhpuve tsa'tinumqa navotniwa; nihqe yan lalvaya: Uma Tutuyqawhqat enem pōhut aw hintsatsnani, pam háqe'niqat aw suwip-totani. Noqw John ep i' hisatlavayhtiwhqa aw antsaniwa. ⁴ Noqw i' John hihta pohkot pōlay'taqat pōhöyat añqw yukiwtaqat yuws'i'kañw, kolāsat kwewta; noqw pam mātuy tūmoyta; pu piw haqam mōmohtuy tsāme', momospalayamuy enañ tūmoytañwu. ⁵ Pahsat pu Jerusalem añqw sinom put aw ökiwta, noqw pu Judeat sohsovik añq'ö, pu ahsupoq tutskwat pāyut Jordan nöyakiwtaqat añq'ö. ⁶ Nihqe qaanhtipuy nahostotat, John ahpiy pāyut Jordan aqw kūyit akw tuvoylatoti. ⁷ Noqw kaysiwhqam Pharisee-sinom-niqw, pu Sadducee-sinom put ahpiy kūyit akw tuvoylatotiniqe ep ökiqw, pam pumuy túwahqe amumi pañqawu: Is úmaa! Ya uma hinoqw tsūtsu'tuy amún itsívut nātoniqat añqw watqa? Ya hak umuy āawna? ⁸ Kurs uma pas antsa nāp umuhtunatyay añqw lasye', uma alōñöt qatsit ahpiy tutmalat hintsatskani. ⁹ Pu uma qa pan wūwankahkañw, umuh'unañwpeq pañqawu: Abraham hapi itanaa, kitotani. Taq nu umumi pañqawu: God it o'wat añqw Abraham enem sinmuy aniwnaniqey tuwi'ta. ¹⁰ Noqw pay hapi pikaiñwa himutsotskit ñayat tsahqaniqey na'sas'iwta; noqw òviy himuwa tsoki lomasipalat qa himuy'vañwuqa tsaqniwe' qōhit aqw tūviwñi. ¹¹ Pay as pi pas antsa nu umuy kūyit akw tuvoylalawu; uma nāp umuhtunatyay añqw lasyaqat tuawi'taniqee. Nikañw añqw inuñkñihqa inuhpenihqe pas pavan öqala;

noq̄w soon nu yan'ewaynīkañw put tōtsiyat yawmani; ason pam Qahováriwtaqat Hikwsit akw umuy tuvoylalawni, pu qōhit akw'a. ¹² Pam wuhihpiy yawta, nihqe murivihkay ep pās wuwhini; nen sōhōvosit koyohtani; nīkañw pam qōhit pas qa tokniqat akw tsihput taqtsokni.

The Baptism of Jesus

(Mr 1.9-11; Lk 3.21-22)

¹³ Noq̄w pahasat pu Jesus John ahpiy kūyit akw tuvoylatinīqe Galileet añq̄w Jordan aw pitu. ¹⁴ Noq̄w John put qa nakwhanaqe aw pañqawu: Soon as qa nu uhpiy kūyit akw tuvoylatiwni. Noq̄w piw kurs um añq̄aqw inumii? ¹⁵ Noq̄w pay Jesus lavayhtiye put aw pañqawu: Pay soon tis qa pantani; itam pan hapi God tunatyayat añ ahsupoq aw antsanni. Noq̄w pahasat pu pam put nakwhana. ¹⁶ Noq̄w Jesus kūyit akw tuvoylatiwht, pahasat pay pānaq̄w yama; noq̄w meh, tokpela hōtsiltiqw, God Hikwsiat hōwit antaqa añq̄w hawhqe, put atsmi tsokiltiqw, pam aw yori. ¹⁷ Noq̄w meh, hakiy tōnaat ōnaq̄w pañqawu: P' hapi pas aw iunañwa Itii; it nu pas hahlayi.

4

The Temptation of Jesus

(Mr 1.12-13; Lk 4.1-13)

¹ Pahasat pu Qahováriwtaqa Hikwsi qayēsīwhpumi haqami Jesus wīki, Nukpanat ahpiy aw unaheviwniqat ōviy'o. ² Noq̄w pam lōp sunát-sikis talōñvaqat pu tōkilat añ qa nōsqe, put atsve tsōñmoki. ³ Noq̄w Unatwi'taqa put aw pītuhqe aw pañqawu: Kurs um pas antsa God Tíatnen um it o'wat pōlavikiniwhntiniqat aw pañqawni. ⁴ Noq̄w pam lavayhtiye put aw pañqawu: Sóni, pi ura yan pey'ta: Sino qa pōlavikit-sa akw qátut, sohsok lavayit God moañaq̄w nōñantaqat akw qátuni. ⁵ Pahasat pu Nukpana pas āantsawat kitsókit aq̄w ōmiq̄ Jesus wikqe, God kīyat ep suswupakits'omiq̄ put tsoka, ⁶ Nit aw pañqawu: Kurs um pas antsa God Tíatnen um atkamīq̄ tsóokni; pi ura yan pey'ta: Pam hoñviaymuy ayataq̄w ūmi tunatyaltotini. Nen puma may akw uñ hōlōlhi'yuñwni, taq̄ ka um owat aq̄w uhkukuy sávīknani. ⁷ Noq̄w Jesus put aw pañqawu: Sóni, pi ura yan pey'ta: Um God Uhtutuyq̄awh̄qay aw qa tuwanlawni. ⁸ Pu piw Nukpana haqami pas wupatukwit aq̄w put wīki; nihqe tūwaqatsit añ ahsupoq moñwqeqnit, piw put añ hihta susnukñwat put aw mahtakna; ⁹ Nihqe put aw pañqawu: Iit sohsok nu ūmi nōani, um inutpipo tamōtswunuptut, inumi naokiwh-taq'ō. ¹⁰ Pahasat pu Jesus put aw pañqawu: Sóni, yupa Satan, pi yan pey'ta: Um Uhtutuyq̄awh̄qay God aw naokiwlawni, pu um put-sa eñem tumalay'tani. ¹¹ Pahasat pu Nukpana put mātavi; noq̄w meh, ōnaq̄w hoñvia'yam put aw ōkihqe aw anañwtapya.

Jesus Begins His Work in Galilee

(Mr 1.14-15; Lk 4.14-15)

¹² Noq̄w yaw John sivikimi panayaq̄w Jesus navotqe pañq̄w Galileet aq̄w'a. ¹³ Nihqe pam Nazareth- kitsókit añq̄w ahpiynihqe Capernaum- kitsókit ep pītuhqe pep huruhti. Pam kitsóki wuhkovatuphat qalaveq'a, Zabolon- nīkañw pu Nephthalim pumuy tuskwayamuy qalavoo. ¹⁴ Yan Tutuyq̄awh̄qat lavay'ayaat Esaias hin lavayhtiayat aw anhti; ura pañqawu: ¹⁵ Zebulon tuskwayat pu Nephthalim tuskwayat

wuhkovatuphat aqw pihkat pāyut Jordan yupqöyve qa-Jew-sinmuy tut-skwayamuy Galileet ep ¹⁶ Hakim sinom qatalpuve yesqam qaan'ewakw tālat tutwa; noqw mokiwuy qalava, pu kihsiwniyat an yesqamuy amumi tālawva. ¹⁷ Pahpiy haqahpiy pu' Jesus nuhtumi yuaativaqe pañqawlawu: Uma nāp umuhtunatyay añqw lasyani, taq òveqatsit añqw moñwtunatyay aw hayhkalti.

Jesus Calls Four Fishermen

(Mr 1.16-20; Lk 5.1-11)

¹⁸ Noqw Jesus wuhkovatuphat Galilee yan tūnwantiwhqat qalavaqe hinmakañw, hakimuy lōqmuy nātupkomuy tuwa, hakiy Simon, Peter yan piw tūnwantiwhqat-nikañw, pu tupkoyat Andrew pūmuy. Puma pakiw-maqtutsayat pāmiq pahpana, puma pakiwmahkatnihqey akw qātuhqee. ¹⁹ Nihqe pam pumuy amumi pañqawu: Uma inuñk hinmani. Noqw nu umuy tutuwnaqw, uma sinmuy kwihkwisnani, uma pāvakiwhtuy hin kwihkwisnagay pan'i. ²⁰ Noqw pahsat pay puma tutsayay tatamhtat, put anki. ²¹ Pu pam pahpiynikañw, piw hakimuy lōqmuy nātupkomuy tuwa, hakiy Zebedeet timuyatuyu, hakiy James-nikañw pu tupkoyat John pūmuy; puma nay Zebedeet amum pākihut añqw pakiwkañw, pakiw-maqtutsayay aw yuyku; noqw pam pumuy wānwayi. ²² Noqw pahsat pay puma pākihut nay enañ mātapt, put anki.

Jesus Teaches, Preaches, and Heals

(Lk 6.17-19)

²³ Noqw Jesus tutskwat-Galileet an ahsupoq waynumqe, tsotsvalkiyamuy an sinmuy tutuqaynatinuma; nihqe lomatuawit moñwtunatyat yuaataqat nuhtumi yuaatinumkañw, sinmuy amuhpa' sohsokmuy hihta akw òpuiwyuñqamuy, pu tūtuyyaqamuy qalapsintima. ²⁴ Noqw put ahipiy pam ahsupoq Syriat an nanaptiwa. Noqw puma sohsokmuy hihta tūyat akw òpuiwyuñqamuy, pu kānavoti'yuñqamuy put aw tsamvanta, pu hakimuy nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiwyuñqamuy, pu homimitutuyyaqamuy, pu amuhpa' qatāyuñqamuy; noqw pam pumuy qalapsina. ²⁵ Noqw qaan'ewakw hintaqam sinom Galileet añqw put anki hinnumya, pu Decapolis añq'ò, pu Jerusalem añq'ò, pu Judeat añq'ò, pu Jordan yupqöyñaq'ò.

5

The Sermon on the Mount

¹ Noqw pam qaan'ewakw hintaqamuy sinmuy amumi yórikqe, tso-momiq wupqe, epeq qatuptuqw, put aw nánatuwnayaqam put aw òki. ² Noqw pam lavayhtiqe, pumuy tutuqaynativaqe, amumi pañqawu:

True Happiness

(Lk 6.20-23)

³ An okiw'unañway'yuñqam hahlayhpit epya; pi puma hapi òveqatsit ep moñwtunatyat himuy'yuñwa. ⁴ Pas an tsaykitaqam hahlayhpit epya; pi puma okyani. ⁵ An pasi'nañway'yuñqam pas hahlayhpit epya; pi puma tūwaqatsit makiway'yuñwani. ⁶ An suan hinwisniqey tuñlay'yuñqam, hak nōsiwhqat, pu kūyit hin tuñlay'taqat pan suan hinwisniqey tunatyawyuñqam pas hahlayhpit epya; pi puma tunatyay aw yórikyani. ⁷ An nun'okwat hahlayhpit epya; pi God pumuy òkwatuwni. ⁸ An suan unañway'yuñqam hahlayhpit epya; pi puma God aw yórikyani.

⁹ Añ namivöhikit tumalay'yuñqam hahlayhpit epya; pi puma God tímatrihqeý pan túñwantiwyani. ¹⁰ Añ suan hinwisqeý ep okiwsahsanwaqam hahlayhpit epya; pi puma hapi òveqatsit añqw moñwtunatyat himuy'yuñwa. ¹¹ Sinom inutsviy umumiq hihinqaqwakahkañw, umuy okiwsahsanyakañw, sohsok hihilta qalolmat umuy atsátotoynayaqw, uma hahlayhpit epyani. ¹² Uma hahlayhtote' pas hinhaqam hahlayyani; ispi uma òveqatsit ep qaan'ewakw ahsatit makiwyaniquee; pi pay puma Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy umupyeveyaqamuy pan okiwsasna.

Salt and Light

(Mr 9.50; Lk 14.34-35)

¹³ Uma hapi túwaqatsit ep òñiat anyuñwa. Nikañw pi òña suhuviwe', sen hihta akw piw suhutiwni? Pi pam pāpu qa hihta ápiyinihqe maspiwhq, sinom aw wukukuykuyani. ¹⁴ Uma hapi sinmuy amumi tálát anyuñwa. Tsomoveq kitsóki wúnuhqa kurs hin tupkiltiñwu. ¹⁵ Ya sen sinom wi-hqöhít úwiwnaye', hihta sívut akw put kuhtayañwu? Qae. Puma put tsotsókpiyat epeq tsokayaqw, pam kive yesqamuy sohsokmuy amumi talni'tañwu. ¹⁶ Noqw pan hapi uma sinmuy amumi talni'yuñwani; noqw puma umuhtutmalay lolmat aw táyuñwe', òveqatsit ep Umunay pas hih-tatotani.

Teaching about the Law

¹⁷ Uma qa yan inumi wūwayani: Pam ka tutavot piw Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy lavayiyamuy ayo yúkuniqe òviy pitu. Nu qa paniqw òviy pitu; pi nu put aw antsanniqe òviy pitu. ¹⁸ Nu hapi umumi pas súañqawni: Pay tokpela, pu túwaqatsit nātoniqw, soon tutavot ep hihsay tsohkokpu alóntini; soon sushisay pey'taqá put añqw súlawhtini, pas añ ahsupoq tunatyaat aw antsaniwniqat aw pahsavoo. ¹⁹ Paniqw hapi òviy hak haqam it tutavot ep hihta sushisakwhoyat ayo yukut, pan tūtutuqaynaqa òveqatsit añqw moñwtunatyat ep susqahimunihqeý pan túñwantiwni; pu hak haqam put an hinmaqa pan tūtutuqaynaqa hapi òveqatsit ep moñwtunatyat ep pas pávannihqeý pan túñwantiwni. ²⁰ Pas uma soon qa imuy tutavot tutuqaynayaqamuy-nikañw pu Pharisee-sinmuy, pumuy amuhpenihqe pavan suan hinwisni. Uma qa panwise', pas soon òveqatsit ep moñwtunatyat aw yuñni.

Teaching about Anger

²¹ Uma nanaptaqw ura hisatsinom yan lavayhtoti: Um qa hakiy nīnani, kitota; pu hakiy nīnaqa hin yukuniwniqeý aw unahinhtimantani, kitota. ²² Noqw nu' hapi umumi pañqawni: Hakiy sinoat hakiy ehpewi qa hihta ep qaanhti qw, hak put ep itsívuiwtaqa hapi hin yukuniwniqeý aw unahinhtimantani; pu hak sinoy pas qa hihtataqa nawus moñwtsovawtaqamuy amumi taviwmantani; pu hak haqam Um nūanhimuu, hakiy aw kitahqa maskiveq qōhit sivihipit aqw unahinhtimantani. ²³ Paniqw òviy kurs um hom'oyvihkat ep uhkuwahtipuy kwusivat, ura uhsino ūmi hihta ep unañway'taqat u'ne', ²⁴ Um pep uhkuwahtipuy mātap, ahpiyinen, put amum namivöhikt, pu' pahsat awnen, uhkuwahtipuy távimantani. ²⁵ Um uhpew'iwtaqat Its amum namivöhikmantani, nāt amum aqwnikañwo; taq nāp hisat sen pam hakiy hin yukunañwuqat aw uñ mātapq, pam uñ solāwat aw noaqw, pam uñ sivivanani. ²⁶ Nu umumi pas antsa pañqawni: Pas um soon pañqw

yámakni, pas ason um hisat uhpöiy sohsok ep sisve', pep pu' pañqw yámakni.

Teaching about Adultery

27 Uma nanaptaqw ura hisatsinom yan lavayhtoti: Um hakiy qa nāp uhhimuy qa kwañwáy'ni 28 Noqw nu' hapi umumi pañqawni: Wuhtit aw nuvó'tay'taqa hapi pay unañwpeq put kwañwáy'ñwu. 29 Noqw öviy kurs putvaqwat uhposi uñ qalomáhintsanqw um put hóroknat nahpiy tūvani. Pay pi tatam uhposi súlawhtiqw, um pankañw öveqatsit añqw moñwtunatyat aw pákini, hikis pi as um uhtokoy pasiwkañw qõhit sivihipit aqw tūviwni. 30 Pu kurs putvaqwat uhma uñ qalomáhintsanqw, um put ayo tuke' nahpiy tūvani. Pay pi tatam uhma súlawhtiqw, um pankañw öveqatsit añqw moñwtunatyat aw pákini, hikis pi as um uhtokoy pasiwkañw qõhit sivihipit aqw tūviwni.

Teaching about Divorce

(Mt 19.9; Mr 10.11-12; Lk 16.18)

31 Pu ura piw pañqaqwa: Nõmay mātapniqa pan tutuvenyukit put máqamantani. 32 Noqw nu' hapi umumi pañqawni: Hak wuhti tokoy qa hovalaqw, put kõñaat put mātave', pay yoñayqatsit aw put mātapñwu. Noqw hak tāqa put ámumtiqa pay tokot sokoptañwu.

Teaching about Vows

33 Pu uma piw nanaptaqw ura hisatsinom yan lavayhtoti: Um hihta lavayvasiwne', put qa atsátamantani; pu um Tutuyqawhقات aw lavayvasi-wne', put anhtini, kitota. 34 Noqw nu hapi umumi pañqawni: Uma hihta lavayvasiwnaye' qa hihta akw put öqaltoynayani. Uma qa öveqatsit akw öqallavayhtotini, taq pam God moñw'atsvewaata. 35 Pu piw qa tūwaqatsit akw'a, taq pam put wuwukpiata, pu piw qa Jerusalem akw'a, taq pam a'nõ Moñwit wuhkokitsokiata. 36 Piw um qa uhqötöy akw uhlayayiy pavan öqalat pasiwnamantani, taq um soon sükw hõmit qõtsatani, piw qõmvitani. 37 Nikañw uma pay Owi, kitotani, sen Qae. Nen uma hin lavayhtote' panhtotimantani. Taq öqallavayi Nukpanat ahpiy nõñanta.

Teaching about Revenge

(Lk 6.29-30)

38 Uma nanaptaqw ura hisatsinom yan lavayhtoti: Hak hakiy pösiyat tūhote', nawus pam pösiy akw put ep aw ahoytamantani; pu hak hakiy tamayat tūve', nawus tamay akw put ep aw ahoytamantani. 39 Noqw nu' hapi umumi pañqawni: Uma hakiy qalolmat aw qa rohomtotimantani; nikañw nāphaqawa putvaqwat uhtayway wuvahtaqw, pay um piw ayañqwat put aw namtöknamantani. 40 Pu kurs haqawa tutavot aw yankañw uhnay himtaqw, pay um piw aw uh'usimniy mātapmantani. 41 Noqw kurs solāwa mökiy uñ ikwiltoynat, um sükw tutskwatuwanit put ámumniqat uñ tusoq'ayataqw, um löq tutskwatuwanit pahsavo put ámumni. 42 Hak ūmi hihta tūviñtaqw um put máqamantani; pu hak ūmi hihta nasimokahtaniqat um nasimokmaqani.

Love for Enemies

(Lk 6.27-28, 32-36)

43 Uma nanaptaqw ura yan lavayhtotiwa: Um uhsinosñway aw unañway'tani, pu um uhtuwqay aw qa suhtaq'ewni, kitota. 44 Noqw nu'

hapi umumi pañqawni: Uma umuhtuwqamuy amumi unañway'yuñwni; umuy qalomásavitotaqamuy uma amumi lomalvayhtotimantani; umumi qa suhtaq'ewyaqamuy uma amumi lolmat hintsatskani; pu umuy qalomáhintsahsanyaqamuy, pu umuy okiwsahsanyaqamuy amuñem uma nāwakintotani. ⁴⁵ Nen uma kurs pas antsa Umunay òveqatsit ep qátuhqat tímadni; pi pam añ qalòlolmatuy-nikañw pu lòlolmatuy amuñem tawat yámaknañwu; pu súanyuñqamuy-nikañw pu qasuanyuñqamuy amumi yoknañwu. ⁴⁶ Ispi uma umumi unañway'yuñqamuy-sa amumi unañway'yuñwe' ya uma hihta ahsati'yuñwni? Ya hikis pi moñwit eñem sivat òmalalwaqam qa panyuñwa? ⁴⁷ Pu kurs uma umuhsinomuy-sa amumi yuaatote' ya uma mimuy amuhpenihqe hihta alòñòt hintsatskani? Ya hikis pi moñwit eñem sivat òmalalwaqam qa panyuñwa? ⁴⁸ Paniqw òviy uma pās pasiwyuñwni, òveqatsit ep Umuna pās pasiwtaqat pan'i.

6

Teaching about Charity

¹ Uma tunatyaltotini. Sinom umuy tsokanayaniqat uma qa tuñlay'kahkañw, hakiy hihta akw òkwatuwyamantani. Uma panyuñwe' Umunay òveqatsit ep qátuhqat ahpiy soon hihta ahsati'yuñwni. ² Uma navoti'yuñqw imuy pavansinmuy amuñaqw haqawat yantsatska: Himuwa hakiy hihta akw òkwatuwnik, añwu pay nāpyeve hakiy ayataqw, pam ahsavo tsotsvalkive, pu kihsonve put tunvotnañwu. Puma pay nawip'ew hintsatska; puma pay sinmuy amuñaqw tayawinpit tuñlay'yuñwa. Noqw uma qa amún hintsatskani. Taq nu umumi pas súañqawni: Puma pay ahsatiy òmahtota. ³⁻⁴ Uma qa panyuñwt nanauyve hihta kuwahtotimantani. Uma haqawa hakiy hihta akw òkwatuwnik hikis pas aw uh'unañway uhkwatsiy qa āawnani. Noqw Una sohsok hihta qamātaqpuvenihqat tuway'taqa pas nāp uñ nuhtutpik tuwat tayawnamantani.

Teaching about Prayer

(Lk 11.2-4)

⁵ Pu um òveqatsit ep Unay aw nāwakne' imuy nawip'ew hinyuñqamuy qa amúntamantani; soq sinom pumuy amumi tāyuñwniqat òviy puma tsotsvalkiva, pu kitpik tūtuyqava hoñkahkañw okiwlalwaniqey pas nānawakna. Nu umumi pas antsa pañqawni: Pay puma ahsatiy òmahtota. ⁶ Ason um tuwat nāwakne' haqami uh'ahpaviy aw pakit, nañk uh-tat, pahsat um Unay qamātaqpuvenihqat aw nāwaknamantani; noqw Una sohsok hihta qamātaqpuvenihqat tuway'taqa uñ nuhtutpik hihta akw tayawnamantani. ⁷ Nikañw uma nānawakne', añ qatuptsiwñi'yuñqamuy qa amún paysoq pūvut-sa yuaatotani; taq puma yan wūwantota: Itam qatsá' lavayhtotiqw, suyan pi God itamuy hu'wani. ⁸ Paniqw òviy uma pumuy qa amunyūñwni, pi pay Umuna umuy hihta haqni'yuñqw put navoti'tañwu nāt umuy aw qa tūviñtotaq'ò. ⁹ Noqw òviy uma yan nānawaknamantani: Itanaa, òveqatsit ep qátuhqa, nam uhnatñwani pas kaptsi'tiwaa. ¹⁰ Nam uhmoñwtunatyay aw pituu; nam uhtunatyay tūwaqatsit ep aniwhtii, òveqatsit ep hin aniwhtiqey pan'i. ¹¹ Um okiw pu' talòñaqat ep itamuy itahtunòsmakiway huytani. ¹² Pu um okiw itahpöiy itamuhpiy ayo yúkuni, itam itamumi pöiwyuñqamuy amuhpiy put ayo

yuki'wisqat pan'i. ¹³ Pu okiw um itamuy unaheppit qa añ tsāmi'mat, hakiy qalolmat añqw itamuy ayo ðoyhtimani. Pi um hapi pas Mónwinihqe òqalay'ta. Um-sa lolmat tālawñway'ta, sutsép-sa aqwhaqamii. Nam antani. ¹⁴ Pi hakim umuhpewi qaanhthotiqw, uma put ep pòhikyaqw, pep pu' ðveqatsit ep Umuna tuwat umuhqaanhtipuy umuhpiy ayo yukut, umumi pòhikni. ¹⁵ Nikañw kurs uma pumuy amumi qa pòhikyaqw, pep pu' ðveqatsit ep Umuna tuwat umumi qa pòhikni.

Teaching about Fasting

¹⁶ Pu ðviy piw uma nānapwale', uma nawip'ew hinyuñqamuy qa amún hinyuñwni; taq puma qahahlayyaqey pan pitsánway'yuñwniqe ðviy tayway nukushintsanyañwu; noqw sinom sohsoyam pumuy nānapwalaqat nanaptañwu. Nu umumi pas antsa pañqawni: Pay puma ahsatiy òmahtota. ¹⁷ Pu um'i, um napwale', uhqòtöy wihkuyit akw lelwymantani, pu posimavaqtamantani. ¹⁸ Noqw pep pu' um napwalaqat sinom qa nanaptaqw, Una qamātaqpuvenihqa put navoti'tani; noqw Una sohsoq hihta qamātaqpuvenihqat tuway'taqa uñ nuhtutpik tayawnamantani.

Riches in Heaven (Lk 12.33-34)

¹⁹ Uma yep qatsit ep nennem hihta qa kahaktañalalwani; yep kwahk-wahyam pu hihta sikañputañwuqa hihta hovalañwu, pu uuyiñwt hõtaye', hihta ūuyyañwu. ²⁰ Uma qa panyuñwt, ðveqatsit ep nennem hihta kahaktañalalwani; pep kwahya pu hihta sikañputañwuqa hihta qa hovalañwu, piw uuyiñwt qa hõtayañwu, piw hihta qa ūuyyañwu. ²¹ Pi hakiy kahakhimuat háqamniqw hakiy unañwaat piw pepniñwu.

The Light of the Body (Lk 11.34-36)

²² Hakiy pōsiat hakiy aw talni'tañwu. Noqw ðviy kurs hakiy pōsiat pasiwtaqw, pay tokoyat añ ahsupoq talni. ²³ Nikañw kurs hakiy pōsiat qa pasiwtaqw pay tokoyat añ ahsupoq qatalni; noqw ðviy kurs tāla uhsonvenihqa sұлawuqw, is uti pas qatālani.

God and Possessions (Lk 16.13; 12.22-31)

²⁴ Soon hak haqam lōqmuy mónwituy amuñem tumalay'tani; ispi soon pam qa sukwat aw pay qa yan unañway'kañw sukwat-sa pas hahlayni; sen pay hihtawat-sa aw pas yuki'kañw pu sukwat pay qa himuni. Kurs hin uma kāhakiwuy ðviy tumalay'kahkañw, piw God eñem tumalay'yuñwni. ²⁵ Paniqw ðviy nu umumi pañqawni: Uma hin yesniqey qa nānaphin wūwantotani, hihta nōñsaniqeyu, pu hihta hikwyaniqeyu, pu piw umuhtokoy eñem'i, hihta yuwsiyaniqeyu. Puyaw hakiy qatsiat nōsiwhqat epnihqe qa pavan pas himuu? Pu hakiy tokoat yuwsit epnihqe qa pavan pas himuu? ²⁶ Uma sūmawuy añ masay'yuñqamuy amumi tāyuñwni; puma qa ūuyyañwu, piw qa hōqyañwu, piw hihta qa koyohtotañwu; noqw yanyuñqw ðveqatsit ep Umuna pumuy nopni'ta. Noqw ya pam umuy pumuy amuhpenihqe qa pavan pas kahkawna? ²⁷ Ya sen umuñaqw haqawa pan wūwantaqa hin nāwuñwnaniqey ñas'ew tuwi'ta? ²⁸ Noqw hinoqww pas piw uma yuwsit ðviy nānaphin wūwantota? Uma tutskwat añ sishut aw wūwayani, hin puma wuñ'iwwisqata. Puma qa tumalay'yuñwa, piw qa tontotañwu. ²⁹ Noqw nu umumi pañqawni: Hikis

pi Solomon sohsok hihta nukñwat yuwsikañw qa hihtawat it sihut an lomayuwsita. ³⁰ Yan hapi God tutskwava tūsaqat lomayuwsina; pay pi pam hihsavo panyuñq'ō. Pu' pam as panyuñwt, qāvotiqw pay qōpqōmiq maspiwni. Puyaw hinoqwtis pam umuy qa pas pavan yuwsinani, okiw uma öwituptsiwni'yunqamu? ³¹ Paniqwt öviy uma qa nānaphin wūwantotani pañqawkahkañwo: Sen itam hihta nōñōsani? ya sen itam hihta hikwyani? ya sen itam hihta nāyuwsinayani? kitotani. ³² Pi pay sohsok it yantaqat qatuptsiwni'yunqam tunatyawyuñwa. Pi öveqatsit ep Umuna umuy sohsok it hihta haqni'yunqat pay navoti'ta. ³³ Nikañw uma mohti God moñwtunatyayat tunatyaltotimantani, pu suan hinwisniqeyu; noqwtsohsoy i himu umumi enañ noiwni. ³⁴ Paniqwt öviy uma pu' talōñvaqat ep qavomi hintaniqat ep qa nānaphin wūwantotani. Pay pi qāvoniqa hihta hintaniqat aw nāp tunatyaltimantaniq'ō. Pay pi uma pu' talōñvaqat ep hiniwhitiqat-sa aw tunatyaltotimantani.

7

Judging Others

(Lk 6.37-38, 41-42)

¹ Uma qa tūovelantotani, nen uma qa pantsaniwyani. ² Taq uma tūovelantote' pay piw pan pantsaniwyani; pu uma hihsa'haqam hakiy eñem tuwantotaqwt, pay piw pan umuñem tuwantiwmantani. ³ Noqwt hinoqwt um uhtupkoy posmiq hihta hihsaq tuway'kañw, pas nāp uhposeq lestavit pakiwtaqat aw qa anañwtavi'ta? ⁴ Noqwt pantaqwt um hin uhtupkoy aw pañqawni: Himu as nu uhposkiy hōroknani, kītani, susmataqpi uhposveq lestavi pakiwtaqō'? ⁵ Um nawip'ew hinmaqa, um mohti uhposnaqwt lestavit hōrokne', pahsat pu um suyan tālat taykañw, uhtupkoy poskiyat hōroknani. ⁶ Uma hihta God aw noiwhqat qa popkotuy amumi taviyamantani, taq ka puma umuy nūaye', tutkitotani; pu uma umuhpearl-túkwaviy qa pitsōtimuy amutpipo tūvayani, taq ka puma put aw wukukuykuyani.

Ask, Seek, Knock

(Lk 11.9-13)

⁷ Uma hihta öviy tūviñtotani, nen uma put makiwyani; pu uma hihta hepyani, nen tutwani; pu uma pōññöykinayani, noqwt umumi hōtsiltini. ⁸ Pi hak hihta öviy tūviñtaqa makiwñwu; pu hihta hepqa tūwañwu; pu pōññöykinaqat aw hōtsiltimantani. ⁹ Noqwt kurs umuy haqawat tiat nay aw pōlaviktuviñtaqwt ya sen pam put owat máqani? ¹⁰ Hal ya sen pam pākiwuy öviy tūviñtaqwt soq put tsūat máqani? ¹¹ Noqwt kurs pay as uma qalomáhinkahkañw umuhtimuy hihta nukñwat huylalwaniqey tuwi'yunqwt, puyaw tis öveqatsit ep Umuna put aw tūviñtotaqamuy hihta nukñwat huytani? ¹² Sinom umuy pāsyaniqat uma pan nānawakne' pay uma piw pan sinmuy pāsyamantani. Pi yan hapi Moses Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy amumum itamumi tutapta.

The Narrow Gate

(Lk 13.24)

¹³ Uma hihsa' qenit hōtsiwat añ yuñni. Taq mokiwuy aqwt hōtsiwa wuhkoqni, pu aqwt pōhu a'nō pūtsi; noqwt kaysiwhqam pañsoq nātsamya. ¹⁴ Pi qatsit aw hōtsiwa hihsaq qēniniqwt, pu aqwt pōhu hihsaq pūtsiniqwt, öviy híkiyom put tuway'numya.

A Tree and Its Fruit
(Lk 6.43-44)

¹⁵ Uma hakimuy Tutuyqawhقات lavay'aymatnihqey pan nātunwantotaqamuy ep tunatyaltotini. Taq haqawat pan atsáy'kahkañw umumi ökiwtani. Puma kanelmuy amún okiw'unañway'yuñqey ankahkañw, kwëkwewhtuy amún tūhovalayaniqey tunatyawyuñw. ¹⁶ Pay uma pumuy hintsakpiyamuy mätssi'yuñw. Ya sinom övat yönötskit añqw mawyañwu? Sen nönvospatat hihta kütay'yuñqat añqw mawyañwu? Pay qa panta. ¹⁷ Noqw öviy haqam lomasipaltsoki nukñwat sipalay'vañwu; noqw pay qalomásipaltsoki qa nukñwat sipalay'vañwu. ¹⁸ Pas lomasipaltsoki soon hin'ewakw sipalay'vañwu; pu qalomásipaltsoki soon nukñwat sipalay'vañwu. ¹⁹ Qalomásipaltsoki qa nukñwat aniwñañwuqa tsaqniwe' qöhít aqw maspiwñwu. ²⁰ Pantaqw öviy uma pumuy aniwniyamuy akw pumuy mätssi'yuñw.

I Never Knew You
(Lk 13.25-27)

²¹ Qa sohsoyam inumi Tutuyqawhقا, Tutuyqawhقا, kitiwisqam öveqatsit ep Ina moñw'iwtaqat aw yuñni; pi öveqatsit ep Inay tunatyayat añ hinmaqa hapi pañso pákini. ²² Ason aw pituqw pep pu' kaysiwhqam inumi pañqawani: Tutuyqawhقا, Tutuyqawhقا, ya itam qa uhnatñwaniy aw yankahkañw uñem yuaaykuya? pu uhnatñwaniy aw yankahkañw nukpanhihikwsimuy nuhtuñaqw ipwaya? pu uhnatñwaniy aw yankahkañw nihtiwtat katutmalat tumaltota? ²³ Pahsat pu nu amumi pas pañqawni: Nu qa hisat umuy tuwi'ta; huvam inuhpiy ahpiyyaa, nukpantuwit hintsatskaqamu.

The Two House Builders
(Lk 6.47-49)

²⁴ Paniqw öviy haqawa ilavayiy aw tūqaykañw put an hinmaqa tāqat wuwni'taqat antaqat nu pañqawni. Pam owat atsve kīta. ²⁵ Noqw yokvaqw, wukomunva, pu hukvaqe kihut añ a'nö yēvanta; noqw pam qa sahpu, pam owat ep kīiwtaqe öviy'o. ²⁶ Pu haqawa ilavayiy aw tūqaykañw qaanhinmaqa hakiy qa wuwni'taqat antani. Pam hak pisave kīta. ²⁷ Noqw yokva, wukomunva, pu hukvaqe kihut añ a'nö yēvanta; noqw pam sahpu, nihqe pam kīhu qaan'ewakw kīqöti.

The Authority of Jesus

²⁸⁻²⁹ Noqw Jesus pas öqalat pasiwkañw, pan pumuy tutuqayna, tutavot tütutuqaynayaqamuy qa amun'i. Noqw pam yan yuaataqe yukuqw, sinom put hin tutuqaynaqat ep aw kätayuñwa.

8

Jesus Makes a Leper Clean
(Mr 1.40-45; Lk 5.12-16)

¹ Pu pam tsomonaqw hawhq, sinom qaan'ewakw hintaqam put añkya. ² Noqw meh, hak tokoplelet tütuyhقا pituhqe, put aw naokiyaw'taqe aw pañqawu: Tutuyqawhقا, um suhtaq'ewnen soon nuy qa powatani. ³ Noqw Jesus put aw māvuyaltiqe aw toñokt pañqawu: Pay nu suhtaq'ewa; powaltii. Noqw pahsat pay put añ tokoplele sūlawhti. ⁴ Noqw Jesus put aw pañqawu: Um hapi qa hakiy aw haqam lavayhtini; pay um

ahpiynen God awwat moñwit aw nāmahtaknani, nen Moses hin tutaptaqw um kuwahtiput God aw nōani. Um yan powaltiḡey nuhtumi tuawī'tani.

Jesus Heals a Roman Officer's Servant
(Lk 7.1-10)

⁵ Noqw Jesus Capernaum aw pakiqw, hak solāwamuy amumi moñwi put aw pituhqe, put aw qa nātusitaqe, ⁶ Pañqawu: Tutuyqawhqa, ihoñviaya ikiye ep tuyhqatsq, put apha' qatāyuñqw, pam pas kānanvotkañw oki-whinta. ⁷ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay nu aqwnen put qalaptsinani. ⁸ Noqw solāwamoñwi lavayhtiḡe put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, soon pi um nuy yan'ewakwniqw ikiye aw papkini. Pay um panis lavayhtiḡw, pay ihoñviaya qalaptuni. ⁹ Pi nu sukwat aw maqaptsi'kañw qatu. Noqw solāwam inumi piw maqaptsi'yuñwa. Noqw nu sukw aw, Yupa, kitaqw pam haqaminiñwu; pu sukwat aw, Pew'i, kitaqw pam inuminiñwu; pu ituwikiy aw, Yanhtii, kitaqw pam panhtiñwu. ¹⁰ Noqw Jesus put navotqe pas aw kātaytaqe put añkyaqamuy amumi pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawni: Pas nu qa haqam pas yan tuptsiwnit tuwa, hiki Israel-sinmuy amuhpee. ¹¹ Noqw nu umumi pañqawni: Nāt kaysiwhqam hōpaqw, pu tavañqw ökini; nen Abraham, pu Isaac, pu Jacob, pumuy amumum öveqatsit ep tunösvoñat aw yesvani. ¹² Noqw ima as pañsoq yuñniqam ihpo qatalpumi maspiwyani. Pep pu' tsaykitiwni, pu tama ñuritiwni. ¹³ Noqw Jesus solāwamoñwit aw pañqawu: Pay pi um aqwni. Pay um hin tuptsiwhq nam antaa. Noqw put hoñviayaat pay pahsatniqw qalaptu.

Jesus Heals Many People
(Mr 1.29-34; Lk 4.38-41)

¹⁴ Pu Jesus Peter kiyat aw pakiqw kurs put nōmayat yuat mukituyat akw tuyhqatsi. ¹⁵ Noqw Jesus put māyat aw toñokq, mukituya put mātavi; noqw wuhti qatuptuqe pumuy amumi unañwtavi. ¹⁶ Noqw tapkiqw, sinom kaysiwhqamuy nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiwyuñqamuy put aw tsamvaya; noqw pam lavayiy akw sinmuy amuñaqw nukpan-hihikwsimuy ipwa; nihqe sohsokmuy tütuyyaqamuy qalaptina. ¹⁷ Yan Tutuyqawhqtat lavay'ayat Esaias lavayiat aw antsaniwa, pam ura pañqawu: Pam itamuy hihta akw öpuiwyuñqat nāmi nahlaknakañw, itah-tuyay ikwilta.

The Would-Be Followers of Jesus
(Lk 9.57-62)

¹⁸ Noqw Jesus sinmuy qaan'ewakw hintaqamuy put aw nōyakiwtaqw túwahqe, put aw nānatuwnayaqamuy wuhkovatuphat yupqöymiyaniqat amumi pañqawu. ¹⁹ Noqw hak tutavot tütutuqaynaqa Jesus aw pítuhqe put aw pañqawu: Tütutuqaynaqa, nu uñ haqaminiqw úmummantani. ²⁰ Noqw Jesus put aw pañqawu: Ima sisikahtayht haqe' qölöy'yuñwa, noqw súmawuy añ masay'yuñqam totokpi'yuñwa; noqw nu' Sinot Tiat haqam iqötöy nāsuñwnaniḡey ñastaa. ²¹ Pu piw suhka put aw nānatuwnaqa put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, um nuy nakwhanaqw, nu mohti inay amht, pu' uñkni. ²² Noqw Jesus put aw pañqawu: Um inuñkni; ason pi so'pum pumuy amuñaqw so'pumuy amyani.

Jesus Calms a Storm
(Mr 4.35-41; Lk 8.22-25)

²³ Pu pam pākihut aqw pakiqw, put aw nānatuwnayaqam put añk aqw yuña. ²⁴ Noqw meh, wuhkovatuphat añqe' gaan'ewakw hukvaqe, pas qaōwíhuhukq, òviy pākihut pāhut hoñvantaqat akw nōmilti; noqw pantaqw Jesus pūwi. ²⁵ Noqw put aw nānatuwnayaqam put aw òkihqe, tātaynayaqe aw pañqaw: Tutuyqawhqa, itamuy ayo óyaa; itam súlawhtini. ²⁶ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoqw pas tsawiniwiyuñwa, okiw uma òwituptsiwni'yuñqamu? Pahsat pu pam wunuptut, hūhukañwtuy mēwa, pu pāhuta. Noqw wukosutmakma. ²⁷ Noqw tuwat tahtaqt katayuñqe pañqaw: Ya sen i' hak himuniqw, òviy hikis pi hūhukañw, pu pāhu put hiñqawhq anhtoti?

Jesus Heals Two Men with Demons

(Mr 5.1-20; Lk 8.26-39)

²⁸ Noqw pam wuhkovatuphat ayoqwat Gergese-sinmuy tutskwaya-muy aw pituqw, pepeq hakim lōyōm tāqatuy nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiwtaqamuy tuamaqōlñaqw yámakqe, put ahsawwa; hakim nuhtsel'ewayomniqw, òviy soon hak pañqe' hinnumni. ²⁹ Noqw meh, puma a'nō tōqtique pañqawu: Ya um itamuy hinhtiniqat nāwakna Jesus, um God Táita? Ya um nāt aw qa pituqw pay itamuy okiwsanniqe òviy pitu? ³⁰ Noqw pep pumuy amuñaqw yāp pitsōtim wukotonawtaqam nōnova. ³¹ Noqw òviy nukpanhihikwsim put aw ò'qalyaqe pañqaw: Kurs um itamuy ipwe', itamuy pitsōtimuy amumi yuñniqat itamuy nakwhanani. ³² Noqw pam amumi pañqawu: Yúpave. Noqw puma nōñakqe, pitsōtimuy amumi yuña. Noqw sohsoyam pitsōtim tuhpelat an pāmiq a'nō yuhtukqe, pāmiq paōysoa. ³³ Noqw pumuy nopni'yuñqam watqaqe, kīmiyaqe, hin hiniwhitiqat lavayhta, pu ima hakim nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiwtaqam hin hinhtiqata. ³⁴ Noqw sohsoyam pep kitsókit ep ki'yuñqam pañqaw Jesus ahsawvawisa; nihqe put tutwage pay pam pumuy tutskwayamuy añqw ahpiyniqat put aw ò'qalya.

9

Jesus Heals a Paralyzed Man

(Mr 2.1-12; Lk 5.17-26)

¹ Pu Jesus pākihut aqw pakit, wuhkovatuphat yámakqe, nāp kitsókiy aw pitu. ² Noqw meh, hakim hakiy ahpá' qataytaqat tūtuyhqat ahpat an wáōkiwtaqat Jesus aw wikvaya. Noqw pam pumuy qapēvewniyamuy amumi túwahqe, it tūtuyhqat aw pañqawu: Itii, um qa hin unañway'tani; pay uhqaanhtipu uhpiy ayo yukiwa. ³ Noqw hakim tutavot tūtutuqaynayaqam pep yesqam unañwpeq pañqaw: P' tāqa God aqw hiñqawu. ⁴ Noqw Jesus pumuy wuwniyamuy mātsi'taqe amumi pañqawu: Ya uma hinoqw umuh'unañwpeq qalomáwuwantota? ⁵ Ya hinwat lavayhtiniqw qa pas pas hinta? sen Uhqaanhtipu uhpiy ayo yukiwa, kitaniqō'? sen Wunuptut, nakwsuu, kitaniqō'? ⁶ Noqw pay pi nu' Sinot Tiat yep qatsit ep hakiy ahpiy qaanhtipuyat ayo yúkuniqey aw òqalat pasiwtaqat uma it akw nanaptani- pu pam it hakiy ahpá' qataytaqat aw pañqawu: Wunuptut, uh'ahpay kwusut, um nímani. ⁷ Noqw pam wunuptut, kiy aw'i. ⁸ Noqw kaysiwhqam sinom put aw tāyuñqe, God pas hihtatota, pam hakiy sinot pas panhaqam òqalat máqahqat ep'e.

Jesus Calls Matthew

(Mr 2.13-17; Lk 5.27-32)

⁹ Noqw Jesus pañqw ahpiynihqe, hakiy tāqat Matthew yan mātsiwhqat haqam moñwit eñem sivat òmalalwaqat ep qatuqw tuwa; nihqe put aw pañqawu: Um inuñkni. Noqw pam wunuptut put añki. ¹⁰ Noqw ahpiy pantaqw, Jesus put aw nānatuwnayaqamuy amumum Matthewt kīyat ep òkihqe, pep tunòsvoñat aw yesq, kaysiwhqam moñwit eñem sivat òmalalwaqam-niqw pu qaanhinwisqam pañso òkihqe, pumuy amumum put aw yesva. ¹¹ Noqw Pharisee- sinom put aw tātayyaqe, put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Noqw umuy tutuqaynaqa hinoqw moñwit eñem sivat òmalalwaqamuy-nikañw, pu qaanhinwisqamuy amumum tūmoyta? ¹² Noqw Jesus put navotqe, pumuy amumi pañqawu: Pay añ qahinyuñqam tūhikat qa haqni'yuñwa; nawus pi tūtuyyaqam put haqni'yuñwa. ¹³ Uma yañqw ahpiyye', tutuvenit añ pupriye', pahsat pu it lavayyukit māmatsyani: Uma tūookwatuwyaniqat nu put tuñlay'ta; noqw uma soq hom'oyit-sa inumi noaya, it'a. Pi nu añ sūanhinwisqamuy qa pumuy wāñwayniqe òviy pitu; pi nu imuy qaanhinwisqamuy nāp tunatayay añqw lasyaniqat aw wāñwayniqw òviy pitu.

The Question about Fasting

(Mr 2.18-22; Lk 5.33-39)

¹⁴ Pahsat pu John aw nānatuwnayaqam Jesus aw òkihqe aw pañqawu: Itam-niqw pu Pharisee- sinom piép nānapwalañwu. Noqw ya hintaqw òviy ūmi nānatuwnayaqam qa pantsatska? ¹⁵ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Ya sen haqam mò'wit ep sinoiwyuñqam mōōnañwuy pumuy amumumniqw napwalni'yuñwani? Nikañw pay ason hisat aw pituqw, mōōnañw pumuy nawhkiwni; noqw pep pu' puma nānapwalani. ¹⁶ Qa hak sino puhutsatsakwmòtsaput yewaskwit aw phtaknañwu. Ispi hak panhtiqw, put ep phtakqa yuwsit añqw tsikq, pu' pas pāpu wukoprokñwu. ¹⁷ Piw qa haq pi hak pukawikorot sakwíwmaqat añ puhuovavalat kuhkuya; pi hakiy panhtiqw, ovavala pēke' wiwkorot patomnani, nen añqw kūyiwtaqa wehemhtini, noqw wiwgoro sakwitotini. Pi puma puhuovavalat puhuwikoro an kukyañwu; noqw pam qa hinhtinwu.

The Official's Daughter and the Woman who Touched Jesus' Cloak

(Mr 5.21-43; Lk 8.40-56)

¹⁸ Noqw nāt pam pumuy amumi yan yuaataqw, meh, hak moñwi pítuhqe, Jesus aw naakiwtat, aw pañqawu: Okiw iti māna nāt pas pu' mōki. Noqw um as awnen, aw uhmay akw toñokq pam ahoy tātayni. ¹⁹ Noqw Jesus wunuptut put añki, pu put aw nānatuwnayaqamu. ²⁰ Noqw pam aqwniqw, hak wuhti pakwt lōq sihkay'taqat yahsañwuy añ unway qa huruhtaqey akw tūtuyhqa put ahkwayñaqw aw pítuhqe, yuwsiyat qalawñwayat aw toño, ²¹ Pam unañwpeq pañqawhqe òviy'o: Nās'ew pi nu as yuwsiyat aw tónoke', pay soon qa qaluptuni. ²² Noqw pam panhtiqw, Jesus namtòkt, put túwahqe aw pañqawu: Itii, pay um qahin unañway'tani; pay uhqapevewni un qalapsina. Noqw pahsat pay wuhti qalaptu. ²³ Pu Jesus moñwit kīyat aw pákihqe, lēlenyaqamuy pu kaysiwhqamuy sinmuy pep saátotaqamuy amumi yórikqe, ²⁴ Pañqawu: Huvam ayoyaay! Pay māna qa mōki, pi pūwi. Noqw puma put aw tutsiwtusuyti. ²⁵ Pu òviy pam sinmuy pañqw nōñaknat, ahpami pákihqe, mānat māyat ñuaqw,

pam qatuptu. ²⁶ Noqw pam pep paniwhitiqa put tutskwat añ ahsupoq yuaatiwa.

Jesus Heals Two Blind Men

²⁷ Noqw Jesus pañqw ahpiyniqw, hakim lōyōm qapostalqam put añk tsa'timaqe pañqawma: David tíata, okiw itamuy ōkwatuwaa! ²⁸ Noqw pam kīmi pakiqw, qapostalqam put aw pitu. Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Ya nuy panhtinigeq tuwi'taqat uma tuptsiwa? Noqw puma put aw pañqawu: Owi Tutuyqawhqa. ²⁹ Pahsat pu pam pōsiyamuy aw toño pañqawkañwo: Pay uma hinhaqam qapēvewnaqat pan umuñem hintani. ³⁰ Noqw pumuy pōsiam tālawva; noqw Jesus pumuy pās mēwaqe pañqawu: Uma hapi tunatyaltiqw, qa hak it navotni. ³¹ Noqw tuwat soq puma pañqw ahpiynihqe, pam pumuy pantsanqat put tutskwat añ ahsupoq kúrukna.

Jesus Heals a Dumb Man

³² Noqw pumuy pañqw yámaktoqw, meh, hakim hakiy qayuáataqat nukpanhikwsit akw tuyqawiwtaqat Jesus aw wikvaya. ³³ Noqw nukpanhikwsit put añqw ayō tūviwhq, qayuáataqa yuaayku. Noqw sinom suhpantaqam kātayunqe pañqaqwa: Pas qa hisat Israel-sinmuy amuhpe yan hiniwhitiqw hak aw yori, kitota. ³⁴ Noqw tuwat Pharisee-sinom pañqaqwa: Pam nukpanhikwsimuy moñwíyamuy aw yankañw, nukpanhikwsimuy ipwanta.

Jesus Has Pity for the People

³⁵ Noqw Jesus pañ wuhkokitsokit añ- nikañw pu pay kitsókit añ nakwsuqe pumuy tsotsvalkiyamuy añ pumuy tutuqaynatinuma; pu moñwtunatyat ahpiy lomatuawit yuaatinuma; pu sinmuy amuhpa' sohsokmuy tūtuyyaqamuy qalapsintinuma, pu sohsok hihta akw ōpuiwyunqamuy. ³⁶ Nihqe pam kaysiwhqamuy sinmuy amumi yórikqe pumuy ōkwatuwa, mañwúwyunqw ōviy'o, pas kanelmuy amumi qa hak tunatyawtaqw puma ahtsawaliwyunwa. ³⁷ Pahsat pu pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Pas hapi as ūyi qaan'ewakw tukwsiwta, noqw tsovalayaniqam híkiyomu. ³⁸ Oviy uma ūyi'taqat aw nānawaknaqw, pam hakimuy ūiyiy aw ayatani.

10

The Twelve Apostles

(Mr 3.13-19; Lk 6.12-16)

¹ Pu pam pakwt lōq sihkay'taqamuy put aw nánatuwnayaqamuy wáñwayhqe, pumuy tuyoy'e'wakw hihikwsimuy amumi ōqalat huyta, pumuy nuhtuñaqw ipwanwisniqat ōviy'o; pu sohsokmuy hihta akw tūtuyyaqamuy, pu ōpuiwyunqamuy qalapsintiwiñniqat aw pumuy ōqalmaqa. ² Noqw pakwt lōq sihkay'taqam ayaiwyunqam yan mātisiwya: I' mohti'maqa Simon, Peter yan piw tūñwantiwahqa, noqw pu put tupkoat Andrew; pu Zebedeet tiat James-niqw pu tupkoat John; ³ Pu Philip-niqw, pu Bartholomew, pu Thomas-niqw, pu moñwit eñem sívat ōmalawhqa Matthew; pu Alphaeus tiat James-niqw, pu Lebbaeus, hak Thaddaeus yan piw mātisiwhqa; ⁴ Pu Simon sinomuy amuñem qa nātusi'taqa-niqw, pu Judas Iscariot, momñwituy amumi Jesus mātapniqa.

The Mission of the Twelve

(Mr 6.7-13; Lk 9.1-6)

⁵ Noqw Jesus imuy pakwt löq sihkay'taqamuy ayataqe, amumi tutaptaqe pañqawu: Uma hapi imuy qa-Jew-sinmuy qa amuhpa'yani; pu Samariat ep sinmuy kitsókiyamuy qa haqamiwat aw yuñni. ⁶ Uma qa pañyat, Israel-sinmuy amuhpa'yani. Taq okiw puma kanelmuy amún haqami hiniwhtoti. ⁷ Pu uma añqe'ye', yan yuaatinumyani: Oveqatsit añqw moñwtunatyat aw pitsíwiwta, kitotani. ⁸ Uma tütayyaqamuy qalapsintiwiwsi; tokoplelet tütuyyaqamuy powatiwisni; so'pumuy tātaynatíwisni; nuhtuñaqw nukpanhihikwsimuy ipwanwisni. Uma hapi öqalat paysoq makiwya; öviy uma pan piw paysoq tūvaañwantiwisni. ⁹ Uma palasivat, qötsásivat, pu sikavalasivat qa sivamokyuñw. ¹⁰ Piw qa tukput maskay'wisni; piw qa löq napnay'wisni, piw qa tötsita, piw qa natönpita. Pay tumal'aya nösniquey ahsatañwu. ¹¹ Pu uma haqami wuhkokitsokimi, sen pay kitsókimi yuñe', hak pep kaptsitiwhqat tūviñtotamantani. Nen uma hisat pañqw ahpiyaniqey pahsave pep yesmantani. ¹² Pu uma haqami kīmi yuñe', amumi pañqaqamantani: Uma kwakwhat yesni. ¹³ Pu kurs pep kīvit pay umuhkwakwhay hihkay'yuñqw, umuhkwakwha pep hūrstimantani. Pu kurs pay puma put qa hihkay'yuñqw, pay umuhkwakwha umumi ahoy pītumantani. ¹⁴ Pu hakim umuy qa pās o'yat, piw umuhlavayiy qa aw tūqayyuñqw, uma pañqw kīñaqw añqw ahpiyye', umuhkukuy añ qōat ayo tsatswiyamantani. ¹⁵ Nu umumi pas antsa pañqawni: Hisat hin yukiltiniqat aw pituqw, imuy umuy qa pās o'yaqamuy amuñem pas is óhini. Puma Sodom-nikañw pu Gomorrhath ep sinmuy amuhpenihqe pas pavan amuñem nuhtsel'ewayhtini.

Coming Persecutions

(Mr 13.9-13; Lk 12.12-17)

¹⁶ Nu' hapi umuy añhqe ayatani. Noqw uma kanelmuy amún hakimuy kwēkwewhtuy amunyuñqamuy amuhpa' hinnumyani. Öviy uma tsütsu'tuy amún qaūunatni, pu höwihtuy amún ñasta nukpanay'yuñw. ¹⁷ Nikañw uma tunatyawkahkañw hinnumyani. Taq sinom moñwtsovawtaqamuy amumi umuy tsamvayani; nen tsotsvalkiy añ umuy a'nö wuvahtotani. ¹⁸ Pu uma inutsviy momñwituy-nikañw pu pas susmomñwituy amumi tsamvaniwyani. Nen uma pumuy amumi nuy tuawi'yuñw, pu qa-Jew-sinmuy amumii. ¹⁹ Nikañw ason puma umuy nuhtumi mātapyaqw, uma hin hihta yuaaykuyaniqey qa wuwanvisoqtotini. Pay ason uma hihta yuaaykuyaniqa pep umumi noiwmantani. ²⁰ Pi qa uma yuaatotani. Pi öveqatsit ep Umunay Hikwsiat umupqōlpa yuaatani. ²¹ Pu nātupkomuy amuñaqw suhka sukwat mokiwy aw nōamantani; pu naat tiy pay piw pantsanni. Pu timat nay, pu yuy, pumuy amuhpewhtote', pumuy mokiwy aw pitsínayamantani. ²² Pu sinom sohsoyam umumi qasuhta'ewyani, uma isinomniqw öviy'o. Nikañw ason so'ñwamiq añ kuytaqa hapi ayo yámakiwtamantani. ²³ Nikañw ason puma yep it kitsókit ep umuy okiwsahsanyaqw, uma haqamiwat aw watqani. Pi nu umumi pas antsa pañqawni: Soon nāt uma Israel-sinmuy kitsókiyamuy añ ahsupoq kükuyyaqw, pay nu' Sinot Tiat pītuni. ²⁴ Pay tutuqayhqa put tutuqaynaqat epnihqe qa pavan pasniñwu. Pu piw hoñviaya moñwiwy epnihqe qa pavan pasniñwu. ²⁵ Pay tutuqayhqa

put tutuqaynaqat ante', pay pam put ep tsuyakmantani, pu hoñviaya piw moñwiw an'i. Noq̄w kurs sinom ki'taqat Beelzebub yan tuñwáye', pay kurs pi hin tis puma sinomuyatuy qa pan túñwantotani.

Whom to Fear
(Lk 12.2-7)

²⁶ Noq̄w òviy uma pumuy qa mamqasyani. Pi qa himu āmiwtaqa qa mātaktini; pu qa himu tupkiwtaqa qa nanaptiwni. ²⁷ Nu hihta qatulpuve umumi lavayhtiw̄h̄q, uma put tālat ep yuaaykuyamantani. Pu himu umuhnaqvumiq lavayhtiw̄h̄q, uma kits'oñaq̄w put tsa'lalwani. ²⁸ Uma sinmuy qa mamqasyani. Puma pi hakiy tokoyat-sa nīnayaniquey aw òqalay'yuñwa; nīkañw kurs hin hakiy hikwsiyat nīnayani. Uma qa panyuñwt, God mamqasyani. Pam pi hakiy tokoyat pu hikwsiyat sivihpit qōhit akw hovalaniquy aw òqalay'ta. ²⁹ Puyaw qa lōyōm kwevewhyat sūkw palavotōnat òviy huyiwñwu? Noq̄w qa himuwa puma Umunay qa tunatyayat ahpiy tutskwami posñwu. ³⁰ Noq̄w hikis pi umuhqōtōva umuhhōmi sohsoy pohtoylaniwta. ³¹ Paniq̄w òviy uma qa tsawini-wyuñwani. Umuna umuy kaysiwhqamuy kwekwéwewhyamuy amuhpenihq̄e pas kakhawna.

Confessing Christ before Men
(Lk 12.8-9)

³² Hak haqam isinonihq̄ey nuhtumi pañqawh̄q, nu piw tuwat put isinoynihq̄at òveqatsit ep Inay aw pañqawni. ³³ Nīkañw hak haqam qa isinonihq̄ey nuhtumi pañqawh̄q, nu piw tuwat put qa isinoynihq̄at òveqatsit ep Inay aw pañqawni.

Not Peace, but a Sword
(Lk 12.51-53; 14.26-27)

³⁴ Uma qa inumi yan wūwantotani: Pam ka sinmuy qa hin unañwat yesniq̄at amuñem yūkuniq̄e òviy pitu. Qae. Nu qa paniq̄w pitu. Pi sinom inutsviy nātsikyani. ³⁵ Pi nu tāqat nay ehpewtaniquy pitu, pu māna yuy ehpewii, pu mō'wi kōñay yuyat ehpewtaniquy òviy'o. ³⁶ Pu hak pas nāp sinomuy tuwqamuy'vani. ³⁷ Inumi unañway'taq̄ey lalvaykañw, nay pu yuy pumuy amumi pas unañway'taq̄a pay nawus qa isinoni. Pu inumi unañway'taq̄ey lalvaykañw, timuy amumi pas unañway'taq̄a hapi pay nawus qa isinoni. ³⁸ Pu nahoylehtsit qa kwusut, pu qa inuñknihq̄a hapi pay nawus qa isinoni. ³⁹ Qatsiy kakhawnaqa put kwayhni. Pu inuñem tunatyat ep qatsiy kwayhqa put túwani.

Rewards
(Mr 9.41)

⁴⁰ Umuy pās óyahqa hapi nuy pās távini; pu nuy pās távihqa hapi Inay nuy añqw távihq̄at pās távini. ⁴¹ Kurs Tutuyqawh̄qat lavay'ayaat hakiy aw pituq̄w, pam Tutuyqawh̄qat tunatyayat òviy put pās tave', pam lavay'ayat amum hihta ahsatiyat makiwani. Noq̄w kurs sino súantaqa hakiy aw pituq̄w, pam put súanmaq̄at òviy put pās tave', pam put amum hihta makiwani. ⁴² Noq̄w kurs imuy inumi puhutuptsiwñi'yuñqam haqawa hakiy aw kuyhtuviñtaq̄w, pam inumi tutuqayh̄q paniq̄w put kuyne', pas soon qa ahsatiy makiwani.

11

The Messengers from John the Baptist (Lk 7.18-35)

¹ Pu Jesus pakwt löq sihkay'taqamuy put aw nánatuwnayaqamuy amumi tutaplawhqe yukut, pu kitsókinawit sinmuy tutuqaynakañw amumi yuaataniqe öviy pañqw nakwsu. ² Noqw John sivikive pakiwkañw, Christ hintsakpiyat navotqe, pam löqmuy put aw nánatuwnayaqamuy Jesus aw ayata. ³ Noqw puma Jesus aw pañqawu: Ya um hak Tutuyqawhqt lavay'ayaat pas pávannihqa hisat pítuniqa? Sen pi itam náto hakiy pas sukwat nuhtayyuñwini. ⁴ Noqw Jesus lavayhtiçe, pumuy amumi pañqawu: Uma ahpiynen, hihta navotqey, pu aw yórikqey put John āawnani. ⁵ Qapostalyaqam pōsiy tálawnaya; pu tutuhapt nankwusa; tokoplelet tütuyyaqam powatoti; pu nanaqsópt nanapta; so'pum ahoy tātayya; añ öokiwyaqam lomatuawit nanapta. ⁶ Noqw i' hak inuhpe qa unañwmokqa hapi hahlayhpit ep'e. ⁷ Noqw pumuy ahpiyniqw, Jesus sinmuy amumi John yuaataqe pañqawu: Ya uma qayēsiwhpumihaqami hihta aw kuyvawisa? Sen pāqavit hūkañwuy akw wayayataqat awi'? ⁸ Noqw ya uma hihta aw kuyvawisa, sen hakiy lomayuwsi'taqat awi'? Meh, pi lomayuwsi'yuñqam momñwituy kikiyamuy añ yēse. ⁹ Noqw ya uma hihta aw kuyvawisa? Sen pi Tutuyqawhqt lavay'ayayat awi'? Owi, nu umumi pañqawni: Pam Tutuyqawhqt lavay'ayayat epnihqe pas pávani. ¹⁰ Pi it hapi tutuveni lavayhtiçe pañqawu: Meh, nu hapi upyeve ituaw'ayay ayatani; noqw pam uhsavo uñ háqe'niqat añ qenitani, yan'i. ¹¹ Nu umumi pas antsa pañqawni: Pas qa haqam momoymuy amuhpiy tihtiwyaqamuy amuñaqw John küyit akw tütuvoylalawhqt epnihqe pas pávannihqa wunuptu. Noqw pay as pi pantaqww, öveqatsit añqw moñwtunatyat ep sushin'ewaynihqa put epnihqe pas pávani. ¹² Noqw küyit akw tütuvoylalawhqt John hintsaktivaqat añqw pew pahsavo sinom öveqatsit añqw moñwtunatyat nānaqaslalwa; noqw a'nöyaaqam öqalay akw put tuyqawwanta. ¹³ Pi sohsoyam Tutuyqawhqt lavay'ayamat-niqw pu tutavo John aw pahsavo hin hintaniqat yuaatota. ¹⁴ Noqw uma nānakwhaniqww, i' hapi Elias, ura hak pítuniqa. ¹⁵ Tuqayvastotaa. Pi uma naqvuy'yuñwa. ¹⁶ Noqw ya sen nu pu' qatsívaptsiwyuñqamuy hihta enañ namimahtaknani? Puma tsātsakwmuy kihsonve yesqamuy amunyuñwa. Puma suñwámuy amumi pañqaqwa: ¹⁷ Itam umumi lēlenyaqww, uma qa tīva; itam umumi tsaykitaqww, uma qa tsayku. ¹⁸ Oviy pi John pítuhqe qa tūmoykañw, piw qa hīhikq, puma pañqaqwa: Pam nukpanhikwsit akw tuyqawiwta, kitota. ¹⁹ Noqw nu' Sinot Tiat pítuhqe tūmoykañw, pu hīhikq, puma piw pañqaqwa: Is uti hunuka, wine pas qa öyñwu, moñwit eñem sīvat ömalalwaqamuy-nikañw pu qaanhinwisqamuy kwātsiamu, kitota. Noqw pay God unañwtalwuwniat aniwniy akw súantaqey mahtakni'ta.

The Unbelieving Towns (Lk 10.13-15)

²⁰ Ura Jesus kitsókinawit suswuhaq kātataypit tumalta. Noqw as pi panhtiçw, pañ sinom nāp tunatyay añqw qa hin lasyaniqey pan unañwtoti. Noqw öviy pam pumuy qōhqöytiva, ²¹⁻²² Nihqe pañqawu: Is ohi, úmaa, Chorazin ep sínomu! Is ohi úmaa, Bethsaidat ep sínomu! Taq nu as umuhpa' qatsá' kātataypit tumaltaqww uma nāp umuhtunatyay añqw qa lasya. Nu umumi pañqawni: Hisat hin yukiltiniqat aw pítuqww, umuñem

pas is óhini! Pep pu' imuy Tyre ep sinmuy amuñem-nikañw pu Sidon ep sinmuy amuñem umuhpenihqe pay soon pas nuhtsel'ewayni. Pi nu as pumuy amuhpa' hisat kátatayhpit tumaltaqw, puma soon qa anahaat yūyaht, qóhtsapsomova yesvani; pan puma namtaknayani nāp tunatyay añqw lasyaniqeyu. ²³ Noqw úmaa, Capernaum ep sínomu, ya uma ómiq nātsókaya? Uma nāt maskimi q maspiwyani. Taq nu as qatsá' kátatayhpit umuhpa' tumaltaqw, uma qa tuptsiwya. Noqw kurs as nu Sodom-kitsókit ep pan tumaltaqw, puma inumi tuptsiwyaniqw, kitsókiam nāt pewhaqami pahsavo wúnuni. ²⁴ Noqw nu umumi pañqawni: Hisat hin yukiltiniqat aw pituqw, pep pu' Sodom ep sinmuy amuñem umuhpenihqe pay soon pas nuhtsel'ewayni.

Come to Me and Rest
(Lk 10.21-22)

²⁵ Ep pu' Jesus lavayhtiqe pañqawu: Kwakwhay Inaa, óveqatsit aw-nikañw pu tūwaqatsit aw Tutuyqawhqa. Kwakwhat pi um iit yantaqat añ wuwni'yunqamuy, pu qaūunatuy amumi tupki'kañw, titipostuy amun-yunqamuy amumi put mahtakna. ²⁶ Pantani, Inaa, pam hapi uñniqw súanta. ²⁷ Sohsoy himu Inay añqw inumi noiwa. Noqw hakiy God Tíyatnihqat qa hak navoti'ta, pas Náat-saa; piw qa hak Naat hákiyinihqat navoti'ta, pas nu' put Tiat-saa, pu Tiat hakiy aw put mahtaktaniqw pam píwu. ²⁸ Huvam sohsoyam pew inumiyaa, uma añ hihta akw maqsoni'yunqamu, pu putuiwyunqamu; nen uma inumi yankahkañw nānasuñwnayani. ²⁹ Uma itumalsuñwamatniwhtote', inuhipiy tuwi'vayani; pi nu nānakwhani'kañw, oki'wanañway'ta. Nen uma umu'nañwpeq uyiwaltotini. ³⁰ Pi itumalnōnōnpi qa anahaa, pu iikwilni umuñem qa pūtuni.

12

The Question about the Sabbath
(Mr 2.23-28; Lk 6.1-5)

¹ Noqw Jesus nasuñwintalōnnit ep sōhōvos'uyit añ yámakto; noqw put aw nānatuwnayaqam tsōnsō'qe talayat mawtiwiskahkañw put nōnoptiwiisa. ² Noqw Pharisee-sinom amumi yórikyaqe, Jesus aw pañqawu: Meh, ūmi nānatuwnayaqam nasuñwintalōnnit ep hihta mewniwtaqat hintsatska. ³ Noqw pam amumi pañqawu: Ya ura David suñwámuy amumum tsōnmokqe hinhtiqw uma put añ qa tuñwáya? ⁴ Ura pam Tutuyqawhqat kíyat aw pákihqe pólavikit God aw noiwhqat sowa. Ura soon nāp hak put añqw nōshwu, pas God awwat momñwit-saa. ⁵ Hal ya uma tutavot añ it qa tuñwáya, ura God awwat momñwit put kíyat ep nasuñwintalōnnit qa hihtatotat pay qa hinhtoti? ⁶ Noqw nu umumi pañqawni: Suhka Tutuyqawhqat kíyat epnihqe pas pávannihqa yep'e. ⁷ Ura yan pey'ta: Uma tūookwatuwyaniqat nu put tuñlay'ta; noqw uma soq hom'oyit-sa inumi noaya, yan'i. Noqw kurs uma put māmatsye', soon hakimuy qa hihta ep qaanhtotiqamuy tukopnayani. ⁸ Pi nu' Sinot Tiat hikis pi nasuñwintalōnnit aw moñwi.

The Man with a Crippled Hand
(Mr 3.1-6; Lk 6.6-11)

⁹ Pu pam pañqw ahipyinihqe, pumuy tsotsvalkiyamuy aw paki. ¹⁰ Noqw meh, hak tāqa lakput may'taqa pep nuhtuma. Noqw momñwit hihta ep put nēveltoyanyaniqe óviy put tūviñtotaqe aw pañqawu: Ya pay

hak nasuñwintalönnit ep hakiy qalaptsinaniqw pam súanta? kitota. ¹¹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Kurs haqawa umuñaqw sūk w kanelvokoy'taqw, pam nasuñwintalönnit ep haqami hötsit aqw posq, ya pam put qa pañqw hóroknani? ¹² Noqw puyaw sino kanēlot epnihqe qa pas himuu? Paniqw öviy hak nasuñwintalönnit añ lolmat hintsakniqw pam súanta. ¹³ Pahsat pu pam tāqat aw pañqawu: Uhmay tsihkwaa! Noqw pam put tsihkwa; noqw pam ayañqwat māyat an pās powalti. ¹⁴ Pahsat pu Pharisee-sinom añqw ahpiyyaqe, hin as put nīnayaniqey ankiwakw yuaatota.

God's Chosen Servant

¹⁵ Noqw pay Jesus put navoti'taqe pañqw ahpiy'o. Noqw qaan'ewakw hintaqam sinom put añkya; noqw pam sohsokmuy tūtuyyaqamuy qalaptšina. ¹⁶ Nihqe puma put qa tunvotnayaniqat pam amumi pañqawu. ¹⁷ Yan Tutuyqawhقات lavay'ayayat Esaias hin lavayhtiqat aw antsaniwa; pam ura pañqawu: ¹⁸ Kurs huvam itumal'ayay inamoray aw yórikyaa. Put hapi nu aw unañway'ta; nu put pas hahlayi. Nu put aw ihikwsiy távini. Noqw pam imuy qa-Jew-sinmuy amumi haqe' súanhintaqat mahtaknani. ¹⁹ Pam qa nāñwuy'tani; piw qa tsa'tinumni. Soon hak put tōnayay kitpik navotni. ²⁰ Pam hopaqat muhtsikput soon qōhiknani; pu wihqōhit hihin uwiwitaqat soon pam tōkani. Hisat súanqatsit tūwaqatsit añ ahsupoq kúrukmaq, pañso pahsavo pam pan hinmani. ²¹ Noqw ima qa-Jew-sinom put aw yanyuñwni. Yan ura pey'ta.

Jesus and Beelzebul

(Mr 3.20-30; Lk 11.14-23)

²² Noqw pahsat pu hak nukpanhikwsit akw tuyqawiwtaqa qa-postalkañ qayuáataqat put aw wikvaya. Noqw pam put qalaptšinaqw, öviy pam yuaaykukañw pu pōsiy tālawna. ²³ Noqw sinom sohsoyam kātayuñqe pañqawa: Ya qa i' David Tíata? ²⁴ Noqw pay Pharisee-sinom put nanaptaqe pañqawu: I' nukpanhihikwsimuy moñwiyamuy Beelzebul aw yankañw nukpanhihikwsimuy nuhtuñaqw ipwanta. ²⁵ Noqw Jesus pumuy wuwniyamuy mās'i'taqe, amumi pañqawu: Haqam moñwtunatya nehpewhitiqa soon qa kīqōtini; pu kitsóki, sen kīvit nehpewhitotiqaam soon hoñni. ²⁶ Noqw kurs Satan ayo nāhorokne', pam pep nehpew'iwatani; noqw pahsat pu moñwtunatyaat hin wúnuni? ²⁷ Noqw kurs nu Beelzebul aw yankañw nukpanhihikwsimuy ipwantaqw ya umumi nánatuwnayaqam hakiy aw yankahkañw pumuy ipwantota? Ason puma umuy atsáñhkiye', umuy suhputsnayani. ²⁸ Nikañw kurs nu God Hikwsiyat óqalayay aw yankañw pumuy ipwantaqw, pay hapi pas God moñwtunatyaat umumi pitsíwiwta. ²⁹ Ya sen hin hak hakiy a'nō hoñvit kīyat aw pake' hihta himuyat put añqw nawhkini? Pam mohti put some', pahsat pu pam put kīyat kīqōtani. ³⁰ Qa inumumnihqa hapi inuhpew'iwta; pu qa inumum tsovalantaqa tatslakinta. ³¹ Paniqw öviy nu umumi pañqawni: Hak hihta ep qaanhtiniqw, sen nuhtumiq hiñqawniqw, pam pantaqa put ahpiy ayo yukiwmantani. Nikañw hak haqam Qahováriwtaqat Hikwsit aqw hiñqawniqw, pam pantaqa pas soon hisat put ahpiy ayo yukiwni. ³² Pu hak haqam nuy Sinot Tiyat aqw hiñqawh q pay pam put ahpiy ayo yukiltini. Nikañw hak haqam Qahováriwtaqat Hikwsit aqw hiñqawh q pam pas soon hisat put ahpiy ayo yukiltini, it qatsit ep'e, pu qatsit nātoniqat ep'e.

A Tree and Its Fruit
(Lk 6.43-45)

³³ Hak lolmat sipaltsokit üye', lomasipalat aniwnañwu. Pu hak sipaltsokiy aw qa tunatyawtaqw, pam nukushinhte', qalomásipalat aniwnañwu. Pi sipaltsoki aniwniy akw mątsiwtañwu. ³⁴ Is uti, uma hakim tsütsu'tuy amunyuñqamul! Ya uma hin qalomátunatyay'kahkañw hihta lolmat yuaatotani? Pi hakiy unañwpeq himu ohpokiwtaw, put hapi hakiy moat yuaatañwu. ³⁵ Lolmat tunatyawtaqa sino unañwñaqw hihta lolmat nõñantoyñañwu. Pu qalomátunayawtaqa sino piw unañwñaqw hihta qalolmat nõñantoyñañwu. ³⁶ Noqw nu umumi pañqawni: Sinom hihta an'ewakw lavayhtote', hisat hin yukiltiniqat aw pituqw, pep pu' nawus nennem hin lavayhtotini. ³⁷ Pi God hakiy lavayiyat ep hakiy hin yukynani, sen put súantaqat pañqawni, sen qasúantaqata.

The Demand for a Miracle
(Mr 8.11-12; Lk 11.29-32)

³⁸ Noqw pahasat pu hakim tutavot tütutuqaynayaqam Pharisee-sinmuy amumum aw lavayhtotiqe pañqawqa: Tütutuqaynaqa, um as kátatayhpit hihta tuawi'taqat itamumi mahtaknani. ³⁹ Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Ima pu' qatsívaptsiwyuñqam nukpansinomu, tuskapsinomu. Puma kátatayhpit hihta tuawi'taqat aw yórikyaniqey nānawakna. Nikanw pay puma soon kátatayhpit aw yórikyani, hal pas sükw kátatayhpit-saa. Pam Tutuyqawhqtat lavay'ayayat Jonas qatsiyat ep hiniwhtiqat an aw yukiltini. ⁴⁰ Ura Jonas wukovakiwuy ponoveq pāyis tālat añ-nikañw pu pāyis tókilat añ pakiwta. Noqw pay pan piw nu' Sinot Tiat tutskwat ahsonve pāyis tālat añ-nikañw pu pāyis tókilat añ pakiwtani. ⁴¹ Hisat hin yukiltiniqat aw pituqw, Nineveht añqw sinom pu' qatsívaptsiwyuñqamuy amumum hoñve', pumuy qatuptsiwniyamuy ep suhputsnayani; ispi Jonas pumuy amumi yuaaykuqw, puma nāp tunatyay añqw lasyaq'ö. Noqw meh, Jonas epnihqe pas pávannihqa yep umumum wunu. ⁴² Hisat hin yukiltiniqat aw pituqw, tatkaqw mónwi-wuhti pu' qatsívaptsiwyuñqamuy amumum wunupte', pumuy qatuptsiwniyamuy ep suhputsnani; ispi pam Solomon a'no wuwniyat aw túqaytaniqe öviy túwaqalñahaqawqaw put aw pitu. Noqw meh, Solomon epnihqe pas pávannihqa yep'e.

The Return of the Evil Spirit
(Lk 11.24-26)

⁴³ Tuyoy'eway hikwsi sinot añqw yámake', haqe' qa pay'taqat añ hinnumñwu, haqam nāsuñwnaniqe öviy'o; nit qa túwañwu. ⁴⁴ Nen pahasat pu pañqawñwu: Han pi pay nu ikiy añqw yámakqey aw áhoy'i, kítañwu. Pu pam ep pituqw qa hak epniqw, pās maspiwtaqw, añ himu lomahinyuñqw, pantaqat yórikñwu. ⁴⁵ Nen pahasat pu pam ahiyinen, pētuy tsáne'nihqamuy hihikwsimuy nahpenihqe pas nūnukpantuy aw tsamñwu; noqw puma aw yuñe' pep ki'yuññwu. Noqw hakiy qatsiat añknihqamoy mohtiwat epnihqe pu' pas qalomáhinhtiñwu. Noqw pan hapi imuy pu' qatsivaptsiwyuñqamuy qalomáhinyuñqamuy amuñem hintani.

Jesus' Mother and Brothers
(Mr 3.31-35; Lk 8.19-21)

⁴⁶ Noqw nāt pam sinmuy amumi yuaataqw, meh, put tupkomat yuyat amum ihpaq hoñkahkañw, put aw yuaaykuyaniqey nānawakna.

47 Noq̄w haq̄awa put aw pañq̄awu: Meh, uhtupkom uñuy amum ihpaq hoñkahkañw, ūmi yuaaykuyaniqey nānawakna. 48 Noq̄w pam lavayhtiqe, put āawnaqat aw pañq̄awu: Noq̄w ya hak ínūu? Pu ya hakim itupkomya? 49 Pu pam put aw nānatuwnayaqamuy amumi māmasat, pañq̄awu: Huvam inūy, pu itupkomuy amumi yórikyaa. 50 Pi hak haq̄am Inay òveqatsit ep qátuhqat tunatyayat añ hinmaqa hapi itupko, pu isiwa, pu inūu.

13

The Parable of the Sower

(Mr 4.1-9; Lk 8.4-8)

1 Noq̄w ép tāwat ep Jesus kīnaq̄w yámakqe, wuhkovatuphat qalaveq qatuptu. 2 Noq̄w qaan'ewakw hintaq̄am sinom put aw tsovaltī. Noq̄w òviy pam pākihut aq̄w pákihqe pepeq qatuptu; noq̄w sinom sohsoyam pāhut qalavaqe hōñi. 3 Noq̄w pam tūtuwutsit akw pumuy hīhihta tu-tuqaynaqe amumi pañq̄awu: Meh, hak tāqa uyto. Poshumit tsálakintaniqe pan uylawu. 4 Noq̄w pam uylawhq, pēhu poshumi pōhpava lōhō; noq̄w masay'yuñq̄am òkihqe, añ put soswa. 5 Noq̄w pēhu pikaqlōva qa pas pisay'taqat añ lōhō; nihqe pay suhkuyva, añ tutskwa qa pōñalaniq̄w òviy'ò. 6 Nit tāwat yamakq, pay kólaki; noq̄w pay pi pam qa ñay'yuñqe òviy añ tsakya. 7 Noq̄w pēhu kutqōlpa lōhō; noq̄w kūta añ kuyvaqe put lakna. 8 Noq̄w pēhu lolmat tutskwat añ lōhōkqe hihta aniwna; pēhu tsivót-sikip sunat aw hóyokput aniwna, pu pēhu payhp sunát-sikipo, pu pēhu sunat pakwt sihkay'tasikipo. 9 Tuqayvastotaa! Pi uma naqvuy'yuñwa.

The Purpose of the Parables

(Mr 4.10-12; Lk 8.9-10)

10 Noq̄w put aw nānatuwnayaqam put aw òkihqe, aw pañq̄aqwa: Ya um hinoq̄w pumuy amumi tūtuwutsit akw yuaata? 11 Noq̄w pam lavayhti-qe amumi pañq̄awu: Oveqatsit añq̄w moñwtunatyat ahpiy navoti tup-kiwta pew pahsavoo. Nikañw pu' hapi pam umumiwat susmataq'a; nikañw ímuywatuy qatuptsiwni'yuñq̄amuy amumi qa mahtaq'a. 12 Pi hihta himuy'taqat hapi aw piw noiwni; noq̄w pam hóyokiwtaqat himuy'tani; noq̄w pay ñastanihqat hikis pi hihta himuy'taqw pam put añq̄w nawhki-wni. 13 Paniq̄w hapi òviy nu pumuy amumi tūtuwutsit akw yuaata, puma as aw taykahkañw qa tutwaq̄w òviy'ò, pu tūqaykahkañw qa nanapta, pu qa māmatsya. 14 Noq̄w pumuy hapi amuhpe Esaias nāt hintaniqa lavayiat aw antsaniwa. Ura pam Tutuyqawhqat enem yan lavayhti: Uma as aw tūqaykahkañw nanaptat, qa māmatsyani; pu uma as aw taykahkañw tutwat, qa māmatsyani. 15 Pi imuy sinmuy unañwaam pás tunaiwyuñwa, pu naqvuaq̄m qa nanvotyā, pu puma uvuyuñwa, nāp hisat pi ka puma pōsiy akw tutwakañw, naqvuy akw nanaptakañw pu unañway akw māmatsye', inumi ahoy nānamtōkaq̄w, nu pumuy qalapsinani, kita. 16 Nikañw uma hapi hahlayhpit epya, ispi umuhposi tālat aw tāyuñq̄w òviy'ò, piw umuhnaqvuy añ hōtsíltoti. 17 Nu umumi pas antsa pañq̄awni: Pas as kaysiwhq̄am Tutuyqawhqat lavay'aymatniq̄w, pu súanhinwisq̄am umuy hihta aw yórikyaqat as aw yórikyaniqey nānawaknakañw hapi qa aw yórikyā, pu umuy hihta nanaptaqat as nanaptanikañw qa nanapta.

Jesus Explains the Parable of the Sower

(Mr 4.13-20; Lk 8.11-15)

¹⁸ Kurs huvam tuqayvastotaa. I' tūwutsi hihta tuawi'taqat uma nanap-tani. ¹⁹ Hak haqam moñwtunatyat ahpiy lavayit navotkañw, put qa māmatsq, pahsat pay Nukpana aw pite', put unañwpeq lavayit ūyiwħqat pañqiw ipwañwu. I' hapi pōhpava yēvayaqat anta. ²⁰ Pu i' pikaqlōva yēvayaqa hapi it hakiy anta. Hak lavayit navote', hahlaykañw āpiy put kwúsuñwu. ²¹ Noq̄w pay lavayi hakiy unañwpeq qa ñay'taqw, pay ōviy as pam hihsavo añ kuytañwu. Nikañw ason lavayit ep kānanvotpit, pu okiwsahsaniwuy aw pituq̄w, hihsavoniq̄w pay pam sóonhtiñwu. ²² Pu i' kutqōlpa yēvayaqa hapi it hakiy anta. Hak lavayit as navotat, yep qatsit-sa aw tunatyalte', pu kāhakiwuy tuñlay'kañw put akw ūnatiqe, soq lavayit qa aw tunatyaltiñwu. Noq̄w ōviy lavayi put ahsonve qa hihta aniwnañwu. ²³ Pu tuwat i' lomatutskwat añ yēvayaqa hapi imuy amunta. Hakim lavayit nanapte', māmatsyañwu. Noq̄w lavayi wuñwe', hihta aniwnañwu, pēhu tsivót-sikip sunát-sikip hōyokput himuy'vaya; pu pēhu payhp sunát-sikipo, pu pēhu sunat pakwt sihkay'tasikipo.

The Parable of the Weeds

²⁴ Pu pam piw tūwutsit hihta tuawi'taqat akw pumuy tutuqay-naqe amumi pañqawu: Oveqatsit añq̄w moñwtunatyat hapi hak pāsaiy añ lomavoshumit uyħqat anta. ²⁵ Noq̄w pam puwhq, put tuwqaat pítuhqe, sōhōvosit amuhtsava sōhōvostusaqat uyht, ahpiy'o. ²⁶ Noq̄w ūyi nahpi'vaqe talay'vaq̄w, pahsat pu sōhōvostusaqa piw mātaqti. ²⁷ Noq̄w ōviy ki'taqat tumal'aymat put aw ōkihqe, aw pañqawu: Moñwi, ya um as qa lomavoshumit uhpasay añ ūya? Noq̄w pam haqam sōhōvostusaqata? ²⁸ Noq̄w pam pumuy amumi pañqawu: Pay ituwqa panhti. Noq̄w tumal'aymat put aw pañqaqwa: Noq̄w itam awey', añ tsovalayaniqat um nāwakna? ²⁹ Noq̄w pam pumuy amumi pañqawu: Qae, taq̄ ka uma sōhōvostusaqat añ tsovalantote', sōhōvosit énañyani. ³⁰ Pay pi hāk añ sohsoy wúnwiwmani hisat tsovalaniwniqat aw pahsavoo. Noq̄w ason hōqyaniq̄w, pep pu' nu hōqyaniqamuy amumi pañqawni: Uma añ sōhōvostusaqat mohti tsovalayani, nen put somhtotat taqtsokyani; pu' ason uma sōhōvosit ikoyohkiy aw tañatotani.

The Parable of the Mustard Seed

(Mr 4.30-32; Lk 13.18-19)

³¹ Pu piw pas sukw tūwutsit akw amumi yuaaykuqe pañqawu: Oveqatsit añq̄w moñwtunatyat mustard-uyit sivosiyat anta. Put hak pāsaiy ep ūya. ³² Pam pas sohsoq hihta pōvoshumit amuñaqw sushisay'o; nīkañw pam wuñwe', sohsoq tusaqtsotskit amuhpenihqe suswuyiq̄tiñwuniqe pas himutskiniwhtiñwu. Noq̄w ōviy sūmawuy añ masay'yunqam ōke', put nantaqayat añ yesvañwu.

The Parable of the Yeast

(Lk 13.20-21)

³³ Pu piw pam sukw tūwutsit akw pumuy amumi yuaaykuqe pañqawu: Oveqatsit añq̄w moñwtunatyat pēkenit anta; put wuhti kwúsuħqe, payhp tuwanit ñummit enañ namiq̄wriñwu; noq̄w pam sohsoq put pēkenañwu.

Jesus' Use of Parables

(Mr 4.33-34)

³⁴ Iit yantaqat sohsoq Jesus sinmuy amumi tūwutsit akw yuaata; nihqe pam tūwutsit qa akw yuaatanik, pay amumi qa yuaatañwu. ³⁵ Yan

Tutuyqawhqat lavay'ayaat hin lavayhtiqa aw antsaniwa; pam ura pañqawu: Nu tūwutsit hihta tuawi'taqat akw yuaatani; nu tūwaqatsit hisat yukiltiqat añaqaw hihta tupkiwyuñqat pañqawni.

Jesus Explains the Parable of the Weeds

³⁶ Pahsat pu Jesus sinmuy añqe' hōnat, kīmi paki. Noqw put aw nánatuwnayaqam aw ökihqe, aw pañqaqwa: Um as söhövostusaqat hihta tuawi'taqat itamuy āawnani. ³⁷ Noqw pam hu'waqe amumi pañqawu: I' lolmat poshumit uyhqa hapi nūu, Sinot Tíata. ³⁸ Noqw pāsa hapi yep qatsi. Lomavoshumi hapi moñwtunatyat añqw sinoiwtaqamu; noqw söhövostusaqa hapi hakiy qalolmat sinomatu. ³⁹ Pu tuwqa, pumuy uyhqa hapi i' Nukpana; yep qatsit so'ñwamiq pituqaw, pahsat pu höhöqsattiqat antani, noqw añ sovalayaniqam hapi öveqatsit añqw hoñvia'yamu. ⁴⁰ Noqw öviy hapi söhövostusu sovalaniwhit, qōhit akw taqtsokiwhq, pay pan hapi yep qatsit so'ñwaveq hintani. ⁴¹ Nu Sinot Tiat ihoñviaymuy ayataqaw, puma imoñwtunatyay añqw sohsokmuy lasnayaqamuy, pu qaanhinwisqamuy sovalayani; ⁴² Nen pumuy qōpqōmiq qōhit aqw maspayani. Pep a'nö tsaykitiwni, pu tama ñuritiwni. ⁴³ Noqw pep pu' hakim súanyuñqam Nay moñwtunatyay ep tawat an tālawñway'yuñwni. Tuqayvastotaa! Pi uma naqvuy'yuñwa.

The Parable of the Hidden Treasure

⁴⁴ Pu i' pīwu: Öveqatsit añqw moñwtunatyta himu a'nö hihkay'taqat pasve tupkiwtaqat anta. Put hak tāqa túwahqe, ahoy amht, put ep kwañwtoynaqe, ahpiynihqe sohsok hihta himuy húyahqe, put pāsat tui.

The Parable of the Pearl

⁴⁵ Pu i' pīwu: Öveqatsit añqw moñwtunatyta hakiy huhyaqat lolmat pearl hepnumqat anta. ⁴⁶ Pam hak sūkw pearl pas a'nö hihkay'taqat túwahqe, ahpiynihqe sohsok hihta himuy húyahqe, put tui.

The Parable of the Net

⁴⁷ Pu i' pīwu: Öveqatsit añqw moñwtunatyta pakiwmaktutsayat anta. Pam wuhkovatuphamiq tüviwhqe, sohsok hinyuñqamuy pāvakiwhtuy inhta. ⁴⁸ Put aw ohpokq, puma pāhut qalavoq put lánaknayaqe, pep yesvat, pu añ nūnukñwatuy pāvakiwhtuy hihta aqw tañatostat, pu pay hin'ewakwmuy maspayañwu. ⁴⁹ Noqw pan hapi hintani yep qatsit so'ñwaveq'a. Öveqatsit añqw hoñvia'yam nankwuse', añ nūnukpantuy lomasinmuy amuñaqw tsikayani, ⁵⁰ Nen pumuy qōpqōmiq qōhit aqw maspayani. Pep a'nö tsaykitiwni, pu tama ñuritiwni.

New and Old Treasures

⁵¹ Pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Ya uma iit sohsok māmatsya? Noqw puma aw pañqaqwa: Owi, Tutuyqawhqa. ⁵² Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Sohsoyam tutuvenit tuwi'yuñqam öveqatsit añqw moñwtunatyat ahpiy tutaqayhpit tuwi'vayaqam hapi hakiy kahaktaqat anyuñwa. Puma tutuvenit añqw hisattutuqayhpit sinmuy tutuqaynaya, pu pūhut tutuqayhpit pīwu.

Jesus Rejected at Nazareth (Mr 6.1-6; Lk 4.16-30)

⁵³ Noqw Jesus yan tutuqaynaqey yukut, pañqw ahpiy'o. ⁵⁴ Noqw pam nāp kitsókiy ep pítuhqe, pumuy tsotsvalkiyamuy añ pumuy tutuqayna.

Noq̄w put aw tūqayyuñqam aw kātayyuñqe, nātuviniñlalwaqe pañqawqa: Ya sen i' haq̄aqw it wuwantuwit makiwa? Is uti, pu it kātutmalat haq̄aqw öqalmakiwa? ⁵⁵ Ya qa i' wunavutsit tumaltuwi'taqat tiata? Ya yuat qa Mary yan mätsiwa, pu put tupkomat James-niqw, pu Joses-niqw, pu Simon-niqw, pu Judas. ⁵⁶ Pu siwamat, ya qa puma sohsoyam itamumya? Noq̄w ya sen i' haq̄aqw iit hihta makiwa? kitota. ⁵⁷ Nihqe puma put ep qaan'unaiñwtoti. Noq̄w Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay pi Tutuyqawhqat lavay'ayaat sohsovik kaptsi'tiwñwu, hal pay nāp kitsókiy-sa ep'e, pu pas nāp kiy ep piwu. ⁵⁸ Noq̄w puma qa tuptsiwñi'yuñqw, öviy pay pam pep qa a'nö hihta tumalta.

14

The Death of John the Baptist (Mr 6.14-29; Lk 9.7-9)

¹ Noq̄w ephaqam Moñwi Herod Jesus hihta hintsakqat navota; ² Nihqe tumal'aymuy amumi pañqawu: I' John küyit akw tütuvoylalawñwuqa. Pas hapi pay pam hakton mokiwuy añqw ahoy tātayi; nihqe öviy kātatayhpit hintsaki. ³ Herod pi nōmay Herodias unaiñwve hinhtiniqe, hakimuy ayataq̄w, puma John ñuayaqe somyat, sivikimi panaya. Ura Herod tupkoy Philip nōmanawhki. ⁴ Noq̄w John Herod aw pañqawu: Soon as um uhtupkoy nōmanawhkinikañwo. ⁵ Noq̄w pam as put nīnaniqey anhtikañw, piw sinmuy maqasti; puma put Tutuyqawhqat lavay'ayayatnihqat pan aw t̄ayñqw öviy'o. ⁶ Noq̄w Herod tihtiwhpuyat aw pituq̄w, pam nōviwhqat aw kaysiwhqamuy sinmuy tūtsama. Noq̄w pumuy nōnovaq̄w, Herodias tiat māna ep pākihqe, pumuy amuhpewi wunimaq̄w, Herod put aw nahyoñwa. ⁷ Noq̄w öviy pam pas öqalat pasiwniy akw put aw pañqawhqe, pam nāp hihta öviy tūviñtaq̄w put máqaniqey aw pañqawu. ⁸ Noq̄w pam yuy tutavoyatnihqe put aw pañqawu: Um küyit akw tütuvoylalawhqat John qötöyat tsaqaptat ep íniwtaqat nuy máqani. ⁹ Noq̄w pas as Moñwi qahahlayhtikañw, pay nuñwu pas aw qaöwílvayhtiqe, nawus put máqaniqey pañqawu, ispi kaysiwhqam sinom put amum yesqam lavayiyat nanaptaq'ö. ¹⁰ Nihqe hakiy ayataq̄w, pam sivikimihqe, John qötöyat ayo tuku; ¹¹ Nihqe put qötöyat tsaqaptat ep íniwtaqat kwusivaqe, mānat aw tavi; noq̄w pam put yuy aw yawma. ¹² Noq̄w put aw nánatuwnayaqam ökihqe, tokoyat haq̄ami amwisa; nit ahpiyyaqe, Jesus āawnaya.

Jesus Feeds the Five Thousand (Mr 6.30-44; Lk 9.10-17; Jn 6.1-14)

¹³ Noq̄w Jesus put navotqe, pay nāla pākihut akw haq̄amii, haq̄am pas qa hak waynumqat pañsoo. Noq̄w sinom put nanaptaqe hāhaq̄aqw kitsókit añqw nāp put añkya. ¹⁴ Noq̄w Jesus pañqw yámakqe, qaan'ewakw hintaq̄amuy sinmuy tuwa; nihqe pumuy ökwatuwhqe, pumuy amuñaq̄w tūtuyyaqamuy qalaptisina. ¹⁵ Noq̄w tapkiwmaq̄w, put aw nánatuwnayaqam put awyaqe aw pañqawqa: Yep qayēsiwhq, pas hapi hísatniqwti. Um as sinmuy hōnaq̄w, puma añqe' kitsókiva nankwuse', nennem hihta tunöstuy'yani. ¹⁶ Noq̄w pay Jesus pumuy amumi pañqawu: Soon as puma ahpiyyani. Uma nopnayani. ¹⁷ Noq̄w puma put aw pañqawqa: Itam panis tsivot pölaviki'yuñwa, pu löqmuy pākiwhtuyu. ¹⁸ Noq̄w pam pañqawu: Pew kiwisaa. ¹⁹ Pu sinom tūsaqat añ yevaniqat pam amumi pañqawu, nit pu pam tsivot pölavikit ömahtat, pu pākiwhtuy kwusut, pu ömiq taykañw,

put ep God aw hahlayhti; nit yōnoytat, put aw nánatuwnayaqamuy amumi put oya; noqw puma sinmuy amuhpa' o'ya. ²⁰ Noqw puma sohsoyam nōnōsaqe ñōya; noqw puma akwsiñwqat yōnoyhput pōlavikit tsovalayaqe, pakwt lōq sihkay'taqat hoaput añ opomnaya. ²¹ Noqw nōnōsaqam tsivót-sikip sōmorit pahsa'haqam tahtaqtya, noqw pu momoyam-niqw pu tsátsayom piwu.

Jesus Walks on the Water

(Mr 6.45-52; Jn 6.15-21)

²² Pahsat pay Jesus put aw nánatuwnayaqamuy pākihut aqw yuñe', pay ahsavo wuhkovatuphat ayoqwatyaniqat pumuy tusoq'ayata nāto pam sinmuy niman'ayalawhqe. ²³ Noqw pam sinmuy hōnat, nāwaknaniqe nāla tsomomiq'a; nihqe mihikq, pam pepeq súnalaa. ²⁴ Noqw pahsat pākihu wuhkovatuphat nāsaveq hinnumkañw, pāhut wuñwnuptuqat akw wawaōklawu, amuhpewi hūhukq ñviy'o. ²⁵ Noqw talhahayiñqw, Jesus pāvaqe waymakañw pumuy amumii. ²⁶ Noqw put aw nánatuwnayaqam put pāvaqe waymaqw tutwaqe, tsátsawnaqe pañqawwa: Pam tualañw'u, kitota; nihqe tsátsawnaqe a'nō hiñqawwa. ²⁷ Noqw pahsat pay Jesus pumuy amumi lavayhtiqe, pañqawu: Uma qa hin unañway'yuiñw; pay nūu; uma qa tsawiniwyuñw. ²⁸ Noqw Peter lavayhtiqe aw pañqawu: Tutuyqawhqa, kurs pay pas umnen, nuy pāvaqe ūminiqat um pañqawni. ²⁹ Noqw pam pañqawu: Pew'i. Pahsat pu Peter pākihut añqw yámakqe, Jesus aw pāvaqe wayma. ³⁰ Nit pas a'nō hūhukq pam navotqe pahsat pay tsawna, nihqe pakitoqe a'nō pañqawu: Tutuyqawhqa, nuy ayo távii. ³¹ Noqw Jesus pahsat pay put aw māvuyaltiqe ñuat, aw pañqawu: Is okiw um ōwituptsiwni'taqqa, ya um hinoqw pēvewinhti? ³² Noqw puma pākihut aqw pakiqw, hūkañw qe'ti. ³³ Noqw ima pākihut añqw tañawtaqam Jesus aw ōkihqe, pas hihtatotaqe aw pañqawwa: Kurs um pas antsa God Tíata.

Jesus Heals the Sick in Gennesaret

(Mr 6.53-56)

³⁴ Pu puma ayoqwat nōñakqe, haqam tutskwat Gennesaret aw ōki. ³⁵ Noqw pep sinom put pituqw nanaptaqe, pep añqe' tutskwat añ ahsupoq hakimuy ayatotaqe, sohsokmuy tūtuyyaqamuy put aw tsamvaya; ³⁶ Nihqe pay ñas'ew puma put yuwsiyat qalavaqe nōmōkput aw tónokyaniqey put aw nānawakna, noqw hakim hihsa'nihqam put aw tónokyaqam pās qalaptuya.

15

The Teaching of the Ancestors

(Mr 7.1-13)

¹ Pahsat pu hakim tutavot tūtutuqaynayaqam Pharisee-sinom amum Jerusalem añqwayaqam Jesus aw ōkihqe aw pañqawwa: ² Ya hinoqw ūmi nánatuwnayaqam wūwukwmuy navotiyamuy qaanhinwisa? Oviy pi puma nōnovanik qa māvaqtotañwu. ³ Noqw pam lavayhtiqe, amumi pañqawu: Noqw ya hinoqw ñviy piw uma umuhnavotiy akw God tutavoyat qahihtatota? ⁴ Pi God tutaptaqe pañqawu: Um unay, pu uñuy pumuy kaptsi'tani. Pu hak nay, pu yuy pumuy qalomálavayhtiqqa pas pay mokmantani, ura kita. ⁵ Noqw ūmawat pañqawwa: Hak nay, pu yuy pumuy amumi pañqawni: Nu as umuy hihta akw paañwanikañw,

God aw put sohsok noa, kite', pay tutavot ańqw mātaviwńwu, uma kitota. ⁶ Nen pam pumuy paańwaniqey qe'tikańw, pay qa hihta ep qaantiniqat uma kitota. Yan uma God tutavoyat ayo yuykuya, umuhnavotiy akw'a. ⁷ Uma nawip'ew hinyuńqamu, pas pi óviy Esaias Tutuyqawhqat lavay'ayaat umuy súańqawhqe pańqawu: ⁸ Ima sinom moay akw inumi ókiwta, pu lavayiy akw nuy kaptsilalwa; noqw pi unańwaam inuńaqw haq'ursvehaq'a. ⁹ Piw haktonsa inumi okiwlalwa. Puma pi sinmuy tutavoyamuy pas antsa tutuqayhpinihqat pan put tütutuqaynaya, yan'i.

The Things that Make a Person Unclean

(Mr 7.14-23)

¹⁰ Pu pam sinmuy nāmi wāńwayhqe, amumi pańqawu: Inumi tūqayyuńwaa, nen uma māmatsyani. ¹¹ Himu hakiy moamiq pake', qa pam hakiy tuyoy'ewakwtańwu. Pi hakiy moańaqw nōńataqa hapi hakiy tuyoy'ewakwtańwu. ¹² Pahsat pu put aw nānatuwnayaqam put awyaqe aw pańqaqwa: Ya Pharisee-sinom it yantaqat nanaptaqe qatsúyhtiqw um qa navota? ¹³ Noqw pam lavayhtiqe pańqawu: Pay pi Ina óveqatsit ep qátuhqa himutskit qa uyhq pam himutski nāipwaniwni. ¹⁴ Pay pi panyuńwni. Pay pi puma qapostalyaqam qapostalyaqamuy tsamya. Noqw kurs qapostalqa qapostalqat wíki'maqw, puma nāma haqami pówamiq posni. ¹⁵ Pahsat pu Peter lavayhtiqe, put aw pańqawu: Kurs i' lavayi hihta tuawi'taqat itamuy āawnaa. ¹⁶ Noqw Jesus pańqawu: Ya uma piw nāt pas qa mātsi'yuńwa? ¹⁷ Ya himu sinot moayat aqw pake', ahpiy ponomiq pake', kwayńave tūwiwńwuqat uma pas nāt qa mātsi'yuńwa? ¹⁸ Pi himu sinot moayat ańqw nōńakqa unańwayat ańqwnińwu; nihqe pam hapi sinot tuyoy'ewakwtańwu. ¹⁹ Pi hak qalomáhintsakqa unańwpeq qalomátunatyay'taqey mahtakni'ta. Pam tuqwyantunatyay'ta; nōmaqtsit sokoptimaniqey tunatyay'ta; qahopqatsit ań hinmariqey tunatyay'ta; uyińwtunatyay'ta; hakiy hihta tsátoynaniqey tunatyay'ta; nuhtumiy hińqawlawniqey tunatyay'ta. ²⁰ Hak pan hinmaqa nātuyoy'ewakwtańwu. Noqw hak qa māvaytat, nōsqa qa put akw tuyoy'ewayhtińwu.

A Woman's Faith

(Mr 7.24-30)

²¹ Pahsat pu Jesus pańqw ahpiyinihqe, Tyre-nikańw, pu Sidon pumuy amuqlavohaqamii. ²² Noqw meh, hak Canaan-tutskwat ańqw wuhti pańqw yámakqe, put aw tsa'lawhqe aw pańqawu: Um okiw nuy ókwatuwni, Tutuyqawhqqa, David Tíata! Okiw iti māna nukpanhikwsit akw tuyqawiwtaqe okiwhinta. ²³ Noqw Jesus put aw qa nās'ew hińqawu. Noqw put aw nānatuwnayaqam put awyaqe, aw óqaltotiqe pańqaqwa: Put ahpiy hōnaa; taq pam panis itamuńk tsa'tinuma. ²⁴ Noqw pam lavayhtiqe pańqawu: Pay nu Israel-sinmuy amumi-sa ayatiwa. Puma pi kanelmuy amún haqami hiniwhotiq'ó. ²⁵ Pahsat pu wuhti put awnihqe, aw naokiwhtaqe, pańqawu: Tutuyqawhqqa, okiw inumi unańwtavii. ²⁶ Noqw Jesus lavayhtiqe, put aw pańqawu: Pas hapi hak tsátsakwmuy nōsiwdaqamuy nawhkit, put popkotuy amumi maspaniqw, pam qa súańta. ²⁷ Noqw pam pańqawu: Pas antsa, Tutuyqawhqqa, noqw pi popkot mońwimuy nōnōspiaymuy ańqw hihta pińput lōhōhōtaqat nōnovańwu. ²⁸ Pahsat pu Jesus lavayhtiqe, put aw pańqawu: Is uti um hak wuhti! pas uhtuptsiwni qaówíewa; pay uń hin nāwaknaqw uńem pantani. Noqw put tiat pay pahsat qalaptu.

Jesus Heals Many People

²⁹ Pu Jesus pañqw ahpiynihqe, wuhkovatuphat Galileet ep ahoy pitu; nihqe tsomomiqnihqe pepeq qatuptu. ³⁰ Noqw sinom gaan'ewakw hintaqam hakimuy qayaktaqamuy, qapostalyaqamuy, qayuáatotaqamuy, qapasíwyuñqamuy, pu kaysiwhqamuy tütuyyaqamuy put aw tsamvaya; nihqe pumuy Jesus atpipo o'ya; noqw pam pumuy qalapsina. ³¹ Noqw sinom pas kätayuñwa, imuy qayuáatotaqam yuaaykuyaq'ö, pu qapasíwyuñqam qalaptuyaq'ö, qayaktaqam nankwusaq'ö, pu qapostalyaqam tälawnayaq'ö; nihqe puma God Israel- sinmuy Tutuyqawhqayamuy pas hihtatota.

Jesus Feeds the Four Thousand

(Mr 8.1-10)

³² Pahsat pu Jesus put aw nánatuwnayaqamuy nāmi wánwayhqe, amumi pañqawu: Pas nu sinmuy ökwatuwa, puma pu' pāyis talqat añ inumumyaqaw, nōsiwhqaam súlawhti'ö. Noqw soon nu pumuy qa öyiwyuñqamuy hōnani; taq nāp hisat sen puma kiy qa añ ökit māmānuani. ³³ Noqw put aw nánatuwnayaqam put aw pañqawu: Kurs pi itam haqam amuptsiwtaqat pōlavikit tuiyani? Pi itam qayēsíwhpuveya. Pas ka itam soon imuy gaan'ewakw hintaqamuy sinmuy öynayani. ³⁴ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Ya uma hihsa'haqam pōlaviki'yuñwa? Noqw puma pañqawu: Tsānee, pu piw híkikwmuy pāvakiwhtuyu. Noqw puma pay hiñsayhohyamu. ³⁵ Noqw sinom tutskwawa yesvaniqat pam amumi pañqawu. ³⁶ Nit pu pam tsañe pōlavikit ömahta, pu pāvakiwhtuyu; nit put ep God aw hahlayhtit, yōnoyhtat, put aw nánatuwnayaqamuy amumi put oya; noqw puma sinmuy amuhpa' put o'ya. ³⁷ Noqw sohsoyam nōnōsaqe ööya. Noqw puma akwsiñqat tsovalayaqe, tsañe' hoaput añ opomnaya. ³⁸ Noqw nōnōsaqam nālöp sōmorit pahsa' tahtaqtaya, pu momoyam tsātsakwmuy amumum nāto pīwu. ³⁹ Pu pam sinmuy añqe' hōnat, pākihut aqw pakit, Magdala-kitsókit qalavoq pitu.

16

The Demand for a Miracle

(Mr 8.11-13; Lk 12.54-56)

¹ Noqw hakim Pharisee-sinom Sadducee-sinmuy amumum ökihqe, Jesus aw tuwantota; pam öveqatsit añqw kätatayhpit hihta tuawi'taqat pumuy amumi mahtaknaniqat aw ö'qalya. ² Noqw pam lavayhtiqe, amumi pañqawu: Uma tapkiqw pañqawañwu: Kurs qāvo kwañwqatni, öviypi tokpela pālañwpu, kitotañwu. ³ Pu talavay uma pañqawañwu: Kurs pu' hin sōniwni, öviypi tokpela pālañpu, piw añqe' himu ohpokiwta. Uma nawip'ew hinyuñqamu, pay as uma tokpelat pitsánwayat māmatsyañwunikañw, uma soon qatsi haqe' qalawmaqat hihta tuawi'taqat māmatsyani. ⁴ Is uma pu' qatsíwapsíwyuñqam nukpansinomu, tuskapsinomu! Uma kätatayhpit hihta tuawi'taqat aw yórikyaniqey nānawakna. Nikañw uma soon kätatayhpit aw yórikyani, hal pas sūkw kätatayhpit aw uma yórikyani. Pam Tutuyqawhqat lavay'ayayat Jonas qatsíyat ep hiniwhtiqtat an aw yukiltini. Noqw pam pañqw nakwsuqe ahpiy'ö.

The Yeast of the Pharisees and Sadducees

(Mr 8.14-21)

5 Noq̄w put aw nánatuwnayaqam wuhkovatuphat ayoqwat nōñak-wiskañw, kurs puma nitkay suhtokya. 6 Noq̄w pahsat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Uma Pharisee-sinmuy pu Sadducee-sinmuy pēkeniyamuy ep tunatyaltotini. 7 Noq̄w puma nānami yuaatotaqe pañqaqwa: Itam itahnitkay qa kivayaq̄w, ōviy itamumi pañqawu. 8 Noq̄w Jesus put navotqe, amumi pañqawu: Is okiŵ uma ōwituptsiwni'yuñqamu. Ya uma hinoq̄w qa nitka'vayaqey nānami yuaatota? 9 Ya uma nāt pas qa māt̄si'yuñwa? Ura nu tsivot pōlavikit tsivot-sikip sōmorit pahsa'nihqamuy tahtaqtuy nopna. Noq̄w uma akwsiñwput tsovalayaqe, hihsa' hoaput añ opomnaya? Ya uma pas qa ñas'ew put u'ni'yuñwa? 10 Pu ura piw nu tsañe' pōlavikit nālōp sōmorit pahsa'nihqamuy tahtaqtuy nopna. Noq̄w uma akwsiñwput tsovalayaqe, hihsa' hoaput añ opomnaya? Ya uma pay put suhtokya? 11 Noq̄w ya uma hinoq̄w qa māmatsya? Nu qa pōlavikit umumi yuaata. Uma Pharisee-sinmuy-nikañw pu Sadducee-sinmuy pēkeniyamuy ep tunatyaltotinaqat nu kita. 12 Pahsat pu puma māmatsyaq̄w, kurs pam qa pōlavikit pēkeniyat pañqawht, kurs puma Pharisee-sinmuy tutuqayhpiyamuy-nikañw pu Sadducee-sinmuy tutuqayhpiyamuy ep nāmi tunatyaltotinaqat amumi lavayhti.

Peter's Declaration about Jesus

(Mr 8.27-30; Lk 9.18-21)

13 Pu Jesus Caesarea Philippi ahayhpo pítuhqe, put aw nánatuwnayaqamuy tūviñtaqe, amumi pañqawu: Ya nu' Sinot Tiat hákiynihqat sinom pañqaqwa? 14 Noq̄w puma aw pañqaqwa: Um yaw kūyit akw tūtuvoylalawhqat John-nihqat haqawat pañqaqwa; noq̄w haqawatuyñiqw yaw um Elias; pu pētuyñiqw yaw um Jeremias, sen pay yaw um suhka Tutuyqawhqat lavay'ayaata. 15 Noq̄w pam pumuy amumi pañqawu: Noq̄w ūmuyñiqw nu' hak'i? 16 Noq̄w Simon Peter lavayhtiqe, put aw pañqawu: Um hapi Christ, God añqw Moñw'asi'taqa, God qátuhqat Tíata. 17 Noq̄w Jesus lavayhtiqe, put aw pañqawu: Pas um Simon Jonat tiat hahlayhpit ep'e; pi qa hak sino ūmi it mātakta; pi Ina ōveqatsit ep qatuhqa pam hapi uñ put āawna. 18 Um hapi Peter. Noq̄w nu isinomuy tsovalat, it pikaqlōt ep soñawnen pumuy akw nēñem kītani. 19 Noq̄w nu' hapi ōveqatsit añqw moñwtunatyat aw hōtahpit ūmi ōyani; noq̄w um yep qatsit ep hihta hakiy aw uhtaq̄w, pam ōveqatsit put aw uhtsiltimantani; pu um yep qatsit ep hihta hu'wanaq̄w, pam ōveqatsit ep hu'waniwni. 20 Pahsat pu pam put aw nánatuwnayaqamuy pās mēwaqe, pam hapi Jesus Christ-nihqat qa hakiy āawnaniqat amumi pañqawu.

Jesus Speaks about His Suffering and Death

(Mr 8.31-9.1; Lk 9.22-27)

21 Pahpiy pu Jesus put aw nánatuwnayaqamuy hihta hiniwhitiniqat awintivaqe, amumi pañqawu: Itam Jerusalem aq̄wyaq̄w, God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu wukw'a'yam-niqw, pu tutavot tūtutuqaynayaqam nuy ñuayat, okiwsahsanyat, nuy nīnayani. Noq̄w ahpiy pāyis talq nu ahoy tātayni. 22 Pahsat pu Peter put ñuat, qōhqōyaqe aw pañqawu: Soon pantani, Tutuyqawhqat. Soon um pantsaniwni. 23 Noq̄w pam namtōkt, Peter aw pañqawu: Yupa ayohaqamii, Satan; um inumi sus'itsi. Um qa God tunatyayat yuaata, nikañw sinmuy tunatyayamuy. 24 Pahsat pu Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Inuñkniqey nāwaknaqa nātatamtat, nahoylehtsiy kwusut, inuñkmantani. 25 Taq qatsiy kahkawnaqa put

kwayhni; pu itunatyay òviy qatsiy kwayhqa put túwani. ²⁶ Ispi puyaw as sino túwaqatsit sohsok himuy'vakañw, pas nāp qatsiy kwahe', hin pam put akw moñwvasni? Hal ya sen sino hihta akw qatsiy ahoy nāptini? ²⁷ Pi nu Sinot Tiat nāt Inay tālawñwayat pasiwkañw, ihoñviaymuy tsamkañw pítuni; nen pahsat pu nu sohsokmuy sinmuy hin tumaltotaqat pan amumi ahoytani. ²⁸ Nu umumi pas antsa pañqawni: Soon pas hisat nu' Sinot Tiat imoñwtunatyay yankañw pítuni. Noq̄w ima yep hoñqam haqawat nāt mokiwuy qa aw öke', puma put aw yórikyani.

17

The Transfiguration

(Mr 9.2-13; Lk 9.28-36)

¹ Noq̄w ahpiy navaysikis talq, Jesus Peter-nit, James-nit, pu put tupkoyat John pumuy tsamkañw, haqami wupatukwit aqw puma yayva. Noq̄w pumuy pepeq nánaltyaqe, ² Pumuy tāyuñqw, pam alònti; noq̄w pas put taywaat tāwat an tālawñway'va; pu yuwsiat tālat an qòtsati. ³ Noq̄w meh, pepeq Moses Elias amum pumuy amumi mātaqtique, put amum yuaata. ⁴ Noq̄w Peter lavayhtique, Jesus aw pañqawu: Tutuyqawhqa, pas hapi itam yépeqyaqw pam lolma. Uñ pan nāwaknaniqw, itam yepeq payhkomuy kistotani, suk̄w únemnit, pu suk̄wat Moses énemnit, pu suk̄wat Elias énem'i. ⁵ Noq̄w pam nāt yuaataqw, meh, pi òmaw suyan talqa pumuy nākwapna; noq̄w hakiy tónaat òmawuy añqaw pañqawu: I' hapi pas aw iunañwa Itii; pas nu put hahlayhti. Uma aw túqayyuñw. ⁶ Noq̄w put aw nánatuwnayaqam put nanaptaqe, tayway akw tutskwami yévaya, pas tsātsawnaqe òviy'o. ⁷ Noq̄w Jesus amuminihqe, amumi toñokt, pañqawu: Huvam hoñvaa; uma qa tsawiniwyuñw. ⁸ Noq̄w puma kwuhpukyay, añqe' yórikyaqe, pay qa hakiy tutwa, pay Jesus-saa. ⁹ Noq̄w puma tükwiñaqw hanwisq, Jesus pumuy mēwawe, amumi pañqawu: Uma hapi hin yórikyaqey qa hakiy āawnayani, hisat nu' Sinot Tiat mokiwuy añqw ahoy tātayniqat pahsavoo. ¹⁰ Noq̄w put aw nánatuwnayaqam put túviñtotaqe, aw pañqawu: Ya hintaqw òviy tutavot tutuqaynayaqam Elias mohti pítuniqat pañqawu? ¹¹ Noq̄w Jesus lavayhtique, pumuy amumi pañqawu: Pay antsa Elias pas suyan mohti pítuni; nen sohsok hihta haqe' hintaniqat aw antsantani. ¹² Noq̄w nu umumi pañqawni: Pay Elias pitu; noq̄w puma put qa māmatsyaqe, pas tunatyay an put hintsatsna. Noq̄w pan hapi nu' Sinot Tiat piw pumuy amuhpiy okiwsaniw. ¹³ Pahsat pu put aw nánatuwnayaqam māmatsyaqw, kurs pam kūyit akw tütuvoylalawñwuqat John pumuy amumi lavayhti.

Jesus Heals a Boy with a Demon

(Mr 9.14-29; Lk 9.37-43a)

¹⁴ Noq̄w puma sinmuy amumi ökiqw, hak Jesus aw pítuhqe, aw tamötswunuptut, pañqawu: ¹⁵ Tutuyqawhqa, um as okiw itiy ökwatuwni; taq pam okiw homimitutuyhqe okiwhinta; nihqe pam piép qòhit aqw posñwu, pu pāmiq'a. ¹⁶ Noq̄w nu as ūmi nánatuwnayaqamuy amumi put wikvaqw, puma kurs hin put powatotani. ¹⁷ Pahsat pu Jesus lavayhtique pañqawu: Is ohi uma qatuptsiwñ'yuñqamu, nukushinyuñqamu, pu' qatsivaptsiyuñqamu, ya nu hihsavohaqam umumum yantani? ya nu hihsavohaqam umuy maqsonlawni? Pew wikyaa. ¹⁸ Noq̄w Jesus nukpanhikwsit mēwa; noq̄w pam put añqw yamakq, tiyo pahsat pay

powalti. ¹⁹ Pahsat pu Jesus aw nánatuwnayaqam pay nánaltyakañw put aw ökihqe, aw pañqawa: Ya hintaqw öviy itam kurs hin put hóroknayani? ²⁰ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Ispi uma qa tuptsiwni'yuñqee; pi nu umumi pas antsa pañqawni: Kurs uma pay híhin tuptsiwni'yuñwe' (námahin pi as pam mustard-uyit sivosiyat an pay hihsayhoyaniqw) uma it tükwit: Yañqw ayo nahlakuu, aw kitotaqw, pam soon qa nahlakni. Pu qa himu umuñem qa pasiwtani. ²¹ Nikañw hak qa napwalni'kañw qa nāwakinkañw pas soon it yantaqat qalomáhikwsit hakiy añqw ayo hóroknani.

Jesus Speaks again about His Death

(Mr 9.30-32; Lk 9.43b-45)

²² Noqw nāt pumuy Galileet ep yesq Jesus pumuy amumi pañqawu: Nu' Sinot Tiat sinmuy amumi mātaviwni. ²³ Noqw puma nuy nīnayani; noqw ahpiy pāyis talq nu ahoy tātayni. Noqw puma it nanaptaqe, pas qahahlayhtoti.

Payment of the Temple Tax

²⁴ Noqw puma Capernaum ep ökiqw, hakim God kīyat eñem siviwuy tsovalantotaqam Peter aw ökihqe, aw pañqawa: Ya umuy tutuqaynaqa God kīyat aw sīvat öoywaqat qa sivima? ²⁵ Noqw pam pañqawu: As'a. Nit pam kimi pakiqw, Jesus pay mohti lavayhtige pañqawu: Simon, ya um hin it aw wūwa? Ya tūwaqatsit ep momñwit hakimuy amuñaqw tax ömalalwa, pu nahpe sívita? Ya sen nāp sinomuy amuñaqw put ömalalwa? Sen pay hakimuy a'löntuy amuñaqö'? ²⁶ Noqw Peter put aw pañqawu: Pay a'löntuy amuñaqö'. Noqw Jesus aw pañqawu: Noqw pay kurs sinomat qeniveya. ²⁷ Noqw pay itam pumuy qa unañwmoknaniqw, öviy um wuhkovatuphat awnen, aqw huhuwəpiti tūvani; nen um hihtawat mohti hórokne', núani; nit tsañwəpne', añqw hihsaqw sīvat tūvani; um put añqw hóroknat, nēñem-nikañw pu inuñem momñwituy amumi sisvini.

18

Who Is the Greatest?

(Mr 9.33-37; Lk 9.46-48)

¹ Noqw ephaqam Jesus aw nánatuwnayaqam put aw ökihqe, pañqawa: Ya hak öveqatsit añqw moñwtunatyat ep pas suspavanni? ² Noqw Jesus hakiy tsākwhoyat wāñwayhqe, put amuhsonmi tavi; ³ Nit pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawni: Pas uma nāp umuhtunatyay añqw qa lasye', tsātsakwmuy qa amuntote', soon öveqatsit añqw moñwtunatyat aw yuñni. ⁴ Paniqw hapi öviy haqam it tsākwhoyat an qanāhihtataqa pam hapi öveqatsit añqw moñwtunatyat ep suspavanni. ⁵ Pu haqawa inatñwaniy añ yan tsāk w pās távihqa hapi nuy pās távini.

Temptations to Sin

(Mr 9.42-48; Lk 17.1-2)

⁶ Nikañw hapi hak haqam imuy tsātsakwmuy inumi tuptsiwni'yuñqam hihtawat lasnaqw, put eñem pas is óhini? Pay pi tatam put kwapkaqe mata háyiltiqw, pam wuhkovatuphat a'nö hötsit aqw paöymokq, pam put eñem lolmani. ⁷ Is ohi sinmuy amuñem'i, hakimuy híhihta akw lomavöhut añqw lasyaqamuy amuñem'i. Taq sinmuy lasnayaqam pas soon haqami peveltini. Nikañw pantsatskaqamuy amuñem pas is óhini! ⁸ Paniqw hapi öviy kurs uhma, sen uhkuku uñ lasnaniqw, um put ayo tukut, nāñaqw

ayo tūvani; pay pi um tatam qa pasiwkañw qatsit aw pákini, hikis pi as um pās pasiwkañw, qōhit qa sūlawhtiñwuqat aqw túviwni. ⁹ Pu kurs uhposi un lasnaniqw, um put ayo hóroknat, nānaqw ayo tūvani. Pay pi um tatam sūkw pōsi'kañw qatsit aw pákini, hikis pi as um pās lōqmuy pōsi'kañw maskimiq qōhit aqw túviwni.

The Parable of the Lost Sheep
(Lk 15.3-7)

¹⁰ Uma tunatyaltote' qa hihtawat imuy tsātsakwmuy paysoqtotani; taq nu umumi pañqawni: Pumuy tuwalan'aymat Inay òveqatsit ep qátuhqat taywayat aw sutsep tāyuñwa. ¹¹ Pi nu' Sinot Tiat haqami hiniwhtotiqamuy ayo óyaniqe òviy pitu. ¹² Ya uma hin wūwantota? As kurs hak haqam tsivót-sikip sunat kanelmuy pokmuy'taqw, suhka pumuy amuñaqw haqaminiqw, pam hinhtini? Pam púmuywatuy mātapt, tsotsmomi-haqaminen, it haqaminihqat heptoni. ¹³ Nu umumi pas antsa pañqawni: Pam put tuwe', put ep pas hahlayhtini, imuy nālöp sunat pakwt pept sihkay'taqamuy qa haqami hiniwhtotiqamuy amuhpenihqee. ¹⁴ Noqw pan hapi piw Umuna òveqatsit ep qátuhqa imuy tsātsakwmuy himuwat sūlawhtiniqat qa nāwakna.

A Brother Who Sins

¹⁵ Pu òviy kurs piw umún tuptsiwni'taqqa hihta ep ūmi qaanhtiqw, um put awnen, pay umuy nālaniqw put òwihiniwhtipuyat aw pónaknani; noqw kurs pam ūmi tuqayvastaqw, pahsat hapi um put pay ahoy tuyqawvani. ¹⁶ Ason kurs pam ūmi qa tuqayvastaqw, pahsat pu um sūkw, sen lōqmuy wikkañw awni; noqw lōqmuy, sen payhkomuy tūqayyuñqw, pep hin lavayhtiwhqa pasiwtamantani. ¹⁷ Noqw kurs pam pumuy amumi qa tuqayvastaqw, pahsat pu um inumi tuptsiwni'yuñqamuy tsovawtaqw, pumuy put āawnani. Pu kurs pam pumuy amumi qa tuqayvaste', pam nawus ūmuyniqw qatuptsiwni'taqat antamantani, sen moñwit eñem sivat òmalawhqat an'i.

Prohibiting and Permitting

¹⁸ Nu umumi pas antsa pañqawni: Uma tūwaqatsit ep hihta somyaqw, pam òveqatsit ep sómiltimantani; pu uma tūwaqatsit ep hihta nahyaqw, pam òveqatsit ep nāhiwmantani. ¹⁹ Pu nu piw umumi pañqawni: Kurs uma lōyöm tūwaqatsit ep hihta òviy Inay aw tūviñtaniqey ep sun unañwtiqw, òveqatsit ep Ina umeñem put aw antsantamantani. ²⁰ Pi haqam lōyöm, sen pahyom inatñwaniy aw yankahkañw haqam tsovawtaqw, pep nu pumuy amumumni.

The Parable of the Unforgiving Servant

²¹ Pahsat pu Peter put awnihqe aw pañqawu: Tutuyqawhqa, kurs itupko inumi qa sūs qaanhtiqw, ya nu hihsakis put ep aw pōhikni? Sen tsañe'sikisi? ²² Noqw Jesus put aw pañqawu: Tsañe'sikisi nu hapi ūmi qa kita, pas payhp sunat añqw pakwt sihkay'tasikip tsañe'sikisi, (tsañe'sikip pakwt tsañe'sikis navitañhtiqat pahsaa). ²³ Panta hapi. Oveqatsit añqw moñwtunatyā hak moñwi tumal'aymuy amumi sivat ep pohtaniqey nāwaknaqat anta. ²⁴ Nihqe pam put añ purivaqw, hak wūhak sōmorit sivat put aw pōiwtāqa aw wikwaniwa. ²⁵ Noqw pay kurs pam hihta sisviniqw, pam huyiwniqat moñwiat pañqawu, pu nōmaata, pu timatu, pu sohsoy himu himuata, noqw pōiyat ep sisviwni. ²⁶ Noqw òviy tumal'aya put

atpipo nātuvage, okiw aw naokiwtage pañqawu: Moñwi, pay um okiw inumi qa pas kãnavotitaqw, pay nu soon ūmi qa sohsok sisvini. ²⁷ Pahasat pu moñwi put òkwatuwhqe mātavi; nihqe sohsok pöiyat ayo yuku. ²⁸ Noqw pay pam tumal'aya pañqw yamakt, sukw tumalsuñway put aw sunat sivat pöiwtaqat tuwa; nihqe pam put tönhpe ñuat, aw pañqawu: Um inumi pöiwtaqey sisvini. ²⁹ Noqw put tumalsuñwaat put kukmiq nātuvage, put aw naokiwtage pañqawu: Pay um qa pas okiw inumi kãnavotitaqw, pay nu soon ūmi qa sohsok sisvini. ³⁰ Noqw pam qa nakwhage, put sivikimi tūva, hisat pöiy sisviniqat pahasavoo. ³¹ Noqw òviy put tumalsuñwamat hin hiniwhitiqat aw yórikyaqe, pas qa hahlayhtoti; nihqe moñwi aw òkihqe, sohsok put āawnaya. ³² Pahasat pu moñwiat tumal'ayay wãñwayhqe, aw pañqawu: Is ohi um hak nukpantumal'aya, um inumi pan nãwaknaqw, òviy nu sohsok uhpöiy uhpiy ayo yuku. ³³ Noqw puyaw nu uñ hin òkwatuwhq, soon um tuwat qa pan uhtumalsuñway òkwatuwni? ³⁴ Noqw moñwi pas itsívutiqe, hakiy okiwsanyañwuqamuy amumi put mātavi, pas hisat put aw pöiwtaqey sohsok put aw sisviniqat pahasavoo. ³⁵ Noqw kurs umún tuptsiwni'taga umuhpewi qaanhtiqw, uma umuh'unaññaqw qa aw pöhikyaqw, pay òveqatsit ep Ina piw tuwat umuy pan hintsanni.

19

Jesus Teaches about Divorce (Mr 10.1-12)

¹ Noqw Jesus yan yuaataqe yukut, Galileet añqw ahpiynihqe, Jordan yupqöymi Judeat qalavoq pitu. ² Noqw qaan'ewakw hintaqam sinom put añkya; noqw pam pumuy pepeq qalapsina. ³ Noqw Pharisee-sinom nuhtum put aw òkihqe, put unahepyaqe aw pañqaqwa: Ya tāqa pay nãphihta ep nōmay mātapniqw pam súanta? ⁴ Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Ya uma it añ qa tuñwaya: Ura God yayhniwhqat epeq pumuy yúkuhqe, pumuy tāqat-nit pu wuhtit yuku, it'a? ⁵ Nihqe pumuy yúkuhqe pañqawu: Yantaqw hapi òviy tāqa nay, pu yuy pumuy mātapt, nōmay aw hūrstimantani; noqw puma sūka tókomantani. ⁶ Panta hapiniqw, òviy puma pãpu qa lōyömmnit, sūka tókoniwhitiñwu. Paniqw òviy God hihta namitskaqw, qa hak put nãhoy távini. ⁷ Noqw puma put aw pañqaqwa: Noqw hinoqw pantaqw hak nãmataviwuy pēnat, pu nōmay nahpiy lãlaymantaniqat Moses tutapta? ⁸ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ispi uma anahaat unañway'yuñqw òviy pay hak nōmay mātapmantaniqat Moses umuy hu'wana. Nikañw pas as yayhniwhqat añqw qa panta. ⁹ Noqw nu hapi umumi pañqawni: Tāqa nōmay qa hintsakq, put mātave', piw sukw amum qatupte', tokot ūuyñwu; pu wuhtit mātaviwhqat amum qatuptuqa tokot ūuyñwu. ¹⁰ Noqw put aw nãnatuwnayaqam aw pañqaqwa: Kurs tāqat pu nōmayat amuñem pan hintaniqw, pay kurs ka qa nōmataniqw pam pay lolmani. ¹¹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pay qa sohsoyam tahtaqt namituyqawi'yuñwa; nihqe òviy kurs hin it tutavot kwusuyani. Noqw God pētuy-sa òqalmaqaw òviy puma namituyqawi'yuñwa. ¹² Pi haqawat nōmaqtsit aw qa pasiwyuñqam pay pas pankahkañw tihtiwy; noqw haqawat panyuñqam pay sinmuy amuhpiy pan yukiltoti; pu haqawat pas pay òveqatsit añqw moñwtunatyat tunatyawyuñqey òviy qa nōmatota. Haqawa it añ hinmaniqa nam panhtii.

Jesus Blesses Little Children

(Mr 10.13-16; Lk 18.15-17)

¹³ Pahsat pu hakim put aw tsātsakwmuy tsamvaya, pam pumuy amumi may akw toñokt nāwaknaniqat òviy'ò. Noqw put aw nānatuwnayaqam pumuy mēwaya. ¹⁴ Noqw Jesus pañqawu: Uma tsātsakwmuy inumiyaniqat nakwhanayani; uma qa mēwantotani; pi panyuñqam hapi òveqatsit añqw moñwtunatyat ep sinoiwyuñwa. ¹⁵ Pu pam pumuy amumi matyawht, pañqw ahpiy'ò.

The Rich Young Man

(Mr 10.17-31; Lk 18.18-30)

¹⁶ Noqw pahsat pu hak tiyo Jesus aw pituhqe, aw pañqawu: Lomatu-tuqaynaqa, ya nu hihta lolmat hinhte', qatsit qaso'taqat himuy'vani? ¹⁷ Noqw pam put aw pañqawu: Ya um hinoqw nuy lolmalawu? Pi qa hak lolma, pas sūkaa, i' God. Noqw pay pi um qatsit aw pákinik, um hin tutaptiwhqat añ hinmani. ¹⁸ Noqw pam put aw pañqawu: Hihtawata? Noqw Jesus pañqawu: Um hakiy qa nīnani, um qa nāp úhimuy tokot qa sokoptani; um hihta qa ūuyi, um hakiy hihta qa atsátoynani; ¹⁹ Um unay, pu uñuy pumuy kaptsi'tani; pu um pas hin nāmi unañway'taqey pan uhsinosñway aw unañway'tani. ²⁰ Noqw pam Jesus aw pañqawu: Pay nu itsákoy añqaw pan tutavot sohsok añ hinma. Noqw ya nu haqam hihta nāt qaanhti? ²¹ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay pi um pas pasiwtaniqey nāwakne', um ahpiyenen, hihta úhimuy huyahtani; nen añ òokiwayaqamuy put huytani; nen um òveqatsit ep hihta nukñwat himuy'tani; nit um añqwnen inuñkni. ²² Noqw pam put navotqe qahahlaykañw ahpiy'ò, pam hihta nihti'taqe òviy'ò. ²³ Pahsat pu Jesus put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawni: Pas kahaksino òveqatsit añqw moñwtunatyat aw pákiniqw eñem qa tūvosi. ²⁴ Noqw nu nāt piw umumi pañqawni: Pay himu pohko pōlay'taqa tsakomostat añ pórokput añ yámakniniqw, pam pay qa pas qa tūvosi. Noqw pay kahaksino òveqatsit añqw moñwtunatyat aw pákiniqw, pam put eñem pas qa tūvosi. ²⁵ Noqw put aw nānatuwnayaqam put nanaptaqe, hin kurs wūwayaqe pañqawu: Noqw pantaniqw, hak sen ayo yámakiwtani? ²⁶ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay i' sinmuyniqw kurs hin pasiwtani; nikañw pay God-niqw sohsoy himu pasiwta. ²⁷ Pahsat pu Peter lavayhtiye, put aw pañqawu: Meh, itam hapi sohsok hihta mātapyat, uñk nankwusa; noqw itam panhtotiqw, itamuñem hintani? ²⁸ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawni: Hisat qatsit nātoniqat aw pituqw, Nu' Sinot Tiat kaptsi'tiwkañw imoñw'atsveway ep qátuni. Noqw pep pu' uma inuñk hinnumyaqam piw tuwat pakwt lōq sihkay'taqat moñw'atsvewat añ yeskahkañw, Israel-sinmuy pakwt lōq sihkay'tasikivo sinoiwtaqamuy amumi moñw'iwyuñw. ²⁹ Hak haqam inatñwaniy òviy sinomuy, sen nāp himuy hihta tatamhtat, yep qatsit ep tsivót-sikip sunat aw hóyokiwtaqat òmahtani, sen pam kiy tatamhtani, sen pāvamuy, tupkomuy, qōqamuy, siwamuy, sen nay pu yuy, sen nōmay pu timuy, sen pāvasayu. Pu qatsit nātoniqat ep pam qatsit qaso'taqat makiwni. ³⁰ Nikañw kaysiwhqam mohti'wisqam nuhtuñkyani, pu nuhtuñkyaqam mohti'wisni.

20

The Workers in the Vineyard

¹ Pi òveqatsit añqw moñwtunatya hak tāqa ovauyi'taqat anta. Pam hak suits talavay tumal'aymuy wánwayi. ² Noqw puma sūkw yālit òviy tapkinayaniqey hu'wayaqw, pam ovauyiy aw pumuy ayata. ³ Noqw wukotònvayaw, i' ùyi'taqqa haqey' waynumkañw, hakimuy piw tuwa. Puma huhyankive hoñnumya qahintsatskaqee. ⁴ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pay uma iovauiy awyani. Noqw pay ason hin súantaqw, nu pan umumi sisvini. Noqw puma awya. ⁵ Noqw tāwanasaptiqw, pu tāwat atvelpetiqw, pam añqe' nakwsuqey piw anhti. ⁶ Noqw pu kanel'òkisat, piw pam huhyankiminihqe, piw hakimuy tahtaqtuy tuwa, ep hoñnumyaq'ò, nihqe amumi pañqawu: Ya uma hinoqw paysoq tēvep hoñnumya? ⁷ Pu suhka aw pañqawu: Ispi qa hak itamuy tumal'ayhtaq'ò. Noqw pam amumi pañqawu: Uma turs piw iovauiy awyani, amumi kita. ⁸ Noqw pu tapkiqw, ovauiy'taqqa tumalmoñwiw aw pañqawu: Um tumalay'yuñqamuy wánwayni; nen pumuy amumi sisvini. Um nuhtuñk òkihqamuy añqw hoyoyoykukañw, mohtimaqat aqw yúkuni. ⁹ Noqw ima pas pay tumalqe'totiniqw òkihqamuy amumi suskomuy yālit sisvi. ¹⁰ Nikañw mohti òkihqam puma wūhaq òmahtotaniqey wūwaya; nit puma pay amún sohsoyam suskomuy yālit òmahtota. ¹¹ Noqw puma ahsatiy òmahtotaqey, ùyi'taqat aw qa tsúyak-unañway hiñqawaqey, ¹² Pañqawa: Ima nuhtuñk òkihqam panis sūs tāwat qōniltiqat añ tumaltota; noqw itam tēvep tumalay'yuñwa, pu itam utuhuut kánanapta. Noqw um sun itamumi sisvi. ¹³ Noqw pam sukwat aw pañqawu: Ikwátsi, pay nu qa hin qasuanhti. Ya um qa sūkw yālit òviy tumaltaniqey inumum pan yuku? ¹⁴ Taa, uh'ahsatiy um yawkañw nimani. Pay nu sohsokmuy umumi sun sisviniqey nāwakna, umuy tēvep tumalay'yuñqamuy-nikañw pu imuy nuhtuñk òkihqamuy piwu. ¹⁵ Ya nu hihta nāp isivay hintsaniqey nāwakne' panhtiniqw, pam qasuanta? Ya nuy qa unáñwawniqw, òviy um inumi qa kwañwátayta? ¹⁶ Noqw òviy nuhtuñkyaqam mohti'wisni, pu mohti'wisqam nuhtuñkototini. Pi kaysiwñqam as wánwayniwya, nikañw hikiyom namorstiwaya.

Jesus Speaks about His Death a Third Time
(Mr 10.32-34; Lk 18.31-34)

¹⁷ Noqw pumuy Jerusalem aqwayaqw, Jesus imuy pakwt lōq sihkay'taqamuy put aw nánatuwnayaqamuy nanaltyaqw, amumi pañqawu: ¹⁸ Meh, itam Jerusalem hapi aqwaya. Noqw nu' Sinot Tiat God awwat mohpeq momñwituy-nikañw pu tutavot tutuqaynayaqamuy amumi noiwni; noqw puma nuy nāyananiqey pasiwnayani. ¹⁹ Pu nuy qa- Jew- sinmuy amumi noayaqw, puma inumi tututsiwayani; nuy wuvahtotani; pu nahoyehtsit aw nuy muayani. Nikañw pāyis talq nu ahoy tātayni.

A Mother's Request
(Mr 10.35-45)

²⁰ Noqw pahsat pu Zebedeet timat yuy amum Jesus aw pitu. Noqw yuam put pas hihtatakañw aw okiwlawu, hihta tuñlay'kañwo. ²¹ Noqw Jesus put aw pañqawu: Ya um hihta nāwakna? Noqw pam put aw pañqawu: Ason um uhmoñwqeny ep qatuptuqw, as imuy itimuy amuñaqw haqawa uhputvage qátuniqw, pu suhkawa uhsuyvage qátuniqat um itamuy hu'wani. ²² Noqw Jesus tiyotuy amumi pañqawu: Uma hihta òviy tūviñlawhqeý qa mátsi'ta. Ya pay uma nuy kánavotpit añqw yúkuniqat

añqw yúkuniqey suhtaq'ewa? Ya sen uma nuy hin tuvoylaiwtaqat pan tuvoylatiwniqe òviy'o? Noqw puma put aw pañqawu: Owi, pay itam suhtaq'ewa. ²³ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay nu kãnavotpit añqw yúkuniqat uma as soon qa yúkuni; piw nuy hin tuvoylaiwtaqat pan uma tuvoylatiwni. Nikañw pay nu hakiy iputvaqe, sen isuyvaqe qátuniqat pañqawniqey aw qa tutuyqawi. Nikañw pay ason pas pam hakimuy amuñem na'sastiwhq pam pumuy amumi noiwni. ²⁴ Noqw ima pakwtnihqam put nanaptaqe, pumuy nãtupkomuy amumi qa yan unañwtoti. ²⁵ Noqw Jesus pumuy nãmi wãñwayhqe, amumi pañqawu: Uma navoti'yuniqw imuy qa-Jew-sinmuy moñwimat pumuy amumi tutuyqawya, noqw pavansinom òqalay pumuy nanvotnatiwisa. ²⁶ Nikañw uma hapi qa panyuñwini. Pay umuñaqw haqawa pas pávanniqey nãwaknaqa umuy nawus tumalay'tani. ²⁷ Pu uma haqawa sustutuyqawniqey nãwaknaqa nawus piw sohsokmuy tũwikiãmi. ²⁸ Hikis pi nu' Sinot Tiat qa hihta tu'yalawniqe òviy pitu; pi nu nuhtumi unañwtapniqe òviy pitu, piw sinmuy kaysiwhqamuy amuñem iqatsiy táve', pumuy ayo òyaniqe òviy'o.

Jesus Heals Two Blind Men
(Mr 10.46-52; Lk 18.35-43)

²⁹ Noqw pumuy Jerichot añqw ahpiyyaqw, qaan'ewakw hintaqam sinom Jesus añkya. ³⁰ Noqw meh, lõyöm qapostalqat táqat pòqlave qatukañw, Jesus añqe'niqw navotqe, tsa'lawhqe pañqawu: Is okiw itamuy òkwatuwaa, Tutuyqawhqa, um David tiat! ³¹ Noqw sinom pumuy mēwayaqa, qa hiñqawlawniqat amumi pañqawu. Noqw pahsat pu puma pas pãpu a'nõ pañqawu: Is okiw itamuy òkwatuwaa, Tutuyqawhqa, um David tiat! ³² Noqw Jesus pep wunuptut, pumuy wãñwayhqe, amumi pañqawu: Ya nu umuy hintsanniqat uma nãwakna? ³³ Noqw puma put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, um as okiw itahposiy tãlawwani. ³⁴ Pu Jesus pumuy òkwatuwhqe, pumuy pòsiyamuy aw hintsana; noqw pahsat pay pumuy pòsiam tãlawwa; noqw puma put añki.

21

The Triumphant Entry into Jerusalem
(Mr 11.1-11; Lk 19.28-40; Jn 12.12-19)

¹ Noqw puma Jerusalem aw hayiñwnayaqa, Olive-tsomot aw òki, Beth-phage-kitsókit aw'i. Noqw Jesus lõqmuy put aw nãnatuwnaqamuy ayataqa, ² Amumi pañqawu: Uma umupyeye kitsókit awnen; uma pep mōrot som'iwtaqaw tiyat ámunnihqat túwani. Uma pumuy ñaht, añqw inumi wikni. ³ Pu ason kurs hak umumi hiñqawhqa, uma aw pañqawni: Tutuyqawhqa imuy nãwakna, kítani; noqw pahsat pay pam pumuy añqw lãlayni. ⁴ Yan Tutuyqawhqaqat lavay'ayaat hin lavayhtiqaqat aw antsaniwa; ura pam pañqawu: ⁵ Uma Sion ep sinmuy áawnayani: Meh, umuhmoñwi añqw umumii, okiw'unañway'kañw mōrot akw tsokiwma, morohyat akw'a. ⁶ Noqw put aw nãnatuwnaqam ahpiynihqe, Jesus hin amumi lavayhtiqaqat anhti; ⁷ Nihqe mōrot wikva, pu morohyata. Noqw sinom yuwsiy amutsmi ahpata; noqw Jesus aqw wũvi. ⁸ Noqw sinom pas qaan'ewakw hintaqam pōnawit yuwsiy ahpata; pu pētu himutsot-skit nantaqayat tsañqayaqa pōnawit o'ya. ⁹ Noqw ima mohti'wisqam amuñkyaqamuy amumum tsa'tiwisqe pañqawwisa: Òqawmañwu, David

táata! Uma Tutuyqawhqat natñwaniyat añ pitutoqat pas hihtatotani. Nam God Sus'oveqñihqa put öqalaa! ¹⁰ Noqw pam Jerusalem ep pituqw, kīve sinom hin mowawaykuqe pañqawqa: Ya pam hak'i? ¹¹ Noqw sinom pañqawqa: I' Tutuyqawhqat lavay'ayaata, Jesus, Galileet ep Nazareth añq'ö.

Jesus Goes to the Temple

(Mr 11.15-19; Lk 19.45-48; Jn 2.13-22)

¹² Noqw pu Jesus God kīyat aw pítuhqe, ep ihpove huhyayaqamuy, pu hihta tuhtuy'yaqamuy sohsokmuy pañqw tusoqlalayí, nit sīvat nāhoyñwantotaqamuy huhyanpiyamuy takumna, pu hōwihtuy huhyayaqamuy atsvewayamuy énañ'a; ¹³ Nihqe amumi pañqawu: Ura Tutuyqawhqat lavay'ayaat put enem yan pēna: Iki nāwakinpikihu yan túñwantiwñi. Noqw tuwat soq uma put uuyiñwtuy kivatoynaya. ¹⁴ Noqw hakim qapostalyaqam, pu qayaktaqam God kīyat ep put aw öki, noqw pam pumuy qalapsina. ¹⁵ Noqw tsātsayom God kīyat ep saáataqe, pañqawqa: Öqawmañwu, David Tiat! Noqw God awwat mohpeq momñwit-niqw pu tutavot tutuqaynayaqam it nanapta. Pu puma pas nāp yórikya Jesus kātutmalat hintsakq'ö; nikañw tuwat a'nö itsívutotiqe, ¹⁶ Jesus aw pañqawqa: Ya um imuy hiñqawqaw qa navota? Noqw pam amumi pañqawu: As'a. Noqw ya uma it tutuvenit qa hisat añ tuñwáya: Um titipostuy, pu yōyoñyaqamuy moayamuy ahpiy pas suyan tayawintiwni, it añ'a? ¹⁷ Pu pam pumuy māapt, kitsókit Bethanyt awñihqe, pep talöñna.

Jesus Curses the Fig Tree

(Mr 11.12-14, 20-24)

¹⁸ Noqw talavay pam ahoy kīminikañw, tsöñmoki. ¹⁹ Nit pam pöhut qalave nönvospaltsokit túwahqe, aw last, qa hihta ep tuwa, pay nahpitsaa, nihqe aw pañqawu: Pay um pas yahpiy qa hisat sipalay'vani, kita. Noqw pahsat pay nönvospaltsoki láki. ²⁰ Noqw put aw nánatuwnayaqam put tutwage, kätayuhqe pañqawqa: Is uti! Nönvospaltsoki súlaki. ²¹ Jesus lavayhtiqe, pumuy amumi pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawni: Pas uma qapēvewnayakahkañw qa wiwsiye' nuy nönvospaltsokit hintsanqat uma piw pan hintsak-wisni. Hikis put epñihqe hōyokput uma hintsak-wisni. Uma it tükwit nahlake' wuhkovatuphamiq túviwniqat aw pañqawqaw, pam kurs hin qa panhtini. ²² Pu uma qapēvewni'kahkañw Inay aw hihta öviy túviñtote', soon qa put makiwyani.

The Question about Jesus' Authority

(Mr 11.27-33; Lk 20.1-8)

²³ Noqw pam God kīyat aw pákihqe, sinmuy tutuqaynaqw, ima God awwat mohpeq momñwit, pu sinmuy amuñaqw wukw'a'yat put aw ökihqe, aw pañqawqa: Ya um hihta öqalat aw yanikañw iit hintsaki? Hak uñ it öqalat maqa? ²⁴ Noqw Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Kurs nu tuwat umuy sukw hihta túviñtani; noqw kurs uma nuy put āawnayaqw, nu tuwat hihta öqalat aw yanikañw iit hintsakqey umuy āawnani. ²⁵ Ura John kūsyt akw tütuvoylalawu. Pam pantsakñiqey haqaww makiwa? sen öveqatsit añqö'? sen sinmuy amuñaqö'? Noqw puma nānami yuaatotaqe pañqawqa: Ya sen itam Oñaq'ö, kitotani? Soon qa pam itamumi pañqawni: Noqw hinoqw uma put aw qa tütuptsiwa? ²⁶ Ya sen itam sinmuy amuñaq'ö kitotani? Nikañw itam sinmuy mamqasya. Pi sinom sohsoyam

John Tutuyqawhqat lavay'ayaatnihqat pan mātsi'yuñwa. ²⁷ Noqw puma lavayhtotiqe Jesus aw pañqawwa: Kurs itam hin pañqawani; noqw pam umumi pañqawu: Pay nu òviy piw soon hihta òqalat aw yankañw Ìit hintsakqey umuy āawnani.

The Parable of the Two Sons

²⁸ Noqw ya uma hin wūwantota? Hak tāqa lōqmuy tiyotimuy'ta; ni hqe pam mohti'maqat awnihqe aw pañqawu: Itii, um pu' iovauiy ep tumalay'tani. ²⁹ Noqw pam lavayhtiqe nay aw pañqawu: Sóoni, kitat, pay hihsavoniq wuwniy alōntaqe aw haqamii. ³⁰ Pu pam anknihqat awnihqe aw piw án lavayhti. Noqw pam hu'waqe nay aw pañqawu: Nu awni, itanaa, kitat pay qa aw'i. ³¹ Noqw ya úmuyniqw imuy lōqmuy amuñaqw himuwa nay tunatyayat anhti? Noqw puma aw pañqawwa: Pay mohti'maqqa. Noqw Jesus amumi pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawni: Ima moñwit enem sīvat òmalalwaqam, pu tokoy huhyayaqam momoyam umupyeve pay God moñwtunatyayat aw yuñta. ³² Pi John súantaqat pōhut umuy āawnaniqe umumi pituqw uma put aw qa tūtuptionsiwa; noqw añwu pi moñwit enem sīvat òmalalwaqam, pu tokoy huhyayaqam put aw tūtuptionsiwa. Noqw as uma aw yórikyat umuhtunatyayat añqw qa lasya, uma as aw tūtuptionsiwanikañwo.

The Parable of the Tenants in the Vineyard

(Mr 12.1-12; Lk 20.9-19)

³³ Huvam inumi tuqayvastotaa. Noqw nu umuy tūwutsit āawnani. Hak tāqa òvat uyht, put aw ñōyakna, nit haqam òvat pālayat yuykuyaniqat enem qōlōtat, tuwalankihut kīta; nit ūyit tumalay'yuñqamuy amumi put mātat, yāvoqhaqamii. ³⁴ Pu òviy kwañwtinisavotiqw pam tumal'aymuy ūyit tumalay'yuñqamuy amumi hōna, aiwnit òmahtotaniqat òviy'ò. ³⁵ Noqw ūyit tumalay'yuñqam put ayamuyatuy ñuahtotaqe, sukwat wuvahtota, pu sukwat nīnaya, pu sukwat tatatupya. ³⁶ Pu piw pam pētuy tumal'aymuy mohti aqwyayaqamuy amuhpenihqe hōyokiwtayaqamuy amumi ayata. Noqw puma pumuy mohti' òkihqamuy amún hintsatsna. ³⁷ Pahsat pu pam nuhtuñk pas tiy pumuy amumiq tavi pañqawhqe: Puma pay itiy soon qa kaptsi'totani, yan wūwaqee. ³⁸ Noqw soq ūyit tumalay'yuñqam tiyat tutwaqe nānami pañqawwa: 'I hapi nay akpetaniqa. Taa, itam nīnayani, nen itam hihta himuyat himhtotani, kitota. ³⁹ Nihqe puma put ñuayat, ovauiyit añqw qalavo tūvayat, nīnaya. ⁴⁰ Taay, noqw ya òvat ūyi'taqa pite', ūyit tumalay'yuñqamuy hintsanni? ⁴¹ Noqw puma put aw pañqawwa: Soon qa pam pumuy qahopihtuy qōyani, nit pas pētuy tumal'ayhtani; noqw puma put kwañwtiqw put aw kiwismantani, kitota. ⁴² Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Ya uma qa hisat it tutuvenit añ tuñwāya? Owa kīlalwaqamuy amuhpiy qalavo tūviwhqa hapi tuyqaatniwhiti. Tutuyqawhqa it tumaltaqw, itamuyniqw kātatahpi, it'a? ⁴³ Yaniqw òviy nu umumi pañqawni: God moñwtunatyayat umuñaqw nawhkiwhit, pu hihtuywatuy sinmuy amumi noiwni. Noqw puma hapi moñwtunatyayat ep sinoiwyuñqamuy amún hinwisni. ⁴⁴ Noqw it owat ep posqa hapi yónoyhtimantani; nīkañw ason pam owa hakiy aw pohse' put pās tostani. ⁴⁵ Noqw God awwat mohpeq momñwit, pu Pharisee-sinom, puma put lavayiyat aw tūqayyuñqe māmatsyaqw, kurs pay pam pumuy yuaata. ⁴⁶ Nihqe puma as put ñuayaniqey unañwtotit, piw sinmuy maqastoti, púmuyniqw pam Tutuyqawhqat lavay'ayaatniqw òviy'ò.

22

The Parable of the Wedding Feast (Lk 14.15-24)

¹ Noq̄w Jesus tūwutsit hihta tuawi'taqat akw pumuy amumi lavayhtiqe pañqawu: ² Oveqatsit añq̄w moñwtunatya hakiy moñwit tiat nāaptsinaq̄w eñem nōvatiwhqat anta. ³ Put naat nōviwhqat aw tūtsamiwyuñqamuy wāñwayyaniqat òviy ayamuy añqe' ayata. Noq̄w tūtsamiwyuñqamuy awyaniqey qa nānawakna. ⁴ Pahsat pu piw pam pētuy tumal'aymuy ayataq̄e amumi pañqawu: Uma tūtsamiwyañqamuy amumi pañqawani: Taay, nōva pās yukilti; nu iwakaskovmuy, pu iwakashoymuy wi'yūñqamuy qōya; noq̄w shosoy himu pās yukiwta. Uma nāaptsinaqat ep nōviwhqat awyani. ⁵ Noq̄w puma put paysoqtotaq̄e, haq̄e' nankwusa, suhka pāsaw aw'i, pu suhka huhyanpiy aw'i. ⁶ Noq̄w pētū tumal'aymuyatuy ñuahtotat, pumuy okiwsasnat, qōqya. ⁷ Noq̄w moñwi put navotq̄e itsivuti; nihq̄e pumuy amumi solāwamuy ayataq̄w, puma tumal'aymuyatuy qōqyaqamuy tuwat qōqya; nit kitsókiyamuy taqtsokya. ⁸ Noq̄w pahsat pu moñwi tumal'aymuy amumi pañqawu: Pas nāaptsiniwhqat ep nōviwhqat pās yukiwta; noq̄w kurs tūtsamiwyaqam qahopitu. Noq̄w òviy soon pumuy amuñaq̄w haq̄awa nōviwhqat añq̄w nōsni. ⁹ Taay, uma añqe' pōhut añ nankwuse', hakimuy hihsa'niñqamuy tutwe', uma pumuy nōviwhqat aw tūtsamtotani. ¹⁰ Noq̄w òviy puma tumal'a'yat añqe' pōhut añ nankwusaq̄e, hakimuy hihsa'niñqamuy tutwage, pañso tsovalaya, qalomásinmuyu, pu lomasinmuyu. Noq̄w haqam nāaptsiniwhqat ep sinom ohpo. ¹¹ Noq̄w moñwi tūtsamiwyuñqamuy amumi kuyvatoq̄e, ep pákihq̄e, hakiy táqat nāaptsiniwhqat ep yuwsit qa yuwsit'at̄aqat tuwa. ¹² Nihq̄e pam put aw pañqawu: Ikwátsi, ya um hin nāaptsiniwhqat ep yuwsit qa yuwsit'kañw pew paki? Noq̄w kurs pam hiñqawni. ¹³ Pahsat pu moñwi tumal'aymuy amumi pañqawu: Huvam māyat, pu hokayat somyat ayo'haqami ihpomi qalālat aw uma tūvayani. Pep tsaykitiwni, pu tama ñuritiwni. ¹⁴ Pay as kaysiwhqam wāñwayniwya; nikañw pay híkiyom namorstiwya.

The Question about Paying Taxes (Mr 12.13-17; Lk 20.20-26)

¹⁵ Pahsat pu Pharisee- sinom ahpiyyaq̄e, hin as put lavayiyat akw nūansanyaniqey òviy namivavasiwnaya. ¹⁶ Nihq̄e puma hakimuy pumuy amumi nánatuwnayaqamuy pu Herod añq̄w wísiwtaqamuy Jesus aw hōnayaq̄w, puma pañqaq̄wa: Tūtutuqaynaqa, itam ūmi navoti'yūñq̄w, um pas qaatsatnihqat hintsaki; nihq̄e um God tuwiyat suan tūtutuqayna; pu um qa sinonuiña, ispi um sinmuy wuwniyamuy qa kaptsi'taq̄ee. ¹⁷ Um kurs òviy itamuy āawnani, Ya um hin wūwanta? Ya pay itam hihta añ sivit Caesar aw òoyaniq̄w pam sūanta? Sen qa sūanta? ¹⁸ Noq̄w Jesus pumuy nukpantunatyayamuy tuway'taq̄e, amumi pañqawu: Ya uma hinoq̄w nuy unaheptota, nawip'ew hintsatskaq̄amu? ¹⁹ Kurs tax ep sivat inumi mahtaknaya. Noq̄w puma put aw put mahtaknaya. ²⁰ Noq̄w pam amumi pañqawu: Ya i' hakiy taywaata? Pu hakiy tuñwniat añ pey'ta? ²¹ Noq̄w puma put aw pañqaq̄wa: Caesar hapi. Pahsat pu pam amumi pañqawu: Panta hápiniq̄w; òviy uma Caesar himuyat Caesar aw noayani; pu uma God himuyat God aw noayani. ²² Noq̄w puma yan nanaptaq̄e, kurs hiñqawaq̄e, kátayuh̄t, put mātapyat, ahpiyya.

The Question about Rising from Death

(Mr 12.18-27; Lk 20.27-40)

²³ Noq̄w pay put tālat ep hakim Sadducee-sinom, yaw so'pum pay ahoy qa yesvaniqat pañq̄aqaqam, put aw ökihqe tūviñtotaqe, ²⁴ Aw pañq̄aqa: Tūtutuqaynaqa, ura Moses hapi pañq̄awu: Kurs tāqa qa tímuy'kañw mokq, put pāvaat, sen tupkoat put nōmayatniñwuqat amum qatupte', put eñem tíoymantani. ²⁵ Noq̄w ura as hakim tsáne'nihq̄am nānatupkom yēse. Noq̄w amuñaqw suspavaam as nōmatat, qa tímuy'vat, pay mōki; nihqe tupkoy aw nōmay mātavi. ²⁶ Noq̄w añkñihqa pay piw anhti; noq̄w pu amuñkñihqa pay piw amunhti. Noq̄w puma as tsáne'nihq̄am put nōmatotaqw, qa hihtawat eñem wuhti ti'va. ²⁷ Noq̄w nuhtuñk pu' wuhti tuwat mōki. ²⁸ Noq̄w ya öviy sinmuy ahoy yesvaqw, pam hihtawat pumuy tsáne'nihq̄amuy nōmaatni? Pi puma sohsoyam put nōmatota. ²⁹ Noq̄w Jesus amumi pañq̄awu: Suyan pi uma tutuvenit-nikañw pu God öqalayāt qa tuwi'yuñwa. Nihqe paniq̄w hapi öviy uma qa suan wūwaya. ³⁰ Pi sinom ahoy yesve', soon nōmalalwani, piw soon puwsuñwlawani; pas puma öveqatsit ep God hoñviaymuyatuy amunyūñwani. ³¹ Noq̄w kurs uma so'qam ahoy yesvaniqat ep tūviñtotaqw-ya uma qa hisat tutuvenit añ it tuñwáya: Ura God umumi pañq̄awu: ³² Nu hapi Abraham, pu Isaac, pu Jacob, pumuy Tutuyqawhqaamu, it'a? (Noq̄w öviy puma nāto yēse.) Oviy pi God qa so'pumuy amumi tutuyqawi, pi yesq̄amuy amumii. ³³ Noq̄w sinom it nanaptaqe, put tutuqayhpiyat ep kätayuñwa.

The Great Commandment

(Mr 12.28-34; Lk 10.25-28)

³⁴ Noq̄w yaw pam Sadducee- sinmuy moavöлтаqat Pharisee- sinom nanaptaqe, puma sumitsovalti. ³⁵ Noq̄w pumuy amuñaqw suhka tutavot aw tuvoti'taqa put unahepqe, tūviñtotaqe aw pañq̄awu: ³⁶ Tūtutuqaynaqa, ya tutavot ep himuwa pas suspavani? ³⁷ Noq̄w Jesus put aw pañq̄awu: Um God Uhtutuyqawhqa aw sohsok uh'unañway akw unañway'tani, pu sohsok uhhikwsiy akw'a, pu sohsok uhwuwniy akw'a. ³⁸ I' hapi susmohti-nikañw pu suswuyog tutavo. ³⁹ Noq̄w añkñihqa pay piw put anta: Um pas nāmi hin unañway'taqey pan uhsinosñway aw unañway'tani. ⁴⁰ Pi sohsoy tutavo pu Tutuyqawhqa lavay'aymuyatuy lavayiam imuy löqmuy tutavot hapi ahpiy'o.

The Question about the Messiah

(Mr 12.35-37; Lk 20.41-44)

⁴¹ Noq̄w nāt Pharisee- sinom tsovawtaqw, Jesus pumuy tūviñtotaqe, ⁴² Amumi pañq̄awu: Ya uma hin Christ aw wūwantota? Ya pam hakiy tíata? Noq̄w puma put aw pañq̄aqa: David hapi pam tíata. ⁴³ Noq̄w pam pumuy amumi pañq̄awu: Noq̄w pantaqw hinoq̄w David Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy put Moñwílawu? Oviy pi pañq̄awu: ⁴⁴ Tutuyqawhqa Imoñwiy aw pañq̄awu: Um hāk iputvaqewat qátuni, hisat nu uhtuwqamuy ánwutaqw, puma ūmi maqaptsi'yuñniqat pahsavoo. ⁴⁵ Noq̄w kurs David put Moñwílawhqa, hin pam put tíatni? ⁴⁶ Noq̄w soon kurs hak put hu'wani. Piw pāpu qa hak pahpiy put hihta tūviñtaniqey aw unasaki.

23

Jesus Warns against the Teachers of the Law and the Pharisees
(Mr 12.38-39; Lk 11.43, 46; 20.45-46)

¹ Pahsat pu Jesus sinmuy- nikañw pu put aw nánatuwnayaqamuy amumi lavayhtige, ² Pañqawu: Tutavot tūtutuqaynayaqam Pharisee-sinmuy amumum Moses qeniyat ep hōñi. ³ Paniq̄w òviy uma pumuy lavayiyamuy aw tūqayyuñwi, pu umuy hinhtotiniqat umumi pañqaaqwaqwa uma panhtotimantani; nikañw uma pumuy qa tututskanayani. Taq puma as nuhtumi yuaatiwiskahkañw, lavayiy qa an hinwisa. ⁴ Taq puma soñawnen hihta s'no putut mokahtotat, hakiy ikwiltuynayañwu; nikañw soon ñas'ew put paañwayañwu. ⁵ Nihqe nāp hihta hintsatskaqey mahtakni'yuñwniqey òviy pantsatska. Puma God lavayiyat hihta añ pey'yuñqat put q̄tōsosomehpi'yuññwu, pu may añ pīwu, pu yuwsiy wupatsamimhtuynaya. ⁶ Pu haqe' nōviwhqat añ mohkaqe qeqnit tuñlay'yuññwu, pu tsotsvalkiva qenit pas pāvanyaqat pīwu. ⁷ Pu sinom kisonva pumuy pas hihtay'yuñwniqat nānawakna, pu Tutuqaynaqa yan tūñwantiwyaniqey tuñlay'yuñwa. ⁸ Noq̄w uma hapi Tutuqaynaqa qa yan tūñwantiwyan; pi sūka umuy tutuqaynaqa, Christ; noq̄w uma sohsoyam nānatupkomu. ⁹ Pu uma tūwaqatsit ep qa hakiy nālalwani; pi sūka Umunaa, òveqatsit ep q̄átuhqa. ¹⁰ Pu piw uma Tūtsami'wisqey qa yan tūñwantiwyan; pay pi sūka umuy tsāmi'maqa, Christ. ¹¹ Pay umuñaqw pas suspavannihqa umuy tumalay'mani. ¹² Haqawa pavan nāhihtataqa hapi qahimuniwhitini; pu nāqahiltataqa hapi a'nō hímuniwhitini.

*Jesus Condemns Their Hypocrisy
(Mr 12.40; Lk 11.39-42, 44, 52; 20.47)*

¹³ Nikañw is ohi uma tutavot tutuqaynayaqamu, pu Pharisee-sinomu, nawip'ew hinyuñqamu! pi uma òveqatsit añqw moñwtunatyat aw sinmuy uhtsi'yuñwa; uma as qa aw yuñtakañw, aw yuñniqamuy qa nakwhantoyñaya. ¹⁴ Is ohi uma tutavot tutuqaynayaqamu, pu Pharisee-sinomu, nawip'ew hinyuñqamu! uma koñnanalvutuy kikiyamuy nawhkiñlawa; pu uma nawip'ew nānawakne', sutsépyuaaykuyañwu. Paniq̄w hapi òviy uma pas pavan qalomáyukuniwyaniqey aqw hoyta. ¹⁵ Is ohi, uma tutavot tutuqaynayaqamu, pu Pharisee-sinomu, nawip'ew hinyuñqamu! Pas pay uma hakiy umuhtuptsiwniy aw tuptsiwnayanige òviy pātuwaqatsit, pu tūwaqatsit añ ahsupoq nankwusañwu. Noq̄w uma put aw tuyqawvayaqwa, pam umuhpenihqe pas qalomáhintsakñwu. Noq̄w òviy God nawus maskive q̄ohit aqw put sivintoyñani, umuhpenihqe hōyokiwtaqata. ¹⁶ Is ohi uma tūtsamyayam qapostalyaqamu! Oviy pi uma pañqaaqwa: Hak lavayhte': Nam ilavayi God kiyat hin hūrs wūnuhqat pan wūnuni kite', pam soñawnen qa hinwat lavayhtiñwu. Nikañw kurs pam ilavayi it sikavalasivat God kiyat epnihqat an pasiwatani kite', pam nawus lavayiy kurs hin qa anhtini. ¹⁷ Uma ñasta wuwni'yuñqamu qapostalya! Ya himuwa pas pāvanniqw òviy'o? sen sikavalasiva? sen God kīata? Pi put kīat hapi sikavalasivat pas hih-tatañwu. ¹⁸ Uma piw pan tūtutuqaynaya: Hak lavayhte': Nam ilavayi God kiyat ep hom'oyvihkat an pasiwatani, kite', pam soñawnen qa hinwat lavayhtiñwu. Nikañw hak lavayhte': Nam ilavayi hom'oyvihkat ep kuwahtiput an pasiwatani, kite', nawus pam lavayiy kurs hin qa anhtini. ¹⁹ Uma nūanhihtu qapostalyaqamu! Ya himuwa pas pāvanniqw òviy'o? sen kuwahtipu? Sen hom'oyvihka? Pi pam hapi kuwahtiput

pas hihtatañwu. ²⁰ Paniq̄w òviy hom'oyvihkat akw òqalat lavayiy pasiwnaqa piw kuwahtiput pep oyiwhqat akw pan lavayhtiñwu. ²¹ Piw God kiyat akw òqalat lavayiy pasiwnaqa piw God pep ki'taqat akw pan lavayhtiñwu. ²² Pu hak òveqatsit akw òqalat lavayiy pasiwnaqa hapi God moñw'atsvewayat akw pan lavayhtiñwu, pu put ep tsokiwtaqat akw'a. ²³ Is ohi uma tutavot tütutuqaynayaqamu, pu Pharisee-sínomu, nawip'ew hinyuñqamu! uma pi umuh'uyiy añqw nēnevenit pakwút-sikivo sun oyit God aw noayañwu; nikañw soq God tutavoyat pas pávanyaqat uma ayo yuykuya; uma sinmuy amuñem suan hin yukuyaniqey qe'toti; uma ñasta núokway'yuñwa; uma qa suan hinwisa. Uma as pávanyaqat tutavot añ ahsupoq hinwisnikañwo, pu it qa pas qatuvosnihqat añ piwu. ²⁴ Uma hihtu qapostalkahkañw tütusamyaqamu! pas uma totophohyat òviy kūyit tsahkwakinkahkañw, it himuvohkot pōlay'taqat kwukwú'ya. ²⁵ Is ohi uma tutavot tütutuqaynayaqamu, pu Pharisee-sínomu, nawip'ew hinyuñqamu! Uma kuyapkuyit, sen tsaqaptat òvaqe-sa kwan'ewakwnihqat anyuñwa, nikañw soq hihta tukwhanayaniqey-sa tunatyawyuñwa, Pu uma qanamítuyqawi'yuññwu. ²⁶ Um qapostal Pharisee-sino, um mohti uhkuyapiy ahsonñaqw kwan'ewakwtaqw, pam òvaqe piw kwan'ewayni. ²⁷ Is ohi uma tutavot tütutuqaynayaqamu, pu Pharisee-sínomu, nawip'ew hinyuñqamu! Uma tütuamit qōtsá'wiwyuñqat anyuñwa. Pay as antsa pi pam òvaqe lomasosniwa; noqw pi ahsonve sinmuy òqaam añ opom'iwyuñwa, pu sohsoy himu toyoy'eway'o. ²⁸ Noqw pan uma suovaam pay suan hinyuñqey nuhtumi namtaknaya; nikañw uma pan atsáy'kahkañw qa súanhinwisa.

Jesus Predicts Their Punishment
(Lk 11.47-51)

²⁹ Is ohi uma tutavot tütutuqaynayaqamu, pu Pharisee-sínomu, nawip'ew hinyuñqamu! Uma pi Tutuyqawh̄qat lavay'aymuyatuy amuñem tuamh̄qōlōt lomahinyuñqat yuykuya, pu añ hakimuy súanyuñqamuy haqe' tūam'iwyuñqat añ aw nukwáñwsonilantotaqe, ³⁰ Pañqaqwañwu: Pas as itam itanamuy qatsiyamuy ep yēse', soon amumum Tutuyqawh̄qat lavay'aymuyatuy qōqyani. ³¹ Yan uma Tutuyqawh̄qat lavay'aymuyatuy qōqyaqamuy tímatrih̄qey nāsuhputsni'yuñwa. ³² Taay! Huvam umunamuy hihta yayhnayaqat aw antsatsnaa. ³³ Uma lōlōqañhtuy amunyuñqamu, uma tsūtsu'tuy aniwnimatu! ya uma hin qōhit aqw maspiwyaniqey añqw ayo nōñakni? ³⁴ Pantaqw òviy meh! Nu hapi umumi lavay'a'yatuy hōnani, pu suan wuwni'yuñqamuy; pu tütutuqaynayaqamuy nu umumi ayatani. Noqw haqawatuy uma qōqyani; pu haqawatuy nahoylehtsit aw múayani; pu haqawatuy uma umuhtsotsvalkiy añ a'nō wuvahtotani, nen añ aqwhaqami kitsókinawit pumuy okiwsahsanyani. ³⁵ Noqw God umuy hapi tukopani, sohsoqmuy suan hinwisqamuy umunam qōqyaqat ahpiy'o, it súantaqat Abel qatsiyat ep'e, pu ank yesqamuy piwu, pu Barachias tiyat Zacharias yan mātsiwh̄qat qatsiyat ep'e. Ura uma God kiyat-nikañw pu hom'oyvihkat pumuy amuhtsave put nīnaya. ³⁶ Pas antsa nu umumi pañqawni: God pu' qatsívapsiwyuñqamuy amumi sohsoq it yantaqat ep nāoyni.

Jesus' Love for Jerusalem
(Lk 13.34-35)

³⁷ Is ohi úmaa, Jerusalem ep sínomu! Is ohi umuñemi! Uma Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy qöyantotaqamu, pu umumi ayatiwyaqamuy tatatupqöyantotaqamu! Pas as nu hihsakishaqam umuy tsovalani, kowakowuhti timuy masay atpikaqe tañatañwuqat pan'i; noqw uma qa nānakwha. ³⁸ Meh! God umuhkiy pay tatamhta. ³⁹ Pi nu umumi pañqawni: Pay uma yahpiy haqahpiy soon inumi yórikyani. Nikañw ason hisat aw pituqw, uma pañqawni: Tutuyqawhqat natñwaniyat añ pitutoqa nam tayawinti waa, uma kitotani; nen pep pu' uma inumi piw yórikyani.

24

Jesus Speaks of the Destruction of the Temple

(Mr 13.1-2; Lk 21.5-6)

¹ Pu Jesus pañqw yamakt, God kiyat añqw ahpiy'o; noqw put aw nānatuwnayaqam God kiyat ep añ kīwyuñqat put aw mahtaknayaniqe put aw öki. ² Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Ya uma sohsok it añ qa tāyuñwa? Pas antsa nu umumi pañqawni: Pay nāt pas qa haqam i' owa nāp qeniy epni. Pas sohsoy sahpukniwni.

Troubles and Persecutions

(Mr 13.3-13; Lk 21.7-19)

³ Noqw pam tsomot Olivet epeq qatuqw, put aw nānatuwnayaqam pay nanalt put aw ökihqe aw pañqawu: Um itamuy āawnani: Ya iñ hisat yaniwhntini? Pu uñ hisat pītuniqat himu put tuawi'tani, pu qatsit sohtiniqata? ⁴ Noqw Jesus lavayhtiqe pumuy amumi pañqawu: Uma tunatyaltotini; noqw qa hak umuy ūnatoyñani. ⁵ Taq nāt kaysiwhqam inatñwaniy aw yankahkañw öke', pañqawni: Nu' hapi Christ kitotani, nen kaysiwhqamuy ūnatoyñayani. ⁶ Pu uma nāqöyiwuy yāvaqñihqat nanvotyani, pu umuhhayhke' nāqöytaqw uma nanaptani. Nikañw uma qa hin unañwtotini. Pi pay pam pāvantaqa pas soon qe'ni. Nikañw pay hapi nāt qa pep so'ñwamiq pītuni. ⁷ Pi añqe' hihtuwat sinom hihtuywatuy sinmuy amumi wuñkuyamantani. Pu moñwtunaty suk w moñwtunatyat ehpewhntimantani. Pu hāhaqe' tsönösqatsini, wukotuyhqatsini, pu tutskwa tayayaykuni. ⁸ Iñ hapi hīhihta kānanvotpit yayhniata. ⁹ Noqw sinom sohsoyam umumi qa suhtaq'ewyani, uma isinomniqw öviy'o. Noqw puma umuy okiwsahsanyat, umuy qöqyani. ¹⁰ Noqw pahsat pu kaysiwhqam tuptsiwniy añqw lasye', nānami qa suhtaq'ewyani. Noqw sūka suk w momñwituy aw mātapni. ¹¹ Noqw kaysiwhqam hoñve', Tutuyqawhqat lavay'aymatñihqey atsáy'kahkañw kaysiwhqamuy ūnatoyñayani. ¹² Ephaqam qaanhtipu tūwaqatsit añ ahsupoq kūrukiwmani, noqw öviy kaysiwhqam namiñaway añ peveltotini. ¹³ Noqw pay yūmosa añ kuytaqa hapi ayo yāmakni. ¹⁴ Noqw isinom tūwaqatsit añ ahsupoq it lomatuwawit yuaatotaqw, sinom sohsoyam nanaptani. Noqw pep pu' so'ñwamiq pītuni.

The Awful Horror

(Mr 13.14-23; Lk 21.20-24)

¹⁵ Ura Tutuyqawhqat lavay'ayaat Daniel yan lavayhti: Hak nuhtsel'ewayniñqa tūkiqötaniqa wunuptuni. Añ tūñwantaqa māmatsni. Noqw öviy ason uma put God kiyat pas himuniñqat ep wūnuhqat aw yórikyaqw, ¹⁶ Pep pu' ima Judeat añ yesqam tuhtukwimiñqat watqani. ¹⁷ Pu i'

hak kits'oveqniḡa pañqw hāwe', nawus soon hihta ḡviy ahpami pap-kini, súwayaniḡe ḡviy'ḡ. ¹⁸ Pu i' hak pasve hinnumḡa soon yuwsiy ḡviy kīmini. ¹⁹ Noḡw hisat aw pituḡw, pep hapi pu' haḡawat añ nḡ'yiwyuñḡamuy, pu yḡyoñnayaḡamuy kurs hin watḡaniḡamuy amuñem pas is ḡhini. ²⁰ Noḡw pas pay okiw uma ḡa tḡmḡ' watḡaniḡey ḡviy Umunay aw tūviñlalwani, piw ḡa nasuñwintalḡñnit ep'e. ²¹ Taḡ pep aw pituḡw, ḡaan'ewakw kānavotpini, pas tūwaḡatsit hisat yukiltiḡat añḡw pew pahsavo ḡa hisat pan hiniwhtiḡat pan'i, pas ḡae, piw soon hisat pāpu paniwhtini. ²² Noḡw as talḡñwintiwhḡa ḡa pelvotiḡw, soon hak ayo yámakni. Noḡw pay hapi Tutuyḡawhḡat namoramuyatuy amuñem tunatyat ahpuy pam pelvotini. ²³ Pep pu' ason kurs hak umumi, Meh, yep Christ kitaḡw, sen Ayamo, kitaḡw uma ḡa tūtuḡtsiwani. ²⁴ Taḡ nāt hakim Christ-nihḡey nātsokani'yūñḡam mātaḡtotini; pu Tutuyḡawhḡat lavay'aymatnihḡey nātsokani'kahkañw hoñvani, ḡa pūmayakañwo; nen hīhihta kātatayhḡit hihta tuawi'taḡat hintsatskani, pas ḡaḡwihintaniḡw ḡviy kurs as hin pasiwtaniḡw hikis pi añ Tutuyḡawhḡat namoramuyatuy ūnatoynayani. ²⁵ Noḡw meh, uma hapi pay nanapta, ispi nu añwu pay umuy put āawnaḡ'ḡ. ²⁶ Paniḡw ḡviy kurs puma umumi Meh, taḡ pam ḡayēsiwhpue ḡatu, kitotaḡw, uma ḡa awhaḡamiyani; sen Meh, pam yūpaveḡ ḡatu, kitotaḡw, uma ḡa tūtuḡtsiwani. ²⁷ Pi hḡpaḡ talwihpiki tēveñehaḡami mātaḡtiñwu; noḡw pay hapi pantani hisat Nu, Sinot Tiat, pītuniḡ'ḡ. ²⁸ Pi haḡam himu mokput tokoatniḡw, pañso wiwsokt tsovaltñwu.

The Coming of the Son of Man

(Mr 13.24-27; Lk 21.25-28)

²⁹ Noḡw pahsat put kānavotpit atsve āpiy pay tāwa ḡa tālawvani, pu mūyawuy añḡw ḡa talni, pu sḡtu tokpelat añḡw lḡhḡhḡykuni, pu ḡvaḡe hīhimu ḡḡala tayayaykuni. ³⁰ Noḡw pahsat pu himu tokpelat epeḡ mātsiltini, nuw Sinot Tiyat pītuniḡat tuawi'taniḡee. Noḡw pahsat pu tūwaḡatsit ep sohsoyam nanāpwat sinom tsaykitani; noḡw pu Nu, Sinot Tiat, ḡḡalat yankañw, ḡaan'ewakw son'iwkañw, ḡvaḡe ḡomawhtuy akw hawtoḡw, puma nuy tutwani. ³¹ Noḡw itḡḡḡppi a'nḡ tḡḡtiḡw, nu ihoñviaymuy añḡe' ayatani; noḡw puma inamoramuy tūwaḡalvoḡhaḡami yesḡamuy nānan'ivaḡw tsovalayani.

The Lesson of the Fig Tree

(Mr 13.28-31; Lk 21.29-33)

³² Taay, kurs uma nḡnvospaltsokit hihta tuawi'taḡat nanaptani. Put nantaḡaat palmokte' sákawsate', nahpi'wisḡ, kurs tal'añwhayinwtiḡat uma nanaptañwu. ³³ Noḡw pan hapi uma sohsoḡ iit hihta aw yḡrikye', soon pas nu hisat pītuniḡat uma nanaptani. Pep hapi nu soñawnen hḡtsíwhpeḡ wúnuhḡat uma nanaptani. ³⁴ Pas antsa nu umumi pañḡawni: Soon nāt ima sinom tūtuwayaḡw, pay iit sohsoy yaniwhtini. ³⁵ Pay tokpela, pu tūwaḡatsi tūwayani; nikañw ilavayi hapi pas soon tūwayani.

No One Knows the Day and Hour

(Mr 13.32-37; Lk 17.26-30, 34-36)

³⁶ Nikañw hisat aw pītuniḡat, pu haḡe' ḡalawmaḡwhaḡamniḡat hapi ḡa hak navoti'ta. Pas ḡae, ḡveḡatsit ep hoñvia'yam hikis ḡa navoti'yūñwa. Pas Ina nāla put navoti'ta. ³⁷ Noḡw ura Noet ḡatsiyat ep hin hiniwhtiḡat

pay hapi piw pantani hisat Nu, Sinot Tiat pítuniqat ep'e. ³⁸ Pay ura nāt qa pātsikq, sinom nōnova, pu hīhikwya; nōmalalwa, pu puwsuñwłalwa, hisat Noet pākihut aqw pākihqat aw pahsavoo. ³⁹ Nihqe puma qanavoti'yuñqe pātsikq, puma sohsoyam sұлawhti. Noqw pay piw hapi pantani hisat nu' Sinot Tiat pítuniqat ep'e. ⁴⁰ Pep pu' hakim lōyōm haqam pasveni; suhka wīkiwhq, suhka akwsuñwłni. ⁴¹ Pu hakim lōyōm wuhtit nūmantani; suhka wīkiwhq, suhka akwsuñwłni. ⁴² Pantaqw ōviy uma tunatyawyuñwłni, taq Umuhtutuyqawhqa hisat pítuniqat uma qa navoti'yuñwa. ⁴³ Noqw uma it navoti'yuñwłni: Pi as ki'taqa uyiñwut hísatniqw pítuniqat navoti'te', soon qa tūwalani, nen soon put kīyat haqe' aw pākiniqw pam pánani. ⁴⁴ Paniqw ōviy uma pās moñwvas'iwyuñwłni; taq uma nāt qa pan wūwantotaqw, nu', Sinot Tiat pítuni.

The Faithful or the Unfaithful Servant
(Lk 12.41-48)

⁴⁵ Taa. Ya hak haqam hihta añ suan hinmaqa suan wuwni'taqa tumal'aya? Put hapi moñwi tumalsuñwamuyatuy amumi moñwtapq, pam pumuy añsakis tunōshuylawni. ⁴⁶ Kurs moñwi hisat ahoy pite', put nāt suan tumalay'maqat aw yorikq, pam hahlayhpit epni. ⁴⁷ Pas antsa nu umumi pañqawni: Put moñwíat pas soon put qa sohsok hihta himuy aw moñwtapni. ⁴⁸ Nikañw kurs as pam tumal'aya qahopinén, pam unañwpeq pañqawni: Imoñwi pítuniqey pas nāt haqami tavi'ma, kítani. ⁴⁹ Nen pu' tumalsuñwamuy wuvahtivakañw, pu honaqkuyit akw hōnaq'iwyuñqamuy amumum tūmoykañw, pu hīhikwłni. ⁵⁰ Pu pam qa hin pan wūwankañw, moñwiy qa nuhtay'taqw, ⁵¹ Pam pite' put pavan pas a'nō sivintoynani. Noqw pam nawip'ew hinyuñqamuy amumum nātuwiwłni. Pep a'nō tsayk-itwiñi, pu tama ñuritiwłni.

25

The Parable of the Ten Girls

¹ Pahsat pu ōveqatsit añqw moñwtunatyā hakimuy pakwtñihqamuy mámanhtuy amuntani. Puma wihqōhiy ōmahtota, mōōnañwhtiniqat ahsawvawisa. ² Noqw pumuy amuñaqw tsívotñihqam wuwni'yuñqw, pu tsívotñihqam qa wuwni'yuñwa. ³ Qa wuwni'yuñqam wihqōhi'wiskahkañw, tövukuyit qa maskay'wisa. ⁴ Noqw wuwni'yuñqam wihqōhi'wiskahkañw, tövukuyit hihta añ kūyi'wisa. ⁵ Noqw mōōnañw nawutsnaqw, puma sohsoyam puwso'qe tokva. ⁶ Noqw suhtokihaq hak a'nō pañqawu: Meh, mōōnañw añq'ō, huvam ahsawvawisaa. ⁷ Pahsat pu puma mamanht sohsoyam hoñvaqe, wihqōhiy aw hintsatsna. ⁸ Noqw qa wuwni'yuñqam wuwni'yuñqamuy amumi pañqaqwa: Itamuy umuhtövukuyiy añqw maqayaa, taq itahwihqōhi tōkiwłisa. ⁹ Noqw wuwni'yuñqam lavayhtotiqe pañqaqwa: Sóni, taq ka itamumi nan'ivo qa aptsíwtani, tis pi uma huhyayaqamuy amumiye', nenñem tuiyani. ¹⁰ Noqw pumuy nāt tuiwisq mōōnañw pitu; noqw ima moñwvas'iwyuñqam put amum nāñuiwłniqat ep nōviwhqat aw yuña, noqw ihpoq uhtsilti. ¹¹ Atsve pu' mimawat mamanht piw tuwat ōkihqe, pañqaqwa: Moñwi, Moñwi, itamuñem hōtaa. ¹² Noqw pay pam lavayhtiye pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawni: Nu umuy hakimuy qa tuwi'ta. ¹³ Yantaqw ōviy uma tunatyawyuñwłni, pi uma hisat talōñvaqat, pu haqe' qalawmaq wu' Sinot Tiat pítuniqat qa navoti'yuñwa.

The Parable of the Three Servants
(Lk 19.11-27)

¹⁴ Pi nu hakiy haqami yāvoqnihqat antani. Pam hak tumal'aymuy wānwayhqe, amumi hihta himuy noa. ¹⁵ Nihqe sukw aw tsivot-sikip sōmorit sivat oya, nit pu sukw aw lõp sōmorit sivata, nit pu sukw aw sūp sōmorit sivata, hin nanāpwat akw moñwvastotiniqat pan pakwāmna; nit pahsat pay haqami nakwsu. ¹⁶ Pahsat pu i' tsivot-sikip sōmorit sivat ōmahtaqa ahpiynihqe, put akw huhyaqe, put aw tsivot-sikip sōmorit sivat hōyokna. ¹⁷ Pu i' lõp sōmorit sivat ōmahtaqa piw put anhtiqe, lõp sōmorit sivat put aw hōyokna. ¹⁸ Noqw pu sūp sōmorit sivat ōmahtaqa ahpiynihqe, tutskwave hañwat, pañsoq moñwiw sīvayat tupka. ¹⁹ Pu ahpiy wūyavotiqw, pumuy moñwiam pítuhqe, pumuy amumi put ep pohta. ²⁰ Noqw ōviy i' tsivot-sikip sōmorit sivat ōmahtaqa pítuhqe, piw tsivot-sikip sōmorit sivat kīvahqe, pañqawu: Moñwi, ura as um tsivot-sikip sōmorit sivat inumi noa, noqw meh, nu put aw tsivot-sikip sōmorit sivat hōyokna. ²¹ Noqw put moñwiat aw pañqawu: Um súanhti, um lolma qa paysoq hintsakqa tumal'aya, um tsa' tuwanit ep qa paysoq hintsaki. Noqw ōviy nu uñ pavan wūhaq tuwanit aw moñwtapni. Um uhmoñwiw amum hahlayni. ²² Pu tuwat i' lõp sōmorit sivat ōmahtaqa pítuhqe aw pañqawu: Moñwi, ura as um lõp sōmorit sivat inumi noa; noqw meh, nu lõp sōmorit sivat put aw hōyokna. ²³ Noqw put moñwiat aw pañqawu: Um súanhti, um lolma qa paysoq hintsakqa tumal'aya; um tsa' tuwanit ep qa paysoq hintsaki. Noqw ōviy nu uñ pavan wūhaq tuwanit aw moñwtapni. Um uhmoñwiw amum hahlayni. ²⁴ Pahsat pu i' sūp sōmorit sivat ōmahtaqa pítuhqe, pañqawu: Moñwi, nu ūmi navoti'taqw, um a'nō unañway'ta; nihqe um haqam qa uyht ep hōqñwu, pu haqe' poshumit qa tsalakin'uyht añ hihta tsovalañwu. ²⁵ Noqw nu uñ mamqasqe, ōviy ahpiynihqe, uhsivay tutskwave tupka; noqw meh, yep uhsiva. ²⁶ Noqw put moñwiat lavayhtiqe put aw pañqawu: Is okiw um hak qahopi, naōntumal'aya! Pas as um inumi navoti'taqw, nu haqam qa uyht ep hōqñwunikañw, pu haqe' poshumit qa tsalakin'uyht pañ tsovalañwu. ²⁷ Himu pi um sivat aw tunatyawyuñqamuy amumi isivay óyanikañwo; noqw nu hisat pite', isivay ep sivit enañ ōmahtani. ²⁸ Pahsat pu tumal'aymuy amumi pañqawu: Huvam sivat nawhkiyaa, nen pakwút-sikip sōmorit himuy'taqat put maqayaa. ²⁹ Pi hakiy himuy'taqat aw himu noiwmantani, noqw pam hihta nihti'tamantani; nikañw hihta ōwihimuy'taqw, hikis pam put nawhkiwini. ³⁰ Pu uma it ñasta apit tumal'ayat ihpo qatālat awhaqami tūvayani; pep tsaykitiwini, pu tāma ñuritiwini.

The Judgment of the Nations

³¹ Ason nu' Sinot Tiat sohsokmuy ihoñvia'yamuy tsamkañw, lolma tālawnway'kañw pite', pep pu' nu pas kaptsi'tiwkañw, imoñw'atsveway ep qatuptuni. ³² Noqw sohsoyam hihtu nanāpwat sinom inutpipo tsovaltini; noqw nu pumuy pep nāhoy tsīkani, lālayhqa kanelmuy kakapirstuy amuñaqw tsikañwuqat pan'i. ³³ Nen nu kanelmuy iputvagewat óyani, pu kakapirstuy isuyvagewata. ³⁴ Nen nu iputvagewat tsovawtaqamuy amumi pañqawni: Huvam pewyaa, Inay añqw hahlaywaqamu; nen uma umuhmoñwiw umeñem hihta na'sastaqat makiwyani, tūwaqatsit hisat yukiltiqat añqaqw umuñem na'sastiwhqat put'a. ³⁵ Pi

ura nu tsönmokiwtaqw, uma nuy nopnaya; nu pānaqmokiwtaqw, uma nuy hikwnaya; nuy kurs hákiyniqw, uma nuy pās taviya; ³⁶ Nuy qa yuwsí'taqw, uma nuy yuwsinaya; nuy tütuyhq, pu sivikive pakiwtaqw, uma nuy pohtaya. ³⁷ Pahsat pu ima suan hinyuñqam lavayhtote', pañqaqwani: Moñwi ya hisat uñ tsönmokiwtaqw, itam uñ tutwaqe nopnaya; uñ pānaqmokiwtaqw, itam uñ hikwnaya? ³⁸ Ya hisat um kurs hákiyniqw, itam uñ tutwaqe pās taviya, uñ qa yuwsí'taqw, uñ yuwsinaya? ³⁹ Pu ya hisat um tütuyhq, pu sivikive pakiwtaqw, itam uñ tutwaqe uñ pohtaya? ⁴⁰ Noqw nu lavayhte', amumi pañqawni: Pas antsa nu umumi pañqawni: Pay uma imuy itupkomuy amuñaqw hihawat sushin'ewakw aw pan unañwtapye', uma inumi unañwtapyañwu. ⁴¹ Pahsat pu nu imuy isuyvaqewat tsovawtaqamuy amumi pañqawni: Huvam inuñaqw ahpiyaa, uma God itsivuyat akw nankiwakw hinhtotiqamu. Qōhit qa tsohtso'ñwuqat aqw uma maspiwyani, it qōhit Nukpanat énem-nikañw pu hoñviaymuyatuy amuñem na'sastiwhqat aqw'a. ⁴² Pi ura nu tsönmokiwtaqw, uma nuy qa nopnaya; nuy pānaqmokiwtaqw, uma nuy qa hikwnaya. ⁴³ Ura nu kurs hákiyniqw, uma nuy qa pās taviya; qa yuwsí'taqw, uma nuy qa yuwsinaya; nuy tütuyhq, pu sivikive pakiwtaqw, uma nuy qa pohtaya. ⁴⁴ Pahsat pu puma tuwat lavayhtote', pañqaqwani: Moñwi, ya hisat um tsönmokiwtaqw, pu pānaqmokiwtaqw, sen kurs hákiyniqw, sen qa yuwsí'taqw, sen tütuyhq, sen sivikive pakiwtaqw, itam uñ tutwakañw ūmi qa unañwtapye? ⁴⁵ Pahsat pu nu lavayhte', amumi pañqawni: Pas antsa nu umumi pañqawni: Pay uma imuy amuñaqw sushin'ewakw aw qa unañwtapye', uma inumi qa unañwtapyañwu. ⁴⁶ Noqw ima hapi sivihpit sūtsepniqat aqwyani; noqw suan hinwisqam qatsit qaso'taqat awyani.

26

The Plot against Jesus

(Mr 14.1-2; Lk 22.1-2; Jn 11.45-53)

¹ Noqw Jesus yan lavayiy yúkuhqe, pahsat pu pam put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqawu; ² Uma navoti'yuñqw lōtok hapi ura amutsva-yūmosanihqat ep nōviwniqat aw pītuni. Noqw ep hapi nu' Sinot Tiat momñwituy amumi mātaviwhq, puma nahoylehtsit aw nuy muayani, kita. ³ Noqw ephaqam hakim pavansinom hakiy Caiaphas kīyat ep tsovalti, God awwat susmohpeq moñwit kīyat ep'e-ímaa: God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu tutavot tutuqaynayaqam-niqw, pu sinmuy amuñaqw wukw'a'yamu. ⁴ Nihqe hin as puma nanauyve Jesus ñuaye' nīnayaniqey pavasiwnaya. ⁵ Nit pay pañqaqwa: Pay qa nōviwhqat epni, taq ka sinom qaunáñwtalawvayani.

Jesus Anointed at Bethany

(Mr 14.3-9; Jn 12.1-8)

⁶ Noqw Jesus Bethany ep hakiy tokoplelet tütuyñwuqat Simon kīyat epniqw, ⁷ Pumuy nōnovaqw, hak wuhti wihkuyit kwañwáhovaqtuqat a'nō hihkay'taqat hihta añ kūyiwtaqat yawkañw ep paki, wikorot hihta owat alabaster añqw yukiwtaqa añ kūyiwtaqata; nihqe wikorot yōhaqe, Jesus qōtōyat aw wihkuyit wūta. ⁸ Noqw Jesus aw nānatuwnayaqam aw yórikaqe, qayan unañwtotiqe pañqaqwa: Ya í' wihkuyi hinoqw paysoq hovalniwa? ⁹ Añwu ka as pam wūhak ōviy huyiwe', añ ōkiwyuñqamuy

amumi noiwnikañwo. ¹⁰ Noq̄w Jesus hiñq̄aq̄waq̄at navoti'taq̄e, òviy pumuy amumi pañq̄awu: Ya uma hinoq̄w wuhtit unañwmokintota? Pam inumi lolmat tumalta. ¹¹ Uma pi pay òkiwyuñq̄amuy sutsep oyi'yuiñwa; nikañw uma nuy qa sutsep tavi'yuiñw. ¹² Pam nuy ásnaniq̄e òviy it wihkuyit itokoy aw wūta, nuy tūamiltiniq̄at òviy'ò. ¹³ Nu umumi pas antsa pañq̄awni: Tūwaq̄atsit añ ahsupoq̄ haq̄am i' lomatuawi yuaatiwhq̄, pep i' wuhti yep hinhtiḡw pam piw yuaatiw. Sinom it akw put u'ni'yuiñw.

Judas Agrees to Betray Jesus

(Mr 14.10-11; Lk 22.3-6)

¹⁴ Pahsat pu pakwt lōq̄ sihkay'taq̄am put aw nánatuwnayaq̄amuy amuñaq̄w suhka, Judas Iscariot yan māt̄siwhq̄a, God awwat mohpeq̄ momñwituy amumii, ¹⁵ Nihq̄e amumi pañq̄awu: Ya uma nuy hihta maq̄ayani, nu put umumi māt̄apq̄'ò? Noq̄w puma sunat pakwt sihkay'taq̄at q̄òtsásivat put maq̄ayaniq̄ey aw pasiwnaya. ¹⁶ Noq̄w pahpiy pu' pam put amumi māt̄apniq̄ey q̄enihevi'ta.

Jesus Eats the Passover Meal with His Disciples

(Mr 14.12-21; Lk 22.7-14, 21-23; Jn 13.21-30)

¹⁷ Noq̄w q̄apeken'oyvut pōlavikit nōviwniq̄at sūs talōñni'taq̄w, Jesus aw nánatuwnayaq̄am put aw òkihq̄e aw pañq̄aq̄wa: Ya itam haq̄am aw hintsatsnaq̄w, um pep ura Amutsva Yūmosanihq̄at ep nōviwniq̄at nōsniq̄ey nāwakna? ¹⁸ Noq̄w pam pañq̄awu: Uma kīminen it hakiy tāq̄at aw pañq̄awni: Tūtutuq̄aynaqa yan lavayhti: Ituwaniy aw pitu. Noq̄w nu as uhkiy ep amutsva-yūmosanihq̄at ep nōviwniq̄at inumi nánatuwnayaq̄amuy amumum nōsni. ¹⁹ Noq̄w lōyōm put aw nánatuwnayaq̄am awnihq̄e, Jesus amumi hin tutaptaq̄at anhti; nihq̄e puma ura Amutsva Yūmosanihq̄at ep hintsatskiwhq̄at pās aw hintsana. ²⁰ Noq̄w tapkiḡw, pam pakwt lōq̄ sihkay'taq̄amuy put aw nánatuwnayaq̄amuy amumum tunōsvoñat aw q̄atuptu. ²¹ Noq̄w pumuy nōnovaq̄w, pam pañq̄awu: Nu umumi pas antsa pañq̄awni: Uma haq̄awa nuy momñwituy amumi māt̄apni. ²² Pahsat puma pas q̄ahahlayhtotiq̄e, nanāp put aw pañq̄aq̄wa: Tutuyq̄awhqa, ya nu'ni? ²³ Noq̄w pam lavayhtiq̄e pañq̄awu: Inumum tsaq̄aptat aq̄w may morstoynaqa hapi nuy momñwituy amumi māt̄apni. ²⁴ Pi tutuveni Sinot Tiyat hin lalvayhq̄at nu pan yep q̄atsit añq̄w ahpiyni. Noq̄w pay i' hak momñwituy amumi nuy māt̄apniq̄at eñem pas is óhini. Pay pi as tatam pam qa tihtiwhq̄ put eñem lolmani. ²⁵ Noq̄w i' Judas put momñwituy amumi māt̄apniqa lavayhtiq̄e pañq̄awu: Tūtutuq̄aynaqa, ya nu'ni? Noq̄w Jesus put aw pañq̄awu: Um súañq̄awu.

The Lord's Supper

(Mr 14.22-26; Lk 22.15-20; 1 Co 11.23-25)

²⁶ Noq̄w pumuy nōnovaq̄w, Jesus pōlavikit kwusut, put ep hahlayhtit, yoñoytat, aw nánatuwnayaq̄amuy put huytat pañq̄awu: Huvam it òmahtote' nōñōsaa; i' hapi itoko. ²⁷ Pu pam kuyap̄kuyit kwusut, ep hahlayhtit, pumuy amumi put tavi, nihq̄e amumi pañq̄awu: Uma sohsoyam it añq̄w hikwyani. ²⁸ I' hapi iuñwa; pam kaysiwhq̄amuy amuñem puhuvasiwnit pasiwnaniq̄e munvaniwa, pu pumuy qaanh̄tipuyamuy ayo yúkuniq̄ee. ²⁹ Nikañw nu umumi pañq̄awni: Pas nu soon yep q̄atsit ep ovauyit aniwniyat añq̄w hikw. Nikañw q̄atsit nātoniq̄at aw pituq̄w, Inay

moñwtunatyayat ep nu umumum puhuovavalat añqw hikwni. ³⁰ Noqw puma tayawinpit tawlalwat, pañqw nõña, Olivet tsmot aqwyaniqee.

Jesus Predicts Peter's Denial

(Mr 14.27-31; Lk 22.31-34; Jn 13.36-38)

³¹ Pahsat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Pu' tókilat ep uma sohsoyam inutsviy unañwso'ni; pi ura Tutuyqawhqat lavay'ayaat yan put eñem pēna. Nu kanelmuy tumalay'taqat nīnani; noqw kanēlom ahtsavalni, yan'i. ³² Nikañw ason nu ahoy tātaye', añwu pay umuhsavo Galileet aqwni. ³³ Noqw Peter lavayhtiqe, put aw pañqawu: Pay nāmahin sohsoyam utsviy unañwso'q, pas nu' soon panhtini. ³⁴ Noqw Jesus put aw pañqawu: Nu ūmi pas antsa pañqawni: Pay pu' tókilat ep nāt taqakowāko qa tōqtiqw, um nuy qa tuwi'taqey pāyis pañqawni. ³⁵ Noqw Peter put aw pañqawu: Nāmahin pi nu umum mokni nu uñ qa tuwi'taqey pas soon pañqawni. Noqw sohsoyam Jesus aw nānatuwnayaqam put an lavayhtoti.

Jesus Prays in Gethsemane

(Mr 14.32-42; Lk 22.39-46)

³⁶ Noqw pam pumuy tsamkañw, haqami Gethsemane yan mātsiwhqat aw pitu, nihqe pam pumuy amumi pañqawu: Uma hāk inuhsavo yep yesq, nu ayohaqaminen Inay aw nāwaknani. ³⁷ Pu pam Peter-nit, pu Zebedeet tiyotimuyatuy tsamkañw, ahpiynihqe, pahsat pu pas qa hahlay'iwmakañw, pavan putuiwma; ³⁸ Nihqe pumuy amumi pañqawu: Pas iunanwa qahahlayi, pas mómokqat pan'i. Uma hāk yepye', inumum tunatyawyuñwni. ³⁹ Pu pam ahpiy híhin yūmonit, pep tayway aqw tut-skwaní yēvat, nāwaknaqe pañqawu: Taay, Inaa, kurs pay hin pasiwtaniqw, pay i' kānavotpi inuhpiy ayoni. Nikañw pay qa nuy hin nāwaknaqw pan-tani; pay uhtunatyā antani. ⁴⁰ Pu pam put aw nānatuwnayaqamuy amuminihqe, pumuy tokqamuy tuwa; nihqe Peter aw pañqawu: Is ohi! Ya pas uma soon tāwat añqe' sūs qōniltiqat pahsavo inumum tunatyawyuñwni? ⁴¹ Uma tunatyawkahkañw nānawaknani, nen qa unaheviwyani. Pay as hakiy tunatyāat pas antsa su'qawtañwu; noqw pay tokoat nānahtsovi. ⁴² Pu pam pañqw ahpiynihqe, nāwaknaqe pañqawu: Kurs i' kānavotpi pas soon inuhpiy ayoniniqw, nuy put añ kuyvaniqat um pan nāwaknaqw, pay nam uhtunatyā antani. ⁴³ Pu pam amumi pituqw, pay piw tōka, pumuy pōsiam putuiwyuñqw ōviy'o. ⁴⁴ Noqw pam pumuy mātapt, piw ahpiynihqe, pāyisni'makañw nāwaknaqe, pay piw án lavayhti. ⁴⁵ Pahsat pu pam put aw nānatuwnayaqamuy amuminihqe, amumi pañqawu: Pay pi uma tōke', nānasuñwnani. Pay aw pitu; noqw nu' Sinot Tiat qanhin-wisqamuy amumi mātaviwni. ⁴⁶ Huvam hoñvaa; itam áñwuyani; meh, nuy momñwituy amumi mātapiqa pitu.

The Arrest of Jesus

(Mr 14.43-50; Lk 22.47-53; Jn 18.3-12)

⁴⁷ Noqw nāt pam yuaataqw Judas, imuy pakwt löq sihkay'taqamuy amuñaqw suhka pitu; noqw sinom qaan'ewakw hintaqam sipwuvahpi'kahkañw, pu murikhoy'kahkañw put amum öki, God awwat moh-peq momñwit-niqw pu sinmuy amuñaqw wukw'a'yam pumuy ayato-taq'ö. ⁴⁸ Noqw i' hak pumuy amumi put mātapiqa pumuy amumi pañqawu: Nu hapi hakiy tsohtsonaqw, pam hápini. Uma put hūrs ñuayani, kita. ⁴⁹ Nit pahsat pay pam Jesus awnihqe aw pañqawu: Tütutuqaynaqa, kitat

put tsohtsona. ⁵⁰ Noqw Jesus put aw pañqawu: Ikwatsi, ya um hinoqw añqö'? Pahsat pu puma Jesus awyaqe, put hürs ñuaya. ⁵¹ Noqw meh, imuy Jesus ámumyaqamuy amuñaqw haqawa sipwuvahpi'kañw, put aw yohtokqe, put hóroknat, God awwat sus mohpeq moñwit tūwikiyat aw sáviknaqe, naqvuyat ayo tuku. ⁵² Noqw pahsat pu Jesus put aw pañqawu: Uhsipwuvahpiy tukpuyat aqw pánaa; taq hakim sipwuvahpit akw hintsatskaqam sipwuvahpit akw súlawhtotini. ⁵³ Nuy pan Inay aw tūviñtaqw, pam āpiy pay pakwt löq sihkay'tasikip sōmorit amuhpenihqe hóyokiwtaqamuy hoñviaymuy inumi óyani. Ya um it pēvewna? ⁵⁴ Nikañw kurs nu panhtiniqw, tutuveni hin aw antsaniwni? ⁵⁵ Noqw pahsat pu Jesus sinmuy amumi pañqawu: Ya uma hakiy uyiñwut awyaqe òviy pas piw sipwuvahpi'kahkañw, pu murikhoy'kahkañw nuy ñuawisa? Ura nu nāqavo God kiyat ep tūtutuqaynaqw, uma nuy qa ñuaya? ⁵⁶ Noqw Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy pēniam soon qa antaniqw, òviy sohsoy īi yaniwhiti. Pahsat pu put aw nánatuwnayaqam sohsoyam put tatamhtotat watqa.

Jesus before the Council

(Mr 14.53-65; Lk 22.54-55, 63-71; Jn 18.13-14, 19-24)

⁵⁷ Noqw Jesus ñuayaqam God awwat susmohpeq moñwit, Caiaphas yan mātsiwhqat, aw put wikya. Noqw tutavot tūtutuqaynayaqam-niqw pu wukw'a'yam piw pep tsovawta. ⁵⁸ Noqw Peter yāvaqw Jesus añk hinma, God awwat susmohpeq moñwit kiyat aw pahsavoo; nihqe hoñvia'yatuy amumum ihpovewat qatuptu, hin hintaniqat yórikniqee. ⁵⁹ Noqw ima God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu wukw'a'yat-niqw, pu sohsoyam pep tsovawtaqam Jesus nīnayaniqey anyuñwa; nihqe òviy as put hihta atsátoynayaniqey hevi'yuñwa, ⁶⁰ Nihqe qa hihta tutwa. Pi as kaysiwhqam put hihta atsátoynayaniqe ökikañw, qa sun lavayhtoti. Noqw nawis'ew hakim löyöm put hin atsátoynaniqe pitu; ⁶¹ Nihqe pañqawu: I' hapi pañqawu: Nu God kiyat sahpuknat, pāyis tālat añ ahoy put aw yúkuni, kita. ⁶² Pu God awwat susmohpeq moñwi wunuptuqe, put aw pañqawu: Ya pay um qa hin it ep lavayhtini? Ya ima hihta uhpewi yuaata? ⁶³ Noqw pay Jesus qa hiñqawu. Noqw God awwat susmohpeq moñwi lavayhtiqe, put aw pañqawu: Nu hapi ūmi pas pañqawni: Um pas God Qátuhqat atpip itamumi súañqawni: Ya uma pas antsa Christ God Tíata, i' moñw'asi'taqa? ⁶⁴ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay um súañqawu. Noqw nu ūmi pañqawni: Yahpiy pu' nu Sinot Tiat Sus'òqaltutuyqawhqat putvaqewat qatuptuni, pu tokpelat añ òomawhtuy akw nu hawhtoqw uma inumi yórikyani. ⁶⁵ Pahsat pu God awwat susmohpeq moñwi itsivutiqe, yuwsiy tsíkat pañqawu: Pam Hakiy pas kaptsitiwhqat aqw qalomáhiñqawuy! Ya hinoqw pas piw nāt hak hin yuaatani? Meh, uma qalomálvayhtiqw aw tūqayyuñwa. ⁶⁶ Uma hin wūwaya? Noqw puma lavayhtotiqe pañqawu: Pam mokiwyu hihkay'ta. ⁶⁷ Pahsat pu puma put taywami tóhtota, pu may pölölni'kahkañw wu-valalwa; noqw pētū mapqölöy akw put wuvalalwakañw, ⁶⁸ Aw pañqawu: Taay, um Christ, um itamuy āawnani, Ya hak uñ wuvahta?

Peter Denies Jesus

(Mr 14.66-72; Lk 22.56-62; Jn 18.15-18, 25-27)

⁶⁹ Noqw Peter moñwkit ihpaq tukwñöyakiwtaqat ep qatu; noqw hak māna tumal'aya put aw pítuqwe, aw pañqawu: Um pi piw Jesus Galilee añqwnihqat ámuma. ⁷⁰ Noqw pam sohsokmuy amutpik qa nakwhaqe

pañqawu: Kurs um hiñqawlawu. ⁷¹ Pu pam tuhööt aw yamakq, piw suhka māna put túwahq, pep yesqamuy amumi pañqawu: I' pi piw Jesus Nazareth añqwnihqat ámuma. ⁷² Noqw piw pay pam qa nakwhaqe, pas öqalat lavayit akw pañqawu: Pay nu pas put tāqat qa tuwi'ta. ⁷³ Pu ahpiy hihsavoniqw, put aqlaq hoñqam Peter awyaqe aw pañqaqwa: Pay pi um pas suyan piw pumuy amumuma, öviy pi uhlavayiy un suhputsni'ta. ⁷⁴ Pahsat pu Peter pas öqalat lavayhtiqe pañqawu: Pay nu pas put tāqat qa tuwi'ta, kita. Noqw pahsat pay taqakowāko töqti. ⁷⁵ Noqw Peter Jesus lavayiyat u'na; ura pam put aw pañqawu: Nāt taqakowāko qa töqtiqw, um päyis nuy qa tuwi'taqey pañqawni. Nihqe pam pañqw yamakq, nāp hin nāvak'öyna.

27

Jesus Taken to Pilate

(Mr 15.1; Lk 23.1-2; Jn 18.28-32)

¹ Noqw qavonvaqw, sohsoyam God awwat mohpeq momñwit, sinmuy amunaqw wukw'aymuyatuy amumum Jesus ankiwakw yuaatota, put nīnayaniqee. ² Noqw puma put somyaqe, pahpiy wikyaqe, pep tutskwat aw moñwit, Pontius Pilate yan mātsiwhqat, aw put noaya.

The Death of Judas

(Acts 1.18-19)

³ Pahsat pu Judas, momñwituy amumi put mātapqa, Jesus tūviwhq pan yórikqe pi ason qahahlayhtiqe, God awwat mohpeq momñwituy amuminiñw pu wukw'a'yamuy amuminihqe, sunat pakwt sihkay'taqat qötsásivat ahoy kivaqe, ⁴ Amumi pañqawu: Pas kurs nu hakiy qa hihta ep hinhtiqat umumi mātapqe qaanhti. Noqw puma pañqaqwa: Noqw hinhtini? Pam pi pay uhpee. ⁵ Noqw pam God kiyat ep qötsásivat tsálaknat, ahpiynihqe, haqam nāhaya. ⁶ Noqw God awwat mohpeq momñwit qötsásivat añ pohpoñaqe pañqaqwa: Itam sivatatañpimiq put tañatote', qa sūanhtotini, taq ura itam hakiy qatsiyat put akw tuiya. ⁷ Nihqe puma put yuaaykuyaqe, haqe' tutskwat Tsaqavotlawhqat Tutskwaat yan tūñwantiwhqat sivat akw tuiya, pep hakimuy qa pep sinmuy öoyyaniqe öviy'ö. ⁸ Noqw öviy pam tutskwa Uñwat akw Tuiwhpu nāto yan tūñwantiwa. ⁹ Noqw yan hapi Tutuyqawhqat lavay'ayayat Jeremyt lavayiyat aw anhti; ura pam pañqawu: Pu puma sivat ömahtota, it pakwt sunat sihkay'taqat qötsásivat hakiy qatsiyat ep sisviyaqeyu. Pan hapi ima Israel-sinom put qatsiyat hihkatoyna. ¹⁰ Nihqe put akw hakiy tsaqavotlawhqat tutskwayat tuiya, Tutuyqawhqa inumi hin tutaptaqat pan'i. Yan ura pey'ta.

Pilate Questions Jesus

(Mr 15.2-5; Lk 23.3-5; Jn 18.33-38)

¹¹ Noqw Jesus pep tutskwat aw moñwit atpip wunuwta. Noqw moñwi put tūviñtaqe aw pañqawu: Ya um Jew-sinmuy moñwiamu? Noqw Jesus put aw pañqawu: Um sūañqawu. ¹² Noqw God awwat mohpeq momñwit-niqw pu wukw'a'yam put hin nēveltoynayaqw, pam qa hiñqawu. ¹³ Pahsat pu Pilate put aw pañqawu: Ya ima hihsa' hihta un tsotskanayaqw, um qa navota? ¹⁴ Noqw pay pas pam qa hiñqawu. Noqw öviy moñwi put ep pas hin kurs wūwa.

Jesus Sentenced to Death

(Mr 15.6-15; Lk 23.13-25; Jn 18.39-19.16)

¹⁵ Noq̄w put nōviwhqat aw pituq̄w moñwi sinmuy amumi hakiy sivilawhqat mātapiñwu, hakiy nānawaknaq̄w put'a. ¹⁶ Noq̄w piw ép puma hakiy pas qahopimataknihqat sivivani'yuñwa, hakiy Barabbas yan mātsiwhqata. ¹⁷ Noq̄w òviy puma sumitsovaltiquw, Pilate pumuy amumi pañqawu: Ya nu hakiy umumi mātapiñqat uma nānawakna-sen Barabbas, sen it Jesus, Christ yan tūnwantiwhqata? ¹⁸ Suyan pi puma qatsutsúyhq̄e òviy put aw Jesus noayaq̄w, pam mātsi'taq̄e òviy pañqawu. ¹⁹ Noq̄w pam Jesus eñem hin yúkuniq̄ey wūwankañw, moñw'atsveway ep qatuq̄w, put nōmaat put aw hakiy ayataq̄e pañqawu: Um put tāqat súantaqat qa aw hintsakni; taq̄ nu tōki tūmoklawhq̄e, put atsviy hīhihta kānavota. ²⁰ Noq̄w God awwat mohpeq̄ momñwit wukw'a'yamuy amumum sinmuy pan anañwtoynayaq̄w, puma Barabbas tuhtui'ya, pu Jesus nīnayaniqat pañqaq̄wa. ²¹ Noq̄w moñwi lavayhtiq̄e, pumuy amumi pañqawu: Noq̄w nu hihtawat imuy lōqmuy amuñaq̄w umumi mātapiñqat uma nānawakna? Noq̄w puma pañqaq̄wa: Barabbas awúy! ²² Noq̄w Pilate amumi pañqawu: Noq̄w nu panhte', Jesus Christ yan tūnwantiwhqat hintsanni? Noq̄w puma sohsoyam sáakmaq̄e, aw pañqaq̄wa: Nahoyehtsit aw múaa! ²³ Noq̄w moñwi pañqawu: Ya hínoq'ò? Ya hihta qalomáhinhtiquw òviy'ò? Pahsat pu puma pas sáakmaq̄e pañqaq̄wa: Nahoyehtsit aw múaa! ²⁴ Noq̄w pay Pilate pumuy kurs hintsanniq̄w, nuñwu pay sinom pas qa anañwtalawvayaq̄w, pahsat pu pam kuyht, sinmuy amutpik mávaq̄tat, pañqawu: Nu hapi it tāqat qa hintaqat qatsíyat ep qa tukopniwtani. Uma pi put hin yukuyani. ²⁵ Noq̄w pahsat pu sinom sohsoyam lavayhtotiq̄e pañqaq̄wa: Pay pi ason itam put qatsíyat ep tukopniwyani, pu itahtimu. ²⁶ Noq̄w òviy pam pumuy amumi Barabbas mātavi. Nikañw pam solāwat aw Jesus mātapiq̄, pam put qa sūs wuvahta. Noq̄w pahsat pu Pilate put nahoyehtsit aw muiltiniqat òviy pumuy amumi put mātavi.

The Soldiers Make Fun of Jesus

(Mr 15.16-20; Jn 19.2-3)

²⁷ Pahsat pu moñwit solāwamat pavasiwhkimi Jesus wikyaq̄e, sohsokmuy suñwámuy put aw tsovalaya. ²⁸ Nihq̄e puma put yuwsiyat nawhkiyat, palausimnit put usihtoyñaya. ²⁹ Pu puma hihta kūtay'taqat ñolatotaq̄e, put q̄ötösomtoynaya; nit pu putvaq̄w hopaqat matsvoñtoynayat, put aw tamötshoñvankañw, tututsiwyaq̄e, put aw pañqaq̄wa: Öqawmañwu Jew- sinmuy moñwíamu! ³⁰ Pu puma put aw töhtota, pu hopaqat kwusuyaq̄e, put akw put q̄ötöyat wuvalalwa. ³¹ Yan puma put aw tututsiwyat, put usimnit nawhkiyat, nāp yuwsiyat put yuwsinayat, put nahoyehtsit aw muayaniq̄e òviy ahipiy wikya.

Jesus Nailed to the Cross

(Mr 15.21-32; Lk 23.26-43; Jn 19.17-27)

³² Noq̄w puma kīñaq̄w nōnakwiskahkañw, hakiy Cyrene añq̄w tāqat Simon yan mātsiwhqat tutwa; noq̄w pam Jesus nahoyehtsiyat ikwiwtaniqat puma put tusoq'ayatota. ³³ Pu puma haqami Golgotha yan tūnwantiwhqat aw öki. Pam Masq̄övihka i'nihq̄e pam'i. ³⁴ Noq̄w puma pep ökiq̄w, solāwam wine hihta a'nō tsivot enañ namiq̄wriwtaqat put hikwnayaniq̄w, pam put añq̄w yúkuhqe, hikwniq̄ey qa nakwha.

³⁵ Pep puma put nahoyehtsit aw muaya; pu puma yuwsiyat òviy nanavò'ya. Yan Tutuyqawhqat lavay'ayaat hin lavayhtiqat aw antsaniwa; ura pam pañqawu: Puma iyuwsiy nāhuyva, pu iusimniy òviy nanavò'ya. ³⁶ Pahsat puma pep yesvaqe put tūtuwala. ³⁷ Nihqe put hin nēveltoyniwhqat pey'taqat put qòtōyat atsve tsokaya. Noqw yan hapi pey'ta: P HAPI JESUS, JEW-SINMUY MOÑWIAMU. ³⁸ Noqw puma piw lōqmuy uyiñwutuy put ahsaq nīnaya, nānap nahoyehtsit aw muayaqee. Suhka putvaqeniqw, pu suhka suyvaqee. ³⁹ Noqw añ sasqayaqam put aw tututsiwyaya, qòtōy wīlankahkañwo; ⁴⁰ Nihqe pañqaqwa: Taay, um God kīyat sahpuknat, pāyis tālat añ ahoy aw kītaniqa, ayo nātavii! Pas pi um antsa God Tīatnen nahoyehtsit añqw hawni. ⁴¹ Noqw amún God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu tutavot tūtutuqaynayaqam-niqw, pu wukw'a'yam put aw tututsiwyaqe pañqaqwa: ⁴² Pas as pam pētuy ayo oyat, kurs hin ayo nātapani. Pas pi antsa pam Israel-sinmuy moñwíamnen, nahoyehtsit añqw hawhq, itam aw tūtuptsiwani. ⁴³ Kurs pi pam God aw yanta; pay pi God putnik, put ayo távini; himu pi pañqawu: Nu God Tīata. ⁴⁴ Noqw ima uyiñwut put amum nahoyehtsit aw multiqam pay piw amún put aw hiñqawlawu.

The Death of Jesus

(Mr 15.33-41; Lk 23.44-49; Jn 19.28-30)

⁴⁵ Noqw tāwanasaptiqw, añ ahsupoq qatālawva, tāwat atvelpetiqw aw pahsavoo. ⁴⁶ Pu tāwat atvelpetiqw, Jesus pas tōnay añqe' a'nō pañqawu: Eli, Eli, lama sabachthani! Pam God, Itutuyqawhqa, ya um hinoqw nuy tatamhta? i'nihqe pam'i. ⁴⁷ Noqw haqawat pep hoñqam put nanaptaqe pañqaqwa: Taq pam Elias wāñwaylawu. ⁴⁸ Noqw pahsat pay pumuy amuñaqw haqawa wárikqe, hihta sōyatko'y'taqat (sponge) vinegar akw tshkweknat, hopaqat epeq sōñnat, put hikwniniqw maqa. ⁴⁹ Noqw pay haqawat pañqaqwa: Pay pantani; mātaqpi kurs Elias put ayo távinik pítuni. ⁵⁰ Pu Jesus piw a'nō hiñqawht, sohsok hikwsu. ⁵¹ Noqw meh, God kīyat ep mōtsáp'uhtsi òñaqw atkamiq tsīki, noqw tutskwa tayayayku, pu o'wa kwanamhti. ⁵² Pu tūtuami hōtsiltotiqw, kaysiwhqam God sinomat so'qam ahoy yesvaqe, tūamit añqw nōña. ⁵³ Nihqe Jesus ahoy tātayhq, put atsve puma pas āantsawat kitsókit aw yuñqw, sinom kaysiwhqam amumi yórikya. ⁵⁴ Noqw solāwamoñwi-niqw pu ima put amum Jesus tūtuwalaqam tutskwat tayayaykuqw, pu hin hiniwhhtiqat aw yórikyaqe, pavan pas tsātsawnaqe, pañqaqwa: Pas antsa kurs as i' God Tīata. ⁵⁵ Noqw kaysiwhqam momoyam pep yāvaqw aw tāyuñwa. Puma Galileet añqw Jesus añk hinnumyaqe, eñem hihta hintsatska. ⁵⁶ Noqw pumuy amuñaqw Mary Magdalene, pu Mary, James-nikañw pu Joses pumuy yúamu, piw Zebedeet timuyatuy yuámu.

The Burial of Jesus

(Mr 15.42-47; Lk 23.50-56; Jn 19.38-42)

⁵⁷ Noqw Jesus aw tuptsiwni'yunqamuy amuñaqw haqawa Joseph yan mātsiwa. Pam Arimathaea-kitsókit añq'ò, nihqe a'nō hihta himuy'ta. ⁵⁸ Noqw tapkiwtaqw, pam Pilate aw pítuhqe Jesus tokoyat tuhtui. Noqw put tokoat put aw noiwniqat Pilate pañqawu. ⁵⁹ Noqw tokoyat Joseph yawmaqe, kwanw'ewakw tusaqtonsatsakwmōtsaput akw put mokahta; ⁶⁰ Nit pu pam haqam owat ep puhutuamhqölöt himuy'taqey ep put

tavi, nit tūamit hōtsíwmiq wuko'wat hóyoknat, ahpiy'o. ⁶¹ Noq̄w Mary Magdalene-niq̄w, pu suhkawa Mary tūamit ehpewi qatu.

The Guard at the Grave

⁶² Noq̄w totokat qavoñvaq̄w, God awwat mohpeq momñwit-niq̄w, pu Pharisee-sinom Pilate aw ökihqe, aw pañq̄aq̄wa: ⁶³ Moñwi, itam u'nayaq̄w, ura i' nuhtumi hñhihta átsalawhqa nāto qátuhqe pañq̄awu: Nu ahpiy pāyis talq ahoy tātayni. ⁶⁴ Taay, noq̄w öviy um pañq̄awh̄q, tūamit pāyis tālat aw pahsavō qaöwíhintani; taq ka put aw nánatuwnayaq̄am mihikq öke', put tokoyat haq̄ami ūuyi'wist, nuhtumi pañq̄aq̄wani: Pam mokiwy añq̄w ahoy tātayi, kitotani. Noq̄w pantaniq̄w, tis pas mohtiwat epni-hqe qalomáhintani. ⁶⁵ Noq̄w Pilate pumuy amumi pañq̄awu: Uma pi tuwalan'aymuy'yuñwa; uma ahpiyye', aw qaöwíyukuyani. ⁶⁶ Noq̄w öviy puma ahpiyyaq̄e, tūamit qaöwihintsatsnayaq̄e, tuvoylat akw owat uhtayat, ep hakimuy tuwalan'o'ya.

28

The Resurrection

(Mr 16.1-10; Lk 24.1-12; Jn 20.1-10)

¹ Noq̄w nasuñwintalöñnit añ ruhpaq̄, Sundayt aw pituq̄w, nāt qöyañwnuq̄siwtaq̄whaq̄am Mary Magdalene, sukwat Maryt amum tūamit aw kuyvato. ² Noq̄w meh, pas tutskwa a'nö tayayayku; pi Tutuyq̄awh̄qat hoñviayaat öñaq̄w hawhqe, hōtsíwat añq̄w owat ayo mūmat, atsveq̄ qatuptu. ³ Noq̄w pas taywaat talwihpikit anta; pu pas yuwsiat nūvat an qōtsa. ⁴ Noq̄w tūtuwalaq̄am put mamq̄asyaq̄e, pavan tururuykuyaq̄e, pas so'qey panhtoti. ⁵ Noq̄w hoñviaya lavayhtiq̄e, wuhtituy amumi pañq̄awu: Uma qa tsawiniwtani. Pay nu navoti'taq̄w, uma Jesus ura nahoylehtsit aw muiltiq̄at hepnuma. ⁶ Pam qa yep'e; pi pam ahoy tātayi, ura pan lavayhti. Kurs huvam pewnen, Tutuyq̄awh̄qat as haq̄e' qatsq̄at uma aw yórikni. ⁷ Nen uma yañq̄w kaktaye', pam mokiwy añq̄w ahoy tātayh̄qat put aw nánatuwnayaq̄amuy āawnani; Noq̄w meh, pay pam hapi añwu umupyeye Galileet aq̄wni. Ason pepeq̄ uma aw tātayyani. Meh, nu hapi umuy āawna, kita. ⁸ Noq̄w puma tsawiniwkañw, piw pas hahlaykañw, tūamit añq̄w ahpiy kaktayh̄qe, put aw nánatuwnayaq̄amuy amumi tūawmaqe wari. ⁹ Noq̄w puma pañsoniq̄w pi meh, Jesus pas nāp pumuy amuhsawvaqe pañq̄awu: Hakim hahlayñwu. Noq̄w puma put awniñqe, hokayat mavoq̄tat, aw naokiwh̄ta. ¹⁰ Pahsat pu Jesus amumi pañq̄awu: Uma qa tsawiniwtani. Uma yahpiyñen, itupkomuy amumi pañq̄awh̄q, puma Galileet aq̄wyani; nen ason pepeq̄ inumi yórikyani.

The Report of the Guard

¹¹ Noq̄w puma nāto pañsoniq̄w, meh, haq̄awat tūtuwalaq̄am kīve ökihqe, hin hiniwh̄tiq̄at God awwat mohpeq̄ momñwituy sohsok āawnaya. ¹² Noq̄w puma wukw'a'yatuy amumum tsovalt̄iq̄e, hinhtotiniq̄ey yuaa-tota; nihqe nihtiwt̄aq̄at sīvat solāwamuy huytota, ¹³ Pañq̄awkahkañwo: Uma hapi kitotani: Itamuy tokq̄, put aw nánatuwnayaq̄am mihikq̄ ökihqe, put tokoyat haq̄ami ūuyi'wisa. ¹⁴ Noq̄w ason kurs tutskwat aw moñwi it navotq̄, itam aw tūtuq̄awve', umuñem qeni'totani. ¹⁵ Noq̄w öviy puma sīvat ömahtotaq̄e, amumi hin tutaptotaq̄at anhtoti. Noq̄w i' yan lavayi nāt Jew-sinmuy amuhpa' yuaatiwa pewhaq̄ami pahsavoo.

Jesus Appears to His Disciples

(Mr 16.14-18; Lk 24.36-49; Jn 20.19-23; Acts 1.6-8)

¹⁶ Pahsat pu pakwt sūkw sihkay'taqam Jesus aw nánatuwnayaqam Galileet aqwya, haqam tsomot Jesus pumuy amumi tutaptaqat pañsoq'a. ¹⁷⁻¹⁸ Noqw Jesus pumuy amumi pituq̄w, puma put aw yórikyaqe pas hihtatota. Noqw pay haqawat soq pēvewinhtoti. Noqw pam amumi pañqawu: Ina sohosk hihta òveqatsit ep-nikañw pu tūwaqatsit epnihqat aw nuy moñwtavi. ¹⁹ Noqw òviy uma añqe' nankwuse', sopkawtaqamuy sinmuy tutuqaynayani, pu kūyit akw pumuy tuvoylatiwisni, Inay, pu Tiyat, pu Qahováriwtaqat Hikwsit, pumuy natiñwaniyamuy aqw'a. ²⁰ Nen puma itutavoy añ ahsupoq añ hinwisniqat uma pumuy tutuqaynayani. Noqw nu' hapi yūmosa umumum hinmani, yep qatsíso'ñwamiqhaqamii. Okiw antani.

LOMATUAWI MARK AHPİY'O

The Preaching of John the Baptist (Mt 3.1-12; Lk 3.1-18; Jn 1.19-28)

¹ I' lomatuwawi Jesus Christ God Tiyat yuaataqa yan yayhniwa. ² God lavay'aymuyatuy pēniyamuy añ yan ura pey'ta: Meh, nu hapi upyeve ituaw'ayay ayatani; noqw pam hapi upyeve uñem pöhut añ qenitani. ³ Hakiy tōnaat qayēsiwhpuve tsa'tinumqa navotniwa; nihqe yan lalvaya: Uma Tutuyqawhqat eñem pöhut aw hintsatsnani, pam háqe'niqat aw suwiptotani. ⁴ Hak tāqa John yan mātsiwhqa qayēsiwhpuve kūyit akw tūtuvoylalawu; nihqe sinmuy amumi pañqawu: Uma nāp umuhtunatyay añqw lasye', kūyit akw tuvoylatotini. Noqw God umuhqaanhtipuy umuhpiy ayo yúkuni. ⁵ Noqw tutskwat Judeat añ ahsupoq sinom sohsoyam put aw ökiwta, pu Jerusalem añq'ö; nihqe qaanhtipuy nahostotat, John ahpiy pāyut Jordan aqw tuvoylatoti. ⁶ Noqw i' John hihta pohkot pōlay'taqat pöhöyat añqw yukiwtaqat yuws'i'kañw, kolāsāt kwewta. Noqw pam mātuy tūmoyta; pu piw haqam mómohtuy tsāme', momospalayamuy enañ tūmoytañwu. ⁷ Nihqe pam yuaataqe pañqawlawu: Hak inuhpenihqe pas pavan öqalay'taqa inuñkni; noqw soon nu yan'ewayni'kañw pay ñas'ew put tots-sosompiyat ñahnik aw motoltini. ⁸ Pay nu pas antsa kūyit akw umuy tuvoylalawu. Nikañw ason pam Qahováriwtaqat Hikwsit akw umuy tuvoylalawni.

The Baptism and Temptation of Jesus (Mt 3.13-4.11; Lk 3.21-22; 4.1-13)

⁹ Noqw ephaqam Jesus Galilee-tutskwat ep kitsókit Nazareth añqwniqw, John pāyut Jordan aqw put tuvoylata. ¹⁰ Noqw Jesus pāñaqwa yámaq, pahsat pay tokpela hötsiltiqw Qahováriwtaqa Hikwsi höwit ankañw put aqw hawhtoqat pam aw yori. ¹¹ Noqw hakiy tōnaat öñaqwa pañqawu: Um hapi pas aw iunañwa Itii, pas nu uñ hahlayi. ¹² Noqw pahsat pay Qahováriwtaqa Hikwsi qayēsiwhpumi haqami put lālayi. ¹³ Noqw pam pep qayēsiwhpuve löp sunat tālat añ tūtuvosiptuy amumum yanta. Noqw Satan put unaheplawu; noqw öñaqwa hoñvia'yat put aw unañwtavi'yuiña.

Jesus Calls Four Fishermen (Mt 4.12-22; Lk 4.14-15; 5.1-11)

¹⁴ Noqw John sivikive pakiwtaqw, Jesus Galilee- tutskwat ep pituhqe, lomatuwawit God moñwtunatyayat yuaataqat yuaatinuma, ¹⁵ Pañqawkañwo: Pay hapi aw pitu, God moñwtunatyayat aw hayhkalti. Uma nāp umuhtunatyay añqw lasye', lomatuwawit aw tūtuptsiwani. ¹⁶ Noqw pam wuhkovatuphat Galilee yan mātsiwhqat qalavaqe hinmakañw, hakiy Simon tupkoyat Andrewt enañ tuwa. Puma pakiwmaqtutsayay pāmiq pahpana, puma pakiwmahkatnihqey akw qátuhqee. ¹⁷ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Uma inuñk hinmani; noqw nu umuy tutuwnaqwa, uma sinmuy kwihkwisnani, uma pāvakiwhtuy hin kwihkwisnaqey pan'i. ¹⁸ Noqw pahsat pay puma tutsáyay tatamhtat, put añki. ¹⁹ Noqw pam pahpiy hihsavo nakwsuqe,

hakiy Zebedeet tímuyatuy James pu John pumuy tuwa. Puma tuwat pākihut añqw pakiwkañw, tutsáyay aw yuyku. ²⁰ Noqw pam āpiy pay pumuy wáñwayi. Noqw puma nay Zebedeet tumal'aymuy enañ pākihut ep mātapt, put añk nakwsu.

A Man with an Evil Spirit
(Lk 4.31-37)

²¹ Noqw puma Capernaum-kitsókit ep öki. Noqw nasuñwintalönnit aw pituqw, āpiy pay pam tsotsvalkimi pákihqe, sinmuy tutuqaynativa. ²² Noqw puma put hin tutuqaynaqat ep pas aw kätayyuñwa, pas pam öqalat pasiwtagey pan pumuy tutuqaynaqw öviy'o, imuy tutavot tutuqaynayaqamuy qa pumuy amun'i. ²³ Noqw hak tāqa tuyoy'ewakw hikwsit akw tuyqawiwtāqa pumuy tsotsvalkiyamuy ep nuhtuma. Nihqe pam tsa'lawhqe, ²⁴ Pañqawu: Um itamumi qa hintsakni. Ya um itamuy hinhtotiniqat nāwakna, um Nazareth añqw Jesus? Ya um itamuy hovalanige öviy añqaqö'? Pay um hákiyñiqw nu uñ tuwi'ta. Um hapi God añqw pas Qahováriwtāqa. ²⁵ Noqw Jesus hikwsit mēwaqe, aw pañqawu: Qa hiñqawlawht, añqw yámakuu. ²⁶ Noqw tuyoy'eway hikwsi tāqat homimikinat, a'nö töqtit, añqw yama. ²⁷ Noqw sinom sohsoyam kätayyuñqe, nātuvinlalwaqe pañqaqwa: Hin pa i' hintani? sen pay puhututuqayhpi? Pas pi pam öqalat pasiwkañw, öviy hikis pi pas tuyoy'e'wakw hihikwsimuy mēwaqw, puma put aw tuqayvastotañwu. ²⁸ Noqw pas pay pahsat Jesus pep hintsakq, Galilee-tutskwat añ ahsupoq pay pan yuaatiwa.

Jesus Heals Many People
(Mt 8.14-17; Lk 4.38-41)

²⁹ Noqw panis puma tsotsvalkiñaqw nōñakt, hakiy Simon-nit, pu Andrew, pumuy kiyamuy aw yuña, ima James pu John pumuy amumunniq'ö. ³⁰ Noqw Simon nōmayat yuat mukituyat akw qātsi. Noqw āpiy pay puma put Jesus āawnaya. ³¹ Noqw pam put awnihqe, māyat nuat, qatuptsinaqw, pahsat pay mukituyat put mātavi. Noqw wuhti pumuy amumi unañwtavi. ³² Noqw tāwat pakiqw, sinom Jesus aw sohsokmuy hihta akw tütuyyaqamuy tsamvaya, pu nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiwuyñqamuyu. ³³ Noqw pep kitsókit ep sinom sohsoyam hötsiwmiq tsovalti. ³⁴ Noqw pam kaysiwhqamuy hihihita akw tütuyyaqamuy qalapsinta, piw kaysiwhqamuy nukpanhihikwsimuy nuhtuñaqw ayo ipwaqe, pumuy hiñqaqwaniqw qa nakwhana, puma put hákiyñiqw tuwi'yuyñqw öviy'o.

Jesus Preaches in Galilee
(Lk 4.42-44)

³⁵ Pu qavoñvaqw, nāt qa hin tālawvaniqw, Jesus qatuptuqe, kiñaqw yama; nihqe haqami súnalkominihqe, pephaqam God aw okiwlawu. ³⁶ Noqw Simon pu put suñwámat puma put añkya. ³⁷ Noqw puma put tutwaqe, aw pañqaqwa: Sinom sohsoyam uñ hepnumya. ³⁸ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Tuma yuhke' kitsókinawit nankwusa; noqw nu pañ piw yuaatinumni; pi nu paniqw añq'ö. ³⁹ Pu pam Galilee-tutskwat añ ahsupoq sinmuy tsotsvalkiyamuy añ yuaatinumqe, nukpanhihikwsimuy nuhtuñaqw ipwannuma.

Jesus Makes a Leper Clean
(Mt 8.1-4; Lk 5.12-16)

⁴⁰ Noqw hak hihta tokoplelet akw tütuyhqa put aw pituhqe, okiw aw tamötswunuptut pañqawu: Um suhtaq'ewnen soon nuy qa powatani. ⁴¹ Noqw Jesus put ökwatuwhqe, aw mävuyltiqe, aw toñokt pañqawu: Pay nu suhtaq'ewa; powaltii. ⁴² Noqw panis pam pañqawhq, pahsat pay tokoplele put añ súlawhti; noqw pam powalti. ⁴³ Noqw Jesus put pás mēwat, pahsat pay nahpiy put hōnaqe, ⁴⁴ Aw pañqawu: Um tunatyalte', qa hakiy it āawnani; nikañw um ahpiynen, God awwat moñwit aw nam-taknani; nen Moses hin tutaptaqat um pan powaltiqey ep kuwahtiput távini. Um yan powaltiqey tuawi'tani. ⁴⁵ Noqw tuwat soq pam pañqw ahpiynihqe, añqe' put a'nö yuaatinumqe, ahsupoq tunvotna. Noqw öviy Jesus kurs hin päpu kitsókimi mätaqpuva pákiniqe, pay qalavehaqam tutskwava hinnuma; noqw sohsokivaqw sinom put aw ökiwta.

2

Jesus Heals a Paralyzed Man (Mt 9.1-8; Lk 5.17-26)

¹ Noqw ahpiy hihsakis talq, Jesus piw Capernaum-kitsókit aw paki. Noqw yaw pam kive pakiwtaqat sinom pañqawu. ² Noqw pahsat pay sinom kaysiwhqam pañso tsovalti, pas kaysiwhqe öviy kurs haqe' yesni, pas qa nás'ew hötsiwhpeq qeni, pas qae. Noqw pam pumuy amumi God lavayiyat yuaata. ³ Noqw hakim nälöyöm hakiy tāqat ahpá' qataytaqat tütuyhqaqat tsöpkañkañw put aw öki. ⁴ Noqw ep huru'pokiwtaqw, öviy kurs hin puma put aw ökini. Nihqe pahsat puma put háqamnihqat atsve kíamit yāhayaqe, póroknayat, it hakiy tütuyhqaqat ahpát añ wáökiwtaqat pañ put aw hawnaya. ⁵ Noqw Jesus pumuy qapēvewnayaqat amumi túwahqe, it tāqat añ qataytaqat aw pañqawu: Itii, pay uhqaanhtipu uhpiy ayo yukiwa. ⁶ Noqw haqawat tutavot tutuqaynayaqam pep yēse; nihqe pan unañwpeq wūwaya: ⁷ Ya hinoqw i' God aqw hiñqawlawu? Ya hak sen hakiy qaanhtipuyat ayo yúkuni, hal pas God-saa? ⁸ Noqw kurs puma unañwpeq pan wūwantotaqw, Jesus panis unañwpeq māmatst, amumi pañqawu: Ya uma hinoqw umuh'unañwpeq pavan wūwantota? ⁹ Ya hak hakiy añ qataytaqat tütuyhqaqat aw hinwat lavayhtiniqw qa pas pas hinta, Sen Uhqaanhtipu uhpiy ayo yukiwa, kitaniqö'? sen Wunuptut, uh'ahpay kwusut, nakwsuu, sen kitaniqö'? ¹⁰ Noqw pay pi nu' Sinot Tiat yep qatsit ep hakiy ahpiy qaanhtipuyat ayo yúkuniqey aw öqalat pasiwtaqat uma it akw nanaptani-pu pam it tāqat añ qataytaqat aw pañqawu: ¹¹ Oviy nu ūmi pañqawni: Qatuptut, uh'ahpay kwusut, uhkiy aw'i. ¹² Noqw pahsat pay pam wunuptut, ahpay kwusut, pumuy sohsokmuy amutpik nakwsu. Noqw öviy puma sohsoyam kätayuñqe, God pas hihtatota, pañqawkahkañwo: Pas itam qa hisat hihta yanhaqamnihqat aw yórikya.

Jesus Calls Levi (Mt 9.9-13; Lk 5.27-32)

¹³ Pu pam pañqw piw wuhkovatuphat qalávohaqamii. Noqw sinom sohsoyam put aw tsovalti; noqw pam pumuy tutuqayna. ¹⁴ Noqw pam pañmakañw, hakiy Alphaeus tiyat Levi moñwit eñem sívat ömalawañw haqam qatuhqat túwahqe, aw pañqawu: Um inuñkni. Noqw pam wunuptut, put añki. ¹⁵ Noqw Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumum put kíyat ep ökihqe, pep tunösvoñat aw yesq, kaysiwhqam moñwit eñem

sivat ömalalwaqam-niqw pu qaanhinwisqam pańso ökihqe, pumuy amumum put aw yesva; pi put añk hinwisqam pas kaysiwhqee. ¹⁶ Noqw pam mońwit eńem sivat ömalalwaqamuy-nikańw pu qaanhinwisqamuy amumum tũmoytaqw, ima tutavot tutuqaynayaqam Pharisee-sinmuy amumum put aw tåtayyaqe, put aw nánatuwnayaqamuy amumi pańqaqwa: Ya pam hinoqw mońwit eńem sivat ömalalwaqamuy-nikańw pu qaanhinwisqamuy amumum tũmoyta, piw hĩhiko? kitota. ¹⁷ Noqw Jesus put navotqe, pumuy amumi pańqawu: Pay añ qahinyuńqam tũhikat qa haqni'yuńwa; nawus pi tũtuyyaqam put haqni'yuńwa. Pi nu añ súanhinwisqamuy qa pumuy wáńwayniqe öviy pitu; pi nu imuy qaanhinwisqamuy nāp tunatyay añqw lasyaniqat aw wáńwayniqe öviy pitu.

The Question about Fasting

(Mt 9.14-17; Lk 5.33-39)

¹⁸ Noqw ima pi John aw nánatuwnayaqam-nikańw pu Pharisee-sinmuy amumi nánatuwnayaqam napwalni'yuńwa. Noqw öviy sinom Jesus aw ökihqe aw pańqaqwa: Meh, John aw nánatuwnayaqam-nikańw pu Pharisee-sinmuy amumi nánatuwnayaqam napwalni'yuńwa. Noqw ya hinoqw ũmi nánatuwnayaqam qa pantsatska? ¹⁹ Noqw Jesus pumuy amumi pańqawu: Ya sen haqam mō'wit sinomat nāt möönańwuy amumum yantaqw, napwalni'yuńwini? Soon pi möönańw pumuy amumum yantaqw puma napwalni'yuńwini. ²⁰ Nikańw pay ason hisat aw pituqw, möönańw'am pumuy amuńaqw ahpiyniqw, pep pu' puma nānapwalni. ²¹ Qa hak sino puhutsatsakwmōtsaput yewaskwit aw pihtaknańwu. Ispi hak panhtiqw, put ep pihtakqa yuwsit añqw tsikq, pu' pas pāpu wukoprokńwu. ²² Noqw qa hak sino pukawiwkorot sakwiiwmaqat añ puhuovavalat kuyńwu. Ispi hakiy panhtiniqw, puhuovavala pēke', wiwkorot patomnaqw, ovavala wehemhtini. Noqw wiwgoro sakwítotini. Soon pi puhuovavala qa puhuwiwkorot añ kũyiltińwu.

The Question about the Sabbath

(Mt 12.1-8; Lk 6.1-5)

²³ Noqw ahpiy pantaqw, puma nasuńwintalōńnit ep sōhövos'uyit añ nōńakwisq, put aw nánatuwnayaqam sōhövosit talayat mawtiwisa. ²⁴ Noqw Pharisee- sinom Jesus aw pańqaqwa: Meh, ya puma hinoqw nasuńwintalōńnit ep himu mewniwtaqat hintsatska? ²⁵ Noqw pam pumuy amumi pańqawu: Ya uma qa hisat David hinhtiqat añ tuńwáya? Ura pam-niqw, pu suńwámat puma hihta haqni'yuńqe tsōńsoq, ²⁶ Pam God kiyat aw pákihqe, pōlavikit God aw noiwtaqat añqw nōsat, suńwámuy añ huyta, Abiathar God awwat mohpeq mońw'iwtaq'ō. Pam pōlaviki mońw'iwyuńqamuy-sa amuńem nōvatińwu. ²⁷ Pu pam pumuy amumi pańqawu: Nasuńwintalōńni hapi sinmuy amuńem yukiwa, qa sinom nasuńwintalōńnit éńem yukiwa. ²⁸ Paniqw hapi öviy nu' Sinot Tiat nasuńwintalōńnit hĩkis aw tutuyqawi.

3

The Man with a Crippled Hand

(Mt 12.9-14; Lk 6.6-11)

¹ Pu piw pam tsotsvalkimi paki; noqw hak tāqa lakput may'taqw pep nuhtuma. ² Noqw mátaqpi kurs Jesus nasuńwintalōńnit ep put qalaptsi-naniqat öviy momńwit put aw tunatyawyuńwa, puma as hihta ep put

nēveltoynayaniqe òviy'ò. ³Noqw pam lakput may'taqat aw pañqawu: Kurs nuhtutpik wunuptuu, kita. ⁴Pahsat pu pam pumuy amumi pañqawu: Ya hak nasuñwintalòñnit ep lolmat hinhtiniqw pam súanta, sen qalolmat hinhtiniqò'? sen qatsit ayo táviniqò'? sen nīnaniqò'? Noqw puma qa hiñqawa. ⁵Pu pam hin unañwtiqe, pumuy a'nò unañwayamuy ep kwañwáitsivutiqe, amuhpa' yorkit, táqat aw pañqawu: Uhmáy tsihkwaa. Noqw pam put tsihkwa; noqw māat ayañqwat māyat an pās powalti. ⁶Pahsat pu Phari-see-sinom añqw ahpiyyaqe, āpiy pay Herod añk wīsiwtaqamuy amumum hin as put nīnayaniqey put ankiwakw yuaatota.

A Crowd by the Lake

⁷Noqw pay Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumum sinmuy amuñaqw ahpiynihqe, wuhkovatuphat aqw'a. Noqw sinom qaan'ewakw hintaqam put añkya, Galilee-tutskwat añq'ò, pu Judea-tutskwat añq'ò, ⁸Pu Jerusalem-kitsókit añq'ò, pu Idumaea-tutskwat añq'ò, pu pāyut Jordan yupqöyñaq'ò, pu ima Tyre-nikañw pu Sidon-kitsókit añqe' yesqam piwu. Puma put kätumaltaqat nanaptaqe, aw öki. ⁹Noqw pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawhq, puma put eñem tsäkw pākihut maskatota, taq nāp hisat sinom qaan'ewakw hinhte', put aw hūrs hómikmani. ¹⁰Pi pam kaysiwhqamuy sinmuy qalatsintaqw, òviy sohsoyam hihta akw tütuyyaqam put aw tónokyaniqey put aw nānaqasya. ¹¹Noqw añsakis tuyoy'e'wayom hīhikwsim put aw tātayyaqe atpipo nawhitotakahkañw, kēew pañqawa: Um hapi God Tíata. ¹²Noqw puma put tunvotnayaniqw, pam pumuy tusoqmewa.

Jesus Chooses the Twelve Apostles

(Mt 10.1-4; Lk 6.12-16)

¹³Pu pam tsomomiqñihqe, hakimuy namorstat, pumuy wánwayi. Noqw puma put awya. ¹⁴Noqw pam pakwt löq sihkay'taqamuy namorsta, puma put amum hinnumyaniqat òviy'ò, pu pam pumuy añqe' lomatuawit yuaatinumyaniqat ayataniqee. ¹⁵Pu puma hīhihta akw tütuyyaqamuy qalapsintiwiñiqat aw öqalat pam pumuy pasiwna, pu nuhtuñaqw nukpanhihikwsimuy ayo ipwanwisniqat aw'i. ¹⁶Pam imuy tavi: Simon, pam piw Peter yan put tuñwa. ¹⁷Pu Zebedeet tiyat James-nit, pu tupkoyat John, pumuy piwu. Pam piw Boanerges yan pumuy tuñwa; pam Yoy'umukit antaqamu, i'ñihqe pam'i. ¹⁸Pu Andrewt, pu Philip, pu Bartholomewt, pu Matthewt, pu Thomas, pu Alphaeus tiyat James, pu Thaddaeus, pu Simon sinomuy amuñem qa nātusi'taqata, ¹⁹Pu momñwituy amumi put mātapniqat hakiy Judas Iscariot piwu. Noqw puma haqam kīve öki.

Jesus and Beelzebul

(Mt 12.22-32; Lk 11.14-23; 12.10)

²⁰Noqw pay piw sinom qaan'ewakw hintaqam amumi tsovaltqw, òviy soon kurs puma nas'ew nōñösani. ²¹Noqw Jesus sinomat put nanaptaqe, put nuayaniqe awya pañqawkahkañwo: Pam okiw qanavóti'numa. ²²Noqw hakim tutavot tutuqaynayaqam Jerusalem añqw ökihqe pañqawa: Pam Beelzebub akw tuyqawiwta. Pam nukpanhihikwsimuy moñwiyamuy aw yankañw nuhtuñaqw nukpanhihikwsimuy ipwanta. ²³Noqw pam sinmuy wánwayhqe, tūwutsit hihta tuawi'taqat akw pumuy amumi pañqawu: Ya sen Satan Satan ayo hóroknani? ²⁴Haqam moñwtunatya nehpewhite', pas soon wúnuni. ²⁵Pu

kurs haqam kīvit nehpewhotote' soon hoñni. ²⁶Noq̄w kurs Satan nāp nāmi mamke', pu nātsike', soon pam wúnuni; panis pi pam sohtini. ²⁷Soon hak hakiy a'nō hoñvit kīyat aw pake', hihta himuyat put añq̄w nawhkini, hal pas mohti put some'-saa, nen pahsat pu pam put kīyat kīq̄otani. ²⁸Nu umumi pas antsa pañqawni: Hak hihta ep qaanhtiniq̄w, sen nuhtumiq̄w hiñqawniq̄w, pam pantaqa put ahpiy ayo yukiwmantani. ²⁹Nikañw hak haqam Qahováriwtaqat Hikwsit aq̄w hiñqawniq̄w, pam pantaqa pas soon hisat put ahpiy ayo yukiwni. Panhtiqa pas sūs tūwiwniq̄ey aq̄w nāvitsinani. ³⁰Ura puma pañqawna: Pam tuyoy'ewakw hikwsit akw tuyqawiwta, kitotaq̄w, òviy pam yan lavayhti.

Jesus' Mother and Brothers
(Mt 12.46-50; Lk 8.19-21)

³¹Noq̄w pahsat pu put tupkomat, yuy amum, put aw òkihqe, ihpaq hoñkahkañw, put aw hakiy ayatotaqe, put wánwayya. ³²Noq̄w sinom kaysiwhqam put aqlap yesqam put aw pañqawna: Meh, uhtupkom, uñuy amum, ihpaq uñ wánwayya. ³³Noq̄w pam lavayhtiqa, amumi pañqawu: Ya hak ínūu? Pu ya hakim itupkomya? ³⁴Pu pam put aq̄le' yesqamuy amuhpa' yorikt, pañqawu: Kurs ínuy, pu itupkomuy amumi yórikyya. ³⁵Pi hak haqam God tunatyayat añ hinmaqa hapi itupko, isiwa, pu ínūu.

4

The Parable of the Sower
(Mt 13.1-9; Lk 8.4-8)

¹Pu piw pam wuhkovatuphat qalaveq sinmuy tutuqaynativa; noq̄w sinom qaan'ewakw hintaqam pep put aw tsovalti; noq̄w òviy pam pākihut pāhut ep pāyawnumqat aq̄w pākihqe epeq qatuptu; noq̄w sinom sohsoyam wuhkovatuphat qalava tutskwava yēse. ²Noq̄w pam tūwutsit hihta tuawi'taqat akw pumuy hīhihta tutuqayna; nihqe pumuy amumi pañqawu: ³Kurs huvam tuqayvastotaa. Hak tāqa tsalakin'uylawniqe pasmii. ⁴Noq̄w pam uylawh̄q, pēhu poshumi pōhpava lōhō. Noq̄w sūmawuy añ masay'yuñqam òkihqe añ put soswa. ⁵Pu pēhu pikaqlōva qa pas pisay'taqat añ lōhō. Noq̄w añ qa pōñalaniq̄w, òviy pay āpiy kūkuyva. ⁶Nikañw tāwat òvetiq̄w, pay ūyi kólaki; nihqe pam qa pas pas n̄ay'tage, òviy tsahkwi. ⁷Pu pēhu kutqōlpa lōhō; noq̄w kutqōlō wuñqe, put laknaq̄w, pam qa hihta himuy'va. ⁸Pu pēhu lolmat tutskwat añ lōhōkqe kuyvaya; pu wuñqe, hihta himuy'va, pēhu sunat pakwt sihkay'tasikip aw hōyokput aniwnaya, pu pēhu payhp sunát-sikipo, pu pēhu tsivót-sikip sunát-sikipo. ⁹Pu pam pumuy amumi pañqawu: Tuqayvastotaa, uma pi naqvuy'yuñwa.

The Purpose of the Parables
(Mt 13.10-17; Lk 8.9-10)

¹⁰Noq̄w puma nānaltyaq̄w, ima put aqlaqyaqam pakwt lōq̄w sihkay'taqamuy amumum it lavayit hihta tuawi'taqat put tūviñtota. ¹¹Noq̄w pam pumuy amumi pañqawu: God moñwtunatyayat ahpiy navoti tupkiwta pew pahsavoo. Nikañw pu' hapi pam umumiwat susmataq'a; nikañw imuywatuy qatuptsiwni'yuñqamuy amumi qa mahtaqa. Nikañw pam tūwutsit-sa akw yuaatiwa. ¹²Puma as aw taykahkañw, tutwat, qa māmatsyaniqat òviy'o, pu aw tūqaykahkañw nanaptat, qa māmatsyaniqata;

taq nāp hisat sen puma ahoy nánamtōkaqw, pumuy qaanhtipuum pumuy amuhpiy ayo yukiwni.

Jesus Explains the Parable of the Sower

(Mt 13.18-23; Lk 8.11-15)

¹³ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma it tūwutsit hihta tuawi'taqat qa mātsi'yuñwa? Noqw ya hin tis uma sohsok tūwutsit mātsi'yuñwni? ¹⁴ Uylawhqa hapi God lavayiyat uylawu. ¹⁵ Noqw lavayi pōhpava lōhōkqa imuy amunta. Hakim lavayit as nanaptaqw, āpiy pay Satan pite', pumuy unañwpeq lavayit ūyiwqhāt pañqw ipwañwu. ¹⁶ Pu pay piw pan pikaqlōva lōhōkqa hapi imuy amunta. Hakim lavayit nanapte', hahlaykahkañw āpiy pay put kwusuyañwu. ¹⁷ Noqw lavayi pumuy unañwayamuy ep qa hūrs nāpkiwtaqw, ōviy puma pay hihsavo as añ kūyuññwu. Noqw pay lavayit ep kānavotpit, sen okiwsahsañwaqat aw pituqw, pahsat pay puma unañwmokyañwu. ¹⁸ Noqw pu kutqōlpa lōhōkqa hapi imuy amunta. Hakim lavayit as nanaptat, ¹⁹ Yep qatsit-sa aw tunatyaltote', pu kāhakiwuy akw ūnatote', pu hīhihta tuñlay'kahkañw, soq lavayit aw qa tunatyaltotiñwu. Noqw ōviy lavayi pumuy unañwpeq qa hihta himuy'vañwu. ²⁰ Noqw pu lomatutskwat añ ūyiwqhā hapi imuy amunta. Hakim lavayit nanapte', kwusuye', hihta himuy'vayañwu; pētu sunat pakwt sihkay'tasikip hōyokput himuy'vayañwu, pu pētu payhp sunāt-sikipo, pu pētu tsivót-sikip sunāt-sikipo.

A Lamp under a Bowl

(Lk 8.16-18)

²¹ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Ya sen hak wihqōhit úwiknat, sīvut sen puvuwhpit atpipoq távini, as pam tsotsókpit ep put tsoki'tañkañwo? ²² Pi sohsoy himu tupkiwtaqa pay mātaqtiniqe ōviy pantañwu, piw sohsoy himu nanauyve hiniwhitiqa añqe' nanaptiwniqe ōviy'ō. ²³ Tuqayvastotaa, uma pi naqvuy'yuñwa. ²⁴ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Uma hihta aw tūqayyuñqey ep tunatyaltotimantani. Pi uma hihsa'haqam hakiy ehēm tuwantotaqw, pay piw pan umuñem tuwantiwmantani; pu uma añ nanaptaqamuy amumi piw nāt wūhaq noiwni. ²⁵ Pi himuy'taqat aw piw pēhu noiwni; pu nāstanihqa hīkispī as hihta himuy'taqey kwayhni.

The Parable of the Growing Seed

²⁶ Pu pam pañqawu: God moñwtunatyaat hakiy tāqat pasva poshumit uyhqat anta. ²⁷ Pam uyht, mihikq puwñwu; pu qavoñvaqw qatuptuñwu. Nīkañw poshumi nāhkuyvakañw, pu wuñqw, hin pam panhtiqat pam qa navoti'tañwu. ²⁸ Pi tutskwa nāp hihta aniwnañwu; mohti nahpi'vañwu, pu sihkuyvañwu, pu timuy tukwsinañwu. ²⁹ Pu himu aniwhitiqw, pahsat pu ūyi'taqā put tsahqañwu, pi hōhōqyaniqat aw pítuñwuniq'ō.

The Parable of the Mustard Seed

(Mt 13.31-32, 34; Lk 13.18-19)

³⁰ Pu pam pañqawu: Ya sen itam God moñwtunatyaat hihta antaqat pañqawani? Ya sen itam hihta enañ put namimahtaknayani? ³¹ Pam mustard-uyit pōsiyat anta. Pam tutskwave ūyiwqhē as tūwaqatsit ep pōvoshumit amuñaqw sushisayhoya. ³² Nīkañw pam ūyiwe', wuñwe',

sohsok hihta tusaqtsotskit amuhpenihqe yahsayoqtiñwu; nen wukonantaqay'vañwu. Noqw òviy sùmawuy añ masay'yuñqam put atpik kih-sit añ yesvañwu. ³³ Yanhaqam pam tùwutsit hihta tuawi'taqat akw nuhtumi hìhihta yuaatañwu, pay puma hin put kwusi'wisqat pan'ì. ³⁴ Pam tùtuwutsit-sa akw pumuy amumi yuaata. Nihqe pay ason pumuy nánaltyaqw pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi put sohsok namtòmnañwu.

Jesus Calms a Storm

(Mt 8.23-27; Lk 8.22-25)

³⁵ Noqw pay ép tapkiqw, pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Tuma wuhkovatuphat yupqömiya. ³⁶ Noqw puma sinmuy suhpantaqamuy añqe' hōnayat, puma pākihut aqw yuña, Jesus haqam qátuhqat aqw'a. Noqw puma pañqw ahpiyya. Noqw pētu pākihu piw pumuy amumumya. ³⁷ Noqw wukohukvaqw, pāhu walalataqe, pākihut aqw a'nō yēvantaqe, nuñwu pay aqw kūyi ohpo. ³⁸ Noqw Jesus pākihut yūpaqwat epeq qötöpay'kañw pūwi. Noqw puma put tātaynayaqe aw pañqaqwa: Tutuqaynaqa, ya itamuy so'niqw um pas qa hin unañwtini? ³⁹ Noqw pam tātayht, hūkañwuy mēwaqe, pāhut aw pañqawu: Uyiwalte', sun yúkuu, kita. Noqw hūkañw qe'tiqw, qaan'ewakw sutmakma. ⁴⁰ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoqw tsawiniwuyñwa? Ya hintaqw òviy uma qa tuptsiwñi'yuñwa. ⁴¹ Noqw puma pas kātayñqe nānami pañqaqwa: Ya sen i' hak himuniqw, òviy hīkispi pas hūkañw, pu pāhu put aw tuqayvasta?

5

Jesus Heals a Man with Evil Spirits

(Mt 8.28-34; Lk 8.26-39)

¹ Pu puma wuhkovatuphat yupqöymi Gádara-sinmuy tutskwaya-muy ep öki. ² Noqw Jesus pākihut añqw yamakq, pahsat pay hak tāqa tuyoy'ewakw hikwsit akw tuyqawiwtāqa o'wat ep tuamtuhsöt añqwnikañw put ahsawva. ³ Pam tūamit ep okiw ki'ta. Noqw soon kurs hak put sómi'tani, pas sóoni, nāmahin pi hikis pas sivanamiqlölöt akw'a. ⁴ Hikis as pam qa sūs hokasosomhpit, pu sivanamiqlölöt akw sómiltiñwu. Nikañw pay pam sivanamiqlölöt nāhoy tutkitañwu; pu hokasosomhpit piñañwu. Pu soon kurs hak put ánwuy'tani. ⁵ Noqw pam tōkilmawit, pu tāwanawit tsotsmova, pu tūtuamit añ hinnumñwu, a'nō hiñqawkañwo, pu o'wat akw nātutkitinumñwu. ⁶ Noqw pam Jesus yāvoq túwahqe, aqw wárikqe, pas put aw naokiwlawhqe, ⁷ A'nō tōnay añqe' pañqawu: Ya um nuy hinhtiniqat nāwaknaka, um Jesus God Sus'oveqñihqat Tiata? Nu God atpip ūmi pañqawni: Um okiw nuy qa okiwsanni. ⁸ (Jesus pay put aw pañqawu: Tuyoy'eway hikwsi, tāqat añqw yámakuu, kita. Noqw òviy tāqa pan lavayhti.) ⁹ Noqw Jesus put tūviñtaqe aw pañqawu: Ya um hin mātsiwa? Noqw pam put hu'waqe aw pañqawu: Nu Qaan'ewakw hintaqamu yan mātsiwa. Itam qaan'ewakw hintaqw òviy'o. ¹⁰ Noqw pam pep tutskwat añqw pumuy qa lālayniqat òviy tāqat put aw pas qaatsat nāwakna. ¹¹ Noqw pep tsotsmot áhayhke pitsötim wuhkotonawtaqam nōnova. ¹² Noqw sohsoyam nukpanhikikwsim put aw qa nātusitotaqe pañqaqwa: Itamuy pitsötimuy amumi hōnaqw, itam amumi yuñni. ¹³ Noqw pahsat pay Jesus pumuy hu'wa. Noqw tuyoy'e'way hīhikwsim tāqat

añqw nõnakqe, pitsõtimumy amumi yuñqw, puma tõnawtaqam wuhpat-pelat añ wuhkovatuphamiq a'nõ yuhtukqe, pãmiq paõysoa, (lõp sõmorit pahsa'haqamo.)¹⁴ Noqw pumuy nopni'yuñqam watqage, kive put tūawvaya, pu añqe' tutskwavaa. Noqw sinom hin hiniwhitiqat aw kuyvawisqe,¹⁵ Jesus aw õki; nihqe it tãqat as nukpanhikwsit akw tuyqawiwtãqat, hal qaan'ewkw hintaqamuy hihikwsimumy akw tuyqawiwtãwuqat puma tutwa. Pam yuwsikañw, suyan unañway'kañw pep qatu. Noqw puma put aw yõrikyaqe, pas tsãtsawna.¹⁶ Noqw hakim it nukpanhikwsit akw tuyqawiwtãwuqat hin hintsaniwhqat aw yõrikyaqam aw kuyvawisqamuy put āawna, pu pitsõtimumy hinhtotiqata.¹⁷ Noqw pay as pam pumuy tutskwayamuy añqw ahpiyniqat puma Jesus aw õ'qalya.¹⁸ Noqw pam pãkihut aqw pakitoqw, i' tãqa nukpanhikwsit akw tuyqawiwtãwuqat as put amumniqey aw õ'qala.¹⁹ Noqw pay Jesus put qa nakwhanaqe aw pañqawu: Um uhsinomuy amuminen, Tutuyqawhqa un õkwatuwhqe, unem hihta qaõwihinhtiqat pumuy āawnani.²⁰ Noqw pam ahpiynihqe, añqe' put yuaatinuma, Decapolis añ ahsupoq'a. (Pam pakwt kitsõki i'nihqe pam'i.) Noqw nanaptaqam sohsoyam kãtayuñwa.

Jairus' Daughter and the Woman who Touched Jesus' Cloak
(Mt 9.18-26; Lk 8.40-56)

²¹ Noqw Jesus pãkihut akw ayoqwat piw yamakq, sinom qaan'ewakw hintaqam put aw tsovalti; noqw pam wuhkovatuphat qalaveq wunu.²² Noqw meh, hak tãqa tsotsvalkive moñw'iwtaqa Jairus yan mãtsiwhqa pitu; nihqe pam Jesus tūwahqe, kukmiq nãtuvaqe,²³ Okiw aw naokiwh-taqe, pañqawu: Okiw imanawhya mómoki. Noqw um as okiw inumumen, uhmey akw put aw toñokq, pam qalapte', qátuni.²⁴ Noqw Jesus put amuma. Noqw sinom kaysiwhqam put añkyaqe, aw hũrs homimitiwsa.²⁵ Noqw hak wuhti pakwt lõq sihkay'taqat yahsañwuy añ unwã'ytaqa pep nuhtuma.²⁶ Okiw pam kaysiwhqamuy tũtuhiktuy amutsviy as hĩhihta añ kãnavotkañw, sohsok hihta himuy amuhpa' sohsoko; nit qa ñas'ew hihin qalaptut, tuwat soq pas qalomãhinhti.²⁷ Nihqe pam Jesus hintsakqat navotqe, nuhtukwayñañaqw sinsonñaq put aw pĩtuhqe, yuwsiyat aw toño,²⁸ Pañqawhqe õviy'o: Ñas'ew pi nu as put yuwsiyat aw tónoke' pay soon qa qalaptuni.²⁹ Noqw pahsat pay put añqw unwa sũlawhti; noqw pam tũyay qalaptuqey nahpe sunvota.³⁰ Noqw kurs õqala nãñaqw yamakqat Jesus sunvotqe, sinmuy amumi namtõkt, pañqawu: Ya hak iyuwsiy aw toño? ³¹ Noqw put aw nãnatuwnayaqam aw pañqaqwa: Meh, sinom ũmi homimitota. Noqw hinoqw pas piw hak ũmi tónokqat um kita? ³² Noqw pam hakiy panhtiqat aw yõriknique, õviy añqe' yori.³³ Noqw wuhit napqõlpe hinhtiqat navotqe, okiw tsawinneveq tururutikañw, put aw pĩtuhqe, atpipo nãtuwat, sohsok suan put āawna.³⁴ Noqw pam put aw pañqawu: Itii, pay uhqapẽvewni un qalaptisina. Pay um hahlaykañw qa hin'unañway'kañw, nĩmani. Pay um uhtuyay añqw pãs qalaptisiwtani:³⁵ Noqw nãt pam yuaataqw, hakim moñwit kiyat añqw õkihqe, put aw pañqaqwa: Pay okiw uhti mõki. Noqw pas um piw nãt Tutuqaynaqat aw nunuiña? ³⁶ Noqw puma pañqaqwaq, Jesus panis navotqe, moñwit aw pañqawu: Um qa hin unañwtini; pay um pãnis-sa tuptsiwni'tani.³⁷ Noqw pay qa hak put amumniqat Jesus nakwhana, hal pay Peter-niqw pu James-niqw, pu tupkoat John, pũma-saa.³⁸ Pu pam moñwit kiyat aw pĩtuhqe, sinmuy mowawatotaqamuy amumi tãtayi. Puma hiñqawkahkañw, tsaykita.

³⁹ Noq̄w pam aw pákihqe, pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoq̄w yanhaqam mowawatota, piw tsaykita? Pay manawhya qa mōki; pi pūwi. ⁴⁰ Noq̄w puma put aw tutsiwt̄suyhti. Noq̄w pam pumuy sohsokmuy pañq̄w lālayht, manawhyat náyat-nikañw pu yuyat-nikañw pu put ámumyaqamuy tsamkañw, manawhyat haqam qatsqat aw paki. ⁴¹ Noq̄w pam put māyat űuat aw pañqawu: Talitha cumi. Manawhya, qatuptuu, nu űmi pañqawu, i'nihqe pam'i. ⁴² Noq̄w pahsat pay manawhya qatuptuqe nakwsu. (Pam pakwt lōq sihkay'tasikip yahsañwni'ta.) Noq̄w pas puma pavan kātayuñwa. ⁴³ Noq̄w pam pumuy pās mēwaqe qa hak put navotniqat amumi pañqawu; pu puma manawhyat hihta nopnayaniqat amumi tutapta.

6

Jesus Rejected at Nazareth (Mt 13.53-58; Lk 4.16-30)

¹ Pu pam pañq̄w ahpiynihqe, nāp tutskway aw pitu; noq̄w put aw nánatuwnayaqam put ámumya. ² Pu nasuñwintalōñnit aw pituq̄w, pam tsotsvalkive sinmuy tutuqaynativa. Noq̄w kaysiwhqam put aw tūqayyuñqe, put aw kātayyuñqe pañq̄wa: Ya sen i' haqam iit hihta tuwi'va? Pu ya sen i' súanwuwni put aw noiwtaqa hímuu? Is uti pam may akw qaan'ewakw kátumalta! ³ Puyaw qa i' wunavutsit tumaltuwi'taqa, it Maryt tíata, imuy James, nit Joses, nit pu Judat, nit pu Simon, pumuy pāvaamu? Puyaw siwamat qa yep itamumya? Kitotaqe, put aw qaán unañwtoti. ⁴ Noq̄w Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay God lavay'ayaat soon qa kaptsiñwñwu, hal pay nāp tutskway ep-saa, pu sinomuy amuhpaa, pu nāp kiy ep'e. ⁵ Noq̄w pay pam kurs hin pep a'nō hihta tumaltaniqe, ōviy pay panis pam híkikwmuy tūtuyyaqamuy amumi may akw tónokqe qalapsina. ⁶ Nihqe pam pumuy qatuptsiwniyamuy ep amumi kātayta. Pu pam pañ kitsókinawit sinmuy tutuqaynatinuma.

Jesus Sends out the Twelve Disciples (Mt 10.5-15; Lk 9.1-6)

⁷ Pu pam pakwt lōq sihkay'taqamuy wánwayhqe, pahsat pumuy lōlōqmuy añqe' ayativa; nihqe tuyoy'e'wakw híhikwsimuy amumi pumuy ōqalat huyta. ⁸ Nihqe pay pumuy qa hihta hinwisniqat amumi pañqawu. Pay panis natōñpi'wisni, qa tukpuy'wisni, qa nitkay'wisni, qa siva-moki'wisni. ⁹ Pu puma tōtsi'wisni; pu qa lōq napnay'wisni. ¹⁰ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Umuñaq̄w lōyōm haqam kīmi pake', hisat pep kitsókit añq̄w ahpiyniqey pahsavo qátumantani. ¹¹ Pu ason kurs haqawat umuy qa pās taviyat, umumi qa tūqayyuñq̄w, uma pañq̄w ahpiynen, umuhkukqōlñaq̄w qōat ayo tsatswimantani, pumuy amunkiwakw hihta sutuawi'tani. Nu umumi pas antsa pañqawni: Hisat hin yukiltiniqat aw pituq̄w, pep kitsókit ep sinmuy amuñem pas is óhini. Puma Sodomnikañw pu Gomorrhat ep sinmuy amuhpenihqe pas pavan amuñem nuhtsel'ewayhtini. ¹² Noq̄w puma pañq̄w ahpiyyaqe, sinmuy tunatyay añq̄w lasyaniqat amumi yuaatinumya. ¹³ Pu puma sinmuy amuñaq̄w kaysiwhqamuy nukpanhíhikwsimuy ipwanwisa, pu kaysiwhqamuy tūtuyyaqamuy wihkuyit akw lelwiyat, qalapsintiwisa.

The Death of John the Baptist (Mt 14.1-12; Lk 9.7-9)

¹⁴ Noqw Jesus natñwaniat ahsupoq nanaptiwhq, pep tutskwat ep Moñwi, Herod yan mätsiwhqa, put navotqe pañqawu: I' hapi küyit akw tütuvoylalawhqa John. Pam mokiwuy añqw ahoy tätayhqe, òviy pas pavan òqaltumalat hintsaki. ¹⁵ Noqw sinom pētu pañqawu: Pam Elias, piw pētu pañqawu: Pam God lavay'ayaata, imuy lavay'aymuyatuy hisatñahaqawq yesqamuy amuni. ¹⁶ Noqw Herod put navotqe pañqawu: Ura nu John qötòtkuq, i' pam'i; kurs pam mokiwuy añqw ahoy tätayi. ¹⁷⁻¹⁹ I' Herod pi ura tupkoy Philip nōmayat hakiy Herodias amum qatuptuq, John put aw pañqawu: Um uhtupkoy nōmanawhkiq pam pas qa suanta. Noqw òviy Herodias pas John nōyi'ta. Noqw Herod put unañwve hinhtiniqe, John aw hakimuy hōnaq, puma put nūayaqe, sivikimi panaya. Noqw Herodias as John nīnaniqey ankañw, Herod atsviy kurs hin panhtini. ²⁰ Pi Herod John aw tunatyawmaq'ō. Pi John sūanhinmakañw pās unañway qatu. Noqw Herod put aw navoti'taqe, put kaptsi'ta; nihqe put aw tūqaytaqe, nāmi soon unañwti. Nikañw pam hahlaykañw put aw tūqaytañwu. ²¹ Noqw hisat nukwánw'ew Herod tihtiwhpuyat aw pituq, pam nuhtumi moñw'iwyuñqamuy nōviwhqat aw tūtsama, imuy pavan solāwamomñwituyu, pu Galilee-tutskwat ep pavansinmuy pīwu. ²² Noqw Herodias tiat māna ep pákihqe, wunimaq, Herod put aw nahyoñwa, pu put amum yesqamu. Noqw Moñwi mānat aw pañqawu: Um hihta nāwakne', put òviy inumi tūviñtaq, nu uñ put máqani, kita. ²³ Nihqe pas pam put aw qaöwílvayhtiqe pañqawu: Pay um pas nāp hihta òviy inumi tūviñtaq, soon nu uñ qa máqani, hikis pas imoñwtunatyay nāsamiq yantaqata. ²⁴ Noqw pam pañqaw ahpīynihqe, yuy aw pañqawu: Ya nu hihta òviy tūviñtani? Noqw pam aw pañqawu: Pay aw küyit akw tütuvoylalawhqat John qötöyat awu. ²⁵ Noqw pahsat pay pam kaktaykañw, Moñwit aw pákihqe, aw pañqawu: Um küyit akw tütuvoylalawhqat John qötöyat inpit ep íniwtaqat pay pu' nuy máqaniqat nu nāwakna. ²⁶ Noqw pas as Moñwi qahahlayhtikañw pay nuñwu pi pas aw qaöwílvayhtiqe, pu imuy pep put amum yesqamuy tuway'taqe, òviy kurs hin nawus qa hu'wanani. ²⁷ Nihqe pahsat pay hakiy nīnañwuqa put qötöyat kwistoniqat Moñwi aw pañqawu. Noqw pam ahpīynihqe, sivikive put qötöyat ayo túkuhqe, ²⁸ Inpit ep íniwtaqat kwusivage mānat aw put tavi. Noqw māna yuy put maqa. ²⁹ Noqw John aw nānatuwnayaqam put nanaptaqe, ep òkihqe, tokoyat haqami taviwisa.

Jesus Feeds the Five Thousand
(Mt 14.13-21; Lk 9.10-17; Jn 6.1-14)

³⁰ Noqw ima ayaiwyuñqam Jesus aw natsvalayaqe, hihta hinhtotiqey, pu hihta tütutuqaynayaqey sohsok put āawnaya. ³¹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Túmai, nuhtuñaqw haqami qayēsiwhpumiya. Nen itam hihsavo pep nāsuñwnayani. Pas pi sinom kaysiwhqam òkiwkahkañw, ahpīy sasqayaq, òviy soon kurs hisat qenitiqw puma ñas'ew nōñōsani. ³² Pu òviy puma pay nanalt pākihut akw haqami qayēsiwhpumiya. ³³ Noqw pumuy ahpīyayq, sinom kaysiwhqam amumi tāyuñqe, Jesus tuwi'yuñqe, sohsokivaq kitsókit añqw pañso nāp yuhtukqe, amuhpeqtotaqe, aw tsovalti. ³⁴ Noqw Jesus pākihut añqw yámaqne, sinmuy qaan'ewakw hintaqamuy túwahqe, pumuy òkwatuwa, soñawnen pi puma kanelmuy amumi qa hak tunatyawtaqat panyuñqw òviy'ō. Nihqe pahsat

pu pam pumuy hīhihta tutuqaynativa. ³⁵ Noqw pay nuñwu tapkiwmaq, put aw nánatuwnayaqam put awyaqe aw pañqaqwa: Pas hapi yep qayēsiwa; noqw hapi pay pas hisatniqti. ³⁶ Um as sinmuy hōnaqw, puma añqe' tutskwawa nankwusani, pu kitsókinaawita; nen nēnem hihta tunóstuiyani; taq puma qa hihta nitkay'yuñwa. ³⁷ Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Huvam nopnayaa. Noqw puma put aw pañqaqwa: Ya itam haqami huhyawise', lōp sunat sivat akw pōlavikit tuiye', pumuy nopnayani? ³⁸ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma hihsa'haqam pōlaviki'yuñwa? Kurs aw pohtayaa. Noqw puma nanaptaqe pañqaqwa: Tsivot pōlavikita, pu lōqmuy pākiwhtuy. ³⁹ Noqw puma sinmuy sakwátusaqat añ tōnawyuñqamuy yesvanayaniqat pam amumi pañqawu. ⁴⁰ Noqw sinom nānan'ik tōnawkahkañw yesva, hahqe' tsivot-sikip susnatya, pu hahqe' lōp sunat pakwt sihkay'yuñqamu. ⁴¹ Noqw pam tsivot pōlavikit pākiwhtuy enañ ömahtat, ömiq taykañw, put ep hahlayhtit, pōlavikit yónoyhtat, put aw nánatuwnayaqamuy amumi put oya. Noqw puma sinmuy amuhpa' o'ya. Pu pam lōqmuy pākiwhtuy sohsokmuy añ huyta. ⁴² Noqw sinom sohsoyam nōñösaqe ööya. ⁴³ Noqw puma pōlavikit akwsin'put tsovalayaqe, pakwt lōq sihkay'taqat hoaput aqw opomnaya, pu pākiwhtuy akwsin'put pīwu. ⁴⁴ Noqw tahtaqt pōlavikit añqw nōñösaqam tsivot-sikip sōmorit pahsa'haqamo.

Jesus Walks on the Water
(Mt 14.22-33; Lk 6.15-21)

⁴⁵ Noqw nāt pam sinmuy añqe' hōnantaqw, put aw nánatuwnayaqam pay añwu pākihut aqw yuñe', put ahsavo ayoqwat Bethsaidat aqwyaniqat pam pahsat pay pumuy tusoqhona. ⁴⁶ Pu öviy pam sinmuy añqe' hōnaqe, nāwaknaniqe tsomomiq'a. ⁴⁷ Noqw masiphiqw, pākihu wuhkovatuphat nāsavaqe hinma; noqw pam tutskwava nālaa. ⁴⁸ Noqw pumuy amuhpewi hūhukq, öviy puma añqe' kwetstiwisqe pas qa nātusi'wisa. Noqw Jesus pumuy pantsakwisq amumi tātayhqe, tālawiwwaqw pāvaqe waymakañw, pumuy amumi pituto; nihqe as pay soon pumuy amuhpeq qa yūmosani. ⁴⁹ Noqw puma put pāvaqe waymaq wutwaqe, pay himu tualañwnihqat wūwayaqe, a'nö hiñqaqwa, ⁵⁰ Ispi puma sohsoyam put tutwaqe tsātsawnaqee. Noqw pahsat pay pam pumuy amumi yuaaykuqe pañqawu: Pay uma qa hin unañway'yuñwni. Pay nüu. Uma qa tsawiniwyuñwni. ⁵¹ Pu pam pumuy amumiq pākihut aqw wūvi; noqw hūkañw qe'ti. Noqw puma hihin wūwankahkañw kätayyuñwa, ⁵² Puma a'nö unañway'kahkañw pōlavikit ep kätumaltiwahqat qa mätsi'yuñqe öviy'o.

Jesus Heals the Sick in Gennesaret
(Mt 14.34-36)

⁵³ Noqw puma ayoqwat nōñakqe, haqami tutskwat Gennesaret aw ökihqe, pāhut qalavoq hoyoyotota. ⁵⁴ Noqw puma pākihut añqw nōñakq, pahsat pay sinom Jesus māmatsya. ⁵⁵ Nihqe tutskwat añ ahsupoq yuhtukqe, hakim tütuyyaqamuy ahpat añ qatsyaqamuy put hāqamnihqat nanaptaqe, pañso pumuy tsamvanta. ⁵⁶ Noqw pam haqami kitsókimi pituqw, sen pas wuhkokitsokit, sen tutskwave kitsókit aw pituqw, sinom ööputuy kisonve o'yaqw, pay nas'ew yuwsiyat qalawñwayat aw tōñokyaniqey put aw ö'qalya. Noqw hakim hihsa'nihqam aw tōñokyaqam qalaptuya.

7

*The Teaching of the Ancestors**(Mt 15.1-9)*

¹ Pahsat pu ima Pharisee-sinom hakimuy tutavot tutuqaynayaqamuy Jerusalem añqw ökihqamuy amumum Jesus aw tsovalti. ² Noqw Jesus aw nánatuwnayaqam qa māvaqtotat, nōsiwhqat nōnovaqw, haqawat amumi tāyuñqe, pay umumi qaantaqat tutwa. ³ Ima pi Pharisee-sinom-niqw pu sohsoyam Jew-sinom wūwukwmuy lavayiyamuy añ hinwisqe, öviy qa māvaqtote', qa nōnōsañwu. ⁴ Pu puma huhyankiñaqw öke', qa māvaqtote', qa nōnōsañwu. Pu ahpiy hīhihta añ hinwisniqat tutaptiwhqat puma aw tunatyawwisa. Puma yan hintsak-wisa: Puma kukyapit, pu sīsivut pās kuksiyañwu, pu sikasivat añqw tsatsqaptat yukiwyuñqata, pu nōnōspita. ⁵ Noqw öviy Pharisee-sinom, tutavot tutuqaynayaqamuy amumum Jesus tūviñtotaqe aw pañqaqwa: Ya ūmi nánatuwnayaqam hinoqw wūwukwmuy tutavoyamuy qa an hinwisqe, soq qa māvaqtotat, nōnovañwu? ⁶ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ura Esaias añwu pay umuy nawip'ew hinyuñqamuy pas súañqawhqe yan pēna: Ima sinom moay akw nuy kaptsilalwa, noqw pi unañwaam inuñaqw yāvahaq'a. ⁷ Piw haktonsa inumi okiwlalwakahkañw, sinmuy tutavoyamuy pas antsa tutuqayh-pinihqat pan put tūtutuqaynaya, yan'i. ⁸ Uma pi God tutavoyat ayo yuki'kahkañw sinmuy wukwnavotiyamuy pas pas'i'yuñqe ñuy'yuñwa, sīsivut pu kukyapit pās kuksiyakahkañwo. Pu ahpiy pāvan'e'wakw hīhihta uma hinwisa. ⁹ Pu pahsat pam pumuy amumi pañqawu: Pas pi öviy uma tutuhisnikañw umuhwukwnavotiy añ hinwisniqey öviy God tutavoyat qa himuya. ¹⁰ Oviy pi Moses ura pañqawu: Um unay pu uñuy pumuy kaptsi'tani. Pu hak nay, sen yuy aqw qalomáhiñqawhqa pay as mokmantani, ura kita. ¹¹ Noqw úmawat pi pañqaqwa: Pu kurs sen hak haqam nay, sen yuy aw pañqawni: Pay as ka um ihmuy akw moñwvastiniqw, piw pam Corban (pam God aw noiwa, i'nihqe pam'i) kite', pay qa hintamantani. ¹² Nihqe yan uma hakiy nay, sen yuy eñem hihta hinhtiniqw aw uhtayañwu. ¹³ Yan uma umuhwukwnavotiy nuhtumi mātapyaqe God lavayiyat ayo yuki'yuñwa, pu ahpiy yāyantaqat uma hinwisa.

*The Things that Make a Person Unclean**(Mt 15.10-20)*

¹⁴ Pu pam sohsokmuy sinmuy wánwayhqe, amumi pañqawu: Uma sohsoyam inumi tūqayyuñwe', māmatsyani. ¹⁵ Himu sinot qa ahsonvenikañw put ahsonmi pake', soon put tuyoy'ewakwtani. Pi sinot unañwayat añqw nōñantaqa hapi put tuyoy'ewakwtañwu. ¹⁶ Tuqayvastotaa, uma pi naqvuy'yuñwa. ¹⁷ Noqw pam sinmuy amuñaqw kīmi pakiqw, put aw nánatuwnayaqam it lavayit hihta tuawi'taqat put tūviñtota. ¹⁸ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Puyaw uma piw pas qa mātsi'yuñwa? Puyaw himu sinot qa ahsonvenikañw put ahsonmi pake', soon put tuyoy'ewakwtaniqw uma put qa mātsi'yuñwa? ¹⁹ Ispi pam put unañwayat qa aqw pakit, ponoyat aqw pake' kwayñavehaqam maspiwñwu. Yan pam lavayhtiqe, sohsok nōsiwhqat kwañwe'waynihqat pañqawu. ²⁰ Pu pam pañqawu: Pi himu sinot unaññaqw nōñakqa hapi put tuyoy'ewakwtañwu. ²¹ Pi ii himu sinmuy unañwayamuy añqw nōnanta: Qalomátunatyā, nōmaqtsit sokoptunatyā, tokot sokoptunatyā, tuqwyantunatyā, ²² Uyiñwtunatyā, tuñlay'tunatyā,

nukpantunatya, unatwi, qaunánwtalqatsi, unañwtuya, nuhtumiq qalomálvayi, kwivi'nañwa, honaq'unañwa. ²³ Ii hapi qalomáhimu sinot unañnaq w nōñantaqa hapi put tuyoy'ewakwtañwu.

A Woman's Faith
(Mt 15.21-28)

²⁴ Pu pam piw pañqw ahpiynihqe, Tyre-kitsókit, pu Sidon-kitsókit pumuy aqlavoo, nihqe kīmi pákihqe qa hak navotniqat nāwakna; nikañw soon kurs qa navotniwtani. ²⁵ Pi hakiy wuhtit tiat manawhya tuyoy'ewakw hikwsit akw tuyqawiwtaq, yuat Jesus hintsaqat navotqe, ep pítuhqe, kukmiq nātuva. ²⁶ I' hak wuhti pep tutskwat ep sínonikañw, Greek-sinmuy lavayiyamuy yuaata; nihqe as pam put tiyat añqw nukpanhikwsit hóroknaniqat okiw aw nāwakna. ²⁷ Noqw Jesus put aw pañqawu: Ason tsātsayom mohti ööyani, taq soon pi hak tsātsakwmuy nōsiwhqayamuy ömahtat, pu popkotuy amumi maspañwu. ²⁸ Noqw pam lavayhtiqe aw pañqawu: Pas antsa, Tutuyqawhqa; noqw pay pi popkot nōnōspit atpikaqe tsātsakwmuy nōvayamuy piñput nōnovañwu. ²⁹ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay um yan lavayhtit nīmami. Pay nukpanhikwsi uhtiy añqw yama. ³⁰ Noqw wuhti kiy ep pituqw pay kurs nukpanhikwsi put tiyat añqw yama; noqw pam ahpay añ wáókiwta.

Jesus Heals a Deaf and Dumb Man

³¹ Pu piw Jesus Tyre-nikañw pu Sidon pumuy qalañaqw ahpiynihqe, Decapolist tutskwat qalavaqe hinmakañw, Galileet ep wuhkovatuphat ep pitu. ³² Noqw hakim hakiy naqsöp'iwkañw huhrulqat yuaataqat put aw wikvayaqe, as pam put aw hintsanniqat aw nānawakna. ³³ Noqw pam suhpantaqamuy sinmuy amuñaqw put qalavo wikt, put naqvumiq malatsiy panat, töhakt, leniyat aw toño, ³⁴ Nit pu ömiq yorikt, wupahikwsut, put aw pañqawu: Ephphatha, (hötsíltii, i'nihqe pam'i). ³⁵ Noqw pahasat pay put naqvuat hötsíltiqw, pu leñiat nāhiwa. Noqw pam suyan yuaativa. ³⁶ Noqw pam pumuy mēwaqe put pantaqat qa hakiy āawnayaniqat amumi pañqawu. Noqw tuwat soq pam pumuy pās mēwaqw pahasat pas puma añqe' tunvotnaya. ³⁷ Pas pi puma kätayyuñqe, öviy pañqawu: Pas sohsok hihta qaöwíhinhti; pas nanaqsöptuy naqvuyamuy hötahta, pu qayuáatotaqamuy yuaaykina.

8

Jesus Feeds the Four Thousand
(Mt 15.32-39)

¹ Noqw ephaqam sinom wukotsovawkañw, qa hihta nitkay'yuñqw, Jesus put aw nánatuwnayaqamuy wáñwayhqe, amumi pañqawu: ² Pas nu sinmuy ökwatuwa, pu' pāyis tēp inumumyakahkañw, okiw kurs hihta nōnovani. ³ Noqw nu pumuy qa öyiwyuñqamuy kīkiyamuy añqe' hōnaqw, soon puma qa māmañuani, pi pētu yāvaqhaqaw öki. ⁴ Noqw put aw nánatuwnayaqam lavayhtotiqe put aw pañqawu: Puyaw sen hak haqam nōsiwhqatnen imuy sinmuy yep qayēsiwhpive haqam öynani? ⁵ Noqw pam pumuy tüviñta: Ya uma hihsa'haqam pōlaviki'yuñwa? Noqw puma pañqawu: Tsánee. ⁶ Pu pam sinmuy tutskwava yesvaniqat amumi pañqawu. Nit pu pam tsañe' pōlavikit ömahtat, put ep hahlayhti, nit put yōnoyhtat, pu put aw nánatuwnayaqamuy amumi put oya, sinmuy nopnayaniqat öviy'o. Noqw puma panhtoti. ⁷ Noqw puma hikikw

hiñsakwmuy pāvakiwhtuy kinumya. Noqw pam pumuy ep hahlayhtit, pu put aw nánatuwnayaqam sinmuy piw nopnayaniqat amumi pañqawu. ⁸ Pu òviy puma nōñōsaqe òōya. Noqw puma yónoyhput akwsiñqat tsovalayaqe, tsañe' hoaput añ opomnaya. ⁹ Noqw ima nōñōsaqam nālōp sōmorit pahsa'haqamo. Noqw pam pumuy añqe' hōna. ¹⁰ Nit pahsat pay pam put aw nánatuwnayaqamuy amumum pākihut aqw pakit, Dalmanutha-tutskwat ep pitu.

The Pharisees Ask for a Miracle

(Mt 16.1-4)

¹¹ Noqw hakim Pharisee-sinom put aw òkihqe, amum nāñwuy'yuñqe, put aw tuwantota; nihqe as pam òñaqw kātatayhpi hihta tuawi'taqat mahtaknaniqat put aw ò'qalya. ¹² Noqw pam unañwpeq òykitat pañqawu: Ya hinoqw pu' qatsívaptsiwyuñqam kātatayhpi hihta tuawi'taqat aw yórikyaniqey-sa nānawakna? Pas antsa nu umumi pañqawni: Pay soon kātatayhpi hihta tuawi'taqa pu' qatsívaptsiwyuñqamuy amumi mahtakniwni. ¹³ Pu pam pumuy amuñaqw nakwsut, pākihut aqw piw paki, wuhkovatuphat yupqöymiq yámakniqee.

The Yeast of the Pharisees and of Herod

(Mt 16.5-12)

¹⁴ Noqw put aw nánatuwnayaqam kurs pōlavikit suhtokya; pay puma pākihut añqw pas panis sūkw pōlaviki'yuñwa. ¹⁵ Noqw pam pumuy u'nanaqe, amumi pañqawu: Uma tunatyaltoqe', Pharisee-sinmuy pēkeniyamuy ep qa ūnaiwyuñwni, pu Herod pēkeniyat ep'e. ¹⁶ Noqw puma nānami pañqawu: Itam qa nitkay'wisq, òviy pañqawu. ¹⁷ Noqw Jesus put navotqe, pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoqw qa pōlaviki'wisqey lavayta? Puyaw uma nāt a'nō unañway'yuñwa? ¹⁸ Ya uma pōsi'kahkañw qa tāyuñwa, piw naqvuy'kahkañw, qa nanvotyta? Ya uma qa u'ni'yuñwa? ¹⁹ Ura nu tsivót-sikip sōmorit pahsa'nihqamuy tahtaqtuy amuhpa' tsivot pōlavikit yónoyhtaqw, uma akwsiñqat tsovalayaqe, hihsakip hoaput opomnaya? Noqw puma put aw pañqawu: Pakwt lōq sihkay'taqata. ²⁰ Pu ura nu nālōp sōmorit pahsa'nihqamuy sinmuy amuhpa' tsañe' pōlavikit yónoyhtaqw, uma akwsiñqat tsovalayaqe, hihsakip hoaput opomnaya? Noqw puma pañqawu: Tsáñee. ²¹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Noqw ya hintaqw òviy uma nāto qa māmatsya?

Jesus Heals a Blind Man at Bethsaida

²² Pu pam Bethsaidat ep pitu. Noqw hakim hakiy qapostalqat put aw wikvayaqe, pam put aw hintsanniqat aw nānawakna. ²³ Noqw pam qapostalqat māyat ñuat, kīñaqw qalavo put wīki; nit put posmiq tōhakt, pu lōvaqw may akw put aw toñokt, sen pam hihta túwahqat túviñta. ²⁴ Noqw pam kwuhpukt, pañqawu: Pay nu sinmuy himutsotskit anyuñqamuy yaktaqw tuwa. ²⁵ Noqw pahsat pu piw pam put posmiq lōvaqw may akw hintsanqw, put pōsiat tālawva. Noqw pam powaltiqe, pas suyan sohsokmuy tuwa. ²⁶ Pu Jesus put kīyat aw hōna pañqawkañwo: Um qa kīmini; piw um qa hakiy kīve it āawnani.

Peter's Declaration about Jesus

(Mt 16.13-20; Lk 9.18-21)

²⁷ Pu Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumum pañqaw ahpinyihqe, Caesarea Philippi añ kitsókinawit nakwsu. Noqw pumuy pañsoyaqw, pam put aw nánatuwnayaqamuy tūviñtaqe amumi pañqawu: Ya sinom nuy hákiyinihqat pañqaqwa? ²⁸ Noqw puma pañqaqwa: Yaw um kūyit kw tūtuvoylalawhqa John-nihqat pañqaqwa. Pu yaw um Elias-nihqat pētu pañqaqwa. Pu haqawatuyniqw yaw um himuwa God lavay'ayaata. ²⁹ Pahsat pu pam pumuy amumi pañqawu: Noqw úmuyniqw nu hak'i? Noqw Peter hu'waqe, put aw pañqawu: Um hapi Christ, (God ahpuy moñw'asi'taq). ³⁰ Noqw pam pumuy pās mēwaqe, puma put pantaqat qa hakiy āawnayaniqat amumi pañqawu.

Jesus Speaks about His Suffering and Death

(Mt 16.21-28; Lk 9.22-27)

³¹ Pahsat pu pam yuaativaqe, pumuy amumi pañqawu: Pas nu' Sinot Tiat kurs hin hīhihta añ qa kānavotni. Noqw ima wukw'a'yat-niqw, pu God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu tutavot tutuqaynayaqam nuy tūvayani, piw nuy nīnayani. Noqw pāyis talq nu ahoy tātayni. ³² Noqw pam it pas suyan pañqawhq, ōviy Peter put qalavo lánaknat mēwa. ³³ Noqw pam namtōkqe, put aw nánatuwnayaqamuy amuhpa' tātayht, Peter u'nanage aw pañqawu: Inuhkwayñavoo, Satan! taq um qa God tunatyayat wūwantat, tuwat soq sinmuy tunatyayamuyu. ³⁴ Pu pam sinmuy put aw nánatuwnayaqamuy enañ wānwayhqe amumi pañqawu: Inuñkniqey nāwaknaqa nāqahihtatat, nahoylehtsiy ikwiltat, inuñk nakwsumantani. ³⁵ Pi qatsiy kahkawnaqa hapi put kwayhni; pu inuñem tunatyat, pu lomatuawit ōviy qatsiy kwayhqa hapi put tuyqawvani. ³⁶ Ispi puyaw as sino tūwaqatsit sohsok himuy'vakañw nāp qatsiy kwahe', hin pam put akw moñwvastini? ³⁷ Ya sen sino hihta akw qatsiy ahoy nāptini? ³⁸ Paniqw hapi ōviy haqawa pu' tuskap'iwyuñqamuy, qaanhinwisqamuy qatsivaptsiwyuñqamuy amutpip nuy, ilavayiy enañ hahmanqw, nu' Sinot Tiat put hapi tuwat hahmanni, nu hisat ihoñviaymuy qahováriwyuñqamuy tsamkañw, Inay lolmat tālawñwayat yankañw pītee.

9

¹ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Pas antsa nu umumi pañqawni: Soon pas hisat God moñwtunatyat ōqalat yankañw pītuni. Noqw ima yep hoñqamuy amuñaqw haqawat nāt mokiwyu qa aw ōke' put aw yórikyani.

The Transfiguration

(Mt 17.1-13; Lk 9.28-36)

² Pu ahpuy navaysikis talq, Jesus Peter-nit, James, pu John, púmuy-sa tsamkañw, haqami wupatukwit aqwnihqe, pepeq pumuy amutpik alōnti. ³ Noqw yuwsiat nūvat an qōtsatiqe pavan pas talqaqsala; noqw pas soon hak tūwaqatsit ep tsatsákmōtsaput hintsakqa put an pas pavan qōtsatani. ⁴ Noqw pahsat pu Elias, Moses amum pumuy amumi mātaqtique, Jesus amum yuaata. ⁵ Noqw Peter lavayhtique, Jesus aw pañqawu: Tutuqaynaqa, pas hapi itam yépeqyaqw lolma. Himu as ōviy itam payhp kistotani, suk-wat únemnit, pu suk-wat Moses énemnit, pu suk-wat Elias éneni. ⁶ Pay pam kurs hiñqawniqe ōviy pañqawu, pas puma tsátsawnaqw ōviy'o. ⁷ Noqw ōmaw pepeq pumuy amumi kihsiwnaqw, añqaww hakiy tōnaat pañqawu: I' hapi pas aw iunañwa Itii; put uma aw tuqayvahsi'wisni. ⁸ Noqw āpiy pay puma añqe' yórikyat, qa hakiy tutwa;

pay Jesus nāla pumuy amumuma. ⁹ Noqw puma tūkwiñaqw hanwisq, pam pumuy pās mēwaqe, amumi pañqawu: Ason pas nu' Sinot Tiat hisat mokiwy añqw ahoy tātayniqat aw pahsavo uma hin yórikyaqe qa hakiy āawnayani. ¹⁰ Noqw puma put lavayiyat ñuy'yuñwa; nihqe pam mokiwy añqw ahoy tātayniqey hiñqawhqat nātuviniñlawa. ¹¹ Noqw puma put tūviñtotaqe aw pañqaqwa: Ya hinoqw tutavot tutuqaynayaqam Elias soon qa mohti pítuniqat lavayta? ¹² Noqw pam pumuy hu'waqe amumi pañqawu: Pay Elias pas antsa mohti pite', sohsok hihta añ ahoy aw antsantani. Noqw Sinot Tiat hin pey'taqw, pan kurs nu hin qa hihihita añ kānavote', qa hímuniwhitini. ¹³ Noqw nu umumi pañqawni: Pay as Elias pas antsa pitu. Noqw puma hin nānawaknaqey an put hintsatsna, hin pam pey'taqat pan'í.

Jesus Heals a Boy with an Evil Spirit

(Mt 17.14-21; Lk 9.37-43a)

¹⁴ Noqw pam put aw nānatuwnayaqamuy amumi pítuhqe, sinom qaan'ewakw hintaqam pumuy amumi tsovawtaqamuy amumi yóri. Noqw tutavot tutuqaynayaqam pumuy amumum hihihita yuaatotaqe, pumuy tūviñlawa. ¹⁵ Noqw sinom sohsoyam Jesus tutwaqe, pas aw kātayyuñqe, pahsat pay aw yuhtukqe aw hahlayhtoti. ¹⁶ Noqw pam tutavot tutuqaynayaqamuy amumi pañqawu: Ya uma hihta pumuy amumum yuaatota? ¹⁷ Noqw sinmuy amuñaqw haqawa lavayhtiqe aw pañqawu: Tutuqaynaqa, nu as itiy tiyot ūmi wikva, hikwsi hakiy lavayiyat nawhkiñwuqat akw okiw pam tuyqawiwtaqw ñviy'o. ¹⁸ Hikwsi put haqam ñue' okiw tutskwamiq put tūvañwu; noqw qōtmokiñwu, pu tamay ñuriritikañw nawhtañwu. Noqw as ūmi nānatuwnayaqam put añqw put ayo hóroknayaniqat nu amumi pañqawhq, pay puma kurs hin panhtotini. ¹⁹ Noqw pam lavayhtiqe, put aw pañqawu: Is ohi uma pu' qatsivaptsiwyuñqam qatuptsiwñi'yuñqamu, ya nu hihsavohaqam umumum yantani? Ya nu hihsavohaqam umuy maqsonlawni? Pew wikyaa. ²⁰ Noqw puma put aw put wikya. Noqw hikwsi Jesus tuwaq, tiyo homimiykuqe, okiw pam tutskwamiq yēvaqe, qōtmokiwkañw añqe' waöötinuma. ²¹ Noqw Jesus put nayat tūviñtaqe, aw pañqawu: Ya i' hísathaqam it aw pitu? Noqw pam pañqawu: Pay tsayñahaqaq'ö. ²² Noqw pam piép as it hovalanik qōhit aqw tūvañwu, pu pāhut aqw'a. Noqw kurs um hihta tuwi'te', um okiw itamuy ökwatuwni, nen itamuy paañwani. ²³ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay um tuptsiwhq'ö; tuptsiwhqat eñem sohsoy himu pasiwta. ²⁴ Pahsat pu tsākw naat okiw pakkañw pañqawu: Tutuyqawhq, nu tuptsiwa, um okiw iöwituptsiwñiy ep nuy paañwani. ²⁵ Noqw sinom put aw yuyutyaw, Jesus amumi yórikqe, tuyoy'ewakw hikwsit mēwaqe, aw pañqawu: Um hikwsi hakiy lavayiyat nawhkiñwuqa pu naqvuyat uhtañwuqa, nu ūmi pas pañqawni: Um put añqw yámakni; nen pāpu qa hisat aw pákini. ²⁶ Noqw hikwsi a'nö hiñqawht, put homimiykunat, añqw yama. Noqw pay sumataq pas mokq, ñviy wūhaknihqam pañqaqwa: Pay möki. ²⁷ Noqw Jesus put mayat ñuat, lánaknaqw, pam wunuptu. ²⁸ Noqw pam ahpami pakiqw, put aw nānatuwnayaqam pay nanaltyakahkañw put tūviñtotaqe aw pañqaqwa: Ya hintaqw ñviy itam kurs hin put hóroknayani? ²⁹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pay i' yantaqa pas nāwakinpit akw-nikañw pu napwalnit-sa akw ayo hórokniwñwu.

Jesus Speaks again about His Death

(Mt 17.22-23; Lk 9.43b-45)

³⁰ Noqw puma pañqw ahpıyyaqe, Galilee- tutskwat añ ayo nõña; noqw qa hak put navoti'taniqat pam nāwakna. ³¹ Pi pam put aw nānatuwnayaqamuy tutuqaynaqe, amumi pañqawu: Nu' Sinot Tiat sinmuy õqalayamuy aw mātaviwni. Noqw puma nuy nīnayani. Noqw ason nu nīniwe', payis talqat ep ahoy tātayni. ³² Noqw puma put hiñqawhqat qa māmatsyakañw, piw put tūviñtotaniqey nānahtsopya.

Who Is the Greatest?

(Mt 18.1-5; Lk 9.46-48)

³³ Pu pam Capernaum ep pitu. Nihqe pam ahpavenikañw pumuy yan tūviñta: Ya uma añqwyaqe hihta nānami pas pavan yuaatiwisa? ³⁴ Noqw puma qa hiñqawqa; puma pi añqwyaqe haqawa pa pas suspavanniqat nānami yuaatiwisa. ³⁵ Noqw pam qatuptut pakwt löq sihkay'taqamuy wāñwayhqe, amumi pañqawu: Mohpeqniqey nāwaknaqa hapi sohsokmuy amuñaqw nuhtuñkmantani, pu sohsokmuy tumalay'tamantani. ³⁶ Pu pam hakiy tsākw pañso wikqe, amuhsonve tavit, put tsōpahtat, pumuy amumi pañqawu. ³⁷ Haqawa inuñem yan hihtawat tsākw pās távihqa hapi nuy pās távimantani, pu haqawa nuy pās távihqa hapi qa nuy pās tavit, añqw nuy pew távihqat pās távimantani.

Who Is not against Us Is for Us

(Lk 9.49-50)

³⁸ Noqw John lavayhtiqe, pañqawu: Tutuqaynaqa, hak itamum qa hinmaqa uhnatñwaniy aw yankañw nukpanhihikwsimuy ipwanta. Noqw itam aw yórikyaqe put mēwaya, qa itamum hinnumqw õviy'o. ³⁹ Noqw Jesus pañqawu: Uma qa mēwantotani. Soon pi hak haqam inatñwaniy aw yankañw kātatayhpit hintsakqa nuy paysoq qalomáyuaatani. ⁴⁰ Qa itamuhpew'iwtaqa hapi itamuma. ⁴¹ Pas antsa nu umumi pañqawni: Hak haqam inuñem umuy Christ sinomatniqw õviy umuy kuyapkuynaqa pas soon qa ahsatıy õmahtani.

Temptations to Sin

(Mt 18.6-9; Lk 17.1-2)

⁴² Pu kurs haqawa imuy tsātsakwmuy hihtawat inumi tuptsıwñi'taqat lasnaqw, pay pi tatam put kwapkaqe wukomata hāyiltiqw pam wuhkovatuphamiq tūviwhq, pam pantaqa put eñem pay ñas'ewni. ⁴³ Noqw õviy kurs uhma uñ lasnaqw, um put ayo tükuni. Pay pi um tatam qa pasiwkañw qatsit aw pákini, hikis pi as um löqmuy may'kañw maskıveq qõhit pas qa tokñwuqat aqw pákini. ⁴⁴ Pepeq átu pumuy sówantotaqam qa soñwu, piw qõhi pas qa tokñwu. ⁴⁵ Pu kurs uhkuku uñ lasnaqw, um put ayo tükuni; Pay pi um tatam qa pasiwkañw qatsit aw pákini, hikis pi as um löqmuy kuhkuy'kañw maskıveq qõhit pas qa tokñwuqat aqw tūviwni. ⁴⁶ Pepeq átu pumuy sówantotaqam qa soñwu, piw qõhi pas qa tokñwu. ⁴⁷ Pu kurs uhposi uñ lasnaqw, um put ayo hóroknani. Pay pi um tatam sūk w pōsi'kañw God moñwtunatyayat aw pákini, hikis pi as um löqmuy pōsi'kañw maskıveq qõhit pas qa tokñwuqat aqw tūviwni. ⁴⁸ Pepeq átu pumuy sówantotaqam qa soñwu, piw qõhi pas qa tokñwu. ⁴⁹ Pi sohsoyam qõhit akw suhutiwyani, pu sohsoy hom'oyi õñat akw suhutiwni. ⁵⁰ Õña as lolma. Nikañw kurs as pam suhuviwniqw, ya sen

uma hihta akw put suhutotani? Uma suhupkiwyuñwni, nen uma qa nānami hin unañway'yuñwni.

10

Jesus Teaches about Divorce

(Mt 19.1-12; Lk 16.18)

¹ Pu pam pañqw nakwsukañw, Jordan pāyut yupqöyve Judea-tutskwat aqlavo pitu. Noqw sinom qaan'ewakw hintaqam piw put aw öki. Noqw pay pi pam panhtiñwunihqe piw pumuy tutuqaynativa. ² Noqw Pharisee-sinom put aw ökihqe, unahepyaqe, tüviñtotaqe aw pañqawwa: Ya tāqa nōmay mātapniniqw pam sūanta? ³ Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Ya Moses umumi hin tutapta? ⁴ Noqw puma pañqawwa: Hak nōmay mātapniniq pan put eñem tutuventat, put hōnamantaniqat Moses sinmuy pan nakwhana. ⁵ Noqw Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Pay pi uma a'nō unañway'yuñqw, öviy Moses it tutavot umuñem pēna. ⁶ Noqw pi as yayhniwhqat añqaww hisat hīhihta yukiltiqat pepeq God tāqat pu wuhtit pumuy yuku. ⁷ Paniqw hapi öviy tāqa nay, pu yuy mātap, nōmay aw huruhtimantani. ⁸ Noqw puma löyömnikañw sūkw tokot antamantani. Noqw öviy hapi puma pāpu qa löyömnit sūka tōkoniniñwu. ⁹ Paniqw öviy God hakimuy namitsakaqat qa hak nāhoy tāvini. ¹⁰ Noqw put aw nānatuwnayaqam ahpave pay piw nāt put tüviñtota. ¹¹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Hak nōmay mātap, piw sukw amum qatupte', tokot sokoptaqey akw nōmay ehpewi qaanhtiñwu. ¹² Pu kurs wuhti kōñay mātap, piw sukw amum qatupte', pam tokot sokoptañwu.

Jesus Blesses Little Children

(Mt 19.13-15; Lk 18.15-17)

¹³ Noqw hakim tsātsakwmuy tsamkahkañw, Jesus aw ökihqe, as pam pumuy amumi hintsanniqat aw pañqawwa. Noqw put aw nānatuwnayaqam pumuy tusoqmewaya. ¹⁴ Noqw Jesus put túwahqe, qa yan unañwtiqe, amumi pañqawu: Uma tsātsakwmuy inumi nakwhanayani; uma qa mēwantotani. Pi panyuñqam hapi God moñwtunatayayat ep sinoiwyuñwa. ¹⁵ Pas nu umumi sūañqawni: Hak God moñwtunatayayat tsākw qa an kwúsuhqa pas soon pañso pákini. ¹⁶ Pu pam pumuy tsöpalawkañw, amumi māmawht, öqalanta.

The Rich Man

(Mt 19.16-30; Lk 18.18-30)

¹⁷ Noqw pam pañqw ahpiyniqw, hak tiyo añqaww wárikiwtaqe put atpipo tamötswunuptut, aw tüviñtaqe pañqawu: Lomatutuqaynaqa, ya nu hihta hinhte', qatsit qa so'taqat himuy'vani? ¹⁸ Noqw Jesus put aw pañqawu: Ya um hinoqw nuy lolmalawu? Pi qa hak lolma, hal pas God-saa. ¹⁹ Pay pi um hinwisniqat tutavot navoti'ta: Um tokot qa sokoptani; um hakiy qa nīnamantani; um hihta qa ūuymantani; um hakiy hihta qa atsátoynamantani; um unay, pu uñuy, pumuy kaptsi'tamantani, it'a. ²⁰ Noqw pam lavayhtiqe aw pañqawu: Tutuqaynaqa, pay nu pas itsákoy añqaww put sohsok añ hinma. ²¹ Pahsat pu Jesus put aw taynumqe, aw unañway'ta; nihqe aw pañqawu: Um sūpwat hihta ep qa pasiwta. Um ahpiyñen hihta uhhimuy húyani; nen añ öokiwyaqamuy sivat huytani. Nen um öveqatsit ep hihta hihkay'taqat himuy'vani. Pu um añqwnen nahoylehtsit kwusut inuñkni. ²² Noqw pam put lavayit ep

unañwmokqe, qahahlaykañw pañqw ahpiy'o; pam hihta nihti'taqe òviy'o. ²³ Pu Jesus añqe' yorikt, put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Pas kahaksinmuy amuñem qatuvoshinta God moñwtunatyayat aw yuñwniq'ò. ²⁴ Noqw put aw nánatuwnayaqam put lavayiyat ep hin kurs wūwaya. Noqw Jesus piw lavayhtiqe amumi pañqawu: Tòtimu, pas kàhakiwuy aw yanyuñqamuy amuñem qatuvoshinta God moñwtunatyayat aw yuñwniq'ò. ²⁵ Pay himu pohko pòlay'taqa tsakomostat an pòrokput an yámakniw pam pay qa pas qa tūvosi. Noqw pay kahaksino God moñwtunatyayat aw pákiniw pam put eñem pas qatūvosi. ²⁶ Noqw pahsat puma tis pas kurs hin wūwayaqe, nānami pañqawa: Noqw pantaniw, hak sen ayo yámakni? ²⁷ Noqw Jesus pumuy amuhpa' taykañw pañqawu: Pay sinmuyniqw i' kurs hin pasiwtani. Nikañw God-niqw qa panta. Pi God-niqw sohsoy himu pasiwta. ²⁸ Pahsat pu Peter yuaaykuqe aw pañqawu: Meh, itam hapi sohsoq hihta tatamhtotat, unñk nankwusa. ²⁹ Noqw Jesus lavayhtiqe pañqawu: Pas antsa nu umumi pañqawni: Pas qa hak paysoq kiy, sen pāvamuy, sen tupkomuy, sen qōqamuy, sen siwamuy, sen nay, sen yuy, sen nōmay, sen timuy, sen pāvasay inuñem tunatyat-nikañw pu lomatuawit eñem tunatyat òviy mātavi. ³⁰ Nikañw pam tuwat it qatsit ep tsivót-sikip sunát-sikip hóyokiwtaqat himuy'vani: Kikihuta, pāvamuyu, tupkomuyu, qōqamuyu, siwamuyu, yúmuyu, tímuyu, pu pāvasata, pu okiwsahsanpit énaña; pu piw qatsit nātoniqat ep qatsit qaso'taqata. ³¹ Nikañw hapi kaysiwhqam mohti'wisqam nuhtuñktotini; pu nuhtuñkyaqam mohti'wisni.

Jesus Speaks about His Death a Third Time

(Mt 20.17-19; Lk 18.31-34)

³² Noqw puma pañ Jerusalem aqwyaqw, Jesus pumuy amupyeve hinma; noqw puma hin kurs wūwankahkañw, maqasneveq añk hin-wisa. Noqw pam pakwt lōq sihkay'taqamuy piw namitsovalat, hin pam hintsaniwniqey pumuy āwintiva; ³³ Nihqe amumi pañqawu: Meh, itam hapi Jerusalem aqwya. Noqw nu' Sinot Tiat God awwat mohpeq momñwituy-nikañw pu tutavót tūtutuqaynayaqamuy amumi mātaviwni. Noqw puma nuy mokiwy hihkay'taqat pañqawani; nen imuy qa-Jew-sinmuy amumi nuy noayani. ³⁴ Noqw puma inumi tututsiwyat, nuy wuvalalwat, inumi tōhtotani; nen nuy nīnayani. Noqw pāyis talq nu ahoy tātayni.

The Request of James and John

(Mt 20.20-28)

³⁵ Noqw hakiy Zebedeet timat James-niqw pu John, puma Jesus aw pítuhqe, aw pañqawu: Tutuqaynaqa, um as itamuy hin nāwaknaqw pan itamuy hintsanni. ³⁶ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya nu hihta umuñem hinhtiniqat uma nāwakna? ³⁷ Noqw puma put aw pañqawu: Ason um moñwqatuptuqw, as itamuñaqw haqawa uhputvage qatuqw, pu suhkawa uhsuyvage qátuniqat um itamuy hu'wanani. ³⁸ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Uma hihta òviy tūviñlawhqe qa mātasi'ta. Ya pay nuy kānavotpit añqw yúkuniqat añqw uma yúkuniqey suhta'ewa? Ya sen uma nuy hin tuvoylaiwtaqat pan tuvoylatiwniqe òviy'o? ³⁹ Noqw puma put aw pañqawu: Owi, pay itam soon qa panhtini. Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay nu kānavotpit añqw yúkuniqat uma as soon añqw qa yúkuni; pu nu hin piw tuvoylatiwhqat uma soon as qa pan

tuvoylatiwyani. ⁴⁰ Nikañw pay nu hakiy iputvaqe sen isuyvaqe qátuniqat pañqawniqey öqalat qa pasiwta. Nikañw pay ason pas pam hakimuy amuñem na'sastiwñq, pumuy amumi pam noiwni. ⁴¹ Noqw ima pakwt-nihqam put nanaptaqe, James-nikañw pu John, pumuy amumi qa yan unañwtoti. ⁴² Noqw Jesus pumuy wáñwayhqe, amumi pañqawu: Pay uma navoti'yuñqw, imuy qa-Jew-sinmuy amumi moñw'iwyuñqey yan túñwantiwyaqam pumuy amumi tutuyqawya; pu pumuy amuhpa' pavan sinom öqalay pumuy nanvotnatiwisa. ⁴³ Nikañw uma hapi qa panhtotimantani; pay umuñaqwa haqawa pas pāvanniqey nāwaknaqa umuy tumalay'tani. ⁴⁴ Pu uma haqawa pas susmohpeqniqey nāwaknaqa sohsokmuy tūwiamni. ⁴⁵ Hikis pi nu' Sinot Tiat qa hihta tu'yalawniqe öviy pitu; pi nu nuhtumi unañwtapniqe öviy pitu, piw sinmuy kaysiwñqamuy amuñem iqatsiy táviniqee, pumuy ayo öyaniqe öviy'o.

Jesus Heals Blind Bartimaeus

(Mt 20.29-34; Lk 18.35-43)

⁴⁶ Pu puma Jericho aw öki. Noqw pam put aw nánatuwnayaqamuy-nikañw pu sinmuy kaysiwñqamuy amumum Jericho añqw ahpiyniqw, hak qapostalqa Bartimaeus yan mātsiwñqa, hakiy Timaeus tiat, pöhut qalave qatukañw, okiw nuhtumi hihta tuñlay'ta. ⁴⁷ Noqw yaw hak Nazareth añqw tāqa Jesus pañnihqat pam navotqe, put aw tsa'lawhqe pañqawu: Um Jesus, David Tíata, okiw nuy ökwatuwaa. ⁴⁸ Noqw hakim wūhaqniqam put mēwayaqe, qa hiñqawlawniqat aw pañqaqwa. Noqw pahsat pu pam övaqe tsa'lawhqe pañqawlawu: Um David Tíata, okiw nuy ökwatuwaa. ⁴⁹ Noqw Jesus pep huruhtit, puma put wáñwayyaniqat amumi pañqawu. Noqw puma qapostalqat wáñwayyaqe aw pañqaqwa: Hahlayhtit, wunuptuu; pam un wáñwaylawu. ⁵⁰ Noqw pam usimniy ayohaqami tūvat, wunuptut, Jesus aw nakwsu. ⁵¹ Noqw Jesus lavayhtiqe, put aw pañqawu: Ya nu un hintsanniqat um nāwakna? Noqw qapostalqa put aw pañqawu: Tutuyqawñqa, um as okiw ivosiy tälawnani. ⁵² Noqw Jesus put aw pañqawu: Taa, pay um nímani; uhqapevewni un powata. Noqw pahsat pay pam pōsiy tälawnaqe, pahpiy pöhpaiva Jesus añki.

11

The Triumphant Entry into Jerusalem

(Mt 21.1-11; Lk 19.28-40; Jn 12.12-19)

¹ Noqw puma Jerusalem ahayhp ökiwisa, tsomot Ólivet aw'i. Pep hapi Bethphage-kitsóki-nikañw pu Bethany-kitsóki wunu. Noqw pumuy pañso ökiqw, Jesus löqmuy put aw nánatuwnayaqamuy ayataqe, ² Amumi pañqawu: Uma kitsókit umupyeve wúnuhqat awni. Nen uma panis ep pake', pay morohyat pas nāt qa hisat hak aqw wupqat sómiwtaqat túwani. Uma put naht, añqw wikni. ³ Pu ason kurs hak umuy hinoqw pantsakqat pañqawñq, uma put aw pañqawni: Itahtutuyqawñqa put haqni'ta, uma aw kítani. Noqw pahsat pay pam añqw put lālayni. ⁴ Noqw puma ahpiynihqe, haqam ihp pōnalsive hötsíwat aqlap morohyat sómiwtaqat tuwa; nihqe puma put ñaha. ⁵ Noqw pumuy pantsakq, hakim pep hoñqam pumuy amumi pañqaqwa: Ya uma hinoqw morohyat ñáñaha? ⁶ Pu öviy Jesus pumuy amumi hin tutaptaqat puma pan amumi lavayhti. Noqw puma pumuy mātapyá. ⁷ Noqw puma Jesus aw morohyat

wikvaqe, put aqw yuwsiy ahpata. Noqw pam aqw wūvi. ⁸ Noqw kaysiwhqam pōnawit yuwsiy ahpata. Noqw pētū himutsotskit nantaqayat tsahqayaqe, put pōnawit ahpata. ⁹ Pu ima mohti'wisqamniqw pu amuñyaqam tsa'tiwisqe pañqawwisa: Öqawmañwu! Nam Tutuyqawhقات natñwaniyat aw yankañw pitutoqa tayawintiwa. ¹⁰ Nam itanay David moñwtunatyaat Tutuyqawhقات natñwaniyat añ pitutoqa tayawintiwa. Nam God Sus'oveqñhqa put öqalaa! ¹¹ Noqw Jesus Jerusalem aw pákihqe, God kíyat awñihqe, sohsok hihta añ yori. Noqw pay pas hísatniqtíqw, öviy pam pakwt löq sihkay'taqamuy amumum pañqw Bethany-kitsókit aw'i.

Jesus Curses the Fig Tree

(Mt 21.18-19)

¹² Noqw qavoñvaqw puma Bethanyt añqwayaqw, pam tsōñmokqe, ¹³ Yāvo nōnvospaltsokit nahpi'taqat túwahqe, put aw'i, nāphisat sen put ep aniwnit túwaniqe öviy'ö. Noqw pam aw píuhqe qa hihta tuwa, pay panis nahpiyat-saa, nāt nōnvospala hísat aniwhtinwuqat qa aw pituqw öviy'ö. ¹⁴ Noqw Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Nam turs yahpiy qa hak ūñaqw hihta nōsni. Noqw put aw nānatuwnayaqam nanapta.

Jesus Goes to the Temple

(Mt 21.12-17; Lk 19.45-48; Jn 2.13-22)

¹⁵ Pu puma Jerusalem aw öki. Noqw Jesus God kíyat aw nōyak'iwpuyat aw pákihqe, pahsat pu pep hakimuy huhyayaqamuy pañqw ihpomiq lālayi, pu hihta tuhtuy'yaqamuyu, pu sīvat nāhoyñwantotaqamuy huhyanpiyamuy takuminva, pu imuy hōwihtuy huhyayaqamuy atsvewayamuy pīwu. ¹⁶ Nihqe hakiy pep nōyakpuva haqami hihta yawmaniqat pas qa nakwha. ¹⁷ Noqw pam tutuqaynaqe, pumuy amumi pañqawu: Ura God lavay'ayaat put eñem yan pēna: Iki hapi nāwakinkihunihqey pan sohsokmuy sinmuy amuhpiy túñwantiwni. Noqw soq tuwat uma put uuyiñwtuy kíyat pan yukuya. ¹⁸ Noqw tutavot tutuqaynaqam God awwat mohpeq momñwituy amumum put nanaptaqe, hin as put nīnayaniqey wūwanvaya, sinom sohsoyam put tutuqayhpiyat aw kātayyuñq'ö. Noqw öviy puma put mamqasya. ¹⁹ Pu tapkiqw pam kīñaqw ahpiy'ö.

The Lesson from the Fig Tree

(Mt 21.20-22)

²⁰ Pu qavoñvaqw puma añqwayaqw, kurs nōnvospaltsoki ñay aqwhaqami lāki. ²¹ Noqw Peter u'naqe, Jesus aw pañqawu: Tutuqaynaqa, meh ura um nōnvospaltsokit aw qalomálavayhtiqw, kurs pam lāki. ²² Noqw Jesus lavayhtiqe, pumuy amumi pañqawu: God aw tūtuptsiiwa. ²³ Pas antsa nu umumi pañqawni: Haqawa it tsomot nahlake' wuhkovatuphamiq tūwiwñiqat aw pañqawhqa pas unañwpeq qa pēweñnakañw, hin lavayhtiqey pas soon qa anhtiniqat tuptsiiwe', hin lavayhtiqey pas soon aw qa yórikni. ²⁴ Paniqw öviy nu umumi pañqawni: Uma nāñawakñahkañw, hihta öviy túviñlalwe', uma pas soon put qa ömahtotaniqey qa pēweñnaye', put makiwymamantani. ²⁵ Pu uma hoñkahkañw nāñawakne', kurs hakiy aw hihta ep hinyuñwe', put ayo yukuyamantani. Noqw Umuna, öveqatsit ep qátuhqa umuy mewnit ep qaanhtotiqat tuwat umuhpiy put ayo yúkumantani. ²⁶ Nikañw kurs uma hakiy ahpiy put qa ayo yukuyaqw, pay soon Umuna

öveqatsit ep qátuhqa umuy mewnit ep qaanhtotiqtat tuwat umuhpiy ayo yúkumantani.

The Question about Jesus' Authority

(Mt 21.23-27; Lk 20.1-8)

²⁷ Pu puma piw Jerusalem aw öki. Noqw Jesus God kiyat ep waynumqw, hakim God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu tutavot tutuqaynayaqam, pu wukw'a'yat put aw ökihqe, ²⁸ Aw pañqaqwa: Ya um hakiy öqalayay aw yankañw iit hintsaki? Ya hak un iit hintsakniqat un öqalmaqa? ²⁹ Noqw Jesus lavayhtiqe, amumi pañqawu: Kurs nu piw tuwat umuy sükw hihta tüviñtani. Noqw ason kurs uma put nuy äawnayaqw, pu' nu tuwat piw hihta öqalat aw yankañw iit hintsakqey umuy äawnani. ³⁰ Ura John küyit akw tütuvoylalu. Ya pam pantsakniqey haqawq makiwa? sen öveqatsit añqö'? sen sinmuy amuñaqö'? Uma nuy äawnayani. ³¹ Noqw puma nānami put yuaatotaqe pañqaqwa: Pas ka itam, Oñaq'ö kitotaqw, kurs hin pam qa pañqawni: Noqw ya hinoqw pantaqw uma put aw qa tütuptsiwa? kītani. ³² Pu as ka itam Sinmuy amuñaq'ö kitotanikañw-pi puma sinmuy mamqasya, sinom sohsoyam John pas antsa God lavay'ayaatnihqat pan mātsi'yunqw öviy'o. ³³ Noqw öviy puma lavayhtiqe, Jesus aw pañqaqwa: Pay kurs itam hin pañqawani. Noqw Jesus lavayhtiqe, amumi pañqawu: Pay nu tuwat soon hihta öqalat aw yankañw iit hintsakqey umuy äawnani.

12

The Parable of the Tenants in the Vineyard

(Mt 21.33-46; Lk 20.9-19)

¹ Pahsat pu pam lavayit hihta tuawi'taqat yuaativaqe, pumuy amumi pañqawu: Hak tāqa övat uyht, put aw nõyaknat, haqam övat pālayat yuykuyaniqat enem qölötat, tuwalankihut kītat, hakimuy tumalay'yunqamuy amumi put mātavi. Nit pahsat pu pam yāvoqhaqamii. ² Nihqe hisat kwañwtiniqat aw pituqw, pam ovauyit tumalay'yunqamuy amumi tumal'ayay hōna, amuñaqw aniwnit makiway ömahtaniqey öviy'o. ³ Noqw puma put nuayaqe a'nö wuvahtotat, qa hihta hintaqat ahoy lālayya. ⁴ Pu piw üyi'taqa suk-wat tumal'ayay pumuy amumiq hōna. Noqw puma putwat tatatupyaye qötöyat wuvahtotat, hamanhintsatsnat lālayya. ⁵ Pu piw pam suk-wat amumi hōna. Noqw puma putwat nīnaya. Noqw pam wūhaqnihqamuy amumiq hōna. Noqw puma pētuy wuvahtota, pu haqawatuy qōqya. ⁶ Noqw pam sükw tiy pas aw unañway nāt tavi'taqe, pu nuhtuñk pumuy amumiq put tavi pañqawkañwo: Pay soon puma itiy qa kapsitotani. ⁷ Noqw tuwat soq ovauyit tumalay'yunqam nānami pañqaqwa: I' hapi nay akpetaniqa. Taa, itam nīnayani; noqw himu aw noiltiniqa itahhimuniwhtini. ⁸ Pu puma put nuayaqe, nīnayat, ovauyit añqw qalavohaqami tüvaya. ⁹ Taa, noqw övat üyi'taqa it ep sen hinhtini? Pam pite', ovauyit tumalay'yunqamuy qōyani. Nen pam a'löntuy amumi ovauyit nóani. ¹⁰ Noqw ya uma yan pey'taqat qa hisat añ tuñwāya? Owa kilalwaqamuy amuhpiy qalavo tüviwhqa hapi tuyqaatniwhti. ¹¹ Tutuyqawhqa it tumaltaqw, itamuy-niqw kātatayhpi, it'a? ¹² Noqw suyan pi pam pumuy amuhpewi yan lavayhtiqw, öviy puma put nuayaniqey unañwtoti. Nikañw puma sinmuy mamqasya; nihqe put mātapyat pañqw ahpiyya.

The Question about Paying Taxes

(Mt 22.15-22; Lk 20.20-26)

¹³ Noq̄w hisnen as puma put lavayiyat akw nũansanyaniqe õviy hakimuy Pharisee-sinmuy, Herod añk wisiwtaqamuy enañ put aw hõnaya. ¹⁴ Noq̄w puma put aw õkihqe aw pañq̄aqwa: Tutuq̄aynaqa, itam õmi navoti'yũñq̄w um pas qa atsat añ hinma; piw um qa hakiy mamq̄asi, ispi um sinmuy wuwniyamuy qa kaptsi'kañw, God tuwiyat suan tũtutuq̄aynaqee. Ya itam moñwit eñem hihta añ sivit Caesar aw siviwisniq̄w pam sũanta, sen pay qa sũanta? ¹⁵ Sen itam sisviyani, sen pay itam qa sisviyani? Noq̄w kurs puma paysoq̄ hintsatskaq̄w pam amumi mãsi'taqe amumi pañq̄awu: Ya uma hinoq̄w nuy unaheplalwa? Pew yãlit yawwisq̄ nu aw yõrikni. ¹⁶ Noq̄w puma aw put taviya. Noq̄w pam pumuy tũviñtaqe amumi pañq̄awu: Ya hakiy pitsãñwaat ep pey'ta? pu ya hakiy tuñwniat añ pey'ta? Noq̄w puma put aw pañq̄aqwa: Caesar pitsãñwaata. ¹⁷ Noq̄w Jesus lavayhtiqe, amumi pañq̄awu: Uma turs Caesar hihta himuyat Caesar aw siviwisni, pu uma God hihta himuyat God aw noyani. Noq̄w puma put aw kãtayuñwa.

The Question about Rising from Death

(Mt 22.23-33; Lk 20.27-40)

¹⁸ Pahsat pu hakim Sadducee- sinom, yaw sinmuy qa ahoy yesvaniq̄at pañq̄aqwaqam put aw õkihqe, put tũviñtotaqe aw pañq̄aqwa: ¹⁹ Tutuq̄aynaqa, ura Moses itamuñem yan pẽna: Kurs hak tãqa tupkoy'taqa qa tímuy'kañw moke', yep nõmay mãtapq̄, put tupkoat wuhtit amum qatupte', pãvay eñem tũoymantaniq̄at pañq̄awu. ²⁰ Taa, ura hakim tsãñe'nihq̄am nãnatupkom as yẽse. Noq̄w mohti'maq̄at nõmatat, qa hihta ti'kañw pay mõki. ²¹ Noq̄w pu añknihq̄a put nõmayat amum qatuptut, qa ti'kañw mõki; noq̄w pu amuñknihq̄a pay piw amunti. ²² Noq̄w puma as tsãñe'nihq̄am put nõmatota; nit qa hihta tũ'ya. Noq̄w nuhtuñk pu wuhti tuwat mõki. ²³ Taa, noq̄w ya õviy ahoy yesvaniwñiq̄at aw pituq̄w, pumuy tãtayyaq̄w, pam pumuy hihtawat nõmaatni, pi puma tsãñe'nihq̄am put nõmatota? ²⁴ Noq̄w Jesus lavayhtiqe, pumuy amumi pañq̄awu: Suyan pi uma tutuvenit-nikañw pu God õqalayay qa tuwi'yũñwa. Ya qa paniq̄w õviy uma qa suan wũwaya? ²⁵ Pi puma mokiwuy añq̄w tãtayye' qa nõmalalwani, piw qa puwsuñwlanwani; pi puma õveqatsit ep yesq̄amuy God hoñviyamuyatuy amunyũñwi. ²⁶ Noq̄w kurs uma so'q̄am ahoy yesvaniq̄at tũviñlwalq̄w-Ya uma Moses pẽniyat ep it qa hisat añ tuñwãya? Ura pam himutskit yuaataqe yan pẽna: Ura God put aw pañq̄awu: Nu hapi Abraham, pu Isaac, pu Jacob, pumuy Tutuyq̄awhqaamu, it'a? ²⁷ Oviy pi God qa so'pumuy amumi tutuyq̄awi, pi yesq̄amuy amumii. Oviy uma pas qahin aw suan wũwaya.

The Great Commandment

(Mt 22.34-40; Lk 10.25-28)

²⁸ Noq̄w hak tutavot tutuq̄aynaqa amumi pũtuq̄e, puma hihta yuaa-totaq̄at navota; noq̄w pas Jesus pumuy amumi sũañq̄awhq̄ navotqe, put tũviñtaqe aw pañq̄awu: Ya tutavot sohsok amuñaq̄w himuwa pas suspavani'? ²⁹ Noq̄w Jesus put hu'waqe aw pañq̄awu: Sohsok tutavot amuñaq̄w suspavannihq̄a hapi ii. Tuq̄ayvastotaa, Israel-sĩnomu. Tu-tuyq̄awhq̄a hapi aw itahyantaqa. Pam hapi pas nãla Tutuyq̄awi. ³⁰ Noq̄w õviy hapi uma sohsok umuh'unañway akw God Umuhtutuyq̄awhq̄ay

aw unañway'yuñwni, pu sohsok umuhhikwsiy akw'a, pu sohsok umuhwuwwniy akw'a, pu sohsok umuh'öqalay akw'a. I' hapi pas suspavannahqa tutavo. ³¹ Noqw añknihqqa piw put anta. Um nāmi hin unañway'tagey pas pan uhsinosñway aw unañway'tani. Qa himu hapi tutavo imuy amuhpenihqe pas pavan'i. ³² Noqw tutavot tutuqaynaqa pañqawu: Pas antsa, Tutuqaynaqa, um súañqawu. Pi God pas sūkaa, qa hak piwu, pas pam-saa. ³³ Piw hak God eñem wākasiñ tataqtsoke', sen put aw hihta noe' súañsakñwu. Noqw pay hak sohsok unañway, pu sohsok wuwwniy, pu sohsok hikwsiy, pu sohsok öqalay akw put aw unañway'kañw, nāmi hin unañway'tagey pan sinosñway aw unañway'taqqa hapi put epnihqe pas pavan súañhtiñwu. ³⁴ Noqw pas pam put aw súañqawhq Jesus navotqe, put aw pañqawu: Pay um God moñwtunatyayat añqw qa yāpo. Noqw pahpiy pu' pāpu qa hak hisat put hihta tüviñtaniqey unahintsaki.

The Question about the Messiah
(Mt 22.41-46; Lk 20.41-44)

³⁵ Noqw Jesus God kīyat ep tütutuqaynakañw, lavayhtiye pañqawu: Ya hintaqw öviy tutavot tutuqaynayaqam Christ David tīatnihqat pañqawu? ³⁶ Pi ura David Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy pas nāp pañqawu: Tutuyqawhqa Imoñwi aw pañqawu: Um hāk iputvaqewat qátuni, nu hisat uhtuwqamuy áñwutaqw, puma ūmi maqaptsi'yuñwniqat pahsavoo. ³⁷ Noqw öviy hapi David pas nāp put Moñwílawhq, ya hin pam put tīatni?

Jesus Warns against the Teachers of the Law
(Mt 23.1-36; Lk 20.45-47)

Noqw sōqavuñwsinom put nanaptaqe, hahlayhtoti. ³⁸ Pu pam pumuy tutuqaynakañw amumi pañqawu: Uma tutavot umuy tutuqaynayaqamuy wupayuwsi'numyaniqey nānawaknakahkañw, kitpik pas kaptsi'tiwyaniqey tuñlay'yuñqamuy amuhpe qa nāunay'yuñwni. ³⁹ Puma tsotsvalkiva pas mohkaqe atsvewat tuñlay'yuñwa, pu nōviwhqat añ mohkaqe qeqnita. ⁴⁰ Puma koñnanalvutuy kīkiyamuy tusoqkwahankahkañw, nānawakne', nawip'ew sutsépyuaatotañwu. Ima hapi pas pavan qaöwíhintsaniwyani.

The Widow's Offering
(Lk 21.1-4)

⁴¹ Noqw Jesus sivatatañpit ayañqwat qatukañw, sinmuy pañsoq sīvat öoyaqw, amumi tayta. Noqw kaysiwhqam kahaksinom aqw nihtiwtatqa tañalalwa. ⁴² Noqw hak koñnalavu öokiwhqa pítuhqe löq hihsaq votōnat pañso pana. Puma löyömmen sūka palávotōnaniñwu. ⁴³ Noqw Jesus put aw nānatuwnayaqamuy wáñwayhqe, amumi pañqawu: Pas antsa nu umumi pañqawni: Pas i' koñnalavu öokiwnihqa imuy sivatatañpit aqw öoyaqamuy amuhpenihqe aqw suswuhaq oya. ⁴⁴ Puma pi pay qa rūrurnayakahkañw hihta akwsinñqat pañsoq öoya. Noqw i' pi rūrurnakañw pas sohsok himuy, pas hihta akw qátuhqey sohsok pañsoq oya.

13

Jesus Speaks of the Destruction of the Temple
(Mt 24.1-2; Lk 21.5-6)

¹ Noqw Jesus God kīyat añqw yámaktoqw, haqawa put aw nānatuwnaqa put aw panqawu: Tutuqaynaqa, meh, is uti pavan pas o'wa! pu

pavan pas kīkuhu! ² Noqw Jesus lavayhtige put aw pañqawu: Ya um iit qaan'ewakw kīkihut aw tayta? Pay nāt qa haqam owa qeniy ep akwsiñwni; pas sohsoy sahpukiwni.

Troubles and Persecutions
(Mt 24.3-14; Lk 21.7-19)

³ Noqw pam God kiyat ayañqwat tsmot Olivet epeq qatuqw, Peter-niqw, pu James-niqw, pu John-niqw, pu Andrew, puma pay nánaltyakahkañw put tūviñtotage, aw pañqaqwa: ⁴ Um kurs itamuy āawnani: Ya hisat ii himu yaniwhitini? Pu hisat ii sohsoy hiniwhitiniqw himu put tuawi'tani? ⁵ Noqw Jesus pumuy hu'waqe, amumi yan lavayhti: Uma tunatyaltotini, taq nāphisat hak umuy ūnatoynani. ⁶ Nāt kaysiwhqam inatñwaniy añ ökini; nen pañqaqwani: Nu Christ, kitotani; nen kaysiwhqamuy ūnatoynayani. ⁷ Pu uma nāqöyiwuy yāvaqnihqat nanvotyani, pu umuhhayhke' nāqöytaqw uma nanaptani. Nikañw uma qa hin unañwtotini. Pi pay pam pāvantaqat pas soon qe'ni. Nikañw pay hapi nāt qa pep so'ñwamiq pītuni. ⁸ Pi añqe' hihtuwat sinom hihtuywatuy sinmuy amumi wuñkuyamantani. Pu moñwtunaty suk w moñwtunatyat ehpewhimantani. Pu hāhaqe' tutskwa tayáyaykuni, pu tsöñösqatsini, pu koyanisqatsini. Ii hapi hīhihta kānavotpit yayhniata. ⁹ Noqw pay uma nānami tunatyaltotini. Nāto hakim haqe' moñwtsoyawuñqamuy amumi umuy noayani. Pu uma tsotsvalkiva wuvimuyiwuyani, pu nuhtumi momñwituy, pu pas momñwituy amutpipo tsamvaniwyani. Noqw uma pumuy amumi nuy tuawi'yuñwni. ¹⁰ Noqw lomatuawi hapi pas soon qa mohti sohsokmuy sinmuy amumi yuaatiwni. ¹¹ Nikañw ason puma umuy tsamye', momñwituy amumi mātatveqw, uma añwu pay hihta yuaaykuyaniqey qa wūwantotamantani; piw uma qa yēwalalwamantani. Pi ason aw pituqw, Qahováriwtaqa Hikwsi umuy hin tutuqaynaqw, pan uma yuaaykuyani. Pi qa uma yuaaykuyamantani; pi Qahováriwtaqa Hikwsi hapi umuhpiy yuaaykuni. ¹² Noqw hapi nātupkom nāmi nukpanhtiqw, himuwa suk w mokiwyuy aw mātapni, pu nāam tīmuyuy. Pu tūmat namuy, yumuy amuhpewhote', tuqwyantotaqamuy amumi pumuy noayani. ¹³ Pu sinom sohsoyam umumi qa suhtaq'ewyani, uma isinom-niqw öviy'o. Noqw pay yūmosa añ kuytaqa hapi ayo yāmakni.

The Awful Horror
(Mt 24.15-28; Lk 21.20-24)

¹⁴ Ura God lavay'ayaat Daniel yan lavayhti: Hak nuhtsel'ewaynihqa tūkiqötaniqa wunuptuni. Añ tūñwantaqa māmatsni. Noqw öviy ason pam haqam as qe'niqey ep wunuqw, uma aw yörikyaaq, pep pu' ima Judeat añ yesqam tuhtukwimi q watqani. ¹⁵ Pu i' hak kits'oveqnihq pañqw ahpami qa hāhawni, piw hihta öviy pañso qa papkini. ¹⁶ Pu i' hak pasve hinnumqa qa kīmi yuwsiy öviyini. ¹⁷ Noqw hisat aw pituqw, pep hapi pu' haqawat añ nö'yiwyuñqamuy, pu yōyoñnayaqamuy kurs hin watqaniqamuy amuñem pas is öhini. ¹⁸ Noqw uma qa tömö' watkiwnumyaniqey öviy God aw nānawaknani. ¹⁹ Ispi aw pituqw kānanvotpininiq'ö, pas hisat God hihta yūkuhqat pahpiy pew pahsavo qa hisat pan haqam hiniwhitiat pan'i; piw pas soon hisat pāpu paniwhitini. ²⁰ Noqw as Tutuyqawhqa pan talönwintiwatqa qa pelvotaqw, soon hak ayo yāmakni. Nikañw pay hapi pam hakimuy namorstaqey pumuy tunatyawkañw, pan talönwintiwatqa pay pelvotaniqey tunatyawta. ²¹ Pep pu' ason kurs hak

umumi Meh, yep Christ, sen kítani, sen meh, pam áyamo, kitaq̄w, uma qa tūtuṗtsiwani. ²² Pi nāto hakim atsáy'kahkañw Christ-yaqey, pu God lavay'aymatnihqey pan nātsokani'yunqam hoñvani; nen kātatayhṗit hihta tuawi'yunqat poñalalwani, sen pay hin pasiwtaniq̄w hikis pi pas namorsti-wyaqamuy lasnayanigey ḍviy'o. ²³ Noq̄w uma hapi tunatyaltotini. Meh, nu hapi sohsok hihta umuy añwu pay āawna.

The Coming of the Son of Man

(Mt 24.29-31; Lk 21.25-28)

²⁴ Noq̄w ephaqam, put kānavotṗit atsve tāwa qa tālawvani; pu mūyawuy añqw qa talni. ²⁵ Pu tokpelat añqe' sótu lōhōhöykuni, pu tokpelat añqe' hihimu ḍqala tayayaykuni. ²⁶ Noq̄w pahsat pu nu' Sinot Tiat qaan'ewakw ḍqalat pasiwkañw a'nō sóniwkañw, ḍomawhtuy akw hawtoq̄w, sinom in-umi yórikyani. ²⁷ Noq̄w pep pu' nu ihoñviaymuy añqe' ayatani. Noq̄w puma nānan'ivaq̄w inamoramuy tsovalayani, tūwaqatsit susqalawñwayat añqw it tokpelat susqalawñwayat añqee.

The Lesson of the Fig Tree

(Mt 24.32-35; Lk 21.29-33)

²⁸ Taa, noq̄w uma nōnvospaltsokit hihta tuawi'taqat nanaptani; nāt put nantaqaat qa húrunen nahpi'wisq, kurs tal'añw hayiñwnaqat uma nanaptañwu. ²⁹ Noq̄w pan hapi uma iit yantaqat hiniwmaq̄w aw yórikye', pay pas aw pitsiwtaqat nanaptani, hikis pi pay pāpu pas hōtsíwhpeq̄nihqata. ³⁰ Pas antsa nu umumi pañqawni: Ima sinom soon tūtuwayaq̄w, pay iī sohsoy yaniwhṗtini. ³¹ Tokpela, pu tūwaqatsi pay tūwayani; nīkañw ilavayi hapi pas soon tūwayani.

No One Knows the Day or Hour

(Mt 24.36-44)

³² Nīkañw hisat aw talōñvaniqat, pu haqe', qalawmaniṗat qa hak navoti'ta. Pas qae, ḍveqatsit ep hoñvia'yam qa navoti'yunwa, pu piw Tiata. Pas Ina nāla put navoti'ta. ³³ Uma tunatyaltotini; nen qa ūnaiwkahkañw nāwakintotani. Taq̄w uma hisat aw pítuniqat qa navoti'yunwa. ³⁴ Pi nu' Sinot Tiat hakiy haqam yāvoq̄nihqat anta. Pam hak kiy añqw ahpiyniqe tumal'aymuy amumi himuy noat, nanāp pumuy tumalhuytat, pu tuwalan'ayat tūwalaniqat aw pañqawu. ³⁵ Paniq̄w ḍviy uma tunatyawyuñwni. Taq̄w uma ki'taqat hisat pítuniqat qa navoti'yunwa, sen tapkiq̄wniqata, sen tōkilnasaveq̄niqata, sen kowāko tōtōq̄w pahsatniqata, sen talavayniqata. ³⁶ Taq̄w nāphisat sen pam suṗtuq̄w, uma tokkañw put ahpiy nūansaniwyani. ³⁷ Noq̄w nu umumi hiñqawhṗey nu hapi sohsokmuy amumi pañqawni: Uma tunatyawyuñwni.

14

The Plot against Jesus

(Mt 26.1-5; Lk 22.1-2; Jn 11.45-53)

¹ Pu' hapi ura amutsva yūmosanihqat ep nōviwhqat aw lōs tāla pēti, pu qa peken'oyiwhṗut pōlavikit nōñōsañwuqat aw'i. Noq̄w God awwat mohpeq̄ momñwit, tutavot tutuqaynayaqamuy amumum hin as Jesus ūnatoynaye' nīnayaniqey wūwantota. ² Nihqe pañqaqwa: Pay qa nōviwhqat epni, taq̄w ka sinom pas qaunāñwtalawvayani.

Jesus Anointed at Bethany

(Mt 26.6-13; Jn 12.1-8)

³ Noqw Jesus Bethany- kitsókit ep hakiy tokoplelet tütuyñwuqat Simon kiyat ep tunösvofiat aw qatuqw, hak wuhti tatañpit hihta owat alabaster yan tñwantiwhqat añqw yukiwtaqat añ tusaqwiwkuyit kwañwáhovaqtuqat küyikañw ep paki; nihqe tatañpit yohaqe, Jesus qötöyat aw wihkuyit wihta. Pam wihkuyi nard yan tñwantiwa; noqw pam a'nö hihkay'ta. ⁴ Noqw haqawat pep yesqam itsívutotiqe, unañwpeq pañqaqwa: Ya hinoqw i' wihkuyi paysoq hovalniwa? ⁵ Añwu ka as pam payhp sunat sivat epnihqe hóyokiwtaqat öviy huyiwe', öokiwyaqamuy amumi noiwnikañwo. Noqw puma qayan unañway wuhtit aqw hiñqaqwa. ⁶ Noqw Jesus pañqawu: Uma qa aw hiñqaqwani. Ya uma hinoqw unañwmokintota? Pi pam inuhpe lolmat tumalta. ⁷ Uma pi pay öokiwyaqamuy sutsep oyi'yuñwa, nihqe uma hisat pan unañwtote', pumuy päsyantani. Nikañw uma nuy qa sutsep tavi'yuñwani. ⁸ Pay pam hihta aw nuhtsakhqey tumalta; pam hisat nuy amiwniqat aw añwu pay wihkuyit akw itokoy lelwinige pitu. ⁹ Pas antsa nu umumi pañqawni: Tüwaqatsit añ ahsupoq haqam i' lomatuwawi yuaatiwhq, pep i' wuhti hinhtiqat pam yuaatiwmantani. Sinom it akw put u'ni'yuñwani.

Judas Agrees to Betray Jesus

(Mt 26.14-16; Lk 22.3-6)

¹⁰ Noqw Judas Iscariot, pakwt löq sihkay'taqamuy amumum tñnawtaqa God awwat mohpeq momñwituy amumi Jesus mätapniqe pumuy amumii. ¹¹ Noqw puma put nanaptaqe hahlayhtotiqe, put sivat maqayanigey aw pañqaqwa. Noqw pam hisat nukwán'ewhtiqlw pumuy amumi put mätapniqey geni'hevi'ta.

Jesus Eats the Passover Meal with His Disciples

(Mt 26.17-25; Lk 22.7-14, 21-23; Jn 13.21-30)

¹² Noqw qa peken'oyiwhput pölavikit ep növiwhqat ep süs talni'taqw, ura ep hapi sinom amutsva yūmosanihqat ep mañat nñnayañwuniqw, Jesus aw nánatuwnayaqam put aw pañqaqwa: Ya itam haqam hihta aw hintsatsnaqw, um pep ura amutsva yūmosanihqat ep növiwhqat nösnigey nāwakna? ¹³ Noqw pam löqmuy put aw nánatuwnayaqamuy pahpiy ayataqe amumi pañqawu: Uma kimini; nen hak tāqa kuysivut akw küyi'kañw umuhsawvaqw uma añkni. ¹⁴ Nen ason pam haqami pakiqw, uma pep ki'taqat aw pañqawni: Tutuqaynaqa yan lavayhti: Ya um haqam yeyespi'ta? Nu as pep inumi nánatuwnayaqamuy amumum ura amutsva yūmosanihqat ep növiwhqat nösni. ¹⁵ Noqw pam tupatsveq wukoahpave pás himu pasiwtaqat umuy āawnani. Pepeq uma itamuñem hihta aw hintsanni. ¹⁶ Noqw put aw nánatuwnayaqam pañqw ahpiynihqe, kive pítuqwe, pam hin pumuy amumi lavayhtiqat pan yori; nihqe amutsva yūmosanihqat ep növiwhqat aw hintsana. ¹⁷ Noqw tapkiqw, Jesus pakwt löq sihkay'taqamuy amumum pañsoo. ¹⁸ Noqw puma aw yeskahkañw nñnovaqw, Jesus pañqawu: Pas antsa nu umumi pañqawni: Uma haqawa inumum tümoytaqa momñwituy amumi nuy mätapni. ¹⁹ Noqw pahsat puma qahahlayhtotiqe, nanāp put aw pañqaqwa: Ya nūu? Pu piw suhka pañqawñwu: Ya nūu? ²⁰ Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Pay pakwt löq sihkay'taqamuy amuñaqw haqawa inumum novaoyit aqw morstoyanaqani. ²¹ Pi Sinot Tiat hin pey'taqat pas kurs hin nu qa yep

qatsit aňqw ahpiyni. Noqww pay i' hak momñwituy amumi Sinot Tiyat mätapniqat eñem pas is óhini. Pay pi as tatam pam qa tihtiwñq, pam put eñem lolmani.

The Lord's Supper

(Mt 26.26-30; Lk 22.15-20; 1 Co 11.23-25)

²² Noqww pumuy nōnovaqww, Jesus pōlavikit kwusut, put ep hahlayhtit, yōñoyhtat, pumuy put huytat pañqawu: Huvam it ómahtote', nōñósaa; i' hapi itoko. ²³ Pu pam kuyapkuyit kwusut, put ep hahlayhtit, pumuy amumi put tavi. Noqww puma sohsoyam put aňqw hikwya. ²⁴ Pu pam amumi pañqawu: I' hapi iuñwa kaysiwñqamuy amuñem munvaniwñqaa, amuñem pūhut pasiwnaniqe ðviy'ó. ²⁵ Pas antsa nu umumi pañqawni: Pas nu soon yep qatsit ep ovauyit aniwniyat aňqw hikwni. Nikañw hisat God moñwtunatyayat aw pituqww, pep pu' nu puhuovavalat aňqw hikwni. ²⁶ Pu puma tayawñpit tawlalwat, pañqw haqami tsomot Olivet awya.

Jesus Predicts Peter's Denial

(Mt 26.31-35; Lk 22.31-34; Jn 13.36-38)

²⁷ Noqww Jesus pumuy amumi pañqawu: Pu' mihikq hapi uma sohsoyam inutsviy unañwso'ni; pi ura pan pey'ta: Nu kanelmuy amumi tunatyawtaqat nñnani. Noqww kanēlom ahtsavalani. ²⁸ Nikañw ason nu ahoy tātayniwe', añwu pay umuhsavo Galileet aqwni. ²⁹ Noqww Peter put aw pañqawu: Pay as pi nāmahin sohsoyam unañwso'niqww, pay nu' pas soon panhtini. ³⁰ Noqww Jesus put aw pañqawu: Pas antsa nu ūmi pañqawni: Pay pu' it tālat ep mihikq, nāt taqakowāko qa lōs tōqtiqww, um nuy qa tuwi'taqey pāyis pañqawni. ³¹ Noqww pahsat pu pam pas óqalat pañqawu: Pay nāmahin pi as kurs nu umum moknikañw, pay nu uñ qa tuwi'taqey pas soon pañqawni. Noqww puma sohsoyam put an lavayhtoti.

Jesus Prays in Gethsemane

(Mt 26.36-46; Lk 22.39-46)

³² Pu puma haqami Gethsemane yan tūñwantiwñqat aw öki. Noqww Jesus put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Uma hāk inuhsavo yep yesq, nu nāwaknani. ³³ Pu pam Peter-nit, pu James-nit, pu John pumuy pahpiy tsamñqe, pahsat pu suyhtsepñwat qahahlay'iwmaqe hin unañwiti. ³⁴ Nihqe amumi pañqawu: Nu hapi sumataq mokni; pas iunañwa qahahlayi. Uma hāk yepye', tunatyawyuñwani. ³⁵ Pu pam ahpiy hihin yūmonit, tutskwami nātuvat, pep okiwlawu; nihqe kurs pay hin pasiwtaniqww, i' tuwani put ahpiy ruhpañniqat nāwakna. ³⁶ Nihqe pañqawu: Abba, Inaa, pay uñniqww sohsoy himu pasiwta. Um as it kānavotpit inuhpiy ayo yūkuni. Nikañw pay qa nuy hin nāwaknaniqww, pan-tani; pay uhtunatyay antani. ³⁷ Pu pam amuminiñqe, pumuy tokqamuy túwahqe, Peter aw pañqawu: Simon, ya um pūwi? Ya pas um soon tāwat añqe' sūs qōniltiqat pahsavo tunatyawtani? ³⁸ Uma tunatyawkahkañw nānawaknani, taq nāp hisat sen uma ūnatiwyani. Pay as hakiy tunatyat pas antsa su'qawta; noqww pay tokoat nuksiwa. ³⁹ Pu pam ahpiyiniñqe nāwaknaqe, pay piw án lavayhti. ⁴⁰ Pu pam ahoy amuminiñqe, pay piw pumuy tokqamuy tuwa; puma pi puwmañw'iwyuñwa. Noqww puma kurs put aw hiñqawwani. ⁴¹ Pu pam pāyisni'makañw pítuhqe, amumi pañqawu: Pay pi uma tōke', nānasuñwnani. Hapí, tuwanit aw pitu. Meh, nu' Sinot

Tiat hapi qaanhinwisqamuy öqalayamuy aw mätaviwa. ⁴² Huvam hoñvaa, itam awyani. Meh, nuy momñwituy amumi mätapniqa pew pituto.

The Arrest of Jesus

(Mt 26.47-56; Lk 22.47-53; Jn 18.3-12)

⁴³ Noqw pam nāt yuaataqw, Judas imuy pakwt löq sihkay'taqamuy amuñaqw suhka pitu. Noqw sinom qaan'ewakw hintaqam sipwuvahpi'kahkañw, pu murikhoy'kahkañw put amum öki, God awwat mohpeq momñwit-niqw pu sinmuy amuñaqw wukw'a'yam pumuy ayato-taq'ö. ⁴⁴ Noqw i' pumuy amumi put mätapniqa amumi hihta tuwantaqe pañqawu: Nu hapi hakiy tsohtsonaqw, pamni. Uma put nuaye', pās aw tunatyawkahkañw wikyani. ⁴⁵ Nihqe öviy panis pam ep pitut, pay yūmosa Jesus awnihqe, aw pañqawu: Tutuqaynaqa, Tutuqaynaqa, kitat put tsohtsona. ⁴⁶ Pahsat pu puma put aw may'yuñqe put nuaya. ⁴⁷ Noqw pumuy pep hoñqamuy amuñaqw haqawa sipwuvahpiy hóroknaqe, God awwat mohpeq moñwit tūwikiyat sáviknaqe, naqvuyat ayo tuku. ⁴⁸ Noqw Jesus lavayhtiye, sinmuy amumi pañqawu: Ya uma hakiy uyiñwut ehpewi añqaqwyaye, öviy pas piw sipwuvahpi'kahkañw murikhoy'kahkañw nuy wik-wisa? ⁴⁹ Himu nu nāqavo God kiyat ep umumum hinnumkanñw tūtutuqaynaqw, uma nuy qa nuaya. Noqw pay sam pi tutuveni soon qa antani. ⁵⁰ Noqw put aw nānatuwnayaqam sohsoyam put tatamhtotat watqa. ⁵¹ Noqw hak tiyo qa yuwsikañw tusaqtontsatsakmötsaput uskañw put añkniqw, tōtim put nuaya. ⁵² Noqw pam usimniy ayo tūvat, qa yuwsikañw amuñaqw wāya.

Jesus before the Council

(Mt 26.57-68; Lk 22.54-55, 63-71; Jn 18.13-14, 19-24)

⁵³ Noqw solāwam God awwat susmohpeq moñwit kiyat aw Jesus wikya. Noqw ima God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu wukw'a'yat-niqw, pu tutavot tutuqaynayaqam sohsoyam pep tsovawta. ⁵⁴ Noqw Peter yāvaqw Jesus añk hinmakañw, God awwat mohpeq moñwit kiyat ih-poviyat aw pahsavo pitu; nihqe tumal'a'yatuy amumum qatukañw, qōhit aw nāmukinta. ⁵⁵ Noqw God awwat mohpeq moñwi, sohsokmuy pep tsovawtaqamuy amumum as Jesus nīnayaniqey öviy hakiy hihta qalolmat put nēveltoynaniqat heptotat, qa hakiy tutwa. ⁵⁶ Pay as pi kaysiwhqam put hīhihta atsátoynayaqw, pumuy lavayiam qa sunyuñwa. ⁵⁷ Noqw haqawat wunuptuqe, put hihta atsátoynaqe, pañqawu: ⁵⁸ Itam it aw tūqaytaqw pañqawu: Nu it God kiyat sinmuy māyamuy akw yukiwhqat sahpuknat, sukwat pas qa sinmuy māyamuy akw yukiwhqat pāyis tālat añ kītani, kita. ⁵⁹ Noqw pay piw pumuy lavayiam qa sūnanta. ⁶⁰ Pahsat pu God awwat mohpeq moñwi pumuy amuhsonve wunuptut, Jesus tūviñtaqe aw pañqawu: Ya pay um qa hiñqawni? Ya ima hihta uhpewi yuaata? ⁶¹ Noqw pam qa hiñqawhqe, pay amumi qa hinwat lavayhti. Noqw pu piw God awwat mohpeq moñwi put tūviñtaqe aw pañqawu: Ya pas pay um Christ, Tayawintiwhqat Tīata? ⁶² Noqw Jesus put aw pañqawu: Nu' pam'i. Pay nāt nu' Sinot Tiat Sus'öqaltutuyqawhقات putvaqe qátukañw tokpelat ep öomawhtuy akw hawtoqw, uma inumi yórikyani. ⁶³ Pahsat pu God awwat mohpeq moñwi itsívutiqe, yuwsiy tsíkat pañqawu: Ya hinoqw pas piw nāt hakim put ehpewi hiñqawani? ⁶⁴ Pi uma qakapsi'lavayiyat aw tūqayyuñwa. Uma hin pūwantota? Noqw puma sohsoyam put mokiwyu hihkay'taqat pañqaqwa. ⁶⁵ Pahsat pu haqawat put aw töhtivaya, piw put

taywayat nākwapnayaqe, may pölölni'kahkañw akw put wuvahtivayaqe, aw pañqawwa: Kurs hákiyinihqat pañqawuu! Pu ima tumal'a'yat mapqölöy akw put wuvalalwa.

Peter Denies Jesus

(Mt 26.69-75; Lk 22.56-62; Jn 18.15-18, 25-27)

⁶⁶ Noqw Peter pep moñwkit ihpoviyat epniqw, haqawa God awwat mohpeq moñwit tumal'aymuyatuy mámanhtuy amuñaqw píuhqe, ⁶⁷ Peter nāmukintaqw túwahqe, aw taynumt, pañqawu: Um pi piw it Jesus Nazareth añqw sinot ámuma. ⁶⁸ Noqw pam qa nakwhage pañqawu: Nu put qa tuwi'ta; piw um hiñqawhq nu qa māmatsi. Nit pam yámakqe, hötsíwat aw wunuqw, taqakowāko töqti. ⁶⁹ Noqw māna piw put túwahqe, pahsat pep hoñqamuy amumi pañqawu: I' pi pumuy amumuma. ⁷⁰ Noqw piw pam qa nakwha. Pu hihin hihsavoniqw, ima pep hoñqam piw Peter aw pañqawwa: Pay um pas antsa pumuy amumum hinnuma. Um pi Galileesino; öviy pi uhlayayi panta. ⁷¹ Noqw pahsat pu pam God atpip amumi pas qa atsátaniqey amumi pañqawu; nihqe pas öqalat pañqawu: Pay nu pas umuy hakiy yuaatotaqat qa tuwi'ta. ⁷² Noqw pahsat pay taqakowāko piw töqti; noqw pahsat pu Peter Jesus put aw hin lavayhtiqtat u'na; ura pam pañqawu: Nāt taqakowāko qa lōs töqtiqw, um nuy qa tuwi'taqey pāyis pañqawni, ura kita. Noqw pam put añ wūwaqe, pahsat paklawu.

15

Jesus before Pilate

(Mt 27.1-2, 11-14; Lk 23.1-5; Jn 18.28-38)

¹ Pu panis tālawvaqw, pay ima God awwat mohpeq momñwit, pu wukw'a'yat-nikañw pu tutavot tutuqaynayaqam wuwan'a'yatuy sohokmuy amumum hin hintaniqtat yuaaykuyaqe, Jesus somyat, ahpiy wikyaqe, pep tutskwat aw moñwi, Pilate yan mätsiwhqat, aw put noaya. ² Noqw Pilate put tüviñtaqe aw pañqawu: Ya um Jew-sinmuy moñwíamu? Noqw pam hu'waqe aw pañqawu: Um súañqawu. ³ Noqw God awwat mohpeq momñwit put hihihita nēveltotoynayaqw, pam qa hiñqawu. ⁴ Noqw Pilate piw put tüviñtaqe aw pañqawu: Ya pay um pas qa hiñqawni? Meh, ima hihihita uhpewi yuaatota. ⁵ Noqw piw nāt Jesus qa hiñqawu. Noqw öviy Pilate hin kurs wūwa.

Jesus Sentenced to Death

(Mt 27.15-26; Lk 23.13-25; Jn 18.39-19.16)

⁶ Noqw put nōviwhqat ep pi pam hakiy sivilawhqat hihtawat nuhtumi mātapiñwu, pumuy hakiy nānawaknaqw put'a. ⁷ Noqw hak tāqa Barabbas yan mätsiwhqa pētuy amumum sivikit ep sómiwta. Ura puma put amum moñwit ehpewi hoñva; nihqe panhtotiqt hakiy nīnaya. ⁸ Noqw sinom qaan'ewakw hintaqam Pilate aw sa'taqe, pam hin yúkuñwuqey pan piw amuñem hinhtiniqtat ö'qalya. ⁹ Noqw Pilate lavayhtiqt amumi pañqawu: Noqw ya nu Jew-sinmuy moñwíyamuy amumi mātapiñqtat uma nānawakna? ¹⁰ Suyan pi God awwat mohpeq momñwit qatsutsúyyaqe öviy put aw Jesus noayaqw, pam mätsi'taqe öviy pañqawu. ¹¹ Noqw God awwat mohpeq momñwit sinmuy pan unañwtoynaya, as pam Barabbas pumuy amumi mātapiñqata. ¹² Noqw Pilate lavayhtiqtat piw amumi pañqawu: Noqw ya nu it umuhipiy Jew-sinmuy moñwíyamuy yan tūñwantiwhqat hintsanni? Ya uma hin nānawakna? ¹³ Noqw puma piw sáakmaqe aw

pañqawwa: Nahoyehtsit aw múaa! ¹⁴ Pahsat pu Pilate amumi pañqawu: Ya hinoqö? Pam hihta qalomáhinhtiqw öviy'o? Noqw pahsat puma tis pas pavan saákmaqe pañqawwa: Nahoyehtsit aw múaa! ¹⁵ Noqw Pilate sinmuy pas pay unañwveniçe, pumuy Barabbas mätapt, Jesus wuvahtiwniqat pañqawht, nahoyehtsit aw muiwniqat öviy solāwamuy amumi put mätavi.

The Soldiers Make Fun of Jesus
(Mt 27.27-31; Jn 19.2-3)

¹⁶ Noqw solāwam pawasiwhkit Pretorium yan tūnwantiwhqat aw put wikyaqe, suñwámuy sohsokmuy sūmi tsovalaya. ¹⁷ Pu puma put palasakwat usimnit usihtoyayat, hihta kütay'taqat kwitetotaqe, put qötösomtoynaya. ¹⁸ Nit pahsat pu put pas hihtalalwaqe, pañqawwa: Öqawmañwu, Jew- sinmuy moñwíamu! ¹⁹ Pu puma hopaqat akw put qötöyat wuvalalwakahkañw, aw töhtota; pu aw tamötshoñvankahkañw, put pas hihtalalwa. ²⁰ Pu öviy puma put aw tututsiwayaqey yukuyaqe, palasakwat usimnit oyanayat, pu pas nāp yuwsiyat put yuwsinaya, nit nahoyehtsit aw put muayaniçe ahpiy wikya.

Jesus Nailed to the Cross
(Mt 27.32-44; Lk 23.26-43; Jn 19.17-27)

²¹ Noqw hak Cyrene- tuskwat añqw tāqa, Simon yan mätsiwhqa, hakimuy Alexander- nikañw, pu Rufus pumuy naam, haqaqw pitutoqe pañqee. Noqw pam Jesus nahoyehtsiyat eñem ikwiwtaniqat solāwam put tusoq'ayatota. ²² Noqw puma haqami Golgothat aw Jesus wikya; pam Masqötviħka i'niħqe pam'i. ²³ Noqw puma wine hihta a'nö sikat enañ namiqwriwtaqat put hikwnayaniqw, pam qa nakwha. ²⁴ Pu puma put nahoyehtsit aw muayaqe, yuwsiyat nāhoj o'ya, put öviy nanavö'yakahkañwo, mātappi hak hihtawatmantaniqw öviy'o. ²⁵ Wukotöñvaniwtaqw-haqam puma nahoyehtsit aw put muaya. ²⁶ Noqw pam hihta nēveltoyniwhq, pam put atsva pēniwa; niħqe yan pey'ta: JEW-SINMUY MOÑWIAMU. ²⁷ Noqw puma piw hakimuy löqmuy uyiñwutuy put ahsaq nīnaya, nānap nahoyehtsit aw muayaqee, suħkawa put putvaqeniqw pu sukawa put suyvaqee. ²⁸ Noqw pep pu' tutuvenit an hiniwhiti, ura yan pey'ta: Pam qaantotiqamuy amumum pohtoylaniwa, yan'i. ²⁹ Noqw ima añ sasqayaqam aw tututsiwayaqe, qötöy wilankahkañw pañqawwa: Hē! um God kīyat sahpuknat pāyis tālat añ aw kītaniqey tuwi'taqā, ³⁰ Ayo nātave', nahoyehtsit añqw hāwii. ³¹ Noqw God awwat mohpeq momñwit piw amún put aw tututsiwayaqe, tutavot tutuqaynayaqamuy amumum nānami pañqawwa: Pas as pam ayo tūooykañw, kurs hin ayo nātapni. ³² Pay pas Christ Israel- sinmuy moñwíammen nahoyehtsit añqw hawni, noqw itam aw tāyuñwe' tūtuptsiwani. Noqw ima put amum nahoyehtsit aw muiltiqam put aw tutsiwhiñqawlawu.

The Death of Jesus
(Mt 27.45-56; Lk 23.44-49; Jn 19.28-30)

³³ Noqw tāwanasaptiqw ahsupoq tūwaqatsit añ qatālawwa, tāwat atvelpetiqw pahsavoo. ³⁴ Noqw tāwat atvelpetiqw, Jesus a'nö pañqawu: Eloi, Eloi, lama sabachthani. Pam God, Itutuyqawhqa, ya um hinoqw nuy tatamhta? i'niħqe pam'i. ³⁵ Noqw haqawat pep hoñqam nanap-taqe pañqawwa: Meh, taq pi pam Elias wánwaylawu. ³⁶ Noqw haqawa

wárikqe, hihta sóyatkoý'taqat (sponge) vinegar aqw mórokmat, hapaqat epeq sórnat, put hikwna pañqawkañwo: Pay pantani; mātaqpi kurs Elias añqwnen put hawnani. ³⁷ Noqw Jesus a'nō hiñqawht, sohsok hikwsu. ³⁸ Noqw God kiyat ep mötsáp'uutspi òñaqw atkamiq nāhoy tsiki. ³⁹ Noqw solāwamoñwi Jesus ayañqwat aw wúnuhqa put pan hiñqawht, sohsok hikwsuqwu yórikqe pañqawu: Pay kurs pas antsa i' tāqa God Tiata. ⁴⁰ Noqw hakim momoyam piw yāvaq tāyuñwa. Noqw ima nuhtumya-i' Mary Magdalene, pu Mary hakiy James tsaywatnihqat-nikañw pu Joses, pumuy yūamu, noqw pu Salome. ⁴¹ Ura as Jesus Galilee-tutskwat ep hinnumqw, ima momoyam put añk hinnumyaqe, put tumalay'yūñwa. Pu piw wūhaqnihqam momoyam put amum Jerusalem aqwayaqam pep hōñi.

The Burial of Jesus

(Mt 27.57-61; Lk 23.50-56; Jn 19.38-42)

⁴² Noqw nasuñwintalōñnit tokoyat ep tapkiqw, ⁴³ Hak tāqa Arimathea-kitsókit añqwnihqa, Joseph yan mātsiwhqa, ep pítuhqe, qa tuhtuskañw Pilate aw pákihqe, Jesus tokoyat tuhtui. Pam hak wuwan'aya kaptsiwtaqa, nuhtum God moñwtunatyayat nuhtayta. ⁴⁴ Noqw pay sen Jesus mokqat Pilate wūwaqe, solāwamoñwit wāñwayhqe, put tūviñta. ⁴⁵ Nihqe yaw put pay mokqat pam solāwamoñwit añqw navotqe, pahsat put tokoyat Joseph maqa. ⁴⁶ Noqw pam suphiñput tusaqtontsatsakwmōtsaput tui; nit Jesus tokoyat hawnaqe, put akw put mokahta; nit owat ep tuamhqōlō tuhsōiwtaqat aqw put panat, hōtsiwmiq owat mūma. ⁴⁷ Noqw Mary Magdalene-niqw, pu Joses yuat Mary, puma haqam put taviwhqat aw yori.

16

The Resurrection

(Mt 28.1-8; Lk 24.1-12; Jn 20.1-10)

¹ Pu nasuñwintalōñnit añ ayo ruhpaq, Mary Magdalene-niqw, pu James yuat Mary-niqw, pu Salome, puma hīhihta kwañwáhovaqtuqat tuiya, tūamit awye', put akw Jesus lelwiyaniqe òviy'o. ² Pu òviy Sundayt aw pituqw, puma suits talavay tāwat yámaktoqw tūamit aw òkiwisa. ³ Nihqe nānami pañqawwisa: Ya sen hak itamuñem tūamit hōtsíwat añqw ayo owat mūmani? ⁴ Nit puma aw yórikyaqw, kurs owa pay ayo mūmaniwa, pas pi qaan'eway yahsayoq'a. ⁵ Noqw puma tūamit aqw yuñqw, kurs hak tiyo wūpat qōtsat yuwsí'kañw put putvaqe qatu. Noqw puma put tutwaqe pas tsātsawna. ⁶ Noqw pam hak pumuy amumi pañqawu: Uma qa tsawiniwyuñwini. Pay uma as Jesus Nazareth añqw sino nahoylehtsit ep muiltiqat hepwiisa. Pam ahoy tātayi, pam qa yep'e. Kurs huvam haqam pam taviwhqat aw yórikyaa. ⁷ Noqw yupave, uma put aw nánatuwnayaqamuy-nikañw pu Peter, pumuy amumi yan tuawwisni: Pam umuhsavo Galilee aqwni. Ason pep uma put aw yórikyani. Pay ura umumi pañqawu. ⁸ Noqw puma pañqw nōñañayku; nihqe hin unañwtotiqe, tururuti'kahkañw watqa. Pas pi puma tsawiniwyuñqe, òviy qa hakiy haqam aw hiñqawqa.

Jesus Appears to Mary Magdalene

(Mt 28.9-10; Jn 20.11-18)

⁹ Noqw Sundayt aw pituqw, suits talavay Jesus ahoy tātayhqe, mohti Mary Magdalene aw namtakna. Ura pam put añqw tsañe' nukpanhihikwsimuy ipwa. ¹⁰ Noqw pam ahpiyinihqe, Jesus ámunyañwuqamuy put áawna, pumuy qahahlayyakahkañw tsaykitaq'ö. ¹¹ Noqw yaw pam piw qátuhqe, pu Maryt aw namtaknaqat puma nanaptakañw qa tütuptsiwa.

Jesus Appears to Two Disciples
(Lk 24.13-35)

¹² Pantaqat atsve pu' pumuy amuñaqaw haqawat löyöm haqami tutskwamiq waymaqaw, pam piw pas hinwat hinkañw pumuy amumi namtakna. ¹³ Noqw puma ahoy kiminihqe, mímuwatuy put áawna. Noqw pay piw puma pumuy lavaiyamuy qa tütuptsiwa.

Jesus Appears to the Eleven
(Mt 28.16-20; Lk 24.36-49; Jn 20.19-23; Acts 1.6-8)

¹⁴ Pantaqat atsva pu' pakwt sükw sihkay'taqamuy nōnovaqaw, Jesus amumi namtaknaqe, pumuy qatütuptsiwaqat, pu a'nō unañwayamuy ep qōhqöya, puma put ahoy tātayhqat aw yōriqayamuy lavaiyamuy qa tütuptsiwaqaw öviy'o. ¹⁵ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Uma tūwaqatsit añ ahsupoq nankwusani. Pu uma sohsokmuy sinmuy amumi lomatuawit yuaatotani. ¹⁶ Lomatuawit qa tuptsiwhqa hapi maskimi q tūviwtaniqw, pam put eñem yukiwni. Nikañw tuptsiwht, kūyit akw tuvoylatiqa hapi ayo yámakiwtani. ¹⁷ Pu ii himu tuawi'yuñqa añ tuptsiwñi'yuñqamuy amumi énañhtini: Puma inatñwaniy aw yankahkañw nukpanhihikwsimuy nuhtuñaqaw ipwanwisni; pu piw himuhkwa yuaatotani. ¹⁸ Kurs puma tsütsu'tuy ñuaye', pu sen kurs puma hihta qöyanpit hikweye', pas soon put akw hinhtotini. Puma tütuyyaqamuy amumi hintsatsnaqaw, puma qalaptuyamantani.

Jesus is Taken up to Heaven
(Lk 24.50-53; Acts 1.9-11)

¹⁹ Noqw Tutuyqawhqa pumuy amumi yan yuaaykut, ömi wíkiwa; nihqe God putvaqe qatuptu. ²⁰ Noqw puma pañqw nankwusaqe, sohsovik yuaatinumyaqaw, Tutuyqawhqa pumuy amumum tumalay'kañw, kátatayhpit hihta tuawi'taqat akw lavayit öqalanma. Yantani.

LOMATUAWI LUKE AHPIY'O

Introduction

¹ Pas as kaysiwhqam itamuhpa' hihta hiniwhtiqtat pās oyiwtaqtat pēnayaniqey tuwantota. ² Ima hakim añ ahsupoq Jesus hihta hintsakmaqat aw yórikyat, lomatuwawit yuaatotaqam itamumi hin mātapyaqat pan put pēnayaniqey aw may'yuñwa. ³ Noqw òviy nu put yayhniwhpuyat añqaqw sohsok hihta añ pās puprikqe, put pās pasiwtaqtat ùmi pēnaniqey unañwti, um hak pavan Theophilus. ⁴ Noqw pep pu' sohsoy himu ùmi mātaviwhqat pas antsanihqat um pas suyan navoti'tani.

The Birth of John the Baptist Announced

⁵ Hakiy Herod tutskwat Judeat ep moñw'iwtaqw, hak God awwat moñwi, Zacharias yan mātasiwhqa qatu, hakiy Abiat paptsiyat ep nuhtum wúnuhqa. Noqw put nōmaat Elizabeth yan mātasiwhqa piw hakiy Aaron ahpiyvi. ⁶ Puma nāma God atpip súankañw, Tutuyqawhqat hin lavayyukuhqat pu hin tutaptaqtat añ ahsupoq qaöwihinma. ⁷ Nikañw puma qa ti'ta, Elizabeth qa tılawhq òviy'o. Noqw puma nāma pāpu pas wuyoiwta. ⁸ Noqw ephaqam i' Zacharias suñwámuy amumum God kiyat ep tumalay'taniqtat aw pitsíwta. ⁹ Noqw puma hin hinhtotiniqe hihta akw tuwantotaqe, pan tumalat nāhuyvaya. Noqw Zacharias God kiyat ep put eñem hihta kwañwáhovaqtuqtat taqtsokniqw pan put eñem yukiwa. ¹⁰ Noqw pam panhtiniqtat aw pituqw, sinom sohsoyam ihkaqe hoñkahkanw, God aw nānawakna. ¹¹ Noqw pam pañso pakiqw, Tutuyqawhqat hoñviayaat put aw mātakti; pam kwañwáhovaqtuqtat eñem qöqöhpit putvaqe wunuwta. ¹² Noqw Zacharias put túwahqe, pas tsawnaqe, hin unañwti. ¹³ Noqw hoñviaya put aw pañqawu: Um qa tsawnani, Zacharias. God uhnawakinpiy navota. Noqw òviy uhwuhti Elizabeth uñem tiyohyat tihtani. Noqw ason um put John yan túnwani. ¹⁴ Um put tihtiwhqat ep pas hinhaqam hahlayhtini; noqw kaysiwhqam umum hahlayhtotini. ¹⁵ Pi pam Tutuyqawhqat atpip a'nö hímuni. Nihqe òviy pam oवालत, pu honačkuyit qa hihikwni. Pi pas pam tihtiwhpuy añqaqw Qahováriwtaqtat Hikwsit akw tuyqawiwatani. ¹⁶ Pam Israel-sinmuy amumi ò'qalaqw, puma ahoy Tutuyqawhqay God aw nánamtökani. ¹⁷ Pam Elias antani, numiy añ'a, pu òqalay añ'a. Nihqe pam Tutuyqawhqat ahsavo hinmaq, namat timuy amumi unañway'vayani; noqw añ qatuqáyvahsi'yuñqam súanhinwisqamuy amún súan unañwtalwuwni'vaye', súanhinwisni. Noqw pam Tutuyqawhqat ahsavo put sinomuyatuy unañwayamuy put eñem moñwvastani. ¹⁸ Noqw Zacharias hoñviayat aw pañqawu: Noqw nu hin un' súañqawhqat navoti'tani? Pi nu' wuhtaqa, pu iwuhti pāpu pas wuyoiwta. ¹⁹ Noqw hoñviaya lavayhtiqe put aw pañqawu: Nu Gabriel yan mātasiwa; noqw nu God atpip wunu. Noqw nu it lomatuwawit un' āawnaniqtat òviy pam nuy añqw ùmi ayata. ²⁰ Noqw meh, um hapi ilavayiy qa tuptsiwa. Noqw òviy uhlayiyi nawus ùñaqw nawhkiwhq, kurs um hin yuaatani, pas hisat ilavayiy aw antsaniwhqat aw pahsavoo. Noqw hisat aw

pituqw, God ilavayiy aw antsanni. ²¹ Noqw sinom Zacharias nuhtayyuñwa. Hinoqw pam God kiyat ep pas nawutsnaqw, puma put ep hin wūwantota. ²² Noqw pam yāmakqe, pay kurs hin pumuy amumi hiñqawni. Noqw puma māmaksyaqw, sumataq pam God kiyat ep hihta aw yori; òviy pi pam amumi māsanikañw, pay pas qa hiñqawu. ²³ Noqw òviy pam panis papsiy añ kuyvat, pahasat pay nima. ²⁴ Noqw ahpiy pantaqw, put nõmaat Elizabeth nõ'yiltiqe, tsivot mūmuyawhtuy añ haqam nātupki'ta. ²⁵ Nihqe pañqawu: Yanhaqam Tutuyqawhqa nuy hintsana, nuy òkwatuwhqee. Nu as qa tiylawhq òviy sinom as inumi tutsiwhiñqawaqw, askwal pi God put pantaqat añqw nuy ayo tavi.

The Birth of Jesus Announced

²⁶ Noqw navay mūmuyawhtuy sūlawhtiqw, God hoñviayay Gabriel Galilee-tutskwat ep haqami kitsókit Nazareth yan mātsiwhqat aw ayata, ²⁷ Hakiy mānat nāt qanāhovañi'taqat Mary yan mātsiwhqat aw'i. Pam hak hakiy tāqat Joseph yan mātsiwhqat, David ahpiyvít aw noiwniqat eñem nawiniwta. ²⁸ Noqw hoñviaya put aw pákihqe, aw pañqawu: Um hahlayni, Tutuyqawhqa úmuma. Pam núokway ūmi pas qaöwínoa. Um momoymuy amuñaqw pas hahlayhpit ep'e. ²⁹ Noqw Mary put aw yórikqe, lavayiyat ep hin kurs wūwa; nihqe hihta pa pam lavayhtiqat pam wūwanta. ³⁰ Noqw hoñviaya put aw pañqawu: Pay um qa tsawiniwtani Mary, God núokway ūmi pas qaöwínoa. ³¹ Noqw meh, um nõ'yilte', tiyohyat tihtani. Nen um put Jesus yan túñwani. ³² Pam a'nó himuni; pu Pas Sus'oveqnihqat Tiatnihqey yan túñwantiwani. Noqw Tutuyqawhqa God put nayat David moñqeniyat put máqani. ³³ Noqw pam Jacob ahpiy sinoiwtagamuy amumi sutsep moñw'iwatani. Pu put moñwtunatyat pas qa haqami so'tani. ³⁴ Pahasat pu Mary hoñviayat aw pañqawu: Noqw hin i' pasiwtani. Pi nu qa hisat haqam hakiy tāqat ámuma. ³⁵ Noqw hoñviaya lavayhtiqe put aw pañqawu: Pay ason Qahováriwtaqa Hikwsi ūmi pítuni; pu Sus'oveqnihqat òqalay akw un nākwapnani. Paniqw òviy ason pam tsāy qahováriwtaqa uhpiy tihtiwniqa God Tiatniqey yan túñwantiwani. ³⁶ Noqw meh, ūnaqwvi Elizabeth as qa tñlawhqat pañqawañwuq, pam wuyovehaq nõ'yilti. Noqw pu' hapi pam navay mūmuyawhtuy añ panta. ³⁷ Pi Godniqw pay qa himu qa pasiwtani. ³⁸ Pahasat pu Mary pañqawu: Taa, pay pi nu Tutuyqawhqat tūwikiata. Pay nam um hin lavayhtiqw antani. Noqw hoñviaya put añqw ahpiy'o.

Mary Visits Elizabeth

³⁹ Noqw ephaqam Mary pañqw nakwsuqe, haqami tsotsmoy'yunqat aqwhaqami kaktayi, Judeat-tutskwat ep kitsókit aw'i; ⁴⁰ Nihqe Zacharias kiyat aw pákihqe, Elizabeth aw yuaayku. ⁴¹ Noqw Elizabeth Maryt lavayiyat navotq, put ponoveq tiposi toomhti. Noqw Elizabeth Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwkañw, ⁴² A'nó pañqawu: Nāspi um momoymuy amuñaqw namorstiwa! Pu uhpiy tihtiwniqa pas hahlayhpit epni. ⁴³ Noqw nuy yan'ewayniqw òviy kurs piw Itutuyqawhqay yuat añqaww inumii? ⁴⁴ Oviy pi meh, panis uhlayayi inaqvumiq tōqtiqw, pahasat pay tiposi hahlayhtiqe, ivonoveq toomhti. ⁴⁵ Um God aw tuptsihqee, pas hahlayhpit ep'e, ispi Tutuyqawhqa ūmi hin lavayhtiqey pas kurs hin qa anhtiniq'ò.

Mary's Song of Praise

46 Noqw Mary tuwat pañqawu:
 Oviy nu iunañnaqw Tutuyqawhqat pas hihtay'tani.
 47 Thikwsiy akw nu God nuy ayo távihqat aw hahlayhtini,
 48 Ispi pam manhtuwikiy okiwhqatsiyat aw tātayhq'ö.
 Noqw meh, yahpiy haqahpiy yantani:
 Sohsoyam haqami nānañk yesniqam nuy hahlayhpit epnihqat
 pañqawani.
 49 Pi pam nuy qaöwítumalta, i' hak Sus'öqaltutuyqawhqa,
 Qahováriwtaqa yan túnwantiwhqa.
 50 Pam put kaptsi'yuñqamuy óokwatuwa,
 Sohsokmuy hakimuy nānañk yesqamuyu.
 51 Is uti! Pam hinurs öqalay'ta!
 May akw añ kwivi'nañway'yuñqamuy tatslakna.
 Piw pumuy tunatyayamuy sóontsana.
 52 Pam añ ö'qaltuy qeniyamuy añqw hanna,
 Nit añ ókiwyaqamuy momiq oya.
 53 Pam añ tsöñsoiwtaqamuy hihta nukñwat öyna,
 Nit kahaksinmuy súmavuyawyuñqamuy añqe lālayi.
 54-55 Pam tumal'ayay Israel aw unañwtavi,
 Itanamuy amumi hin lavayhtiqey hapi panhti.
 Pam Abraham timuyatuy ökwatuwa,
 Pu ahpiy aniwhtotiqamuy sohsokmuyu,
 Nihqe pam yūmosa panmani.
 56 Noqw Mary payhkomuy mūmuyawhtuy añ Elizabeth amum qatut, pu
 ahoy kiy aqw'a.

The Birth of John the Baptist

57 Noqw Elizabeth tihtaniqat aw pituqw, pam tiyohyat tihta. 58 Noqw
 put kisñwamat, pu sinomat nanaptaqw, yaw Tutuyqawhqa put qa
 an'ewakw ökwatuwa. Nihqe puma put amum hahlayhtoti. 59 Noqw put
 nanalsikis talni'taqw, puma tsākw poñotkuyaniqe öki. Nihqe puma put
 Zacharias yan tuñwāya, nayat tuñwniyat an'i. 60 Noqw put yuat pañqawa:
 Qae, pam John yan mātsiwni. 61 Noqw puma put aw pañqawa: Noqw pi
 qa hak uhsino pan mātsiwa. 62 Pu puma put nayat aw māmasaya, hin pam
 put túnwaniqey nāwaknaqat túviñtota. 63 Noqw pam hihta añ pēnaniqey
 tuhtuy'qe, añ pēna: Pam John yan mātsiwa. Noqw puma sohsoyam hin
 kurs wūwaya. 64 Noqw pahsat pay put moaat hötsíltiqw, leñiat nāhiwa.
 Noqw pam yuaaykuqe, God aw hahlayhti. 65 Noqw pumuy kisñwamat
 pas kurs hin wūwaya. Noqw sohsoyam Judeat ep tsotsmova yesqam pep
 hin hiniwhtiqat nānami lavayta. 66 Noqw sohsoyam put nanaptaqam
 unañwpeq put wūwankahkañw pañqawa: Hin pa i' tsay hintani? Noqw
 Tutuyqawhqat maat put aw unañwtavi'ta.

Zechariah's Prophecy

67 Noqw put naat Zacharias Qahováriwtaqat Hikwsit akw
 tuyqawiwkañw, hin hintaniqat lavayhtiqe pañqawu:
 68 Nam God Israel-sinmuy Tutuyqawhqaam tayawintiwa;
 Pam sinomuy pohtaqe, pumuy qenivo oya.
 69 Pam hakiy a'nö öqalay'taqat wunuptsina,
 Itamuy ayo öoyniqata,
 Tumul'ayay David amuhpiyviyatuy amuñaq'ö.

70 Ura pam hisatñahaqawq itanamuy amumi pan lavayhti,
Hakimuy pas hihtuy lavay'aymuy moayamuy ahpiy'o.

71 Itahtuwqamuy māyamuy añqw itamuy ayo óyaniqey pañqawu,
Pu sohsokmuy itamumi qa suhtaq'ewyaqamuy öqalayamuy añq'ö.

72 Pam itanamuy amumi núokway mahtakna,

Amumi hin lavayhti qey aw antsana,

Amumi pas qa paysoq pasiwnaqey pam u'na.

73 Ura pam itanay Abraham aw pas qaöwílvayhti;

74 Itahtuwqamuy māyamuy añqw itamuy ayo óyaniqeyu,

Itam qa tsawiniwkahkañw, put eñem hintsatskaniqata.

75 Noqw itam itahqatsiy añ ahsupoq put atpip hinwisni,

Sohsok hihta akw pasiwkahkañw, súankahkañwo.

76 Noqw ūm'i, ítii, ya uñem hintani?

Um Sus'oveqnihqat lavay'ayaatni;

Pan hapi um túñwantiwni.

Um Tutuyqawhqat apyeve hinmani;

Pu put eñem pöhut añwu añ qenitani.

77 Um God sinomuyatuy hin ayo nõñakniqat āawnani;

Pumuy qaanhtipuyamuy ayo yukiltiq'ö.

God pumuy qaanhtipuyamuy ayo yuke', pumuy ayo óyani.

78 Kwakwhat pi God aw itahyantaqa itamuy ökwatuwa, Kwakwhat pi
öñaqw itamumi tälawva.

79 Qatalpuve yesqamuy amumi tälawnani,

Mokiwuy kihsiwniyat añ yesqam tälät aw yóriyani.

Noqw itam tälät aw täyuñwe', pasi'nañway'kahkañw, hinwisni.

Yan Zacharias lavayhti. ⁸⁰ Noqw tsäy wüyoq'iwmaq, tunatyaat suytsepnwat öqawi'ma; nihqe haqam qayësiwhpuve qatu, hisat pam Israel-sinmuy amumi namtakaniquey pahsavoo.

2

The Birth of Jesus

(Mt 1.18-25)

¹ Noqw ephaqam sopkawtaqam sinom nāvenayaniqat Caesar Augustus yan tutapta. ² Noqw hak Cyrenius Syria-tutskwat ep moñw'iwtaqw, sinom mohti yan nāvenaya. ³ Noqw sohsoyam nāvenayaniqe nanāp kitsókiy añ nankwusa. ⁴ Noqw öviy Joseph Galilee-tutskwat ep Nazareth-kitsókit añqwnihqe, Judea-tutskwat aqw'a, haqami kitsókit, Bethlehem yan mätsiwhqat aqw'a. Ura David Bethlehem ep tihtiwa. Noqw Joseph David ahpiyvinihqe, öviy nāvenaniqe pañsoq'a. ⁵ Noqw Mary put nömamkiwaat put ámuma, pas páy tihtanikañwo. ⁶ Noqw pumuy pépeqniqw, pam tihtaniqat aw pitu. ⁷ Noqw pam nāt sūs tihtaqe tiy-ohyat tihta; nihqe muhpiwñwat akw muhpiknat, haqaqw tumalvopkot nõñösañwuqat pañqe' put tavi, qa haqam yeyespive amuñem qéniniqw öviy'o.

The Shepherds and the Angels

⁸ Noqw pep tutskwat ep hakim lalay'a'yat haqam tutskwave yesqe, mihikq kanelvokmuy tütuwala. ⁹ Noqw meh, Tutuyqawhqat hoñviayaat pumuy amumi mätaqtiqw, Tutuyqawhqat lolma tälāñwaat pumuy ah-supoq amuqlaq tälawva. Noqw pavan pas puma tsawinwuhpukya.

¹⁰ Noq̄w hoñviaya pumuy amumi pañqawu: Uma qa tsawiniwyuñwni. Meh, pi nu lomatuwawit umuy āawnani; noq̄w put ep sopkawatqam sinom pas hinhaqam hahlayyani. ¹¹ Pi pu' hapi it talōñvaqat ep David kitsókiyat ep Ayo Tūooyhqa umuñem tihtiwa, Tutuyqawhqa, Christ, God añq̄w moñw'asi'taq̄a. ¹² Noq̄w it akw uma put māmatsyani: Tiposit muhpiwñwat akw muhpiwkañw haq̄aqw tumalvopkot nōñōsañwuqat añq̄e' qatsqat uma tutwani. ¹³ Noq̄w pahasat pay qaan'ewakw hintaqam òve yesqam kurs hoñviayat ámumyaq̄e God tayawintotaq̄e pañq̄aqwa: ¹⁴ Nam God Sus'oveq̄nihqa tayawintiwa; pam pi tūwaqatsit ep sinmuy hahlaykañw amuñem yukuw, puma kwakwhat yesni. ¹⁵ Noq̄w hoñvia'yat tawlalwaq̄e yukuyat, ahoy òmiq̄haqamiya. Noq̄w pahasat pu lālayñwut nānami pañq̄aqwa: Taa, tuma kurs Bethlehem awye', it yan hiniwhitiqat, Tutuyqawhqa itamumi mahtaknaqat aw yórikwisa. ¹⁶ Pu puma pañso kaktayyaq̄e, ep òkihq̄e, Maryt-nit pu Joseph pumuy tutwa, pu haq̄aqw tumalvopkot nōñōsañwuqat añq̄e' tiposhoyat qatsqata. ¹⁷ Noq̄w puma put aw yórikyaq̄e, hoñviaya it tsāk̄w hin lavayhtiqaq̄a añq̄e' tunvotnaya. ¹⁸ Noq̄w sohsoyam put nanaptaqam lālayñwut pumuy hin āawnayaqat añ wūwantota. ¹⁹ Noq̄w Mary tuwat sohsok iit aw wūwankañw, unañwpeq pās oya. ²⁰ Noq̄w lālayñwut hoñviaya amumi hin hiñqawhqaq̄a sohsok nanaptaq̄e, pu aw yórikyaq̄e, ahoy kanelvokmuy amumiya; nihq̄e put pantaqat ep puma God pas hihtatiwiskahkañw, tayawintiwa.

Jesus Is Named

²¹ Noq̄w nanalsikis talōñvaqat ep tsāk̄w poñotkuyaniqat aw pituq̄w, naat put Jesus yan tuñwa. Pan hapi ura hoñviaya put tuñwa, put yuyat nāt qa nō'yiltiq̄ō.

Jesus Is Presented in the Temple

²² Noq̄w put yuat Moses tutavoyat anwat tiyqatskuyvaq̄w, puma tsāk̄w Tutuyqawhqaq̄a aw nóniq̄e, Jerusalem ep wikva. ²³ Ura pi yan Tutuyqawhqaq̄a tutavoyat añ pey'ta: Añsakis haqam hak wuhti pas mohtituyohyat tihtapq̄, pam Tutuyqawhqaq̄a awwat noiwtani. ²⁴ Noq̄w tutavot añ hin pey'taqat pan puma Tutuyqawhqaq̄a aw hihta hom'oya. Yan ura pey'ta: Hak lōqmuy masihōwituy, sen lōqmuy qōtsáhōwituy Tutuyqawhqaq̄a aw hom'oymantani. ²⁵ Noq̄w meh, hak tāqa, Simeon yan mātsiwhqa, Jerusalem ep qatu. Pam hak súankañw God pas kaptsi'ta; nihq̄e hak Israel-sinmuy Ayo Oyatoqat nuhtayta. Noq̄w Qahováriwtaqa Hikwsi put amum hinma. ²⁶ Noq̄w ason yaw pam pas Tutuyqawhqaq̄a añq̄w moñw'asi'taqat aw yorikt, pu' hisat ahpiyniqat Qahováriwtaqa Hikwsi put pan āawna. ²⁷ Noq̄w Hikswi pan put unañwtoynaq̄w, pam God kíyat ep paki. Noq̄w Jesus yuat puwsuñway amum tutavot hin yuykiwhqaq̄a tsāk̄w Jesus eñem hinhtiniq̄e òviy pep put wikva. ²⁸ Noq̄w Simeon put tsöpahaq̄e, God aw hahlayhtit, pañqawu: ²⁹ Tutuyqawhqa, taay, um uhlayviy aw antsanni, Um uhtumal'ayay qa hin unañway'kañw yañq̄w ahpiyniqat aw nakwhanani. ³⁰ Pi nu ivosiy akw hak Ayo Tūoyaniqat ūnaq̄wnihqaq̄a aw yori. ³¹ Put pantaqat hapi um sohsokmuy sinmuy amutpik na'sasta. ³² Soñawnen pam qa-Jew-sinmuy amumi tálawnani; pu uhsinmuy, Israel-sinmuy òmi tsokanani. ³³ Noq̄w Joseph put yuyat amum pam hin tsāk̄w lavayhtiqaq̄a aw kātuqayta. ³⁴ Noq̄w Simeon pumuy òqalaq̄e, put yuyat Maryt aw pañqawu: Meh, i' tsāy God ahpiy namorstiwa.

Noq̄w put atsviy Israel-sinmuy amunaq̄w kaysiw̄h̄qam munumhtini, pu piw̄ kaysiw̄h̄qam hoñvani. Pam hihta tuawi'taq̄w, sinom put aq̄w h̄ih̄iñq̄aq̄wani. ³⁵ Pantani hapi. Noq̄w soñawnen uh'unañwa sipwuwahp̄it akw t̄uhotiwni. Noq̄w kaysiw̄h̄qamuy tunatyam tupkiwyuñqa m̄at̄aktotini. ³⁶ Noq̄w hak God lavay'ayaat, Anna yan m̄atsiw̄h̄qa, pep q̄atu, hakiy Phanuel tíata, Asert ahpiyvi. Pam hak wuhtiharsku; nihq̄e pam manhq̄atsiy ahpiy puwsuñway amum tsañe' yahsañwuy añ q̄atu. ³⁷ Noq̄w pam koñnalavu n̄alöp sunat añq̄w n̄alöp sihkay'taq̄at pahsa'haq̄am yahsañwni'ta. Noq̄w pas pam God k̄iyat añq̄w qa ahpiyñiwu. Nikañw mimhikq̄at, pu talönwiw̄maq̄at añ napwalni'kañw, n̄awakinkañw God eñem tumalay'tañwu. ³⁸ Noq̄w Simeon n̄at yuaataq̄w, i' wuhti ep pákihq̄e, Tutuyq̄awh̄qat aw hahlayhti, nit sohsokmuy amumi put tsāk̄w yuaata, Jerusalem ep sinmuy Qenivo Oyaniq̄at öviy maq̄aptsi'yunq̄amuy amumii.

The return to Nazareth

³⁹ Noq̄w Joseph, put yuyat amum Tutuyq̄awh̄qat hin tutaptaq̄at an sohsok hinhtit, ahoy Galilee-tutskwat aq̄w'a, n̄ap kitsókiy Nazareth aw'i. ⁴⁰ Noq̄w ts̄ay wuyoyq̄iw̄maq̄e suyhtsepñwat tunatyay añ öq̄awi'ma; piw̄ unañwtalwuwñit añ'a, nihq̄e God núokwayat añ hinma.

The Boy Jesus in the Temple

⁴¹ Noq̄w Joseph, put yuyat amum añsakis yahsañwuy añ Jerusalem aq̄wñiwu, ura Amutsva Yūmosanihq̄at ep n̄öviwh̄qat ep'e. ⁴² Noq̄w Jesus pakwt löq̄ sihkay'tasikis yahsañwni'taq̄w, Jew-sinom hin hintsatskañwuq̄at öviy naat yuyat amum Jerusalem aq̄w'a, Jesus wikkañwo. ⁴³ Noq̄w puma añ kuyvaq̄e, n̄ap kitsókimiñq̄ áhoyñiq̄w, ts̄ay Jesus pumuy qa amumunihq̄e, Jerusalem epeq huruhti, noq̄w puma put qa navota. ⁴⁴ Nihq̄e pay pam pumuy amumumyaq̄amuy amumunihq̄at puma wūwaq̄e, ep tāwanawit añ haq̄ami pahsavö nakwsu; nihq̄e puma sinomuy-nikañw, pu tuwimuy amuhpa' put hēva. ⁴⁵ Nit puma put qa túwahq̄e, namtökt ahoy Jerusalem aq̄w'a, put heptoq̄ee. ⁴⁶ Noq̄w p̄ayis talq̄w, puma God k̄iyat ep put tuwaq̄w, pam t̄ütutuq̄aynayaq̄amuy amuhsonve q̄atukañw, pumuy amumi t̄uq̄aykañw, pu pumuy hihta t̄üvinlawu. ⁴⁷ Noq̄w sohsoyam aw t̄uq̄ayyuñq̄am put hin hihta m̄atsi'maq̄at, pu hihta hin ahoy hu'wanmaq̄at ep k̄atayuñwa. ⁴⁸ Noq̄w puma put túwahq̄e hin kurs wūwa. Noq̄w yuat put aw pañq̄awu: Itii, ya um hinoq̄w itamuy yanhaq̄am hintsana? Okiw nu' unay amum k̄anavoti'kañw uñ hepnuma. ⁴⁹ Noq̄w pam pumuy amumi pañq̄awu: Ya uma hinoq̄w n̄api nuy hepnuma? Ya nu Inay hihta himuyat hintsakniq̄at uma put qa navoti'taq̄e öviy'o? ⁵⁰ Noq̄w pay puma put lavayiyat qa m̄amatsi. ⁵¹ Pu pam pumuy amumunihq̄e, Nazareth ep pitu; nihq̄e pumuy amumi t̄uq̄aykañw q̄atu. Noq̄w tuwat put yuat iit lavayit sohsok unañwpeq p̄as oyi'ta. ⁵² Noq̄w Jesus suyhtsepñwat wuwñi'makañw wūyoyq̄iw̄ma; pu suyhtsepñwat God-nikañw pu sinmuy tayawñi'ma.

3

The Preaching of John the Baptist (Mt 3.1-12; Mr 1.1-8; Jn 1.19-28)

¹ Noq̄w hak Tiberius Caesar pakwt tsivot sihkay'taq̄at yahsañwuy añ moñw'iwtaq̄w, pu Pontius Pilate Judea-tutskwat ep moñw'iwtaq̄w, pu Herod Galilee-tutskwat aw moñw'iwtaq̄w, pu tupkoat Phillip Iturea-

tutskwat ep sinmuy amumi-nikañw pu Trachonitis-tutskwat ep sinmuy amumi moñw'iwtaqw, pu Lysanias Abilene-tutskwat ep moñw'iwtaqw, ² Pu Annas-niqw pu Caiphas, puma God awwat mohpeq moñw'iwtaqw, ephaqam God lavayhti, Zacharias tiyat John aw'i, pam qayësiwhpuveniç'ö. ³ Noqw pam päyut Jordan an ahsupoq tutskwat an nakwsuqe, sinmuy amumi yuaataqe pañqawu: Uma nãp umuhtunatyay anqw lasye', küyit akw tuvoylatotini. Noqw God umuhqaanhtipuy umuhpiy ayo yúkuni, amumi kita. ⁴ Ura hakiy God lavay'ayayat Esaiast lavayiyat an yan pey'ta: Hakiy tónaat qayësiwhpuve tsa'tinumqa navotniwa; nihqe yan lalvaya: Uma Tutuyqawhqat enem pöhut aw hintsatsnani; pam háqe'niqat aw suwiptotani. ⁵ Sohsovik siskat an otsómhtini, pu sohsovik tuhtukwi, pu tsotsmo tutskwatiwni, pu an nukushinyuñqa súwiptotini, pu haqe' anahaiwyuñqa pöhiñputiwni. ⁶ Noqw sinom sohsoyam God hin ayo tūooyhqat aw yórikyani. ⁷ Pahsat pu sinom put ahpiy küyit akw tuvoylatiwyanige öviy put aw ökiwtaqw, pam pumuy amumi yan lalvaya: Is ohi, uma hakim tsütsu'tuy amunyuñqamu, ya hak umuy itsívut nãtoniqat anqw watqaniqat umumi pañqawu? ⁸ Kurs uma pas antsa umuhtunatyay anqw lasye', uma alónöt qatsit ahpiy tutmalat hintsatskani. Pu uma umuh'unañwpeq qa pan lavaytani: Abraham hapi itanaa, kitotani; taq nu umumi pañqawni: God it o'wat anqw Abraham enem sinmuy aniwnaniqey tuwi'ta. ⁹ Noqw pay soñawnen öviy piw pikaiñwa himutsokit ñayat tshaqaniqey na'sas'iwta. Noqw öviy himuwa tsoki lomasipalat qa himuy'vanwuqa tsaqniwe', qöhit aqw tūviwni. ¹⁰ Noqw sinom put tūviñtotaqe aw pañqawu: Noqw itam hinhtotini? ¹¹ Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Lõqmuy wukonapnay'taqa ñastanihqat sükw máqani; pu nõsiwhqay'taqa piw pay anhtini. ¹² Noqw moñwit enem sivat ömalalwaqam piw küyit akw tuvoylatotiniqe ökihqe, put aw pañqawu: Tütutuqaynaqa, ya itam hinhtotini? ¹³ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pay hihsa'haqam umuñem tuwantiwhqat epnihqe qa hóyokput uma nuhtuñaqw ömahtiwisni. ¹⁴ Noqw pu solãwam piw tuwat put tūviñtotaqe aw pañqawu: Noqw itamwat hinhtotini? Noqw pam amumi pañqawu: Uma qa tūyuyihnayani. Piw qa hakiy hihta atsátotoynayani; pu uma hin ahsalawe', pay put ep nakwhani'yuñw. ¹⁵ Noqw nãt sinom sumataq hintaniqat maqaptsi'yuñqw, sohsoyam unañwpeq John aw hin wūwantota, sen pi pam Christ-nihqata, sen pi pay qa pamnihqata. ¹⁶ Noqw John lavayhtiqe, sohsokmuy amumi pañqawu: Pay nu' pi as pas antsa umuy küyit akw tuvoylalawu. Nikañw pay suhka inuhpenihqe pas pavan öqala anq'ö. Noqw soon nu yan'ewaynikañw pay ñas'ew put tots-sosomhpiyat ñahni. Ason pam Qahováriwtaqat Hikwsit akw umuy tuvoylatani, pu qöhit akw'a. ¹⁷ Soñawnen pam wuhihpiy yawta, nihqe murivihkay ep pás qeni'tani, nen söhövosiy koyohkiy aw tañatani, nit pam ason tsihput qöhit qatokñwuqat akw taqtsokni. ¹⁸ Yan pam hihihta akw pumuy ökwhankañw, amumi lomatuwawit yuaata. ¹⁹ Noqw John Moñwit Herod qöhqöya, tupkoyat Philip nõmayat Herodius ep'e, pu sohsoq hihta ep qaanhtiqat ep piwu. ²⁰ Noqw Herod pay nãt piw qaanhtit, John siviiki pana.

The Baptism of Jesus
(Mt 3.13-17; Mr 1.9-11)

²¹ Noqw pam nāt qa sivikive pakiwtaqw, sinom sohsoyam kūyit akw tuvoylatiwyaqw, pu Jesus piw kūyit akw tuvoylatiqe, nāwakintaqw ōmi hōtsílti. ²² Noqw Qahováriwtaqa Hikwsi hōwit an tokoy'kañw put atsmi hāwi. Noqw ōñaqw hakiy tōnaat hiñqawhqe pañqawu: Um hapi pas aw iunañwaa Itii. Nu un pas hahlayi.

The Genealogy of Jesus
(Mt 1.1-17)

²³ Noqw Jesus tumalay hintsaktiva, sunat pakwt sihkay'taqat pahsa'haqam yahsañwni'kañwo. Noqw sinom wūwantotaqw, Jesus Joseph tíata. Noqw pam Helit tíata; ²⁴ Noqw pam Matthat tíata, noqw pam Levit tíata, noqw pam Melchit tíata, noqw pam Jannat tíata, noqw pam Joseph tíata; ²⁵ Noqw pam Mattathias tíata, noqw pam Amos tíata, noqw pam Naum tíata, noqw pam Eslit tíata, noqw pam Nagget tíata; ²⁶ Noqw pam Maath tíata, noqw pam Mattathias tíata, noqw pam Semeit tíata, noqw pam Joseph tíata, noqw pam Judat tíata; ²⁷ Noqw pam Joannat tíata, noqw pam Rhesat tíata, noqw pam Zorobabel tíata, noqw pam Salathiel tíata, noqw pam Nerit tíata; ²⁸ Noqw pam Melchit tíata, noqw pam Addit tíata, noqe pam Cosam tíata, noqw pam Elmodam tíata, noqw pam Er tíata; ²⁹ Noqw pam Joset tíata, noqw pam Eliezer tíata, noqw pam Jorim tíata, noqw pam Matthat tíata, noqw pam Levit tíata; ³⁰ Noqw pam Simeon tíata, noqw pam Judat tíata, noqw pam Joseph tíata, noqw pam Jonan tíata, noqw pam Eliakim tíata; ³¹ Noqw pam Meleat tíata, noqw pam Menan tíata, noqw pam Mattathat tíata, noqw pam Nathan tíata, noqw pam David tíata; ³² Noqw pam Jesset tíata, noqw pam Obed tíata, noqw pam Booz tíata, noqw pam Salmon tíata, noqw pam Naasson tíata; ³³ Noqw pam Aminadab tíata, noqw pam Aram tíata, noqw pam Esrom tíata, noqw pam Phares tíata, noqw pam Judat tíata; ³⁴ Noqw pam Jacob tíata, noqw pam Isaac tíata, noqw pam Abraham tíata, noqw pam Tharat tíata, noqw pam Nachor tíata; ³⁵ Noqw pam Saruch tíata, noqw pam Ragaut tíata, noqw pam Phalec tíata, noqw pam Heber tíata, noqw pam Salat tíata; ³⁶ Noqw pam Cainan tíata, noqw pam Arphaxad tíata, noqw pam Sem tíata, noqw pam Noet tíata, noqw pam Lamech tíata; ³⁷ Noqw pam Mathusalat tíata, noqw pam Enoch tíata, noqw pam Jared tíata, noqw pam Maleleel tíata, noqw pam Cainan tíata; ³⁸ Noqw pam Enos tíata, noqw pam Seth tíata, noqw pam Adam tíata, noqw pam God tíata.

4

The Temptation of Jesus
(Mt 4.1-11; Mr 1.12-13)

¹ Noqw Jesus Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwkañw, pāyut Jordan añqw ahoy pitu, nihqe Hikwsit ahpiy qayēsiihpumi wíkiwa. ² Noqw Nukpana lōp sunat tálát añ pep put aw unaheplawu; noqw pam pahsa' talónvaqat añ qa nōsa, nihqe añ ruhpaq pam tsōnmoki. ³ Noqw Nukpana put aw pañqawu: Kurs um pas antsa God Tíatnen, um it owat pōlavikiniwhitiniqat aw pañqawni. ⁴ Noqw Jesus lavayhtiqa aw pañqawu: Sóoni, pi ura yan pey'ta: Sino qa pōlavikit-sa akw qátut, pas God lavayiyat sohsok akw qátuni. ⁵ Pu Nukpana haqami pas wupatukwit aqw put wikqe, tūwaqatsit añ ahsupoq moñwqeqnit put aw sūmahtakna. ⁶ Nihqe aw pañqawu: It hapi öqalat nu un sohsok máqani, pu hihta añ susnunukriwata,

pi pam inumi noiwta. Noqw nu hakiy put máqanik máqañwu. ⁷ Noqw òviy kurs um inumi naokiwtaqw, pay pam sohsoy uhhimuni. ⁸ Noqw Jesus lavayhtige put aw pañqawu: Sóoni, yupa ayo haqamii, Satan, pi yan pey'ta: Um God Uhtutuyqawhqay aw naokiwlawni, pu um put-sa enem tumalay'tani. ⁹ Pu Nukpana put Jerusalem ep wikwaqe, God kíyat ep suswupakits'omiq put tsókat, pu aw pañqawu: Kurs um pas antsa God Tíatnen, yañqw atkamiq nátuvani; ¹⁰ Pi ura yan pey'ta: Pam hoñviaymuy ayataqw, ūmi tunatyaltotini; ¹¹ Nen puma may akw un hólölni'yuñwni, taq nāp hisat sen um uhkukuy owat aqw sáviknani. ¹² Noqw Jesus lavayhtige put aw pañqawu: Sóoni, pi ura yan pey'ta: Um God Uhtutuyqawhqay aw qa tuwanlawni. ¹³ Noqw Nukpana sohsoy unaheppit akw put aw tuwantaqe yúkuhqe, hihsavo put añqw ahpiy'ó.

Jesus Begins His Work in Galilee

(Mt 4.12-17; Mr 1.14-15)

¹⁴ Noqw Jesus Qahováriwtaqat Hikswit öqalayát pasiwkañw, Galilee ep ahoy pitu. Noqw sinom añ ahsupoq put lavayta. ¹⁵ Noqw pam pumuy tsotsvalkiyamuy añ pumuy tutuqaynatinuma, sohsoymuy amuhpiy kaptsiwkañwo.

Jesus Rejected at Nazareth

(Mt 13.53-58; Mr 6.1-6)

¹⁶ Pu pam haqam wuñhqey Nazareth aw pitu. Nihqe pam hin tuwi'taqey anhtige, nasuñwintalönnit ep tsotsvalkimi paki, nihqe tutuvenit añ tñwantanige wunuptu. ¹⁷ Noqw pep God lavay'ayayat Esaias tutuveniat put aw taviwa. Noqw pam tutuvenit púruknaqe, haqe' yan pey'taqat tuwa: ¹⁸ Tutuyqawhqat Hikwsiat nuy tuyqawi'ta, nu añ ókiwyaqamuy amumi lolmat yuaaykuniqat òviy nuy asnaqee; pu añ unañwsoiwtaqamuy suyan unañwtoynaniqat òviy nuy ayata, añ tñwik'iwyuñqamuy nuy mātaviwyaniqat amumi yuaaykuniqat òviy'ó, pu añ qatálat pōsi'yuñqamuy pōsiyamuy tálawnayaniqat amumi yuaaykuniqata, pu añ okiwsaniwyaqamuy qeniveyaniqat òviy'ó. ¹⁹ Pu i' Tutuyqawhqay ayo túoyniqat aw pitsiwtaqat tunvotnaniqat òviy'ó. ²⁰ Yan pam añ tuñwat, tutuvenit mupipiyninat, aw tunatyawtaqat aw put ahoy tavit qatuptu. Noqw tsotsvalkive tañawtaqam put aw-sa tñyuñwa. ²¹ Pahsat pu pam pumuy amumi pañqawu: Umuy hapi aw tñqayyuñqw, i' yan pey'taqat it talöñvaqat ep aw antsaniwa. ²² Noqw sohsoyam put aw tñqayyuñqe, moañaqw lavayit lolmat nõñakqat aw kñwuwantotaqe, pañqawwa: Ya qa i' Joseph tíata? ²³ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pay kurs hin uma inumi yan lavayit qa pañqawwani: Tñhika, nāqalapsinaa, it'a. Um yaw Capernaum ep hñhihta tumalta; um yep nāp uhtutskway ep piw panhtinikañwo. ²⁴ Noqw pam pañqawu: Pas antsa nu umumi pañqawni: Qa hak God lavay'ayaat nāp tutskway ep pāsniwa. ²⁵ Noqw nu umumi sñañqawni: Ura Elias qatsiyat ep payhkomuy yahsañwuy añqw navay mñmuyawhtuy añ qa yokva; noqw ura tutskwat añ ahsupoq tsññósti. Noqw ephaqam Israel-sinmuy tutskwayamuy ep kaysiwhqam koñnalavut yēse. ²⁶ Noqw pay ura pas Elias pumuy qa haqawatuy amumi ayatiwhat, pay ura Sidon ep kitsókit Sareptat ep hakiy koñnalavut aw'i. ²⁷ Pu God lavay'ayayat Eliseus qatsiyat ep as Israel-sinmuy amuñaqw kaysiwhqam tokoplelet tñtuyya; noqw pay ura puma pas qa haqawa powalti, pay hak Syria-sino hak Naaman yan mñtsiwhqasaa, amumi kita. ²⁸ Noqw sohsoyam

tsotsvalkive tañawtaqam it nanaptaqe, pas itsívutoti; ²⁹Nihqe hoñvaqe, put kīñaqw tūvaya. Pumuy kitsókiam haqam tsomoveq wunu. Noqw òviy pep tumpok puma put wikya, pañqw put tūvayaniqey unañwtotiqee. ³⁰Noqw pay pam amuhsonñaqw hinmakañw, pañqw ahpiy'o.

A Man with an Evil Spirit

(Mr 1.21-28)

³¹Nihqe pam Galilee ep kitsókit Capernaum aqwnihqe, nasuñwintalòñnit añ sinmuy tutuqayna. ³²Noqw pas puma put hin tutuqaynaqat ep aw kätuqayyuñwa, pas pam a'nö lay'taqat yuaataqw òviy'o. ³³Noqw hak tāqa tuyoy'ewakw nukpanhikwsit okiw akw tuyqawiwtaqa tsotsvalkive pakiwta, nihqe pam a'nö hiñqawhqe pañqawu: ³⁴Itamumi qa hintsakii. Ya itam uñ hintsatsnani, Jesus Nazareth añqwnihqa? Ya um itamuy kīqötaniqe òviy añqaqö'? Pay um hákiyinqw nu uñ tuwi'ta. Um God añqw pas Qahováriwpu. ³⁵Noqw Jesus put mēwaqe, aw pañqawu: Qa hiñqawlawht, put añqw yámakuu. Noqw nukpanhikwsi sinmuy amutpipo put tūvat, put añqw yama, nit pay put qa hintsana. ³⁶Noqw puma sohsoyam kätayyuñqe nānami pañqaqwa: Is uti, pavan pas lavayi! Pas pi qananahtsopkañw, öqalat akw tuyoy'ewakw hīhikwsimuy amumi pañqawhq, puma nuhtuñaqw nõñakñwu. ³⁷Noqw pam pep hin yukuqw, pam pantaqa put tutskwat añ ahsupoq yuaatiwa.

Jesus Heals Many People

(Mt 8.14-17; Mr 1.29-34)

³⁸Noqw pam tsotsvalkiñaqw yámakqe Simon kīyat aw paki. Noqw Simon nõmay yuat a'nö mukitutuya; noqw puma put eñem Jesus aw taqa'nañwtoti. ³⁹Noqw pam put aw wunuptut, mukituyat mēwa; noqw pam put mātavi, Noqw pahsat pay pam wuhti wunuptut, pumuy amumi unañwtavi. ⁴⁰Noqw tāwat pakitoqw, sohsokmuy hihta akw tūtuyyaqamuy, puma Jesus aw tsamvanta, noqw pam pumuy sohsokmuy amumi may akw hintsanqe pumuy qalapsina. ⁴¹Noqw nukpanhihikwsim kaysiwhqamuy amuñaqw nõña, a'nö hiñqaqwakahkañwo, nihqe pañqaqwa: Um Christ, God Tíata! Noqw pam pumuy tusoqmewaqe, pumuy hiñqaqwaniqw qa nakwhana, puma put Christ-nihqat tuwi'yunñw òviy'o.

Jesus Preaches in Judea

(Mr 1.35-39)

⁴²Pu tālawvaqw pam ahpiynihqe, haqami qayēsiwhpumii; noqw sinom put hepya, nihqe put aw ökihqe as put huruhtapnayani, pam as pumuy amuñaqw qa ahpiyniqat òviy'o. ⁴³Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pas nu soon qa God moñwtunatyayat hin hintaqat aye' kitsókinawit piw yuaatinumni, pi nu paniqw añqw ayatiwa. ⁴⁴Nihqe pam Galileet ep haqe' tsotsvalkit añ yuaatinuma.

5

Jesus Calls the First Disciples

(Mt 4.18-22; Mr 1.16-20)

¹Noqw sinom God lavayiyat nanaptaniqe put aw hürs tsovawtaqw, pam wuhkovatuphat Gennesaret yan mätsiwhqat qalaveq wunu. ²Nihqe pam lõqmuy pākihut patuphat qalaveq wūnuhqat tuwa, noqw kurs pakiwмамahkam pumuy añqw nõñakqe, pakiwmaqtutsayay tūvahomtota.

³Noq̄w pam pākihut hakiy Simon himuyat aq̄w paki; nihq̄e pam tutskwat añq̄w híhin yūmo hóyoknaniqat aw pañqawu; noq̄w pam pepeq qatuptuq̄e, pākihut añq̄w sinmuy tutuqayna. ⁴Pu òviy pam yuaataq̄e yukut, Simon aw pañqawu: Uma pavan hòtsit aw hóyoke', pāvakiwhtuy inhtaniq̄e òviy umuhtutsayay pāmiq pánani. ⁵Noq̄w Simon lavayhtiq̄e put aw pañqawu: Moñwi, itam as tókep tumalay'tat, qa hihta kwisna, noq̄w pay pi um pañqawh̄q òviy nu tutsayat pāmiq pánani. ⁶Noq̄w puma panhtiq̄e, pahsat pu qaan'ewakw hintaqamuy pāvakiwhtuy inhta; noq̄w pumuy tutsáyaam tsīkiwma. ⁷Noq̄w suñwámat sukwat pākihut añq̄w tañawtaq̄w, puma pumuy amumi māmasa pumuy paañwaniqat òviy'ò. Noq̄w puma pituq̄w, puma lōqmuy pākihut akw ohpoknayaq̄w, pahsat pay puma pākihut pakito. ⁸Noq̄w Simon Peter put aw yórikq̄e, Jesus tamòyat aw nātuvat pañqawu: Inuñaq̄w ahpiy'ò, taq̄ nu okiw qaanhinmaqa, Tutuyq̄awh̄qa. ⁹Pi pam-niq̄w, pu sohsoyam put ámumyaqam puma pāvakiwhtuy inhtotaq̄e ep kātayyuñq̄w, òviy pam yan lavayhti. ¹⁰Noq̄w piw hakiy Zebedeet timat James-niq̄w pu John, Simon suñwámatnihqam, puma pumuy amún nātsawina. Noq̄w Jesus Simon aw pañqawu: Um qa tsawiniwtani, um yahpiy haqahpiy pāpu sinmuy kwīkwisnani. ¹¹Noq̄w puma pākihuy tutskwami pitsínayaq̄e, sohsok tatamhtotat, Jesus añkya.

Jesus Makes a Leper Clean

(Mt 8.1-4; Mr 1.40-45)

¹²Pu piw pam haqam kitsókiveniq̄w, hak tāqa ahsupoq tokoplelet tūtuya, nihq̄e pam Jesus túwahq̄e, tayway akw atpipo munukt, aw nāwaknaq̄e pañqawu: Tutuyq̄awh̄qa, um suhtaq'ewnen soon nuy qa powatani. ¹³Noq̄w pam put aw māvuyaltiq̄e, aw toñokt, pañqawu: Pay nu suhtaq'ewa; powaltii. Noq̄w pahsat pay tokoplele put mātavi. ¹⁴Noq̄w pam qa hakiy put āawnaniqat pam aw pañqawu. Nikañw pay um ahpiyнен God awwat moñwit aw nāmahtaknani; nen Moses hin tutaptaqat anwat um powaltiq̄e ep kuwahtiput távini. Um pan powaltiq̄e nuhtumi tuawitani, yan aw lavayhti. ¹⁵Noq̄w tuwat soq pahsat pu pas ahsupoq pam hin hinhtiq̄a yuaatiwa, noq̄w sinom qaan'ewakw hintaqam Jesus aw tūqayyuñwniq̄e sūmitsovalt; pu híhihta tūtuyyaqam put ahpiy qalaptuyaniq̄e òviy put aw òkiwta. ¹⁶Noq̄w pay pam haqami qayēsiwhpuminen, God aw nāwakintaniq̄e òviy kīñaq̄w ahpiyniñwu.

Jesus Heals a Paralyzed Man

(Mt 9.1-8; Mr 2.1-12)

¹⁷Pu Jesus hisat sinmuy tutuqaynaq̄w ima Pharisee-sinom, tutavot tutuqaynayaqamuy amumum pep yēse. Puma Galileet añ ahsupoq kitsókit añq̄wya, pu Judeat añq'ò, pu Jerusalem añq'ò. Noq̄w pumuy pep yesq, Jesus Tutuyq̄awh̄qat aw yankañw tūqalapsintaniq̄e òqalay'ta. ¹⁸Noq̄w meh, hakim hakiy tāqat ahpā' qataytaqat tūtuyh̄qat ahpay añ qatsqat Jesus aw wikvaya; noq̄w puma as hin put panaye', Jesus atpipo taviyaniq̄e tuwantota. ¹⁹Noq̄w ep huru'pokiwtaq̄w hin puma put panayaniq̄e qa tutwa; nihq̄e òviy kits'omiq wupnayaq̄e, tsòqa'wa kīamit póroknayaq̄e pañ put ahpayat enañ sinsonmi Jesus atpipo hawnaya. ²⁰Noq̄w puma qapēvewnayaqat Jesus amumi túwahq̄e pañqawu: Tāqa, uhqaanhtipu uhpiy ayo yukiwa. ²¹Noq̄w tutavot tutuqaynayaqam Pharisee-sinmuy amumum put ep wūwantotaq̄e pañqawa: Ya i' haknihq̄e pas God qa kaptsilawu? Ya hak hakiy qaanhtipuyat ayo yúkuni, hal

pas God-saa? ²² Noq̄w Jesus pumuy wuwniyamuy māmatsqe, lavayhtiqe amumi pañqawu: Ya uma hihta umuh'unañwpeq wūwantota? ²³ Ya hak hakiy aw hinwat lavayhtiniq̄w qa pas hinta, Sen, Uhqaanhtipu uhpiy ayo yukiwa kitanio'?' sen pi wunuptut, nakwsuu, kitanio'?' ²⁴ Noq̄w pay pi nu' Sinot Tiat yep qatsit ep hakiy ahpiy qaanhtipuyat ayo yūkuniqey aw öqalat pasiwtaqat uma it akw nanaptaniq̄w-pu pam it hakiy ahpa' qataytaqat aw pañqawu: Oviy nu ūmi pañqawni: Wunuptut, uh'ahpay kwusut, nima. ²⁵ Noq̄w pahsat pay pam pumuy amutpik wunuptut, hihta añ wáökiwtaqey kwusut, pañq̄w nima, God pas hihtatimakañwo. ²⁶ Noq̄w sinom sohsoyam kätayuñqe, God pas hihtatota, nihqe puma nātsawini'yuñqe pañqaqwa: Pas itam pu' hihta qatuptsiwni'ewakw aw yörikya.

Jesus Calls Levi

(Mt 9.9-13; Mr 2.13-17)

²⁷ It yantaqat atsve pam nakwsukañw, hakiy moñwit eñem sīvat ömalawhqat, Levit yan mātsiwhqat aw yori, haqam put ömalawñwuqat ep qātuq'ö, nihqe aw pañqawu: Um inuñkni. ²⁸ Noq̄w pam sohsoq mātaqt, wunuptut, put añki. ²⁹ Noq̄w Levi put eñem wukonovata; noq̄w kaysiwhqam sīvat ömalalwaqam-niq̄w pu hakim pumuy amumum pep nopyesva. ³⁰ Noq̄w Pharisee- sinom- niq̄w, pu pumuy amuñaq̄w tutavot tutuqaynayaqam, puma put aw nānatuwnayaqamuy amumi qayan unañway hiñqaqwaqe pañqaqwa: Ya uma hinoq̄w moñwit eñem sīvat ömalalwaqamuy-nikañw pu qaanhinwisqamuy amumum nōnovakahkañw hihikwya? ³¹ Noq̄w Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Pay añ qahinyuñqam tūhikat qa haqni'yuñwa, nawus pi tūtuyyaqam put haqni'yuñwa. ³² Pi nu añ sūanhinwisqamuy qa pumuy wāñwayniqe öviy pitu; pi nu imuy qaanhinwisqamuy nāp tunatyay añq̄w lasyaniqat aw wāñwayniqe öviy pitu.

The Question about Fasting

(Mt 9.14-17; Mr 2.18-22)

³³ Noq̄w puma put aw pañqawu: John aw nānatuwnayaqam pas nanapwalkahkañw nānawaknañwu, noq̄w Pharisee- sinmuy amumi nānatuwnayaqam amūn hinwisa. Noq̄w hintaq̄w öviy ūmi nānatuwnayaqam nōnovakahkañw hihikwya? ³⁴ Noq̄w pam pumuy amumi pañqawu: Ya hak sen haqam mö'wit ep sinoiwyuñqamuy, möönañwuy pumuy amumumniq̄w napwaltoynani? Soon'i. ³⁵ Nikañw ason hisat aw pituq̄w, möönañw'am pumuy amuñaq̄w ahpiyniq̄w, pep pu' puma nānapwalani. ³⁶ Noq̄w pam piw pumuy amumi lavayit hihta antaqat akw yuaaykuqe pañqawu: Qa haq pi hak puhuyuwsit añq̄w hihsaqat tukut, sakwit aw pihtakna. Taq hak panhtinik puhut sakwítani, piw pūhu soon sakwit amum sūnantani. ³⁷ Pu qa haq pi hak pukawiwkorot sakwíwmaqat puhuovavalat kuhkuya; taq hakiy pantiniq̄w, puhuovavala pēke', wiwkorot patomnani, nen añ küyiwtaqa wehemhtini, noq̄w wiwkorot sakwítini. ³⁸ Soon pi puhuovavala qa puhuwíwkorot añ küyiltiñwu. ³⁹ Piw qa hak pi hak ovalalat hísatwaiwhput hikwt, pay pahsat pūhutwat piw nāwaknañwu; nikañw pañqawñwu: Pay hísatwat pas nukñwa, kītañwu.

6

The Question about the Sabbath

(Mt 12.1-8; Mr 2.23-28)

¹ Noq̄w nasuñwintalönnit aw pituq̄w, Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumum söhövos'uyit añ nõñakwisa. Noq̄w put aw nánatuwnayaqam söhövosit talayat mawtiwiskahkañw, put mapq̄ölpeq murikahkañw nõnoptiwisa. ² Noq̄w hakim Pharisee-sinom pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoq̄w nasuñwintalönnit ep hihta mewniwtaqat hintsatska? ³ Noq̄w Jesus lavayhtiqe pumuy amumi pañqawu: Ya ura hisat David suñwámuy amumum tsöñmokqe hinhtiqat uma put pantaqat pas añ qa ñas'ew tuñwáya? ⁴ Ura pam God kíyat aw pákihqe, pölavikit God aw noiwhqat ömahtat, añq̄w nõst, pu ámumyaqamuy put huyta; pas ura God awwat momñwit-sa put añq̄w nõñösañwuqat put'a. ⁵ Pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay nu' Sinot Tiat piw nasuñwintalönnit aw móñw'iwta.

The Man with a Crippled Hand

(Mt 12.9-14; Mr 3.1-6)

⁶ Pu hisat pam nasuñwintalönnit ep tsotsvalkimi pákihqe ep tütutuqayna. Noq̄w hak táqa putvaq̄w málakiwtaqa pep nuhtuma. ⁷ Noq̄w tutavot tutuqaynayaqam Pharisee-sinmuy amumum Jesus aw tunatyawyuñwa, mátaq pi kurs pam nasuñwintalönnit ep put qalaptsinaniq̄w öviy'o; nen puma hihta ep put nëveltoynayani. ⁸ Noq̄w pay pam pumuy tunatyayamuy amumi mátsi'taqe, lákiwtaqat may'taqat aw pañqawu: Wunup-tut, sinsonve wunuwtaa. Noq̄w pam panhti. ⁹ Pahsat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Kurs nu umuy hihta tüviñtani. Ya hak nasuñwintalöñvaqat ep hihta lolmat, sen qalolmat hinhtiniq̄w pam súanta? Sen qatsit ayo táviniq̄ö', sen hovalaniq̄ö'? ¹⁰ Pu pam pumuy sohsokmuy amuhpa' yorikt, táqat aw pañqawu: Uhmañ tsihkwaa. Noq̄w pam panhti; noq̄w máat put ayañqwat máyat an pás powalti. ¹¹ Noq̄w puma itsívuñonaqtotiqe, hin as Jesus hintsatsnaniqey nánami yuaatota.

Jesus Chooses the Twelve Apostles

(Mt 10.1-4; Mr 3.13-19)

¹² Noq̄w pay ephaqam piw pam nāwaknaniqe haqami tsomomiq'a; nihqe tókep God aw nāwakna. ¹³ Noq̄w tālawvaq̄w, pam put aw nánatuwnayaqamuy wánwayhqe, pumuy amuñaq̄w pakwt löq̄ sihkay'taqamuy namorsta; nihqe pam pumuy Ayaiwyuñqamuy yan tuñwa, ¹⁴ Imuyu: Simon, ura pam put Peter yan tññwa, pu tupkoyat Andrewt, pu James-nit pu John, pu Philip-nit pu Bartholomewt, ¹⁵ Pu Matthewt-nit pu Thomas, pu Alpheus tiyat James-nit pu Simon, Zelotes yan tññwantiwhqata, ¹⁶ Pu James tupkoyat Judas-nit pu Judas Iscariot Jesus momñwituy amumi kurs mātapiñqata.

Jesus Teaches and Heals

(Mt 4.23-25)

¹⁷ Pu pam pumuy tsamkañw, pañq̄w hawhqe, haqam suntutskway'taqat ep wunu, kaysiwhqamuy put aw nánatuwnayaqamuy amumuma. Noq̄w qaan'ewakw hintaqam sinom put aw tūqayyuñwniqe, pu hihihita tūyay añq̄w qalaptuyaniqe öki, Judeat añq̄w-níkañw, pu Jerusalem añq̄w sohsokivaq'ö, pu pātuwaqatsit qalaveq Tyre añq̄w-níkañw pu Sidon añq'ö. ¹⁸ Pu ima tuyoy'ewakw hihikwsimuy akw okiwhinyuñqam

piw ökihqe powaltoti. ¹⁹ Noqw sinom sohsoyam as put aw tónokyaniqey nānawakna, pas pi put añqw suyan öqala yámakiwtaqe sohsokmuy qalapsintaqw öviy'o.

Happiness and Sorrow
(Mt 5.1-12)

²⁰ Noqw pam put aw nánatuwnayaqamuy amuhpa' yorikt, amumi pañqawu: Pas uma añ öokiwyaqam hahlayhpit epya, pi uma God moñwtunatyayat himuy'yuñwa. ²¹ Uma añ pu' tsöñsoiwtaqam hahlayhit epya, pi uma nāt ööyyani; pas uma añ pu' tsaykitaqam hahlayhpit epya, pi uma nāt tsutsúyni. ²² Ason sinom nuy Sinot Tiyat atsviy umumi qa suhtaq'ewye', nahpiy umuy lālaye', umumiq hihinñaqwe', umuh-natñwaniy himu itséheetnihqat pan ayo tūvayaqw, uma hahlayhpit epyani. ²³ Hisat panhtotiqw, uha hahlayhtote', pas hahlaytso'tinumyani, ispi meh, uma öveqatsit ep qaan'ewakw ahsatit makiwyaniquee; pi pay pan pumuy namat hapi God lavay'aymuyatuy hintsatsna. ²⁴ Nikañw is ókiwa, uma añ kahaksinomu, pi uma umuhhahlayhpiy pay ömahtota. ²⁵ Is ókiwa, uma añ öyiwyuñqamu, pi uma nāt tsöñso'ni; is ókiwa, uma añ pu' tsutsúyyaqamu, pi uma nāt qahahlaykahkañw tsaykitani. ²⁶ Pas sinom sohsoyam umuy lomayuaatotaqw, umuñem is óhini; pi pay pan hapi pumuy namat hakimuy nawip'ew God lavay'aymuyatuy yuaatota.

Love for Enemies
(Mt 5.38-48; 7.12a)

²⁷ Nikañw nu umuy inumi tūqayyuñqamuy umumi pañqawni: Uma umuhtuwqamuy amumi unañway'yuñwni; sinom umumi qa suhtaq'ewyaqamuy uma lolmat amuñem hintsatskani. ²⁸ Sinom umuy qalomáyuaatotaqw, uma pumuy amumi lomayuaatotani; pu umuy qaanhintsahsanyaqw, amuñem uma nāwakinwisni. ²⁹ Ason hak uhtayway sutsvaqw wuvahtaqw, um ayañqwat piw aw Itamantani; pu hak uh'usimniy uñ nawhke', uhnaypna enañ nāwaknaqw, um qa aw rohomnumni. ³⁰ Hakiy ūmi hihta tūviñtaqw, um put máqamantani, pu hihta uhhimuy kímahqat um aw ahoy qa tūviñtamantani. ³¹ Pu sinom umuy pāsyaníqat uma nānawakne', pay uma piw pan pumuy pāsyaní. ³² Ispi kurs pay uma umumi unañway'yuñqamuy-sa amumi unañway'yuñqw, hak sen put ep umuy hahlayhtini? Pay pi qaanhinwisqam pumuy amumi unañway'yuñqamuy amumi tuwat unañway'yuñwa. ³³ Pu kurs hak umuñem hihta lolmat hintsakq, uma tuwat put eñem lolmat hintsatskaqw ya sen hak put ep umuy hahlayhtini? Pay pi añ qaanhinwisqam piw pan hintsatska. ³⁴ Pu kurs pay um hakiy añqw hihta ömahtaniqey wūwankañw, hakiy sívat nasimokmaqaw hak put ep ūmi hahlayhtini? Pay pi añ qaanhinwisqam piw qaanhinwisqamuy nasimokhuylalwa, piw aw ahsatit ömahtotaniqey tuñlay'kahkañwo. ³⁵ Tis pi uma umuhtuwqamuy amumi unañway'yuñwni; nen lolmat hintsatskani; pu tūnasimokhuylalwani, qa hihta put ep tuñlay'kahkañwo. Nen uma qaan'ewakw ahsatit makiwyaní; piw Sus'oveqñihqat tūmatni. Pi pam añ qa tsúyakyañwuqamuy, qalölolmatuy enañ pás'i. ³⁶ Paniqw öviy uma nun'okwatni, Umunay hin núokwaniqw pan'i.

Judging Others

(Mt 7.1-5)

³⁷ Uma qa tūovelantotani; nen uma qa pantsaniwyani. Uma hakiy qa paysoqtotani, nen qa pantsaniwyani. Ason hak umuhpe qaanhtiqw, uma put pantaqat ep aw pōhikyamantani, noqw sinom tuwat umumi pōhikyani. ³⁸ Uma hihta kuwahtotimantani, noqw pu tuwat umumi himu kuwahtiwni. Sinom wukotuwani anqw mōo'taqat hihta kuytotat, put hūrs aqw nūnyuvut, pu wīlaniwhput, pu pas an wahohotaqat umumi o'yamantani. Pi uma hakiy enem hin tuwantotaqaw, pay piw pan umuñem tuwantiwmantani. ³⁹ Noqw pam tūwutsit hihta tuawi'taqat lavayhtiqe, amumi pañqawu: Ya sen hak qapostalqa hakiy qapostalqat haqami wikni? Ya puma qa nāma haqami pōvamiq posni? ⁴⁰ Pay hakiy aw tutuqayhqa put tutuqaynaqat epnihqe qa pavan pasniñwu. Nikañw ason pam pās tutuqaye', pep pu' pam put tutuqaynaqat pay antani. ⁴¹ Noqw ya um hinoqw uhtupkoy posmiq hihta hihsaq tuway'kañw, uhposveq lestavit pakiwtaqat qa aw unañwtavi'ta. ⁴² Noqw pantaqaw um hin uhtupkoy aw pañqawni: Itupko, nu as uhposkiy unem hōroknani, kītani, susmataqpi uhposveq lestavi pakiwtaqō'? Um nawip'ew hinmaqa, um mohti uhposnaqaw lestavit hōrokne', pahsat pu um suyan tālat taykañw, uhtupkoy poskiy hōroknani.

A Tree and its Fruit

(Mt 7.16-20; 12.33-35)

⁴³ Pi lomasipaltsoki soon hin'ewakw sipalat himuy'vañwu; piw qalomásipaltsoki soon nukñwat sipalat himuy'vañwu. ⁴⁴ Sinom himut-sokit hímunihqat aniwniyat akw tuwi'yuñwa. Soon hihta kūtay'taqat anqw nōnvospalat hak mawni; soon hak yōnōtskit anqw ōvat tsovalani. ⁴⁵ Sino lolma lomatumatyawtaqa unaññaqw hihta lolmat nōñantoyñañwu; noqw pam piw hak qalolma qalomátumatyawtaqa unaññaqw hihta qalolmat nōñantoyñañwu. Pi hak hin tumatyay'te', pan hapi yuaatañwu.

The Two House Builders

(Mt 7.24-27)

⁴⁶ Uma nuy Tutuyqawhqa, Tutuyqawhqa, yan tūñwantota. Nikañw uma hinoqw ilavayiy qa an hinwisa? ⁴⁷ Inuminihqa ilavayiy aw tūqaykañw put an hinmaqa hakiy antaqat nu umuy āawnani. ⁴⁸ Pam hakiy tāqat anta. Pam hak a'nō hánwahqe owat ep kihut yayhna. Noqw a'nō wukomunvaqaw, pāhu kihut aqw a'nō yēvantakañw, soon put wayáyaykinani, pam owat ep wunuqaw ōviy'o. ⁴⁹ Pu i' hak navotkañw put qa an hinmaqa hakiy tāqat anta. Pam hak qa qaqatspitaqat, pisave kīta. Noqw mūñañw put kihut aqw a'nō yēvantaqaw, pam āpiy sahpu; noqw pam kiwu qaan'ewakw kīqōti.

7

Jesus Heals a Roman Officer's Servant

(Mt 8.5-13)

¹ Noqw Jesus nuhtumi yuaataqe yúkut, Capernaum aqw'a. ² Noqw hakiy tsivót-sikip sanat solāwamuy amumi moñwit tumal'ayaat tūtuyhtiqe, pāpu pay mómoki. Noqw put moñwíat put pas kahkawna. ³ Nihqe pam Jesus tumalayat navotqe, Jew-sinmuy wukw'aymuyatuy put aqw ayata, okiw as pam aqwnen put tumal'ayayat qalapsinaniqat

puma put aw nānawaknaniqat òviy'ò. ⁴ Noq̄w puma Jesus aw òkihqe, pahsat pay qa nātusitotaqe pañqaw: Um put eñem yanhte', súanhtini. ⁵ Pas pam itamuy Jew-sinmuy hahlayhqe, itamuñem tsotsvalkit yuku. ⁶ Pahsat pu Jesus pumuy amumum aq̄w'a. Nihqe pam put kiyat aw hayiñw̄naq̄w, i' hak solāwamoñwi kwatsmuy put aw hōnaqe aw pañqawu: Tutuyqawhqa, pay um qa pas pew ò'qalni; soon nu yan'ewakniq̄w um ikiy aw papkini. ⁷ Paniq̄w òviy nu soon yan'ewaynīkañw nāp ūminiqey antani. Pay um panis lavayhtiḡw, pay itumal'aya qalaptuni. ⁸ Pi pay nu sukwat amumi maqaptsi'kañw qatu; noq̄w solāwam inumi maqaptsi'yuiñwa. Noq̄w nu hihtawat aw Yupa kitaq̄w, pam ahpiyiniñwu; pu hihtawat aw Pew'i kitaq̄w, pam inuminiñwu; pu ituwikiy aw Yanhtii kitaq̄w, pam panhtiñwu. ⁹ Noq̄w Jesus put navotqe, put aw kātayta; nihqe namtòkt, put añk hinnuyaq̄amuy amumi pañqawu: Nu umumi pas pañqawni: Pas nu qa haqam Israel-sinmuy amuhpe yan qapēvewnit tuwa, pas qae. ¹⁰ Noq̄w ima ayatiwyaq̄am ahoy kīve òkiq̄w, kurs pay tumal'aya tūtuyhqa pās qalaptu.

Jesus Raises a Widow's Son

¹¹ Noq̄w qavoiñvaq̄w pam haqami kitsókit Nain yan mātsiwhqat aw'i; noq̄w wūhaknihqam put aw nānatuwnayaq̄am put amumya, pu kaysiwhqam sinomu. ¹² Noq̄w pam kitsókit tuhpeyat aw hōtsiwm̄i hayiñw̄naq̄w, pi hakim hakiy tāqat mokput tūamwisa, put yuat put-sa tiyoti'ta; noq̄w pam koñnalavu. Noq̄w sinom kaysiwhqam kīñaq̄w wuhtit amumya. ¹³ Noq̄w Tutuyqawhqa put túwahqe put òkwatuwhqe, aw pañqawu: Qa pakmumuyaa. ¹⁴ Pu pam mokput awnihqe, hihta akw taviwisqat aw toño; noq̄w put yawwisqam sun hoñva. Noq̄w pam pañqawu: Tiyo, nu hapi ūmi pañqawni: Qatuptuu. ¹⁵ Noq̄w i' hak as mokpu qatuptuqa, pahsat yuaativa. Noq̄w Jesus put yuyat aw put mātavi. ¹⁶ Noq̄w puma sohsyam tsawinhinhtotiḡ, God pas hihtatotaqe, pañqaw: Pas hak pavan God lavay'ayaat itamumi pitsiwt̄a; pu' hapi piw God sinomuy pohta, kitota. ¹⁷ Noq̄w yan pam hinhtiqa Judea-tutskwat añ ahsupoq yuaatiwa, pu Galilee-tutskwat añ ahsupoq piwu.

The Messengers from John the Baptist (Mt 11.2-19)

¹⁸ Noq̄w John aw nānatuwnayaq̄am iit sohsok John āawnaya. ¹⁹ Noq̄w John put aw nānatuwnaq̄amuy lōqm̄uy nāmi wāñwayhqe, amumi pañqawu: Uma Jesus awnen aw pañqawni: Ya um hak God lavay'ayaat pas pávannihqa hisat pītuniqa, hal sen pi itam hakiy sukw nuhtayuiñwa? kītani. ²⁰ Noq̄w òviy puma Jesus aw pītuhqe, John amumi hin tutaptaqat pan Jesus aw pañqawu. ²¹ Noq̄w piw suhpahsat pam kaysiwhqamuy tūtuyyaq̄amuy qalapsinta, pu hīhihta akw qa kwañwáhinyuñqamuy; pu nukpanhihikwsimuy akw tuyqawīwyuñqamuy powata; pu qa postalyaq̄amuy kaysiwhqamuy pōsiyamuy tālawna, ²² Pahsat pu Jesus lavayhtiḡe, John aw nānatuwnaq̄amuy amumi pañqawu: Pay uma áhoynen, hihta aw yórikqey, pu navotqey John āawnani. Ima qapostalyaq̄am pōsiy tālawna; qayaktaqam nankwusa; tokoplelet tūtuyyaqam powaltoti; nanaqsópt nanapta; so'pum ahoy tātayya; pu añ ókiwyaqam lomatuawit nanapta. ²³ Noq̄w inuhpe qa unañwmokqa hapi pas hahlayhpit epni. ²⁴ Noq̄w John tuaw'aymat ahpiyniq̄w, pahsat pu Jesus sinmuy amumi John yuaativaqe pañqawu: Ya uma qayēsiwhpumi haqami hihta aw

kuyvawisa, sen pi pāqavit hūkañwuy akw wayayataqat aw'i? ²⁵ Noqw ya uma hihta aw kuyvawisa, sen hakiy lomayuwsi'taqat aw'i? Meh, lolmat yuusi'yuñqam, qarurúmyesqam pi momñwituy kiyamuy añ yēse. ²⁶ Noqw ya uma hihta aw kuyvawisa, sen hakiy God lavay'ayayat aw'i? Owi, noqw nu umumi pañqawni: Pam hapi God lavay'ayayat epñihqe pas pávani. ²⁷ It hapi pey'taqe pan lalvaya: Meh, nu hapi upyeve ituaw'aya ayatani; noqw pam uhsavo un háqe'niqat añ qenitani, yan'i. ²⁸ Pi nu umumi pañqawni: Pas momoymuy amuhpiy tihtiwyaqamuy amuñaqw John kūyit akw tūtuvoylalawhqa pas pávani. Qa hak God lavay'ayaat put epñihqe pas pávani. Noqw pay God moñwtunatyayat ep pas susqahimuniñqa put epñihqe pas pávani. ²⁹ Pi sohsoyam put aw tūqayyuñqam, moñwit eñem sivat òmalalwaqamuy amumum pay God-sa súantaqat pañqaqwa; nihqe John tuwiyat anwat kūyit akw tuvoylatoti. ³⁰ Noqw ima Pharisee-sinom, tutavot aw tuvoti'yuñqamuy amumum God tunatyayat qa kwusuyaqe, John ahpiy qa tuvoylatoti. ³¹ Noqw Jesus pañqawu: Ya sen nu pu' qatsívaptsiyuñqamuy hihta enañ namimhtaknani? Ya puma hihta anyuñwa? ³² Puma tsátsakwmuy kihsonve yesqamuy amonyuñwa. Puma nānami pañqaqwa: Itam umuñem lēlenyaqw, uma qa tiva; itam umuñem tsaykitaqw, uma qa tsayku, kitota. ³³ Oviy pi John kūyit akw tūtuvoylalawhqa pítuhqe, pōlavikit qa tūmoyta; piw oवालत qa hīhiko; noqw uma pañqaqwa: Pam nukpanhikwsit akw tuyqawiwa. ³⁴ Noqw nu' Sinot Tiat pítuhqe tūmoykañw, pu hīhikq, uma pañqaqwa: Is uti hunuka, wine pas qa öyñwu, moñwit eñem sivat òmalalwaqamuy, pu qaanhinwisqamuy kwatsiamu! kitota. ³⁵ Noqw pay pi suan unañwtalwuwni aniwñiy ahpiy lolmat namtakni'tañwu.

Jesus at the Home of Simon the Pharisee

³⁶ Noqw haqawa Pharisee-sino Jesus tūtsama. Noqw pam put kiyat aw pákihqe, tunösvoñat aw qatuptu. ³⁷ Noqw meh, hak pep kitsókive wuhti qaanhinmaqa yaw Jesus Pharisee-sinot kiyat ep tunösvoñat aw qátuhqat navota. Pahsat pu pam tatañpit añ kwañwáhovaqtuqat wihkuyit kūyiwtaqat kwusiva. Pam tatañpi hihta alabaster-owat añqat yukiwta. ³⁸ Noqw wuhti okiw pakkañw, put kukveq wunukañw, pahsat posvalay akw put kukyayt pāhomhtivakañw hōmiy akw put añ hōnta, nit kukyayt tsohtsonat, wihkuyit akw put lelwi. ³⁹ Noqw Pharisee-sino put tūtsamqa put aw tātayhqe, unañwpeq pañqawu: Pas ka as i' tāqa God lavay'ayaatnen, i' wuhti put aw tōñokqa hákiynihqat, pu hin hak hintaqat soon qa navotni; pam pi qaanhinmaq'ö. ⁴⁰ Noqw Jesus lavayhtiqe, put tūtsamqat aw pañqawu: Simon, nu as ūmi hiñqawni. Noqw pam pañqawu: Tūtutuqaynaqa, pañqawuu. ⁴¹ Noqw pam pañqawu: Ura hak tāqa sivat tūnasimokhuylawu. Noqw hakim lōyöm put aw hihta pōiwta; suhka put aw tsivót-sikip sunat sivat pōiwta; noqw suhka pakwt sīvata. ⁴² Noqw puma kurs hihta sisviniqiw pam pumuy lōqmuy amumi put pantaqat qe'wataqe paysoq ayo yuku. Taay, kurs nuy āawnaa, Ya uñniqw pumuy amuñaqw sen himuwa put pas pavan aw unañway'tani? ⁴³ Noqw Simon lavayhtiqe aw pañqawu: Pas nuyniqiw soon ka qa pam suswuhak ayo yúkuhqat pamwani. Noqw Jesus put aw pañqawu: Um suan aw wūwa. ⁴⁴ Pu pam wuhtit aw namtōkt, Simon aw pañqawu: Ya um it wuhtit aw qa tayta? Nu uhkiy aw pakiqw, um ikukuy eñem nuy qa kuyna; noqw i' pi pas posvalay akw ikukuy pāhomht, hōmiy akw añ hōna. ⁴⁵ Um

nuy qa tsohtsona, noqw i' wuhti nuy pakiqw, qa sūs ikukuy tsohtsona. ⁴⁶ Um iqötöy wihkuyit akw qa lelwi; noqw i' wuhti ikukuy wihkuyit kwañwáhovaqtuqat akw lelwi. ⁴⁷ Noqw öviy nu ümi pañqawni: Put qaantsakpiat nihtiwtaga put ahpiy ayo yukilti, kurs pam inumi pas unañway'taqw öviy'o. Nikañw hakiy aw qa wūhak qe'watiwkañw ayo yukiltiqw, pam pay qa pas God aw unañway'tañwu. ⁴⁸ Pu pam wuhtit aw pañqawu: Pay uhqaanhtipu uhpiy ayo yukiwa. ⁴⁹ Noqw ima put amum tunösvoñat aw yesqam pahsat unañwpeq pañqawu: Ya i' haknihqe, hikis hakiy qaanhtipuyat put ahpiy ayo yúkuniqey anta. ⁵⁰ Noqw pam wuhtit aw pañqawu: Uhqapevewni uñ ayo tavi. Um qa hin unañway'kañw nímani.

8

Women who Accompanied Jesus

¹ Pu it ahpiy pantaqw pam, tutskwat añ ahsupoq nakwsu, wuhkok-itsókinawita, pu pay kitsókinawita; nihqe God mönwtunatyayat ahpiy lomatuaawit nuhtumi yuaatinuma. Noqw ima pakwt löq sihkay'taqam put aw nánatuwnayaqam put amumya. ² Noqw hakim mó moyam piw put amum hinnumya. Pumuy amuñaqw haqawatuy amuhpiy pam qalomáhihikwsimuy ipwa, pu haqawatuy hihta akw qa pasiwyuñqw, pam pumuy qalapsina. Pu pam hakiy wuhtit Mary yan mätsiwqhcat añqw tsáñe'nihqamuy nukpanhihikwsimuy ipwa. Pam hak wuhti Magdala-kitsókit ep sinoiwta. Noqw pam put amum hinma. ³ Pu hak Joana, Moñwi Herod hihta himuyat aw tunatyawtaqat Chuzat nõmaata, pu hak Susana, noqw pu ahpiy wūhaknihqamu. Ima mó moyam hihta himuy akw put paañwantota.

The Parable of the Sower

(Mt 13.1-9; Mr 4.1-9)

⁴ Noqw kaysiwqhcam sinom put aw tsovalti; pu ahsupoq kitsókit añqw sinom put aw öki. Noqw tūwutsit hihta tuawi'taqat yuaaykuqe amumi pañqawu: ⁵ Hak tāqa tsalakin'uyto. Nihqe pam uylawhq, pēhu poshumi pōhpava yēvaya. Noqw sinom put atsmi wukukuykuyaqw, pu sūmawuy añ masay'yuñqam put soswa. ⁶ Noqw pēhu pikaqlöva yēvaya; nihqe panis kuyvat, pay tsahkwi, qa halasaminiqw öviy'o. ⁷ Noqw pēhu kutqōlpa yēvaya. Noqw kūta amum añ kuyvaqe, put lakna. ⁸ Noqw pēhu lomatutskwava löhö, nihqe kūkuyvaqe, tsivót-sikip sunat hōyokiwtagaqat aniwnaya. Yan pam lavayhtit, pu a'nō pañqawu: Tuqayvastotaa, uma pi naqvuy'yuñwa!

The Purpose of the Parables

(Mt 13.10-17; Mr 4.10-12)

⁹ Noqw put aw nánatuwnayaqam put tūviñtotaqe, aw pañqawu: Noqw ya i' tūwutsi hihta tuawi'ta? ¹⁰ Noqw pam pañqawu: Uma hapi God mönwtunatyayat ep himu tupkiwyuñqat māmatsyaniqat pam pantaqa umuñem yukiwta. Nikañw imuy pay amumi pam tūwutsit akw yuaatiwa. Puma as aw taykahkañw, soon tutwani; pu tūqaykahkañw, soon māmatsyani.

Jesus Explains the Parable of the Sower

(Mt 13.18-23; Mr 4.13-20)

¹¹ Noq̄w tūwutsi it hapi tuawi'ta: Poshumi hapi God lavayiata. ¹² Noq̄w pōhpava lōhōkqa hapi imuy amunyuñwa. Hakim lavayit as nanaptaq̄w, āpiy pay Nukpana pite', unañwayamuy añq̄w put ip-wañwu, nāphisat ka puma put tūtuptsiwe', ayo nōñakniniq̄w òviy'ò. ¹³ Noq̄w pikaqlōva lōhōkqam hapi imuy amunyuñwa. Hakim lavayit nanapte', hahlaykahkañw put kwusuyañwu. Noq̄w pay lavayi pumuy unañwayamuy añ qa hūrs ñapkiwtaq̄w, puma as hihsavo tuptsiwñi'yuñt, unaheppit aw òke', pay ayo lasyañwu. ¹⁴ Noq̄w kutqōlpa lōhōkqa hapi imuy amunyuñwa. Hakim lavayit nanaptaq̄e, pahpiy añ hinwisa. Nihq̄e puma yep qatist aw tunatyawkahkañw, pu hihta himuy-nikañw pu kwañwáewhpit ep hahlaykahkañw, lavayit qa aw tunatyawyuñq̄w, pam qa hihta aniwñañwu. ¹⁵ Noq̄w lomatutskwava lōhōkqa hapi imuy amunyuñwa. Hakim lavayit nanapte', lomaunañway'kahkañw, qa paysoq̄ put kwusuyañwu. Noq̄w puma nakwhani'yuñq̄w, lavayi unañwayamuy epeq̄ hihta aniwñañwu.

A Lamp under a Bowl
(Mr 4.21-25)

¹⁶ Qa haq̄ pi hak wihq̄ōhit úwiknat, tsaqaptat aq̄w kuhtañwu, pu sen puvuw̄hpiy atpipoq̄ put pānañwu. Pam qa panhtit, tsotsókpiyat aq̄w put tsokañwu, ep yuñtaq̄am tālat aw tāyuñwñiq̄at òviy'ò. ¹⁷ Pi qa himu tupkiwtaq̄a qa mātaqtini; piw̄ qa himu tupkiwtaq̄a qa nanaptiwe', añq̄e' kúrukni. ¹⁸ Paniq̄w òviy uma tunatyawkahkañw tūqayyuñwñi. Pi himuy'taq̄at hapi aw himu noiwñi; noq̄w pay ñastanihqa sohsok himuy kwayhni, hikis as pay suhpan hihta himuy'taq̄eyu.

Jesus' Mother and Brothers
(Mt 12.46-50; Mr 3.31-35)

¹⁹ Pahsat pu put tupkomat yuy amum pep òki; nīkañw kurs hin put aw òkini, sinom aw hūrs tsovawtaq̄w òviy'ò. ²⁰ Noq̄w hakim put āawnayaq̄e pañq̄aq̄wa: Uhtupkom uñuy amum ihpaq̄ hoñkahkañw, as ūmi hiñq̄aq̄waniq̄ey nānawakna. ²¹ Noq̄w pam lavayhti q̄e pumuy amumi pañq̄awu: Ima hakim God lavayiyat aw tūqaykahkañw, put añ hinwisq̄am hapi itupkomu, pu íñuu.

Jesus Calms a Storm
(Mt 8.23-27; Mr 4.35-41)

²² Noq̄w pam hisat aw nánatuwnayaq̄amuy amumum pākihut aq̄w pākihq̄e, amumi pañq̄awu: Itam kurs wuhkovatuphat ayoq̄wat aq̄w nōñakni noq̄w puma pañq̄w hoyóoyokuya. ²³ Noq̄w pumuy pāvaq̄e hoyóoyototaq̄w, pam puwva. Noq̄w patuphavaq̄e a'nō hukvaq̄w, amumiq̄ pāhu ohpokq̄, puma tusiewhtoti. ²⁴ Noq̄w puma Jesus awyaq̄e, tātaynayaq̄e, pañq̄aq̄wa: Moñwi, Moñwi, itam so'ni. Pahsat pu pam qatup-tut, hūkañwuy, pāhut a'nō hoñvantaq̄at enañ mēwa. Noq̄w pam qe'tiq̄w pas sutmakma. ²⁵ Noq̄w pam pumuy amumi pañq̄awu: Uma hinoq̄w qa tuptsiwñi'yuñwa? Noq̄w puma tsātsawnaq̄e, kātayyuñq̄e nānami pañq̄awu: Is uti í' hak himu tāqa! Hikis pi pas hūkañwuy pāhut enañ mēwaq̄w, puma aw tūqayyuñwa.

Jesus Heals a Man with Demons
(Mt 8.28-34; Mr 5.1-20)

26 Pahsat pu puma Galileet ayañqwat Gadaret ep sinmuy tutskwayamuy ep öki. 27 Noqw pam tutskwat aw yamakq, hak täqa kīnaqw put ahsawwa. Pam hak wūyavo nukpanhikwsimuy akw tuyqawiwtage qa yuwsī'ta; piw qa kīve qatut, tuamtuhsöt añ ki'tinuma. 28 Noqw pam hak Jesus túwahqe, a'nö hinñqawht, put atpipo nātuvat, pas tōnay añqe' pañqawu: Ya um nuy hinhtiniqat nāwakna, Jesus, uma pas Sus'oveqñiqat God Tíata? Um okiw nuy qa hintsanni. 29 (Tuyoy'ewakw hikwsit täqat añqw yámakniqat Jesus aw pañqawhq, öviy yan lavayhti.) As sivanamiqlólöt akw put somyat, put hokasomyat pu tütuwala. Noqw pay nukpanhikwsi qa sūs täqat tuyqawve', somhpiyat tutkitat, qayësiwhpumihaqami put lālayñwu. 30 Noqw Jesus put tüviñtaqe aw pañqawu: Ya um hin mätsiwa? Noqw pam pañqawu: Qaan'ewakw hintaqamu, yan'i. Pi kaysiwhqam nuhpanhikwsim täqat ahsomni yuñä. 31 Nihqe pam pumuy haqami a'nö hötsit qa aqw lālayniqat puma Jesus aw nānawakna. 32 Noqw pep tsomot ep qaan'ewakw hintaqam pitsötim nōnova. Noqw pitsötimuy amuhsonmi yuñniqat pam nakwhaniqat öviy puma Jesus aw ö'qala. Noqw pam pumuy nakwhana. 33 Noqw pahsat pu nukpanhikwsim täqat añqw nōñakt, pitsötimuy amumi yuñä; noqw puma pan tōnawtaqam a'nö yuh-tukqe, wuhpatelat añ patuphamiq tsotsó'yaqe paöysoa. 34 Noqw pumuy nopni'yunqam hiniwhitiqw aw yórikyaqe, watqaqe, kīve put tūawvaya, pu añqe' tutskwavaa. 35 Noqw pahsat pu sinom hiniwhitiqat aw kuyvawisa. Nihqe puma Jesus aw ökihqe, täqat tutwa, kurs nukpanhikwsim put añqw nōñakq, pam yuwsī'kañw, suyan wuwñi'kañw Jesus kukveq qatu. Noqw puma pas tsätsawna. 36 Noqw hakim hiniwhitiqat aw yórikyaqam i' hak as nukpanhikwsimuy akw tuyqawiwtage hin qalaptuqat aw kuyvawisqamuy äawnaya. 37 Pahsat pu sohsoyam Gadara-sinmuy tutskwayamuy añ ahsupoq yesqam pam pumuy amuñaqw ahpiyniqat Jesus aw ö'qalya, puma pas pavan wuhpukyaqe öviy pan lavayhtoti. Noqw pam päkihut aqw wūvi, haqaqw pítuhqey aqw áhoyniqee. 38 Noqw i' täqa as nukpanhikwsimuy akw tuyqawiwtañwuqa as Jesus ámunniqey aw ö'qala. Noqw pay pam put hōnaqe aw pañqawu: 39 Um uhkiy awnen, God uñem hihta qaöwíhinhtiqat lalvayni. Noqw pam ahpiynihqe, hin Jesus put añem hihta qaöwíhinhtiqat kitsókive ahsupoq tunvotna.

Jairus' Daughter and the Woman who Touched Jesus' Cloak
(Mt 9.18-26; Mr 5.21-43)

40 Pu Jesus ahoy pituqw, sinom hahlaykahkañw put ahsawvaya, puma put nuhtayyuñqe öviy'ö. 41 Noqw meh, hak täqa Jairus yan mätsiwhqa, tsotsvalkive moñw'iwtaqa, Jesus aw pítuhqe, put kukmiq nātuvat, pam kīyat awniqat put aw ö'qala. 42 Pam sükw manti'taqw, pam okiw mómoki. Māna pakwt löq sihkay'taqat pahsa'haqam yahsañwni'ta. Noqw Jesus put ámunniqw sinom put añqw hūrs homimitiwisa. 43 Noqw hak wuhti pakwt löq sihkay'taqat yahsañwuy añ uñwáy'taqe pep nuhtuma. Okiw pam as tütuhiktuy amuhpa' sohsoq hihta himuy sohsoq. Noqw qa hak put qalapsina. 44 Noqw pam hak wuhti Jesus ahkwayñavo aw pítuhqe, yuwsiyat qalawñwayat aw toño. Noqw pahsat pay put uñwáat sūlawhti. 45 Noqw Jesus pañqawu: Ya hak inumi toño? Noqw sohsoyam qa pūmayaqey pañqawaqw, pu Peter suñwámuy amumum put aw pañqawu: Moñwi, pi sinom kaysiwhqam ümi homimitotaqw, pas piw hak ümi tónokqat um tüviñlawu? 46 Noqw Jesus pañqawu: Pay pas hak inumi toño;

ōviy pi inuhpiy öqala yamakq, nu navota. ⁴⁷ Noqw wuhti pas kurs hin qa nātuwiwniqey navotqe, okiw tururutikañw, awnihqe, put atpipo nātuvat, aw pañqawu; hinoqw pam put aw tónokqey sohsokmuy sinmuy amutpik put āawna, pu hin pam suqlaptuqeyu. ⁴⁸ Noqw Jesus put aw pañqawu: Itii, pay um hahlayhtini. Pay uhqapevewni uñ pās qalaptšina. Um qa hin unañway'kañw nímání. ⁴⁹ Noqw nāt pam yuaataqw, hak tsotsvalkit aw moñwit kīyat añqw pítuhqe, moñwit aw pañqawu: Pay okiw uhti mōki; pay um Tutuqaynaqat qa aw nunuiñni. ⁵⁰ Noqw pay Jesus put navotqe, aw pañqawu: Pay um qa hin unañway'tani; pay um panis-sa tuptsiwni'tani; pay soon pam qa qalaptuni. ⁵¹ Noqw pam kīmi pákihqe, sinmuy yuñniqat pumuy mēwa. Hal pay Peter, pu James, pu John, pu mānat náat-nit pu yuat, puma aw yuñniqat pañqawu. ⁵² Noqw kīve pay yuñqam sohsoyam tsaykikahkañw ókiwlalwa. Noqw pam amumi pañqawu: Uma qa tsaykitani, Pam qa mōki; pi pam pūwi, kita. ⁵³ Noqw puma aw tutsíwtsuyhti, suyan pi mokpuniqw öviy'ó. ⁵⁴ Noqw pam sohsokmuy pañqw lālayht, mānat māyat nuat, aw pañqawu: Māna, wunuptuu. ⁵⁵ Noqw put hikwsiat ahoy aw pituqw, pay pahsat pam qatuptu. Noqw puma hihta put nopnayaniqat pam amumi pañqawu. ⁵⁶ Noqw put naat yuyat amum kātayta. Noqw Jesus pay puma pep hiniwhtiqtat pas qa hakiy āawnaniqat amumi qaöwítutapta.

9

Jesus Sends out the Twelve Disciples

(Mt 10.5-15; Mr 6.7-13)

¹ Pahsat pu pam pakwt lōq sihkay'taqamuy put aw nánatuwnayaqamuy sūmi wáñwayhqe, sohsokmuy nukpanhihikwsimuy amumi pumuy öqalhuyta, pumuy amumi tuyqawi'yuñwniqata; pu puma hīhihta akw tūtuyyaqamuy qalaptshintotaniqat pumuy pan öqala. ² Nihqe pam pumuy God moñwtunatyayat yuaatinumyaniqat añqe' ayata, pu tūtuyyaqamuy qalaptshintiwisniqata. ³ Nihqe pam pumuy amumi pañqawu: Uma qa hihta hinkahkañw, añqe' nankwusani. Qa natöñpi'wisni, qa tukpuy'wisni, qa nitkay'wisni, qa sīvay'wisni; uma qa lōqmuy napnay'wisni. ⁴ Pu uma haqami kīmi yuñe', pep yesmantani, nit pu pañqw ahpiyyamantani. ⁵ Pu hak umuy qa pās oyaqw, uma put kitsókit añqw ahpiyye', umuhkukuy añqw qōat tsatswiyamantani. Pam pumuy amunkiwakw hihta situawi'tani. ⁶ Noqw puma añqe' kitsókinawit nankwusaqe, lomatuwawit yuaatinumya, pu sohsovik sinmuy qalaptshintiwisa.

Herod's Confusion

(Mt 14.1-12; Mr 6.14-29)

⁷ Noqw Jesus hīhihta hinhtiqtat Moñwi Herod navotqe, kurs hinhtini, yaw John mokiwyuy añqw ahoy tātayhqtat haqawat pañqawaqw öviy'ó. ⁸ Noqw pētuyniqw yaw Elias mātakti; pu pētuyniqw yaw hisat God lavay'aymuyatuy amuñaqw himuwa ahoy tātayi. ⁹ Noqw Herod pañqawu: Ura nu John qötötku; noqw ya i' hákiyniqw nu iit navota? Nihqe öviy as pam put aw yórikniqey nāwakna.

Jesus Feeds the Five Thousand

(Mt 14.13-21; Mr 6.30-44; Jn 6.1-14)

10 Noq̄w ayaiw̄yuñqam ahoy ökihqe, hihta hinhtotiqey sohsok Jesus äawnaya. Noq̄w pam pumuy tsamkañw kitsókit Bethsaida yan mätsiwhqat aqlavo qayësiwhpumi haqamii. 11 Noq̄w sinom put nanaptaqe añkya; noq̄w pam pumuy amumi unañwtapqe, God moñwtunatyayat amumi yuaata, pu okiw as qalaptuyaniqey tunatyawyuñqamuy qalapsina. 12 Noq̄w tapkiwmaq̄w ima pakwt löq sihkay'taqam put awyaqe aw pañqaqwa: Um sinmuy añqe' hōnaq̄w, puma kitsókiva nankwusani, pu tutskwavaa; nen pañqe yesve', hihta tunöstutwani; taq itam yep qayësiwhput epya. 13 Noq̄w pam pumuy amumi pañqawu: Huvam pumuy nopnaya. Noq̄w puma pañqaqwa: Itam panis tsivot pölavikit mumriñput oyi'yuñwa, pu löqmuy pākiwh TUYU. Pay panis pi as itam imuy sohsokmuy amuñem tunöstuiwise'- sa pi panhtotini. 14 Puma tsivot-sikip sōmorit pahsa'haqam tahtaqtayaq̄w öviy'o. Noq̄w pam put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Uma löp-sunat pakwt sihkay'taqamuy yesvanayani, pu aqwhaqami pañsa' uma yesvanayani. 15 Noq̄w puma panhtotiqe, sohsokmuy pan yesvanaya. 16 Pahsat pu pam tsivot pölavikit löqmuy pākiwh TUYU enañ ömahtat, ömiq taykañw, put ep hahlaytit, yónoyhtat, put aw nānatuwnayaqamuy amumi oya; noq̄w puma sinmuy amuhpa' o'ya. 17 Noq̄w puma nōñsaqe sohsoyam ööya. Noq̄w puma añ yónoyhput akwsiñqat tsovalayaqe, pakwt löq sihkay'taqat hoaput añ opomnaya.

Peter's Declaration about Jesus

(Mt 16.13-19; Mr 8.27-29)

18 Noq̄w pay ephaqam pam put aw nānatuwnayaqamuy amumum haqam nālanikañw, God aw nāwakna. Nihqe pam yúkuhqe, pumuy tüviñtaqe amumi pañqawu: Ya sinom nuy hákiynihqat pañqaqwa? 19 Noq̄w puma lavayhtotiqe pañqaqwa; Um yaw John küyit akw tütuvoylalawhqanihqat haqawat pañqaqwa; noq̄w haqawatuyniqw yaw um Elias; noq̄w pētu pañqaqwaqe, yaw hisat God lavay'aymatniñwuqamuy amuñaq̄w himuwa mokiwyu añq̄w ahoy tātayhqat pañqaqwa. 20 Noq̄w pam pumuy amumi pañqawu: Noq̄w úmuyniqw nu' hak'i? Noq̄w Peter lavayhtiqe aw pañqawu: Um hapi Christ, God añq̄w Moñw'asi'taqa.

Jesus Speaks about His Suffering and Death

(Mt 16.20-28; Mr 8.30-9.1)

21 Noq̄w pam pumuy pās mēwaqe, puma qa hakiy put äawnayaniqat amumi pañqawu. 22 Pu amumi pañqawu: Nu' Sinot Tiat pas kurs hin hīhihta añ qa kānavotni. Ima wukw'a'yat pi nuy tüvayani, God awwat mohpeq momñwituy amumum-nikañw, pu tutavot tütutuqaynayaqamuy amumuma; nen nuy nīnayani; noq̄w pāyis tālat ep nu ahoy tātayni. 23 Pu pam sohsokmuy amumi pañqawu: Inuñk hinmani qey nāwaknaqa nawus soon qa nātatahtat, talōñwiwmaqat añ nahoylehtsiy ikwiltat, inuñkmantani. 24 Taq hak qatsiy ayo táviniqey nāwaknaqa hapi put kwayhni; pu ason hak haqam inuñem qatsiy kwayhqa tuyqawvani. 25 Puyaw as sino tüwaqatsit sohsok himuy'vakañw, nāp qatsiy kwahe', pu sen tüwiwe', hin pam put akw moñvastini? 26 Ispi hak nuy Sinot Tiyat, pu ilavayiy hahmanq̄w put hapi nu hahmanni, hisat nu pite', pas hímuniqh̄ey pan namtaknee, pu Ina, qahováriw̄yuñqamuy hoñvia'yatuy amumum nuy pas kaptsi'taq'ö. 27 Nikañw nu umumi pas súañqawni: Ima haqawat yep hoñqam soon nāt mokiwyu ep ökit, pay God moñwtunayayat aw yóriyani.

The Transfiguration

(Mt 17.1-8; Mr 9.2-8)

²⁸ It ahpiy nanalsikishaqam talq, pam Peter-nit, John, pu James, pumuy tsamkañw, nāwaknaniqe haqami tūkwiimiq'a. ²⁹ Noqw nāt pam nāwakintaqw, pitsánwaat alōñti; noqw yuwsiat qōtsatiqe pas talqaqsala. ³⁰ Noqw meh, hakim lōyōm tāqat pepeq put amum yuaata, hak Moses-niqw pu Elias; ³¹ Ima hakim lolmat tālawñwat pitsánway'kañw mātaqtique, Jesus amum yuaata. Pam hin Jerusalem-kitsókit epeq God tunatyayat aw antsane', yañqw qatsit ahpiyniqat yuaatota. ³² Noqw Peter-niqw pu put amumyaqam pūwuwuy akw mañuiwuyñwa, nīkañw puma havivokalyaqe put lolmat pitsánwayat aw yórikya, pu lōqmuy tāqatuy put amum wunuw-taqamuy amumi. ³³ Noqw puma pay put añqw nakwsuniqw, Peter Jesus aw pañqawu: Tūtutuqaynaqa, pas hapi itam yépeqyaqw pam itamuñem lolma. Himu as ōviy itam payhp kistotani sukw ūñem-nit, sukw Moses éñem-nit, pu sukwat Elias éñemi, pam kíta, hiñqawhqe qya mātsi'kañwo. ³⁴ Noqw nāt pam yan hiñqawlawhq, ōmaw pumuy nākwapnaqw puma tsaw-iniwkahkañw, ōmawuy aw yuña. ³⁵ Noqw ōmawuy añqaw hakiy tōnaat pañqawu: I' hapi pas aw iunañwa Itii; put uma aw tuqayvahsi'wisni. ³⁶ Noqw hakiy lavayyukuqw, pay Jesus pep nālaniqw puma aw yórikya. Noqw pay puma put pas qa lavaytaqe, hin yórikyaqey pas qa hakiy āawnaya ephaqamo.

Jesus Heals a Boy with an Evil Spirit

(Mt 17.14-18; Mr 9.14-27)

³⁷ Noqw qavoñvaqw, pumuy tūkwiñaqw hanqw, kaysiwhqam sinom Jesus ahsawvaya. ³⁸ Noqw meh, hak tāqa sinmuy amuñaqw tsa'lawhqe pañqawu: Tutuqaynaqa, um as itiy tiyot ókwatuwni; taq nu pas put-sa ti'ta. ³⁹ Noqw meh, qalomáhiwski put ñuaqw, pam pahsat pay a'nō tōqtit, homimiykukañw moañaqw qōtmokiwtañwu. Noqw pam put okiwsane', pēp qa mātapñwu. ⁴⁰ Noqw as ūmi nānatuwnayaqam hikwsit tiyot añqw ayo hóroknayaniqat nu amumi nāwaknaqw, pay puma kurs soon panhtotini, kíta. ⁴¹ Noqw Jesus lavayhtiqe pañqawu: Is ohi, uma qatuptsiwñi'yuñqam nukushinyunqamu! Ya nu hihsavohaqam umumum yankañw umuy maqsonlawni? Pew uhtiy wikii. ⁴² Noqw nāt pam awniqw pay nukpanhikwsi tiyot tūvaqe, put a'nō homimiykuna. Noqw Jesus tuyoy'ewakw hikwsit mēwaqe, tsākw qalaptinat, nayat aw put ahoy tavi. ⁴³ Noqw puma sohsoyam God a'nō ōqalayay ep aw kātayyuñwa.

Jesus Speaks again about His Death

(Mt 17.22-23; Mr 9.30-32)

Noqw nāto puma nanáp sohsok hihta Jesus hinhtiqat ep kāwuwantotaqw, pam put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqawu: ⁴⁴ Uma iit lavayit hapi u'ni'yuñwñi. Nu' Sinot Tiat hapi nāt sinmuy ōqalayamuy aw mātaviwñi. ⁴⁵ Noqw pay puma it lavayit qa māmatsya. Pam pumuy amumi tupkiwtaqw, ōviy kurs hin puma put mātsi'yuñwñi. Noqw puma as Jesus put tūviñtotanikañw nānahtsopya.

Who Is the Greatest?

(Mt 18.1-5; Mr 9.33-37)

⁴⁶ Noqw puma yuaatotaqe, pumuy amuñaqw haqawa pas pávanihqat ep nāñwuy'yuñwa. ⁴⁷ Noqw Jesus pumuy unañwpeq tunatyayamuy mātsi'taqe, hakiy tsākw tsōpahtat, naqlap tavi; ⁴⁸ Nit pumuy amumi

pañqawu: Hak hapi inatñwaniy añ it tsākw pās távihqa nuy hapi pās távini; pu nuy pās távihqa nuy añqw távihqat hapi pās távini. Pi umuñaqw qanāhihtay'taqa hapi suspavanni.

Who Is not against You Is for You
(Mr 9.38-40)

⁴⁹ Noqw John lavayhtige pañqawu: Moñwi, itam hakiy tāqat tutwa. Kurs pam uhnatñwaniy aw yankañw nukpanhihikwsimuy nuhtuñaqw ipwanta; noqw itam put mēwaya, pam qa itamum uñk hinnumqw òviy'ò. ⁵⁰ Noqw Jesus put aw pañqawu: Uma qa mēwantotani; pay qa itamuh-pew'iwtaqa itamumniñwu.

A Samaritan Village Refuses to Receive Jesus

⁵¹ Noqw pam òmi wíkiwniqat aw pítutoqw, pam Jerusalem aqw sutuktaniqey su'qalti. ⁵² Nihqe pam añwu tuaw'aymuy napyeve aqw ayata; noqw puma ahpiyyaqe, Samariat ep sinmuy haqam kitsókiyamuy aw òki, haqam enem qenitotaniqee. ⁵³ Noqw pay sinom put qa tsúyakya, sumataq pam Jerusalem aqw tunatyawmaqw òviy'ò. ⁵⁴ Noqw lōyöm put aw nānatuwnaqam, James-niqw, pu John, puma pan yórikqe pañqawu: Tutuyqawhqa, um as itamuy pan nakwhanaqaw, itam Elias anhte' pañqawhq, òñaqaw ūwiñw hāwe' pumuy taqtsoknani. ⁵⁵ Noqw pam namtòkt pumuy qòhqòyhqe, amumi pañqawu: Uma hihta hikwsit añ hinmaqey qa mātisi'ta. ⁵⁶ Pi nu' Sinot Tiat sinmuy qatsíyamuy qa hovalaniqe pitu, pi nu pumuy ayo óyaniqe òviy pitu, kita. Noqw puma ahpiy sutsvo kitsókimiya.

The Would-Be Followers of Jesus
(Mt 8.19-22)

⁵⁷ Noqw pumuy ahpiy haqamiyaqaw, hak put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, nu uñ haqaminiqaw uñkmantani. ⁵⁸ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay ima sisikahtayht haqe' qölöy'yuñwa, pu súmawuy añ masay'yuñqam totokpi'yuñwa; noqw pi nu' Sinot Tiat haqam iqötöy nāsuñwnaniqey ñastaa. ⁵⁹ Pu pam sukwat aw pañqawu: Inuñki. Noqw pam pañqawu: Tutuyqawhqa, um nuy nakwhanaqaw, nu mohti inay amht, pu' uñkni. ⁶⁰ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay pi so'qamuy amunyuñqam ason amuñaqaw so'pumuy amyani. Noqw um ahpiyenen God moñwtunatyayat yuaatinumni. ⁶¹ Pu piw suhka put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, nu uñk hinmani. Noqw um nuy nakwhanaqaw, nu mohti ikiy ep yesqamuy amuminen òqalat, pu' uñkni. ⁶² Noqw Jesus put aw pañqawu: Hak pās ay qōritivat, ahoy taymaqa God moñwtunatyayat aw qa ápiyniqey anta.

10

Jesus Sends out the Seventy

¹ It atsve pu' Tutuyqawhqa hakimuy payhp sunat pakwt sihkay'taqamuy namorstaqe, lōlōqmuy añqe' ayata, puma kitsókinawit nankwusaniqata, pu tutskwavaa, Jesus haqaminiqey tunatyawmaqat pañsoq haqamii. ² Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pas as ūyi tukwsiwtaqa a'nōniqw, tumal'a'yat híkiyomu. Oviy uma Uyi'taqat aw pan nānawaknaqaw, pam hakimuy tsovalayaniqat aw ayatani. ³ Taay, uma añqe' nankwusani. Meh, nu hapi umuy añqe' ayatani. Noqw uma mamñiatuy amún hakimuy kwēkwewhtuy amúnyuñqamuy amuhpa'

hinnumyani. ⁴ Uma qa sivamoki'wisni; piw qa tukpuy'wisni; qa totsmaskay'wisni. Uma qa sōwu haqam hakiy aw yuaatotamantani. ⁵ Pu umuñaqw lōyōm haqam kīmi pake', mohti pañqawmantani: Nam yep kīvit kwakwhat yēsee. ⁶ Noqw ason kurs hak pan tunatyawtaqa pep qatuqw, pay umuhkwakwha pep huruhtimantani. Pu kurs qa pantaqw, pay pam umumi áhoymantani. ⁷ Nen uma pep kīve qate', hihta umuy nopnayaqw, put uma nōsmantani, pu hikwmantani. Pay tumalay'taqa ahsatiy hihkay'tañwu. Uma qa paysoq kīnawit kikinumtinumni. ⁸ Pu uma haqami kitsókimi pakiqw, umuy pās taviye', hihta umumi tunōsvoñahotaqw, put uma nōsmantani. ⁹ Nen uma pep tūtuyyaqamuy qalapsintamantani; nen amumi pañqawmantani: God moñwtunatyaaat umumi hayiñw'iwta. ¹⁰ Pu kurs uma haqami kitsókit aw pakiqw, umuy qa pās taviyaqw, pep kitpiponen pañqawmantani: ¹¹ Hikis pi umuhkitsokiy ep qōat itamumi hūrstiqaq itam umunkiwakw tsatswiya. Noqw pay uma it navoti'yuñwni: Pas as God moñwtunatyaaat umumi hayiñw'iwta. ¹² Noqw nu umumi pañqawni: Hisat God sinmuy amuñem hin yukuqw, pep pu' pep kitsókit ep sinmuy amuñem is óhini. Put talōñvaqat ep pep kitsókit ep sinom pas kānanaptani, Sodom kitsókit ep sinmuy amuhpenihqee.

The Unbelieving Towns

(Mt 11.20-24)

¹³⁻¹⁴ Nihqe pam pañqawu: Is ohi, úmaa, Chorazin ep sínomu! Is ohi úmaa, Bethsaidat ep sínomu! Nu as umuhpa' qatsá' kātatayhpit tumaltaqw, uma nāp umuhtunatyay añqw qa lasya. Oviy hisat hin yukiltiniqat aw pituqw umuñem pas is óhini! Pep pu' imuy Tyre ep sinmuy amuñem-nikañw pu Sidon ep sinmuy amuñem umuhpenihqe pay soon pas nuhtsel'ewayni. Pi nu as pumuy amuhpa' hisat kātatayhpit tumaltaqw, puma soon qa anahaat yūyaht, qóhtsapsomove yesvani. Pan puma namtahnayani, nāp tunatyay añqw lasyaqeyu. ¹⁵ Noqw úmaa, Capernaum ep sínomu, ya uma ómiq nātsókaya? Uma nāt maskimiq tūviwyani. ¹⁶ Nihqe pam put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Umumi tūqaytaqa inumi hapi tūqaytani; pu umuy qahihtataqa nuy hapi qahihtatani; pu nuy qahihtataqa nuy añqw tavihqat hapi qahihtata.

The Return of the Seventy

¹⁷ Noqw ima payhp sunat pakwt sihkay'taqam añqe' nankwusaqe, hahlaykahkañw ahoy ókihqe pañqaqwa: Tutuyqawhqa, hikis pi pas nukpanhihikwsim itamumi tuqayvastota, itam uhnatñwaniy aw yankahkañw amumi pañqaqwaq'ó. ¹⁸ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Nu Satan talwihpikit an óñaqw posqw tuwa. ¹⁹ Nu hapi imuy tsūtsu'tuy-nikañw, pu putskohmokyunqamuy amumi wukukuykuyaniqat aw umuy óqalmaqa, pu tuwqat óqalayatsohsok aw'i. Noqw óviy soon himu umuy tūhotani. ²⁰ Nikañw hīhikwsim umumi tuqayvastotaqat qa put ep uma hahlayyani. Pi umuhnatiñwani óveqatsit ep pey'yuñwa. Tis pi uma put hapi ep hahlayyani.

Jesus Rejoices

(Mt 11.25-27; 13.16-17)

²¹ Noqw pahsat Jesus hikwsiy añ hahlayhtiqa, pañqawu: Kwakwhay Inaa, óveqatsit-nikañw pu tūwaqatsit aw Tutuyqawhqa, Kwakwhat pi um iit yantaqat añ wuwni'yuñqamuy, pu qaūnatuy amumi tupki'tat, titipostuy amunyuñqamuy amumi mahtakta. Pantani Inaa, pam hapi

uñniqw súanta. ²² Sohsoy himu Inay añqw inumi noiwa. Noqw hakiy God Tíyatnihqat qa hak navoti'ta, pas Náat-saa; pu Naat hákiyinihقات qa hak navoti'ta, pas put Tíat-saa, pu Tiat, hakiy put mahtaktaniqw pam píwu. ²³ Pu pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi namtókt, pay púmuy-sa amumi pañqawu: Hakim umuy hihta aw yórikyaqat aw yórikyaqam hahlayhpit epya. ²⁴ Pi nu umumi súañqawni: Kaysiwhqam God lavay'aymatniqw pu añ momñwit umuy hihta aw yórikyaqat as aw yórikyaniqey nánawaknakahkañw hapi qa aw yórikyaya, pu umuy hihta nanaptaqat as nanaptanikañw qa nanapta.

The Parable of the Good Samaritan

²⁵ Noqw meh, hak tutavot aw tuvoti'taqa wunuaptut, put aw tuwan-taniqey aw pañqawu: Tütutuqaynaqa, ya nu hihta hinhte', qatsit qaso'taqat himuy'vani? ²⁶ Noqw Jesus put aw pañqawu: Ya tutavot añ hin pey'ta? Um hin añ túñwanta? ²⁷ Noqw pam lavayhtiqey pañqawu: Um God Uhtu-tuyqawhGay sohsok uh'unañway akw aw unañway'tani, pu sohsok uh-hikwsiy akw'a, pu sohsok uh'öqalay akw'a, pu sohsok uhwuwniy akw'a. Pu pas hin nāmi unañway'taqey pan uhsinosñway aw unañway'tani. ²⁸ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay um súañqawu. Yan um hinme', soon qa qátuni. ²⁹ Noqw pay pam nēnem qenitaniqey nāwaknaqey, Jesus aw pañqawu: Noqw hak isinosñwa? ³⁰ Noqw Jesus lavayhtiqey pañqawu: Hak tāqa Jerusalem añqw Jerichot aqwniqw, hakim uuyiñt put nuaya, pu put añ yuwsiyat poswayat, õputotat, ahpiyya, hihin taytaqat mātapyaqey. ³¹ Noqw piw hak God awwat moñwi pañsoo; nihqey pam put aw yórikye, pay put ehpeq yūmosaa. ³² Noqw hak Levit ahpiy sino piw put an pañso pítuqey, put aw tātayht, pay piw ehpeq yūmosaa. ³³ Noqw hak Samariat añqw sino haqaminikañw, put haqam qatsqa aw pitu. Nihqey pam put túwahqey, put õkwatuwa; ³⁴ Nihqey put awnihqey, haqey' hintsanyaqat añ somhta, wihkuyit wine enañ wutskañwo; nihqey put nāp moropkoy aqw tsokat, pu yeyespimi put wīki; nihqey aw unañwtavi. ³⁵ Pu õviy qavonñaqw pam ahpiynikañw, sunat sīvat hóroknat, ki'taqat maqat, put aw pañqawu: Um it tāqat aw tunatyaltini. Nen ason kurs um it epnihqey hóyokiwtaqat sohsokniqw, nu piw pite', put ahoy ūmi sisvini, pam kita. ³⁶ Taay, ya uñniqw imuy payhkumuy amuñaqw himuwa tāqat tūhototaqat sinosñwaata? ³⁷ Noqw pam pañqawu: Pay hapi put õkwatuwhqey. Pahsat pu Jesus put aw pañqawu: Taa, Yupa, um put an hinmani.

Jesus Visits Martha and Mary

³⁸ Noqw pumuy pañ haqamiyaqw, Jesus haqami kitsókimi paki. Noqw hak wuhti, Martha yan mātasiwhqey, kiy ep put pās tavi. ³⁹ Noqw pam hakiy Mary yan mātasiwhqey tupkoy'ta. Noqw pam hak Jesus atpip qatukañw put yuaataqw aw túqayta. ⁴⁰ Noqw Martha hihta qaa'saqalqey qa suyan unañway'taqey, Jesus awnihqey aw pañqawu: Tutuyqawhqey, pay itupko nuy mātapiq, nu nāla hihta aw hintsaki. Noqw ya pam uñniqw qa hinta? Um õviy aw pañqawhqey, inumi unañwtapni. ⁴¹ Noqw Jesus lavayhtiqey put aw pañqawu: Martha, Martha, pas um hihhihta pis'oqhintaqey qa suyan unañway'ta. ⁴² Pay hak sūk hihta aw tunatyaltimantani. Noqw Mary put nukriwat namorsta. Soon pam put nawhkiwni.

11*Jesus' Teaching on Prayer**(Mt 6.9-13; 7.7-11)*

¹ Noqw hisat pam haqam nāwaknaqe yukuqw, suhka put aw nānatuwnaqa aw pañqawu: Tutuyqawhqa, um as itamuy hin nāwakintotaniqat itamuy tutuwnani, ura John put aw nānatuwnayaqamuy hin tutuwnaqat pan'i. ² Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Uma nānawakne', kitotamantani: Itanaa, òveqatsit ep qátuhqa, nam uhnatñwani pas kaptsi'tiwaa. Nam uhmoñwtunatyay aw pítuu. Nam uhtunatyatya tūwaqatsit ep pasiwhtii, òveqatsit ep hin pasiwhtiqey pan'i. ³ Um okiw nāqavo itamuy itahtunòsmakiway huylawni. ⁴ Pu um okiw itahqaanhtipuy itamuhpiy ayo yúkuni; pay itam sohsokmuy itamuhpewi qaanhtotiqamuy amuhpiy put ayo yuykutiwisa. Pu um okiw itamuy unaheppit qa añ tsāmi'mat, hakiy qalolmat añqw itamuy ayo òoyhtimani, pay yan'i. ⁵ Pu pam pumuy amumi pañqawu: As kurs haqawa umuñaqw kwātsi'te' suhtokihaq put awnen, aw pañqawni: Ikwatsi, um as payhkomuy pòlavikit nuy nasimokmaqani. ⁶ Taq ikwātsi waynumqe inuhpe pituqw, kurs nu hihta put nopnani, kítani. ⁷ Noqw pam ahpañaqw lavayhte' pañqawni: Um nuy qa soontsahtsanni. Pay ikiy uhtsiwta; noqw itim inumum tōka. Kurs nu hin uñ máqaniqe òviy qaqtuptuni, kítani. ⁸ Nu umumi pañqawni: Pay soq pi pam put kwātsiatniqw, pam put qa máqani. Nikañw pam put aw qatūqayhq, nawus pam qatupte', put hihsa'haqam hintsanniqat pahsa' put máqani. ⁹ Noqw nu umumi pañqawni: Uma hihta òviy tūviñtotani; nen uma put makiwyani. Uma hihta hepyani; nen tutwani. Uma pönñöykinayani; noqw umumi hòtsíltini. ¹⁰ Pi hak hihta tūviñtaqa hihta makiwñwu; pu hepqa túwañwu; pu pönñöykinaqat aw hòtsíltimantani. ¹¹ Sen uma haqawa hakiy náatniqw, uhti ùmi pòlavikit tūviñtaqw, ya sen um put owat máqani? Sen pākiwuy òviy tūviñtaqw, ya sen um tsūat put máqani? ¹² Hal sen pi pam nòhut òviy tūviñtaqw, sen um putskohmoktaqat put āawnani? ¹³ Noqw kurs pay as uma qalomáhinkahkañw umuhtimuy hihta nukñwat huytotaniqey tuwi'yuñwa. Noqw tis pas Umuna òveqatsit ep qátuhqa put aw Qahováriwtaqat Hikwsit òviy tūviñtotaqamuy soon qa máqani.

*Jesus and Beelzebul**(Mt 12.22-30; Mr 3.20-27)*

¹⁴ Noqw Jesus nukpanhikwsit hakiy lavaiyyat nawhkiñwuqat put añqw hórókna. Noqw nukpanhikwsi put añqw yamakq, qayuáatañwuqa yuaayku; noqw sinom kátayyuñwa. ¹⁵ Noqw pay pumuy amuñaqw haqawat pañqawu: Pam nukpanhihikwsimuy moñwiyamuy Beelzebul aw yankañw nukpanhihikwsimuy ipwanta. ¹⁶ Noqw pētu put aw tuwan-totaqw, pam kátatayhpit hihta tuawi'taqat òñaqw pumuy amumi mah-taknaniqat put aw nānawakna. ¹⁷ Noqw pay pam pumuy tunatyayamuy mātsi'taqe amumi pañqawu: Haqam moñwtunatyatya nehpewhitiqa soon qa kíqötini; pu kivit nehpewhitiqam nātsike', soon haqami òkini. ¹⁸ Noqw òviy kurs Satan nehpewhitiqw, ya hin put moñwtunatyat wúnuni? ¹⁹ Noqw kurs nu Beelzebul aw yankañw nukpanhihikwsimuy ipwan-taqw, ya umumi nānatuwnayaqam hakiy aw yankahkañw pumuy ipwan-tota? Ason puma umuy atsāñhkiye', umuy suhputsnayani. ²⁰ Nikañw kurs pay nu God òqalayay akw nukpanhihikwsimuy ipwantaqw, suyan hapi

God moñwtunatyat umumi pitsíwiwta. ²¹ Pi tāqa hoñvi tunipi'kañw kiy tūwale', hihta himuy pās oyi'tañwu. ²² Nikañw ason put epnihqe pavan hoñvi pite', put añwute', pam sohsok naqöyyuwsiyat aw taqa'nañwayat nawhke', hihta himuyat kwatsmuy huytañwu. ²³ Qa inumumnihqa hapi inuhpewiwta; pu qa inumum tsovalantaqa tatslakinta.

The Return of the Evil Spirit
(Mt 12.43-45)

²⁴ Tuyoy'eway hikwsi sinot añqw yámake', haqe' qa pay'taqat añ hinnumñwu, haqam nāsuñwnaniqe öviy'o; nit qa tuwe' pañqawñwu: Han pi pay nu ikiy añqw yámakqey aw áhoy'i, kítañwu. ²⁵ Pu pam ep pite', pās maspiwkañw lomahintaqat túwañwu. ²⁶ Pahsat pu pam ahpiyent tsáne'nihqamuy hihikwsimuy nahpenihqe pas núnukpantuy aw tsamñwu. Noqw puma aw yuñe', ep ki'yuiñwu. Noqw hakiy qatsiat añknihqat mohtiwat epnihqe pu' pas qalomáhintañwu.

True Happiness

²⁷ Noqw pam yan yuaataqw, hak wuhti sinmuy amuñaqaw kēew hiñqawhqe aw pañqawu: Nāspi hak uñ tihta. Piw pihuy akw uñ yōyoñna. ²⁸ Noqw pam put aw pañqawu: As um yan lavayhtinikañwo: Nāspi hakim God lavayiyat aw tūqaykahkañw añ hinwisa, puma hapi hahlayhpit epyani, um kitanikañwo.

The Demand for a Miracle
(Mt 12.38-42)

²⁹ Noqw pan sinom sūmi hūrs tsovawmaq, Jesus yuaativaqe amumi pañqawu: Ima pu' qatsívaptsiwyuñqam nukpansinomu. Puma kātatayhpit hihta tuawi'taqat aw yórikyaniquey nānawakna, Nikañw puma soon kātatayhpit aw yórikyani, hal pas sūkw kātatayhpit-saa. Pam Tutuyqawhqat lavay'ayayat Jonas qatsiyat ep hiniwhitiqat an aw yukiltini. ³⁰ Pi ura Nineve-kitsókit ep sinom Jonas qatsiyat ep hiniwhitiqat akw hihta tuwi'vaya. Noqw pay öviy hapi piw pan nu' Sinot Tiat pu' qatsívaptsiwyuñqamuy amumi hihta tuawi'tani, iqatsiy ep hiniwhitiqat akw'a. ³¹ Hisat hin yukiltiniqat aw pituqw, tatkaqw moñwi-wuhti pu' qatsívaptsiwyuñqamuy amumum wunupte', pumuy qatuptsiwniyamuy ep suhputsnani. Ispi pam Solomon wuwniyat aw tūqaytaniqe öviy pas tūwaqalñahaqaww pítu. Noqw meh, hak Solomon epnihqe pas pávannihqa yep'e. ³² Ason hin yukiltiniqat aw pituqw, Ninevet ep sinom pu' qatsívaptsiwyuñqamuy amumum hoñve', pumuy qatuptsiwniyamuy ep suhputsnayani; ispi puma Jonas lavayiyat nanaptaqe nāp tunatyay añqw lasyaqee. Noqw meh, hak Jonas epnihqe pas pávannihqa yep'e.

The Light of the Body
(Mt 5.15; 6.22-23)

³³ Qa haq pi hak wihqöhít úwiknat, haqam qamātaqpave put tavi, sen hihta sívut akw put kuhta. Pi pam put tsotsókipiyat ep tsokaqw, ep yuñtaqam tālat tāyuññwu. ³⁴ Hakiy pōsiat tokoyat aw talni'tañwu. Noqw öviy kurs hakiy pōsiat pasiwtaqw, pay tokoyat añ ahsupoq talñwu; pu kurs hakiy pōsiat qa pasiwtaqw, pay tokoyat añ ahsupoq qatalñwu. ³⁵ Öviy um tunatyaltiqw, uhpe tāla qa qōmawvani. ³⁶ Paniqw öviy kurs uhtokoy añ ahsupoq talq, qahaqam qatālaniqw, pam sohsoy ahsupoqhaqami talni, wihqöhí suyan tālat talni'te', ümi talni'tañwuqat pan'i.

Jesus Accuses the Pharisees and the Teachers of the Law

(Mt 23.1-36; Mr 12.38-40)

³⁷ Noqw pam yuaataqw, hak Pharisee- sinom put tûtsama. Noqw pam kiyat ep pákihqe, qatuptu. ³⁸ Noqw pam mohti qa mávaqat tûmoytaqw, Pharisee-sino put aw tátayhqe, aw hin wûwa. ³⁹ Noqw Tutuyqawhqa put aw pañqawu: Uma Pharisee-sinom kukyapit, pu tsatsqaptat anyuñwa. Uma suovaam kwañw'ewayhtotit tukwhanayaniqey-sa tunatyawyuñwa, pu qalomáhintsatskaniqeyu. ⁴⁰ Uma núanhihtuu, puyaw òvaqenihqat yúkuhqa ahsonñaqwnihqat qa enañ yukuq̄w òviy'ò? ⁴¹ Tis pi uma hihta himuy'yuñwe', put akw tûookwatuwyanihkañw; noqw pep pu' amuhpa' ahsupoq kwañw'ewayni. ⁴² Nikañw is ohi uma Pharisee-sínomu! uma pi umuh'uyiy añqw nēnevenit pakwút-sikivo sun oyit God aw noayañwu; nikañw uma soq sinmuy amuñem suan hin yukuyaniqey qe'toti; uma God qa aw unañway'yuñwa. Uma as pávanyaqat tutavot añ ahsupoq hinwisni; pu it qa pas qatuvosnihqat añ pīwu. ⁴³ Is ohi uma Pharisee-sínomu! Uma pi tsotsvalkiva mohkaqe tsotsókp̄it pas hahlayya, pu sinom kitpik umuy kaptsi'kahkañw umumi yuaatotaniqata. ⁴⁴ Is ohi uma tutavot tûtutuqaynayaqam, pu Pharisee-sínomu! nawip'ew hinyuñqamu! Uma pi tûtuamit qa mātayaqat anyuñwa; noqw sinom put atsva yaktaqam pumuy pañyaqw qa tuway'numya. ⁴⁵ Pahsat pu haqawa tutavot aw tuvoti'taqa lavayhtiqe, put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, um pañqawhqe itamumiq enañ hiñqawu. ⁴⁶ Noqw pam pañqawu: Pay panta. Is ohi uma tutavot aw tuvoti'yuñqamu! uma pi soñawnen hihta a'nò putut mokahtotat, hakiy ikwiltuynayañwu; nikañw uma soq soon ñas'ew pumuy paañwayañwu. ⁴⁷ Is ohi úmaa! Uma pi God lavay'aymuyatuy tūamiamuy aw pūhulalwa; noqw pi umanam pumuy qōqya. ⁴⁸ Pas pi òviy uma umunamuy hiniwh̄tipuyamuy navoti'kahkañw amún unañway'yuñqey mahtakni'yuñwa, ispi puma pumuy qōqyaq'ò; noqw uma pumuy tūamiamuy aw pūhulalwa. ⁴⁹ Paniq̄w hapi òviy God suan wuwni'kañw yan lavayhti: Nu pumuy amumi ilavay'aymuy hōnani, pu ituaw'a'yatuyu. Noqw puma pētuy yūyuyhnaye' qōqyani. ⁵⁰ Noqw God pu' qatsívaptsiw̄yuñqamuy hapi tukopnani, sohsokmuy put lavay'aymuyatuy tūwaqatsit yayhniwh̄qat añqaw qōyaniwyaqat ahpiy'ò, ⁵¹ It Abel qatsiyat ep'e, pu añk yesqamuy qatsiyamuy ep pīwu, nit pu Zacharias qatsiyat ep'e. Ura pam God kiyat-nikañw pu hom'oyvihkat amuhtsave nīniwa. Nu umumi súañqawni: God umuy put sohsok ep tukopnani. ⁵² Is ohi uma tutavot aw tuvoti'yuñqamu! Uma pi navotit aw hōtahpit yawwisa. Uma aw qa yuñkahkañw, aw yuñtaqamuy aw u'taya. ⁵³ Noqw pam pumuy amumi yan lavayhtiqw, tutavot tutuqaynayaqam Pharisee-sinmuy amumom put aw pás ò'qaltivayaqe, pam hīhihta lavayhtiniqat òviy aw qa tūtuqayya. ⁵⁴ Hisatniqw unahiñqawh̄q nanapte', put nēveltoynayaniqe òviy moqmani'yuñwa.

12

A Warning against Hypocrisy

(Mt 10.26-27)

¹ Noqw añwu sinom pas qaan'ewakw hintaqam sūmi tsovaltiqe nuñwu pay nānami wukukutotaqw, Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumi mohti pañqawu: Uma Pharisee-sinmuy pēkeniyamuy nawip'ew hintsakpit

ep qa ūnaiwyuñwni. ² Pi qa himu āmiwtaqa qa mātaqtini, piw tupkiwtaqa qa nanaptiwni. ³ Pantaqw ōviy hihta qamātakpuve haqawa lavayhtiqw, pam tālat ep nanaptiwmantani; pu uma hihta yūyupavaqe hakiy naqvumiq sawiwiykuyaqw, pam kihkits'ova tsa'lalwiwni.

Whom to Fear

(Mt 10.28-31)

⁴ Noqw nu umumi pañqawni ikwātsimu: Uma qa sinmuy mamqasyani. Puma pi pay hakiy tokoyat-sa nīnayañwu; pu pahpiy kurs hinhtotiñwu pīwu. ⁵ Nikañw uma hakiy mamqasyaniqat nu umuy āawnani. Uma God hapi mamqasyani. Pi pam hakiy nīnat, hakiy qōhit aqw tūvaniqey aw ōqalay'ta. Noqw nu' piw umumi pañqawni: Uma put hapi mamqasyani. ⁶ Puyaw qa tsivot kwekwéwewhyam lōq palavotōnat ōviy huyiwyañwu? Noqw qa himuwa God ahpiy suhtokiwni. ⁷ Hikis pi pas umuhqōtōva umuhhōmi sohsoy pohtoylaniwta. Oviy uma qa nālmamqasyani; God kwekwéwewhyamuy kaysiwhqamuy amuhpenihqe umuy pas kahkawna.

Confessing Christ before Men

(Mt 10.32-33; 12.32; 10.19-20)

⁸ Pu nu piw umumi pañqawni: Hak isinonihqey nuhtumi pañqawhq, nu' Sinot Tiat tuwat put isinonihqat God hoñviaymuyatuy amumi pañqawni. ⁹ Nikañw hak qa isinonihqey nuhtumi pañqawhq, nu tuwat put qa isinonihqat God hoñviamuyatuy amumi pañqawni. ¹⁰ Ason kurs hak nuy Sinot Tiyat ehpewi lavayhtiqw, pam pantaqa put ahpiy ayo yukiwmantani. Nikañw ason kurs hak Qahováriwtaqat Hikwsit ehpewi qakapsilavayhtiqw, pam pantaqa soon put ahpiy ayo yukiwmantani. ¹¹ Pu ason sinom umuy tsotsvalkiva, sen momñwituy, sen ōqalat pasiwyuñqamuy amumi tsamvayaqw, uma hin yuaatotaniqey, sen hihta lavayhtotiniqey qa wūwantotamantani. ¹² Pay ason aw pituqw, Qahováriwtaqa Hikwsi umuy hin lavayhtotiniqat umuy tutuwnamantani.

The Parable of the Rich Fool

¹³ Noqw haqawa sinmuy amuñaqw put aw pañqawu: Tutuqaynaqa, um as ivavay aw pañqawhq, pam hihta itahmakiway añqw nuy máqani. ¹⁴ Noqw Jesus put aw pañqawu: Tāqa, ya hak nu hihta ep hin yúkuniqat, pu sen umuy hihta namqananiqat aw nuy tavi? ¹⁵ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Uma tunatyaltote', hihta qa umuhhimuy tuñlay'yuñwniqey qe'yani. Pay sino hihta nihti'taniqe qa paniqw ōviy qatu. ¹⁶ Pu pam hihta tūwutsit akw pumuy amumi yuaaykuqe pañqawu. Hakiy kahaktaqat pāsaat a'nō hihta aniwna. ¹⁷ Noqw pam unañwpeq wūwantaqe pañqawu: Ya sen nu hinhtini? Kurs nu haqami inatwaniy koyotani. ¹⁸ Pu pam pañqawu: Han pi yanhti: Nu hāhaqe' ikoyokiy tsawimnat, pas wūkoq kītani. Pu nu pañso sohsoq inatwaniy, pu hihta ihmuy tañatani. ¹⁹ Nit pu iunañway aw pañqawni: Iunañwa, um hihta nihtiwtat wūhak yahsañwuy aqw pitsiwtat tañata. Taa, um nāsuñwni'kañw, tūmoytani, hihikwni; nen um hahlayni. ²⁰ Noqw pay God put aw pañqawu: Um nūanhimu nāsta wuwni'taqa, it tōkilat ep nu uhlikwsi ūmi tuhtuy'ni. Noqw pahsat pu himu uhpiy na'sastiwhqa hakiy himuatni? ²¹ Noqw pan hapi i' hak nēnem-sa hihta tsovalantaqa hintani. Yep qatsit ep ka hihta nihti'tani, nikañw ōveqatsit ep God atpip pas ōokiwni.

Trust in God
(Mt 6.25-34)

²² Pu pam put aw nánatunwanyaqamuy amumi pañqawu: Paniqw òviy nu umumi pañqawni: Uma hin yesniqey qa nānaphin wūwantotani, hihta nōnōsaniqeyu, piw umuhtokoy énem'i, hihta yuwsiyaniqeyu. ²³ Pi hakiy qatsiat nōsiwhqat epnihqe pas pavan hihkay'ta, pu hakiy tokoat yuwsit epnihqe pas pavan hihkay'ta. ²⁴ Kurs huvam aañwustuy amumi wūwayaa. Puma qa ūuyyañwu, piw qa hōqyañwu. Puma qa koyoki'yuñwa, piw qa tuoyhki'yuñwu. Noqw God pumuy nōnopna. Nihqe tis pi pam masay'yuñqamuy amuhpenihqe umuy pas kahkawna! ²⁵ Ya sen hak pan tunatyawtaqa hin nāwuñwnaniqey tuwi'ta? ²⁶ Noqw kurs uma hihta sus'ōwihintaqat kurs panhtotini, ya uma hinoqw pas piw ahpiy pēhut hinyaniqey tunatyawyuñwa? ²⁷ Kurs huvam sishut hin wuñw'iwwisqat aw wūwayaa. Puma qa tumalay'yuñwa; qa tontotañwu. Noqw nu umumi pañqawni: Solomon sohsok hihta nukñwat yuwsikañw qa ñas'ew imuy amumi hayawtaqat yuwsita. ²⁸ Sumataqpi God tūsaqat pās yūyuwsina, nāmahin pi pam pay hihsavo tayta. Pu' pam tutskwawanikañw, qāvo pam qōpōmiq maspiwni. Noqw ya pam tis umuy qa pavan pas yūyuwsinani, uma ōwituptsiwni'yuñqamu? ²⁹ Oviy uma hihta nōnōsaniqey, pu hihta hikwyaniqey qa tunatyawyuñwini, piw uma qa wiwsiyani. ³⁰ Pi sinom yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam sohsok iit hihta tunatyawyuñwa. Noqw Umuna umumi navoti'ta, uma sohsok iit hihta haqni'yuñq'ō. ³¹ Nikañw tis pi uma God moñwtunatyayat tunatyawyuñwini; noqw sohsoy iit himu umumi noiwni.

Riches in Heaven
(Mt 6.19-21)

³² Uma qa tsawiniwyuñwini tōnawhohyamu; pi Umuna umuy moñwtunatyat máqaniqey moñwvasi'ta. ³³ Uma hihta himuy'yuñwe' put huayani; nen akw sinmuy ōkwatuwyani. Uma umuhkahakiwuy ōveqatsit aw tañatotani. Pan uma soñawnen umuhsivamoktukpuy qa sakwiiñwuqat nenñem tutwani. Pi ōveqatsit aw uyiñwu qa pákiñwu, piw kwahya qa hihta hovalañwu. ³⁴ Pi hakiy kahakhimuat háqamniqw, hakiy unañwaat piw pepniñwu.

Watchful Servants

³⁵⁻³⁷ Hakim tahtaqt moñwiw haqam nāñuiwhqat añqw áhoyniqat nuhtayyuñqamuy amún uma kwewkahkañw, umuhqōhiy úwikni'yuñwini. Noqw ason pam ahoy pite', pōññōy'kinaqw, puma nuhtayyuñwe', enem sūhōtaye', pas hahlayhpit epyani. Pas antsa nu umumi pañqawni: Soon pam qa hihta akw namuptat, amumi tunōsvoñahat, pumuy nopni'tani. ³⁸ Noqw kurs pam suhtokilasavehaqam, sen talhahayiñqw pite', puma put nuhtayyuñqat tuwaqw, pas puma tumal'a'yat hahlayhpit epyani. ³⁹ Pu meh yanta, pi as ki'taqa hísatniqw uyiñwu pítuniqat navoti'te', soon qa tūwalani, nen soon put kíyat aw pákiniqw, pam pánani. ⁴⁰ Pantaqw òviy uma piw pās moñwvas'iwyuñwini. Taq uma nāt qa pan wūwantotaqw, nu' Sinot Tiat pítuni.

The Faithful or the Unfaithful Servant
(Mt 24.45-51)

41 Pahsat pu Peter put aw pañqawu: Tutuyqawha, ya um it lavayit itamumi-sa lavayhti, sen pay pas sohsokmuy amumii? 42 Noqw Tutuyqawhqa pañqawu: Noqw ya sen hak hakiy tumal'ayaat suan hinmaqat suan wuwni'taqa? Put moñwiát haqaminiqe sohsok hihta himuy aw tunatyawtaniqat aw put tavit, tumalsuñwamuyatuy aw put moñwtapq, pam pumuy ańsakis tunösmakiwayamuy pumuy huytani. 43 Noqw kurs put moñwiát pite', put nāt suan hinmaqw put tuwaqw, pam tumal'aya pas hahlayhpit epni. 44 Pas antsa nu umumi pañqawni: Pas soon put moñwiát qa sohsok hihta himuy aw put moñwtapni. 45 Nikañw kurs pam tumal'aya moñwiát qa ĩts pıtuniqat unañwpeq pañqawe', pahsat pay tumalsuñwamuy, tahtaqtuy, pu momoymuy wuvahtivani; pu tūmoykañw, hihikwitive', honaqkuyit akw hōnaq'iwatani. 46 Pu pam qa hin pan wūwankañw, moñwiy qa nuhtay'taqw, pam pite', put tumal'ayay ayo tūvani. Noqw pam nawus qatuptsiwni'yuñqamuy amumum kānavotni. 47 Pi i' tumal'aya moñwiy tunatyayat as navoti'kañw, hintaniqey qa pantsakt, piw tunatyayat qaan hintsake', hapi nawus wūhakis wuvahtiw-mantani. 48 Nikañw i' hak put tunatyayat qa navoti'kañw, qaan hinme', pay qa wūhakis wuvahtiw-mantani. Pi i' hak wūhaq hihta makiwhq, sinom tuwat put aw wūhaq tuñlay'yuñwani. Pu sinom hakiy aw hihta wūhaq noaye', put aw wūhaq tuhtuiyamantani.

Jesus the Cause of Division

(Mt 10.34-36)

49 Soñawnen nu tūwaqatsit aw qōhit tūvaniqe pitu. Noqw is as pay pam uwiwitani! 50 Nikañw nawus nu nāt soñawnen hihta akw tuvoylatiwni. Nikañw nu nāt put qa ań kuyve', pas pavan sóontsaniwani. 51 Ya uma inumi yan wūwantota: Pam ka sinmuy qa hin unañwat yesniqat ōviy pitu, pan'i? Uma qa pan wūwantotani. Pi sinom qa sūnahpa'yaniqat ōviy nu pitu. 52 Pi yahpiy haqahpiy hapi haqam sūkw kive tsivotnihqam nātsikiwtamantani. Pahyom lōqmuy amuhpewiniqw, pu lōyōm payhkomuy amuhpewii. 53 Hakiy naat tiy ehpewh-timantani; pu tiat nay ehpewh-timantani. Yuat tiy mānat ehpewh-timantani; pu māna yuy ehpewh-timantani. Pu mō'wi'taqa mō'wiy ehpewh-timantani, pu' mō'wi puwsuñway yuyat ehpewh-timantani.

Understanding the Time

(Mt 16.2-3)

54 Pu piw pam sinmuy amumi pañqawu: Uma tāvañqw ōmawuy kuyvaqw tutwe', āpiy pay pañqaqwañwu: Añqw yōyañ'u, kitotañwu; noqw antsa pantañwu. 55 Pu tatkaqw hūhukq uma pañqaqwañwu: Kurs utuhuuni, kitotañwu; noqw antsa pantañwu. 56 Uma nawip'ew hinyuñqamu, pay as uma tokpelat ań-nikañw, pu tūwaqatsit ań hin sóniwhqat māmatsyañwunikañw, ya hintaqw ōviy haqe' qalawmaqat uma qa māmatsya?

Settle with Your Opponent

(Mt 5.25-26)

57 Pu ya hinoqw uma hihta umuhhinta-sakpiy qa aw suan wūwaya? 58 Um hakiy uhpew'iwtaqat amum moñwit awnen, nāt umuy awniqw um hin put amum namivōhikniqey qanātusi'tamantani; taq ka pam hakiy hin yukunañwmaqat aw uñ lōlōkintaqw, pam uñ solāwamoñwit aw noaqw,

pam uñ sivikimi pánani. ⁵⁹ Nu ūmi pañqawni: Pas um soon pañqw yámakni; pas ason um hisat uhpöiy sohsok ep sisve', pep pu' pañqw yámakni.

13

Change Your Ways or Die

¹ Noqw ephaqam hakim Jesus awyaqe, aw pañqaqwa: Yaw hakim Galileet añqw God eñem kanēlot nīnayaqw, Pilate solāwamat pumuy qōqyaqw, uñwaam kanēlot uñwáyat enañ namiqwrikti. ² Noqw Jesus lavayhtiqe pumuy amumi pañqawu: Ya uma wūwantotaqw, ima Galileet añqw sinom sohsokmuy Galileet añqw sinmuy amuhpenihqe pas sus qaanhinwisqe, òviy pas panhaqam hintsaniwya? ³ Nu umumi pañqawni: Qae. Pi uma umuhtunatyay qa añqw lasye', soon qa sohsoyam pumuy amún súlawhtini. ⁴ Ura Siloam ep wupaki sahpukqe, hakimuy pakwt nanal sihkay'taqamuy sinmuy qōya. Noqw ya úmuyniqw puma Jerusalem ep ki'yuñqamuy sohsokmuy amuhpenihqe pas sus qaanhinwisa? ⁵ Nu umumi pañqawni: Qae. Pi uma umuhtunatyay qa añqw lasye', soon qa sohsoyam pumuy amún súlawhtini.

The Parable of the Unfruitful Fig Tree

⁶ Pu Jesus piw tūwutsit hihta tuawi'taqat lavayhtiqe nuhtumi pañqawu: Hak tāqa ūiy ep nōnvospaltsokit ūyi'ta. Nihqe pam as aw sipalat hept, qa hihta tuwa. ⁷ Nihqe pam ūyit aw tunatyawtaqat aw pañqawu: Meh, pu' hapi pāyis yahsañwuy añ nu it nōnvospaltsokit aw sipalhept, qa hihta tuwa. Tsaqaa. Pam paysoq tutskwat hovalni'ta. ⁸ Noqw ūyit aw tunatyawtaqa lavayhtiqe put aw pañqawu: Moñwi, pay hāk pam piw it yahsañwuy ep pantani. Noqw nu añhqe hañwe', añhqe kwitatoynani. ⁹ Noqw ason kurs pam himuy'vaqw, pay lolmani. Kurs qa hihta himuy'vaqw, pay pi nu tsaqani, kita.

Jesus Heals a Crippled Woman on the Sabbath

¹⁰ Noqw Jesus nasuñwintalōñnit ep háqamwat tsotsvalkive tūtutuqayna. ¹¹ Noqw meh, hak wuhti himu hikwsit hakiy òputañwuqat akw tuyqawiwtaqa pep nuhtuma. Okiw pam pakwt nanal sihkay'taqat yahsañwuy añ tūtuyhqe, hūrs moto'taqe pas kurs hin kwuhpukni. ¹² Noqw Jesus put túwahqe, put wánwayhqe, aw pañqawu: Wuhti, pay um uhtuyay añqw mātaviwni, kita. ¹³ Noqw pam may akw put aw toñokq, pahsat pay wuhti tsikqe, pas God hihtata. ¹⁴ Noqw Jesus nasuñwintalōñnit ep put qalaptsi-naqw, òviy tsotsvalkive moñwi itsivutiqe, sinmuy amumi pañqawu: Sinom hapi navaysikis talōñnit añ tumalay'yuñwni. Oviy uma put añ pewye', qalaptuyani; nen qa nasuñwintalōñvaqat epyani. ¹⁵ Noqw Tutuyqawhqa pahsat put aw lavayhtiqe pañqawu: Um nawip'ew hintaqa! Ya uma qa nanap nasuñwintalōñnit ep umuhwakasvohkoy, sen umuhmorpokoy haqam pakiwtaqat añqw mātapye', put hikwnawisñwu? ¹⁶ Noqw meh, Satan it wuhtit, Abraham tīyatnihqat pay pakwt nanal sihkay'tasikis yahsañwuy añ it tūyat akw sōma. Noqw puyaw nu nasuñwintalōñnit ep put mātapqe, òviy pas qalomáhinhti? ¹⁷ Noqw pam yan lavayhtiqw, put ehpep'iwyuñqam sohsoyam hamanhtoti. Noqw sinom sohsoyam pas hinhaqam hahlayhtoti, pam sohsok hīhihta qaōwitumaltaqat ep'e.

The Parable of the Mustard Seed (Mt 13.31-32; Mr 4.30-32)

18 Pu Jesus pañqawu: Ya God moñwtunatyat hihta anta? Ya sen pam hihta antaqat nu pañqawni? 19 Pam mustard-üyit pōsiyat anta. Put hak tāqa kwúsuhqe, pāsaiy ep ūya. Noqw pan wuñwqe, pas wukotskiniwhiti. Noqw masay'yuñqam put nantaqayat añ yesva.

The Parable of the Yeast

(Mt 13.33)

20 Pu piw pam pañqawu: Ya nu God moñwtunatyayat hihta antaqat pañqawni? 21 Pam pēkenit anta. Put hak wuhti kwúsuhqe payhp tuwanit ñummit enañ namiqwrilaqw, pam sohsoy pēke, kita.

The Narrow Door

(Mt 7.13-14, 21-23)

22 Pu pam kitsókinawit hinmakañw, sinmuy tutuqaynatima, Jerusalem aqw hoyhtakañwo. 23 Pahsat pu hak put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya pay pas híkiyom ayo nõñakni? Noqw pam pumuy amumi pañqawu: 24 Uma hihsa' qenit hōtsiwat añ yuñniqey qa nātusitotani. Taq nu umumi pas pañqawni: Pay as kaysiwhqam aw yuñniqey tuwantotanikañw, pay kurs hinyani. 25 Hisat ki'taqa wunupte', hōtsiwmiq uhtaqw, pahsat pu as uma ihpaqw hoñkahkañw, uutspit pōññōytoynayani, pañqawkahkañwo: Tutuyqawhqa, Tutuyqawhqa, itamumi hōtaa, kitotani. Noqw pam lavayhte', umumi pañqawni: Umuy háqaqwyaaqat nu qa navoti'ta. 26 Pahsat pu uma pañqawtivayani: Ura itam utpip nõñōsa, pu hikwya; pu um itahkitpik itamuy tutuqayna. 27 Noqw pay pam pañqawni: Pay nu umumi pañqawu: Nu umuy háqaqwyaaqat qa navoti'ta. Huvam inuñaqw ahpiyyaa, sohsoyam nukpantuwit hintsatskaqamu. 28 Pep pu' uma tsaykitani, umuhtamay ñuritotani. Noqw Abraham, pu Isaac, pu Jacob, pu sohsoyam God lavay'aymat, puma God moñwtunatyayat ep tañawtaqw uma amumi yórikyani. Nikañw úmawat ihpoq maspiwyani. 29 Pu sinom hōpaqw ökini, pu tavañq'ö, pu kwiniñaq'ö, pu tatkaq'ö; nen God moñwtunatyayat ep yesvani. 30 Noqw meh, haqawat nuhtuñkyaqam mohti'wisni, pu mohti'wisqam nuhtuñkyani.

Jesus' Love for Jerusalem

(Mt 23.37-39)

31 Noqw ép tāwat ep hakim Pharisee- sinom Jesus aw ökihqe, aw pañqaqwa: Um yámake', yañqw ahpiyni. Taq Herod uñ nñaniqey nāwakna. 32 Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Yúpave, awye' put İsawuy aw pañqaqwa: Meh, nu hapi nukpanhihikwsimuy nuhtuñaqw ipwanta, pu tūqalapsinta, pūu, pu piw qāvoo, pu pāyis talqat ep imakiway añ nu kuyvani. 33 Nikañw pay nu nawus pu' Jerusalem aqw hoyhtani, pu qāvoo, pu lõtoki. Ispi soon God lavay'ayaat Jerusalem añqw nāp haqam sūlawhtini. 34 Is ohi uma Jerusalem ep sínomu! Is ohi umuñemi! Uma pi God lavay'aymuyatuy qóyantota, pu umumi ayatiwyaqamuy tatatupqóyantota. Pas as nu hihsakishaqam umuy tsovalani, kowākowuhti timuy masay atpikaqe tañatañwuqat pan'i; noqw uma hapi qa nānawakna. 35 Meh, God umuhkiy pay tatamhta. Noqw nu umumi pas antsa pañqawni: Pay uma yahpiy haqahpiy soon inumi yórikyani. Nikañw hisat aw pituqw, uma pañqaqwani: Tutuyqawhqaqat natñwaniyat añ pitutoqa nam tayawintiwa, kitotani. Noqw pep pu' uma inumi piw yórikyani.

14

Jesus Heals a Sick Man

¹ Pu hisat nasuñwintalönnit ep Jesus Pharisee-sinmuy amuñaq w hakiy pas mohpeqnihqat kiyat ep tümoyta. Noqw puma put aw pās tnatyawyūñwa. ² Noqw meh, hak tāqa pāmoktuyat tütuyhqa Jesus apyeve qatu. ³ Noqw Jesus lavayhtiqe tutavot aw tuvoti'yuñqamuy-nikañw pu Pharisee-sinmuy amumi pañqawu: Ya pay hak nasuñwintalönnit ep hakiy qalaptsinaniqw pam sūanta? ⁴ Noqw puma qa hiñqaqwa. Noqw Jesus put nuahqe, qalaptsinat, mātavi; ⁵ Nit pumuy amumi pañqawu: Kurs uma haqawa moropkoy'tani, sen wakasvokoy'tani. Noqw kurs pok'at nasuñwintalönnit ep hötsit aqw posni. Ya sen put pohkoy'taqa qa āpiy pay pañq w pu hóroknani, nāmahin pi nasuñwintalönniniq'ö. ⁶ Noqw puma kurs hiñqaqwani.

Hospitality and Humility

⁷ Pu pam tütsamiwyaqamuy amumi tātayhq, kurs puma núnukñwat qenit namorstotaqw, pam amumi tutaptaqe, amumi pañqawu: ⁸ Ason hak nāñuiwhqat ep nōviwhqat ep uñ tütsamq, um qa pas susnukñwat qenit ep qátuptuni, taq nāp hisat pi sen uñ tütsamqa uhpenihqe hakiy pas pavan sinot tütsamht, ⁹ Uminen ūmi pañqawni: It qenitoynaa, kítani. Noqw pahsat pu um hamanhtini, susqalaveq qatuptunigee. ¹⁰ Um qa panhti qw, ason hak uñ tütsamq, um susqalaveq qatuptumantani. Noqw uñ tütsamqa pite', ūmi pañqawni: Ikwatsi, um pavan ayo nukñwat aw hóyokni, kítani. Noqw pep pu' umum nōnovaqam uñ kaptsi'yuñwni. ¹¹ Taq haqawa pavan nāhihtataqa hapi qahimuniwhitini; pu nāqahihataqa hapi a'nō hímuniwhitini. ¹² Pu Jesus piw put tütsamqat aw pañqawu: Um wukonovate', qa uhkwat smuy tütsammantani, piw uhsinomuy, piw uqlaq kahaksinmuy; taq ka puma soon qa uñ tütsamyaqw, pay pam ūmi ahoytiwñi. ¹³ Ason um tünopnanik, añ ōokiwyaqamuy tütsammantani, pu qapasiwyuñqamuyu, pu qayaktaqamuyu, pu qapostalyaqamuyu. ¹⁴ Nen um hahlayhpit epni. Pi puma kurs hin ūmi put añ ahoytotaniq'ö. Pay ason añ sūanyuñqam ahoy yesvaniwhq, pep pu' God ūmi put ep ahoytani.

The Parable of the Great Feast

(Mt 22.1-10)

¹⁵ Noqw put amum nōnovaqamuy amuñaq w haqawa it navotqe, put aw pañqawu: Pas hak God moñwtunatyayat ep nōsniqa hahlayhpit epni. ¹⁶ Noqw pam put aw pañqawu: Hak tāqa wukonovataqe, kaysiwhqamuy tütsama. ¹⁷ Nihqe nonopsattiqw, tütsamiwyaqamuy amumi tumal'ayay hōnaqw, pam amumi pañqawu: Huvam pewayaa; pay sohsoy himu yukiwta. ¹⁸ Noqw puma sohsoyam sun hihta akw qe'yanigey pan unañwtoti. Noqw mohti'maqa put aw pañqawu: Piw nu hihsaq tutskwat túihqe, pas soon qa aw kuyvatoni. Himu nu as pay qa awni. ¹⁹ Noqw suhka pañqawu: Piw nu tsivót-sikip nanasñwamuy tumalwawakastuy túihqe, pas piw soon amumi qa pohtani. Himu nu as pay qa awni. ²⁰ Noqw suhka pañqawu: Piw nu nōmataqe, öviy kurs hin awni. ²¹ Noqw öviy pam tumal'aya pítuhqe, iit moñwiw āawna. Pahsat pu ki'taqa itsívutiqe, tumal'ayay aw pañqawu: Yupa kaktayii, kímii, kihkisonva, pu kíkiskat aw'i; nen um añ ōokiwyaqamuy, pu hihta akw qapasiwyuñqamuy, pu qayaktaqamuy, pu qapostalyaqamuy añqw tsamni. ²² Noqw tumal'aya panhti qe pañqawu: Moñwi, pay um hintaniqat pañqawhq, nu as anhti; noqw pay nāt ep

geni. ²³ Noq̄w moñwi tumal'ayay aw pañqawu: Yupa, kurs pōnawita, pu kwiyauy'uhtsit aw'i, nen um añq̄w sinmuy tusoqtsamh̄q, ikiy ep ohpokni. ²⁴ Pi nu ūmi pañqawni: Imuy tahtaqtuy as tūtsamiwyaqamuy amuñaqw qa haq̄awa inovay añq̄w nōsni.

The Cost of Being a Disciple
(Mt 10.37-38)

²⁵ Noq̄w sinom qaan'ewakw hintaqam Jesus ámumya. Noq̄w pam namtōkqe amumi pañqawu: ²⁶ Inuminihqa nawus nay, pu yuy, pu nōmay, pu timuy, pu pāvamuy, pu tupkomuy, pu qōqamuy, pu siwamuy, pu hikis pas nāp qatsiy enañ aw qa suhtaq'ewni. Hak qa panhtinik, soon inuñk wīsiwtani. ²⁷ Pu nahoyehtsiy qa yankañw inuñknihqa pas soon inuñk wīsiwtani. ²⁸ Kurs uma haq̄awa ōmi wupakitanigey tunatyawte', ya sen pam qa mohti qatupte', hin hihkayat añ wūwani, sen aw aptsi'nitaqeyu? ²⁹ Nāphisat pi pam as qaqatspiyat yukut, pay kurs hin put aw yūkuniniq̄w, aw yorstotaqam sohsoyam akw tututsiwtiwvaye', ³⁰ Pañqawani: I' as kītiwat, pay kurs hin aw yūkuni. ³¹ Hal kurs hak haqam moñwi sukwat moñwit aq̄w kihpokte', ya sen pam qa mohti qatupte' añ wūwani, sen pay pam pakwūt-sikip sōmorit pahsa' sinoy'kañw, put ahsawvatoqat ánwutaniqeyu, pam sunát-sikip sōmorit pahsa' sinoy'taq'ō? ³² Noq̄w kurs pay hinniniq̄w, nāt mi' pas yāvaqwniq̄w, pam aq̄w hakiy tuaw'ayhte', pay hintaqat akw puma qa nāmi may'taniqat aw tūviñtani. ³³ Noq̄w ōviy pay pan hapi kurs uma haq̄awa sohsoq hihta himuy qa tatamhte', pas soon inuñk wīsiwtani.

Worthless Salt
(Mt 5.13; Mr 9.50)

³⁴ Ōña as lolma; nikañw kurs pam suhuviwe', sen hihta akw suhutiwni? ³⁵ Pam tutskwat aw qa nukñwa, piw kwitatsvalnit aw'i. Pay pánis-sa pi hakim put maspayañwu. Tuqayvastotaa! Uma pi naqvuy'yuñwa.

15

The Lost Sheep
(Mt 18.12-14)

¹ Pahsat pu moñwit eñem sīvat ōmalalwaqam, qaanhinwisqamuy amumum sohsoyam put aw tūqayyuñwiniq̄e aw hóyokya. ² Noq̄w Pharisee- sinom, tutavot tutuqaynayaqamuy amumum Jesus aw qayan unañway'yuñqe pañqaqwa: Tuwat i' tāqa qaanhinwisqamuy pas amu'puñalkañw, amumum tunōshomhta. ³ Noq̄w pam tūwutsit hihta tuawi'taqat akw amumi lavayhtiq̄e pañqawu: ⁴ As kurs umuñaqw haq̄awa tsivót-sikip sunat kanelvokmuy'taqw suhka kurs haqamini. Ya pam nālōp sunat pakwt pept sihkay'taqamuy haqam tutskwave qa mātapt, pu haqaminih̄qat heptoni, pas tūwaniq̄e pahsavoo? ⁵ Pu pam put tuwe', hahlaykañw sukpa' tsoki'kañw, ⁶ Kiy ep pite', kwatsmuy, pu kisiñwamuy tsovale', amumi pañqawni: Huvam inumum hahlayyaa, nu ikanelvohkoy kurs haqaminih̄qat tuwa, kitani. ⁷ Nu umumi pañqawni: Noq̄w pan hapi hak sūka qaanhinmaqa tunatyay añq̄w lasq, put ep ōveqatsit ep yesqam hahlayhtotiñwu; sinom nālōp sunat pakwt pept sihkay'taqam súanhinwisqam kurs hihta añq̄w lasyaniq̄w, puma pumuy amuhpe qa pan hahlayhtotiñwu.

The Lost Coin

⁸ Pu sen kurs hak wuhti pakwt qōtsásivat himuy'kañw, suk w haqami hintsanni. Puyaw pam wihqōhit qa úwiknat, ahpave maspe', pās hepni, pas ason put túwaníqey pahsavoo. ⁹ Pu pam put tuwe', kwatsmuy, pu kishwamuy tsovale', pañqawni: Huvam inumum hahlayyaa; nu sívat haqami hintsanqey ahoy tuwa, kítani. ¹⁰ Nu umumi pañqawni: Noqw pan hapi hak suhka qaanhinmaqa tunatyay añqw lasq, put ep God hoñviaymat pas hahlayhtotiñwu.

The Lost Son

¹¹ Pu pam pañqawu: Hak tāqa lōqmuy tiyotimuy'ta. ¹² Noqw tsāywa nay aw pañqawu: Inaa, as um hihta úhimuy añqw imakiway nuy máqani. Noqw pam hihta akw qátuhqey tiyotimuy namqana. ¹³ Noqw ahpiy qa wūhakis talq, pay tsāywa sohsok hihta himuy tsovalat, yāvoqhaqamii; nihqe pepehaq qahopqatuhqe, hihta himuy paysoq hintsana. ¹⁴ Nihqe pam put sohsokq, pep tutskwat ep wukotōñōsti; noqw put apha' himu súlawhti. ¹⁵ Noqw pam pep tutskwat ep hakiy sinot aw nātuwikta. Noqw pam haqe' pásay aw put hōnaqw, pam pitsōtivokmuyatuy lālayi. ¹⁶ Noqw pitsōtim hihta pahpuyat nōnovaqw, as pam put öyniqe amumi kwañwáy'tuswaqw, pas qa hak put hihta maqa. ¹⁷ Noqw pam unañwatalawqaq pañqawu: Istáthihi! Kaysiwhqam inay eñem hihta öviy tumalay'yunqam nōsiwhqat qarūrumnayaq, akwsiñwini'yunq, nu yephaqam tsōñmomoki. ¹⁸ Han pi inay aqwnen, aw pañqawu: Inaa, pas nu Oveqatsit ep Qátuhqat ehpewi qaanhti, piw uhpewii. ¹⁹ Nihqe soon nu yan'ewaynikanw uhtinihqe pan túñwantiwni. Pay um nuy tumal'ayatani, nu kítani. ²⁰ Pu öviy pam wunuptut, nay aqw'a. Noqw pam nāt yāvaqniqw, naat put túwahqe, ehpewi wárikqe, kwapkaqe sūmavoktat, put tsohtsona. ²¹ Noqw tiat put aw pañqawu: Inaa, pas nu Oveqatsit ep Qátuhqat ehpewi qaanhti, pu uhpewii, nihqe soon nu yan'ewaynikañw uhtinihqe pan túñwantiwni. ²² Noqw pay naat tumal'aymuy amumi pañqawu: Uma pew yuwsit susnukñwat yawwise', put yuwsinayani. Pu uma tañapsomnay, totsavnayani. ²³ Nen uma wakashoyat wíwakiwtaqat pew wikye', nīnayani; noqw itam nōnove', hahlayyani. ²⁴ I' iti as soñawnen makt ahoy tātayi; i' as kurs haqaminít ahoy nātuwiwa. Noqw pahsat pu puma hahlayhtivaya. ²⁵ Noqw tiat wūyoqwa pasvehaqam tumalay'ta. Nit pam kīmi hayiñwinaqw, ep lēlenyaqat, pu tivaqw, pam navota. ²⁶ Nihqe pam sukwat tumal'ayat wánwayhqe, puma hinoqw pantsatskaqat put túviñta. ²⁷ Noqw pam put aw pañqawu: Uhtupko pitu; noqw una wakashoyat wíwakiwtaqat put eñen nīna, pam put qahintaqat suphelawtaqat pitsínaqe öviy'o. ²⁸ Noqw pay pāvaat itsívutiqe, aw pákiniqey qa nakwha. Noqw öviy naat aw yámakqe, aw kuwawayku. ²⁹ Noqw pam lavayhtiqe nay aw pañqawu: Istáthihi! Nu hihsa'haqam yahsañwuy añ uñem tumalay'ta; piw nu qa hisat uhtutavoy hihtawat qaanhti. Noqw nu ikwátsmuy amumum hahlayniniqw, um qa hisat nuy kapirshoyat maqa. ³⁰ Noqw i' uhti tuwat nāhuhyayaqamuy amuhpa' uñ hihta akw qátuhqat sohsok'o. Noqw pam ahoy pituqw, āpiy pay um put eñem wakashoyat wíwakiwtaqat nīna. ³¹ Noqw naat put aw pañqawu: Itii, pay pi um sutsep inumum yanta; noqw sohsok himu ihimu úhimuu. ³² Pay pi tatam itam qatsítote', hahlayyani. Pi i' uhtupko as soñawnen makt, ahoy tātayi, kurs haqaminít ahoy nātuwiwa.

16

The Dishonest Manager

¹ Pu piw pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Hak kahaktaqa hakiy put eñem hihta himuyat aw tunatyawtaniqat aw tavi. Noqw yaw put himuyat aw tunatyawtaqa put himuyat hovalantaqat moñwíyat áawnaya. ² Noqw pam wánwayhqe, put aw pañqawu: Ya nu it hihta navota? Um hin hihta ihmuy as tunatyawtagey nuy áawnani; pay um soon pāpu hihta ihmuy aw tunatyawtani. ³ Pu pahsat pam hak hihta aw tunatyawtaqa unañwpeq pañqawu: Ya sen nu hinhtini? Imoñwi itumalay nuy nawhkiniq'ö. Kurs nu hin pasva tumalay'tani; nu hihta tuñlay'taniqey hahmana. ⁴ Hal kurs nu yanhtini. Noqw hisat nu itumalmakiway añqw ayo tüviwhq, sinom nuy kiy ep pás taviyani. ⁵ Kítahqe, öviy pam moñwíyat aw pöiwyuñqamuy nānap wánwayhqe, mohti'maqat aw pañqawu: Um hihsa'haqam imoñwiy aw pöiwta? ⁶ Noqw pam pañqawu: Pay tsivót-sikip sunat tuwanit wihkuyita. Noqw pam put aw pañqawu: Uhpöiy pey'taqat kwusut, ayam suqtuptut, löq sunat pakwt sihkay'taqat pēnaa. ⁷ Pahsat pu pam piw sukwat aw pañqawu: Noqw umwa hihsa'haqam pöiwta? Noqw pam pañqawu: Pay tsivót-sikip sunat tuwanit söhövosita. Noqw pam put aw pañqawu: Uhpöiy pey'taqat kwusut, nālöp sunat pēnaa. ⁸ Noqw put moñwíyat put ep put aw tayawinlavayhti, pas pam tuhishinhti qw öviy'o, nāmahin pi as pam qa súan hinhti q'ö. Pi yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam nāp sinomuy amumiwat pas qa ūunatu. Noqw pay tālat añ hinwisqam qa pumuy amún tutuhistu. ⁹ Noqw nu umumi pañqawni: Uma yep qatsit ep hihta umuhimuy akw nenñem tükwatslalwani; noqw ason umuhimu súlawhti qw, puma umuy haqam setsep yesniqat aw ökinayani. ¹⁰ Hak sustsa' ep qa paysoq hintsakqa piw nihtiwtaqat ep qa paysoq hintsakñwu; pu sustsa' ep paysoq hintsakqa piw nihtiwtaqat ep paysoq hintsakñwu. ¹¹ Paniqw öviy kurs uma yep qatsit ep hímuy'tiwhqat paysoq hintsatsne', ya sen hak hihta hihkay'taqat pas antsanihqat umumi nóani? ¹² Pu uma hihta qa umuhimuy aw qa suan tunatyawwisq, ya sen hak hihta pas umuhimuyniqat umumi nóani. ¹³ Kurs hin tumal'aya löqmuy moñwímuy amuñem tumalay'tani; ispi soon pam qa sukwat aw pay qa yan unañway'kañw, súkwat-sa pas hahlayni; sen pay hihtawat-sa aw pas yuki'kañw, pu sukwat pay qa hímuni. Kurs hin uma kähakiwuy öviy tumalay'kahkañw, piw God eñem tumalay'yuñwni.

Some Sayings of Jesus

(Mt 11.12-13; 5.31-32; Mr 10.11-12)

¹⁴ Noqw Pharisee-sinom sívat tuñlay'yuñqam sohsok it nanapta; nihqe put aw tututsiwyaya. ¹⁵ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Uma pi sinmuy amumi lolmat nālavaytañwu; noqw pi God umumi umuh'unañway navoti'ta. Pi himu sinmuyniqw pas hímunihq God-niqw tuyoy'eway'o. ¹⁶ Hisat John pítuhqat aw pahsavo hin hinwisniqa tutavo yuaatiwa, pu God lavay'aymuyatuy lavayiam pīwu. Noqw pahpiy pu' God moñwtunatyayat yuaatiwhq, sinom sohsoyam aqw nānaqasya. ¹⁷ Pay tokpela, pu tūwaqatsi tūwayaniqw, pam pantaqa qa pas hinta; noqw pay tutavot ep sushisay pey'taqat alóntiniqw, pam pantaqa pas qatuvosi. ¹⁸ Nōmay mātappa piw sukw amum qatupte', tokot sokoptañwu; pu puw-suñway añqw mātaviwhqat amum qatuptuqa tokot sokoptañwu.

The Rich Man and Lazarus

¹⁹ Hak kahaktaqa tsatsákwömötsaput a'nö hihkay'taqat yuwsikañw, nāqavo hihta nasani'tañwu. ²⁰ Noqw pu piw hak okiw hihta nuhtumi tuñlay'taqa, Lazarus yan mātsiwhqa put hötsíwat epeq taviwa, u'yasanikañwo. ²¹ Nihqe pay okiw as nas'ew pam kahaktaqat nönöspiyat añqw hihta piñput tūmoytaniqey nāwakna. Noqw popkot öke', okiw put uyayat añ leñitsmitotañwu. ²² Noqw ahpiy pantaqw, i' okiwsino möki, Noqw God hoñviaymat put ömiq wikyaqw, pam Abraham aqlap qatuptu. Noqw pu tuwat kahaktaqa mokqe āmiwa. ²³ Nihqe maskiveq kānavoti'kañw, kwuhpukqe, Abraham yāvoq tuwa, pu Lazarus put aqlap qátuhqata. ²⁴ Pu pam tsa'lawhqe pañqawu: Inaa, Abraham, um okiw nuy ökwatuwe', peqw Lazarus hōnaqw, pam malatsiy tsukuyat kūyit aqw mōroknat, ileñiy hukanani; taq nu yepeq ūwiñwuy ep pas okiw kānavoti'ta. ²⁵ Noqw Abraham pañqawu: Itii, pay ura um uhqatsiy ep hihta úhimuy lolmat ömahta; noqw pu pan piw Lazarus hihta qalolmat ömahta. Nít pu' pam suyan unañwtiqw, umwa tuwat kānavoti'ta. ²⁶ Pu piw pi itamuhtsave a'nö tupqa yukilti; pantaqw öviy as yañqw umumiqyaniqam kurs hinyani; pu piw as umuñaqw peqwyaniqam kurs hinyani. ²⁷ Pahsat pu pam pañqawu: Inaa, um as turs inay kíyat aw put hōnani. ²⁸ Taq nu tsivot tupkomuy'ta. Noqw pam hin yórikqey pumuy āawnaqw, puma qa tuwat peqw kānavotpit aqwyani. ²⁹ Noqw Abraham put aw pañqawu: Pay pi puma Moses-nikañw pu God lavay'ayamuyatuy lavayiyamuy oyi'yuña. Pay ason pumuy amumi tūqayyuñw. ³⁰ Noqw pam pañqawu: Qae, Ina Abraham, pay hak so'pumuy amuñaqw amuminiqw, soon puma tunatyay añqw qa lasyani. ³¹ Noqw pam put aw pañqawu: Pay pi puma Moses-nikañw pu God lavay'aymuyatuy lavayiyamuy qa aw tūqayyuñwe', nāmahin pi hak so'pumuy amuñaqw ahoy tātayhq soon tūtuptionsiwani.

17

Sin

(Mt 18.6-7, 21-22; Mr 9.42)

¹ Pahsat pu Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Pas soon sinmuy lomavöhut añqw lasnayaqam haqami peveltini. Nikañw pumuy amuñem pas is'ohini. ² Kurs hak imuy tsátsakwmuy hihtawat ayo lasnaqw, put eñem pas is'ohini. Pay pi tatam māta put kwapkaqe hāyiltiqw pam wuhkovatuphamiq tūviwhq, pam put eñem lolmani. ³ Uma nānami tunatyaltotini, kurs uhpava, sen uhtupko ūmi qaanhtiqw, um put u'nanani. Noqw kurs pam qaanhtipuy ep qahahlayhtiqw, pay um put pantaqat put ahpiy ayo yúkuni. ⁴ Pu kurs pam tāwat ep tsañe'sikis ūmi qaanhte' put tāwat ep tsañe'sikis ūminen, qahahlayhtiqey pañqawhq, um hapi put pantaqat put ahpiy ayo yúkumantani.

Faith

⁵ Noqw ayaiwyuñqam Tutuyqawhqat aw pañqawu: Um okiw itahtuptsiwniy aw hōyoknani. ⁶ Noqw Tutuyqawhq pañqawu: Kurs uma pay hihin tuptionsiwni'yuña, nāmahin pi pam mustard-uyit pōsiyat an tsāyiniqw, uma it sycamine-tsokit náipwaniwe', wuhkovatuphaveq kwihpiwniqat pañqawu, soon pam umuhlavayiy qa anhtini.

A Servant's Duty

⁷ Kurs uma haqawa tumal'ayay'taqw pam haqam tutskwat qōritani, sen wāwakastuy nopni'tani. Ason pam pasñaqw pituqw, ya um put aw yan lavayhtini: Taay, um tunōsvoñat aw qatuptuni, aw kítani? ⁸ Sóoni. Um yanwat put aw lavayhtini: Um namuptat inuñem nōvatat, nuy nopnani. Noqw nu tūmoytani, pu hikwni. Ason pam um inuñk nōsni, pu hikwni, kítani. ⁹ Ya sen um put aw kwakwhatani, pam hin ayatiwhqey anhtiqat ep'e? Pay ka sóon'i. ¹⁰ Noqw pay pan hapi òviy piw uma tuwat hin ayatiwye', sohsok anhtote' pañqaqwani: Pay itam okiw qa hihta apitoti. Pi pay itam itah'ayaway-sa anhtoti, kitotani.

Jesus Makes Ten Lepers Clean

¹¹ Noqw pam Jerusalem aqwnihqe, Samaria-tutskwat, pu Galileet-tutskwat pañ qaqlavaqa pañsoq'a. ¹² Nihqe pam haqam kitsókimi pituqw, hakim pakwt tahtaqt tokoplelet tūtuyyaqam put ahsawvayaqe yāvaqw hōñi. ¹³ Nihqe puma pañqw tsa'lalwaqe pañqaqwa: Jesus, Moñwi, um okiw itamuy òkwatuwni. ¹⁴ Noqw pam pumuy túwahqe, amumi pañqawu: Huvam God awwat momñwituy amumi nāmahtaknawisaa. Noqw puma nāto aqwyakahkañw, pay powaltoti. ¹⁵ Noqw pumuy amuñaqw sūka qalaptuqey navotqe, ahoy namtōkt, pu pas tōnay añqe' God pas hihtata. ¹⁶ Nihqe pam Jesus kukmiq nātuvaye put aw put ep hahlayhti. Noqw pam hak Samariat añqw sino. ¹⁷ Noqw Jesus lavayhtiye pañqawu: Ya qa pakwnihqam powaltoti? Noqw ya ima peptnihqam haqamiya? ¹⁸ Ya pay qa hak God pas hihtataniqe pitu, hal pay i' qa-Jew-sino-saa? kita. ¹⁹ Pu pam put aw pañqawu: Wunuptut, aqwhaqamii. Pay um qapēvewnaqe qalaptu.

The Coming of the Kingdom

(Mt 24.23-28, 37-41)

²⁰ Noqw hisat God moñwtunatyayat aw pítuniyat ima Pharisee-sinom Jesus tūviñtota. Noqw pam umumi pañqawu: Pi God moñwtunatyat qa susmataqpuva pítuni. ²¹ Soon hak pañqawni: Meh, pam ep'e, sen Meh, pam ayamo, kítani. Ispi meh, God moñwtunatyat yep umuhsonveniç'ò. ²² Pu pam put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Pay uma nāto nuy Sinot Tiyat as ñas'ew sūs talōñvaqat ep umumunniyat nānawaknaniqw, soon pam antani. ²³ Noqw ephaqam sinom umumi pañqaqwani: Meh, pam yep'e! sen Meh, ayamo! kitotani. Noqw uma hapi qa aqwyani; piw qa amuñkyani. ²⁴ Pi talwihpiki tokpelat añ ahsupoq tālawvañwu. Noqw pay hapi pan piw nu Sinot Tiat italōñiy ep hinhtini, hisat pítee. ²⁵ Nikañw pay mohti pu' qatsivaptsiwyuñqam nuy hīhihta akw okiwsasnayani, pu nuy tūvayani. ²⁶ Noqw ura Noat qatsiyat ep hin yēsiwhq, pay hapi pan piw hintani, hisat nu' Sinot Tiat ahoy pítuq'ò. ²⁷ Ura puma nōnova, hīhikwya, nōmalalwa, puwsuñwalwa, hisat Noa pākihut aqw pākihqat aw pahsavoo. Noqw pātsiq, puma sohsoyam sūlawhti. ²⁸ Pu pay ura piw pan Lot qatsiyat ep hinta. Sinom nōnova, hīhikwya, hihta tuhtuy'ya, hihta huyalalwa, uylalwa, pu kīlalwa. ²⁹ Noqw ura hisat Lot Sodom añqw ahpiyniqw, ep tāwat ep ūwiñw hihta sikañpik owat enañ òñaqw lōhōhōykuqe sohsokmuy kīqōta. ³⁰ Noqw nāt hapi pantani, hisat nu' Sinot Tiat mātaqtīq'ò. ³¹ Put talōñvaqat ep kits'oveqñihqa pañqw hāwe', nawus soon hihta himuy òviy ahpami papkini, sūwayaniqe òviy'ò. Pu piw pasvenihqa qa kīmii. ³² Uma Lot nōmayat u'ni'yuñw. ³³ Qatsiy ayo táviniqey tunatyawtaqa put kwayhni; pu qatsiy kwayhqa hapi put

ayo távini. ³⁴ Nu umumi pañqawni: Put tōkilat ep hakim lōyōm sūk wuvuwhpit an qatsni. Suhka wīkiwhq, suhka akwsiñwni. ³⁵ Hakim lōyōm wuhtit nāma nūmantani. Suhka wīkiwhq, suhka akwsiñwni. ³⁶ Hakim lōyōm pasve hinnumni. Suhka wīkiwhq, suhka akwsiñwni. ³⁷ Noqw pama lavayhtotiğe put aw pañqaw: Hāqamni, Tutuyqawhqa? Noqw pam pumuy amumi pañqaw: Pay haqam himu mokputniqw, pañso hapi wiwisokt sumitsovaltiñwu.

18

The Parable of the Widow and the Judge

¹ Noqw sinom sutsep nānawakne', qa nañ'eknayaniqat Jesus pumuy tutuqaynaniqey nāwakna. Niñqe òviy pam it tūwutsit akw umumi lavayhtiğe, ² Pañqawu: Haqam kitsókit ep hak tāqa qatu. Pam hak sinmuy amuñem hin yuykuñwu; nikañw God qa mamqasi, piw sinmuy qa kaptsi'ta. ³ Noqw pu piw pay pep hak koñnalavu qatu. Noqw pam hak wuhti tāqat aw pituhqe aw pañqawu: Um inuñem ituwqay aw nāoyini. ⁴ Noqw pay as pam hihsavo qa nakwha; nit pay unañwpeq pañqawu: Pay as pi nu God qa mamqasi, piw sinmuy qa kaptsi'ta. ⁵ Noqw i' koñnalavu inumi sus'itsq, pay òviy nu eñem nāoyini. Taq pam an̄k sasqe, nuy puhtsemoknani, kita. ⁶ Pu Tutuyqawhqa pañqawu: Taay, kurs huvam sinmuy amuñem hin yuykuñwuqa qa sūanhinmaqa hin lavayhtiğat nanaptaa. ⁷ Noqw puyaw God pas an̄ nāp namoramuy put aw tālō'nikañw, pu tōkilat an̄ tsaykitaqamuy amuñem qa nāoyini? Ya pam sōwuni? ⁸ Nu umumi pañqawni: Pas soon pam pumuy amuñem qa sūnaoyini. Noqw pay pi as pantaq wason nu' Sinot Tiat hisat pite', ya nu sinmuy qapēvewni'yūñqamuy tūwani?

The Parable of the Pharisee and the Tax Collector

⁹ Noqw haqawat suan hinyuñqey qanāvevewnayaqam ayam pētuy qahihtay'yuñwa. Noqw Jesus pumuy amumi it tūwutsit lavayhti: ¹⁰ Hakim lōyōm tāqat nāwaknaniqe God kiyat aw paki. Suhka Pharisee-sinoniqw, pu suhka moñwit eñem sivat òmalawhqa. ¹¹ Noqw Pharisee-sino wunuwkañw, nāwaknaqe yan nāyuaata: Kwakwhay God. Kwakwhat pi nu sinmuy qa amunta-hihta tukwhantota, qa suan hinyuñwa, qa nāp himuy amum hinwisa, hal hikis yep moñwit eñem sivat òmalawhqat an'ī. ¹² Nu tsañe'sikis talōñwintiwhqat an̄ lōs napwalañwu. Nu sohsok hihta ihimuy pakwút-sikivo sun oyiwtatqat an̄qw sūp oyit ūmi nōañwu, kita. ¹³ Noqw moñwit eñem sivat òmalawhqa pay ayam haqam wunuwkañw, soon ñas'ew òmi kwuhpukniqe okiw tawitsqay wuvahtikañw pañqawlawu: God, um okiw nuy qaanhinmaqat òkwatuwni, kita. ¹⁴ Nu umumi sūañqawni: I'wa qenive wunuwkañw, nima; noqw mi'wa qa pankañw ahpiy'ò. Pi nāhihtataqa qahimuniwhitini; noqw nāqahihtataqa pas pavan hímuniwhitini.

Jesus Blesses Little Children

(Mt 19.13-15; Mr 10.13-16)

¹⁵ Noqw sinom Jesus aw titipostuy tsamvaya, pam amumi tónokniqat òviy'ò. Noqw put aw nānatuwnayaqam amumi yórikyaqe, pumuy mēwa. ¹⁶ Noqw pay Jesus pumuy wáñwayhqe pañqawu: Uma tsātsakwmuy inumiyaniqat nakwhanayani, nen qa mēwantotani. Pi puma hapi God

moñwtunatyayat aw yuñni. ¹⁷ Pas antsa nu umumi pañqawni: Pas God moñwtunatyayat tsākwa qa an kwúsuhqa soon pañso pákini.

The Rich Man
(Mt 19.16-30; Mr 10.17-31)

¹⁸ Noqw hak pavansino Jesus tūviñtaqe aw pañqawu: Lolma Tutuyqawhqa, ya nu hihta hinhte', qatsit qaso'taqat himuy'vani? ¹⁹ Noqw Jesus put aw pañqawu: Ya hinoqw um nuy lolmalawu? pi qa hak lolma, pas sūkaa, God. ²⁰ Pay um hin hinwisniqat tutavot navoti'ta: Um tokot qa sokoptani; um qa hakiy nīnani; um qa hihta ūuyini; um hakiy qa atsátoynani; um unay, pu uñuy pumuy kaptsi'tani, it'a. ²¹ Noqw pam pañqawu: Pas nu itsákoy añqaqw iit añ ahsupoq hinma. ²² Noqw Jesus it navotqe, put aw pañqawu: Nikañw um sūpwat qaanma. Um hihta úhimuy sohsok huye', añ òkiwyaqamuy put huytani. Nen um òveqatsit ep hihta nukñwat soon qa himuy'vani. Nit um añqwnen inuñkni. ²³ Noqw pam it navotqe, pas qahahlayhti, pas pam qaan'ewakw kãhaknihqe òviy'o. ²⁴ Noqw Jesus put pas qahahlayhti qw navotqe pañqawu: Pas añ hihta akw kãhak'iwyuñqam God moñwtunatyayat aw yuñwniniqw amuñem qa tūvoshinta. ²⁵ Pay himu pohko pōlay'taqa tsakomostat añ pórokput añ pákiniqw, pam pantaqa pas qa tūvosi. Nikañw kahaktaqa God moñwtunatyayat aw pákiniqw, pam put epnihqe pas qa tūvosi. ²⁶ Noqw hakim put nanaptaqam pañqaqwa: Noqw pantaqw hak sen ayo yámakni? ²⁷ Noqw pam pañqawu: Pay añ himu sinmuyniqw pas kurs hin pasiwtaniqa pay God-niqw pasiwta. ²⁸ Pahsat pu Peter pañqawu: Meh, itam hapi sohsok hihta tatamhtotat un̄k nankwusa. ²⁹ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Pas antsa nu umumi pañqawni: Pas qa hak haqam paysoq God moñwtunatyayat òviy kiy, sen nay, sen yuy, sen pāvamuy, sen tupkomuy, sen qōqamuy, sen siwamuy, sen nōmay, sen timuy tatamhta. ³⁰ Pi pam yep qatsit ep pay a'nō hóyokput òmahtani, pu qatsit nātoniqat ep qatsit qaso'taqata.

Jesus Speaks about His Death a Third Time
(Mt 20.17-19; Mr 10.32-34)

³¹ Pahsat pu pam pakwt lōq sihkay'taqamuy nāmi tsovalaqa, amumi pañqawu: Meh, itam hapi Jerusalem aqwyaya. Noqw God lavay'aymat Sinot Tiyat hin pēnayaqw, pam pantaqa sohsoy aw antsaniwni. ³² Pi nu qa-Jew-sinmuy amumi mātaviwhq, puma nuy tututsiwnayani; nuy okiwsasnani; pu inumi tōhtotani; ³³ Pu puma nuy wuvahtotani; pu nuy nīnani. Noqw pāyis talq nu ahoy tātayni. ³⁴ Noqw pam hiñqawhqtat puma qa mātsi'yuñwa, put lavayiat pumuy amumi tupkiwtaqw òviy'o. Pu pam hihta pañqawhqtat puma qa māmatsya.

Jesus Heals a Blind Beggar
(Mt 20.29-34; Mr 10.46-52)

³⁵ Pu ahpiy pantaqw pam Jericho-kitsókit aw hayiñwinaqw, hak qapostalqa pōhut qalave qatukañw, okiw hihta nuhtumi tuñlay'ta. ³⁶ Noqw sinmuy qaan'ewakw hintaqamuy pañ haqamiyaqe mowawatiwisq, pam navotqe, put tūviñta. ³⁷ Noqw yaw Jesus Nazareth añqw sīnonihqa haqaminihqat puma put āawnaya. ³⁸ Noqw pam tsa'lawhqe pañqawu: Jesus, um David Tiat, um okiw nuy òkwatuwni. ³⁹ Noqw ima mohti'wisqam put mēwayaqa, pay qa hiñqawlawniqat aw pañqaqwa. Noqw pahsat pu pas

pam tuwat pavan kēew pañqawu: Um David Tiat, um okiw nuy òkwatuwni.⁴⁰ Noqw Jesus huruhtiqe puma put aw wikyaniqat pañqawu. Noqw pam put aw pituq, Jesus put tūviñtaqe,⁴¹ Aw pañqawu: Ya nu unñ hintsanniqat um nāwakna? Noqw pam pañqawu: Tutuyqawhqa, um as okiw ivosiy tälawnani.⁴² Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay nam uhposiy tälawnaa. Pay um qapēvewnaqe ayo taviwa.⁴³ Noqw pahsat pay pam pōsiy tälawna; nihqe Jesus añki, God pas hihtatimakañwo. Noqw sinom sohsoyam put aw yórikyaqe, God pas tayawnaya.

19

Jesus and Zacchaeus

¹ Noqw Jesus Jerichot aw pítuhqe, añ yámakto. ² Noqw hak tāqa Zacchaeus yan mātisiwhqa pep qatu. Pam hak moñwit eñem sivat òmalalwaqamuy amuñaqw mohpeq'a; nihqe kāhak'i. ³ Noqw pam Jesus hákiynihqat as aw yórikniqey tuwanta; noqw sinom hūrs hintaqw, pay pam kurs hin aw yórikni, hak tsāvanihqe òviy'o. ⁴ Nihqe òviy pam amupyeve wárikqe, pas pay aw yórikniqe sycamore-tsokit añ wūvi, pam pañniniqw òviy'o, ⁵ Noqw Jesus put háqamniqw aw pítuhqe, òmi tātayht, put túwahqe, aw pañqawu: Zacchaeus, pis'oqtit hāwii, taq nu pu' pas pay soon uhkiy ep qa huruhtini. ⁶ Pu pam pis'oqtiqe, pañqw hawht, hahlaykañw, kiy aw put pitsína. ⁷ Noqw sinom put aw yórikyaqe, sohsoyam qayan unañway pañqawu: Yaw pam hakiy tāqat qaanhinmaqat kiyavaqwwiatniqe òviy ámunnihqat pañqawu. ⁸ Noqw Zacchaeus wunuptuqe, Tutuyqawhqa aw pañqawu: Tutuyqawhqa, nu hihta ihmuy nāsamiq yantaqat òkiwyaqamuy huytani. Pu kurs nu hakiy sivit ep hihta paysoq nawhke', nu nālōs hóyokiwtaqat put aw ahoytani. ⁹ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pu' hapi it talōñvaqat ep um, pu umum yesqam ayo nõña, pay pi um Abraham ahpiy aniwhtiqw òviy'o. ¹⁰ Pi nu' Sinot Tiat haqami hiniwhtotiqamuy hēve', ayo óyanique pitu.

The Parable of the Gold Coins

(Mt 25.14-30)

¹¹ Noqw pumuy iit nanaptaqw, Jesus qa lavayyukut, pumuy amumi hihta tūwutsit akw yuaayku, pam Jerusalem aqw pitutoqe òviy'o. Noqw ka God moñwtunatyat āpiy pay mātāqtiniqat sinom pan wūwantota. ¹² Noqw òviy pam pañqawu: Hak pavansino moñwtunatyat makiwniqe òviy yāvoqhaqamii, pay nāt piw ahoy pítunikañwo. ¹³ Nihqe pam tumal'aymuy pakwtnihqamuy wánwayht, amumi pakwút-sikip sunat sivat oyat, amumi pañqawu: Uma inuhsavo it apitoyni'yuiñw. ¹⁴ Noqw put amum sinoiwtāqam put aw qa suhtaq'ewyāqe añ hakiy hōnaqe pañqawu: Itam it itamumi moñw'iwtaniqat qa nānawakna. ¹⁵ Noqw ahpiy pantaqw pam moñwtunatyat makiwhqe, ahoy pitu. Nihqe pahsat pu imuy tumal'a'yatuy amumi sivat óyahqey pumuy wāñwayniwyaniqat pam pañqawu, puma huhyayaqw, hihsa'haqam pi hak aw hóyoknañwuqat navotniqe òviy'o. ¹⁶ Noqw pahsat pu mohti'maqa pítuhqe aw pañqawu: Moñwi, ura um inumi sunat sivat noaqw, nu put aw pakwút-sikip sunat sivat hóyokna. ¹⁷ Noqw pam put aw pañqawu: Um súanhti, lomatumal'aya. Um hihta qa himuniñqat ep qa paysoq hintsana, òviy um pakwút-sikip wuhkokitsokit aw moñw'iwtani. ¹⁸ Pahsat pu añkniqaw pítuhqe aw pañqawu: Moñwi, ura um inumi sunat sivat noaqw, nu put aw tsivót-sikip sunat hóyokna. ¹⁹ Noqw moñwi put aw piw an lavayhtiqe pañqawu:

Pay òviy piw um tsivót-sikip wuhkokitsokit aw moñw'iwatani. ²⁰⁻²¹ Pu piw suhka píuhqe put aw pañqawu: Moñwi, taay, yep uhsiva. Nu uñ mamqasqe, òviy nu it hòhònpit ep put mòki'ta. Um pi a'nò unañway'tage, haqam hihta qa tavit ep kwúsuñwu; pu um hihta qa uyht put hòqñwu. ²² Noq w moñwi put aw pañqawu: Nu nâp uhlayayiy akw uñ hin yukunani, um nukpantumal'aya. Kurs um nuy a'nò unañway'taqw put navoti'ta. Kurs nu haqam hihta qa tavit ep kwúsuñwu, pu hihta qa uyht put hòqñwu. ²³ Ya hinoqw um nuy pantaqw tis nâpi isivay sivakimi qa pana? Pi um panhtiqw, nu pite', ihimuy-nikañw pu put ep ahsatit enañ òmahtani. ²⁴ Pu pam aqlaq hoñqamuy amumi pañqawu: Uma put sívayat nawhkiyat pakwút-sikip sunat sívat himuy'taqat put maqayani. ²⁵ Noq w puma put aw pañqawu: Moñwi, pay pam pakwút-sikip sunat sívay'ta. ²⁶ Noq w pam amumi pañqawu: Nu umumi pañqawni: Añ himuy'yuñqam piw hihta makiwiyani. Pu ñastanihqá hikis as pay hihta himuy'taqey kwayhni. ²⁷ Pu imuy ituwqamuy nu amumi moñw'iwataniqat qa nânawaknaqamuy uma pew tsamyé', inutpip qòqyani,

The Triumphant Entry into Jerusalem
(Mt 21.1-11; Mr 11.1-11; Jn 12.12-19)

²⁸ Noq w Jesus yan lavayhtit, sinmuy amupyeve Jerusalem aqwat nakwsu. ²⁹ Nihqe pam haqam tsomot, Olivet yan mâtsiwhqat, aw pitu, Bethphage-kitsókit-nikañw, pu Bethanyt-kitsókit, pumuy hayiñwnaqee. Nihqe pam lóqmuy put aw nánatuwnaqamuy ayataqe, ³⁰ Amumi pañqawu: Uma umupyeve kitsókit awni. Nen uma ep pake', morohyat sómiwtaqat túwani. Nát pas qa hisat hak aqw wúvi. Uma put ñaht, añqw wikni. ³¹ Noq w ason kurs hak umuy hinoqw put nánahqat túviñtaqw, uma yan lavayhtini: Tutuyqawhqa it nâwaknaqw òviy'ò. ³² Noq w ima ayaiwhqam ahpiynihqe, hin pam pumuy amumi lavayhtiqat an yori. ³³ Noq w puma morohyat nánahq, pohkoy'yuñqam amumi pañqaqwa: Ya uma hinoqw morohyat nánaha? ³⁴ Noq w puma pañqawu: Itahtutuyqawhqa it nâwaknaqw òviy'ò. ³⁵ Nihqe puma put Jesus aw wikvaqe, yuwsiy morohyat aqw ahpatat, put aqw Jesus tsoka. ³⁶ Pu pam pañ nakwsuqw, sinom pónawit yuwsiy ahpatota. ³⁷ Pu òviy pam kitsókimi hayiñwnaqe, pâpu pay tsomot Olivet añ pihpoqniqw, pahsat pu sohsoyam put añk wísiwtaqam pas tónay añqe' God tayawintivaya, pu pam soh sok hihta qa òwítumaltaqw, put ep puma put pas hihtativaya; ³⁸ Nihqe pañqawtiwisa: Nam Moñwi, Tutuyqawhqat natñwaniyat añ pitútoqa tayawintiwa. Nam òveqatsit ep kwakwhat yésiwaa. Nam Sus'ovenihqa, kaptsitiwaa. ³⁹ Noq w haqawat Pharisee-sinom sinsonñaqw Jesus aw pañqaqwa: Tutuqaynaqa ūmi nánatuwnayaqamuy mēwaa. ⁴⁰ Noq w pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Nu umumi súañqawni: Pas imuy qa hiñqawaniqw, soon yan o'wa qa sáakmani.

Jesus Weeps over Jerusalem

⁴¹ Noq w pam Jerusalem aw hayiñwnaqe aw tātayhqe, put ep paklawu, pañqawkañwo: ⁴² Is as uma yepahaq pu' kwakwhat yésiwniqat haqe' qatsqat māmatsyani! Noq w núñwupi umuhposi qatálawwa. ⁴³ Pi nāt hisat aw pituqw, umuhuwqam namurulnit akw umuhkitsokiy pónokni, nānan'ivaq w put uhtayani. ⁴⁴ Nen put tutskwami sahpuknayani, uma pep ki'yuñqamuy énaña. Noq w pep qa haqam owa nâp qeniy ep ak-wsiñwni, ispi Sus'oveqnihqá umumi pohtaqw, uma put qa mâtisi'yuñq'ò.

Jesus Goes to the Temple

(Mt 21.12-17; Mr 11.15-19; Jn 2.13-22)

⁴⁵ Pu pam God kiyat aw pákihqe, pep hihta huhyayaqamuy, pu tuhtuy'yaqamuy pañqw ipwanva; ⁴⁶ Nihqe amumi pañqawu: Ikiy ep nāwakintotamantani. Noqw uma soq put uuyiñtuy kivatoyñaya. ⁴⁷ Pu pam nāqavo God kiyat ep tūtutuqayna. Noqw pay God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu tutavot tūtutuqaynayaqam-niqw, pu sinmuy amuñaqw pavansinom, puma hin as put nānayaniqey hēvi'yuñwa; ⁴⁸ Nit hinhtotiniqey qa tutwa, sinom sohsoyam put aw pās tūqayyuñqw òviy'ò.

20

The Question about Jesus' Authority

(Mt 21.23-27; Mr 11.27-33)

¹ Pu hisat pam God kiyat ep sinmuy tutuqaynaqe lomatuwawit yuaata. Noqw God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu tutavot tūtutuqaynayaqam, wukw'a'yatuy amumum put aw òkihqe, ² Aw pañqawu: Kurs itamuy hihta āawnaa. Ya um hihta òqalat aw yankañw iit hintsaki? Ya hak un it òqalat maqa? ³ Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Kurs nu tuwat umuy sūkw hihta tūviñtani. Noqw uma nuy āawnayani. ⁴ Ura John kūyit akw tūtuvoylalawu. Ya pam haqaqaw put makiwa? Sen òveqatsit añq'ò? Sen sinmuy amuñaq'ò? ⁵ Noqw puma put nānami yuaatotaqe pañqawu: Ya sen itam Oñaq'ò, kitotani? Soon qa pam itamumi pañqawu: Noqw hinoqw uma put aw qa tūtuptsiwa? ⁶ Ya sen itam Sinmuy amuñaq'ò kitotani? Noqw soon sinom sohsoyam itamuy qa tatatupqòqyani. Pi pūmuyñiqw John pas antsa God lavay'ayaata. ⁷ Noqw òviy puma lavayhtotiqe aw pañqawu: Pay kurs pi hin put háqawñihqat itam pañqawu. ⁸ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay òviy nu piw soon hihta òqalat aw yankañw iit hintsaqey umuy āawnani.

The Parable of the Tenants in the Vineyard

(Mt 21.33-46; Mr 12.1-12)

⁹ Pahsat pu pam tūwutsit hihta tuawi'taqat sinmuy amumi yuaativaqe amumi pañqawu: Hak tāqa òvat uyht, tumalay'yuñqamuy amumi put mātapt, wūyavo yāvoħaqamii. ¹⁰ Pu òvat kwañwtinisavotiqw, pam ovauyit tumalay'yuñqamuy amumi hoñviayay hōna, puma aniwñiyat añqw put maqayaniqat òviy'ò. Noqw tuwat soq ovauyit tumalay'yuñqam put wuvahtotat, qa hihta hintaqat pañqw hōnaya. ¹¹ Pu piw pam sukw hoñviayay pumuy amumi hōna. Noqw pay puma piw put wuvahtotat, hamanhintsatsnat, qa hihta hintaqat pañqw lālayya. ¹² Pu amuñk pu' pam piw sukw pumuy amumi hōna. Noqw piw pay puma put òputotat, qalavohaqami tūvaya. ¹³ Pahsat pu ovauyit himuy'taqa pañqawu: Ya sen nu hinhtini? Han pi amumi pas aw iunañway itiy tavi. Pay ka as puma put aw yórikye', kaptsitotani. ¹⁴ Noqw ovauyit tumalay'yuñqam put tutwage, nānami lavayhtotiqe pañqawu: P' hapi nay akpetani. Taay, itam nānayaqaw, himu himuatniqa itahhimuniwhitini, kitota. ¹⁵ Pu òviy puma ovauyit añqw qalavohaqami put wikyat, nānaya. Taay, noqw ya ovauyi'taqa it ep sen pumuy hintsanni? ¹⁶ Pam pite', imuy tumalay'yuñqamuy qòye', pas pētuy amumi ovauyit noani, pam kita. Noqw puma put nanaptaqe pañqawu: Soon pantani. ¹⁷ Noqw pam pumuy amumi tātayht, pañqawu: Ura yan pey'ta: Owa kilalwaqamuy amuhpiy

galavo tūviwhqa hapi tuyqaatniwhiti, yan'i. Noqw ya pam lavayi hihta lavayhti? ¹⁸ Put owat ep yēvaqa yoyhni. Nikañw ason pam hakiy aw yēve', tostani.

The Question about Paying Taxes
(Mt 22.15-22; Mr 12.13-17)

¹⁹ Noqw God awwat mohpeq momñwit, tutavot tūtutuqaynayaqamuy amumum put lavaiyat māmatsya, suyan pi pam pumuy amunkiwakw sōmokyuaaykuq'ō; nihqe òviy puma āpiy put nuayaniqey anhtotikañw, sinmuy mamqastoti. ²⁰ Noqw òviy puma put aw pās tūqayyuñwa, piw hakim put mokmani'yuñwniqat put aw hōnaya, puma hakim suan hinyuñqey as nawip'ew hinyuñq'ō. Nen puma put lavaiyat unahepye', pep tutskwat ep òqalayay, pu tunatyayat aw put mātapyani. ²¹ Noqw puma put tūviñtotaqe aw pañqawwa: Tutuqaynaqa, itam ūmi navoti'yuñqw, um suan yuaatakañw hihta súantaqat sinmuy tutuqayna. Pu um qa hakiy pas hihtay'kañw, pas qa atsat God tunatyayat tūtutuqayna. ²² Ya pay itam hihta añ sivit Caesar aw òoyyaniqw, pam súanta, sen qa súanta? ²³ Noqw pay pam pumuy unatwiyamuy māmatsqe, amumi pañqawu: Ya uma hinoqw nuy unaheptota? ²⁴ Kurs inumi votōnat mahtaknayaa. Ya i' hakiy pitsánwaat ep pey'ta? Pu hakiy tuñwniat añ pey'ta? Noqw puma lavayhtotiqe, pañqawu: Caesar pitsánwaata. ²⁵ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Turs uma hihta Caesar himuyat Caesar aw noayani. Pu God himuyat uma God aw noayani. ²⁶ Noqw pay puma kurs hin sinmuy amutpip put lavaiyat ep hintsatsnani. Nihqe puma put lavaiyat ep kātayunqe, pay qa hiñqawwa.

The Question about Rising from Death
(Mt 22.23-33; Mr 12.18-27)

²⁷ Pahsat pu hakim Sadducee- sinom, yaw so'pum pay ahoy qa yesvaniqat pañqawwaqam put aw òki; nihqe put tūviñtotaqe, ²⁸ Aw pañqawwa: Tutuqaynaqa, Moses itamumi tutaptaqe yan pēna: Kurs tāqa nōmay'taqa qa tímuy'kañw mokq, put pāvaat, sen tupkoat put nōmayatniñwuqat amum qatupte', put eñem tíoymantani. ²⁹ Noqw ura as hakim tsáne'nihqam nānatupkom yēse. Noqw amuñaqw suspavaam as nōmatat, qa tímuy'vat pay mōki. ³⁰ Noqw añknihqqa put nōmayatniñwuqat amum qatuptut, tuwat qa tímuy'kañw mōki. ³¹ Noqw pu amuñknihqqa pay piw amunhti. Noqw puma as tsáne'nihqam put nōmatotaqw, qa hihtawat eñem wuhti ti'va. ³² Noqw nuhtuñk pu' wuhti tuwat mōki. ³³ Noqw ya òviy sinmuy ahoy yesvaqw, pam hihtawat pumuy tsáne'nihqamuy nōmaatni? Pi puma sohsoyam put nōmatota? ³⁴ Noqw Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Sinom yep qatsit ep nōmalalwa, piw puwsuñwlalwa. ³⁵ Noqw pay ima hakim mokiwuy añqw ahoy yesve', qatsit nātoniqat ep òkiniqey pay ep pāvanyaqamuy qa nōmalalwani, piw qa puwsuñwlalwani. ³⁶ Piw soon puma pāpu so'ni. Pi puma God hoñvi'aymuyatuy pas amunyuñwni. Puma ahoy yesve', God tímatni. ³⁷ Noqw kurs uma so'qam ahoy yesvaniqat ep tūviñtotaniqw-ya Moses himutskit lavayhtiqe hin pēnaqe hihta lavayhti? Ura God Abraham Tutuyqawhqaatnihqat pañqawu, pu Isaac Tutuyqawhqaata, pu Jacob Tutuyqawhqaata, ³⁸ Ispi pam qa so'pumuy Tutuyqawhqaamu, pi yesqamuyu; pi putniqw sohsoyam yēse. ³⁹ Pahsat pu tutavot tūtutuqaynayaqamuy amuñaqw haqawa lavayhtiqe

pañqawu: Tutuyqawhqa, pas um súañqawu. ⁴⁰ Pahpiy pāpu puma put hihta tūviñtotaniqey aw qa unahintsatska.

The Question about the Messiah

(Mt 22.41-46; Mr 12.35-37)

⁴¹ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Ya hintaqw òviy uma Christ David tiatnihqat pañqaqwa? ⁴² Noqw pi David Tātawit pey'taqat ep nāp pañqawu: Tutuyqawhqa, Imoñwi aw pañqawu: Um hāk iputvaqewat gatuqw ⁴³ Nu uhtuwqamuy áñwutaqw, puma ūmi maqaptsi'yuñwiniqat pahsavoo. ⁴⁴ Noqw òviy hapi David put Moñwílawu; noqw hin pam put tiata?

Jesus Warns against the Teachers of the Law

(Mt 23.1-36; Mr 12.38-40)

⁴⁵ Pahsat pu sinom sohsoyam tūqayyuñqw, pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu: ⁴⁶ Uma tutavot tūtutuqaynayaqamuy amuhpe qa nāunay'yuñwini. Puma wupausit usnumyaniqey nānawakna, pu kitpik amumi hahlaykwa yuaatiwiniqata; pu tsotsalkiva mohkage tsotsókpit tuñlay'yuñwa, pu nōviwhqat añ nukñwat qeqnita. ⁴⁷ Ima hapi koñnalvutuy kīyamuy tusoqkwahanni'yuñwa. Puma nawip'ew hinkahkañw, nānawakne' sutsépyuaativayañwu. Puma hapi pas pavan qaöwíhintsaniwyani.

21

The Widow's Offering

(Mr 12.41-44)

¹ Pu pam kwuhpukqe kahksinmuy kuwahtipuy sivatatañpit aqw tañalalwaqamuy amumi yori. ² Noqw pu piw pam hakiy òokiwhqat koñnalavut pañsoq lōqmuy palavotōnat pahpañqw tuwa. ³ Nihqe pam pañqawu: Pas antsa nu umumi pañqawni: I' òokiwhqa koñnalavu imuy sohsoqmuy amuhpenihqe hóyokiwtaqat pañsoq pana. ⁴ Ima pi pay sohsoyam qarūrumnayakahkañw, hihta akwsiñqat añqw God eñem kuwahtiput pañsoq tañatota. Noqw i' pi okiw hihta rūrumnakañw, pas hihta akw qátuhqey sohsoq pañsoq pana.

Jesus Speaks of the Destruction of the Temple

(Mt 24.1-2; Mr 13.1-2)

⁵ Noqw haqawat God kīyat yuaatotaqe pañqaqwa: Is uti! pam lo-mao'wat akw lomasniwa, pu hīhihta kuwahtiput akw'a. Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: ⁶ Ya uma iit yan o'wat aw tāyuñwa? Pay nāt hisat aw pituqw, pep pu' qa haqam owa nāp qeni ep akwsiñwini. Pam sohsoy sahpumhtini.

Troubles and Persecutions

(Mt 24.3-14; Mr 13.3-13)

⁷ Noqw puma put tūviñtotaqe aw pañqaqwa: Tutuqaynaqa, noqw ya iī hisat yaniwhitini? Pu hisat paniwhitiniqw himu put tuawi'tani? ⁸ Noqw pam pañqawu: Uma tunatyaltote' qa ūnatoyiniwyani. Taq kaysiwhqam inatñwaniy añ òke' pañqaqwani: Nu' Christ, kitotani; pu piw Aw hayiñwti, kitotani. Noqw òviy hapi uma qa amuñkyani. ⁹ Sinom nāqöytivayani, piw qanamítuqayvahsi'yuñwini. Noqw pay uma put nanapte' qa tsaw-iniwyuñwini. Pi iī yantaqa pas soon qa mohti yaniwhitini. Nikañw hapi pay nāt qa pep so'ñwamiq pítuni. ¹⁰ Pahsat pu pam pumuy

amumi pañqawu: Haqam hihtuwat sinom hihtuywatuy sinmuy amumum nehpewi hoñvani. Pu moñwtunatya sup moñwtunatyat ehpewhiti-mantani. ¹¹ Pu hâhaqe' tutskwa a'nô tayayaykuni; pu tsôñöstini; pu hîhimu wukotuyani; pu sinom hîhihta nuhtsel'e'wakw aw yórikyani; noq̄w tokpelat añ hîhimu hihta tuawi'taqat mâtaktotini. ¹² Nîkañw hapi nât ïit qa yayhniwhq̄, sinom umumi may'yuñwe', umuy okiwsahsantivayani, tsotsvalkiva momñwituy amumi umuy mâtaplalwani; pu sivikimi umuy tañalalwani. Noq̄w uma kitsókimi moñw'iwyuñqamuy amumi-nikañw pu tutskwat aw moñw'iwyuñqamuy amumi tsamvaniwyani, uma isinomni-hqe òviy'o. ¹³ Noq̄w uma umuhtuptsiwniy tunvotnayaniqat aw umuñem qenitiwmantani. ¹⁴ Paniq̄w òviy uma pep hin lavayhtotiniqey añwu pay wūwantotaniqey qe'yaniqey umuh'unañwpeq yuki'yuñwini. ¹⁵ Pay ason nu hapi umuy lavaymaqamantani, pu sūanwuwnitoynamantani. Noq̄w sohsoyam umuhpew'iwyuñqam soon put ep umuy yumoñwaltotani, piw áñwuy'yuñwini. ¹⁶ Pu umunam, umuñum, umuhpavam, umuhtupkom, pu umuñaqwvim, pu umuhkwatsim umuy nuhtumi mâtaplalwaq̄w, puma umuy haqawatuy q̄ôq̄yani. ¹⁷ Pu sinom sohsoyam umumi qa suh-taq'ewyani, uma isinomnihqat òviy'o. ¹⁸ Nîkañw hapi pay pas soon umuhq̄ôtvá umuhhõmi himuwa sūlawhtini. ¹⁹ Uma qa nañ'eknaye', qatsit himuy'vayani.

Jesus Speaks of the Destruction of Jerusalem

(Mt 24.15-21; Mr 13.14-19)

²⁰ Pu ason Jerusalem solāwamuy akw nōyakiwtaq̄w, uma aw yórikye', pahsat uma put kîq̄ôtiwhqat aw hayiñtiq̄w uma nanaptani. ²¹ Pep pu' ima Judeat ep yesqam tuhtukwimi q̄ watqani, pu kîveyaqam pañq̄w ahpiyyani, pu haqe' tutskwava hinnumyaqam qa pañso ahoy yuñni. ²² Pi ep hapi God sinmuy amumi nāoyini. Noq̄w tutuvenit añ hin pey'taqat sohsok añ aw antsaniwni. ²³ Nîkañw hisat aw pituq̄w añ nō'yiwyuñqamuy, pu añ yōyoñnayaqamuy kurs hin watqaniqamuy amuñem pas is ôhini! Taq̄ sinom pavan pas kânanaptani. Pi God itsívuat pumuy amumi hürs tñaniwtani. ²⁴ Noq̄w puma sipwuvahpit qalayat akw sūlawhtini. Noq̄w tuwq̄am pumuy tūwiktote', hâhaqe' tutskwat aw pumuy tsamyani. Noq̄w qa-Jew-sinom Jerusalem atsva wukukuykuyani, pumuy paptsiy añ kükuyvaniqat aq̄w pahsavoo.

The Coming of the Son of Man

(Mt 24.29-31; Mr 13.24-27)

²⁵ Pu tâwat, mūyawuy, pu sötuy añ himu hihta tuawi'yuñwini. Noq̄w hîhihtu sinom sôonhtote', kurs hin wūwantotani, pâtuwaqatsi a'nô hoñvantakañw sōykitaq̄w òviy'o. ²⁶ Noq̄w sinom hihta tūwaqatsit aw pítoniqat aw-sa tãyuñwe', tsawiniwkañw, unañwso'ni, pi òvaqe òqala tayayaykuniq̄w òviy'o. ²⁷ Pep pu nu' Sinot Tiat òqalat pasiwkañw, qaan'ewkw tälawnway'kañw òmawuy akw hawtoq̄w, sinom inumi tātayyani. ²⁸ Noq̄w ason ïi yantaqa hiniwmaq̄w, uma kwuhpukye', òmiq tãyuñwini; ispi uma soon pas hisat ayo nõñakiwtaniqee.

The Lesson of the Fig Tree

(Mt 24.32-35; Mr 13.28-31)

²⁹ Pu pam pumuy amumi himu hihta antaqat lavayit akw yuaaykuqe pañqawu: Uma nõnvospaltsokit aw wūwayani, pu hîhihta himutsotskita.

³⁰ Puma sipölöy'vayaqw, uma aw tātayye', pay tal'añwhayiñwiwtaqat nanaptañwu. ³¹ Noqw pay pan hapi òviy uma ason iit yantaqat hiniwmaqaw aw tātayye', pay God moñwtunatyaaat aw pitsiwtaqat nanaptani. ³² Pas antsa nu umumi pañqawni: Yep sinom pas soon tütüwayaqw, pay sohsoy it yaniwhitini. ³³ Pay as tokpela, pu tūwaqatsit tūwayani. Noqw ilavayi hapi pas soon tūwayani.

The Need to Watch

³⁴ Nikañw uma nānami tunatyaltotini. Taq ka uma hihta nasani'yuñwe', pu honaqkuyit akw hōnaq'iwyuñwe', yep qatsit ep hihta tunatyat-sa aw tunatyawyuñwe' qa unañwtalawvayani. Nen uma qa navoti'kahkañw, put talōñnit aw suy'kini. ³⁵ Pi sopkawtaqam sinom tūwaqalvoqhaqami yesqam put aw öke', soñawnen wivosit aqw kwisyani. ³⁶ Paniqw òviy uma tunatyawkahkañw, yūmosa nāwakinwisni. Nen uma iit yaniwhitiniqat añqw ayo nõñakniqey aw öqawi'kahkañw, nuy Sinot Tiyat inutpip hoñni. ³⁷ Noqw Jesus nāqavo God kīyat ep sinmuy tutuqayna; nit mihikq pañqw yámake' tsomot, Olivet yan mātsiwħqat aqwnen, epeq talōñnañwu. ³⁸ Noqw qavonvaqw sinom sohsoyam suits God kīyat ep put aw öki, aw tūqayyuñwniqe òviy'ö.

22

The Plot against Jesus

(Mt 26.1-5; Mr 14.1-2; Jn 11.45-53)

¹ Noqw qa peken'oyvut põlavikit nõviwniqat, Amutsva Yūmosanihqa yan tūñwantiwħqat aw pituto. ² Noqw God awwat mohpeq momñwit tutaot tutuqaynayaqamuy amumum hin as Jesus ninayaniqey hēvi'yuña, Nikañw puma sinmuy mamqasya.

Judas Agrees to Betray Jesus

(Mt 26.14-16; Mr 14.10-11)

³ Noqw pahsat pu Satan, Judas Iscariot yan piw tūñwantiwħqat, imuy pakwt lõq sihkay'taqamuy amumum tōnawtaqat pan unañwtoynaqw, ⁴ Pam ahpiynihqe, God awwat mohpeq momñwituy-nikañw pu solāwamomñwituy amumum pasiwna, hin as pam pumuy amumi Jesus mātapniqey òviy'ö. ⁵ Noqw puma hahlayhtotiqe, put sivat maqayaniqey aw pasiwnaya. ⁶ Noqw pam panhtiniqey pañqawħqe, hisat sinom Jesus qa āmumyaqw, momñwituy amumi put mātapniqey qenihevi'ta.

Jesus Prepares to Eat the Passover Meal

(Mt 26.17-25; Mr 14.12-21; Jn 13.21-30)

⁷ Pahsat pu òviy qa peken'oyvut põlavikit ep nõviwniqat aw pitu. Ep hapi pu' Jew-sinom Amutsva Yūmosanihqat ep mañat nīnayañwu. ⁸ Noqw Jesus Peter-nit, pu John, pumuy ayataqe, amumi pañqawu: Uma ahpiy-nen, Amutsva Yūmosanihqat ep nõviwniqat hin hintañwuqat itamuñem aw hintsanni. Noqw itam nõñösani. ⁹ Noqw puma put aw pañqawu: Ya itam haqam put aw hintsanniqat um nāwakna? ¹⁰ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Meh, uma kīmi pakiqw, pep hak tāqa kuysivut akw kūyi'kañw umuhsawvani. Uma put haqami kīmi pakiqw, añk aw pākini. ¹¹ Pu ason uma ki'taqat aw pañqawni: Itamuy tutuqaynaqa ūmi pañqawu: Ya haqam yeyespi? Pep nu as inumi nānatuwnayaqamuy amumum Amutsva Yūmosanihqat ep nõviwħqat nõsni. ¹² Noqw pam tupatsveq wukoahpavit

ep pās himu yukiwtaqat umumi mahtaknani. Pep uma hihta aw hintsanni. ¹³ Noq̄w puma ahpiynihq̄e, Jesus amumi hin lavayhtiqat an yori. Nihq̄e puma Amutsva Yūmosanihqat ep nōviwhqat hin hintañwuqat aw hintsana.

The Lord's Supper

(Mt 26.26-30; Mr 14.22-26; 1 Co 11.23-25)

¹⁴ Pu òviy aw pituq̄w, pam tunòsvoñat aw qatuptu; noq̄w ima pakw lōq̄ sihkay'taqam ayaiwyuñqam put ámumya. ¹⁵ Noq̄w pam pumuy amumi pañqawu: Nu it Amutsva Yūmosanihqat ep nōviwhqat umumum nòsniqey pas nāwakna, nu nāt qa kānavotat'a. ¹⁶ Pi nu umumi pañqawni. Pay nu soon put añq̄w piw nòsni, pay ason pas hisat God moñwtunatyayat ep pam aw antsaniwhq̄, pep pu' nu piw nòsni, pam kita. ¹⁷ Pu pam kuyapkuyit kwusut, put ep hahlayhtit, pañqawu: Huvam it kwusuyat nāhuyvaa. ¹⁸ Pi nu umumi pañqawni: Pas nu soon pāpu ovauyit aniwniyat añq̄w hikwni, pay ason pas hisat God moñwtunatyayat aw pítuniqat aw pahsavoo. ¹⁹ Pu pam pōlavikit kwusut, put ep hahlayhtit, yōhat, pumuy put maqa pañqawkañwo. I' hapi itoko umuñem taviwa. Yan uma hintsak-wise', akw nuy u'ni'yuñwini. ²⁰ Pu pay piw an pumuy nōnòsaq̄w, pam kuyapkuyit kwusut pañqawu: I' kuyapkuyi hapi iuñwa. Pam umuñem puhuvasiwnit pasiwnaniq̄e òviy munvaniwni. ²¹ Nikañw meh, hak momñwituy amumi nuy mātapiñqa inumum tunòsvoñat aw may'ta. ²² Noq̄w pay pi pas antsa Sinot Tiyat eñem hin yukiwñqat pan nu yañq̄w ahpiyni. Noq̄w i' hak momñwituy amumi nuy mātapiñqat eñem pas is óhini. ²³ Pahsat pu haqawa puma yanhaqam hinhtiniqat puma nātuviñtivaya.

The Argument about Greatness

²⁴ Noq̄w puma pi piw nāñwuy'yuñwa, haqawa pa pas suspavanniqey mātapiñqat ep'e. ²⁵ Noq̄w Jesus pumuy amumi pañqawu: Qa-Jewsinmuy moñwímat pi pumuy amumi pas tutuyqawya; noq̄w pu ima pumuy amumi moñw'iwyuñqam pumuy amumi unañwtavi'yuñqey pan túñwantiwya. ²⁶ Noq̄w uma hapi qa panyuñwini. Pay umuñaq̄w pas suspavannihqa sustsākwnihqat pantani; pu i' moñw'iwtaqa suñwámuy amuñem tumalay'tani. ²⁷ Ya himuwa pas pávanniqō', sen tunòsvoñat aw qátuhq̄a, sen nopni'taqa? Soon qa tunòsvoñat aw qátuhqaniñwu. Noq̄w pi nu nuhtuñem hihta hintsakqey pankañw umumum yanta. ²⁸ Inumi tuwantiwhq̄, uma hapi inumum añ kūkuyva. ²⁹ Noq̄w òviy nu hapi umuy moñw'oyni, Ina nuy moñwtapqat pan'i. ³⁰ Noq̄w uma inumum tunòsvoñat aw yesve', inumum nōnovat, hīhikwyani. Pu uma moñw'atsvewat añ yeskahkañw, Israel-sinmuy pakwt lōq̄ sihkay'tasikip sinoiwtaqamuy amumi moñw'iwyuñwini.

Jesus Predicts Peter's Denial

(Mt 26.31-35; Mr 14.27-31; Jn 13.36-38)

³¹ Pu Tutuyqawhqa pañqawu: Simon, Simon, meh, Satan as umuy tuñlayhti, umuy sōhōvosit an tsātsayaniq̄e òviy'o. ³² Noq̄w pay nu uñem nāwakna, uhtuptsiwni qa sóonhtiniqat òviy'o. Noq̄w ason um ahoy inumi namtōke', uhtupkomuy òqalani. ³³ Noq̄w pam put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, pay nu umum sivikimi pákiniqey pas suhta'q̄ewa, hikis nu

umum mokniqeyu. ³⁴Noq̄w Jesus put aw pañqawu: Nu ūmi súañqawni, Peter: Pay ason pas um pāyis nuy qa tuwī'taqey pañqawh̄q, pu' taqakowāko tōqtini.

Purse, Bag, and Sword

³⁵Pu pam pumuy amumi pañqawu: Ura nu umuy sīvat-nit, pu tukput-nit, pu totsit qa kiwiskahkañwyanīqat añqe' ayata. Noq̄w uma hihta haq-tota? Noq̄w puma pañqawu: Qa hihtaa. ³⁶Pahsat pu pam pumuy amumi pañqawu: Taay, nīkañw pu' hapi sivamoktukpuy'taqa put yawmani, pu pay tukpuy'taqa piw put yawmani. Pu sipwuvahpit ñastanihq̄a pay pi pösālay huye', sipwuvahpit túini. ³⁷Pi nu umumi pañqawni: Ura yan pey'ta: Pam qaanhinwisqamuy amumum pohtoylaniwta, yan'i. Noq̄w soon pam tutuveni qa iqatsiy añ aw antsaniwni. Pas antsaa. Noq̄w tutuvenit añ hin nuy lavayhtiqa soon pas hisat yukiltini. ³⁸Noq̄w puma pañqawu: Tutuyqawh̄qa, itam lōqmuy sipwuvahpi'yuña. Noq̄w pam pañqawu: Pay pahsa'ni.

Jesus Prays

(Mt 26.36-46; Mr 14.32-42)

³⁹Pu pam pañq̄w yamakt, pay hin hinhtiñwuqey anhtiqe, tsomot Olivet aq̄w'a. Noq̄w put aw nānatuwnayaqam piw put ámumya. ⁴⁰Pu pam epeq pítuhqe, pumuy amumi pañqawu: Uma nānakawne', qa unaheviwyani. ⁴¹Pu pam hihsavohaqami hak owat tūvañwunīqat, pam pahsavohaqami pumuy amuñaq̄w ahpiynihqe, pep tamōtswunuptut, nāwaknaqe pañqawu: ⁴²Inaa, pay pi um kurs nāwakne', um it kānavotpit inuñaq̄w ayo távini. Nīkañw pay qa itunatyay annit, uhtunatyay an um hinhtini. ⁴³Noq̄w òveqatsit añq̄w hoñviaya put aw mātaqtīqe, put òqalmaq̄a. ⁴⁴Noq̄w pas pam kānavoti'taqe, pahsat pu pas pavan nāwaknaq̄w, pālaat uñwat an tutskwami wukotsölölōta. ⁴⁵Pu pam nāwaknaqe, wunuptut, put aw nānatuwnayaqamuy amumi pítu. Noq̄w puma qahahlayhpit akw māmañwuy'qe kurs tokva. ⁴⁶Noq̄w pam amumi pañqawu: Ya uma hinoq̄w tōka? Uma yesvat nāwakintotani, taq̄ uma unaheviwyani.

The Arrest of Jesus

(Mt 26.47-56; Mr 14.43-50; Jn 18.3-11)

⁴⁷Noq̄w pam nāt yuaataq̄w, pay kaysiwhq̄am sinom amumi öki. Noq̄w i' hak Judas yan mātsiwhq̄a sinmuy amutpipo pítuhqe, Jesus awnihqe, tsohtsona. Ura as pam imuy pakwt lōq̄ sihkay'taqamuy amumum tōnawta. ⁴⁸Noq̄w Jesus put aw pañqawu: Judas, ya um nuy tsohtsonaqe, pan nuy Sinot Tiyat nuhtumi mātapni? ⁴⁹Noq̄w ima Jesus ámumyaqam hiniwhitiqat nanaptaqe, put aw pañqawu: Tutuyqawh̄qa, ya itam sipwuvahpit akw rohomhtotini? ⁵⁰Noq̄w pumuy amuñaq̄w haq̄awa God awwat mohpeq moñwit tūwikiyat wuvahtaqe, putvaqwat naqvuyat tuku. ⁵¹Noq̄w Jesus lavayhtiqa pañqawu: Hapi, pay pahsa'ni. Pu pam put naqvuyat aw tónokqe qalapsina. ⁵²Pahsat pu Jesus God mohpeq momñwituy amumi pañqawu, pu God kīyat ep solāwamomñwituy amumi-nīkañw, pu wukw'a'yatuy put aw ökihqamuy amumii: Ya uma añq̄aw hakiy uyiñwut awyaqe, òvīy pas piw sipwuvahpi'kahkañw, pu murikhoy'wisa? kita. ⁵³Himu pi nu nāqavo God kīyat ep umumum hinnunq̄w, uma nuy qa ñuaya? Noq̄w pay pu' hapi uma qatalpuve hintsatskiwhq̄at hinhtotiniq̄w umuñem qeniti.

Peter Denies Jesus

(Mt 26.57-58, 69-75; Mr 14.53-54, 66-72; Jn 18.12-18, 25-27)

⁵⁴ Pahsat pu puma put nuayaqe, pahpiy wikyaqe, God awwat sus-mohpeq moñwit kiyat ep wikvaya. Noqw Peter yávaq put ańk hinma. ⁵⁵ Noqw puma ihkaqe aw nõyakiwtaqat nāsave qõhyaqe aw yesvaqw, Peter amumum qatuptu. ⁵⁶ Noqw hak māna tūwiki put qõhit aqlap qatuqw túwahqe, put aw taynumt pańqawu: I' tāqa piw put ámuma. ⁵⁷ Noqw pam put qa nakwhaqe pańqawu: Wuhti, nu put qa tuwi'ta. ⁵⁸ Pu ahpiy hihsavoniqw, piw suhka put túwahqe pańqawu: Pay um piw pumuy amumi tōnawta. Noqw Peter pańqawu: Tāqa, qa hin pi. ⁵⁹ Noqw ahpiy ka tawat ańqe' sūs qõniltiqw, piw suhka pas qa nānahtsopkańw pańqawu: Pay pi pas suyan i' piw put ámuma. Oviy pi pam Galileet ańqw sino. ⁶⁰ Noqw Peter pańqawu: Tāqa, nu uń hińqawhq qa māmatsi. Noqw pahsat pay nāt pam yuaataqw, taqakowāko tōqti. ⁶¹ Noqw Tutuyqawhq namtōkt, Peter aw tātayi. Noqw Peter Tutuyqawhqat lavayiyat u'na, ura pam put aw pańqawu: Nāt taqakowāko qa tōqtiqw, um nuy qa tuwi'taqey pāyis pańqawni. ⁶² Noqw Peter pańqaw yamakqe nāvakhuruhta.

Jesus Mocked and Beaten

(Mt 26.67-68; Mr 14.65)

⁶³ Noqw tahtaqt Jesus nuy'yunqam put aw tututsiwya, pu wuvalalwa. ⁶⁴ Pu puma hihta akw put pos'uhtayaqe taywayat wuvalalwakahkańw, tūvińlalwaqe pańqawu: Kurs pańqawuu. Ya hak uń wuvahta? ⁶⁵ Pu puma hĩhin pu ehpewi qalomáyuaatota.

Jesus before the Council

(Mt 26.59-66; Mr 14.55-64; Jn 18.19-24)

⁶⁶ Pu õviy panis tālawvaqw, sinmuy amuńaqw wukw'a'yat-niqw, pu God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu tutavot tutuqaynayaqam sumitso-valtiqw, Jesus pumuy amumi wĩkiwa. ⁶⁷ Noqw puma put tūvińtotaqe aw pańqawu: Kurs itamuy āawnaa. Ya um pas antsa God ańqw mońw'asi'taqe? Noqw pam pumuy amumi pańqawu: Nu umuy āawnaqw, soon uma tūtuptionsiwani. ⁶⁸ Pu kurs nu as piw tuwat umuy hihta tūvińtaqw, soon uma nuy āawnayani, piw soon uma nuy mātapyani. ⁶⁹ Noqw yahpiy haqahpiy nu' Sinot Tiat God Sus'õqaltutuyqawhqat putvaqe qātuni. ⁷⁰ Pahsat pu puma sohsoyam pańqawu: Um pa God Tíata! Noqw pam pumuy amumi pańqawu: Uma súańqawu. ⁷¹ Pahsat pu puma pańqawu: Ya hinoqw pas nāto piw hak hin hihta tsokanani? Pi itam hapi pas nāp moayat ahpiy put nanapta.

23

Jesus before Pilate

(Mt 27.1-2, 11-14; Mr 15.1-5; Jn 18.28-38)

¹ Pahsat pu pep tsovawtaqam sohsoyam hońvaqe, pep tutskwat ep mońwi Pilate yan mātisiwhqat aw Jesus wikya. ² Pu puma put hĩhihta nēveltotoynayaqe pańqawu: Itam it aw nanaptaqw, itamuy Jew-sinmuy nukushintsahsana; pu itam hihta ań siviť Caesar aw qa õoyyaniqat itamumi pańqawlawu, yaw pam pas nāp mońw'asi'taqey pańqawlawhq õviy'o. ³ Noqw Pilate put tūvińtaqe aw pańqawu: Ya um Jew-sinmuy mońwiam? Noqw pam hu'waqe, aw pańqawu: Um súańqawu. ⁴ Pahsat pu Pilate God awwat mohpeq momñwituy-nikańw pu sinmuy amumi

pañqawu: Pay kurs i' qa haqam hihta ep qaanhti. ⁵ Noqw pahsat pu pas puma qa tūtuqayyaqe pañqaqwa: Noqw pi pam sinmuy hin u'nañwna, nihqe ahsupoq Jew-sinmuy amuhpa' tūtutuqaynatinuma, Galileet añqw hoyóoyokukañw pew pahsavoo.

Jesus before Herod

⁶ Noqw Pilate put navotqe, tūviñta sen pam Galileet añqwnihqata. ⁷ Noqw kurs pam Herod moñwvihakayat añqwnihqat navotqe, āpiy pay Herod aw put hōna, pam piw ephaqam Jerusalem ep qatuq̄w òviy'ò. ⁸ Noqw Herod Jesus aw yórikqe, pas hinhaqam hahlayhti, pam as hisat put aw yórikniqey nāwaknaqe òviy'ò. Pam pi put hīhihta hintsakq navotqe, sakiq̄w as pam hihta kātumaltaq̄w aw yórikniqey wūwanta. ⁹ Pahsat pu pam put hīhihta tūviñlawu. Noqw pay Jesus pas qa lavayhti. ¹⁰ Noqw God awwat mohpeq momñwit, tutavot tutuqaynayaq̄amuy amumum añ hoñkahkañw, a'nō put hihta nēveltotoynaya. ¹¹ Noqw Herod-niqw pu sōlawamat put qahihatatotaqe, aw tututsiwyā; nihqe hihta lolmat yuwsinayat, ahoy Pilate aw lālayya. ¹² Noqw ep talōñnit ep Pilate Herod amum nākwatsta, puma as hihta ep nehpew'iwtaqe òviy'ò. ¹³ Noqw Pilate God awwat mohpeq momñwituy, pu sinmuy amumi moñw'iwyuñqamuy-nikañw, pu sinmuy sohsokmuy tsovalaqe, ¹⁴ Amumi pañqawu: Uma as it tāqat inumi wikvaya; nihqe yaw pam sinmuy nukushintašsanqat inumi pañqaqwa. Noqw meh, nu amutpik put pupriq̄, kurs una put hīhihta nēveltoynayaq̄w pas qa panta. ¹⁵ Pas qae, pu Herod pīw pan tuwa. Pi nu umuy put aw hōna. Noqw meh, pay kurs pam qa haqam hihta mokiwyuy hihkay'taqat hinhti. ¹⁶ Pay nu òviy put a'nō wuvahtat, mātapni. ¹⁷ Put nōviwhqat ep pam pas pay soon hihtawat pumuy amumi qa mātapñwunihqe òviy pan lavayhti. ¹⁸ Noqw puma sūsaq sáakmaqe pañqaqwa: It ayo tūvat, itamumi Barabbas mātavi, kitota. ¹⁹ (P' Barabbas as kīve sinmuy qaunáñwtalawnaqe, hakiy nīna. Nihqe òviy sivikimi tūviwa.) ²⁰ Pahsat pu òviy Pilate as Jesus mātapniqey nāwaknaqe, piw sinmuy amumi yuaayku. ²¹ Noqw puma sáakmaqe pañqaqwa: Nahoyehtsit aw múaa, nahoyehtsit aw núaa. ²² Noqw pam pumuy amumi pu' pāyis pañqawu: Ya hínoq'ò? Ya pam hihta qalomáhinhtiqw òviy'ò? Pay pi nu qa hihta mokiwyuy hihkay'taqat put aw tuwa. Pay nu òviy wuvahtat mātapni. ²³ Noqw pay puma pas tōnay añqe' sa'taqe, pay pam pas nahoyehtsit aw muiwniqat nānawakna. Noqw sinom God awwat mohpeq momñwituy amumum sáakmaqe, nawis'ew tūtuyqawvaya. ²⁴ Noqw pahsat pu òviy pumuy hin nānawaknaq̄w pantaniqat Pilate pan yuku. ²⁵ Pahsat pu pam it hakiy sinmuy qaunáñwtalawnaqe hakiy nīnaqe sivikimi tūviwtaqat mātavi, sinmuy hin nānawaknaqat pan'i. Nit pam Jesus pumuy tunatayamuy anhtiniqe amumi put noa.

Jesus Nailed to the Cross

(Mt 27.32-44; Mr 15.21-32; Jn 19.17-27)

²⁶ Noqw puma Jesus pahpiy wikkahkañw, hakiy Simon Cyrene añqw sino tutskwañahaq̄q̄w pitutoqat nuayaqe, put nahoyehtsit ikwiltotoynaya, Noqw pam Jesus añk put ikwiwta. ²⁷ Noqw sinom qaan'ewakw hin-taqam Jesus añkya, pu hakim momoyam put añk ókiwa kitiwiskahkañw, tsaykiwisa. ²⁸ Noqw Jesus pumuy amumi namtōkt pañqawu: Uma Jerusalem añqw momoyamu, uma qa inuñem tsaykitani; uma nenniem,

pu umuhtimuy amuñem tsaykitanikahkañwo. ²⁹ Taq meh, nāto aw pituqaw, pu' sinom pañqaqwani: Naspi haqawat añ qa tálalwaqamu; pu ñaspi haqawat qa hisat nõ'yiltotiqamu, pu pihuy akw qa hakiy yōyoñnayaqamu. ³⁰ Pep pu sinom tuhtukwimi pañqawtivayani: Itamumi sahpukuu; pu tsotsmot aw pañqaqwani: Itamuy āmaa, kitotani. ³¹ Kurs puma soñawnen himutskit nāto qehput yan hintsatsnat, puyaw tis lakput hintsatsnani? ³² Noqw hakim löyöm hihta ep qaanhtiqam nīniwniqe put amum wīkiwa. ³³ Pu õviy puma haqami, Calvary yan mātsiwhqat, aw õkihqe, pep put nahoylehtsit aw muaya, pu hihta ep qaanhtiqamuy pīwu, suhka put put-vaqewatniqw pu suhka put suyvaqewata. ³⁴ Pahsat pu Jesus pañqawu: Inaa, pay um okiw it yantaqat pumuy amuhpiy ayo yúkuni, puma hintsatskaqey qa mātši'yunqw õviy'o. Noqw puma put yuwsiyat nāhoy o'yaqe, put õviy nanavö'ya. ³⁵ Noqw sinom hoñkahkañw aw tāyuñwa. Noqw momñwit nuhtum put aqw tutsiwhiñqaqwaqe pañqaqwa: Pam pētuy ayo oya, pu' pi nāp ayo nātapnikañwo. Kurs pas pay pam God añqw moñw'asi'taqa namorstiwhqanen ayo nātapni. ³⁶ Noqw solāwam piw nuhtum put aw tututsiwyakahkañw put awyaqe vinegar put mamqaya, ³⁷ Pañqawkahkañwo: Kurs pay um pas Jew-sinmuy moñwiamnen um ayo nātapni. ³⁸ Noqw put atsva himu pey'ta, Greek-sinmuy-nikañw, pu Latin-sinmuy-nikañw, pu Hebrew-sinmuy penhtuwiyamuy akw'a. Noqw yan hapi pey'ta: I' HAPI JEW-SINMUY MOÑWIAMU. ³⁹ Noqw qaanhtiqam put amum hāyiwtaqamuy amuñaqw suhka put aw tutsiwhiñqawlawhqe pañqawu: Kurs pay pas um Christ-nen, um ayo nātapni, pu itamuyu. ⁴⁰ Noqw pay suhkawa put u'nanaqe aw pañqawu: Puyaw pay um God pas qa mamqasi? Susmataq pi um pay put an mokniqat uñem yukuya. ⁴¹ Itam pi pay a'tsipnaqe pay itahhinsakpiy ahsatiyat ömahta. Noqw i' tāqa pas qa haqam hihta ep qaanhti. ⁴² Pu pam Jesus aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ason um moñw'iwkañw ahoy pite', okiw nuy u'nani. ⁴³ Noqw Jesus put aw pañqawu: Nu ūmi pas antsa pañqawni: Pay pu' it tātlat ep um inumum lomaqatsit ep nātuwiwni.

The Death of Jesus

(Mt 27.45-56; Mr 15.33-41; Jn 19.28-30)

⁴⁴ Noqw tāwanasavehaqam tūwaqatsit añ ahsupoq qatālawwa, tāwat atvelpetiqat aw pahsavoo. ⁴⁵ Noqw tāwa qatālawwa, noqw God kiyat ep mötsáp'uhtsi nāsavaqe tsiki. ⁴⁶ Noqw Jesus a'nö hiñqawhqe pañqawu: Inaa, nu ihikwsiy uhmapqölmīq mātavi. Yan pam hiñqawht, sohsok hikwsu. ⁴⁷ Noqw solāwamoñwi hin hiniwhtiqat aw yórikqe, God pas hihtataqe pañqawu: Pay kurs pas as antsa i' tāqa súanta. ⁴⁸ Noqw sohsoyam sinom pep hiniwhtiqat aw yórikyaqe, tawitsqay wuvahtiwiskahkañw, pañqw ahoy ninma. ⁴⁹ Noqw sohsoyam put tuwimat-niqw pu momoyam Galileet añqw put ámumyaqam yāvaqw hoñkahkañw, iit aw tāyuñwa.

The Burial of Jesus

(Mt 27.57-61; Mr 15.42-47; Jn 19.38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ Noqw piw hak tāqa, Joseph yan mātsiwhqa, Aramathaea-kitsókit ep ki'taqa, sinmuy amumi moñw'iwta. Pam hak tāqa lolma, piw súantaqe, nuhtum God moñwtunatyayat kwanwtoynakañw nuhtayta. Pam hak momñwituy pasiwniyamuy, pu hintsakpiyamuy ep qa amumum

pan yuki'ta. ⁵² I' hak Pilate awnihqe Jesus tokoyat put aw tuh-tui. ⁵³ Nihqe pam put hawnaqe, tusaqtontsatsakwmötsaput akw put mokahta; nit put haqam owatpelpelpe tuamqölot ep put tavi. Pay qa hak hisat pep tuamhqölot ep näto taviwa. ⁵⁴ Noqw ep nasuñwintalönnit aw totokay'yuñwa. ⁵⁵ Noqw piw ima momoyam Jesus amum Galileet añqw ökihqam put ankyaqe, tuamhqölot aw yórikya, pu put tokoyat hin tavi-whqata. ⁵⁶ Pu puma ninmaqe, hihta hovaqtuqat, pu nañhut na'sastota; nit nasuñwintalönnit ep nāsuñwni'yuñwa, Moses nuhtumi hin tutaptaqat pan'i.

24

The Resurrection

(Mt 28.1-10; Mr 16.1-8; Jn 20.1-10)

¹ Noqw Sundayt aw pituqw ima momoyam suits talavay tūamit aqwya hīhihta kwanwáhovaqtuqat na'sastotaqey kiwiskahkañwo. Noqw haqawat pumuy amumumya. ² Noqw kurs tūamit añqw owa ayo mūmaniwhq, puma pantaqat tutwa. ³ Noqw puma aqw yuñqe, Tutuyqawhqat Jesus tokoyat qa tutwa. ⁴ Noqw puma kurs hinhtotiniqw näto pa-nyuñqw, hakim löyöm tāqat tālawñway'taqat yuws'i'kañw pumuy amuqlap wunuwta. ⁵ Noqw puma tsātsawnaqe, tutskwami yökoltotiqw, tāqat pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoqw so'pumuy amuhpa' hakiy taytaqat hepnumya? ⁶ Pam qa yep'e, pam tātayhqe, ahoy qatuptu. Pay ura pam nāt Galileet epnihqe umumi pan lavayhtiqe, ⁷ Pañqawu: Nu' Sinot Tiat hapi pas pay soon qa qaanhinwisqamuy öqalayamuy aw noiwni, nen nahoylehtsit aw muiltini. Nit pāyis tālat ep nu ahoy tātayni. ⁸ Noqw puma put lavayiyat u'naya, ⁹ Nihqe tūamit añqw ahoyyaqe, pakwt sükw sihkay'taqamuy Jesus aw nānatuwnayaqamuy sohsok iit āawnaya, pu ah-piy put kwātsmuyatuy sohsokmuyu. ¹⁰ Noqw i' Mary Magdala-kitsókit añqwnihqa, pu Joana-niqw, pu James yuat Mary-niqw pu haqawat momoyam pumuy amumumyaqam ayaiwyuñqamuy iit āawnaya. ¹¹ Noqw pūmuyniqw pumuy lavayiam an'eway hímuu. Noqw pumuy lavayiyamuy qa tūtuqsiwa. ¹² Pahsat pu Peter wunuptut, tuamit aw wari; nihqe aqw motoltiqe, tusaqtontsatsakwmötsaput pay nāp sup öyihqat tuwa. Nihqe pam pañqw ahpiynihqe, pep hin hiniwhitiqat aw wūwanma.

The Walk to Emmaus

(Mr 16.12-13)

¹³ Noqw ep talönnit ep pumuy amuñaqw hakim löyöm Emmaus-kitsókit aqw'a. Pam Jerusalem añqw navay tutskwatuwanit pahsavohaqamo. ¹⁴ Noqw puma sohsok iit hiniwhitiqat nāmi yuaatima. ¹⁵ Noqw öviy näto puma nāmi yuaatimaqe añ wūwanmaq, Jesus pas nāp pumuy amumi pítuhqe, pahpiy pumuy amumuma. ¹⁶ Noqw pay puma put qa māmatsniqat öviy puma pos'uhtsiltiqat panta. ¹⁷ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma hihta pas nāmi yuaatimaqe, pas qahahlaykañw kwilalata? ¹⁸ Noqw suhka, Cleopas yan mātsiwhqa, put hu'wage aw pañqawu: Pas um ka nāla Jerusalem ep kiyavaqvinihqe pep pu' hiniwhitiqat qa navoti'ta. ¹⁹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya himu hiniwhiti? Noqw puma put aw pañqawu: Itam hakiy Jesus Nazareth añqwnihqat yuaatima. Pas as pam God lavay'ayaata; God atpip-nikañw pu sohsokmuy sinmuy amutpik hihta qaöwihintsaki, piw a'nó lay'taqat

lavayi'ta. ²⁰ Noqw ima God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu itah-momñwit put mokiwuy hihkay'taqat pañqawaqe, tutskwat ep moñwit aw put noayaqw, nahoyehtsit aw put muaya. ²¹ Noqw itam put aw yanyuñqw, sakiqw pay ka as pam hak ura Israel-sinmuy Rome-sinmuy amuñaqw mātapniqat itam pan wūwantota. Noqw piw pi it yaniwhitiqat atsva pu' pāyis tāla. ²² Pu piw pi òviy hakim itamuñaqw momoyam pas itamuy hin unañwtoynaya. Puma suits talavay pam haqam taviwhqat ep òkihqe, ²³ Yaw put tokoyat qa tutwagey itamuy āawnaya. Pu yaw puma òñaqw hoñvia'yatuy tūawtotaqw, yaw pam qátuhqat puma pumuy amumi pañqawu. ²⁴ Noqw haqawat itamuñaqw tūamit aw haqamiyaqe momoyam hin lavaytaqat pan yórikya, Nikañw Jesus pay puma qa aw yórikya. ²⁵ Pahsat pu pam pumuy amumi pañqawu: Is uma ñasta wuwni'taqamu. Uma sōwu God lavay'aymuyatuy lavayiyamuy sohsok tuptsiwni'taniqey qa pan unañwti! ²⁶ Puyaw pay nawus Christ soon qa mohti iit hihta añ kānavot, pep pu' pas himuniwhitini? ²⁷ Pu pam Moses lavayiyat añqw hoyóoykuqe, God lavay'amuyatuy lavayiyamuy pumuy navotna. Pu tutuvenit añ pam hin lavayhtiwheqey sohsok pam pumuy amumi namtōminta. ²⁸ Noqw puma haqami kitsókit awyagey aw hayiñwnayaqw, pay pam yūmosaniqey anhti. ²⁹ Noqw puma put aw òqaltiqe, aw pañqawu: Pay um itamum huruhtinikañwu. Taq pi pu tapkiwmaqw nuñwu pay pas hísatniqti. Noqw pam amumum huruhtiniqe aw paki. ³⁰ Noqw òviy pam pumuy amumum tunósvoñat aw qatuptut, pōlavikit kwusut, put ep hahlayhtit, yōhat, pumuy maqa. ³¹ Noqw pumuy pōsiam tālawvaqw, puma put māmatsi. Noqw pay pam pumuy amuhpiy haqami kurs hiniwhti. ³² Noqw puma nāmi pañqawu: Pi òviy itamuy añqwyawq pam itamumi yuaatimaqe, itamumi tutuvenit namtōminmaq, pas itam hin unañway'ma! ³³ Noqw puma pahsat pay wunuptut, ahoy Jerusalem aqwnihqe pakwt sūkw sihkay'taqamuy tsovawtaqw, pumuy amumi pitu, pu hakimuy pumuy amumunyaqamuy amumi. ³⁴ Noqw puma pumuy amumi pañqawu: Pay kurs Tutuyqawhqa pas antsa ahoy tātayhqe, Simon aw namtakna. ³⁵ Noqw pahsat pu ima lōyōm tuwat pumuy Emmaus aqwniqw, hin hiniwhitiqat pumuy āawna, pu hin puma Jesus māmatsqeyu, pam pōlavikit yōhaq'ō.

Jesus Appears to His Disciples

(Mt 28.16-20; Mr 16.14-18; Jn 20.19-23; Acts 1.6-8)

³⁶ Noqw pumuy nāt yan yuaatotaqw, Jesus pas nāp pumuy amuhsonve wunuptuqe, amumi pañqawu: Nam uma kwakwhat yēsee. ³⁷ Noqw puma wuhpukyāt, tsātsawnaqe, pay tūawtotaqey wūwaya. ³⁸ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoqw hin unañway'yuñwa? Uma hinoqw umuh'unañwpeq hin wūwantota? ³⁹ Huvam imay, ikukuy enañ aw yórikya. Pi pay nūu. Inumi hintsatsnat nanaptaa. Hakiy hikwsiat pi qa tokoy'tañwu, piw qa òqay'tañwu. Noqw uma nuy pantaqat aw tāyuñwa. ⁴⁰ Yan pam lavayhtit, amumi lōvaq may, pu kuhkuy mahtakna. ⁴¹ Noqw nāt puma hahlayhtotiqe qa tūtuptsiwaqe wūwantotaqw, pam pumuy amumi pañqawu: Uma qa hihta yep nōvay'yuñwa? ⁴² Noqw puma hihsakw pakiwhtuhtpet momospalat enañ put maqaya. ⁴³ Noqw pam put kwūsuhqe, pumuy amuhpewi put tūmoyta. ⁴⁴ Pahsat pu pumuy amumi pañqawu: Ura nu nāto umumunihqe yan umumi lavayhti: Moses tutavoyat añ hin nuy lalvayhqa soon qa antani, pu God lavay'aymuyatuy

lavayiyamuy añ'a, pu Tātawit añ'a, ura nu kita. Noqw yan hapi ilavayi aw antsaniwa. ⁴⁵ Pahsat pu pam pumuy wūwniyamuy tālawnaqe, tutuvenit pumuy māamatsna; ⁴⁶ Nihqe amumi pañqawu: Yan hapi pey'ta. Noqw öviy pay Christ nawus soon qa pan kānavot, pu mokt, pu pāyis talq mokiwuy añqw ahoy tātayni. ⁴⁷ Noqw uma soon qa sinmuy amumi yuaat-inumyani amumi pañqawkahkañwo: Uma umuhtunatyay añqw lasyaqw, umuhqaanhtipu umuhpiy ayo yukiwni, Jesus Christ natñwaniyat añ'a, kitotani, Uma Jerusalem añqw hoyóyoykuyakañw sohsokmuy hihtuy sinmuy amumi yan yuaatiwisni. ⁴⁸ Pi uma hapi pas iit aw yóriki'yuña. ⁴⁹ Noqw meh, Ina umumi hakiy awini'taqat nu añqw távini. Nikañw pay uma hāk yep kitsókit ep yesni, hisat ññaqw öqalat makiwyaniqey pahsavoo.

Jesus is Taken up to Heaven

(Mr 16.19-20; Acts 1.9-11)

⁵⁰ Pu pam pumuy Bethanyt pahsavo tsamht, māvuyaltit, amuñem nāwakna. ⁵¹ Nihqe nāto pam pumuy amuñem nāwakinkanw pumuy amuñaqw tukiwhqe, ömiqatsit aw wikiwa. ⁵² Noqw puma put pas hihtatotat, pas hinhaqam hahlaykahkañw ahoy Jerusalem awya. ⁵³ Nihqe puma sutsep God kīyat ep hinumya, God tayawinkahkañw aw hahlaykahkañwo.

LOMATUAWI JOHN AHPİY'O

The Word of Life

¹ Ayáq yayhniwhqat epeq God Lavayiat pay ep'e; pu Lavayi God ámuma; pu pay Lavayi God. ² Pu pay pam hak piw yayhniwhqat epeq God amum yanta. ³ Sohsoy himu put ahpiy yukilti; pu qa himu yukiwtaqa put qa ahpiy yukilti. ⁴ Pam nāp nahpiy qatsit pasiwta; pu pay pam qatsi sinmuy amumi tālat anta. ⁵ Noqw tāla qatālat ep tālawwa; noqw qatāla put qa tōka. ⁶ Noqw hak tāqa God ańqw ayatiwa; nihqe John yan mātsiwa. ⁷ Pam hak hihta tuawi'taniqe ōviy pitu, Tālat tuawi'taniqee, sohsoyam put ahpiy tūtuptionsiwaniqat ōviy'o. ⁸ Pay pam qa pas pas páam himu Tāla; pam put Tālat tuawi'taniqe ayatiwa. ⁹ Tāla pas antsanihqa sohsokmuy sinmuy amumi talni'taniqe it tūwaqatsit aw pituto. ¹⁰ Pam as pay tūwaqatsit ep sinmuy amuhpe hinnuma; pu sinom put ahpiy yukiltoti; noqw sinom put qa tuwi'yuńwa. ¹¹ Pam as pas nāp sinomuy amumi pituqw, sinomat put qa kwusuya. ¹² Nikańw hakim hihsa'nihqam put kwusuyaqam put aw tūtuptionsiwaqam God tīmatniqat pam pan pumuy amuńem yuku. ¹³ Puma hakim qa sinot ahpiy pu' pas tihtiwya, piw qa tokot tuńlayiyat ahpiy'o, piw qa tāqat tunatyayat ahpiynit pas God ahpiy'o. ¹⁴ Noqw Lavayi sínoniwhtique, itamuhsonve qatuptu; noqw itam lolmat qatsiyat aw yórikya, pas Nay sūkwi Tiatnihqat pan lolmat qatsiyat aw'i. Pas pam itamuy ōkwatuwa, nihqe itamumi qaatsat lalvaya. ¹⁵ John put hákiyinihqat tuawi'taqe, pan tsahtsa'lawu: Ura nu it tāqat hapi lavayhtiqe pańqawu: Tāqa ańqw inuńknihqqa inuhpenihqe pas pávani, sam pi pam inuhpenihqe mohtinihqe ōviy'o. ¹⁶ Noqw itam sohsoyam put qarūrumniyat ańqw ōmahtota, pu nānańumo núokwayata. ¹⁷ Pi itamuy hin hinwisniqat God Moses ahpiy itamumi tutapta; noqw Jesus Christ núokwat, lavayit pas antsanihqat enań itamumi kwusiva. ¹⁸ Qa haq hapi hak sino God aw yori. Nay pas sūka Tiat put aw unańwaat hapi put tunvotna.

John the Baptist's Message

(Mt 3.1-12; Mr 1.1-8; Lk 3.1-18)

¹⁹ Noqw Jew-sinom hakim God awwat momńwituy, Levit ahpiyviyatuy enań Jerusalem ańqw ayatota. Noqw puma John aw ókihqe yan put tūvińtota: Ya um hak'i? kitota. Noqw John yan nālavayhtiqe, ²⁰ Haknihqey súańqawhqe, qa tupki'tat pańqawu: Nu' qa Christ. ²¹ Noqw puma put tūvińtotaqe aw pańqaqwa: Noqw hinta? Ya um Elias? Noqw pam pańqawu: Nu qa pam'i. Noqw ya um God lavay'ayaat pas pávannihqa? Noqw pam lavayhtiqe pańqawu: Qae. ²² Pahsat puma put aw pańqaqwa: Noqw um hak'i? taq as itam itamuy ayatotaqamuy amumi soon qa hin tūawvayani. Ya um hímunihqey nāmi wūwanta? ²³ Noqw pam pańqawu: Nu hapi Tsahtsa'lawhqa, nihqe qayēsiwhpuve yan tsa'tinuma: Tutuyqawhqa ańqw pituto. Sońawnen put eńem pōhuta súwiptotani. Pan ura God lavay'ayaat Esaias lavayhti. ²⁴ Noqw ima hakim ayatiwyaqam Phariisee-sinmuy amumum tōnawtaqamu. ²⁵ Noqw puma put tūvińtotaqe aw pańqaqwa: Noqw kurs as um qa Christ-nikańw, pu piw qa Elias-nikańw, pu

piw qa God lavay'ayaat pas pavannihqat-nikañw, ya um hinoq̄w sinmuy kūyit akw tuvoylalawu? ²⁶ Noq̄w John lavayhtiqe amumi pañqawu: Nu sinmuy kūyit akw tuvoylalawu; nikañw suhka umuhsonve wunuwtaq̄w, uma put qa tuwi'yuñwa. ²⁷ Pam as inuñk pítukañw, inuhpenihqe pas pávani; noq̄w soon nu yan'ewaynikañw nas'ew put tots-sosompiyat ñahni. ²⁸ Noq̄w John Bethabarat ep sinmuy kūyit akw tuvoylalawh̄q, i' yaniwh̄ti, Jordan p̄ayut yupq̄öyveq'a.

The Lamb of God

²⁹ Qavoñvaq̄w John Jesus put awniq̄w túwahqe pañqawu: Meh, i' hapi mañat God aw taviwhqat anta, pam sinmuy qaanhtipuyamuy ayo yúkuni. ³⁰ Ura nu it tāqat lavayhtiqe pañqawu: I' tāqa añq̄w inuñknihqa inuhpenihqe pas pávani, pam inuhpenihqe mohtinihqe òviy'ò. ³¹ Noq̄w nu as put qa tuwi'ta; nikañw as pam Israel-sinmuy amumi mātaqtiniqat òviy nu pítuhqe, sinmuy kūyit akw tuvoylalawu. ³² Noq̄w John hin yórikqey tuawi'taqe pañqawu: Hikwsi hōwit antaqa òñaq̄w hawhqe, put ep qatuptuq̄w, nu aw yóri. ³³ Noq̄w nu as put qa tuwi'ta; noq̄w i' hak nuy sinmuy kūyit akw tuvoylataniqat aw ayataqa inumi yan lavayhti: Hikwsi hawte' hakiy ep qatuptuni. Ason um pan tuwe' navoti'taq̄w, pam hapi sinmuy Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuvoylalawni. Yan hapi God inumi lavayhti. ³⁴ Noq̄w nu hapi aw yórikqey, òviy pay pas pam hapi God Tíatnihqat yan tuawi'ta.

The First Disciples of Jesus

³⁵ Pu piw qavoñvaq̄w John lōqmuy put aw nánatuwnaqamuy amumum wunuwkañw, ³⁶ Jesus pañ waymaq̄w, pam aw taytaqe pañqawu: Meh, i' hapi mañat God aw taviwhqat anta. ³⁷ Noq̄w put aw nánatuwnaqam put pañqawh̄q navotqe, Jesus añk'i. ³⁸ Pahsat pu Jesus namtōkqe, puma put añkniq̄w túwahqe, amumi pañqawu: Ya uma hihta nāwakna? Noq̄w puma aw pañqawu: Rabbi, (pam Tutuqaynaqa i'nihqe pam'i) ya um haqam qatu? ³⁹ Noq̄w pam amumi pañqawu: Uma inumumnen, aw yórikni; noq̄w òviy puma ep pituhqe, put haqam qátuhqat aw yórikqey, put amum huruhti, pay tāwa pas atkaqtiq̄w òviy'ò, (tāwa pakwút-sikishaqam añhqe qöniltiq'ò). ⁴⁰ Noq̄w ima lōyōm John hiñqawh̄q navotqe Jesus añknihqamuy amuñaq̄w suhka Andrew yan mātsiwa, Simon Peter tupkoata. ⁴¹ Noq̄w pam mohti pāvay Simon túwahqe, aw pañqawu: Itam Messias tuwa; (pam moñw'asi'taq̄a, i'nihqe pam'i). ⁴² Nihqe pam put Jesus aw wikva; noq̄w Jesus put aw tātayhqe aw pañqawu: Um Simon Jonat tíata; um yahpiy haqahpiy Cephas yan túñwantiwni, pam Owa, i'nihqe pam'i.

Jesus Calls Philip and Nathanael

⁴³ Qavoñvaq̄w Jesus Galileet aqwniqey unañwtiqey, Philip túwahqe, aw pañqawu: Um inuñkni. ⁴⁴ Noq̄w Philip pi Bethsaidat añq̄w sino, imuy Andrew nit pu Peter pumuy kitsókiyamuy añq'ò. ⁴⁵ Noq̄w Philip Nathanael túwahqe, aw pañqawu: Itam Messias tuwa, hakiy Jesus, Joseph tiyat, Nazareth añq̄w tāqata. Ura Moses tutavot ep put pēna, pu ima God lavay'aymat lavayiyamuy añ piw put pēnaya. ⁴⁶ Noq̄w Nathanael put aw pañqawu: Ya sen himu nukñwa Nazareth añq̄w yámakni? Noq̄w Philip aw pañqawu: Um inumumen aw yórikni. ⁴⁷ Noq̄w Nathanael añqwniq̄w, Jesus túwahqe put yan lavayhti: I' hapi pas antsa Israel-sino; it ep unatwi súlawu. ⁴⁸ Noq̄w Nathanael put aw pañqawu: Ya um haqam nuy

tuwi'va? Noqw Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Nāt Philip uñ qa wánwayhq, um nōnvospaltsokit atpiniq, nu uñ tuwa. ⁴⁹ Nathanael lavayhtiqe aw pañqawu: Rabbi, um kurs God Tíata, um Israel-sinmuy moñwiamu. ⁵⁰ Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Um nōnvospaltsokit atpiniq, nu uñ túwahqey pañqawhq, ya um paniqwu tuptsiwa? Um nāt it epnihqe pas pávanyaqat aw yórikni. ⁵¹ Pu pam put aw pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu ūmi pañqawni: Yahpiy hapi òveqatsit aw hōtsiltiqw, uma aw tāyuñwni. Noqw God hoñviaymat nuy Sinot Tiyat ep òmi yayvantakañw aw hantani.

2

The Wedding at Cana

¹ Ahpiy pāyis talq hakim Galilee-tutskwat ep kitsókit Canat ep nānuani; noqw Jesus yuat pep nuhtuma. ² Noqw Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumum nāñuiwniqat aw tūtsamiwa. ³ Noqw ovaalat súlawhtiqw, Jesus yuat put aw pañqawu: Puma okiw ovaalat ñastaya. ⁴ Noqw Jesus yuy aw pañqawu: Wuhti, ya um hinoqw hiñqawlawu? Pay ituwaniy nāto qa aw pitu. ⁵ Noqw put yuat tumal'a'yatuy amumi pañqawu: Umumi hiñqawhq, uma anhtotini. ⁶ Noqw pep navay owakuyhpi oyi, nanap lōp sen payhp wukokuyhpit añ ohpokit pan tūtukwa. Sinom kūyit akw nākwañ'ewakwtotaniqat òviy pávam pep oyi, imuy Jew-sinmuy hapi pam tuwiamu. ⁷ Noqw Jesus tumal'a'yatuy amumi pañqawu: Uma kuyh-pit añ kūyit opomnayani. Noqw puma put añ tsikilaya. ⁸ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Taa, uma añqw kukye', tūnopni'taqat aw kūyi'wisni; noqw puma aw kūyi'wisa. ⁹ Noqw tūnopni'taqā kūyit ovaalaniwhitiqat añqw hikwt, put háqamyaqat qa navoti'ta. Pay tumal'a'yat put kukyaqam-sa navoti'yuñwa. Noqw òviy tūnopni'taqā mōñañwuy wánwayhqe, ¹⁰ Aw pañqawu: Pas hapi as soon hak qa nukñwat ovaalat tūnopñañwu, nen ason pay sinmuy pavan òöyaqw, pahsat pu pay hin'ewakwniñwu; noqw kurs um tuwat pas nukñwat ovaalt waranhta. ¹¹ Yan Jesus Galileet ep Canat ep kātatayhpit pas susmohti tumal'taqe, a'nō hímuniñqey pan nam-takna; noqw put aw nánatuwnayaqam put aw tūtuptsiwa. ¹² Yantaqat atsve pu' pam Capernaum aqw'a; pam-niqw, pu yuat-niqw, pu tupkomatu, noqw pu put aw nánatuwnayaqamu, nihqe puma pepeq pay qa wūhakis yēse.

Jesus Goes to the Temple

(Mt 21.12-13; Mr 11.15-17; Lk 19.45-46)

¹³ Noqw Jew-sinmuy hintsakpiam amutsva yūmosaniñqat ep nōviwhqat aw pitsíwta, noqw Jesus Jerusalem aqw'a. ¹⁴ Nihqe God kīyat ep pakit, wāwakastuy, pu kanelmuy, pu hōwihtuy huhyayaqamuy pepeq tuwa, pu sīvat nāhoyñwantotaqamuy pep yesqamuyu. ¹⁵ Nihqe pam sosompīho-hyat wuvahpitat, pumuy sohsokmuy God kīyat añqw ihpoq lālaya, pu kanelmuyu, pu wāwakastuyu; nit pu sīvat nāhoyñwantotaqamuy sīvayamuy siwumnat, huhyanpiyamuy takumna; ¹⁶ Nit hōwihtuy huhyayaqamuy amumi pañqawu: Uma imuy ayo'haqami tsamyani; uma Inay kīyat qa huhyankitotani. ¹⁷ Noqw put aw nánatuwnayaqam u'nayaqw, ura yan pey'ta: Nu uhkiy eñem qanātusi'taqey ep nīnaniwni. ¹⁸ Pahsat pu Jew-sinom lavayhtotiqe put aw pañqawu: Noqw um hihta aw yan akañw iit hintsaki; um hihta akw uh'òqalay itamumi poñahtani? ¹⁹ Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Uma it God kīyat sahpuknayaqw, nu pāyis tālat añ put

ahoy wunuptionsinani. ²⁰ Pahsat pu Jew-sinom pañqawwa: Lõp sunat añqw navay sihkay'taqat yahsañwuy añ i' kītiwhq, ya um pāyis tālat añ put aw ahoy wunuptionsinani? ²¹ Noqw pay pam nāp tokoy God kīyatnihqat pañqawu. ²² Noqw õviy pam mokiwuy añqw ahoy tātayhq, ura pam yan amumi lavayhtiqat put aw nānatuwnayaqam u'naya; nihqe puma hin pey'taqat tūtuptsiwa, pu Jesus yan amumi hin lavayhtiqata.

Jesus Knows All Men

²³ Noqw Amuhtsva-yūmosanihqat ep nōviwhq, Jesus Jerusalem epniqw, sinom hīhihta kātutmalayat aw yōrikyaqe, put aw tūtuptsiwa. ²⁴ Noqw pay Jesus pumuy amumi qa tuptsiwa, sohsokmuy amumi navoti'taqe õviy'õ. ²⁵ Noqw soon pas piw hak Jesus put āwintani; pi himu sinot unañwpeqniqw pam navoti'tañwu.

3

Jesus and Nicodemus

¹ Pu hak Pharisee-sinmuy amuñaqw tāqa Nicodemus yan mātsiwhqa qatu, Jew-sinmuy amuñaqw moñwi. ² P' hak mīhikpuva Jesus aw pītuhqe, aw pañqawu: Rabbi, itam hapi pas suyan uñ God añqw sinmuy tutuqay-naniqe pītuhqat mātsi'yuñwa; ispi kurs God qa úmumniqw, um kātatayhpit hintsakqey kurs hin hintsakniq'õ. ³ Noqw Jesus lavayhtiqe put aw pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu ūmi pañqawni: Pas qa piw tihtiwhqa soon God moñwtunatyayat aw yōrikni. ⁴ Noqw Nicodemus put aw pañqawu: Noqw hak wuynikañw hin piw tihtiwmantani? Ya sen pam yuy ponoyat aqw pake', piw tihtiwmantani? ⁵ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu ūmi pañqawni: Hak kūyit-nikañw pu piw Qahováriwtaqat Hikwsi qa akw tihtiwhqa pas soon God moñwtunatyayat aw pákini. ⁶ Sinot ahpiy tihtiwhqa sinoniñwu; pu Hikwsi ahpiy tihtiwhqa put ahpiy qatsit himuy'ta. ⁷ Pas uma soon qa pu' piw tihtiwyaniqat nu ūmi pañqawhqat um ep qa pas hin wūwantani. ⁸ Hūkañw haqami hūhuknik pañsoq hūhukñwu, noqw as um sōykitaqw navotñwu; nikañw háqaqwnikañw pu haqaminihqat um qa mātsi'tañwu; noqw pan hapi Qahováriwtaqa Hikwsi put ahpiy tihtiwyaqamuy unañwayamuy ep tumalay'tañwu. ⁹ Noqw Nicodemus lavayhtiqe put aw pañqawu: Noqw ñi hin pasiwtani? ¹⁰ Noqw Jesus lavayhtiqe put aw pañqawu: Ya um as Israel-sinmuy tutuqaynaqanikañw ñit qa navoti'ta? ¹¹ Pas antsa, pas antsa nu ūmi pañqawni: Itam hihta navoti'yuñqey yuaatota, pu hihta aw yōrikyaqey tuawi'yuñwa, noqw uma itahtuawiy qa õmahtota. ¹² Noqw kurs nu pay yep qatsit ep hihta hinyuñqat umuy āwintaqw uma qa tūtuptsiwe', puyaw tis nu õveqatsit ep hihta hinyuñqat umuy āawnaqw uma hin put tūtuptsiwani? ¹³ Qa hak hapi hisat õmiqatsit aw wūvi, pas õveqatsit añqw hawhq- saa, i' Sinot Tiat õveqatsit ep qátuhqa. ¹⁴ Noqw ura Moses gayēsiwhpuve tsūat himutsokit ep hāyaqw, pan hapi Nu Sinot Tiat pas soon hihta ep qa hāyiwni. ¹⁵ Noqw nāp hak inumi tuptsiwhqa qa hovalniwht qatsit qaso'taqat makiwni. ¹⁶ Pi God sinmuy amumi pas unañway'kañw kahkawnaqe, õviy pas sūkw tiy tavi, nāp hak put aw tuptsiwhqa qa hovalniwht, qatsit qaso'taqat himuy'vani. ¹⁷ Pi God Tiy sinmuy ayo óyaniqat õviy put añqw tavi, sinmuy hin yukunaniqat qa paniq'õ. ¹⁸ Pi God put Tiyat aw tūtuptsiwaqamuy amuñem qa hinwat yukut, pumuy

mātavī; nīkañw pam put qa aw tūtuṭsiwaqamuy sivintoyniwyanīqat pay pan amuñem yuku, puma put sūkw Tiyat qa aw tūtuṭsiwhq ōviy'ō. ¹⁹ Pay i' Tāla tūwaqatsit aw pituq̄w, sinom put qa nānawaknat, soq qatālat ep hahlayya, puma qalomáhintsatskaqe ōviy'ō. Noq̄w paniq̄w hapi ōviy God pumuy sivintoynaniqey amuñem yuku. ²⁰ Pi haqam qalomáhintsakqa tālat qa hahlayñwu, piw tālat qa awniñwu, taq nāphisat ka hintsakpiat suhputsniwniqw ōviy'ō. ²¹ Noq̄w pi i' hak pas qaatsat hinmaqa tālat awniñwu; nihqe pam God ōqalayāt ahpiy tumaltaqey tunvotnañwu.

Jesus and John

²² Iit atsve pu' Jesus put aw nānatuwnayaqamuy amumum Judea-tutskwat ep pitu; nihqe pep pumuy amumum qátuhqe, sinmuy kūyit akw tuvoylalawu. ²³ Noq̄w Salem ahayhp Aenon ep a'nō pāhuniq̄w, ōviy John pep piw sinmuy kūyit akw tuvoylalawu, ²⁴ Pam nāt sivikimi qa tūviwhqe ōviy'ō. ²⁵ Noq̄w John aw nānatuwnayaqam hakiy hin kwañw'ewayhtiniqat ep Jew-sinmuy amumum nāñwuy'yuñwa. ²⁶ Noq̄w puma John aw ōkihqe, aw pañqawa: Rabbi, ura i' Jordan yupqōyve ūmumnihqa sinmuy kūyit akw tuvoylalawu; noq̄w sinom sohsoyam put aw ōkiwta. Ura um put hakiy lalvaya. ²⁷ Noq̄w John lavayhtiqe pañqawu: Kurs hak ōqalat makiwhqa kurs hin qa ōñaq̄w put makiwni. ²⁸ Pi uma nāp inumi navoti'yuñq̄w ura nu pañqawu: Nu' qa Christ, pay ura nu put apyeye ayatiwa. ²⁹ Kwusi'taqa hapi mōōnañwniñwu; nopw put kwātsiat wunukañw aw tūqayte', put tōnayāt ep pas hinhaqam hahlayhtiñwu. Noq̄w ōviy hapi ihahlayhpi pas hin hintaniqey anhti. ³⁰ Pam soon qa suyhtsephwat ōqawi'mani; noq̄w nu pay soon qa pevewmani.

He who Comes from Heaven

³¹ Pi ōñaq̄w pítuhqa hapi pas sohsokmuy amupyevee, noq̄w i' tūwaqatsit añqwnihqa yep qatsit tunatyawta, nihqe yep qatsit tunatyayat yuaatañwu. Oñaq̄w pítuhqa hapi pas sohsokmuy amupyevee. ³² Nihqe pam hihta aw yórikkañw, pu navotqey put yuaata; noq̄w qa hak put tuawiyat kwusu. ³³ Tuawiyat kwúsuhqa put hapi akw God pas antsanihqat pañqawu. ³⁴ Pi God añq̄w ayatiwhqa God lavayiyat yuaata; pi God put pas qa tuwanit Hikwsit maki'taq'ō. ³⁵ Pi Naat Tiy aw unañway'taqe, ōviy sohsoq hihta aw put ōqalmaqa. ³⁶ God Tiyat aw tuṭsiwhqa hapi pay qatsit qaso'taqat himuy'ta; pu God Tiyat aw qa tuṭsiwhqa hapi pas soon qatsit aw yórikni; pánis-sa pi God itsívuat put aw huruiwta.

4

Jesus and the Woman of Samaria

¹ Noq̄w ima Pharisee- sinom nanaptaq̄w, yaw Jesus John epnihqe wūhaqnihqamuy sinotakañw, pumuy kūyit akw tuvoylalawu. ² Pay as pi Jesus qa nāp sinmuy kūyit akw tuvoylalawu, pay put aw nānatuwnayaqam pantsatska. ³ Noq̄w yaw pumuy yan nanaptaqat Jesus navotqe, Judea-tutskwat mātap̄t, pu Galílee-tutskwat aq̄w'a. ⁴ Noq̄w pas pam kurs hin qa Samaria-tutskwat añni. ⁵ Nihqe ōviy pam Samariat ep kitsókit Sycar yan mātsiwhqat aw pitu, ura Jacob tiy Joseph hihsaq tutskwat máqahqat áhayhpnihqat aw'i. ⁶ Noq̄w Jacob nōnanvatñiat pep'e. Noq̄w Jesus waynumqe māñuiwkañw, patñive qatuptu tāwanasavehaqamo (tāwa

navaysikishaqam aňhqe qöniwmaq'ö) ⁷ Noqww hak Samariat ep wuhti kuytoqe ep pitu, noqww Jesus put aw pañqawu: Okiw nuy kuynaa. ⁸ (Put aw nánatuwnayaqam kīmihaqami tunöstuiwisa.) ⁹ Noqww pahasat pu Samariat ep wuhti put aw pañqawu: Ya hintaqw öviy um Jew-sinonikañw inumi kuyhtuviñlawu, susmataqpi nuy Samariat ep wuhtiniqö'? Ima Jew-sinom pi Samariat-sinmuy amumum qa hintsatskaqww öviy'ö. ¹⁰ Noqww Jesus lavayhtiqe put aw pañqawu: As um God kuwahtipuyat mätši'te', pu hak ūmi kuyhtuviñtaqat hákiyñihqat tuwi'tani. Nen um put aw tūviñtaqww, soon pam un küyit taytaqat qa máqani. ¹¹ Noqww wuhti put aw pañqawu: Meh, tāqa, noqww pi um hihta akw kuyniqey ñastaa, noqww patñi hinurs hötsi. Noqww um put küyit taytaqat háqamñihqe öviy'ö? ¹² Ya um itanay Jacob epñihqe hak pas pávani? Pam pi ura itamuy pay hísathaqam it patñit maqa; ñihqe ura nāp put añqw hīhiko, pu tīmatu, pu pokmatu. ¹³ Jesus lavayhtiqe put aw pañqawu: It pāhut añqw hikwqa pay piw pānaqmqokmantani. ¹⁴ Nikañw ason nu' hakiy küyit maqaqww, put añqw hikwqa soon hisat pānaqmqokni; noqww nu' hakiy küyit maqaqww, pam küyi hakiy ahsonve pāhut yamamataqat antani, nen qatsit qaso'taqat aaniwnani. ¹⁵ Noqww wuhti put aw pañqawu: Meh, tāqa, himu as um nuy it küyit maqaqww, nu pāpu qa pānaqmqokni, piw qa añqw kuytoman-tani. ¹⁶ Noqww Jesus put aw pañqawu: Yupa uhpuwsuñway wiktoo, noqww uma añqwni. ¹⁷ Noqww wuhti lavayhtiqe put aw pañqawu: Nu ñasta puwsuñway'ta. Noqww Jesus aw pañqawu: Pas um súañqawhqe Nu ñasta puwsuñway'ta, kita. ¹⁸ Pi um as tsívtotñihqamuy puwsuñwta; noqww i' pu' umum qátuhqa pay qa uhpuwsuñwa. Um pañqawhqe súañqawu. ¹⁹ Noqww wuhti put aw pañqawu: Meh tāqa, kurs um hak God lavay'ayaata. ²⁰ Noqww itanam pi it tūkwit ep God aw nānawakna; noqww ūmuyniqw pi as sinom soon qa Jerusalem ep God aw nānawaknani. ²¹ Noqww Jesus put aw pañqawu: Wuhti, um nuy tuptsiwni, pay nāt uma qa it tūkwit, piw qa Jerusalem ep Inay aw nānawakñaniqat aw pituto. ²² Uma hihta aw nānawakñaqey hakñihqat qa navoti'yuñwa; itam pi hakiy aw nānawakñaqey navoti'yuñwa, pi God Jew-sinmuy amuhpiy sinmuy ayo ööyaqww öviy'ö. ²³ Nikañw pay nāt aw pituto, hīkispī pas aw pitsíwta, pep pu' hakim añ pas antsa Inay aw nāwakinwisqam unañway añqw pas antsay'kahkañw put aw nāwakinwisniqat aw'i. Pi pan hapi hakim Inay aw nāwakinwisñihqamuy pam tuñlay'ta. ²⁴ Pi God hapi Hikwsi; noqww put aw nāwakinwisqam pas soon qa unañway añqw pas antsay'kahkañw put aw nāwakinwisni. ²⁵ Noqww wuhti put aw pañqawu: Antsa yaw hak Messias Christ yan tūñwantiwñhqa God añqw pítuniqat nu navoti'ta; ason yaw pam hak pite', itamuy sohsok hihta āawnani. ²⁶ Noqww Jesus put aw pañqawu: Pay nu ūmi yuaataqa hapi pam Messias. ²⁷ Noqww pahasat pu put aw nánatuwnayaqam ökiñhqe, pam wuhtit amum yuaataqww aw kāwuwaya; noqww qa haqawa put hihta tūviñtaqat, pu sen pam hinoqww put aw yuaataqat put tūviñta. ²⁸ Noqww pahasat pu wuhti wikoroy pep mātapt, kīminihqe, ep sinmuy amumi pañqawu: ²⁹ Kurs huvam inumum pāmiye', it hakiy tāqat nuy añqaqww hihta hinhtiqat sohsok nuy āawnaqat aw uma yórikanyi; ya sen qa i' hak Christ? ³⁰ Pahasat pu puma kīñaqww nōñakqe, put aw öki. ³¹ Noqww put ahkwayñap Jesus aw nánatuwnayaqam put aw ö'qalyaqe pañqaqwa: Nōśaa, Tutuqaynaqa. ³² Noqww pam umumi pañqawu: Pay nu nōvat nōsñiqey himuy'taqww, uma put qa tuwi'yuñwa. ³³ Noqww öviy

put aw nánatuwnayaqam nānami pañqaqwa: Ya sen pay hak eñem nōvay'va? ³⁴ Noqw Jesus amumi pañqawu: Nu hakiy nuy añqw távihqat tunatyayat hintsake', put tumalayay yúkiniqw pam pantaqa inuñem nōsiwhqat anta. ³⁵ Noqw ya uma qa pañqaqwa: Pay nāt nālōq mūmuyawhtuy ep pu' natwani tsovalniwni, kitota? Meh, nu umumi pañqawni: Kurs huvam kwuhpukye', pāvasat añ yórikyaa; pi pay tukwsiwyuñqe tsovalniwniqat aw pitsíwta. ³⁶ Noqw hōhōkqa ahsalawñwu, nihqe soñawnen sinmuy tsovalaqw, puma qatsit qa so'taqat himuy'vayani. Noqw uyhqaniqw, pu hōkqa puma nāma hahlayhtiñwu. ³⁷ Noqw yep hapi yan yuaatiwhqa pas antsaa: Suhka uyhq, pu suhka hōqō, ii. ³⁸ Uma haqe' qa maqsontotat añ hōqyaniqat nu aw umuy ayata. Pay pētu añ tumaltotaqw, uma amumum sumitulalay'yuñwani. ³⁹ Noqw kaysiwhqam Samariat ep sinom pep kīve yesqam wuhtit lavayiyat ahpiy Jesus aw tūtuptsiwa, ura pam pañqawu: Pas nu añqaqw hihta hinhtiqtat pam nuy sohsok āawna. ⁴⁰ Noqw ōviy Samariat ep sinom Jesus aw ōkihqe, pam pumuy amumum huruhtiniqat put aw nānawakna; noqw pam lōs tāwat añ pep qatu. ⁴¹ Noqw piw nāt pētu kaysiwhqam pas nāp lavayiyat ahpiy put aw tūtuptsiwa; ⁴² Nihqe wuhtit aw pañqawu: Pu' hapi itam tūtuptsiwa, qa uhlayiy ahpiy'o, pi itam pas nāp aw tūqayyuñqe, pas suyan i' hak sinmuy ayo ōoyhqa Christnihqat itam nanapta.

Jesus Heals an Official's Son

⁴³ Noqw ahpiy lōs talq pam pañqw ahpiynihqe, Galileet aqw'a. ⁴⁴ Pi God lavay'ayaat nāp tutskwat ep qa kaptsiwtañwuqat Jesus nāp pañqawu. ⁴⁵ Noqw pam Galilee-tutskwat ep pituqw, Galilee-sinom put pās taviya, puma pi nuhtum Jerusalem ep nōviwhqat épeqyaqe, put hihta hinhtiqtat sohsok aw yórikyaqe ōviy'o. ⁴⁶ Noqw Jesus Galileet ep Canat aw piw pitu; pep ura pam kūyit añqw ovalalat yuku. Noqw hak pas pavan sinot tiat tiyo Capernaum ep tūtuya. ⁴⁷ Noqw yaw Jesus Judeat añqw Galileet ep pítuhqat naat navota; noqw pam as put ámunnen tiyotiyat qalaptsinaniqat pam aw nāwakna, pam okiw mokíwuy aqw pitsíwtaqw ōviy'o. ⁴⁸ Pahsat pu Jesus put aw pañqawu: Pas uma añ kātatyhpit hihta tuawi'yuñqat aw qa yórike' soon tūtuptiwani. ⁴⁹ Noqw pas pavan tāqa put aw pañqawu: Tāqa, um okiw itiy nāt qa mokq aqwni. ⁵⁰ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay um aqwni, pay uhti qatu. Noqw Jesus put aw hin lavayhtiqtat tāqa tuptsiwhqe, pañqw ahpiy'o. ⁵¹ Nihqe ōviy pam pahsat atkamiqniqw, tumal'aymat ahsawvayaqe āawnayaqe aw pañqaqwa: Pay uhti qa mokqe qatu. ⁵² Pahsat pu pam hísatniqw añqwtiqat pam pumuy tūvinta; noqw puma pañqaqwa: Tāvok tāwanasaproyaqw (tāwa aňhqe tsañe'sikis qōniwmaq) pam mukihoya. ⁵³ Noqw naat navoti'taqw, ura pahsat Jesus put aw pañqawu: Pay uhti qatu, kita. Nihqe ōviy pam nāp tuptsiwa, pu kiyat sohsoyam ep yesqamu. ⁵⁴ Noqw Jesus Judeat añqw Galileet ep pitut yan kātatyhpit tumaltaqe pas hímuniqhoy pahsat lōs namtakna.

5

The Healing at the Pool

¹ It atsve pu Jew- sinmuy nōviwhqayamuy aw pitu; noqw Jesus Jerusalem aqw'a. ² Noqw Jerusalem epeq haqam kanelhōtsiwat yan tūnwantiwhqat aqlap patuphaiwta; pam Hebrew- sinmuy amuhkwa

Bethesda yan mātsiwhqa; noqw pam tsivót-sikivo tuhöy'ta. ³ Noqw okiw hakim ööyput, pu qapostalyaqam, qayaktaqam pu amuhpa' sümokput tütuyyaqam qaan'ewakw hintaqam pañ qatsya, pähut poniniykuniqat maqaptsi'kahkañwo. ⁴ Pi haqe' qalawmaq, öveqatsit añqw hoñviaya pämiq häwe', put poniniykinañwuniqw öviy'o; noqw pähut poniniykuqw, hak aqw mohti pake' tüyay qalaptuñwu. ⁵ Noqw hak täqa sunat pakwt nanal sihkay'taqat yahsañwuy añ hihta tütuyhqa okiw pep qatu. ⁶ Noqw pam wäökiwtaqw Jesus túwahqe, pam hisat pantaqw navoti'taqe aw pañqawu: Ya um qa qalaptuniqey nāwakna? ⁷ Noqw tütuyhqa lavayhtiqe put aw pañqawu: Täqa, pi pähu poniniykuqw, kurs hak okiw nuy aqw pānañwu. Okiw nāt nuy aqw hoytaqw, pay haqawa inupyeve aqw pákiñwu. ⁸ Noqw Jesus put aw pañqawu: Wunuptut, uh'ahpay ömahtat, nakwsuu. ⁹ Noqw pahsat pay täqa qalaptuqe, ahpay ömahtat, nakwsu. Noqw ép nasuñwintalönwiwta. ¹⁰ Noqw öviy Jew-sinom qalaptuqat aw pañqawu: Pu' hapi nasuñwintalönni, um uh'ahpay kinumniqw pam qa súanta. ¹¹ Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Pi hak nuy qalaptsinaqa inumi pañqawu: Uh'ahpay ömahtat, nakwsuu, kita. ¹² Pahsat pu puma put tüviñtotaqe, aw pañqawu: Noqw ya hak um uh'ahpay ömahtat nakwsuniqat ümi pañqawu? ¹³ Noqw i' hak qalaptuqa put hákiyniqw qa navoti'ta; sinom pep suhpantaqw Jesus pay ahpiyniqw öviy'o. ¹⁴ Ahpiy pantaqw Jesus God kíyat ep put túwahqe aw pañqawu: Meh, um hapi qalaptu; um päpu qaanhtiput qaan hinmani, taq nāp hisat ka um hihta pas päpu qalolmat aw pítuni. ¹⁵ Noqw täqa ahpiynihqe kurs Jesus put qalaptsinaqat Jew-sinmuy āawna. ¹⁶ Noqw paniqw öviy Jew-sinom Jesus aw wuktota; nihqe aw put haqami hintsanyaniqey tunatyawyuñwa, pam nasuñwintalönnit ep it tumaltaqw öviy'o. ¹⁷ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Nāt Ina pew pahsavo tumalay'ta, noqw öviy nu' piw tumalay'ta, kita. ¹⁸ Yantaqat ahpiy Jew-sinom Jesus nīnayaniqey pas päpuwat tunatyawyuñwa, pam nasuñwintalönnit qa hihtata; nit qa put-saa, pas piw pam God put náatnihqat pañqawhqe pas God-nihqey pañsoq nātsoka.

The Authority of the Son

¹⁹ Pahsat pu Jesus lavayhtiqe, amumi pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni? Pas soon Tiat hihta nāp nahpiy hintsakñwu, pas Naat hihta hintsakq, aw tayte' pam put hintsakñwu; pi pam hihta hintsakq Tiat piw put an hintsakñwu. ²⁰ Pi Naat Tiy aw unañway'ta, nihqe hihta hintsakqey sohsok put aw mahtakinta; nihqe pam iit tutmalat epnihqe nāt pas pávanyaqat put aw mahtaknaqw, uma kātayyuñwini. ²¹ Pi Ina so'pumuy ahoy tätaynañwu, pu qatsihuytañwu; noqw pan hapi piw nu' put Tiat hakiy tätaynanik panhtiñwu. ²² Pi Ina qa hakiy hinwat yuykuna; pam put sohsok pantaqat nuy put Tiy aw mātavi, ²³ Sohsoyam nuy kaptsi'yunñiqat öviy'o, pas Inay hin kaptsi'yunñey pan'i; hak nuy qa kaptsi'taqa piw Inay nuy añqw távihqat qa kaptsi'tañwu. ²⁴ Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Ilavayiy navotqa, pu Inay nuy añqw távihqat aw tuptsihwqa hapi qatsit qaso'taqat himuy'ta; noqw God pas soon put hinwat yukunani; pi pam mokiwuy añqw qatsit aw yámakiwtaq'ö. ²⁵ Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Ima so'pum God Tiyat tōnayat nanaptaniqat aw pituto, hikis pi pay aw pitsiwa; noqw nanaptaqam yesvani. ²⁶ Pi Ina pas nāp nahpe qatsit pasiwtaqe, pan piw nu put

Tiat pas nāp nahpe qatsit pasiwtaniqat pam inuñem yuku. ²⁷ Nihqe nu hin hihta ep yúkumantaniqat nuy öqalmaqa, nu hapi Sinot Tíatniqw öviy'ö. ²⁸ Uma it aw qa pas kāuwantotani; nāt tūamit añ tañawtaqam sohsoyam itōnay nanaptaniqat aw pituto. ²⁹ Noqw puma pañqw nõñakni; ima lommat tumaltotaqam qatsit aw yesvani; noqw pu qalolmat tumaltotaqam hovalniwyanıqey aw yesvani.

Witnesses to Jesus

³⁰ Soon nu nāp nahpiy hihta hintsakni; nu hin navote', put ahpiy hin yúkuñwu, noqw nu hihta suan yúkuñwu, ispi nu qa itunatyay hinhtiniqey tunatyawtat, pas nuy añqw távihqat Inay tunatyayat nu hinhtiniqey tunatyawtañwunıqee. ³¹ Kurs nu pay nāp nātuawi'taniqw, ituawi hapi qa antsani. ³² Pay nuy hákiynihqat pas suhka tuawi'ta; noqw nu navoti'taqw pam nuy suan tuawi'ta. ³³ Ura uma John aw hakimuy ayatota; noqw pam nuy súan tuawi'ta. ³⁴ Nikañw pay nu sinot nuy hin tuawiyat qa pas antsatañwu; noqw pi as uma ayo nõñakniqat öviy nu yan lavayhti. ³⁵ John pi as pas kopitsoki uwiwitaqa talni'taqat panta; noqw as uma put talniyat ep hahlayyanıqey hihsavo suhtaq'ewya. ³⁶ Nikañw pay John tuawiyat epnihqe himu pas pávannihqa nuy tuwi'ta. Itumala nuy Inay añqw taviwhqat mahtakna. Ina nuy hihta hinhtiniqey yúkuniqat öviy ayataqw, nu put hapi tumalay'ta. ³⁷ Ina nuy añqw távihqa pas nāp nuy hákiynihqat pañqawu: Uma pi qa hisat put tōnayat nanapta, piw hin son'iwhqat aw yórikya. ³⁸ Noqw put lavayiat umuh'unañway qa aw tuyqawi'ta, öviy pi pam hapi añqw taviqw, uma put aw qa tütuptsiwa. ³⁹ Uma tutuvenit ahpiy qatsit qa so'taqat tuway'yunıqey wūwantotaqe, öviy put añ puritota; noqw pi pam nuy hákiynihqat tuawi'ta. ⁴⁰ Noqw uma inumiye' qatsit makiwyanıqey qa nānawakna. ⁴¹ Nu sinmuy tayawinpiyamuy qa nāwakna. ⁴² Pi nu umumi navoti'taqw uma umuh'unañwpeq God aw qa unañway'yunıwa. ⁴³ Nu Inay tuñwniyat aw yankañw pituqw, uma nuy qa kwusuya; pay ason hak pas nāp tuñwniy aw yankañw pituqw uma pay soon put qa kwusayani. ⁴⁴ Ya uma hin tütuptsiwani? Oviypi uma nānañaqw tayawinpit tuñlay'kahkañw tayawinpit God-sa añqwnihqat qa tunatyawyuñwa. ⁴⁵ Uma umuh'unañwpeq qa pan wūwantotani: Pam Nay aw itamuy qaantaqat ep tükopanani. Pay suhka umuy pantsakni, aw umuhtaqa'nañwa, Moses. ⁴⁶ Pi uma as Moses tütuptsiwe', soon nuy qa tütuptsiwani, pi pam nuy pēna. ⁴⁷ Nikañw kurs uma put pēniyat qa tütuptsiwe', ya uma hin ilavayiy tütuptsiwani?

6

Jesus Feeds the Five Thousand

(Mt 14.13-21; Mr 6.30-44; Lk 9.10-17)

¹ Iit atsve pu' Jesus Galileet ep wuhkovatuphat Tiberias yan piw tūnwantiwhqat ayoqwat yama. ² Noqw sinom qaan'ewakw hintaqam put añkya, pam tütuyyaqamuy amuhpa' kātatahpiy tumaltaqw aw yórikyaqe öviy'ö. ³ Noqw Jesus tsomomiq wupqe, put aw nānatuwnayaqamuy amumum pepeq qatuptu. ⁴ Noqw Jew- sinmuy tuiwiam Amutsva-Yūmosanihqat ep nõviwhqat aw hayiñwiwta. ⁵ Noqw Jesus kwuhpukqe, sinmuy qaan'ewakw hintaqamuy put aw ökiwtaqamuy amumi yórikqe, Philip aw pañqawu: Ya itam sen haqam tunöstuiyaqw ima nõñōsani? ⁶ Noqw pay pam put aw hin hepqe öviy kita, pay pi as pam hinhtiniqey

nāp navoti'taqe ōviy'o. ⁷ Noq̄w Philip put aw pañqawu: Pay as pi kurs itam lōp sunat sīvat akw pōlavikit tuiye', itam nāto kurs hin pumuy sohsokmuy hiñsakw nopnayani. ⁸ Noq̄w suhka put aw nānatuwnaqa Andrew, it Simon Peter tupkoat, Jesus aw pañqawu: ⁹ Hak yep tiyohya tsivot sōhōvosvōlavikit nitkay'va, pu lōqmuy tsāk̄w pākiwhtuyu; noq̄w ya pam sinmuy kaysiw̄h̄qamuy amumi hīmuu? ¹⁰ Noq̄w Jesus pañqawu: Uma sinmuy yesvanayani. Noq̄w pep a'nō tūsaqa; noq̄w ōviy sinom pañ yesva, tsivot-sikip sōmorit pahsa'haqam tahtaqtu. ¹¹ Pu Jesus pōlavikit ōmahtaqa, put ep hihlayhtit, put aw nānatuwnayaqamuy amumi put oya; noq̄w puma añ yesqamuy amuhpa put o'ya, pu pākiwhtuy pīwu, hihsa'haqam nānawaknaqat pahsa. ¹² Noq̄w pumuy ōōyaq̄w, pam put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Uma yōñoyhput akwsiñwqat tsovalayani, noq̄w qa himu hovalniwni. ¹³ Noq̄w ōviy puma tsivot sōhōvosvōlavikit añq̄w yōñoyhput nōñōsaqamuy akwsiñw̄puyamuy tsovalayaq̄e, pakwt lōq̄ sihkay'taqat tutsāysivut añ opomnaya. ¹⁴ Noq̄w Jesus kātatayh̄pit tumaltaq̄w, sinom aw yōrikyaq̄e, pañqaq̄wa: Pay kurs pas antsa i' tāqa God lavay'ayaat tūwaqatsit aw pitūniqa. ¹⁵ Noq̄w puma put awye', pas ōqalay akw put moñwtapyaniqat Jesus māmatsq̄e pay nāla piw tsumot aq̄whaqamii.

Jesus Walks on the Water

(Mt 14.22-33; Mr 6.45-52)

¹⁶ Noq̄w tapkiq̄w put aw nānatuwnayaqam wuhkovatuphat aw hanhqe, ¹⁷ Pākihut aq̄w yuñt pāvaq̄e Capernaum aq̄wya; noq̄w nuñwu qatālawvaq̄w, nāt Jesus qa pitu. ¹⁸ Noq̄w pumuy panwisq̄, a'nō hukvaq̄w pāhu a'nō hoñvanta. ¹⁹ Noq̄w ōviy puma pāhut añq̄e' kwetstiwisq̄e payhp, sen nālōp tutskwatuwanit pahsavohaqami hoyōyoykuyaq̄w, Jesus pāvaq̄e waymakañw pākihut aw hayiñwna. Noq̄w pam panmaq̄w, puma put tutwaq̄e pas tsātsawna. ²⁰ Noq̄w pam pumuy amumi pañqawu: Pay nūu, uma qa tsawiniwyuñwni. ²¹ Pahsat pu puma hahlayhtotiqa, put pākihut aq̄w panaya; noq̄w pahsat pay pākihu pumuy haqami hoyōyototaqat aq̄w pitu.

The People Seek Jesus

²² Noq̄w qavonvaq̄w sinom wuhkovatuphat ayaq̄wat huruhtotiqaq̄m ura pay suhka pākihu pāpiq̄niq̄w put u'naya; noq̄w ura Jesus aw nānatuwnayaqam put aq̄w yuñq̄w, pay ura Jesus pumuy qa amumum put aq̄w paki, noq̄w pay puma nanalt ahpiyya. ²³ Noq̄w pay pētū pākihu Tiberius añq̄wyaqam pañso ōki, ura Tutuyq̄awhqa haqam pōlavikit ep hahlayhtit tūnopnaqat pañsoo. ²⁴ Noq̄w sinom Jesus-nikañw pu put aw nānatuwnayaqamuy pep qa tutwaq̄e, pākihut añ yuñt, Jesus hepwisq̄e Capernaum ep ōki.

Jesus the Bread of Life

²⁵ Nihqe puma wuhkovatuphat yupq̄ōyveq̄ put tutwaq̄e, aw pañqaq̄wa: Tutuq̄aynaqa, ya um hisat peq̄w pitu? ²⁶ Jesus lavayhtiqa pumuy amumi pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Uma kātutmalat aw yōrikyaq̄ey qa pañiq̄w nuy hepnumya, pi uma pōlavikit nōñōsaq̄e ōōyaq̄e ōviy'o. ²⁷ Uma nōsiwhqat pay sūlawhtiñwuqat qa put ōviy tumalay'yuñwni. Uma nōsiwhqat qatsit qaso'taqat aniwnaqat ōviy tumalay'yuñwni; put hapi nu' Sinot Tiāt umuy māqani. Pi Ina God ōqalay akw nuy tsvoylata. ²⁸ Noq̄w puma put aw pañqaq̄wa: Noq̄w itam hihta tumalat hintsatske'

God tayawnayani? ²⁹ Jesus lavayhtige amumi pañqawu: Uma hapi hakiy God añqw távihqat aw tútuptsuwe', yan God tayawnayani. ³⁰ Pahsat pu puma put aw pañqaqwa: Noqw ya um hihta akw put pantaqat itamumi mahtaknaqw itam aw yórikye' ūmi tútuptsiwani? Um hihta tumalay'ta? ³¹ Itanam pi ura qayēsiwhpuve hihta mennat nōnova; ōviy pi yan pey'ta: Pam ōveqatsit añqw pumuy tunōsmaqa, yan'i. ³² Pahsat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Qa Moses pút pōlavikit ōveqatsit añqw umuy maqa; noqw Ina hapi pas antsa pōlavikit ōveqatsit añqwnihqat umuy maqa. ³³ Pi ōveqatsit añqw hawhqa hapi God añqw pōlavikit anta, pam hapi sinmuy qatsit huylawu. ³⁴ Pahsat pu puma put aw pañqaqwa: Tutuyqawhqa, um okiw sutsep itamuy it pōlavikit huylawni. ³⁵ Noqw Jesus amumi pañqawu: Nu hapi pōlaviki hakiy qatsit máqañwuqa; inumi pítuhqa soon hisat tsōnmokni, pu inumi tuptsihwqa soon hisat pānaqmokni. ³⁶ Noqw pi nu ura umumi pañqawu: Uma as inumi yórikyakahkañw qa tútuptsuwa. ³⁷ Sohsoyam Inay añqw inumi noiwayaqam inumiyani, noqw ason hak inuminiqw, soon nu put ayo tūvani. ³⁸ Nu qa nāp itunatyay hintsakniqe ōveqatsit añqw hāwi, nu Inay nuy añqw távihqat tunatyayat hintsakniqe ōviy'o. ³⁹ Noqw i' hapi Inay nuy añqw távihqat tunatyata: Nu sohsokmuy hakimuy put ahpiy inumi noiwayaqamuy qa hihtawat kwayht, nuhtuñk talōñvaqat ep pumuy ahoy tātaynani. ⁴⁰ Noqw i' hapi nuy añqw távihqat tunatyata: Sohsoyam Tiyat aw yórikyakahkañw, put aw tútuptsuwaqam qatsit qaso'taqat makiwyani; noqw nu nuhtuñk talōñvaqat ep pumuy ahoy tātaynani. ⁴¹ Pahsat pu Jew-sinom put aw qayan unañway hiñqaqwa, pam pōlaviki ōveqatsit añqw hawhqeý ura pañqawhqa ōviy'o. ⁴² Nihqe puma pañqaqwa: Ya qa i' Jesus, it Joseph tıata? Itam put náyat-nikañw pu yuyat pumuy tuwi'yuñwa. Noqw ya hintaqw ōviy pam ōveqatsit añqw hawhqeý pañqawlawu? ⁴³ Noqw ōviy Jesus lavayhtige amumi pañqawu: Uma qa nānahpa' qaán umuh'unañway hiñqaqwani. ⁴⁴ Pas Ina nuy añqw távihqa hakiy pan unañwtoynaqw, pamsa inumini; noqw nu nuhtuñk talōñvaqat ep put ahoy tātaynani. ⁴⁵ Pi ura God lavay'aymuyatuy pēniyamuy añ yan pey'ta: Pu puma sohsoyam God añqw tutuqayyani, yan'i. Paniqw ōviy sohsoyam Inay añqw nanaptakañw pu tūqayyaqam inumi ōkiwta. ⁴⁶ Pay ka hak hisat Inay aw yórikqat nu qa pañqawu, hal i' hak God añqw pítuhqa, pamsa Inay aw yóriki'ta. ⁴⁷ Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Inumi tuptsihwqa hapi qatsit qaso'taqat pay makiway'ta. ⁴⁸ Nu hapi pōlaviki sinmuy qatsit máqañwuqa. ⁴⁹ Pay as pi umanam qayēsiwhpuve hihta mennat nōnōsat, pay qa yēse. ⁵⁰ Nu hapi i' pōlaviki ōveqatsit añqw hawhqa, it pōlavikit añqw nōsqa qa mokniqat ōviy'o. ⁵¹ Nu hapi taytaqa pōlaviki ōveqatsit añqw hāwi; it pōlavikit añqw nōsqa sutsep qátuni. Noqw nu pōlavikit lavayhtige itokoy pañqawu; put hapi nu sinmuy amuñem távini, puma yesniqat ōviy'o. ⁵² Noqw ōviy Jew-sinom put ep nāñwuy'yuñqe, pañqaqwa: Ya sen i' hin itamuy tokoy nopnani? ⁵³ Pahsat pu Jesus amumi pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Pas uma Sinot Tiyat tokoyat qa nōnōsakañw, pu put uñwáyat qa hikwey' uma umuh'unañwpeq qatsit nāstayani. ⁵⁴ Itokoy tūmoytakañw, pu iuñway hihikwqa hapi qatsit qa so'taqat pay himuy'ta, noqw nu nuhtuñk talōñvaqat ep put ahoy tātaynani. ⁵⁵ Pi itoko pas antsa nōsihwqa, pu iuñwa pas antsa hihikwqa. ⁵⁶ Itokoy tūmoytakañw pu iuñway hihikwqa inuhpe qatu; noqw nu put ep qatu.

⁵⁷ Pi Ina qátuhqa nuy añqw tavi; noqw nu put ahpiy qatu; noqw pay pan hapi hak nuy tūmoytaqa nuy akw qátuni. ⁵⁸ P' hapi páam himu pólaviki òveqatsit añqw hāwi; pam it mennat umunamuy amuhpiy nōsiwhqat qa panta; ura puma put añqw nōnōsat, pay qa sutsep yēse. It pólavikit añqw nōsqa hapi pas sutsep qátuni. ⁵⁹ Pam Capernaum ep tsotsvalkive sinmuy tutuqaynakañw, yan lavayhti.

The Words of Eternal Life

⁶⁰ Noqw òviy kaysiwhqam put aw nánatuwnayaqam it nanaptaqe pañqawwa: Pam hihta pas nuhtsel'ewakw itamuy tutuqayna; ya sen hak añ kuytani? kitota. ⁶¹ Noqw put aw nánatuwnayaqam it ep qaan'unañway hiñqawqaw, Jesus unañweq navoti'taqe, amumi pañqawu: Ya i' umumi qalomátòqti? ⁶² Noqw tis kurs ka nu Sinot Tiat òveqatsit ep qátuñwuqey aqw wuptoqw, uma aw yórikye', pahasat uma hin wūwayani? ⁶³ Pi Hikwsi hapi hakiy taytoynañwu; hakiy tokoat qa hihta ápiniñwu; nu umumi hihta lavayhtiqw, pam pantaqa hikwsit añqwnihqe sinmuy qatsíhuylawu. ⁶⁴ Noqw pi uma haqawat qa tütuptsiwa. Pi hakim put aw qa tuptsiwni'yuñqat Jesus pay navoti'ta, pu hak momñwituy amumi put mātapniqata. Pam sinmuy tutuqaynativaqey añqaww pūvut sohsok navoti'ta. ⁶⁵ Pahasat pu pam pañqawu: Paniqw hapi òviy nu ura umumi pañqawu: Pas Ina hakiy qa pan unañwtoynaqaw, soon pam hak inumini. ⁶⁶ Yantaqat atsve put aw nánatuwnayamuy amuñaqaw wūhaqnihqam put mātátve; nihqe pápu qa amum hinnumya. ⁶⁷ Noqw pahasat pu Jesus imuy pakwt lōq sihkay'taqamuy amumi pañqawu: Noqw ya uma nuhtum inuñaqaw ahpiyyani? ⁶⁸ Noqw pahasat pu Simon Peter lavayhtiqe pañqawu: Tutuyqawhqa, noqw itam hakiy awyani? Pi um pi lavayit qatsit qaso'taqat aniwnaqat lalvaya. ⁶⁹ Noqw pay itam tütuptsiwaqe, um pas pam hak Christ God qátuhqat Tíatnihqat qapēvewnaya. ⁷⁰ Noqw Jesus amumi pañqawu: Ya nu umuy pakwt lōq sihkay'taqamuy qa namorsta? Noqw uma haqawa Nukpanat akw tuyqawiwta. ⁷¹ Pam hakiy Simon tiyat Judas Iscariot pañqawu. Pam hapi as imuy pakwt lōq sihkay'taqamuy amumum tōnawkañw Jesus momñwituy amumi mātapniqaw òviy'o.

7

Jesus and His Brothers

¹ Yantaqat atsve pu' Jesus Galileet ep hinnuma, Jew-sinmuy put nīnayaniqey tunatyawyuñqw, òviy pam Judeat ep qa hinnumniqee. ² Noqw Jew-sinom hisat nanalt talōnvaqat añ kihsit añ yesñwuqat aw pituto. ³ Noqw òviy Jesus tupkomat put aw pañqawwa: Yupa, Judeat aqw'a, noqw ūmi nánatuwnayaqam uñ hihta hintsakqat aw nuhtum tāyuñwni. ⁴ Qa haq pi hak nātuwiwniqey nāwaknaqa nanauyve tumalay'tañwu. Kurs um pas antsa iit hintsake', um nuhtumi nāmahtaknani. ⁵ Hikis pi put tupkomat put aw qa tuptsiwni'yuñqe òviy yan aw lavayhtoti. ⁶ Pahasat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay nāt ituwaniy aw qa pitu; nawus pi umuhtuwaniy aw sutsep pitsiwa. ⁷ Pay yep qatsit tunatayat añ hinwisqam soon qa umumi unañway'yuñwni; inumi pi qayan unañway'yuñwa, puma qalomáhintsatskaqat nu pañqawlawhq òviy'o. ⁸ Pay pi uma nōviwhqat aqwyani, nu' pay nāt qa aqwni, nāt

ituwaníy aw qa pas pas pitu. ⁹ Yan pam pumuy amumi lavayhtit, pay hāk Galileet ep huruhti.

Jesus at the Feast of Tabernacles

¹⁰ Nikañw ason put tupkomat pas aqwyaqw, pahasat pu pam tuwat nōviwhqat aqw'a, nikañw pay qa nuhtumnit pay hihin nanauyvee. ¹¹ Noqw òviy Jew-sinom nōviwhqat epeq put hepnumyaqe pañqaqwa: Ya pam háqamo? ¹² Noqw sinom put hihin lavayta; noqw haqawat pañqaqwa: Pas as pam lolma; noqw pētu pañqaqwa: Qae, pam nuhtumi yēlawu. ¹³ Noqw pay puma nanayuve put lavayta, puma Jew-sinmuy mamqasyaqe òviy'ò. ¹⁴ Noqw nōviwhqat nālōs talōnni'maqw, Jesus God kīyat awnihqe, pep sinmuy tutuqayna. ¹⁵ Noqw Jew-sinom kātayyuñqe pañqaqwa: Ya i' qa tutuqayñwunikañw hin tutuvenit tuwi'ta? ¹⁶ Noqw Jesus lavayhtiqe pumuy amumi pañqawu: Pay itutuqayhpi qa inuhpiy'ò, pam nuy añqw távihqat ahpiy'ò. ¹⁷ Put tunatyayat hinmaniqey tunatyawtaqa itutuqayhpiy háqaqwnihqat māmatsni, sen pam God añqwnihqata, sen pay nu nāp nahpiy yuaataqata. ¹⁸ Kurs nu nāyuaate', ka nu tayawniwniqey tuñlay'tani; nikañw kurs nu Inay nuy añqw távihqat tayawniwniqat tunatyawte', pahasat pu nu pas soon atsātani, noqw himu qasuntaqa inuhpe súlawni. ¹⁹ Puyaw umuy hin hinwisniqat Moses umumi qa tutapta? Noqw uma qa haqawa put tutavoyat an hinma. Uma pi nuy nīnayaniqey anyuñwa. ²⁰ Noqw sinom lavayhtotiqe aw pañqaqwa: Kurs um nukpanhikwsit akw tuyqawiwta. Ya hak uñ nīnaniqey anta? ²¹ Jesus amumi pañqawa: Ura nu sūs nasuñwintalōnnit ep hihta tumaltaqw, uma sohsoyam kātayyuñwa. ²² Pu òviy pi piw tiyohya poñotkiwmantaniqat Moses umumi tutapta. (Pam qa Moses ahpiy panta, pas itanamuy amuhpiy pan yukiwta.) Noqw uma nasuñwintalōnnit ep hakiy poñotkuyanwu. ²³ Noqw uma Moses tutavoyat anhtotiniqey nānawaknaqe, nasuñwintalōnnit ep hakiy poñotkuyanik pantsatsnañwu. Noqw kurs uma pantotiniq, uma hinoqw inumi tu'qawyuñwa, nu nasuñwintalōnnit ep hakiy qalapsinaq'ò? ²⁴ Uma pay hihta hin son'iwhqat pan put hin yukunayañwu, as uma pam hin pas antsa hintaqat pan put yukunayanikahkañwo.

Is He the Messiah?

²⁵ Pahasat pu haqawat Jerusalem ep ki'yuñqam pañqaqwa: Ya puma qa it nīnayaniqey tunatyawyuñwa? ²⁶ Noqw meh, pam qa tuhtuskañw yuaataqw, puma aw qa hiñqaqwa. Ya sen momñwit pay it Christnihqat suyan navoti'yuñwa? ²⁷ Qae. Pi itam it tāqat háqaqwniqw navoti'yuñwa; noqw pi Christ pituqw, qa hak put haqaqw pituqw navoti'tani. ²⁸ Pahasat pu Jesus God kīyat ep sinmuy tutuqaynakañw, kēew pañqawu: Uma nuy tuwi'yuñwa, pu nuy háqaqwnihqat navoti'yuñwa. Noqw nu' hapi qa nāp itunatyay pifu. Pi i' hak pas antsanihqa nuy añqw tavi. Noqw put hakiy uma qa tuwi'yuñwa. ²⁹ Noqw nu' pi put tuwi'ta; pi nu' put añqw pítuhqee; noqw pam nuy añqw tavi. ³⁰ Pahasat puma as put nuayaniqey anhtoti. Noqw pay qa hak aw may'ta, nāt tuwaníyat aw qa pituqw òviy'ò. ³¹ Noqw pay sinmuy amuñaqw kaysiwhqam put aw tūtuptionsiwaqe pañqaqwa: Ya sen Christ hisat pite', it tāqat tutmalayat epnihqe pas pavan kāhintsakni?

Guards Are Sent to Arrest Jesus

³² Noq̄w yaw sinom nānahpa' nauyhiñq̄aq̄waq̄at Pharisee-sinom nanaptaqe, God awwat mohpeq momñwituy amumum hoñviaymuy put aw hōnaya, put ñuayaniqat òviy'ò. ³³ Pahsat pu Jesus pumuy amumi pañq̄awu: Pay nāt nu hihsavo umumum yantat, nuy añq̄w távihq̄at awni. ³⁴ Noq̄w uma as nuy hepyat, soon nuy tutwani; pu nuy haq̄aminiq̄w uma kurs hin pañsoyani. ³⁵ Pahsat pu Jew-sinom nānami pañq̄aq̄wa: Ya sen i' haq̄amini? Ya hintaq̄w itam kurs hin put tutwani? Ya sen pam pay qa-Jew-sinmuy amuhpa' itahsinmuy ahtsawaliwtaq̄amuy amuminen, qa-Jew-sinmuy tutuq̄aynani? ³⁶ Ya sen hiñq̄awhqe pañq̄awu: Uma as nuy hepyanikahkañw, soon nuy tutwani; pu piw nuy haq̄aminiq̄w uma kurs hin pañsoyani, kita?

Streams of Living Water

³⁷ Noq̄w nõviwhq̄at ep nuhtuñk wukotalõñvaq̄at ep Jesus wunuptut, pas kēew pañq̄awu: Pānaqmokiwtaqa inuminen hikwni. ³⁸ Inumi tuptsiwni'taq̄at ahsonñaq̄w kũyi taytaqa munvamantani; tutuvenit hin lavayhtiq̄at pan'i, pam kita. ³⁹ Pam yan lavayhtiq̄e it Hikwsit pañq̄awu, put hapi hakim Jesus aw tuptsiwyaq̄am ason makiwyani. Qahováriwtaqa Hikwsi nāt nuhtumi qa noiwa, nāt Jesus qa pas pas hímuniwhitiq̄w òviy'ò.

Division among the People

⁴⁰ Noq̄w òviy kaysiwħq̄am sinom it yan lavayit nanaptaqe pañq̄aq̄wa: Pay kurs pas antsa i' hapi God lavay'ayaat pas pávannihqa. ⁴¹ Noq̄w pētu pañq̄aq̄wa: Pay i' pas pam Christ. Noq̄w haq̄awat pañq̄aq̄wa: Ya Christ yaw Galileet añq̄w yámakni? ⁴² Puyaw tutuveni qa pan lalvaya: Ura Christ David ahpiy aniwhtini, pu Bethlehem kitsókit añq̄w yámakni, ura David haq̄am qátuñwuq̄at añq̄ö'? ⁴³ Noq̄w òviy sinom Jesus ep nātsiki. ⁴⁴ Noq̄w haq̄awat as put ñuayaniqey nānawaknaq̄w, pay qa hak put aw may'ta.

The Unbelief of the Jewish Leaders

⁴⁵ Pahsat pu ima hoñvia'yat God awwat mohpeq momñwituy amuminikañw, pu Pharisee-sinmuy amumi òkiq̄w, puma pumuy amumi pañq̄aq̄wa: Ya uma hinoq̄w qa wikvaya? ⁴⁶ Noq̄w hoñvia'yat pañq̄aq̄wa: Pas qa hak tāqa hisat it tāq̄at an yuaata. ⁴⁷ Pahsat pu Pharisee-sinom pumuy amumi pañq̄aq̄wa: Noq̄w ya uma nuhtum ūnatoti? ⁴⁸ Ya hakim momñwituy sen Pharisee-sinmuy amuñaq̄w put aw tūtuptsiwa? ⁴⁹ Ima sōqavũwsinom tutavot qa tuwi'yuñq̄am pi pay qalolmat makiway'yuñwa. ⁵⁰ Noq̄w Nicodemus, ura Jesus aw mihikq̄ pituhqa, pumuy amumum sinoiwtaqa amumi pañq̄awu: ⁵¹ Hakim nāt hakiy aw qa tūqayyuñwt, pu put hihta hinhtiq̄at nāt qa nanaptat, pay eñem hin yukuyamantaniq̄at ya itahtutavo pan yukiwta? ⁵² Noq̄w puma lavayhtotiq̄e put aw pañq̄aq̄wa: Noq̄w ya um piw Galileet añq̄w sino? Tutuvenit añ pupre', um navotni, qa hak God lavay'ayaat Galileet añq̄w yámakni. ⁵³ Noq̄w sohsoyam nanap kiy añqe'ya.

8

The Woman Caught in Adultery

¹ Noq̄w Jesus tsomot Olivet yan mātsiwhq̄at aw'i. ² Pu suits talavay pam piw God kiyat aw paki, noq̄w sinom sohsoyam put aw òkiq̄w, pam qatuptuqe pumuy tutuq̄ayna. ³ Noq̄w tutavot tutuq̄aynayaq̄am Pharisee-sinmuy amumum hakiy wuhtit qa nāp himuy amum hintsakkañw

núansaniwhqat put aw wikvaya; nihqe puma put nāsave taviyat, ⁴ Jesus aw pañqaw: I' wuhti qa nāp himuy amum hintsakkañw núansaniwa, nāt pas hintsakkañwo. ⁵ Noqw Moses hapi tutavot ep itamuy pas ayataqe, hakim hakiy pan hintsakqat tatatupninayaniqat pañqawu. Noqw uñniqw hintani? ⁶ Pay puma Jesus aw hin hepyaqe, aw put hihta nēveltoynayaniqey òviy yan lavayhtoti. Noqw pay Jesus motoltit, malatsiy akw tutskwava penta, suhpan qa navotqey pan'i. ⁷ Noqw òviy puma put pas tūviñlalwaqw, pam kwuhpukqe amumi pañqawu: Pay pi haqawa umuñaqw pas qa hihtakw hintaqa put mohti owat aw tūvani, kitat, ⁸ Pu piw motoltiqe, tutskwava penta. ⁹ Noqw nanaptaqam qaanhinwisqey unañwpeq sunvoti'kahkañw, nānap pañqw nōñantiva, suswukoqw añqw hoyoyoykuyakañw nuhtuñknihqat aqw pahsavoo, noqw Jesus wuhtit nāsave wūnuhqat amum nāla akwsiñwu. ¹⁰ Noqw Jesus kwuhpukqe, pay wuhtit nāla epniqw, pam put aw pañqawu: Wuhti, ya uñ hihta nēveltoynayaqam haqamiya? Ya qa hak uñ mokniqat uñem hin yuku? ¹¹ Noqw pam put aw pañqawu: Pay qa hak'i, Tutuyqawhqa. Noqw Jesus aw pañqawu: Pay nu piw uñem qa pan yuku; um ahpiyinen, pāpu qaanqatsit qe'ni.

Jesus the Light of the World

¹² Pahsat pu Jesus piw pumu amumi pañqawu: Nu hapi sinmuy amumi tāla; inuñk hinmaqa qatalpuva soon hinmani; pam qatsit aw tālat añ hinmani. ¹³ Noqw òviy Pharisee-sinom put aw pañqaw: Um nātuawi'ta; uhtuawi qa súanta. ¹⁴ Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Pay as pi nu nāp nātuawi'taqw, pay ituawi súanta; pi nu haqaqw pítukañw pu haqaminiqey navoti'ta. Noqw uma pi nuy haqaqw pítuhqat, pu nuy haqaminiqat qa navoti'yuñwa. ¹⁵ Uma pay sinmuy amún hihta hin yukuyañwu, nu qa hakiy eñem hin yuyku. ¹⁶ Pu nāmahin pi as kurs nu hakiy eñem hin yuke', nu suan yúkuñwu, pi nu qa nālaa, Inay nuy añqw távihqa inumuma. ¹⁷ Noqw ura kurs pi lōyöm hihta tuawi'taqw, tuawiam súantañwuqat umuhtutavoy añ pan pey'ta. ¹⁸ Noqw nu suhka nātuawi'ta, noqw pu Ina nuy añqw távihqat nuy hákiyinihqat tuawi'ta. ¹⁹ Pahsat pu puma put aw pañqaw: Noqw una háqamo? Noqw Jesus amumi pañqawu: Uma itamuy qa tuwi'yuñwa-nūyu, pu Inayu; pi as uma nuy tuwi'yuñwe', soon piw Inay qa tuwi'yuñwini. ²⁰ Yan Jesus sivatatañpit ep yuaayku, God kiyat ep sinmuy tutuqaynakañwo; noqw qa hak put aw may'ta, nāt tuwaniyat aw qa pituqw òviy'o.

You Cannot Go Where I Am Going

²¹ Pahsat pu Jesus piw amumi pañqawu: Nu ahpiyini; noqw uma as nuy hepyani, nikañw uma umuhqaanhtipuy añ hinwiskahkañw so'ni. Nuy haqaminiqat uma kurs hin pañsoyani. ²² Pahsat pu Jew-sinom pañqaw: Ya pam hinoqw itam kurs hin put haqaminiqat pañsoyaniqat pañqawu? Ya sen pam nāninani? kitota. ²³ Pu pam amumi pañqawu: Uma yañqw tūwaqatsit añqwya; nu òñaq'ò; uma yep qatsit ahpiyya, nu qa yep qatsit ahpiy'o. ²⁴ Paniqw hapi òviy nu umumi pañqawu: Uma umuhqaanhtipuy añ hinwiskahkañw so'ni; pi uma nuy haknihqey pañqawhqa qa tūtuptsiwe', uma umuhqaanhtipuy añ hinwiskahkañw so'ni. ²⁵ Pahsat pu puma put aw pañqaw: Ya um hak hímuu? Noqw Jesus amumi pañqawu: Pay nu ura mohtihq umuy put āawna. ²⁶ Nu as nihtiwhtaqa hihta ep umuy hin lavayhtini, pu umumiq hiñqawni; noqw i' hak nuy añqw távihqa pas qa

atsa; noq̄w nu put aṅq̄w hihta navotq̄ey nuhtumi yuaata. ²⁷ Pam pumuy amumi Nay lavayhtiqat puma qa mā̄matsya. ²⁸ Pahsat pu Jesus amumi paṅqawu: Ason uma nuy Sinot Tiyat nahoylehtsit ep hahye', pep pu' uma nuy hāk̄iynihqat nanaptani, pu nu qa nāp nahpiy hihta hintsakqata; Ina inumi hin tutaptaqt nu pan hintsaki. ²⁹ Pu nuy aṅq̄w távihqa inumuma. Ina nuy qa naltavi, nu yūmosa unañwve hinmaq̄w òviy'ò. ³⁰ Yan pam lavayhtiqw, kaysiwhqam put aw tūtuṭsiwa.

Free Men and Slaves

³¹ Pahsat pu Jesus Jew- sinmuy put aw tūtuṭsiwaqamuy amumi paṅqawu: Uma ilavayiy aṅ hinwise', pep pu' uma pas antsa inumi nānatuwnayaqamuyani. ³² Nen uma navotit pas antsanihqat tuwiyuñwni, noq̄w pam navoti umuy qenivo óyani. ³³ Puma lavayhtotiqe put aw paṅqaqwa: Itam Abraham tímatu; nihqe itam qa hisat hakiy aw tūwik'iwyuñwa; noq̄w hintaqw òviy itam qenive oyiwyuñwniqat um paṅqawu? ³⁴ Jesus lavayhtiqe amumi paṅqawu: Pas antsa, pas antsa nu umumi paṅqawni: Qaantsakqa hapi qaanhtiput aw tūwikiniñwu. ³⁵ Noq̄w tūwiki pi qa sutsep kīve ki'tañwu, pi ki'taqat tiat pep pas sutsep ki'tañwu. ³⁶ Noq̄w òviy kurs Tiat umuy qenivo oyaq̄w, uma hapi pas antsa qeniveyani. ³⁷ Pas as pi uma Abraham tímatniqw nu navoti'ta; noq̄w pi uma nuy nīnayaniqey tunatyawyuñwa, ilavayi umuh'unañwpeq qa haqam qeni'taqw òviy'ò. ³⁸ Pi nu Inay amum qátuhqe, hihta aw yórikqey umumi yuaata; noq̄w pu uma umunay amum yeskañw pam hihta hintsakqat uma aw yórikyaqey put tuwat hintsatska. ³⁹ Puma lavayhtotiqe aw paṅqaqwa: Abraham itanaa. Jesus amumi paṅqawu: Pi as uma Abraham tímatnen, soon qa Abraham hintsakpiyat hintsatskani. ⁴⁰ Noq̄w uma soq̄ tuwat nuy nīnayaniqey tunatyawyuñwa, ispi nu God aṅq̄w lavayit pas antsanihqat navotq̄ey umuy āawnaq'ò. Abraham pi qa pan hinhti. ⁴¹ Uma umunay hintsakpiyat hintsatska. Pahsat pu pumuy put aw paṅqaqwa: Itam qa tuskapqatsit ahpiy tihtiwyaya, itam sūkw nay'yuñwa, it God. ⁴² Noq̄w Jesus amumi paṅqawu: Pi as God umunayniqw soon uma inumi qa unañway'yuñwni, pi nu God aṅq̄w yámakqe put aṅq̄w pitu; pi nu qa nāp itunatyay aṅq'ò; pi God nuy aṅq̄w tavi. ⁴³ Ya uma hinoq̄w ilavayiy qa mā̄matsya? Ispi kurs hin uma ilavayiy aw tuqayvastotaniqee. ⁴⁴ Uma umunay Nukpanat ahpiy aniwhti, nihqe uma umunay tunatyayat hintsatskaniqey nānawakna. Pam yayhniwhqat aṅq̄w tuqwyanta; himu pas antsanihqqa put ep sūlawniqw, òviy pam antsanihqat ep qa huruhti; pam atsáte', nāp himuy lavayhtiñwu; pam a'nò átsanihqe, pas atsats aaniwnaq̄a. ⁴⁵ Noq̄w pay soq̄ pi nu umumi pas qa atsats lavayhtiqw, òviy uma nuy qa tūtuṭsiwa. ⁴⁶ Haqawa uma nuy hihta ep qaanhtiqat pas súaṅqawni? Noq̄w kurs nu pas qa atsats umumi lavayhtiqw, ya hinoq̄w uma nuy qa tūtuṭsiwa? ⁴⁷ God ahpiyinihqqa God lavayiyat navotñwu', noq̄w paniqw òviy uma put qa nanapta, uma qa God ahpiy aniwhtiqe òviy'ò.

Jesus and Abraham

⁴⁸ Pahsat pu Jew- sinom lavayhtotiqe put aw paṅqaqwa: Noq̄w pay itam súaṅqawaqe, um Samariat aṅq̄w sínoniq̄e nukpanhikwsit akw tuyqawiwtaqat paṅqaqwa. ⁴⁹ Noq̄w Jesus lavayhtiqe amumi paṅqawu: Nu qa nukpanhikwsit akw tuyqawiwta; nu Inay kaptsi'taqw uma nuy qa kaptsi'yuñwa. ⁵⁰ Pu nu inumi kātayyuñwniqat qa tunatyawta; pay

ason pas suhka put tunatyawta; nihqe pam itamuhtsave hinwat yúkuni. ⁵¹ Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Ilavayiy an hinmaqa soon mokiwuy ep pítuni. ⁵² Pahsat pu Jew-sinom put aw pañqaw: Pu' hapi itam pas suyan nanaptaqw um nukpanhikwsit akw tuyqawiwa. Abraham móki; pu God lavay'aymat piw soa; noqw nu piw nāt pañqawu: Ilavayiy an hinmaqa soon mokiwuy ep pítuni. ⁵³ Ya um itanay Abraham epnihqe hak pas pávani? Pam pi pay qa qatu; pu God lavay'aymat piw qa yēse. Ya um hak hímunihqey nāmi wūwanta? ⁵⁴ Noqw Jesus lavayhtige pañqawu: Kurs nu pay nāp nātsokananiqwu pay pam qa hihta hihkay'tani; noqw pi Ina nuy tsokanañwu; noqw uma put aw yanyuñqey pañqawu. ⁵⁵ Noqw pi uma put qa tuwi'yuiñwa; noqw nu put tuwi'ta; nihqe òviy kurs nu put qa tuwi'taqey pañqawu', nu umún átsani; noqw pi nu put tuwi'taqe, put lavayiyat an hinma. ⁵⁶ Umuna Abraham iqatsiy aw yórikniqey put ep hahlayi; nihqe pam aw yórikqe hahlayhti. ⁵⁷ Pahsat pu Jew-sinom put aw pañqawu: Um nāt qa lōp sunat pakwt sihkay'taqat yahsañwni'kañw, ya pay um Abraham aw yori? ⁵⁸ Jesus amumi pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Nāt Abraham qa háqamniqwu pay nu qatu, kita. ⁵⁹ Pahsat pu puma put tatatupyaniqe o'wat òmahtota; noqw pay Jesus nauyhtaqe God kíyat añqw yámakqe pumuy amuhsonñaqw hinmakañw pañqw ahpiy'o.

9

Jesus Heals a Man Born Blind

¹ Noqw Jesus haqaminikañw, hakiy tāqat pas tihtiwhqey añqaw qa-postalqat aw tātayi. ² Noqw Jesus aw nānatuwnayaqam put tūviñtotaqe aw pañqawu: Tutuqaynaqa, ya hakiy qaanhtiqwu, òviy i' qapostalkañw tihtiwa, sen ii, sen náata, sen yúata? ³ Noqw Jesus pañqawu: Pay i' qa hakiy qaanhtipuyat ep pankañw tihtiwa, qa nāp qaanhtiqey ep'e, pu qa nay, yuy qaanhtipuyamuy ep'e; pi pay God tumalaat put ep mātaktiniqwu òviy pam pankañw tihtiwa. ⁴ Nāt tälö'niqwu nu soon nuy añqw távihqat tumalayay qa tumalay'tani; taq mihikq soon hak tumalay'tañwu. ⁵ Nu nāt tūwaqatsit ep hinnumqe nu hapi sinmuy amumi tāla. ⁶ Yan pam lavayhtit, tutskwami tōhakqe, tutsvalay akw tsōqataqe, put qapostalqat pōsiyat añhqe lelwi; ⁷ Nit put aw pañqawu: Yupa, nen um patuphat Siloam aqw posimavaqtani, kita. (Siloam hōniwa, i'nihqe pam'i.) Noqw òviy pam awnihqe, aqw posimavaqtaqe, tālat taykañw ahoy pitu. ⁸ Noqw òviy kishwamat-niqwu pu haqawat put qapostalnuniqwu aw yorstotaqam pañqawu: Ya qa i' haqam qátukañw hihta tuñlay'tañwuqa? ⁹ Noqw haqawat pañqawu: Pay i' pam'i; noqw pētu pañqawu: Pay i' put an sóniwa. Noqw pam tāqa pañqawu: Pay nu' pam'i. ¹⁰ Noqw òviy puma put tūviñtotaqe aw pañqawu: Noqw uhposi hin tālawwa? ¹¹ Noqw pam lavayhtige pañqawu: Pay hak tāqa Jesus yan mātasiwhqa tsōqataqe, ivosvaqe put lelwit, inumi pañqawu: Um patuphat Siloam awnen, aqw posimavaqtani; noqw òviy nu awnihqe posimavaqtaqe, ivosiy tālawna. ¹² Pahsat puma put aw pañqawu: Noqw pam hak háqamo? Noqw pam pañqawu: Píyi.

The Pharisees Investigate the Healing

¹³ Pahsat pu puma qapostalnuniqwuqat Pharisee-sinmuy amumi wikya. ¹⁴ Noqw piw nasuñwintalōnnit ep Jesus tsōqataqe put pōsiyat tālawna. ¹⁵ Pahsat pu Pharisee-sinom pam hin pōsiy tālawnaqat tuwat put tūviñtota.

Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pam ivosiy añhqe tsöqat lelwi; noqw nu posimavaqtage, ivosiy tälawna. ¹⁶ Pahasat pu öviy haqawat Pharisee-sinom pañqawu: Pay pi i' tãqa qa pas God añq'ö, öviy pi nasuñwintalöñnit qa kaptsi'ta. Noqw pëtu pañqawu: Pas soon hak qaanhinmakañw yanhaqam kätutmalat hintsakni. Noqw yan puma nätsiki. ¹⁷ Pahasat pu puma qapostalnıwuat aw piw pañqawu: Ya uhposiy tälawnaqa uñiqw hak hımuu? Noqw pam amumi pañqawu: Pam God lavay'ayaata. ¹⁸ Noqw as qapostalnıwua pösiy tälawnaqat Jew-sinom qa tütuptsiwa. Noqw öviy puma put nayat yuyat enañ wánwayyaqe, ¹⁹ Tüviñtotage amumi pañqawu: Ya pas pay i' umuhti qapostalkañw tihtiwhqat uma pañqawlawu? Noqw pam pantañwunikañw hin pu' tãlat tayta? ²⁰ Noqw put naat yuyat amum lavayhtiqe amumi pañqawu: Pay pi i' pas itahtinihqat itam navoti'ta, pu i' qapostalkañw tihtiwhqata. ²¹ Nikañw hin pi pam pu' tãlat taytaqw itam qa navoti'ta; piw hak put pösiyat tälawnaqat itam qa navoti'ta; pi wüyoq'a; uma tüviñtotani; pam pi nëñem hin lavayhtini. ²² Put naat yuyat amum Jew-sinmuy mamqasqe öviy yan lavayhti; yaw kurs hak Jesus pas Christ-nihqat pañqawu, Jew-sinom aw tönawtaqamuy añqw put ayo tüvayaniqey pasiwñi'yunqw öviy'o. ²³ Paniqw öviy puma pañqawu: Pay wüyoq'a, uma tüviñtotani, kita. ²⁴ Pahasat pu piw öviy puma qapostalnıwuat wánwayyaqe aw pañqawu: Um God pas hihtatani; itam navoti'yunqw, i' tãqa qaanhinma. ²⁵ Noqw pam lavayhtiqe pañqawu: Pay ka pi as sen pam qaanhinma, sen pay qa panmaq, nu put qa navoti'ta; pay it-sa pi pas sükw nu suyan navoti'ta, nu as ura qapostalnıw, nikañw nu pu' tãlat tayta. ²⁶ Pahasat pu puma piw put aw pañqawu: Ya pam un hintsana? Hin pam uhposiy tälawna? ²⁷ Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Pay pi nu umuy äawnaqw uma qa nanapta. Ya uma hinoqw pas pu' piw put nanaptaniqey nänawakna? Ya uma tuwat put aw tutuqayyanıqey öviy'o? ²⁸ Pahasat pu puma pas tutsiw'unañway hiñqawu put aw pañqawu: Um pi put aw tutuqayi, itam pi Moses aw tutuqayya. ²⁹ God pi pas suyan Moses aw yuaaykuqat itam navoti'yunwa; i' pi pay hak tuwat háqaq'ö. ³⁰ Noqw tãqa lavayhtiqe amumi pañqawu: Is uti pas as uma put háqaqwnıq w qa navoti'yunqw, piw pam ivosiy tälawna. ³¹ Noqw pi itam navoti'yunqw God qaanhinwisqamuy lavayiyamuy qa navotñw; pi hak haqam God kaptsi'kañw tunatyayat hinmaq put pam navotñw. ³² Hisat qatsit yayhniwhqat añqaw qa hak haqam hakiy qapostalkañw tihtiwhqat posiyat tälawnıqat itam navoti'yunwa. ³³ Pi as i' tãqa qa God añqwnen soon hihta hintsakni. ³⁴ Puma lavayhtotiqe aw pañqawu: Pas as um qaanhıptıq añ tihtiwnañw, ya pas piw um itamuy tutuqayna? kitotage put pañqaw ayo tüvaya.

Spiritual Blindness

³⁵ Noqw yaw put tüvayaqat Jesus navotqe put túwahqe aw pañqawu: Ya um God Tiyat aw tuptsiwñi'ta? ³⁶ Noqw pam lavayhtiqe aw pañqawu: Ya pam hak'i, tãqa? Nu hakiy aw tuptsiwñi? ³⁷ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay um aw yori; noqw pam hapi ümi yuaata. ³⁸ Noqw pam pañqawu: Tutuqawhqa, nu tuptsiwa; pam kitat put aw naokiwhta. ³⁹ Noqw Jesus pañqawu: Nu hapi yep hin hintaniqat öviy pew tüwaqatsit aw pıtu, ima añ qa tayyünqam pösiy tälawnayaniqat öviy'o, pu añ tãlat tayyünqam pösiy qatälawnayaniqat öviy'o. ⁴⁰ Noqw haqawat Pharisee-sinom put amumyaqam iit nanaptaqe put aw pañqawu: Noqw itam piw

qapostalya? ⁴¹ Noq̄w Jesus amumi pañqawu: Pay pi as uma qapostalye', soon qaanhtiput hinyuñwni; noq̄w pi uma postalyaqey kitotaq̄w, òviy umuhqaanhtipu umuhpe hürsti.

10

The Parable of the Sheepfold

¹ Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Hak qa hötsíwhpa kanelkimi pakit, pay nāp haqe' aq̄w pákihqa hapi uyiñwuniñwu, pu hakiy hihta tusoqnawhkilawhqaniñwu. ² Hötsíwhpa pákihqa hapi kanelmuy tumalay'taqaniñwu. ³ Noq̄w hötsíwat aw tunatyawtaqa put aw hōtañwu, noq̄w kanēlom tōnayāt nanaptañwu; noq̄w pam pumuy tūñwniyamuy akw wāñwaylawñwu, nen pumuy pañq̄w haq̄ami tsamñwu. ⁴ Pu pam pokmuy nōñakne' amupyeve hinmañwu; noq̄w kanēlom tōnayāt tuwi'yuñqe òviy put añkyañwu. ⁵ Nikañw puma a'lōntuy tōnayamuy qa tuwi'yuñqe òviy hakiy alōñōt qa añkyat, tuwat soq̄ put apyeve watqañwu. ⁶ Yan Jesus tūwutsit añ pumuy amumi hihta mahtakna; noq̄w puma put hihta lavayhtiqaq̄ qa māmatsya.

Jesus the Good Shepherd

⁷ Pahsat pu Jesus piw amumi pañqawu: Nu hapi kanelkimi q̄ hötsíwat anta. ⁸ Inupyeve mohti òkihq̄am sohsoyam uuyiñwtu, pu hihta tūnawhkilalwaq̄amu; noq̄w ikanelvohkom pumuy amumi qa tūqayyuñwa. ⁹ Nu hapi hötsíwa; inuhpa' pákihqa hapi ayo yámakni, nen aw papkikañw pu piw añq̄w yaymakañw nōsiwhqey tuway'numni. ¹⁰ Pi uyiñwu ūuyniksa pítuñwu, pu hihta nīnaniksaa, pu hihta hovalaniksaa; noq̄w nu tuwat pumuy yesniqaq̄ òviy pitu, puma nukñwat qatsit qa òwihinyuñwniqaq̄ òviy'ò. ¹¹ Nu hapi kanelmuy amumi suan tunatyawmaqa. Suan kanelmuy amumi tunatyawmaqa hapi pumuy amuñem qatsiy táviñwu. ¹² Nāwuspi i' ayaiwtaqa, kanelmuy qa pokmuy'taq̄e amumi qa suan tumalay'tañwu; nikañw haqaq̄w kwéwuniq̄w put tuwe', kanelmuy tatamhtat, wāyañwu; noq̄w kwewu kanelmuy q̄ōyañwu, pu piw tatslaknañwu. ¹³ Ayaiwtaqa wāyañwu, pam pi pay ahsatiy òviyñwunihqe kanelmuy qa hin amumi tunatyawtañwu. ¹⁴ Nu hapi kanelmuy amumi suan tunatyawmaqa; nihqe nu ikanelvokmuy tuwimuy'ta; noq̄w ivokom nuy tuwi'yuñwa. ¹⁵ Pas Ina nuy hin tuwi'taq̄w nu pan piw Inay tuwi'ta, nihqe nu ikanelvokmuy amuñem iqatsiy távini. ¹⁶ Pu nu piw nāt pētuy kanelmuy qa it kanelkit ep yesq̄amuy pokmuy'ta; pumuy nu soon qa tsamni, noq̄w puma itōnay nanaptani; noq̄w puma sūp tōnawtaq̄w sūka pumuy amumi tunatyawtani. ¹⁷ Noq̄w nu hapi iqatsiy tave' put ahoy kwúsuniqaq̄ òviy Ina inumi unañway'ta. ¹⁸ Soon hak nuy iqatsiy nawhkini, nu nāp put távini; nu put táviniq̄ey aw òq̄alat pasiwta, pu nu put ahoy kwúsuniq̄ey aw'i; yan hapi Ina imumi tutapta. ¹⁹ Noq̄w yan it lavayit ep pay piw Jew-sinom nātsiki. ²⁰ Noq̄w kaysiwhq̄am pañq̄aq̄wa: Pam nukpanhikwsit akw tuyq̄awiwtaq̄e òviy pas qa navoti'numa. Ya uma hinoq̄w aw tūqayyuñwa? ²¹ Noq̄w pētuy pañq̄aq̄wa: Nukpanhikwsit akw tuyq̄awiwtaq̄a qa yan yuaatañwu. Ya sen nukpanhikwsi qapostalyaq̄amuy pōsiyamuy tālawnani?

Jesus Is Rejected by the Jews

²² Noq̄w Jew-sinom Jerusalem epeq̄ ura hisat namat God k̄iyat powato-taqat éphaqam u'nantota, t̄ömöhaqamo. ²³ Noq̄w Jesus God k̄iyat ep haqam Solomon tuhöoyat añ waynuma. ²⁴ Noq̄w Jew-sinom put aw tsovaltige aw pañq̄aqwa: Taay, ya hihsavohaqam itam ümi a'nö wüwantotani? Kurs pay um pas Christ-nen itamuy suyan put äawnani. ²⁵ Noq̄w Jesus amumi pañq̄awu: Pay pi nu umuy äawnaqw uma qa tütuptsiwa. Nu Inay tuñwniyat aw yankañw iit tutmalat hintsakq̄, pam nuy hákiyñiqat tuawi'ta. ²⁶ Noq̄w uma qa tütuptsiwa, ispi uma qa nuhtum ikanelvohkomyaqee; pay pi nu ura umumi pañq̄awu. ²⁷ Ikanelvohkom itönay nanaptañwu; noq̄w nu pumuy tuwimuy'ta; noq̄w puma inuñk hinwisa. ²⁸ Noq̄w nu pumuy qat-sit qaso'taqat huylawu; noq̄w soon puma hovalniwyani, piw soon hak pumuy imapq̄öñhaqw tusoq̄'ipwani. ²⁹ Ina nuy pumuy máqahqa sohsok-muy amuhpenihq̄e pas pávani; noq̄w qa hak pumuy Inay mapq̄öñhaqw tusoq̄'ipwaniq̄ey aw öqala. ³⁰ Ina-niqw pu nüu, itam sükaa. ³¹ Pahsat pu Jew-sinom put tatatupyaniq̄e pay piw o'wat ömahtota. ³² Noq̄w Jesus lavayhtiq̄e amumi pañq̄awu: Nu nihtiwtaqat lolmat tumalat Inay añqw umumi mahtakna. Noq̄w ya uma hihtawat tumalat ep nuy tatatupyani? ³³ Noq̄w Jew-sinom put aw pañq̄aqwa: Pay itam lolmat tumalat qa ép uñ tatatupyani, pi um God qakaptsi'lavayhtiq̄'ö; pu um pay sínónikañw pas God-nihq̄ey pañq̄awhqat öviy'ö. ³⁴ Noq̄w Jesus amumi pañq̄awu: Puyaw umuhtutavoy ep qa yan pey'ta: Nu pañq̄awu: Uma pas hihtuya, yan'i? (Noq̄w pas soon tuvuveni alöntini.) ³⁵ Noq̄w pep hapi pam hakimuy put lavayiyat ömahtotaqamuy pas hihtuyaqat amumi pañq̄awu. ³⁶ Noq̄w hintaqw öviy uma nuy qakaptsi'lavayhtiqat pañq̄aqwa, nu Pas Hímuniñiqat Tiatñihq̄ey lavayhtiq̄'ö? Pi Ina pas nāp nuy supwataq̄e tūwaqatsit aw tavi. ³⁷ Ason pi nuy qa Inay tumalayay hintsakq̄, uma nuy qa tütuptsiwani. ³⁸ Nikañw kurs pay nu pas put hintsakq̄, nāmahin pi as uma nuy qa tütuptsiwanikahkañw uma hīhihta tumaltiwñiqat tütuptsiwani; nen Ina inuhpeniqw, pu nu put epñiqat uma māmatsye' tütuptsiwani. ³⁹ Yantaqat ep pu as öviy piw puma put nuayaniq̄ey antotiqw, pam pumuy māyamuy añqw ayo yámakq̄e, ⁴⁰ Jordan yupq̄öymi pañsonihq̄e huruhti, ura John pay mohti kūyit akw tütuvoylalawhqat pañsoo. ⁴¹ Noq̄w kaysiwñqam put aw ökiwtaq̄e nānami lavayta: John pi qa hihta kātumalta; nikañw John pi it tāqat hin lavayhtiqw pas pam sohsoy antsaa. ⁴² Noq̄w pepeq̄ kaysiwñqam put aw tütuptsiwa.

11

The Death of Lazarus

¹ Noq̄w hak tāqa Lazarus yan mātsiwñq̄a Bethany kitsókit ep ki'ta, it Maryt-nikañw pu q̄öq̄ayat Marthat kitsókiyamuy ep'e; noq̄w pam hak okiw tütuyhti. ² (P' Mary hapi put atsve hihta kwanwáhovaqtuqat wihkuyit akw Tutuyq̄awhqat lelwit, pu hōmiy akw kuckyat añ hōna; noq̄w put tupkoat Lazarus tütuya.) ³ Paniq̄w öviy put q̄öq̄amat hakiy Jesus aw ayataq̄w, pam pañq̄awu: Tutuyq̄awñq̄a, meh, pas aw uh'unañwa okiw tütuya. ⁴ Noq̄w Jesus put navotq̄e pañq̄awu: P' tūya put mokniqat qa pániq̄'ö, pi God pas a'nö hímuniwhitiniqat öviy'ö, noq̄w God Tiat put ahpiy pas pavan hímuniwhitini. ⁵ Noq̄w Jesus Marthat aw unañway'ta, pu tupkoyat Maryt-nikañw pu Lazarus pumuy amumii. ⁶ Noq̄w öviy pam put navotq̄e pay hāk pepeq̄ lōs talōña. ⁷ Nit it atsve pu' pam put aw nānatuwnayaqamuy amumi

pañqawu: Tuma piw Judeat aqwywa. ⁸ Noqw puma put aw pañqawu: Tutuqaynaqa, nāt pūnat pu' Jew-sinom uñ tatatupninayaniqey anhotiqw, ya um pay piw aqwni? ⁹ Noqw Jesus lavayhtiqe pañqawu: Ya talōnvaqat ep tāwa aňhqe qa pakwt lōq sihkay'tasikis qōniltiñwu? Tālō waynumqa qa wíwakñwu, pam qatsit aw tātaw taymañwunihqe òviy'ò. ¹⁰ Mihikq waynumqa hihta ep wíwakñwu, put ep tāla súlawniñwuniquw òviy'ò. ¹¹ Yan pam lavayhtit amumi pañqawu: Itahkwatsi Lazarus pūwi, noqw pay nu aqwnen tātaynani. ¹² Pahsat pu put aw nánatuwnayaqam put aw pañqawu: Tutuqaynaqa, pay pi pūwe' soon qa òqawhtani. ¹³ Noqw pam mokqat Jesus pañqawhqw, suhpan as pay pam puwhqe nāsuñwni'taqw put pañqawhqw puma wūwaya. ¹⁴ Pahsat pu Jesus pumuy amumi pas suyan pañqawu: Lazarus mōki. ¹⁵ Noqw nu qa épeqniqw pam panhtiqw pas nu put ep umuñem hahlayhti, uma nuy hinhtiniqat aw yórikye' inumi tūtuptionsaniqat òviy'ò. Pay itam aqwyani. ¹⁶ Pahsat pu Thomas, Didimus yan tūnwantiwhqa, suñwámuy amumi pañqawu: Itam amum aqwy'e, amum so'ni.

Jesus the Resurrection and the Life

¹⁷ Noqw Jesus pepeq pituqw, pay kurs pam āmiwhqe, nālōs talni'ta. ¹⁸ Noqw Bethany Jerusalem áhayhpo, sukwa aňw nāsamiq tutskwatuwanit pahsaphaqamo. ¹⁹ Noqw Jew-sinom kaysiwhqam Marthat pu Maryt pumuy tupkoyamuy ep pumuy qahahlayhpiyamuy ep amumi unañwtapyaniqe kurs ep òki. ²⁰ Noqw yaw Jesus aňqwnihqat Martha navotqe, pañqw nakwsuqe put ahsawwa, noqw Mary pay nāt kiy ep qatu. ²¹ Pahsat pu Martha Jesus aw pañqawu: Tutuyqawhqa, pas as um yepniqw soon itupko mokni. ²² Noqw pay nu navoti'taqw nāmahin pi yahsathaqam um God aw hihta tūviñtaqw soon pam uñ qa máqani. ²³ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay uhtupko ahoy tātayni. ²⁴ Noqw Martha put aw pañqawu: Antsa nu navoti'taqw nuhtuñk talōnvaqat epeq sinom ahoy yesvaniqw pam nuhtum ahoy tātayni. ²⁵ Noqw Jesus put aw pañqawu: Nu hapi hakiy mokiwuy aňw ahoy tātaynañwuqa, pu qatsihuytañwuqa; inumi tuptionsiwhqa as nāmahin mokni, nikañw pay pam qátuni. ²⁶ Pu hak qatukañw inumi tuptionsiwni'taqa pas soon hisat mokni. Ya um it tūptionsiwa? ²⁷ Noqw pam put aw pañqawu: Owi, Tutuyqawhqa, pay um pas Christ, God Tíatnihqat nu tuptionsiwa; ura kurs pi pam hak tūwaqatsit aw pítuni.

Jesus Weeps

²⁸ Yan pam lavayhtit ahpiynihqe tupkoy Maryt nauywanwayhqe aw pañqawu: Tutuyqawhqa pitu, nihqe uñ wánwaylawu. ²⁹ Noqw panis pam put navot suñwnuptut, put aw'i. ³⁰ Noqw Jesus nāt kīmi qa pítuhqe, haqam Martha put ahsawvaqat pay nāt pep'e. ³¹ Noqw Jew-sinom Maryt amum ahpave tañawkahkañw put aw unañwtavi'yuñqam put suñwnuptut yámakmaqaw aw tayyuñqe añkya pañqawkahkañwo: Pam sumataq tūamit ep pakmumuyniqe òviy pañsoo, kitota. ³² Pahsat pu Mary nāt Jesus haqam wunuqw tūwahqe aw pitu, nihqe put atpipo tamòtswnuptut aw pañqawu: Tutuyqawhqa, pas as um yepniqw soon itupko mokni. ³³ Noqw pam pakmumuynihq, pu Jew-sinom put amum òkihqam piw tsaykitaqw Jesus amumi yórikqe unañwpeq òkwavakqe, ³⁴ Pañqawu: Uma haqam put taviya? Noqw puma pañqawu: Tutuyqawhqa, um awnen aw tātayni.

³⁵ Noqw pahsat pu Jesus paklawu. ³⁶ Pahsat pu Jew-sinom pañqawwa: Meh, pas kurs aw unañway'ta. ³⁷ Noqw haqawat pañqawwa: Ya sen i' qapostalqat pōsiyat tālawnaqa soon hinwat yukuqg soon as ka mokni?

Lazarus Brought to Life

³⁸ Pu òviy Jesus nāt qa suyan unañway'kañw tūamit aw pitu. Noqw tuhsōnaqw tūamiwta, noqw aqw owa uhtsiwta. ³⁹ Noqw Jesus pañqawu: Uma owat ayo taviyani. Noqw mokqat qōqaat Martha put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, pay soon pi okiw qa hovaqtuni; pi pay nālōs talōnni'ta. ⁴⁰ Noqw Jesus put aw pañqawu: Ya ura um tuptsiwe', God òqalayāt lolmat aw yōrikniqat nu ūmi qa pañqawu? ⁴¹ Pahsat pu mokpu haqe' qatsqat añqw puma ayo owat taviya. Noqw Jesus òmiq tātayht pañqawu: Inaa, kwakwhay um nuy navota. ⁴² Pay pi as um sutsep nuy navotñwuniqw nu put navoti'ta; nikañw pay ima sinom yañ hoñqam um nuy añqw tāvihqat tūtuptsiwaniqw òviy nu pañqawu. ⁴³ Yan pam lavayhtit, pahsat pu a'nō pañqawu: Lazarus, yámakuu! ⁴⁴ Noqw i' mokqa pañqw yama; noqw maat kukyat amum masyuwsit akw tōnaniwta, pu taywaat hōhōnpit akw nōmiwta. Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Uma ñahyat mātapyani.

The Plot against Jesus

(Mt 26.1-5; Mr 14.1-2; Lk 22.1-2)

⁴⁵ Pahsat pu kaysiwhqam Jew-sinom Maryt aw òkihqam Jesus hihta tumaltaqat aw tātayyaqe put aw tūtuptsiwa. ⁴⁶ Noqw pay pumuy amuñaqw haqawat Pharisee-sinmuy amumiyaqe, Jesus hīhihta tumaltaqat pumuy āawnaya. ⁴⁷ Pahsat pu God awwat mohpeq momñwit Pharisee-sinmuy amumum yuaatotaniqe tsovalt, nihqe pañqawwa: Ya itam hinhtotini? pas hapi i' tāqa hīhihta kātutmalat hintsaki. ⁴⁸ Pas itam qa aw hintsatskaqw, pam pantsakq kurs hin qa sohsoyam put aw tūtuptsiwani; noqw Rome añqw sinom òke' itahkiy kīqōtotani, pu itamuy sinmuy haqami hintsatsnani. ⁴⁹ Noqw pumuy amuñaqw haqawa Caiphas yan mātsiwhqa put yahsañwuy ep God awwat mohpeq moñw'iwtaqe pumuy amumi pañqawu: Uma qa hihta navoti'yuñwa; ⁵⁰ Piw it añ qa wūwaya: Pay hak sūka tāqa sinmuy amuñem mokniniqw pam itamuñem lomahintani. Noqw pep pu' sinom soon pas sohsoyam sūlawhtotini. ⁵¹ Pam qa nāp nahpiy yan lavayhti; nikañw pam ephaqam God awwat mohpeq moñw'iwtaqe hihta nātoniqat pañqawu. Pam yan lavayhtiqe Jesus pep tutskwat ep sohsokmuy sinmuy amuñem mokniqat añwu pay lavayhti; ⁵² Nikañw pep tutskwat ep sinmuy qa pūmuy-sa amuñem-nit, pas sohsokmuy God tūmuyatuy añqe' ahtsawaliwuñqamuy piw amuñem mokni, pam pumuy sohsokmuy sūmi tsovalaniqe òviy'o. ⁵³ Pahpiy pu puma put hin nūnayaniqey nanawinya. ⁵⁴ Noqw òviy Jesus Jew-sinmuy amuhpa' pāpu qa pas mātaqpuva hinnuma; nihqe pam pañqw haqami kitsókit Ephraim yan mātsiwhqat aqw'a, tutskwat qayēwihhpuwe qalavoq'a. Nihqe pam put aw nānatuwnayaqamuy amumum pepeq qatu. ⁵⁵ Noqw Jew-sinmuy nōviwhqam Amutsva Yūmosanihqat yan tūñwantiwhqat aw pituto. Noqw nāto nōviwhqat aw qa pituqg, kaysiwhqam añ tutskwawa yesqam napwatotaniqe Jerusalem ep òki. ⁵⁶ Nihqe puma Jesus òviy taynumyaqe God kiyat ep hoñkahkañw nānami pañqawwa: Ya uma hin wūwantota? Ya sen pam nōviwniqat qa awni? ⁵⁷ Noqw ima God awwat mohpeq momñwit

Pharisee-sinmuy amumum put nuayaniqey anhtoti; nihqe òviy kurs hak put háqamnihqat tuway'te' pañqawniqat pan yukuya.

12

Jesus Anointed at Bethany

(Mt 26.6-13; Mr 14.3-9)

¹ Noqw pu Amutsva Yūmosanihqat ep nōviwniqat aw navaysikis tālat pētiqw, Jesus Bethany ep pitu; pep Lazarus ura as mokqa qatu; ura Jesus put mokqat ahoy tātayna. ² Noqw Lazarus sinomat pep Jesus eñem tapkiqw nōvatota; noqw Martha tūnopni'ta; noqw Lazarus nuhtum put amum tunōsvoñat aw qatu. ³ Pahsat pu qōqaat Mary wihkuyit kwañwáhovaqtuqat sūp tuwanit pan putu kwusut, Jesus kukyat lelwi, nit hōmiy akw put kukyat hōna. Pam wihkuyi nard yan tūnwantiwhqe a'nō hihkay'ta. Noqw pam pantsakq kīve wihkuyit hovalañwuat tuyqawva. ⁴ Pahsat pu suhka put aw nānatuwnaqa, momñwituy amumi put mātapniqa, Judas Iscariot, it Simon tiat pañqawu: ⁵ Ya hinoqw tis nāpi kwañwáhovaqtuqa wihkuyi qa payhp sunat sīvat òviy huyiwhqe òkiwyaqamuy amumi qa noiwa? ⁶ Yan pam hiñqawu, qa pas pi pas antsa òkiwyaqamuy tunatyawkañwo, pi pam uyiñwunikañw sivamokit aw tunatyawtaqe, hihta pañsoq tañatiwhq put kīmañwuniqe òviy'o. ⁷ Noqw òviy Jesus pañqawu: Uma qa wuhtit aw hiñqaqwani; pam nuy hisat tūamiwniqat aw it warani'ta. ⁸ Hīmu pi añ òkiwyaqam umumum sutsep yanyuñwa; noqw pay nu qa sutsep umumum yantani.

The Plot against Lazarus

⁹ Noqw òviy kaysiwhqam Jew-sinom yaw Jesus pep qátuhqat nanapta; nihqe puma qa Jesus-sa òviy ep òki, puma it Lazarus ura pam mokiwyu añqw ahoy tātaynaqat aw yórikyaniqey òviy pīwu. ¹⁰ Noqw òviy God awwat mohpeq momñwit pay Lazarus piw enañ nāyayaniqey nānami yuaatota, ¹¹ Yaw put atsviy kaysiwhqam Jew-sinom lasyaqe Jesus aw tūtuptsiswaqw òviy'o.

The Triumphant Entry into Jerusalem

(Mt 21.1-11; Mr 11.1-11; Lk 19.28-40)

¹² Noqw qavoñvaqw sinom qaan'ewakw hintaqam nōviwhqat ep òkihqam yaw Jesus Jerusalem aw pitutoqat nanaptaqe, ¹³ Puma palm- tsotskit nantaqayat üyitotaqe, pankahkañw put ahsawvawisa pañqawkahkañwo: Óqawmañwu! Israel-sinmuy moñwíam Tutuyqawhqat natñwaniyat añ pitutoqa pas kaptsiituy. ¹⁴ Noqw Jesus mōrot puhuwuñwiwtaqat túwahqe, epeq evetskilti; pi ura pan pey'ta: ¹⁵ Uma qa tsawiniwyuñwini, Zion ep sínomu; meh, umuhmoñwi mōrot tiyat akw tsokiwmakañw añqw pituto, yan'i. ¹⁶ Noqw put aw nānatuwnayaqam as mohti iit qa māmatsya; nīkañw Jesus a'nō hīmuniwhitiqw pahsat pu puma ura pam yan pēniwhqat u'naya, pu yan put yukunayaqata. ¹⁷ Noqw sinom put ámumyaqw pam tūamit aqw Lazarus wáñwayhqe mokiwyu añqw ahoy tātaynaqw aw tayyuñqam put tuawi'yuñwa. ¹⁸ Paniqw òviy sinom piw put ahsawvawisa, yaw pam it kātumalat tumaltaqat nanaptaqe òviy'o. ¹⁹ Noqw òviy Pharisee- sinom nānami pañqawwa: Meh, itam qa hihta aniwni'wisa; sinom sohsoyam put añkya.

Some Greeks Seek Jesus

²⁰ Noqw hakim Greek-sinom okiwlalwanige nuhtum nōviwhqat ep öki. ²¹ Nihqe puma Philip Galileet ep kitsókit Bethsaidat añqwnihqat aw ökihqe pañqawwa: Tāqa, itam as Jesus aw yóriyaniqey nānawakna. ²² Noqw Philip Andrew awnihqe put āawna; noqw Andrew Philip amum Jesus put āawna. ²³ Noqw Jesus lavayhti qe amumi pañqawu: Nu Sinot Tiat pas hímuniwhitiniqat hapi aw pitu. ²⁴ Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Pas söhövosi tutskwami qa pohse', qa hovare', sutsep sūkaniñwu; pas pam hovare', pep-sa a'nō aniwnañwu. ²⁵ Qatsiy kahkawnaqa put kwayhni; pu yep qatsit ep pas nāp qatsiy aw qa suhta q'ewnihqa hapi qatsit qaso'taqat himuy'vani. ²⁶ Inuñem tumalay'taniqey nāwaknaqa pas kurs hin qa inuñkni, nen nuy háqamniqw itumal'aya piw pepni. Pu inuñem tumalay'taqa Inay ahpiy kaptsi'tiwni.

Jesus Speaks about His Death

²⁷ Pas nu hin unañwiti. Ya sen nu hiñqawni? Inaa, um it tuwanit añqw nuy ayo távini, sen nu kítani? Noqw pi nu yaniqw it tuwanit aw pitu. ²⁸ Inaa, um pas hímuniqhoy namtaknani, nu kítani. Pahsat pu öveqatsit añqw hakiy tōnaat pañqawu: Nu pas hímuniqhoy pay namtakna, nihqe nāt nu piw panhtini. ²⁹ Noqw öviy sinom pep hoñqam put nanapta qe úmukqat pañqawwa; noqw haqawat pañqawwa: God hoñviayaat put aw yuaayku, kitota. ³⁰ Noqw Jesus lavayhti qe pañqawu: I' hakiy tōnaat qa inuñem töqti, pi umuñem'i. ³¹ Pu' hapi it qatsit tunatyayat añ hinwisqamuy amuñem hin yukiltini; pu' hapi yep qatsit aw moñwi ayo tūviwni. ³² Noqw nūu, ason nu nahoylehtsit ep hāyiwe', nu sinmuy sohsokmuy nāmi tsovalani. ³³ Yan pam hin mokniqey lavayhti qe pañqawu. ³⁴ Noqw sinom lavayhtotiqe put aw pañqawwa: Pi itam tutavot añqw nanaptaqw yaw Christ sutsep qátuni; noqw hinoqw Sinot Tiat pas kurs hin qa nahoylehtsit ep hāyiltiniqat um pañqawu? Ya i' Sinot Tiat hak hímuu? ³⁵ Pahsat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay nu tālat ankañw umumum hihsavo yantani; nāt tālat umumum yantaqw uma kwilalatotani, noqw qatāla umuy qa wihkini; taq qatalpuva kwilalataqa haqaminiqhoy qa navoti'tañwu. ³⁶ Nu nāt umumum yantaqw uma inumi tūtuptsuwe', talpuva hinwisni; nen uma tālat ep sinoiwyuñwini.

The Unbelief of the Jews

Yan Jesus lavayhtit ahpiynihqe pumuy amuñaqw nātupka. ³⁷ Noqw pay as pi nāmahin pam pumuy amutpik nihtiwtat qat hihta kātumalat mahtaknaqw puma put aw qa tūtuptsuwa. ³⁸ Yan God lavay'ayaat Esaias hin lavayhti qat aw antsaniwa. Ura pam pañqawu: Tutuyqawhqa, ya hak itahtuawiy tuptsuwa? Ya Tutuyqawhqa hakiy aw öqalay mahtakna. ³⁹ Yanta; noqw öviy soon put tūtuptsiwani, ura Esaias piw pañqawh q'öviy'ö. ⁴⁰ Pam pumuy pōsiyamuy qatālawna, pu pumuy unañwayamuy owata, taq ka puma pōsiy akw tutwakahkañw, pu unañway akw māmatsye', ahoy nānamtökyaqw, nu pumuy qalaptsinani. ⁴¹ Yan ura Esaias lavayhti God pitsañwayat lolmat aw yórikqee, nihqe put hakiy lavayhti. ⁴² Noqw pay as pi nāmahin yantaqw pay imuy mohpeq momñwituy amuñaqw kaysiwhqam nuhtum put aw tūtuptsuwa; nikañw pay Pharisee-sinmuy amutsviy put qa pañqawwa, hakton sen puma tsotsvakikimi pumuy amumi uhtayaniq'ö. ⁴³ Puma pi sinmuy amuñaqw tayawinpit nānawaknaqe, God añqw tayawinpit qa hihtatota.

Judgment by Jesus' Word

⁴⁴ Noqw pu' Jesus tsa'lawhqe pañqawu: Inumi tuptsiwni'taqa hapi qa inumi tuptsiwni'tat, hakiy añqw nuy távihqat aw tuptsiwni'tañwu. ⁴⁵ Pu inumi taytaqa hapi nuy añqw távihqat aw tayma. ⁴⁶ Nu tála sinmuy amumi pitu, inumi tuptsiwni'taqa haqe' qatálat qa añ hinmaniqat öviy'o. ⁴⁷ Nu sinmuy amuñem hin yukunaniqe qa paniqw pew pitu, pi nu sinmuy ayo öyaniqe pitu. Nihqe öviy nãmahin pi hak ilavayiy navotkañw put qa tuptsiwhq nu qa put hinwat yúkuñwu. ⁴⁸ Hak nuy qa nakwhakañw ilavayiy qa ömahtaqa hihta akw hinwat yukuniwni. Ilavayi hapi so'ñwamiq put hin yukunani. ⁴⁹ Pi nu qa nãp nahpiy yuaata. Ina nuy añqw távihqa hapi pas nãp nuy hihta hiñqawniqat inumi tutapta, pu hihta hin lavayhtiniqat piwu. ⁵⁰ Noqw nu navoti'taqw Ina hihta tutaptaqe sinmuy qatsit qaso'taqat himuy'vayaniqat öviy put tutapta. Noqw paniqw hapi öviy pam inumi hin tutaptaqat nu panwat sohsok yuaayku.

13

Jesus Washes His Disciples' Feet

¹ Noqw Amutsva Yūmosanihqat ep nōviwniqat nāt aw qa pituqw, Jesus yep it qatsit añqw Nay awniqey navoti'ta; nihqe sinomat it qatsit ep hinnumyaqamuy amumi unañway'taqe pam yūmosa so'ñwamiq pumuy amumi unañway'ta. ² Noqw tapkiqw pumuy nōñosaqw, Nukpana Simon tiyat Judas Iscariot Jesus momñwituy amumi mātapniqat pan unañwtoyna. ³ Noqw Jesus navoti'taqw, Naat sohsok hihta aw öqalat put aw noa; noqw pam God añqw pítuhqe piw God aw áhoyniqey navoti'kañw, ⁴ Tunösvoñat añqw wunuptut, napnay tavi; nit höhönpit kwusut, put kwewhta; ⁵ Nit pu tsaqaptat aqw kuyht, pahsat pu put aw nánatuwnayaqamuy kukyamuy pāhomhtivat, nihqe höhönpit kwewhta qey akw kukyamuy hönhta. ⁶ Pu öviy pam Simon Peter aw pituqw, Peter put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya pas pay um ikukuy pāhomni? ⁷ Noqw Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Pay nu hihta hintsakq um nāt qa mäsi'ta; pay ason um soon qa māmatsni. ⁸ Noqw Peter put aw pañqawu: Pay um pas soon hisat ikukuy pāhomni. Noqw Jesus put aw pañqawu: Pas nu uhkukuy qa pāhomqw pay nawus um qa isinoni. ⁹ Simon Peter put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, turs qa ikukuy-sa-nit imay iqötöy enañ piw um pāhomni. ¹⁰ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay pāhom'iwhqa soon pas sohsovik pāhom'iwni, pay kuk'at-sani, pi pay sohsovik kwañ'eway'o. Noqw uma hapi kwañ'ewayomu, nikañw pay qa sohsoyamu. ¹¹ Pam hakiy momñwituy amumi put mātapniqat navoti'taqe öviy pañqawu: Uma qa sohsoyam kwañ'ewayomu, kita. ¹² Pu öviy pam pumuy kukyamuy pāhomt, pu napnay añ pakit, pu qatup-tut, amumi pañqawu: Ya nu umuy hintsanqat uma māmatsya? ¹³ Uma nuy Tutuqaynalalwakahkañw pu Tutuyqawhçalalwa; nihqe uma súañqaqwa, pi nu' pam'i. ¹⁴ Noqw kurs nu umumi tutuyqawhqa, pu umuy tutuqaynaqa umuhkukuy pāhomqw, soon tis uma umuhkukuy nāhoq qa nāvahomnayamantani. ¹⁵ Pi nu umuy hinyaniqat umumi mahtakna, nu umuy hin yúkuñawq pan uma hinwisni. ¹⁶ Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Pay tūwika moñwiq epnihqe qa pavan pasniñwu, pu ayatiwhqa put ayataqat epnihqe qa pavan pasniñwu. ¹⁷ Noqw uma üt navoti'kahkañw añ hinwise' hahlayyani. ¹⁸ Nu umuy qa sohsokmuy

lavayhti; nu hakimuy namorstagey tuwimuy'ta. Noqw pay pi tutuvenit anhtiniqw òviy i' hak ininum tūmoytaqa inumi nukpanhtini. ¹⁹ Noqw nāt put qa aw pituqw nu añwu pay umuy āawna. Noqw hisat put paniwhitiqw, nu Christ-nihqat uma tuptsiwyani. ²⁰ Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Ason nu hakiy haqami ayataqw, hak put pās távihqa hapi nuy pās távini; pu nuy pās távihqa hapi nuy añqw távihqat pās távini.

Jesus Predicts His Betrayal

(Mt 26.20-25; Mr 14.17-21; Lk 22.21-23)

²¹ Yan Jesus lavayhtit, qahahlayhtige pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Uma haqawa momñwituy amumi nuy mātapni. ²² Pahsat pu put aw nānatuwnayaqam haqawat pa pam pañqawhqat wūwantotaqe nānahpa' yoyrikya. ²³ Noqw suhka put aw nānatuwnaqa pep Jesus tawitsqayat aw tahtsikiwta, pas Jesus aw unañwaata. ²⁴ Noqw Jesus hakiy pañqawhqat pam put tūviñtaniqat Simon Peter put aw māmasa. ²⁵ Pu òviy pam Jesus tawitsqayat aw tahtsikiwkañw put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya hakni? ²⁶ Jesus hu'wage aw pañqawu: Pay nu nōvat móroknat, hakiy put maqagw pamni. Pu pam nōvat móroknage, Simon tiyat Judas Iscariot put maqa. ²⁷ Noqw pam panhtiqw, pahsat pu Satan put unañwmiq paki. Noqw pahsat pu Jesus put aw pañqawu: Um hihta hinhtiniqey its panhtini. ²⁸ Noqw qa haqawa tunōsvoñat aw qátuhqa put hinoqw pan lavayhtiqat māmatsi. ²⁹ Judas pi sivamokit tavi'ta; noqw suhpan pam pumuy nōviwhqat ep hihta hinhtotiniqat Jesus put aw pañqawhqat haqawat wūwaya, pu sen pam òokiwyaqamuy hihta huytaniqat pañqawhqata. ³⁰ Noqw òviy pam nōvat mórokput sowat, pahsat pay pañqw yama. Noqw mihikiwta.

The New Commandment

³¹ Pu òviy pam yámakmaq, Jesus pañqawu: Pu' hapi nu' Sinot Tiat pas pavan hímuniwhitini; noqw God piw inuhpiy panhtini. ³² Noqw kurs God inuhpiy hímuniwhite', pay soon pam tuwat qa nahpiy nuy pas pavan hihtatani; nihqe soon qa pay put panhtini. ³³ Itimu, nāt nu hihsavo umumuy yantani. Noqw uma as nuy hepyani; noqw ura nu Jew-sinmuy amumi hin lavayhtige pay nu hapi piw pan umumi lavayhtini: Nuy haqaminiqw soon uma pañsoyani, ura nu kita. ³⁴ Nu umumi pūhut tutaptani: Uma nānami unañway'yuñwni; nu umumi hin unañway'taqat pan piw uma nānami unañway'yuñwni. ³⁵ Umuy nānami unañway'yuñqw pantaqat ahpiy sinom sohsoyam uma inumi nānatuwnayaqat nanaptani.

Jesus Predicts Peter's Denial

(Mt 26.31-35; Mr 14.27-31; Lk 22.31-34)

³⁶ Simon Peter put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya um haqamii? Jesus lavayhtige aw pañqawu: Pay nuy haqaminiqw um kurs hin nāt inuñkni; nikañw pay ason um soon qa inuñkni. ³⁷ Peter put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya hinoqw nu soon pay pu' unñkni? Nu uñem iqatsiy táviniqey suhtaq'ewa. ³⁸ Jesus lavayhtige aw pañqawu: Haw um inuñem uhqatsiy táviniqey suhtaq'ewa? Pas antsa, pas antsa nu ūmi pañqawni: Pay ason pas um nuy qa tuwi'taqey pāyis pañqawhq pu' taqákwāko tōqtini.

¹ Uma qa hin unañway'yuñwni, uma God aw tuptsiwni'yuñwa; uma piw inumi tuptsiwni'yuñwni. ² Inay kīyat ep yeyespi qaōwīewa, pi as qa pantaq̄w soon nu umuy qa āawnani. Nu umuñem qenitato. ³ Noq̄w nu ahpiyñen umuñem qenite', nu piw añq̄wni; nen umay nāmi ökinani; noq̄w nuy hāq̄amniq̄w uma piw pepyani. ⁴ Pu nuy haq̄aminiq̄w uma navoti'yuñwa; pu uma aq̄w pöhut tuwi'yuñwa. ⁵ Thomas put aw pañq̄awu: Tutuyq̄awhqa, um haq̄aminiq̄w itam qa navoti'yuñwa; noq̄w ya itam hin aq̄w pöhut tuwi'yuñwni. ⁶ Noq̄w Jesus put aw pañq̄awu: Nu hapi God aq̄w pöhu, pu navoti pas antsanihqa, pu qatsi. Soon hak Inay awni, pas inuhpanen-saa. ⁷ Pi as uma nuy tuwi'yuñwe' soon uma Inay piw qa tuwi'yunwni; noq̄w yahpiy haq̄ahpiy uma put tuwi'yuñwa; nihqe uma aw yörikyā. ⁸ Noq̄w Philip put aw pañq̄awu: Tutuyq̄awhqa, um Unay itamumi mahtaknaq̄w itam pañso uyiwaltotini. ⁹ Noq̄w Jesus put aw pañq̄awu: Pas as nu wūyavo umumum yantaq̄w, ya um nāto nuy qa tuwi'ta, Philip? Inumi yörikqa hapi Inay aw yori; noq̄w piw um nuy umumi Inay mahtaknaniq̄at inumi pañq̄awu. ¹⁰ Ya nu Inay amum sūkanihq̄at um qa tuptsiwa? Soñawnen pi nu put epniq̄w pu pam inuhpee. Nu umumi hihta lavayhte', qa nāp nahpiy lavayhtiñwu; pi Ina inuhpe qátuhqa tumalat hintsaki. ¹¹ Nu Inay epniq̄w pu Ina inuhpenihq̄at uma tütuptsiwani; hal kurs uma qa pantotiniq̄, ñas'ew uma itumalay ahpiy inumi tütuptsiwani. ¹² Pas antsa, pas antsa nu umumi pañq̄awni: Inumi tuptsiwhqa nuy hīhihta hintsaq̄at piw hintsakni, pu iit epnihqe pas pávanyaq̄at pam hintsakni, nu Inay awniniq̄w öviy'ö. ¹³ Pu uma ituñwniy aw yankahkañw nāphihta öviy tūviñtotaq̄w, nu put panhtimantani; noq̄w Ina Tiy ahpiy pas pavan hīmunihwtini. ¹⁴ Uma ituñwniy aw yankahkañw nāphihta öviy tūviñtotaq̄w nu put panhtimantani.

The Promise of the Holy Spirit

¹⁵ Kurs uma inumi unañway'yuñwe', itutavoy añ hinwisni. ¹⁶ Pu nu Inay aw nāwaknani, noq̄w piw pam suk̄w umumi unañwtavi'taq̄at umumi távini, it Qahováriwtaq̄at Hikwsita. Noq̄w pam umumum sutsep yante', ¹⁷ Umuy hihta pas antsanihq̄at tutuq̄aynani. Put hapi ima yep qatsit tunatyayat añ hinwisq̄am kurs hin kwusuyani, puma put qa tuway'yuñqe öviy'ö, piw qa tuwi'yuñwa. Noq̄w uma pi put tuwi'yuñwa, pam umumum yantaq̄w öviy'ö, nihqe nāt pam umuh'unañwpeq qátuni. ¹⁸ Pay nu soon umuy nal'oyni; pay nu nāt piw añq̄w umumini. ¹⁹ Nāt hih-savoniq̄w pay yep qatsit tunatyayat añ hinwisq̄am inumi qa yörikyani, nīkañw uma inumi yörikyani. Pi nuy qatuq̄w öviy piw uma yesni. ²⁰ Noq̄w pep pu' uma nuy Inay epnihq̄at nanaptani; pu pan piw uma inuhpeyani, pu nu umuhpeni. ²¹ Itutavoy oyi'kañw añ hinmaqa hapi inumi unañway'tani; pu inumi unañway'taq̄at aw Ina unañway'tani; noq̄w nu put aw unañway'tani, nen aw namtaknani. ²² Noq̄w suhka Jesus aw nánatuwnaqa Judas yan mātsiwa. Qa pam momñwituy amumi Jesus mātavi. Noq̄w pam Jesus aw pañq̄awu: Tutuyq̄awhqa, ya hintaq̄w öviy um itamumi namtaknat, yep qatsit tunatyayat añ hinwisq̄amuy amumi qa namtaknani? ²³ Noq̄w Jesus lavayhtiqe put aw pañq̄awu: Pay inumi unañway'taqa soon ilavayiy qa añ hinmani; noq̄w Ina put aw unañway'tani; noq̄w itam put awnen unañwayat ep qátuni. ²⁴ Inumi qa unañway'taqa hapi soon ilavayiy añ hinmani. Noq̄w nu umumi lavayit yuaataq̄w pam qa inuhpiy'ö, pam nuy añq̄w távihq̄at Inay ahpiy'ö.

²⁵ Noq̄w nu nāt umumumnikañw iit umumi yuaayku. ²⁶ Noq̄w nu pan Inay aw nāwaknaq̄w, pam umumi unañwtavi'taqat Qahováriwtaqat Hikwsit umumi távini. Noq̄w pam umuy sohsok hihta tutuqaynani; nen nuy hihta umumi lavayhtiqaq̄w umuy sohsok ahoy u'nanani. ²⁷ Uma suyan unañway'yuñwni, nuy suyan unañway'taqat pan'i. Yep qatsit tunatyayat hinwisqam hakiy suyan unañway'taqat paysoq lavaytañwu; noq̄w nu qa panwat umumi yuaata. Uma qa hin unañway'yuñwni, piw umuh'unañwa qa tsawiniwyuñwni. ²⁸ Uma nanaptaq̄w ura nu umumi pañqawu: Nu ahpiynit piw añq̄w umumini. Pi uma inumi unañway'yuñwe' soon inumum qa hahlayhtotini, nu Inay awniqey pañqawhqat ep'e, pi Ina inuhpenihqe pas pávani. ²⁹ Noq̄w nāt hapi aw qa pituq̄w, pay nu añwu umuy āawna, hisat aw pituq̄w uma tūtuptionsaniqat ōviy'o. ³⁰ Yahpiy hapi nu pāpu soon pas umumi yuaatani, taq Nukpana, yep qatsit ep moñw'iwtaqa añq'ō, noq̄w pam qahaqam hihta ep inumi tuyqawi'ta. ³¹ Noq̄w Ina inumi hin tutaptaq̄w nu pan hinma. Noq̄w put pantaqat akw yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam nu Inay aw unañway'taqat nanaptani. Huvam hoñvaa; itam yañq̄w ahpiyyani.

15

Jesus the Real Vine

¹ Nu hapi ovauyit pas antsanihqat anta, Noq̄w Ina hapi ūyi'taqa. ² Inuhpiy hohtakiwtaqa qa hímuy'vañwuqat pam ayo túkuñwu; pu pölöy'vañwuqat pam papsiñwu, noq̄w pahsat pu pam wūhaq aniwnañwu. ³ Noq̄w uma hapi it lavayit nu umumi lavayhtiqaq̄w akw kwañw'e'way'iwyuñwa. ⁴ Uma inumi wiwyuñwni, noq̄w nu umumi wiwtani; soon ovauyit ahpiy hohtakiwtaqa nāp natsviy hihta himuy'vañwu, pas pam kopölvuy aw wiwte'sa hihta aniwnañwu; noq̄w pan hapi uma inumi qa wiwyuñwe', soon hihta aniwnayani. ⁵ Nu hapi ovauyi; noq̄w uma hapi ahpiy hohtakiwyuñqamu. Nu hakiy aw wiwtaq̄w pam inumi wiwte' a'nō himuy'vamantani; pi uma qa inutsviye', soon hihta apitotini. ⁶ Inumi qa wiwtaqa lakput hohtakiwtaqat an ayo tūviwñwu; noq̄w sinom put tsovalaye', qōhit aq̄w maspaye', put taqtsokyañwu. ⁷ Kurs uma inumi wiwyuñwe', piw ilavayiy umuh'unañwpeq pan'i'yuñwe', pep pu' uma hihta nānawakne', put ōviy tūviñtotamantani; noq̄w pam umumi antsaniwmantani. ⁸ Uma a'nō aniwnaye', yan Inay pas pavan mātaktotani; pu piw yan uma pas antsa inumi nānatuwnayaqamyani. ⁹ Nu hapi pas Inay inumi hin unañway'taqat pan nu umumi unañway'ta; uma suan hinwisq̄w nu umumi unañway'tani. ¹⁰ Uma itutavoy añ hinwisq̄w pan nu umumi unañway'tani, pas nu Inay tutavoyat añ hinmaq̄w pam inumi unañway'taqat pan'i. ¹¹ Noq̄w uma pas hinhaqam hahlayhtotiniqat ōviy nu umumi yan lavayhti; nu pas hinhaqam hahlayhtiqaq̄w pan'i. ¹² Noq̄w nu yan umumi tutaptani: Uma nānami unañway'yuñwni, pas nuy hin umumi unañway'taqat pan'i. ¹³ Kurs hak tāqa kwatsmuy amuñem qatsiy tave' suyan pi pam pumuy amumi pas pavan unañway'taqe ōviy panhtini. Noq̄w qa hak put tāqat epnihqe pas pavan nuhtumi unañway'ta. ¹⁴ Uma nuy umumi hin tutaptaqat añ hinwise' ikwátsimiyani. ¹⁵ Yahpiy hapi nu pāpu umuy qa tūwiktuñwantani, taq tūwiki moñwiw hihta hintsakq̄w put qa navoti'tañwu. Nikañw nu umuy ikwátsimiyaqat pan tūñwanta; pi nu Inay añq̄w hihta navotqey umuy sohsok āawna. ¹⁶ Qa uma hapi nuy

namorstota, pi nu hapi umuy namorstage umuy sinmuy tsovalayaniqat öviy ayata; noqw tsovalniwyaqam qa hovalniwyani; noqw uma ituñwniy aw yankahkañw Inay aw hihta tüviñtotaqw pam umuy put máqamantani. ¹⁷ Nu umumi yan tutaptani: Uma nānami unañway'yuñwni.

The World's Hatred

¹⁸ Kurs yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam umumi qa suhtaq'ewyaqw pay ura puma inumi mohti qa suhtaq'ewyaqat uma u'ni'yuñwni. ¹⁹ Pi as uma yep qatsit tunatyayat añ hinwisq, pay put añ hinwisqam soon umuy qa hahlayyani; noqw uma pi yep qatsit tunatyayat qa añ hinwisq nu umuy put añqw namorsta; noqw öviy yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam umumi qa suhtaq'ewya. ²⁰ Ura nu umumi lavayhtiqw uma put u'ni'yuñwni; pay tūwiki moñwiy epnihqe qa pavan pasniñwu; noqw kurs sinom nuy okiwsasne' soon umuy piw qa okiwsasnani; kurs ilavayiy añ hinwise' pay soon piw umuhlavayiy qa añ hinwisni. ²¹ Nikañw pay uma isinomniqw öviy puma umuy yan hintsatsnani, nuy añqw távihqat qa tuwi'yuñqe öviy'o. ²² Pay nu pítuhqe pumuy amumi yuaaykuqw puma inumi qa tuptsiwyaqe qaanhtoti. Kurs puma ilavayiy qa nanapte' pay soon pas qaanhtotini. Nihqe pu' hapi puma kurs hihta akw qaanhtipuy tupkayani. ²³ Inumi qa suhtaq'ewnihqa hapi piw Inay aw qa suhtaq'ewa. ²⁴ Nu pumuy amutpik nihtiwhtaqtat kātutmalat hinhti. Qa hak inuhpenihqe hihta kātumalta. Kurs puma itutmalay aw qa yórikye' pay soon pas qaanhtotini; noqw pi as puma put aw yórikyakahkañw inumi qa suhtaq'ewya, pu Inay piw aw'i. ²⁵ Ura pumuy tutuveniyamuy añ yan pey'ta: Nuy qa hinhtiqw puma inumi qa suhtaq'ewya, yan'i. Noqw puma hin pey'taqat anhtoti. ²⁶ Nikañw ason nu umumi unañwtavi'taqat Qahováriwtaqtat Hikwsit Inay añqw ayataqw, pam hihta pas antsanihqat umuy tutuqaynat, nuy hákiyinihqat sinmuy áawnani. ²⁷ Pu uma piw pas nāp hihta aw yórikyaqey tuawi'yuñwni, uma yayhniwhqat añqaqw inumum hinnuymaqe öviy'o.

16

¹ Uma qa hin unañwtotiniqat öviy nu umumi yan lavayhti. ² Nāt sinom hihta aw tōnawyuñqey añqw umuy ayo ipwayani; tis pi nāt öviy puma umuy qōqyaniqat aw pítuni; noqw panhtiqqa God eñem tumaltaqey wūwamantani. ³ Puma hapi Inay nuy enañ qa tuwi'yuñqe öviy umuy panhtotini. ⁴ Nikañw ason hisat aw pituqw ura nu umuy añwu pay put áawnaqat uma u'nayaniqw öviy nu umumi yan lavayhti, nāwuspi nāt nu umumumnihqe öviy qa mohtihqat umumi iit yuaayku.

The Work of the Holy Spirit

⁵ Noqw pu' hapi nu Inay nuy añqw távihqat ahoy awni. Noqw uma qa haqawat nuy haqaminiqat tüviñta. ⁶ Noqw pay pi nu umumi iit lavayhtiqw öviy umuh'unañwa pas qa hahlayhtoti. ⁷ Noqw pay nu umumi pas qaatsat pañqawni: Pas nuy ahpiyniniqw pam umuñem lomahintani; pi nuy qa ahpiyniqw umumi Unañwtavi'taqa soon umumi pítuni, pi nu ahpiyen añqw put umumi távini. ⁸ Ason pam pite' yep qatsit tunatyayat añ hinwisqamuy qaanhtotiqat pumuy navotnani, pu hakiy hin suan hinmaqat pumuy māmatsnani, pu God sinmuy hin yukunaniqat amumi mahtaknani. ⁹ Pam pumuy inumi qa tuptsiwyaqe qaanhtotiqat pumuy navotnani. ¹⁰ Piw nuy suan hinmaqat pumuy māmatsnani, Inay awnihqat

akw'a; noqw uma pāpu inumi qa yórikyani. ¹¹ Piw God sinmuy hin yukunaniqat amumi mahtaknani, pi pam yep qatsit aw moñwit payeñem yúkuqe pas qahihtata. ¹² Nāt nu nihtiwhatqat hihta umumi yuaayku-niqw, uma kurs hin nāt put sohsok ömahtotani. ¹³ Nikañw ason i' Hikwsi pas antsanihqā pite', pam sohsok antsanihqat umuy māmatstoyñani; pam qa nāp nahpiynihqat yuaataniqee. Pam hihta navote' put yuaaykumantani, pu pam hīhihta nātoyaniqat umuy āwintani. ¹⁴ Ason pam nuy pas pavan hihtatani, pi pam itutuqayhpiy ömahtat, put umuy āwintani. ¹⁵ Inay tutuqayhpiat sohsay piw itutuqayhpi, paniqw öviy nu pañqawu: Pam ason itutuqayhpiy ömahtat, put umuy āwintani.

Sadness and Gladness

¹⁶ Nāt hihsavoniqw pay uma inumi qa yórikyani, pu piw pay hihsavoniqw uma inumi yórikyani, nu Inay awniniqw öviy'ö. ¹⁷ Pahsat pu put aw nānatuwnayaqam haqawat nānami pañqawu: Ya sen pam hihta itamumi lavayhtiqe pañqawu: Nāt hihsavoniqw pay uma inumi qa yórikyani, pu piw pay hihsavoniqw uma inumi yórikyani, pu Nu Inay awniniqw öviy'ö, kita? ¹⁸ Noqw öviy puma pañqawu: Ya sen pam hihta pañqawhqe Hihsavoniq'ö, kita? Itam hihta pañqawhqtat aw māmatsya. ¹⁹ Noqw puma as put tūviñtotaniqey nānawaknaqw Jesus navoti'tage amumi pañqawu: Ya nu umumi Pay hihsavoniqw uma inumi qa yórikyani, pu piw pay hihsavoniqw uma inumi yórikyani, kītahtat uma nātuvīñlalwa? ²⁰ Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawu: Nāt uma tsaykitani, pu pas hihta ep qahahlayhtotiqey pan hiñqawani; noqw tuwat yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam hahlayyani, noqw úmawat qahahlayyani; nikañw pay umuhqahahlayhpi hahlayhpiniwhitini. ²¹ Wuhti tihtatutuyne' qahahlayñwu, tuwaniyat aw pītuñwuniqw öviy'ö; nikañw ason pam tihte' pahsat kānavotpiy pāpu qa u'ni'tañwu, sino tūwaqatsit aw tihtiwhq put ep hahlayñwunihqe öviy'ö. ²² Noqw pan uma qahahlayyani; nikañw pay nu nāt piw umumi pohtani, noqw umuh'unañwa hahlayhtotini, pu umuhhahlayhpiy soon himu sohtapnani. ²³ Pu hisat aw pituqw uma soon pāpu nuy hihta tūviñlawni. Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawu: Uma ituñwniy aw yankahkañw Inay aw nāp hihta öviy tūviñtotaq pam umuy put máqamantani. ²⁴ Yuk pahsavo hapi uma qa hisat nāt ituñwniy aw yankahkañw hihta öviy tūviñtota. Uma aw tūviñtote' ömahtotani, nen pas hinhaqam hahlayhtotini.

Victory over the World

²⁵ Yan nu pay tupkiwtaqat umumi yuaayku; ason hisat aw pituqw pep pu' nu soon pāpu ilavayiy tupkitat, umuy Inay pas suyan āawnani. ²⁶ Ason pep pu' uma ituñwniy aw yankahkañw hihta öviy tūviñlalwani. Noqw nu umuñem Inay aw tūviñtaniqey hapi qa pañqawu; ²⁷ Pi Ina pas nāp umumi unañway'taqw öviy'ö, ispi uma inumi unañway'yuñq'ö, nihqe nu God añqw pītuhtat uma tūtuptsiwa. ²⁸ Nu Inay añqw yámakqe, tūwaqatsit aw pitu; nit pu' nu tūwaqatsit mātap, Inay awni. ²⁹ Noqw put aw nānatuwnayaqam put aw pañqawu: Meh, pu' hapi um pas suyan yuaaykuqe, pāpu qa sómokit lavayhti. ³⁰ Pu' hapi itam uñ sohsok hihta navoti'taqat tūtuptsiwa; noqw soon kurs pas hak söwu hihta tūviñlawni. It akw pu' itam uñ God añqw pītuhtat tūtuptsiwa. ³¹ Noqw Jesus lavayhtiqe pumuy amumi pañqawu: Ya uma pu' tūtuptsiwa? ³² Meh, aw hapi pituto, híkis pay aw pitsíwta, uma tatslake', nanāp umuhkiy añhqe nankwuse',

nuy nalmatapyaniqat aw'i. Nikañw pay nu qa nālaa, pi Ina inumuma. ³³ Uma inuhpe kwakwhaiwyuñwniqat òviy nu umumi yan lavayhti. Uma tūwaqatsit ep kānanvotyani; nikañw pay uma su'qawyuñwni, nu hapi yep qatsit ánwuta.

17

Jesus Prays for His Disciples

¹ Yan Jesus lavayhtit, òmiq tātayht, pañqawu: Inaa, aw hapi pitu; um Uhtiy pas hímunihqat pan nuhtumi mātaktani, noq̄w Uhti tuwat uñ pan mātaktani. ² Pi um Uhtiy sohsokmuy sinmuy amumi òqalat maqa, nihqe hakimuy hihsa'nihqamuy put aw noaq̄w, pam qatsit qaso'taqat amumi nóaniqat um pan put eñem yuku. ³ Noq̄w hak uñ pas suhka antsa God-nihqat tuwi'te' pu Jesus Christ uhpiy taviwhqat piw tuwi'te' qatsit qaso'taqat himuy'vani. ⁴ Nu tūwaqatsit ep uñ pas hímunihqat nuhtumi mātakta; um nuy hihta tumalat ayataqat hapi nu yuku. ⁵ Noq̄w taay, Inaa, ura tūwaqatsit nāt qa háqamniq̄w nu úmumnihqe lolmat tālawñwat pitsánway'ta. Noq̄w òviy nu úmi pituq̄w um piw pan nuy lomavit-sañwtoynani. ⁶ Um sinmuy amuñaq̄w hakimuy inumi noaq̄w nu uñ hákiynihqat pumuy āawna; puma as úhimumyaq̄w um pumuy inumi noa, noq̄w puma uhlayayiy añ hinwisa. ⁷ Nihqe um hihta inumi noaq̄w pam sohsoy úñaq̄wnihqat puma nanapta. ⁸ Pi um it lavayit inumi mātapaq̄ nu amumi put mātavi; noq̄w puma put òmahtota, nihqe nu úñaq̄w yámakqat pas suyan nanaptaq̄e pay um pas nuy añq̄w távihqat tūtuptsiwa. ⁹ Nu pumuy amuñem okiw nāwakinta; nu yep qatsit tunatyayat añ hinwisqamuy qa pumuy amuñem nāwakinta; um hakimuy inumi noaq̄w nu pumuy amuñem nāwakinta, puma uhsinomniq̄w òviy'ò. ¹⁰ Noq̄w sohsoyam isinom uhsinomu, pu sohsoyam uhsinom isinomu, noq̄w nu amuhpiy pas hímuniwhiti. ¹¹ Noq̄w nu hapi pāpu qa tūwaqatsit ep hinnuma, noq̄w ima nāt tūwaqatsit epya; noq̄w nu yañq̄w úmii. Qahováriwhpu Inaa, um hakimuy inumi nóahqey pumuy pas nāp uhtuñwniy òqalayay akw oyi'tani, noq̄w puma sūkayani, itamuni. ¹² Nu nāt tūwaqatsit ep pumuy amumum hinnumq̄e uhtuñwniy añ pumuy oyi'ta; um hakimuy inumi noaq̄w nu pumuy pās oyi'taq̄w qa himuwa haqami hiniwhiti, pay i' súlawhtiniq̄ey namorstiwhq̄a-saa, hin pey'taqat anhtiniqat òviy'ò. ¹³ Noq̄w nu yahsatniq̄w yañq̄w úmii, nihqe okiw pas pay imuy unañwpeq ihahlayhpiy aniwni'yuñwniqat òviy nu tūwaqatsit ep yan hiñqawlawu. ¹⁴ Nu amumi uhlayayiy mātavi, noq̄w yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam pumuy amumi qa suhtaq̄ewya, puma qa yep sinoiwyuñq̄w òviy'ò, nuy qa pep sinoiwtaqat pan'i. ¹⁵ Um as tūwaqatsit añq̄w pumuy ipwaniqat nu qa pan úmi tūviñlawu, um qalolmat añq̄w okiw pumuy ayo oyi'taniqat pan'i. ¹⁶ Puma inún qa yep qatsit ep sinoiwyuñwa. ¹⁷ Um uhlayayiy pas antsanihqat akw pumuy nēñem qenivo òyani; uhlayayiy pas antsa. ¹⁸ Um nuy sinmuy amumi tavi, noq̄w òviy pay hapi nu piw pan nuhtumi pumuy ayata. ¹⁹ Nihqe nu pumuy tunatyawkañw qenivo nātavi, puma as pas antsa piw qenivo oyiwyuñwniqat òviy'ò. ²⁰ Pu nu qa ímuy-sa amuñem tūviñlawu, nāt hakim pumuy lavayiyamuy ahpiy inumi tūtuptsiwaniqamuy amuñem píwu. ²¹ Okiw as puma sohsoyam sūkayaniqat nu tūviñlawu, um Ina inuhpeniq̄w pu nu uhpenihqat pan piw itamuhpe sūkayaniqata; noq̄w pep pu' tūwaqatsit ep sinom um nuy añq̄w távihqat tūtuptsiwani.

²² Noq̄w um hin nuy kaptsi'taqw pan piw nuy pumuy kaptsi'ta, puma itamun sūkayaniqat ðviy'ò. ²³ Nu pumuy amuhpeniqw pu um inuhpee, noq̄w puma itamuhpe pās pasiwyuñwni, noq̄w sinom nanaptaq̄w um nuy añqw tavi, nihqe pas hin inumi unañway'taqey pan piw amumi unañway'ta. ²⁴ Inaa, um imuy hakimuy nuy maqaq̄w puma as nuy háqamnihqat pep inumumyaniqat nu nāwakna, nen it lolmat tālawñwat um nuy máqahqat puma aw tayyuñwni, pi um nāt tūwaqatsit qa yukiwhq pay pepeq inumi unañway'ta. ²⁵ Súantaqa Inaa, yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam uñ qa tuwi'yuñwa, noq̄w nu uñ tuwi'ta, noq̄w ima hapi um nuy añqw távihqat navoti'yuñwa. ²⁶ Noq̄w nu hapi uñ pumuy āawna. Noq̄w okiw as um inumi hin unañway'taqw pan hapi pumuy nānami unañway'yuñwniqat ðviy nu soon nāt qa uñ pumuy āwintani. Nen nu pas antsa amuhpe yantani.

18

The Arrest of Jesus

(Mt 26.47-56; Mr 14.43-50; Lk 22.47-53)

¹ Yan Jesus lavayhtit put aw nānatuwnayaqamuy tsamkañw pahpiy nakwsuq̄w, puma haqe' sika Cedron yan mātsiwhqat yupq̄öymi nõña; noq̄w pam haqami olive q̄olmi pítuhqe, put aw nānatuwnayaqamuy amumum pañso paki. ² Noq̄w put momñwituy amumi mātapqa Judas piw put háqamnihqat tuwi'ta, Jesus put aw nānatuwnayaqamuy tsamkañw qa sūs pañsoniñwuniq̄w ðviy'ò. ³ Noq̄w God awwat mohpeq momñwit Pharisee-sinmuy amumum tuwalan'a'yatuy hoñvia'yatuy enañ Judas aw mātavi; noq̄w puma wihq̄öhi'wiskañw, kopitsoki'wiskañw, tunipi'wiskahkañw put amum pañsoya. ⁴ Noq̄w ðviy Jesus hin hintsaniwniqey sohsok navoti'taqe amumi nakwsuhqe pañqawu: Ya uma hakiy hepnumya? ⁵ Noq̄w puma lavayhtotiqe aw pañqaqwa: Itam hakiy Nazareth añqw tāqa Jesus hepnumya. Noq̄w Jesus amumi pañqawu: Nu' pam'i. Noq̄w Judas amumi put mātapqa pumuy amumum wunu. ⁶ Noq̄w pam panis pamnihqey amumi pañqawh̄q pahsat pay puma áhoywat hohyokat, tut-skwami patañmunumhti. ⁷ Pahsat pu piw pam pumuy tūvintaq̄e amumi pañqawu: Ya uma hakiy hepnumya? Noq̄w puma pañqaqwa: Itam hakiy Nazareth añqw tāqat Jesus hepnumya. ⁸ Jesus lavayhtiqe pañqawu: Pay pi nu pamnihqey umumi pañqawu; noq̄w ðviy kurs uma nuy hepnumye', uma imuy mātapyani. ⁹ Ura pam hiñqawh̄q put anhtiniq̄w ðviy'ò, ura pam pañqawu: Imuy hakimuy um inumi noaqw nu qa hihtawat kwahi, it'a. ¹⁰ Pahsat pu Simon Peter sipwuvahpi'taqe put hōroknat, God awwat mohpeq moñwit tūwikiyat wuvahtaqe, putvaq̄w naqvuyat ayo tuku. Noq̄w i' hak tūwiki Malchus yan mātsiwa. ¹¹ Pahsat pu Jesus Peter aw pañqawu: Uhsipwuvahpiy tukpuyat aq̄w pánaa. Ina inuñem okiwsanh̄pit kuyapkuwh̄q pay nu soon qa put hikwni.

Jesus before Annas

¹² Pahsat pu sohsoyam tuwalan'a'yam- niq̄w pu moñwíam, hoñviaymuyatuy amumum Jesus ñuayaq̄e put somya; ¹³ Nit mohti Annas aw put wikya, pam pi Caiphas mōñañwuy'ta; noq̄w Caiphas put yahsañwuy ep God awwat mohpeq moñw'iwta. ¹⁴ P' Caiphas hapi ura Jew-sinmuy amumi pañqawu pay ura hak sūka sinmuy amuñem mokq pam ñas'ewniqata.

Peter Denies Jesus

(Mt 26.69-70; Mr 14.66-68; Lk 22.55-57)

¹⁵ Noqw Simon Peter Jesus aňki, pu suhka put aw nánatuwnaqa; pamwat God awwat mohpeq moňwit tuwi'ta; nihqe pam Jesus amum God awwat mohpeq moňwit kiyat aw paki. ¹⁶ Noqw Peter pay hötsíwat ihpaq wunu. Noqw pahsat pu suhka Jesus aw nánatuwnaqa God awwat mohpeq moňwit tuwi'taqa yámakqe, hötsíwat aw tunatyawtaqat mānat aw yuaaykuqe Peter pana. ¹⁷ Pahsat pu māna hötsíwat aw tunatyawtaqa Peter aw pañqawu: Ya qa um piw it tāqat aw nánatuwnaqa? Noqw pam pañqawu: Qae. ¹⁸ Noqw iyohooniqw, öviy tütuwikt hoňvia'yatuy amumum tövumsit hoveyelayaqe aw hoňkahkaňw nāmukintota. Noqw Peter pumuy amumum aw wunuwkaňw nāmukinta.

The High Priest Questions Jesus

(Mt 26.59-66; Mr 14.55-64; Lk 22.66-71)

¹⁹ Pahsat pu God awwat mohpeq moňwi Jesus tüviñtaqe put aw nánatuwnayaqam hákimyaqat put tüviñta, pu hihta pam pumuy tutuqaynaqata. ²⁰ Noqw Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Nu nuhtumi susmataq yuaata. Nu tsotsvalkive sutsep tutuqayna, pu God kiyat ep'e, paňso Jewsinom sutsep tsotsvalya; nu qa hihta nanauyve lavayhti. ²¹ Noqw um hinoqw nuy tüviñlawu? Nu hihta yuaaykuqat um inumi tūqayyuñqamuy tüviñtanikaňwo; meh, puma nuy hiñqawhq navoti'yuñwa. ²² Noqw yan pam lavayhtiqw, pu suhka hoñiaya put aqlap wúnuhqa mapqöloy akw Jesus wuvahta, pañqawkaňwo: Ya um hinoqw God awwat mohpeq moňwit aw panhaqam hiñqawu? ²³ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay pi kurs nuy qalolmat lavayhtiqw um put pañqawni; kurs pay nuy súañqawhq ya um hinoqw nuy wuvahta? ²⁴ Noqw Annas put somt, God awwat mohpeq moňwit Caiphas aw hōna.

Peter Denies Jesus again

(Mt 26.71-75; Mr 14.69-72; Lk 22.58-62)

²⁵ Noqw Simon Peter pep wunuwkaňw nāmukinta; noqw haqawat pep hoñqam put aw pañqaqwa: Ya qa um piw put aw nánatuwnaqa? Noqw pam qa nakwhaqe pañqawu: Qae. ²⁶ Noqw haqawa God awwat mohpeq moňwit tūwikiat Peter aw pañqawu: Puyaw qa um oliveqölpe put ámumniqw nu ūmi qa tātayi? Pam hapi Malchus aňqwvi, it hakiy naqvuyat Peter ayo tukuqw put'a. ²⁷ Pahsat pu Peter piw nāt qa nakwha, noqw pahsat pay taqakowako töqti.

Jesus before Pilate

(Mt 27.1-2, 11-14; Mr 15.1-5; Lk 23.1-5)

²⁸ Pahsat pu puma Caiphas aňqw Jesus haqami Rome aňqw moňwit kiyat aw wikya; noqw súitsi; noqw puma pay moňwkimi qa yuñá, taq ka Amutsva Yūmosanihqat ep nōviwhqat aňqw nōñōsaniqey qa hu'waniwyani. ²⁹ Pahsat pu Rome aňqw moňwi Pilate yan mātsiwhqa yámakqe amumi pañqawu: Ya uma hihta it nēveltotoynaya? ³⁰ Noqw puma lavayhtotiqe aw pañqaqwa: Pay pi as i' tāqa qa nukpananiqw soon itam ūmi put wikvayani. ³¹ Pahsat pu Pilate amumi pañqawu: Pay pi uma put wikye' umumi hin tutavot an put yukunayani, kita. Noqw öviy Jewsinom put aw pañqaqwa: Itam hakiy nīnayaniqey mewniwta. ³² Ura Jesus hin mokniqey lavayhtiqat anhtiniqw öviy puma pañqaqwa. ³³ Pahsat pu Pilate piw pavasiwhkimi pakit, Jesus wánwayhqe aw pañqawu: Ya um

Jew-sinmuy moñwiamu? ³⁴ Noqw Jesus lavayhtige put aw pañqawu: Ya pay um pas nāp it lavayhti? sen pay hakim nuy pamnihqat uñ āawnaya? ³⁵ Noqw Pilate lavayhtige aw pañqawu: Ya nu Jew-sino? Pi nāp uhsinom God awwat mohpeq momñwituy amumum uñ inumi mātapyā. Ya um hihta hinhti? ³⁶ Jesus lavayhtige aw pañqawu: Pay imoñwtunatyā qa yep qatsit ahpiy'o, pi as imoñwtunatyā it qatsit ahpiyniqw soon itumal'a'yam as qa rohomhtotini; noqw nu Jew-sinmuy amumi qa noiwni; noqw pi imoñwtunatyā qa yañq'ō. ³⁷ Noqw òviy Pilate put aw pañqawu: Noqw um moñwi? Jesus lavayhtige aw pañqawu: Um súañqawu. Pi nu yaniqw tihtiwa; nihqe nu it hihta pas antsanihqat tuawi'taniqe òviy tūwaqatsit aw pitu. Pas antsanihqat añ hinwisqam sohsoyam itōnay nanaptañwu. ³⁸ Noqw Pilate put aw pañqawu: Ya himu pas antsaā?

Jesus Sentenced to Death

(Mt 27.15-31; Mr 15.6-20; Lk 23.13-25)

Pam kitat, piw Jew-sinmuy amumi yámakqe, amumi pañqawu: Pas nu qa haqam qaanhtiqtat put aw tuwa. ³⁹ Noqw pay pi Amutsva Yūmosanihqat ep nōviwhqat aw pituqw nu hakiy umumi mātapmantaniqtat uma pan tuwi'yuiñwa. Noqw nu Jew-sinmuy moñwiyamuy umumi mātapniqtat uma nānawakna? ⁴⁰ Pahsat pu puma sohsoyam piw nāt sáakmaqe pañqaqwa: Qa i'ni, Barabbasni. Noqw i' Barabbas pi hihta tūnawhkilawu.

19

¹ Pahsat pu Pilate solāwamuy pan ayataqw puma Jesus haqami wikyaqe wuvahpit akw put qa sūs wuvahtota. ² Pahsat pu puma hihta kūtay'taqat kwitetotaqe put wiñkat yukuyat put Jesus qōtōsomtoynaya, nit pu hihta palasakwat usimnit put usihtoyñayaqe, ³ Aw pañqaqwa: Ōqawmañwu, Jew-sinmuy moñwíamu! Pu puma may akw wuvalalwa. ⁴ Pu òviy Pilate piw yámakqe sinmuy amumi pañqawu: Meh, nu hapi qa haqam qaantaqat it aw túwahqe umuy navotnaniqey òviy nu umumi put hórókna. ⁵ Pahsat pu Jesus kūtāt akw qōtōsomiwkañw palasakwat usimnit uskañw pañqw yama. Noqw Pilate umumi pañqawu: Taa, yep tāqa. ⁶ Noqw òviy God awwat mohpeq momñwit hoñvia'yatuy amumum put aw yórikyaqe sáakmaqe pañqaqwa: Nahoyehtsit aw múaa! Nahoyehtsit aw múaa! Noqw Pilate amumi pañqawu: Uma pi wikye' put nahoyehtsit aw muayani, nu pi qa hihta qaantaqat put aw tuwa. ⁷ Noqw Jew-sinom lavayhtotiqe pañqaqwa: Itam hihta ep yukuyamantaniqe tutavot pasiwyuiñwa; noqw itahtutavoyniqw pi soon pam qa mokni, pam God Tíatnihqey pañqawhqe òviy'o. ⁸ Noqw òviy Pilate pan lavayit navotqe pu' pas maqasti. ⁹ Nihqe pavasiwhkimi piw pákihqe Jesus aw pañqawu: Ya um hak háqaqō'? Noqw Jesus aw qa hiñqawu. ¹⁰ Pahsat pu Pilate put aw pañqawu: Noqw ya um inumi qa hinwat lavayhtini? Nu uñ mātapniqey, sen nahoyehtsit aw muiwniqat uñem yúkuniqey aw òqalat pasiwta. Ya um qa it navoti'ta? ¹¹ Noqw Jesus lavayhtige aw pañqawu: Pay as òqalat qa òñaqw ūmi noiwhq soon um inumi òqalani. Pantaqw òviy i' hak nuy ūmi mātappa uhpenihqe pas wukoqaanhti. ¹² Pahpiy pu Pilate as put mātapniqey tunatyalti; noqw Jew-sinom sáakmaqe pañqaqwa: Um it tāqat mātave' pay Caesar qa kwátsiatni, hak haqam nāmoñwlawhqa pan Caesar aqw hiñqawñwu. ¹³ Noqw òviy Pilate it navotqe Jesus wikkañw ihpo yama, nit pu haqam Owaqantupha yan tūñwantiwhqat

ep moñw'atsvewat ep qatuptu, haqam Hebrew-sinmuy amuhkwanihqe Gabatha yan mätsiwhqat ep'e. ¹⁴ Noqw Amutsava Yümosanihqat ep növiwniqat totokay'yuñwa, noqw tãwanasavehaqamo. Noqw Pilate Jew-sinmuy amumi pañqawu: Taay, yep umuhmoñwi! ¹⁵ Noqw puma säakmaqe pañqawu: Tüvaay, tüvaay! Nahoyehtsit aw müaay! Noqw Pilate amumi pañqawu: Noqw ya nu umuhmoñwi nahoyehtsit aw muiwniqat enem yúkuni? Noqw God awwat mohpeq momñwit pañqawu: Itam qa hakiy moñwi'yuñwa, pas Caesar-saa.

Jesus Nailed to the Cross

(Mt 27.32-44; Mr 15.21-32; Lk 23.26-43)

¹⁶ Pahsat pu puma put nahoyehtsit aw muayaniqat öviy pam amumi put mätaavi; noqw puma nüayaqe ahpiy wikya. ¹⁷ Noqw pam nahoyehtsiy ikwiwkañw haqami Masqötvihka yan tünwantiwhqat aw'i; pam Hebrew-sinmuy amuhkwa Golgotha yan tünwantiwa. ¹⁸ Pep pu' puma hakimuy löqmuy put enañ nahoyehtsit aw muaya, nan'ikaqee, noqw Jesus amuh-tsavee. ¹⁹ Noqw pam hak hímunihqat Pilate pënaqe nahoyehtsit atsve mua; noqw yan pey'ta: JESUS NAZARETH ANQWNIHQAJEW-SINMUY MOÑWIAMU. ²⁰ Noqw Jesus haqam nahoyehtsit aw muiwhq pam kñaqwa qa yãpo; noqw öviy kaysiwhqam Jew-sinom it atsva yan pey'taqat añ tuñwãya. Noqw pam Hebrew-sinmuy amuhkwa pey'ta, pu Greek-sinmuyu, pu Latin-sinmuyu. ²¹ Pahsat pu Jew-sinmuy amuñaqwa God awwat mohpeq momñwit Pilate aw pañqawu: Jew-sinmuy moñwiamu, um qa yan pënat, pam Jew-sinmuy moñwiamnihqey pam kítahqat um pënani. ²² Noqw Pilate lavayhtiqe pañqawu: Pay pi nu hin pënaqwa pay pi pantani. ²³ Pahsat pu solãwam Jesus nahoyehtsit aw muayaqe yuwsiyat nãlövo o'yaqe nãhuyva; noqw ahtöqö'napnaat qa tühiwtaqe ahsupoq pöqniwta. ²⁴ Noqw öviy puma nãnami pañqawu: Itam qa tsíkayat, put öviy nanavö'yani, mätaqpi hak putni, kitota. Yan puma tutuvenit antsanh-tota, ura pan pey'ta: Puma iyuwsiy nãhuyvayaqe inapnay öviy nanavö'ya. Noqw öviy solãwam panhtoti. ²⁵ Noqw pep Jesus nahoyehtsiyat aqlap put yuat wunuwta, pu yuyat tupkoat Mary, hakiy Cleopas nõmaata, noqw pu Mary Magdalene. ²⁶ Noqw Jesus yuy tuwa, pu put aw nãnatuwnaqat pas aw unañway pep wunuwtaqata, nihqe yuy aw pañqawu: Wuhti, ayam uhtii. ²⁷ Pahsat pu pam put aw nãnatuwnaqat aw pañqawu: Ayam úñuu. Noqw pahpiy put aw nãnatuwnaqa put kiy aw wiki.

The Death of Jesus

(Mt 27.45-56; Mr 15.33-41; Lk 23.44-49)

²⁸ Yantaqat atsva pu' Jesus tumalay pay sohsok yúkuhqey navoti'taqe pañqawu: Nu pãnaqmoki, kita, hin pey'taqat antaniqwa öviy'o. ²⁹ Noqw pep tsaqpatat añqaw ovavala a'nö sika küyiwta; noqw puma hihta söyatkot put aqwa móraknayta, pu himu hisop yan mätsiwhqat kohoyat epeq sönnayat put moami itaya. ³⁰ Pu öviy Jesus ovalalat añ yúkuhqe pañqawu: Yukilti, kitat yökoltit sohsok hikwsu.

Jesus' Side Pierced

³¹ Noqw ép nasuñwintalöñnit pas kaptitiwhqat ep totokay'yuñwa. Noqw pumuy tokoam nãt nasuñwintalöñnit ep nahoyehtsit añ häiyiyuñwiniqat ima Jew-sinom qa nãnawakna. Noqw öviy puma Pilate awyaqe aw pañqawu: Um as solãwamuy ayataqwa, puma hokayamuy

qōqhitote' pumuy haqami hintsatsnani. ³² Pahsat pu òviy solāwam òkihqe mohti'maqat-nikañw pu mitwat put amum nahoyehtsit aw muiltiqat pumuy lōvraq hokayamuy qōqhitota. ³³ Nit puma Jesus aw òkiqw pay kurs pam mōki, noqw òviy pay puma put hokayat qa qōhiknaya. ³⁴ Nikañw suhka solāwa lansay akw put suyvaqewat sōhkwiknaqw pahsat añqw uñwa kūyit enañ tunva. ³⁵ Noqw nu hapi it aw yori, nihqe hihta navoti'taqey pas suyan tuawi'ta; nu qa atsálawu, noqw uma kurs hin qa tūtuptsiwani. ³⁶ Hin pey'taqat hapi anhtiniqw òviy ñi yaniwhiti, ura yan pey'ta: Qa himuwa put òqaat qōhikiwni, yan'i. ³⁷ Pu piw sutske' yan pey'ta: Puma hakiy sōhkwiknayaqey aw yórikyani, yan'i.

The Burial of Jesus

(Mt 27.57-61; Mr 15.42-47; Lk 23.50-56)

³⁸ Yantaqat atsva pu' hak táqa Aramatheat añqwnihqa Joseph yan mātsiwhqa Pilate awnihqe Jesus tokoyat haqami hintsanniqey put aw maqaptsi'ta; noqw Pilate put hu'wa. Noqw òviy pam pítuhqe Jesus tokoyat haqami yawma. Pam hak as nuhtum Jesus aw tuptsiwa; nikañw Jew- sinmuy mamqasqe òviy qa hakiy put āawna. ³⁹ Noqw pu piw Nicodemus hihta myrrh aloes enañ namiqwriwtaqat tsivót-sikip sunat pututuwanit pahsa'haqam kimakañw ep pitu. Ura pam hak mohti-haqam míhikiwtaqw Jesus aw pitu. ⁴⁰ Pu òviy puma Jesus tokoyat haqami távihqe kwanwáhovaqtuqat tōsit atsva put siwuwuykinat tsatsákwmōtsaput linen yan mātsiwhqat akw put mokahta, hin Jew-sinom hakiy masyuwsinayanwuqat pan'i. ⁴¹ Noqw pam haqam nahoyehtsit ep muiltiqat ep himuqōlō; noqw pep puhutuamtuhsō; noqw nāt pas qa hak hisat pañsoq taviwa. ⁴² Noqw Jew-sinom totokay'yuñqw òviy puma pep Jesus tavi, pam tuamtuhsō áhayhpniqw òviy'o.

20

The Empty Tomb

(Mt 28.1-8; Mr 16.1-8; Lk 24.1-12)

¹ Noqw Sundayt aw pituqw, suits talavay nāt qa talq, Mary Magdalene tūamit aw'i; noqw kurs owa tūamit aqw ūtsiwtañwuqa ayo taviwa. ² Pahsat pu pam wárikqe, Simon Peter- nit pu nuy, Jesus aw unañwayat yan tūnwantiwhqat, itamumi pañqawu: Taq kurs Tutuyqawhqat tūamit añqw hóroknaya; nihqe haqami pi put hintsatsna. ³ Pu òviy nu Peter amum tūamit aqw wari. ⁴ Noqw nu Peter ehpeqtaqe pay mohti pañso pitu. ⁵ Nihqe nu motoltiqe ahpamiq tátayhqe tsatsákwmōtsaput ep oyiqw tuwa; nikañw pay nu qa aqw paki. ⁶ Pahsat pu Simon Peter inuñk pitu; nihqe tūamit aqw pákihqe, tsatsákwmōtsaput ep oyaqw tuwa. ⁷ Pu hōhōnpi put qótōyat akw as mōkiwtaqa pay tsatsákwmōtsaput qa enañ qatskañw pay nāla suphaqam qātsi. ⁸ Pahsat pu nu tuwat aqw paki, nihqe nu yórikqe tuptsiwa. ⁹ Pam mokiwuy añqw pas soon ahoy qa tátayniqat pan pey'taqat nāt itam qa mātsi'yuñqe òviy'o. ¹⁰ Pahsat pu itam ahoy pañqw nima.

Jesus Appears to Mary Magdalene

(Mt 28.9-10; Mr 16.9-11)

¹¹ Noqw Mary tūamit ihpaq wunuwkañw okiw pakmumuya; nihqe òviy pam pan hiñqawkañw, motoltit, tūamit aqw yori; ¹² Nihqe hakimuy

lōqmuy honviayatuy qōtsat yuwsī'taqamuy pepeq qatuqw tuwa, hage' Jesus tokoat as qatsqat pep suhka qōtōveniḡw, pu suhka kukveḡ'a. ¹³Noḡw puma hakim put aw pañqawu: Wuhti, ya um hinoḡw pakmumuya? Noḡw pam amumi pañqawu: Ispi kurs puma Itutuyqawhḡay haḡami hintsatsnaḡe, haḡam put taviyaḡw nu qa navoti'taḡe ḡviy'o. ¹⁴Yan pam hiñqawht, ahoy namtōkkañw Jesus pep wunuḡw tuwa; nit pam Jesus-niḡw qa māmati. ¹⁵Noḡw Jesus put aw pañqawu: Wuhti, ya um hinoḡw pakmumuya? Ya um hakiy hepnuma? Noḡw pay pam ūyit tumalay'taqanihqat pam wūwahḡe aw pañqawu: Tāqa, kurs um put haḡami hintsane', um haḡam put távihḡey nuy āawnani; noḡw nu haḡami hintsanni. ¹⁶Noḡw Jesus put aw pañqawu: Mary. Noḡw pam aw namtōkt, put aw pañqawu: Rabboni, kita. (Pam Tūtutuḡaynaḡa i'niḡḡe pam'i.) ¹⁷Jesus put aw pañqawu: Um nuy qa ḡuñ'ani, taḡ nu nāt Inay aw qa wūvi. Um itupkomuy amuminen amumi pañqawni: Nu God Inay aw wupni, pu pay pam piw Umunaa, pu Umuhututuyḡawhḡa. ¹⁸Noḡw Mary Magdalene Tutuyḡawhḡat aw yórikḡey put aw nánatuwnayaḡamuy amumi tūawva, pu pam yan put aw lavayhtiḡata.

Jesus Appears to His Disciples

(Mt 28.16-20; Mr 16.14-18; Lk 24.36-49)

¹⁹Noḡw ép Sundayt ep tapkiḡw put aw nánatuwnayaḡam haḡam tso-vawtaḡe, okiw Jew-sinmuy mamḡasyaḡe ḡviy hōtsíwhpa' uhtsi'yuñḡw, Jesus pítuhḡe, amuhsonve wunuwkañw pañqawu: Uma kwakwhat unañway'yuñwni. ²⁰Yan pam lavayhtit, tokoy haḡami sōhkwiknayaḡat pumuy amumi mahtakna may énaña. Noḡw put aw nánatuwnayaḡam Tutuyḡawhḡat aw yóriḡyaḡe hahlayhtoti. ²¹Pahsat pu Jesus piw amumi pañqawu: Uma kwakwhat unañway'yuñwni. Nu hapi hin Inay nuy ayataḡat pan piw tuwat umuy añḡe' ayata. ²²Yan pam lavayhtit, amumi hikwsut pañqawu: Huvam Qahováriwtaḡat Hikwsit kwusuyaa. ²³Uma hakiy qaanhtipuyat ayo yukuyaḡw pam ayo yukiwñwu; pu uma hakiy qaanhtipuyat qa ayo yukiwniḡat pañḡaḡwaḡw pam qa ayo yukiwñwu.

Jesus and Thomas

²⁴Noḡw imuy pakwt lōḡ sihḡay'taqamuy amuñaqw hak Thomas, Didimus yan tūñwantiwhḡa, qa amumunniḡw Jesus pitu. ²⁵Noḡw ḡviy mímwat Jesus aw nánatuwnayaḡam put aw pañḡaḡwa: Itam Tutuyḡawhḡat aw yóriḡya. Noḡw pam amumi pañqawu: Pas nu māyat ep muahpit akw pey'vaḡat aw qa yórikkañw pu imalatsiy akw put aw qa hintsankañw, pu put tokoyat haḡam sōhkwiknayaḡat aḡw imay qa pane' soon tuptsiwni. ²⁶Noḡw ahpiy nanalsikis talḡ put aw nánatuwnayaḡam piw haḡam ahpave tso-vawta, noḡw Thomas pumuy amumuma. Noḡw hōsíwa uhtsiwtaḡw Jesus pítuhḡe amuhsonve wunukañw pañqawu: Uma kwakwhat unañway'yuñwni. ²⁷Pahsat pu pam Thomas aw pañqawu: Kurs uhmalatsiy aḡw pew hintsanaa, pu imay aw yórikuu; pu pew māvwyalte', itokoy haḡam sōhkwiknayaḡat aḡw uhmay pánaa, nit um pāpu ḡapēvewnat tuptsiwni'tani. ²⁸Noḡw Thomas put aw pañqawu: God, Itutuyḡawhḡa. ²⁹Noḡw Jesus put aw pañqawu: Thomas, paysoḡ pi um inumi yórikḡe ḡviy tuptsiwa; inumi qa yóriḡyat tūtuptsiwaḡam pas hihlayhpit epyani.

The Purpose of this Book

³⁰ Noq̄w Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumumnikañw pas qa tsa' kátatayhpit hihta tuawi'taqat tumalta; noq̄w pāvam qa sohsoy it tutuvenit añ pey'ta. ³¹ Noq̄w pay hapi pas Jesus Moñw'asi'taqanihqat, pu God Tíatnihqat uma tütuptsiwaniq̄w òviy ìi yantaqa pēniwa, pu uma tütuptsiwe' put ahpiy qatsit tutwani.

21

Jesus Appears to Seven Disciples

¹ Iit atsve pu Jesus wuhkovatuphat Tiberias yan mātsiwhqat ep put aw nánatuwnayaqamuy amumi piw namtakna; noq̄w pam hin namtaknaqat nu umuy āawnani. ² Ima yahsa'hakim haqam sūpya: Simon Peter, pu Thomas, Didimus yan túnwantiwhq̄a, pu Galileet ep Canat añq̄w tāqa Nathanael, pu Zebedeet tímat-niq̄w, pu hakim lōyōm piw put aw nánatuwnaqamu. ³ Noq̄w Simon Peter pumuy amumi pañqawu: Nu pakiwmaqto; noq̄w puma aw pañq̄aqa: Itam úmumyani. Noq̄w òviy puma ahpiyyaqe āpiy pākihut aq̄w yuña, nit ep mihikq̄ puma qa hihta kwisnaya. ⁴ Noq̄w qavonvaq̄w talavay Jesus patuphat qalaveq̄ wunu; noq̄w put aw nánatuwnayaqam put Jesus-niq̄w qa māmatsya. ⁵ Pahsat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Tōtimu, ya uma qa hihta kwisnaya? Noq̄w puma put aw pañq̄aqa. Qae. ⁶ Pu pam amumi pañqawu: Uma pākihut putvagewat umuhtutsayay pāmiq̄ tūvaye' tutwani. Noq̄w puma panhtotiqe, pas antsa pāvakiwhuy qaan'ewakw hintaqamuy intotaqe qa kátoti. ⁷ Paniq̄w òviy nu Jesus pas aw unañwayat yan túnwantiwhq̄a Peter aw pañqawu: Taq̄ Tutuyqawhqa. Noq̄w Simon Peter Tutuyqawhqat-nihqat navotqe, napnay añ paki, qa yuwsit'ataqe òviy'o, nit pu pāmiq̄ tsoo. ⁸ Noq̄w mímawat put aw nánatuwnayaqam tutsáyat ep pāvakiwhuy íniwyuñqamuy pay pākihut akw lölökinkahkañw öki, puma tutskwat añq̄w qa yāpyaqe òviy'o, pay tsivot-sikip sunat kwílakit pahsaphaqamo. ⁹ Pu òviy puma panis tutskwami ökit, pep tōvut hoveyeliwtaqat tutwa. Noq̄w pāvakiwhut put añ oyi. Pu pōlavikit piw tutwa. ¹⁰ Noq̄w Jesus pumuy amumi pañqawu: Uma pāvakiwhuy umuhtunimuy añq̄w pew kiwisni. ¹¹ Noq̄w Simon Peter put aq̄w wupqe yañsakoqmuy pāvakiwhuy tutsáyat ep íniwtaqamuy tutskwami lölökinta, tsañe'sikip sunat-sikañw añq̄w pakwt payhkomuy sihkay'taqamuyu (153); noq̄w pas as qaan'ewakw hintaq̄w piw tutsaya qa tsíki. ¹² Noq̄w Jesus pumuy amumi pañqawu: Huvam pewye' nōñōsaa. Noq̄w soon kurs haqawa put aw nánatuwnayaqam pam haknihqat tūviñtani, suyan pi pam Tutuyqawhqaniq̄w òviy'o. ¹³ Pahsat pu Jesus amunihqe pōlavikit kwusut, pumuy put huyta, pu pāvakiwhuy pīwu. ¹⁴ It akw hapi pu' Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumi pāyis nāmahtakna, mokiwyu añq̄w ahoy tātayht'a.

Jesus and Peter

¹⁵ Pu òviy pumuy nōñōsat, Jesus Simon Peter aw pañqawu: Simon Jonas tíata, ya um imuy amuhpenihqe inumi pas unañway'ta? Noq̄w pam put aw pañqawu: Owi, Tutuyqawhqa, pay nu uñ hahlayhq̄ um navoti'ta. Noq̄w pam put aw pañqawu: Imamñatuy nopni'taa. ¹⁶ Pu añq̄w piw pam put aw pañqawu: Simon, Jonas tíata, ya um inumi unañway'ta? Noq̄w pam pañqawu: Owi Tutuyqawhqa, pay nu uñ hahlayhq̄ um navoti'ta. Noq̄w pam pañqawu: Ikanelvokmuy amumi tunatyawtaa. ¹⁷ Pu pam pāyisni'makañw put aw pañqawu: Simon, Jonas tíata, ya um nuy hahlayi?

Noq̄w pahas̄t pu Peter pas qahahlayhti, pam pu' Ya um nuy hahlayi put aw kítaq̄w òviy'ò. Noq̄w pam put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, pay pi um sohsok hihta navoti'ta; nu uñ hahlayh̄q um navoti'ta. Jesus put aw pañqawu: Ikanelvokmuy nopni'taa. ¹⁸ Pas antsa, pas antsa nu ùmi pañqawni: Um tsaynihq̄e nāyusinat haqami unañwte' pañso haqaminiñwu; nikañw pay ason um wúyokte' uhm̄ay hohtaknani; noq̄w pu suhka uñ yuwsinani, nit pu uñ haqami qa nāwaknaq̄w uñ pañso wikni. ¹⁹ Pam yan lavayhti q̄e put hin mokniq̄at pañqawu. Noq̄w pam mokiwuy akw God pas pavan mātaktani. Pu pam yan lavayhtit put aw pañqawu: Um inuñk hinmani.

Jesus and the Other Disciple

²⁰ Noq̄w Peter namtòkq̄e nuy pumuy amuñkniq̄w tuwa. Nu hapi Jesus aw unañwayat túñwantiwhq̄e ura tapkiq̄w nōnovaq̄w put tawitsq̄ayat aw tahtsikiwkañw aw pañqawu: Ya hak uñ momñwituy amumi mātapni? ²¹ Noq̄w Peter nuy túwahq̄e Jesus aw pañqawu: Tutuyqawhqa, noq̄w i' tuwat hinhtini? ²² Noq̄w Jesus aw pañqawu: Pay pi as pas nuy hisat pítuniq̄at aw pahas̄vo pam qátuniq̄at nu nāwaknaniq̄w, ya um put hintsanni? Um inuñk hinmani. ²³ Pantaq̄at ahpiy pu' yaw nu pay qa mokniq̄at mímawat nánatuwnayaq̄am yan lavayta. Noq̄w pi Jesus put aw qa pañqawu: Pam qa mokni, qa kita; nikañw Pay pi as pas nuy hisat pítuniq̄at aw pahas̄vo pam qátuniq̄at nu nāwaknaniq̄w, ya um hintsanni? kita. ²⁴ Nu hapi put aw nánatuwnaqa ìit tuawi'ta, nihq̄e ìit pēna. Noq̄w uma navoti'yun̄q̄w ituawi pas qaatsa.

Conclusion

²⁵ Pu piw pas as nihtiwt̄aq̄at Jesus tumalta; noq̄w ka as pam sohsoy pēniwniniq̄w hikis pi ka tūwaq̄atsit ep soon tutuvenit pēniwniq̄at eñem qénini. Pas antsa.

Jesus Ayamuyatuy Hiniwhtipuamu

Jesus Promises to Send the Holy Spirit

¹ Ura nu mohtihagam pēna, Theophilus; nihqe ura Jesus sohsok hihta hintsaktivaqat, pu tūtutuqaynativaqat nu yuaata, ² Hisat ōmi wīkiwhqat pahsavoo. Ura pam ayaiwyuñqamuy namorstagey amumi Qahováriwtaqat Hikwsit añ tutaptat, pañso wīkiwa. ³ Pu piw pam kānavot, put atsve hīhihta qaōwīhintaqat akw pumuy amumi pas suyan taytaqey mahtakna; lōp sunat tālat añ pumuy amumi nāmataqlawu; nihqe God moñwtunatyaa hin hintaqat pumuy amumi yuaata. ⁴ Noqw ura pam pumuy amumum tsovawtaqe, puma Jerusalem añqw qa ahpiyyaniqat amumi tutaptaqe, Nayat añqw pumuy amumi hakiy awinit ōviy maqaptsi'yuñwniqat pañqawu. Ura uma inuhpiy put nanapta, pam kita. ⁵ Pay as pi John pas antsa kūyit akw tūtuvoylalu; nīkañw uma hapi yahpiy qa wūhakis talq Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuvoylatiwyani.

Jesus is Taken up to Heaven

⁶ Noqw ōviy puma tsovaltiqe, put tūviñtotaqe aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya um pu'haqam Israel-sinmuy amumi moñwtunatyat ahoy pitsinani? ⁷ Noqw pam amumi pañqawu: Pay pam hisatniqat, pu haqe' qalawmaq aw pituniqat Ina pas nāp ōqalay akw yuki'taqat pay qa uma put navoti'yuñwni. ⁸ Pay ason uma ōqalat makiwyani, Qahováriwtaqat Hikwsit umumi pītuq'ō; nen uma nuy hin navoti'yuñqey tuawi'yuñwni Jerusalem ep'e, pu sohsovik Judeat añ'a, pu Samariat añ'a, pu ahpiy tūwaqalavoqhaqamii. ⁹ Yan pam lavayhtiqw, puma aw tāyuñqw, pam ōmi wīkiwa; noqw ōmaw put wikqe, pumuy amutpik tupka. ¹⁰ Noqw pam ōmi wuptoqw, puma añk-sa tāyuñqw, hakim lōyōm tāqat qōtsat yuwsī'kañw pumuy amumi suptuqe, amuqlap wunuptu; ¹¹ Nihqe pañqawu: Uma Galileet añqw tahtaqtu, ya uma hinoqw pas ōmiq-sa taykahkañw hōñi? Pay hapi i' Jesus umuñaqw ōmi wīkiwhqat uma aw tāyuñqw, hin pam ōmi wupqey pan piw ahoy pītuni.

Judas' Successor

¹² Pahsat pu puma tsomot Olivet yan mātsiwhqat añqw ahoy Jerusalem awya. (Pam tsomo Jerusalem añqw hak nasuñwintalōñnit ep haqami pahsavo nakwsumantaniqat pahsaphaqamo.) ¹³ Noqw puma ep ōkihqe, tupatsveq ahpami yuñna; pepeq ima yēse: I' Peter, pu James, pu John, pu Andrew, pu Philip, pu Thomas, pu Bartholomew, pu Matthew, pu James, hakiy Alphaeus tiata, noqw pu Simon Zelotes, noqw pu Judas it James tupkoata. ¹⁴ Ima sohsoyam sun unañway nāwakintota; pu pas okiwlalwa qa qé'iwiskahkañwo, hakimuy momoymuy amumuma, pu Jesus yuyat Maryt-nikañw pu Jesus tupkomuyatuy amumuma. ¹⁵ Noqw ephaqam Peter tuptsiwni'yuñqamuy amuñaqw wunuptu, (ima tsovawtaqam navaysikip sunat pahsa'haqamya) ¹⁶ Nihqe amumi pañqawu: Tahtaqtu, isinomu, ura Qahováriwtaqa Hikwsi David moayat ahpiy tutuvenyukit añ añwu pay hin lavayhtiqw pas soon pam qa antani; pam Jesus nuawisqamuy put aw tsamqat Judas pañqawu. ¹⁷ Pam as ura itamum tōnawta; nihqe itamum it yan tumalat aw taviwa. ¹⁸ Noqw i' tāqa ura qalomāhinhtiye, ahsatiy akw tutskwat tui; nihqe kopañvosqe nāsavaqe

pahtokq, sohsoy sîsihuat nônañayku. ¹⁹ Noqw sohsoyam Jerusalem ep ki'yuñqam put nanapta; noqw òviy pep tutskwa pumuy amuhkwa Acel-dama yan túñwantiwa; pam tutskwa uñwat akw tuiwhpu i'nihqe pam'i. ²⁰ Pay ura Tâtawit añ yan pey'ta: Nam kîat kîqôtiwaa; nam qa hak añ qátuu, yan'i; pu piw yan'i: Nam tumalmakiwaat pas suhka makiwaa. ²¹⁻²² Imuy yep yesqamuy amuñaqw haqawat Jesus qatsiyat añ ahsupoq itamum hinnumya, John hisat Jesus kūyit akw tuvoylataqat ahpiy'o, pu put itamuñaqw òmiq wîkiwhqat aw pahsavoo. Noqw òviy itam pumuy amuñaqw haqawat namorstotaqw, pam itamum Jesus mokiwyuy añqw ahoy tâtayhqat yuaatani. ²³ Noqw òviy puma hakimuy lôqmuy taviya, hakiy Joseph, Barsabas yan túñwantiwhqat, pam hak piw Justus yan mâtsiwhqat, nikañw pu hakiy Matthias piwu. ²⁴ Nit puma nânawaknaqe pañqaqwa: Taay, Tutuyqawhqa, um sohsokmuy amumi unañwayamuy navoti'ta; um imuy tâqatuy himuwat namorstaqey mahtaknani. ²⁵ Noqw pam it tumalat ep wúnupte', itamun añqe' ayaiwtani. Ura Judas qaanhtiqe put añqw ayo yama, pas nâp qenyi awniqee, kitota. ²⁶ Pu puma pumuy amuhpe hihta akw tuwantotaqw, pam Matthias ep yêva. Noqw pam pakwt sukw sihkay'taqamuy ayaiwyuñqamuy amumum pohtoy-laniwa.

2

The Coming of the Holy Spirit

¹ Noqw talònnit Pentecost yan mâtsiwhqat aw pituqw, tuptsiwni'yuñqam sohsoyam sun unañway haqam sûp tsovawta. ² Noqw nât pumuy panyuñqw, pahsat pay himu wukohukañwuy an sôykitaqa òñaqw pítuhqe, pumuy haqam kîve tañawtaqw, pep pās ohpo. ³ Noqw pep himu ûwiñwuy antaqa amumi mâtaqtique, nâhoy tsihtsiktique, leñit anhtiqe nânâp amuhpa' kwāvilti. ⁴ Noqw puma sohsoyam Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiyuñqe, pahsat pu hîhihtuy amuhkwa yuaaykuya, hin Hikwsi pumuy lavayhuytaqat pan'i. ⁵ Noqw ephaqam kaysiwhqam Jew- sinom God pas kaptsi'yuñqam Jerusalem ep tsovawta. Puma nânan'ivaqw tutskwat añqw ôki. ⁶ Noqw i' yantaqa añqe' nanaptiwhq, sinom qaan'ewakw hintaqam sūmi tsovaltique, hin kurs wūwaya, puma nanâp amumi tūqayyuñqw, amuhkwa yuaatotaqw òviy'o. ⁷ Noqw puma sohsoyam pas hin unañwtotique kâtayunqe nânami pañqaqwa: Meh, ya ima yuaatotaqam qa sohsoyam Galileet añqw sinomu? ⁸ Noqw hintaqw òviy itam nanâp hin lavaymakiway'kahkañw, tihtiwayaqey pan pumuy yuaatotaqw nanvotya? ⁹ Parthian-sinomu, Mede-sinomu, Elamite-sinomu, pu Mesopotamiat añ yesqamu, pu Judeat añ'a, pu Cappadociat añ'a, pu Pontus añ'a, pu Asiat añ'a, ¹⁰ Pu Phrygiat añ'a, pu Pamphyliat añ'a, pu Egypt añ'a, pu Cyrenet anan'ik Lybiat añ hâhaqe' yesqamu, pu Rome añqw yaktaqamu, Jew- sinomu, pu Jew- sinmuy amún tuptsiwni'yuñqamu, ¹¹ Crete-sinomu, pu Arabia-sinomu, puma God kâtutmalayat itamuhkwa yuaatotaqw, itam sohsoyam nanvotya, kitota. ¹² Nihqe puma sohsoyam pas hin unañwtotique hin kurs hinhtotiniqe pañqaqwa: Hin pa i' hintani? ¹³ Noqw pētu tututsiwayaqe pañqaqwa: Ima puhut wine akw hōnaq'iwyuñwa.

Peter's Message

14 Noq̄w Peter pakwt suk̄w sihkay'taqamuy amumum wunukañw, lavayhtiḡe sinmuy amumi pañqawu: Uma Judeat ep yesqamu, pu sohsoyam Jerusalem ep ki'yuñqamu, nu umuy it āawnani; uma ilavayiy aw tuḡayvastotani. 15 Itam ḡa hōnaḡ'iwyuñḡw uma pan itamumi wūwantota, nāt pu' tōñva. 16 Pi i' hapi God lavay'ayayat Joel añ lavayhtiwa, ura pañqawu: 17 Pu so'ñwamiḡ hapi yantani, kita God, nu sohsokmuy sinmuy amumi Ihikwsiy wūtani. Noḡw umuhtim tōtim pu mamant inuñem yuaatotani; pu umuhtahtaḡt su'peyaḡam tuawyorstotani, pu umuhwuwuyom tahtaḡt tumokyorstotani. 18 Pu ep nu imuy itutuwik-tuy tahtaḡtuy pu momoyamuy amumi Ihikwsiy wūtani. Noḡw puma inuñem yuaatotani. 19 Pu nu ōvaḡe tokpelat añḡe' kātatayhpit poñalawni, pu atpik tūwaḡatsit añ hihta tuawi'yuñḡata, ūñwata, pu ūwiñwuyu, pu kwits'ohpokita. 20 Tāwa ḡatālawvani, pu mūyaw uñwat anhtini nāt Tutuyḡawhḡat wukotalōñniyat pas ḡaōwihintaḡat aw ḡa pītuḡ'ō. 21 Pep pu' ason hak Tutuyḡawhḡat aw taḡa'nañwtiḡa ayo yāmakmantani, kita úrai. 22 Uma Israel-sinom tahtaḡtu, uma it lavayit aw tuḡayvastotani. I' Nazareth añḡw tāḡa Jesus God añḡw hahlaywa. Noḡw God ōḡalay akw put ahipiy kātumalat, pu kātatayhpit hihta tuawi'yuñḡat tumalta. Yan pam put hahlayhḡey umumi mahtakna. Noḡw uma hapi pas nāp put navoti'yuñwa. 23 Put hapi uma God pasiwniyat, pu añwu pay hihta navotiyat akw put nuayaḡe, ḡaanhinwisḡamuy amumi put mātatveḡw, puma nahoylēhsit aw put muayaḡe, nīnaya. 24 Noḡw God put ahoy tātayna, mokiwuy ōḡalayāt añḡw put mātapḡee, kurs hīn pam put ñu'i'taniḡw ōviy'ō. 25 Pi David ura put yan lavayhti: Pas nu sutsep inutpipo Tutuyḡawhḡat tuway'ta; pi pam iputvaḡe wūnuḡ'ō. Noḡw ōviy soon nu hin unañway'tani. 26 Paniḡw ōviy iunañwa hahlayhti, pu ileñi pas hahlayhti, pu ōviy piw itoko ūmi yankañw nāsuñwini'tani. 27 Ispi um soon ihikwsiy maskiveḡ mātapniḡ'ō; piw um soon uhtumal'ayay Qahováriwtaḡat hovahtiniḡw nakwhani. 28 Um ḡatsit haḡe' ḡatsḡat nuy āawna; um inumum yantakañw nuy hahlayhtapnani, kita úrai. 29 Tahtaḡtu, isinomu, kurs nu pas ḡatuhtuskañw umumi itahwu'yay David lavayhtini; ura pam mokḡe āmilti, noḡw pu tūamiat nāt itamum yanta. 30 Ura David God lavay'ayaatniḡe navoti'taḡw, ura God put aw ḡaōwívasiwnaḡe, pam put aniwniyat añḡw Christ wunuptsinat, put moñw'atsvewayat ep ḡatuptsinaniḡey yan lavayhti. 31 Noḡw pam it yantaḡat añwu pay tuway'taḡe, Christ ahoy tātayniḡat lavayhti, pu put hikwsiat maskiveḡ ḡa mātaviwa, piw tokoat ḡa hovahti. 32 It Jesus hapi God ahoy tātayna, noḡw itam hapi pas nāp put aw yóriki'yuñwa. 33 Noḡw God hapi put momi távihḡe, putvaḡe put ḡatuptsina; niḡe it awiniḡ Hikwsit put aw noa. Noḡw pam it wūtaḡw, uma put pantaḡat hapi pu' aw yórikyā, pu nanapta. 34 David pi ōmi ḡa wūvi, nikañw pam ura pas nāp pañqawu: Tutuyḡawhḡa Imoñwiḡ aw pañqawu: Um hāk iputvaḡewat ḡátuni, 35 Nu hisat uhtuwḡamuy añwutaḡw, puma ūmi maḡaptsi'yuñwniḡat pahsavoo. 36 Noḡw ōviy Israel-sinom sohsoyam it pas suyan nanaptani: Uma hapi it Jesus nahoylēhsit aw muaya. Noḡw God hapi put Tutuyḡawhḡaniḡat pan yuku, piw put Christ, yan tuñwa. (Pam Moñw'asi'taḡa i'niḡe pam'i.) 37 Noḡw puma it yantaḡat nanaptaḡe pavan pas unañwmokyaḡe, Peter-nikañw pu mimuy ayaiwyuñḡamuy amumi pañḡaḡwa: Tahtaḡtu, itahpavamu, noḡw itam hinhtotini? 38 Pahsat pu Peter amumi pañqawu: Uma umuhtu-

natyay añqw lasyani. Nen uma sohsoyam Jesus Christ natñwaniyat añ kũyit akw tuvoylatotini, umuhqaanhtipu ayo yukiltiniqat òviy'ò; nen uma Qahowáriwtaqat Hikwsit kuwahtiwhqat makiwiyani. ³⁹ Pi awini hapi umuñemi; pu umuhtimuy amuñemi, pu sohsokmuy yávaqayqamuy amuñemi, hihsa'nihqam hakimuy Itahtutuyqawhqa God wánwayniqamuy amuñemi. ⁴⁰ Pu pay wúhaq lavayit akw pam amumi hin hintaqat yuaataqe, amumi ò'qalqe pañqawu: Uma pu' qatsívaptsiwyuñqamuy nukusyesqamuy qa amumum hinwisni; taq ka uma amún súlawhtini. ⁴¹ Pahsat pu kaysiwhqam hahlaykahkañw, put lavayiyat kwusuyaqe, kũyit akw tuvoylatoti; noqw put táwat ep payhp sòmorit pahsa'haqam sinom pumuy amumi tónalti. ⁴² Nihqe puma su'qawkahkañw, yūmosa ayaiwyuñqam pumuy hin tutuqaynayaqat añ tutuqayya, pu sūp hinwiskahkañw, Jesus u'nikahkañw pólavikit yónoylawa, piw nāwakinwisa.

Life among the Believers

⁴³ Noqw sinom sohsoyam maqastoti; noqw God ayaiwyuñqamuy amuhpiy hīhihta kātatayhpit hihta tuawi'yuñqat nihtiwhqat hintsaki. ⁴⁴ Noqw ima tuptsiwni'yuñqam sūp hinnumya; nihqe sohsoq hihta sūmi himuy'yuñwa. ⁴⁵ Nihqe puma hihta himuy huyaye', hihta hihsa' òmahkotaqey nāhuytañwu, hin pumuy hihta haqni'yuñqat pan'i. ⁴⁶ Noqw puma nāqavo sun tunatyawkahkañw God kīyat ep hinnumya, pu haqam hakiy kīyat ep pólavikit yónoyhtotañwu; pu puma hahlaykahkañw nōsiwhqay nōnova, sun unañway'kahkañwo. ⁴⁷ Pu puma God tayawinkahkañw sohsokmuy amuhpiy hahlaywa. Pu Tutuyqawhqa ayo nōñantaqamuy akw nāqavo put aw tōnawtaqamuy amumi hōyokinta.

3

The Lame Man Healed

¹ Noqw hīsatniqw nānawaknañwuniqw, táwat atvelpeniqw, Peter John amum God kīyat aqw'a. ² Noqw hakim hakiy tāqat tihtiwhpuy añqaqw tuhapiwtaqat tsōpwisa; puma nāqavo God kīyat aw hōtsíwat Lomasniwa yan túnwantiwhqat epeq put tahtapya, pam God kīyat aw yuñtaqamuy amumi okiw hihta tuñlaytaniqat òviy'ò. ³ Noqw òviy pam Peter-nikañw pu John pumuy God kīyat aw pakitoqw túwahqe, amumi hihta tuhtui. ⁴ Noqw Peter John amum put aw taynumt, aw pañqawu: Kurs itamumi tātayii. ⁵ Noqw pam pumuy amuñaqw hihta makiwniqey wūwankañw, amumi-sa tayta. ⁶ Pahsat pu Peter pañqawu: Nu sīvat ñastaa; nikañw nu hihta himuy'taqw uñ máqani; nu Jesus Christ natñwaniyat aw yankañw ūmi pañqawni: Wunuptut nakwsuu, kitat, ⁷ Put putvaqw māyat ñuat, wunuptsinaqw, pahsat pay put kuk'at, pu kuktupkaqe hoñviti. ⁸ Noqw pam suñwnuptut, nakwsuqe, pumuy amumum God kīyat aw paki, waymakañw, tso'tikañw, God pas hihtalawkañwo. ⁹ Noqw pam waymakañw God hihtalawhq sinom sohsoyam aw tāyuñwa. ¹⁰ Noqw puma māmatsyaqw, pay as pam God kīyat aw hōtsíwat Lomasniwa yan túnwantiwhqat epeq qatukañw, nuhtumi hihta tuñlay'tañwu; noqw pam hintsaniwhqat ep puma kātayuñqe, hin kurs wūwaya.

Peter's Message in the Temple

¹¹ Noqw tāqa tuhap'iwtañwuqa powatiqa Peter John enañ hūrs ñuy'taqw, sinom haqam Solomon Tuhōōata yan mātisiwhqat aw sohsoyam pumuy amumi yuyutya. ¹² Noqw kurs sinom kātayuñqw, Peter māmatsqe,

amumi pañqawu: Uma Israel-sinom tahtaqtu, ya uma hinoqw it ep pas kätayunwa? Ya uma hinoqw pas itamumi-sa täyünwa suhpan ka itam pas nāp itah'ōqalay, pu itahlomaqatsiy ahpiy it nakwsunaqat pan'i. ¹³ I' hapi hak Abraham, pu Isaac, pu Jacob itahwu'yamuy aw yantaqaam, God Tiy Jesus pas pavan sinota. Put hapi uma Pilate aw mātaveqe qa putyaniqey atpip pañqaqwa, pas as pam put mātapniqey su'qawtaq'ō, ¹⁴ Nihqe uma it hakiy Qahováriwtaqat, pu Súantaqat qa nānakwhaqe, tuwat soq hak hakiy nīnaqat umumi noiwniqat uma nānawakna; ¹⁵ Nihqe Qatsit aw Tütsamhqat nīnaya; noqw God put so'pumuy amuñaqw ahoy tātayna; noqw itam hapi it pas suyan aw yōriki'ta. ¹⁶ Noqw i' tāqa put natñwaniyat qapēvewnaqe, put natñwaniyat aw yankañw hoñvita. Uma hapi put aw täyünwa, piw put tuwi'yünwa. Pay pas panta. Pam Jesus aw tuptsiwni'kañw sohsokmuy umutpik pās powiwkañw wunu. ¹⁷ Noqw taay, isinom, pay nu navoti'taqw uma hintsatskaqey qa mātsi'yunwa, umuhmomñwituy amun'i. ¹⁸ Noqw pay hapi God sohsokmuy lavay'aymuy moayamuy ahpiy hin hintaniqat lavaytiqey aw antsana, ura Christ okiwsaniwniqat pam kita. ¹⁹ Oviy uma umuhnatyay añqw lasye', God aw lasyani; noqw umuhqaanhtipu umuhpiy ayo hōniwni, noqw Tutuyqawhqa umuy suyan unañwtoynani. ²⁰ Noqw pam Jesus Christ, umumi mohti yuaatiwhqat añqw tavini. ²¹ Put hapi òveqatsit pas pay soon qa kwūsuni, hisat sohsoy himu ahoy pūhutiniqat aw pahsavoo. Put hapi ura God qatsit yayhniwhqat pahpiy sohsokmuy pas hihtuy lavay'aymuy amuhpiy lavayhti. ²² Ura Moses itanamuy amumi pas suyan pañqawu: God Umuhtutuyqawhqa umuhsinomuy amuñaqw umuñem lavay'ayay wunuptsinani, nuy hímunihqat pan'i. Ason pam umumi hin lavayhtiqw, uma sohsok añ aw tūqayyünwani. ²³ Pu ason hak haqam put lavay'ayat aw qa tuqayvastaqa hapi sinmuy amuñaqw sūlawhtimantani. ²⁴ Owi, pi sohsoyam God lavay'aymat, Samuel ahpiy hihsa'nihqam lavayhtotiqam yepehaq hin hintaniqat lavayhtoti. ²⁵ Uma hapi God lavay'aymuyatuy timatu, pu itanamuy amumi God pasiwniyat oyi'yunqamu; ura pam Abraham aw pañqawu: Pu ason hapi uhnatkoy ep tūwaqatsit añ sopkawaqam sinom hahlayhpit ep ökini. ²⁶ Noqw God hapi Tiy Jesus ahoy tātaynaqe umumi put mohti hōna, umuhnukpanay añqw umuy lasne', hahlayhpit aw umuy ökinaniqe òviy'ō.

4

Peter and John before the Council

¹ Noqw nāto puma sinmuy amumi yuaataqw, pay God awwat momñwit-niqw, pu God kīyat ep tuwalanmoñwi-niqw, pu Sadducee-sinom pumuy amumi pas kipok'unañway öki, ² Ayaiwtaqam nuhtumi yuaataqe, so'pum Jesus ahpiy ahoy tātayyaniqat tütutuqaynaqw, put ep qa salayhtotiqe òviy'ō. ³ Noqw pay nuñwu pas tapkiqw, òviy puma ason qāvo hintaniqat tunatyawkahkañw, pumuy sivikimi panaya. ⁴ Noqw pay kaysiwhqam lavayit nanaptaqam tütuptsiwa; noqw tahtaqt tsivót-sikip sōmorit pahsa'haqam aw öki. ⁵ Pu òviy qavonvaqw pumuy moñwimat-niqw, wukw'aymat-niqw, tutavot tutuqaynayaqam-niqw, ⁶ Pu God awwat mohpeq moñwi Annas-niqw, pu Caiphas-niqw, John-niqw, pu Alexander-niqw, pu ahpiy hakim hihsa'nihqam God awwat mohpeq moñwit sinomat Jerusalem awwat sūmi tsovalt. ⁷ Pu òviy puma pumuy nāsami taviyaqe tüviñtotaqe amumi pañqaqwa: Ya

uma hihta öqalat akw it yantsaki; hal ya uma hakiy natñwaniyat aw yankañw panhti? ⁸ Noqw pahsat Peter Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwkañw amumi pañqawu: Uma añ sinmuy amuñaq wukw'a'yatu, pu Israel-sinmuy amuñaq wukw'a'yatu, ⁹ Kurs ka pi itam pu' it tälät ep tüvintiwni, hin it tãqat qapasiwtaqat ep lolma tumaltiwqhata, pu hin pam qalaptuqat ep'e. ¹⁰ Noqw öviy hapi nu sohsokmuy umumi pañqawni; pu sohsokmuy Israel-sinmuy amumii: Uma hapi it Jesus Christ Nazareth añqw tãqat nahoyehtsit aw muayaq w, God so'pumuy amuñaq w put ahoy tãtayna; noqw i' tãqa put ahpiy yep umutpik pasiwkañw wunu. ¹¹ Jesus Christ owat ánkañw, umuy kílalwaqamuy amuhpiy ayo tüviwhqa tuyqaveq paki. ¹² Pi itam put natñwaniyat-sa ahpiy ayo nõñakni, qa hakiy sukw ahpiy'o; pi tūwaqalvoqhaqami qa suhka hak God ahpiy ayo Tūooyhqa yan tūñwantiwa. ¹³ Noqw puma Peter-nikañw pu John pumuy amumi nanaptaq w, kurs pay puma qa haqam pas tutuqaykañw, söqapñatnikañw, pas qa tuhtuskañw yuaataq w, puma kätayuña; nihqe amumi māmatsyaq w, kurs puma Jesus amum hinumñiwu. ¹⁴ Pu tãqa qalaptuqa pumuy amumum wunuq w, puma aw tãyuñqe kurs put ep hiñqawani. ¹⁵ Noqw puma pumuy tsovawtaqamuy amuñaq w yámakniqat puma amumi pañqaw w, pahsat put yuaatotaq e, ¹⁶ Pañqaw: Ya sen itam imuy tãqatuy hintsanyani? Suyan pi puma a'nö hihta tumaltaq w pam pantaqa Jerusalem ep ki'yuñqamuy sohsokmuy amumi mätakti. Noqw kurs itam hin pumuy qa panhti qat pañqawani. ¹⁷ Noqw pay i' qa pas sinmuy amuhpa' kúrukniqat öviy itam pumuy pavan tsāwinayaq w, puma pāpu qa hakiy aw it natñwanit añ yuaatani, kitota. ¹⁸ Pu puma pumuy wānwayyaq e mēwaya; nihqe pāpu puma Jesus natñwaniyat añ qa yuaataniqat, pu qa tūtutuqaynaniqat amumi pañqaw. ¹⁹ Noqw Peter John amum lavayhtiq e, amumi pañqawu: Huvupatpi úmuyniq w himuwa God atpip sūanta, sen itam umumi pas tūqaytani, sen itam it God awwat tūqaytani? ²⁰ Kurs pi hin tis itam hihta aw yórikqey, pu navotqey qa yuaatani, kita. ²¹ Noqw pay puma sinmuy amumi tuhtusyaq e, hin kurs pumuy sisvinayani; nihqe öviy puma piw pumuy tsāwinayat, mātapy, sinom sohsoyam hin hiniwhitqat ep God pas hihtalalwaq w öviy'o. ²² Pi it hakiy tãqat ep himu hihta tuawi'taqa tumaltiwqh qalaptuq w, pam hak lõp sunat ep hōyokiwtaqat yahsañwi'ta.

The Believers Pray for Boldness

²³ Noqw puma mātaviwhqe sinomuy amumii; nihqe ima God awwat momñwit wukw'a'yatuy amumum pumuy hintsatsnaqat puma pumuy sohsok āawna. ²⁴ Noqw puma put nanaptaq e, sun unañway God aw lavayhtotiq e pañqaw: Tutuyqawhqa, God, um hapi öveqatsit yuku, pu tūwaqatsita, pu pātuwaqatsita, pu sohsok put añ hihta hinyuñqata. ²⁵ Ura um uhtumal'ayay David moayat ahpiy pañqawu: Ya hihitu sinom hinoq w itsívutoti; pu sinom hihta an'e'wakw tunatyaltoti? ²⁶ Tūwaqatsit ep momñwit hoñva, pu nuhtumi momñwit Tutuyqawhqaqat ehpewi natsvalaya, pu Moñw'asniyat ehpewii. ²⁷ Pay pas antsa i' Herod, pu Pontus Pilate, puma imuy pay qa-Israel-sinmuy-nikañw pu pas Israel-sinmuy amumum Jesus Uhtiy Qahováriwtaqat ehpewi sūmi tsovalti, Uhmoñw'asniy ehpewii, ²⁸ Um añwu pay hisat uhmay, pu uhwuwniy akw hin pasiwnaqat anhtotiniq e öviy'o. ²⁹ Taay, Tutuyqawhqa, um pumuy tsatsāwinpiyamuy

aw yórikni; noqw uhtumal'a'yam qanalmaqasyakahkañw uhlayayiy yuaatotaniqat um amuñem pan yúkuni. ³⁰ Um uhmay akw nuhtumi unañwtave' tūqalapsintani; pu kátatayhpit hihta tuawi'yuñqat, Jesus Uhtiy Qahováriwtaqat natiñwaniyat añ tumalay'tani, kitota. ³¹ Noqw puma nānawaknaqe yukuyaqw, pumuy haqam tsovawtaqat ep tayayayku; noqw puma sohsoyam Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwkahkañw, qanalmamqasyakahkañw, God lavayiyat yuaatota.

All Things Together

³² Noqw ima tuptsiwni'yuñqam sohsoyam sun unañway'yuñwa, pu sun tunatyawyuñwa; piw qa hak amuñaqw hihta himuy pas himuy'taqe pañqawlawu; puma sohok hihta sūmi himuy'yuñwa. ³³ Noqw ayaiwyuñqam Tutuyqawhqat Jesus ahoy tātayhqat a'nō lay'taqat yuaatota; noqw pumuy sohokmuy amumi ōkwalni qaōwivitsiwa. ³⁴ Piw qa hak pumuy amuñaqw hihta akw okiwhinta; puma hihsa'nihqam añqe' tutskwat, pu kīkihut himuy'yuñqam put huyantivayaqw, huyiwHQat hihkayat kivantaqe, ³⁵ Ayaiwyuñqamuy amutpipo put ōoya; noqw hak hihta nāstaniqw puma put maqayañwu. ³⁶ Noqw hak Joses ayaiwyuñqamuy amuhpiy Barnabas yan tūñwantiwHQa (pam Tsākw-ep- suyan- unañwa i'nihqe pam'i) Levi- wuñwa, Cyprus añqw sino, ³⁷ Tútskway'taqe put húyaqe, sīvat kīvahqe ayaiwyuñqamuy amutpipo put oya.

5

Ananias and Sapphira

¹ Noqw hak tāqa Ananias yan mātsiwhqa nōmay Sapphirat amum tutskway huya; ² Nit soq hihkayat hihsa' nēñemta; noqw nōmaat amum put navoti'ta; nihqe pay qa sohok kīvahqe, ayaiwyuñqamuy amutpipo put oya. ³ Noqw Peter pañqawu: Ananias, ya um hinoqw Qahováriwtaqat Hikwsit aw atsātaniqat, pu tutskwat hihkayat hihsa' nēñemtaniqat Satan uñ pan unañwtoyna? ⁴ Puyaw pam nāt qa huyiwHQe, qa uhhimu; pu pam huyiwHQe ya qa um hihkayat aw moñwi? Ya um hinoqw yanhaqam uh'unañwpeq tunaltyalti? Um qa sinmuy amumi atsáta; pi um God aw atsáta. ⁵ Noqw Ananias yan lavayit navotqe, añqe' minukt mōki; noqw sohsoyam it nanaptaqam pas maqastoti. ⁶ Noqw hakim tōtim hoñvaqe put mokahtotat, ihpo hōroknayaqe haqam tavimaya. ⁷ Pu ahpiy ka tāwa añhqe pāyis qōniltiqw, pahsa'haqam nōmaat hiniwhitiqat qa navoti'kañw ep paki. ⁸ Noqw Peter lavayhtiqe put aw pañqawu: Kurs nuy āawnaa, ya pay uma pas yahsa' ōviy tutskwat huya? Noqw pam pañqawu: Owí, pay pahsa' ōviy'o. ⁹ Pahsat pu Peter put aw pañqawu: Ya hintaqw ōviy uma Tutuyqawhqat Hikwsiyat aw hepniqey sun unañwti? Meh, uhpuwsuñway tavimayaqam hōtsiwmi ōkiwiwta; nihqe puma uñ yañqw haqami taviwisni. ¹⁰ Noqw pahsat pay pam put kukmiq munukt mōki; noqw tōtim ōkihqe put mokput tutwa; nihqe pañqw put hōroknayaqe, puwsuñwayat ehpeq taviya. ¹¹ Noqw sohsoyam Jesus aw tōnawtaqam put ep pas tsātsawna, pu' hakim hihsa'nihqam it nanaptaqam piwu.

Miracles and Wonders

¹² Noqw ayaiwyuñqamuy māyamuy ahpiy kátatayhpi hihta tuawi'yuñqa sinmuy amuhpa' tumalay'tiwa. (Noqw puma sun unañway haqam Solomon tuhōoyat ep tsovawta. ¹³ Pu ahpiy mimuy amuñaqw soon hak pumuy amumi tōnaltiniqey kurs suhtaq'ewni; noqw sinom

pumuy pas hihtay'yuñwa. ¹⁴ Noqw tütuptsiwaqam Tutuyqawhqat aw wühaq'iwma, kaysiwhqam tahtaqtu, pu momoyamu.) ¹⁵ Noqw öviy sinom tütuyyaqamuy kiskami tsamvantage, ahpap, pu puvuwhpit añ öoyya, hísatniqw Peter pañqe'niqw ñas'ew kihsiwniat hihtawat ep kistamantaniqat öviy'ö. ¹⁶ Pu Jerusalem ahpiy hāhaqe' kitsókit añqw qaan'ewakw hintaqam sinom tütuyyaqamuy tsamkahkañw ökiwta, pu hakimuy tuyoy'e'wakw hīhikwsimuy akw qa kwañwáhinyuñqamuy; noqw puma sohsoyam qalaptuya.

The Apostles Persecuted

¹⁷ Pahsat pu God awwat mohpeq moñwi wunuptu, pu put an tunatyawyuñqamu, ima Sadducee- sinom tōnawtaqamu, nihqe puma itsívutotiqe, ¹⁸ Ayaiwyuñqamuy amumi may'yuñqe, pumuy sumisivikit aw tañatota. ¹⁹ Noqw pay Tutuyqawhqat hoñviayaat mihikq sivikit uutspiyat hōtahtat, pumuy pañqw ipwaqe, amumi pañqawu: ²⁰ Yupavé, uma God kīyat ep hoñkahkañw, it qatsit hin hintaqat nuhtumi sohsoq yuaatotani. ²¹ Noqw puma yan nanaptaqe, suits talavay God kīyat aw yuñqe, pep sinmuy tutuqaynaya. Noqw God awwat mohpeq moñwi pitu, pu put ámumyaqamu, nihqe wuwan'aymuy tsovala, pu sohsokmuy Israel-sinmuy amuñaqw wukw'a'yamuy; nihqe sivikimi pumuy tsamwisniqat hakimuy ayatota. ²² Noqw ayaiwyaqam ep ökihqe, pumuy sivikive qa tutwat puma áhoyyaqe tūawvaya; ²³ Nihqe pañqaqwa: Pay as pas sivikimi hūrs uhtsiwta; noqw tütuwalaqam ihkaqe hōtsíwhpa hōñi. Noqw itam aw hōtayaqe, ahpave qa hakiy tutwa. ²⁴ Noqw God awwat susmohpeq moñwi, pu God kīyat ep tuwalanmoñwi, pu God awwat mohpeq momñwit it nanaptaqe, hin i' haqami hiniwhtiniqat wūwantota. ²⁵ Noqw pahsat hak pítuhqe pumuy áawnaqe pañqawu: Meh, ura uma imuy tahtaqtuy sivikimi tañatotaqaw, puma God kīyat ep hoñkahkañw sinmuy tutuqaynaya. ²⁶ Pahsat pu tuwalanmoñwi, hoñvia'yatuy tsamkañw amuminihqe pumuy pañqw pās tsāma, sinmuy mamqasqe öviy'ö, taq ka puma pumuy tatatupyaniq'ö. ²⁷ Pu öviy puma pumuy moñwtsovawtaqamuy amutpipo tsamvaya. Noqw God awwat susmohpeq moñwi pumuy amumi pañqawu: ²⁸ Ura itam umuy pās mēwayaqe, uma Jesus natñwaniyat qa añ tütutuqaynayaniqat umumi pañqaqwa, nōqa? Noqw meh, tuwat soq uma Jerusalem ep umuhtutuqayhpiy añqe' kúruknyaqe, it tāqat qatsiyat itamuy tukopnayaniqey anyuñwa. ²⁹ Pahsat pu Peter mímuwatuy ayaiwyuñqamuy amumum lavayhtiqe pañqawu: Pay kurs pi hin itam God qa awwat tuqayvastotamantani, qa sinot aw'i. ³⁰ Itanamuy aw yantaqam God ás Jesus wunuptsinaqaw, uma put himutskit ep hahyaye nīnaya. ³¹ Noqw God put putvaqe momi tavi, pam motisinoniqat, pu ayo Tūooyniqat öviy'ö, Israel-sinmuy nāp tunatyay añqw lasne', pumuy qaanhtipuyat ayo yúkuniqe öviy'ö. ³² Noqw itam hapi ñit navoti'yuñqe, put tuawi'yuñwa, pu i' Qahováriwtaqat Hikwsit píwu, put hapi God put tunatyayat añ hinwisqamuy amumi nōañwu. ³³ Noqw puma put nanaptaqaw, pavan unañwaam tuyvaqaw, puma pumuy qōqyaniqey nānami yuaatotata. ³⁴ Pahsat pu hak Pharisee- sino Gamaliel yan mātsiwhqa, tutavot tütutuqaynaqa pumuy tsovawtaqamuy amuñaqw wunuptu; pam hak sohsokmuy amuhpiy kaptsiwta; nihqe ima ayaiwyuñqam pay hāk hihsavo nōñakniqat pañqawu. ³⁵ Pahsat pu pam tsovawtaqamuy amumi pañqawu: Uma Israel-sinom tahtaqtu, uma imuy hintsatsnaniqey

wūwantotaqey ep tunatyaltotini. ³⁶ Taq pay nāt ura qa pew pituq̄w, hak Theudas mātaktiqe pas himunihqey pan nāyuaata. Noq̄w ura put hakiy aw tahtaqt sunāt-sikip sunat pahsa'haqam natskaya. Noq̄w ura pam nīniwhq, sohsoyam put aw tuqayvastotaqam tatslakqe, qa hāqamtoti. ³⁷ Pu it tāqat aṅk ura hak Galileet aṅqw Judas nāmataqta, nāventiwhqat ep'e, nihqe kaysiwhqamuy naṅk wīsila; pamwa piw mokq, sohsoyam put aw tuqayvastotaqam ahtsavala. ³⁸ Noq̄w ōviy nu umumi paṅqawni: Uma imuy sinmuy amumi qa hintsatskani, uma qa amumi may'yuṅwni; pay i' yan tunatya, pu tumala kurs pay sinmuy amuhpiyenen pay soon aniwhtini; ³⁹ Taq ka pam pantaqa God ahpiy hintaniq̄w soon uma put simoknayani, taq nāphisat ka uma God aw rohomnumyani, kita. ⁴⁰ Noq̄w puma put lavayiat kwusuya; nihqe ayaiwyuṅqamuy wānwayyaqe, a'nō wuvahtotat, pāpu puma Jesus natṅwaniyat aṅ qa yuaatotaniqat amumi paṅqaqwat mātapya. ⁴¹ Noq̄w puma hahlaykahkaṅw moṅwtsovawtaqamuy amuṅaqw ahpiyya, kurs puma nuhtum put natṅwaniyat ep haman-hintsaniwyaniqey hihkay'vayaqe ōviy'ō. ⁴² Noq̄w puma nāqavo God kīyat ep-nikaṅw pu sohsovik kīnawit Jesus pas Christ-nihqat tūtutuqaynayaqey, pu yuaatotaqey qa qe'iwvisa.

6

The Seven Helpers

¹ Noq̄w ephaqam tuptsiwni'yuṅqam wūhaq'iwmaq̄w, Greek-sinmuy amuhkwa yuaatotaqam Hebrew-sinmuy amumiq qayan unaiṅway hiṅqaqwa, puma nāqavo hihta akw tūvaanwankahkaṅw pumuy amuṅaqw koṅnanalvutuy tatami'yuṅqw ōviy'ō. ² Pahsat pu pakwt lōq sihkay'taqam ayaiwyuṅqam sohsokmuy tuptsiwni'yuṅqamuy tsovalayaqe, amumi paṅqaqwa: Soon tis pi itam God lavayiat mātavi'kahkaṅw tūnopni'yuṅqw pam sūantani. ³ Oviy uma amuṅaqw hakimuy tsaṅe' tahtaqtuy amumi lomanavotit namorstotani, hakim Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwyuṅqamuyu, pu suan wuwni'yuṅqamuyu. Noq̄w puma it yantaqat aw tunatyawyuṅwniqat itam ep pumuy o'yani. ⁴ Nikaṅw itamwat nāwakinpit, pu lavayit tumalay'yuṅwniqey aw-sa yuki'yuṅwni. ⁵ Noq̄w i' yan lavayi sohsokmuy sinmuy amumi lomatōqti. Noq̄w ōviy puma hakiy Stephen qapēvewnit, pu Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwtaqat namorstota, pu Philip, pu Prochorus, pu Nicanor, pu Timon, pu Parmenias, pu Nicolas, pam hak Antioch aṅqwnihqe qa- Jew- sīnonikaṅw Jew- sinmuy amún tuptsiwni'ta. ⁶ Nihqe puma ayaiwyuṅqamuy amutpipo pumuy o'ya. Noq̄w puma amumi matyawkahkaṅw, amuṅem nānawakna. ⁷ Noq̄w God lavayiat suytsepṅwat ōqawi'ma, noq̄w wūhaqti; noq̄w God awwat momṅwituy amuṅaqw kaysiwhqam it tuptsiwnit kwusuyaqe aṅ hinwisa.

The Arrest of Stephen

⁸ Noq̄w Stephen qapēvewnit, pu ōqalat akw qaōwihinkaṅw sinmuy amuhpa' hihihita kātatayhpit hintsaki, pu hihta supsiwyuṅqata. ⁹ Noq̄w tsotsvalki Mātaviwyaqamuy Tsotsvalkiamu yan tūnwantiwhqat aṅqw hakim hoṅvaye Stephen amum nānwuy'yuṅwa, pu Cyreniat aṅqw sīnomu, pu Alexandriat aṅq'ō, pu Ciliciat-nikaṅw Asiat aṅq'ō. ¹⁰ Noq̄w Stephen Hikwsit ahpiy suan lavayhtiṅwuniq̄w, puma kurs hin put aṅwutotani. ¹¹ Pahsat pu puma hakimuy tahtaqtuy pan unaiṅwtoynayaq̄w, puma

pañqawa: Itam aw tūqayyuñqw Moses aqw qalomáhiñqawu, pu God aqw'a. ¹² Kitotaqe sinmuy hin unañwtoynaya, pu wukw'a'yatuyu, pu tutavot tutuqaynayaqamuyu. Noqw puma Stephen aw ökihqe, ñuayaqe, moñwtsovawtaqamuy amumi wikvaya. ¹³ Nihqe hakim put ehpewi hihta atsátotaniqamuy momi o'yaqw puma pañqawa: Pas i' tãqa panis tuwat it pas kaptsiwtaqat kīhut, pu hin hinwisniqat tutavot aqw qalomáhiñqawlawu; ¹⁴ Oviy pi itam aw tūqayyuñqw, pañqawu: Yaw i' Jesus Nazareth añqw tãqa it kīhut sahpuknani, pu yaw Moses itamumi itahintsakpiy tutaptaqat aw alöntani. ¹⁵ Noqw moñwtsovawtaqam sohsoyam Stephen aw tãyuñqw, pas pitsánwaat hakiy God hoñviayayat taywayat anta.

7

Stephen's Speech

¹ Pahsat pu God awwat mohpeq moñwi Stephen aw pañqawu: Ya pas pay ima hiñqawaqaw panta? ² Noqw pam pañqawu: Tahtaqtu, isinomu, itanamu, kurs huvam tuqayvastotaa! Ura itana Abraham nāt Charran ep qa qátuhqe, Mesopotamiat ep qatuqw, God lolmat tälawnwat pitsánway'taqa put aw mātakti; ³ Nihqe aw pañqawu: Um uhtutskway, pu uhsinomu amuñaqw ahpiyni; nen nu tutskwat un āawnaniqat um aqwni. ⁴ Pahsat pu pam Chaldia- sinmuy tutskwayamuy añqw ahpiynihqe, Charran-tutskwat ep qatuptu. Noqw put naat mokq pañqw pu God it tutskwat uma ep pu' yesqat aw put nahlakna. ⁵ Nikañw pam pep hihsaqhaqam himuy'taniqat pam put qa maqa; pas qae, qa ñas'ew haqami wuhkukniqat pahsaq'a; nikañw pam put pas máqaniqey aw pañqawu pu' añk put ahpiy sinototiniqamuyu. Noqw puma put himuy'yuñwni, put aw kita, nāt pam qa ti'taq'ö. ⁶ Nihqe God yan lavayhti: Yaw put ahpiy aniwhtotiqam haqam qa nāp tutskwat ep hinnumyani; noqw yaw pep sinom pumuy tusoqtuwiktotani; nen súnat-sikip sunat yahsañwuy añ pumuy okiwsahsanyani. ⁷ Pu ason hihtuwat sinom pumuy tusoqtuwiki'yuñqw nu pumuy amuñem hinwat yúkuni, kita God; pu ason pantaqat atsva puma pañqw nóñake', yep nuy tumalay'yuñwi. ⁸ Noqw God put aw pasiwnaqe, poñokituvoyla put tuawi'taniqat pan put aw yuku; noqw öviy Isaac tihtiwhq, Abraham nanalsikis talqat ep put poñotku; noqw Isaac Jacob pantsana; noqw Jacob pakwt löq sihkay'taqamuy timuy piw pantsanhta. Noqw puma hapi itahwu'yamu. ⁹ Noqw wūwuyom Joseph atsviy unañtuyvayaqe, Egypt aqw put huyaya; noqw God put amum yantaqe, ¹⁰ Sohsok kánanvotpiyat añqw put ayo tavi'ma; pu Egypt epeq moñwit Pharoah aw put lomamataqta, pu súanwuwnitoyna. Noqw pam put Egypt aw moñwtavi, pu put amum ki'yuñqamuy sohsokmuy amumii. ¹¹ Noqw Egypt añ ahsupoq tsöñösti, pu Chanaan añ'a, noqw sinom okiwhtoti; noqw itanam qa tunöstutwa. ¹² Noqw yaw Egypt epeq söhövosi óyihqat Jacob navotqe, mohti itanamuy pañsoq hōna. ¹³ Nit pu piw yaw Joseph haknihqey pāvamuy āawna; noqw Joseph sinomat hákimyaqey Pharoah āawniwa. ¹⁴ Pahsat pu Joseph nay Jacob wánwayi, pu sohsokmuy sinomuyu, payhp sunat-nikañw añqw pakwt tsivot sihkaytaqamuyu. ¹⁵ Noqw öviy Jacob Egypt aqw'a; nihqe pam pepeq möki, pam'i pu itanamu. ¹⁶ Noqw pumuy tokoyamuy Sychem aw kiwisqe, pep tuamqólöt aqw tañatota, ura Abraham Sychem ep hakiy Emmor tímuyatuy amuñaqw sivat akw put tuihqat pañsoq'a. ¹⁷ Noqw

hihta awinit God Abraham aw qaöwívasiwnaqat aw hayiñwtiqw, sinom Egypt epeq natkototage suhpanti. ¹⁸ Noqw pas suhka moñwi Joseph qa tuwi'taqe moñwqenit ep wunuptu. ¹⁹ Nihqe pam hak itanamuy amumi tutuhistivaqe pumuy okiwsahsanqw, yaw timat qa yesniqat öviy puma titipostuy ihke tatamlalwaniqat pam nāwakna. ²⁰ Pan yēsiwhq, Moses tihtiwa; nihqe yaw sūhimu; nihqe payhkomuy mūmuyawhtuy añ nay kīyat ep aw unañwtaviwta. ²¹ Noqw pam haqami tūviwhq, Pharaoh tiat māna put wikqe, put nēnem wuñwna. ²² Noqw Moses Egypt epeq sinmuy hihta wuwantuwiyamuy añ sohsok tuwi'tage, a'nō lay'taqat lavayi'ta, pu hintsakpit'a. ²³ Noqw pam lōp sunat yahsañwni'kañw, pas nāp sinomuy, Israel-sinmuy, amumi kurs pohtaniqey unañwti. ²⁴ Noqw suhka qanhintsahsaníwhq, pam túwahqe eñem lavayhti; nihqe eñem nāoyhqe Egypt-sinot nīna. ²⁵ Suhpan as God put ahpiy put sinomuyatuy ayo óyaniqat puma māmatsyaniqat pam wūwaqe öviy'o. Noqw puma qa māmatsya. ²⁶ Pu qavonvaqw hakim nāyawhqw, pam amumi pítuhqe as piw pumuy nāmi pōhiknaniqey wūwaqe amumi pañqawu: Soh, tāqatu, uma nātupkomu; ya uma hinoqw nāyuyuyhna? ²⁷ Noqw sinosñway qanhintsahsanqa Moses ayo naatsqōqna pañqawkañwo: Ya hak un itamumi moñwtavi? Puyaw hak un itamuy hin yukunaniqat aw un tavi? ²⁸ Ya um tāvok Egypt-sinot nīnaqe, nuy piw nīnaniqe öviy'o? ²⁹ Yan pam hiñqawhqw, pahsat pu Moses Egypt añqw wāyaqe, Madian-tutskwat ep qatuptu; nihqe pam pep lōqmuy tiyotuy tímuy'va. ³⁰ Noqw lōp sunat yahsañwuy añ ruhpaq, pep pu' qayēsiwhpuve tūkwit Sinat ep Tutuyqawhqw hoñviayaat himutskit uwiwitaqat añqw put aw mātakti. ³¹ Noqw Moses put túwahqe, pep himu hintaqat aw wūwantaqe, as aw tātayniqe, öviy aw nakwsuqw, Tutuyqawhqw tōnaat put aw pañqawu: ³² Nu hapi umunamuy aw yantaqaam God, Abraham aw yantaqaata, pu Isaac, pu Jacob aw yantaqaamu. Pahsat pu Moses tsawnaqe tururuykuqe, kurs hin aw tātayni. ³³ Pahsat pu Tutuyqawhqa put aw pañqawu: Um uhtotsiy óyani, taq um pas hihta ep wunu. ³⁴ Pay nu pas Egypt epeq isinmuy okiwhinyuñqat antsa yori; pu nu pumuy eykitotaqw navota. Nihqe nu pumuy put añqw qenivo oyaniqe öviy hāwi. Noqw taa, nu un Egypt aqw hōnani. ³⁵ It Moses hapi ura puma qanānakwhaqe aw pañqaqwa: Ya hak un itamumi moñwtavi? Puyaw hak un itamuy hin yukunaniqat aw un tavi? Ura kitota. Noqw pay God put moñwtavi; piw pam sinomuyatuy amumi put ayata, pam hoñviayat himutskit añqw put aw mātaqtiqat māyat ahpiy pumuy ayo öoyniqat öviy'o. ³⁶ Pam hapi Egypt epeq hīhihta kātataypit hihta tuawi'yūñqat tumaltat, pumuy pañqw ipwa, pu patuphat Pālañpu yan mātsiwhqat añqee, pu qayēsiwhpuvee, lōp sunat yahsañwuy añ'a. ³⁷ I' Moses hapi ura Israel-sinmuy amumi pañqawu: God Umuhutuyqawhqa umuhsinomuy amuñaqw umuñem lavay'ayat wunuptsinani, nuy hímuniñqat pan'i; uma put aw tūqayyuñwni. ³⁸ I' hapi qayesiwhpuve tsovawtaqamuy amumum hinnuma, pu tūkwit Sinat epeq put aw yuaaykuqat hoñviayat ámuma, pu itanamuy amumuma. I' hapi hak taytaqat lavayit itamumi mātapniqey öviy put makiwa. ³⁹ Noqw itanam put aw qa tuqayvastotaniqey nānawaknaqe, put nahpiy ayo tūvayaqe, unañwpeq ahoy Egypt aw namtōkyā; ⁴⁰ Nihqe Aaron aw pañqaqwa: Itamuy hihtuy amumi yanyuñwniqamuy itamuñem yukuhtaa; noqw puma itamupyeve hinwisni. Pay pi itamuy Egypt añqw nōñaknaqa

Moses kurs haqamii, kitota. ⁴¹ Nihqe ép puma wakashoyat yukuyaqe, wutsit aw hom'ooyyakahkañw, nāp may akw hihta tumaltotaqey ep hahlayya. ⁴² Pahsat pu God pumuy amuñaqw ayo namtökqe, òvaye hihtuy qaan'ewakw hintaqamuy amumi nāwakinwisniqat aw pumuy mātavi; pay pi ura God lavay'aymuyatuy pēniyamuy añ yan pey'ta: Ya pas antsa pay uma lōp sunat yahsañwuy añ qayēsiwhpuve inumi hihtuy qōyankahkañw, hom'ooyya, uma Israel-sinomu? ⁴³ Qa hin'i; uma Moloch mōtsápkiyat yawnumya, pu aw umuhyantaqay Remphan sōhuyata; uma hihtuy pumuy amún sosniwyaqamuy yukuhtota amumi nāwakintotaniqe òviy'o. Noqw òviy nu umuy Babylon yupqōymi q tsamni, yan'i. ⁴⁴ Itanam pi ura qayēsiwhpuve hihta tuawi'taqat mōtsápkit pasiwyuñwa, hin pam Moses aw tutaptaqat pan'i. Nihqe ura Moses aw pañqawu pam hin yukiwtaqat aw yórikqey pan put yúkuniqata. ⁴⁵ Noqw pu amuñk itanam Joshuat* amum hīhihtuy sinmuy tutskwayamuy kwahanayaqe, ep put kwusivaya, ura God itanamuy amupyeye pumuy haqami lālayi; noqw mōtsápkihu David qatsiyat aw pahsavo pep wunu. ⁴⁶ Noqw pam God añqw paañwaniwhq, as Jacob aw yantaqayat God eñem kītaniqey unañwti. ⁴⁷ Noqw Solomon hapi put eñem kīta. ⁴⁸ Noqw pu pas Sus'oveqnihq kīkihut sinmuy māyamuy akw yukiltoti qat qa añ qatu; pi ura God lavay'ayay ahpiy pañqawu: ⁴⁹ Oveqatsi imoñw'atsvewa, pu tūwaqatsi iwuwukpi. Ya uma inuñem kīhut yukuyani? kita Tutuyqawhqa. Ya sen nu pep nāsuñwnani? ⁵⁰ Ya ñi himu qa sohsoy imay akw yuk-ilti? ⁵¹ Is uma hihtu qa nōyaltotiñwuqamu, a'nō unañway'yuñqamu, pu naqsöp'iwyuñqamu! uma sutsep Qahováriwtaqat Hikwsit aw rohomnumya; uma umunamuy hinyuñqw amunyūñwa. ⁵² Ya umunam God lavay'aymuyatuy hihtawat qa okiwsasna? Pu ura hak Súantaqa pituniqat hakim añwu pay lavayhtoti qamuy puma qōqya; noqw yepehaq uma put nuhtumi mātapyaqe nīnaya. ⁵³ Uma as òveqatsit añqw hoñvia'yatuy amuhpiy tutavot òmahtotakañw, qa añ hinwisa, kita.

The Stoning of Stephen

⁵⁴ Noqw puma it nanaptaqe, pavan pas unañwso'qe, tamay ñuritota. ⁵⁵ Noqw pam Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwkañw òveqatsit aqwhaqami taytaqe, God lolmat tālawñwayat-nikañw pu Jesus God putvaye wunuqwu tuwa; ⁵⁶ Nihqe pañqawu: Meh, nu òveqatsit aw hōtsiltiqw tuwa; noqw Sinot Tiat God putvaye wunu. ⁵⁷ Pahsat pu puma a'nō hiñqawkahkañw, naqvuy útatat, sūsaq put aw yuhtukqe, ⁵⁸ Put kīnaqwa haqami tūvayaqe, tatatupya. Noqw put ehpewi hiñqawaqam hakiy puhuwuñwiwtaqat Saul yan mātsiwhqat kukniq yuwsiy o'ya. ⁵⁹ Noqw puma Stephen tatatupyaqw, pam God aw okiw taqa'nanwtiqe pañqawu: Tutuyqawhqa Jesus, um okiw ihikwsiy kwusuni, kita. ⁶⁰ Pu pam tamōtswunuptuqe, pas tōnay añqe' pañqawu: Tutuyqawhqa, um okiw it qaanhtiput pumuy qa tukopnani, kita. Yan pam lavayhtit mōki.

8

Saul Persecutes the Church

¹ Noqw puma put nīnantotaqw, Saul amún unañway'ta. Noqw put tāwat ep Jerusalem epeq Jesus aw tōnawtaqamuy amumi qaan'ewakw hintsaktivayaqe, pumuy okiwsahsantivaya. Noqw puma sohsoyam Judeat,

* 7:45 Pam Greek-sinmuy amuhkwa Jesus.

pu Samariat an̄ ahsupoq hāhaqe' ahtsavalya, pay ima ayaiwyuñqam-sa qe'ya. ² Noqw hakim unañwvastahtaqt Stephen haqami taviwisqe, okiw put ep a'nō tsaykita. ³ Noqw tuwat Saul Jesus aw tōnawtaqamuy amumi hintsaktivaqe, sohsovik kīnawit papkinuma, nihqe tahtaqtuy, pu momoyumuy sivikimi lōlōkinlawhqe, tañatima.

The Gospel Preached in Samaria

⁴ Noqw òviy an̄qe' ahtsavalyaqam sohsovik nuhtumi lavayit yuaatota. ⁵ Pahsat pu Philip Samariat ep wuhkokitsokit aqwnihqe, nuhtumi Christ yuaata. ⁶ Noqw pam hihta yuaataqw, sinom aw tūqaykahkañw sun unañway put aw unañwtavi'yuñwa, hihta kātatayhpit supsiwyuñqat hintsakqat aw taykahkañwo, ⁷ Pas qalomāhikhsim pumuy akw tuyqawiwyuñqamuy kaysiwhqamuy amuñaqw a'nō hiñqawkahkañw, nōñantaqw òviy'o; pu kaysiwhqam amuhpa' qataytaqat tūtuyyaqam, pu qayaktaqam qalaptuya. ⁸ Noqw pep kitsókit ep sinom pas pavan hinhaqam hahlayya. ⁹ Noqw hak tāqa Simon yan mātsiwhqa pay hisat mohti pep kitsókit ep tuhisay hintsaki; nihqe Samariat ep sinmuy pas hintsani'ta; pas a'nō hīmuniqhēy anta. ¹⁰ Noqw sohsoyam put aw tūqayyuñwa, sushin'ewakw an̄qw suspavannihqat aqw pahsavoo, pañqawkahkañwo: I' tāqa God a'nō òqalaata, kitota; ¹¹ Nihqe puma put kaptsi'yuñwa, pam hisatñahaqaqw tuhisay akw pumuy hintsani'taqw òviy'o. ¹² Noqw Philip God moñwtunatyayat, pu Jesus Christ yuaataqw puma tūtuptsiwaqe, kūyit akw tuvoylatoti, tahtaqtu, pu momoyamu. ¹³ Noqw Simon tuwat pas nāp tuptsiwhqe, kūyit akw tuvoylatiwa; nihqe Philip amum hinnuma. Noqw pam hīhihta kātatayhpit hihta tuawi'yuñqat hintsakq aw taytaqe kātayta. ¹⁴ Noqw yaw Samariat ep sinom God lavayiyat kwusuyaqat ayaiwyuñqam Jerusalem epeq yesqam nanaptaqe, Peter John enañ pumuy amumiq hōnaya. ¹⁵ Noqw puma pumuy amumiqniqhē, puma Qahováriwtaqat Hikwsit kwusuyaniqat òviy amuñem nāwakna, ¹⁶ Pay nāt pam pumuy qa haqawat aw pituq w òviy'o, pay panis puma Tutuyqawhqtat natñwaniyat-sa an̄ kūyit akw tuvoylatoti. ¹⁷ Pahsat pu puma pumuy amumi may akw toñokq puma Qahováriwtaqat Hikwsit makiwya. ¹⁸ Noqw ayaiwtaqam hakiy aw may akw toñokq Qahováriwtaqat Hikwsit put aw noiwn̄wuqat Simon pan yórikqe pumuy sīvat āawna, ¹⁹ Pañqawkañwo: Uma piw nuy enañ it òqalat maqaww, nu hakiy aw imay akw toñokq pam Qahováriwtaqat Hikwsit makiwmantani. ²⁰ Noqw Peter put aw pañqawu: Pay nam uhsiva umum súlawhtii, God kuwahtipuat pay sīvat akw tuiwn̄wuqat um pan wūwantaqw òviy'o. ²¹ Um qa haqam it yantaqat ep qeni'ta, piw makiway'ta, pi uh'unañwa God atpīp qa súanta. ²² Oviy um it yan uhrukpanay an̄qw lasni; nen God aw nāwaknani; noqw hisnen uh'unañwpeq uhtunatyay qaantaqat ep ūmi pōhikiwni. ²³ Taq kurs um qanut a'nō tsīvot anta; um nukpantunatyat akw sóontsaniwta. ²⁴ Pahsat pu Simon lavayhtiqe pañqawu: Uma okiw inuñem Tutuyqawhqtat aw nāwaknani; noqw uma iit hihta lavayhtiqw, okiw pam qa himuwa inumi pītuni. ²⁵ Pu puma pas suyan hin navoti'taqey lavayhtit, Tutuyqawhqtat lavayiyat nuhtumi yuaaykut, ahoy Jerusalem aqw'a; nihqe Samariat ep hāhaqe' sinmuy kitsókiyamuy an̄ lomatuwawit yuaatima.

Philip and the Ethiopian Official

²⁶ Noqw Tutuyqawhqat hoñviayaat Philip aw pañqawu: Um wunuptut tātōqni, Jerusalem añqw Gazat aqw pōhut aqw'a, kita. Pam pañqe' qayēwiwa. ²⁷⁻²⁸ Noqw pam wunuptut aqw'a. Noqw meh, hak Ethiopiat añqw tāqa okiwlawniqe Jerusalem epeq pitumaqa pañqe' áhoynikañw, karētay añqw tsokiwma. Pam nōmaqtsit aw qa awiwa, Ethiopiat epeq sinmuy moñwíamuy wuhtit Candacet añqw öqalat qaöwívasiwnkañw, put sohsok hihta nukñwayat aw tunatyawta. Pu pam God lavay'ayayat Esaias pēniyat añ tūñwanma. ²⁹ Pahsat pu Hikwsi Philip aw pañqawu: Um pas awnen karētat ámunni, kita. ³⁰ Noqw öviy Philip put aw wárikqe, navotq pam God lavay'ayayat Esaias pēniyat añ tūñwanma. Noqw Philip put aw pañqawu: Ya um hihta añ tūñwanma qey mātisi'ta? ³¹ Noqw pam pañqawu: Pay kurs pi hin'i, hal pay hak pas nuy tutuqaynaqw-saa, pam kítahqe, Philip put aqw wūve', amum tsokiwmaniqat pam nāwakna. ³² Noqw tutuvenit añ haqe' yan pey'taqat pam añ tūñwanma: Kanēlo haqam nīniwniqey aw wíkiwhqat pam pan wíkiwa, pu mañat árilantaqat pam atpip qa hiñqawñwuniqw pan pam qa hiñqawu. ³³ Pam qa hímuniwhitiqw, eñem suan lavayiniqa ayo yukiwa; noqw hak sen put natkomuyatuy pohtoylani? Pi qatsiat tūwaqatsit añqw haqami hintsaniwa. ³⁴ Noqw nōmaqtsit aw qa awiwa Philip aw pañqawu: Taa, um as okiw nuy āawnani: Ya God lavay'ayaat hakiy yuaata, sen nāyuaata, sen pay hakiy pañqawu? ³⁵ Pahsat pu Philip lavayhtiqe, haqe' pan pey'taqat pahpiy yuaativa; nihqe put aw Jesus yuaata. ³⁶ Noqw puma ahpiy panmakañw haqami pāmi pitu; noqw nōmaqtsit aw qa awiwa pañqawu: Meh, yep pāhu; ya nu kūyit akw tuvoylatiwniqw himu nuy put aw uhtsi'tani? ³⁷ Noqw Philip pañqawu: Pay pi um pas sohsok uh'unañway akw tuptsiwe', panhtini, kita. Noqw pam lavayhtiqe pañqawu: Pay Jesus Christ God títatnihqat nu tuptsiwa. ³⁸ Pahsat pu pay karēta hāk huruhtiniqat pam pañqawu; noqw puma nāma pāmiq paki, Philip-niqw pu nōmaqtsit aw qa awiwa; noqw pam put kūyit akw tuyoylata. ³⁹ Noqw puma pānaqw yamakq, pahsat pay Tutuyqawhqat Hikwsiat Philip haqami wíki; noqw nōmaqtsit aw qa awiwa pāpu aw qa yori; nikañw pam pahpiy hahlayhkañw, nakwsu. ⁴⁰ Noqw Philip Azotus ep nātuwiwhqe, ahsupoq kitsókit añ lomatuwit yuaatinumkañw, Caesareat ep pitu.

9

The Conversion of Saul (Acts 22.6-16; 26.12-18)

¹ Noqw Saul nāt pas itsívuhikwiskañw, Tutuyqawhqat aw tuptsiwni'yunqamuy pavan pas hintsanniqey, pu pas qóyaniqey tunatyawkañw, God awwat susmohpeq moñwit aw'i; ² Nihqe Damascus ep añqe' tsotsvalkit añ sinmuy amumi put eñem pēnayaniqat nāwakna; noqw kurs pam hakimuy tahtaqtuy, sen momoymuy Jesus aw tuptsiwni'yunqamuy tuwe', pumuy somhtat, Jerusalem aqw tsamni. ³ Noqw öviy pam pañsoqnihqe, Damascus aw hayiñwnaqw, ónaqw tāla put ánan'ik suhtalawva; ⁴ Noqw pam tutskwami posqe, hakiy tōnayay navotq, put aw pañqawu: Saul, Saul, ya um hinoqw nuy okiwsahsana? ⁵ Noqw pam pañqawu: Ya um hak'i, Tutuyqawhqa? Noqw Tutuyqawhqa pañqawu: Nu Jesus, um nuy hapi okiwsahsana. Um sökwíkinpit aqw horarataqw, pam uñem anahaa. ⁶ Noqw pam tsawnaqe, tururutikañw,

pas hin unañway'kañw pañqawu: Tutuyqawhqa, noqw nu hinhtiniqat um nāwakna? Noqw Tutuyqawhqa put aw pañqawu: Um wunuptut, kīmini; noqw ason um hinhtiniqat uñ pep āawnayani. ⁷ Noqw tahtaqt put ámumyaqam qa hiñqawkahkañw añqe' hōñi; hakiy as tōnayat nanvotyakahkañw hakiy qa tuway'yuñwa. ⁸ Pahsat pu Saul tutskwañaqw wunuptuqe, as pōsiy púrukna, qa hihta tuwa; noqw puma put māyat ñuy'wisqe, Damascus ep wikvaya. ⁹ Noqw pam pāyis tālat añ kurs hin hihta túwani, piw qa nōsa, qa hīko. ¹⁰ Noqw hak tuptsiwni'taqa Ananias yan mātsiwhqa Damascus ep qatu. Noqw pam tuawyorikq, Tutuyqawhqa put aw pañqawu: Ananias, Noqw pam pañqawu: Yep nūu, Tutuyqawhqa. ¹¹ Noqw Tutuyqawhqa put aw pañqawu: Um wunuptut, Sūwipo kiskat yan mātsiwhqat awni; nen Judas kīyat ep hakiy Tarsus añqwnihqat Saul yan mātsiwhqat òviy tūvintani; taq meh, pam okiwlawu, ¹² Nihqe tuawyorikq hak tāqa Ananias yan mātsiwhqa ep pákihqe, put aw may akw toño pōsiy tālawnaniqat òviy'ò. ¹³ Pahsat pu Ananias lavayhtiqe pañqawu: Tutuyqawhqa, pas yaw i' tāqa Jerusalem epeq uhsinmuy okiwsahsanqat nu kaysiwhqamuy amuñaqw navota. ¹⁴ Noqw yaw pam yep uhnatñwaniy aw tatqa'nañwyaqamuy sohsokmuy somhtaniqey God awwat mohpeq momñwituy òqalat pasiwkañw pitu. ¹⁵ Noqw pay Tutuyqawhqa put aw pañqawu: Um awni, taq pam pas inamors'awiwa; pam qa-Jew-sinmuy, pu pas momñwituy-nikañw, pu Israel-sinmuy amumi inatñwaniy tūawmani. ¹⁶ Pu nāt pam inatñwaniy ep hīhihta añ qaan'ewakw okiwsaniwniqat nu put āawnani, kita. ¹⁷ Noqw òviy Ananias awnihqe, kīmi pákihqe, put aw may akw toñot, pañqawu: Itupko Saul, Tutuyqawhqa Jesus uñ añqaqwniqw ūmi mātaktiqa nuy añqw hōna, umuhposiy tālawnaniqat òviy'ò, pu Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwtaniqat òviy'ò. ¹⁸ Noqw pahsat pay himu nasiñwput antaqa put pōsiyat añqw lōhōkq, pam pōsiy tālawnaqe wunuptu; nihqe kūyit akw tuvoylatit, nōsqe, òqawhta.

Saul Preaches in Damascus

¹⁹ Pahsat pu Saul Damascus ep tuptsiwni'yuñqamuy amumum hihsavo qatu, ²⁰ Nihqe āpiy tsotsvalkiva i' Jesus God Tīatnihqat yuaatinuma. ²¹ Noqw sohsoyam put aw tūqayyuñqam hin kurs wūwantotaqe pañqaqwa: Ya qa i' Jerusalem epeq it natñwanit aw tatqa'nañwyaqamuy hovalaqe, hakimiy panyuñqamuy somhte' God awwat mohpeq momñwituy amumi tsamniqe òviy pew pitsíwta? kitota. ²² Noqw tuwat Saul pas suyhtsepñwat òqawi'maqe, Damascus ep Jew-sinmuy yumoñwaltaqe, pay Jesus pas antsa Christ-nihqat amumi mātaqlawu. ²³ Noqw òviy ahpiy wūyavotiqw, Jew-sinom put nīnayaniqey nanawinya. ²⁴ Nihqe puma put nīnayaniqey òviy tālō-nikañw, pu tōkilat añ hōhtsiwat aw tunatyawyuñwa. Noqw yaw puma put moqmani'yuñqw Saul navota. ²⁵ Pahsat pu tuptsiwni'yuñqam mīhikiwtaqw put tuhpelat añ tutsáyat akw hawnaya.

Saul in Jerusalem

²⁶ Noqw Saul Jerusalem epeq pítuhqe, as tuptsiwni'yuñqamuy amumtiniqey anhtiqw, puma sohsoyam put mamqasyaqe, pam pas antsa tuptsiwni'taqat qa tūtuptsiwa. ²⁷ Noqw Barnabas put aw unañwtaqqe, ayaiwyuñqamuy amumi put wikva; nihqe hin pam Damascus aqwniqw, Tutuyqawhqa put aw namtaknaqe, put aw yuaaykuqat pam pumuy āawna, pu hin Paul Damascus epeq qa tuhtuskañw, Jesus natñwaniyat añ

nuhtumi yuaataqata. (Noqw pep pu' puma put kwusuya.) ²⁸ Noqw Paul Jerusalem epeq pumuy amumum hinnunqge, ²⁹ Qa tuhtuskañw Tutuyqawhqat Jesus natñwaniyat añ nuhtumi yuaata; nihqe Greek-sinmuy amuhkwa yuaatotaqamuy amumum put ep nāñwuy'taqw puma put nīnayaniqey tunatyawyuñwa. ³⁰ Noqw tuptsiwni'yuñqam put nanaptaqe, Caesareat aqw put wikyaqe pañqaw put Tarsus aqw taviya. ³¹ Pahsat pu Jesus aw tōnawtaqam Judeat, pu Galileet, pu Samariat añ ahsupoq yesqam suyan unañwtotiqe, öqawhtota; nihqe Tutuyqawhqat kaptsi'kahkañw wūhaq'iwma, Qahováriwtaqa Hikwsi amumi unañwtapq'ö.

Peter in Lydda and Joppa

³² Noqw Peter añqe' sohsovik nakwsuqe, Lyddat epeq God sinomuyatuy amumi hāwi. ³³ Nihqe pepeq pam hakiy tāqat Aeneas yan mātisiwhqat tuwa, put hakiy ahpā qa taytaqw, pam okiw nanal yahsañwuy añ tuyhqatsi. ³⁴ Noqw Peter put aw pañqawu: Aeneas, Jesus Christ un galaptsina. Wunuptut, uh'ahpay tsovalaa, kita. Noqw pahsat pay pam wunuptu. ³⁵ Noqw sohsoyam Lyddat pu Saron ep ki'yuñqam put aw yórikyaqe Tutuyqawhqat awwat lasya. ³⁶ Noqw hak Joppat ep tuptsiwni'taqa Tabitha yan mātisiwa, pam Dorcas (Tsöviwmana) i'nihqe pam'i. Noqw i' hak wuhti lolmat tumalay'ta, pu hihihita akw tūvaañwanta. ³⁷ Noqw pam ephaqam tütuyhtiqe möki; noqw puma put pāhomyaqe tupatsveq taviya. ³⁸ Noqw pay pi Lydda Joppat áhayhpo; noqw yaw Peter pep qátuhqat tuptsiwni'yuñqam nanaptaqe, hakimuy löqmuy tāqatuy pañso ayatotaqw, pam qa söwunit, pumuy amuminiqat puma nāwakna. ³⁹ Pahsat pu Peter nakwsuqe, pumuy amumuma. Noqw öviy pam pituqw, puma put tupatsmiq wupnaya; noqw sohsoyam koñnanalvut okiw put aqlap hoñqe, tsaykikahkañw nāt Dorcas pumuy amumum qátuhqe kwakwsat, pu yūyuwsit yukuhtaqaq puma put aw matamintota. ⁴⁰ Noqw pay Peter pumuy sohsoymuy pañqaw ipwat, tamötswunuptut nāwakna; nit pahsat put tokoyat aw namtökt pañqawu: Tabitha, qatuptuu. Noqw pam pōsiy púruknaqe, Peter túwahqe, pahsat qatuptu. ⁴¹ Noqw pam put aw māvuyaltiqe, wunuptsinaqe, God sinomuyatuy koñnanalvutuy enañ wāñwayhqe, pumuy put āawna, kurs pam taytaq'ö. ⁴² Noqw i' yantaqa Joppat añ ahsupoq nanaptiwhq, kaysiwhqam Tutuyqawhqat aw tütuptsiwa. ⁴³ Noqw Peter Joppat ep hakiy pūvukat pōhiwantaqaq Simon amum wūhakis qatu.

10

Peter and Cornelius

¹ Noqw hak tāqa Cornelius yan mātisiwhqa, tsivót-sikip sunat solāwamuy Italian-sínomu yan tūñwantiwyaqamuy amumi moñwi, Caesareat ep ki'ta. ² Pam hak pās unañway qatu; noqw sohsoyam timat put amum God kaptsi'yuñwa; pu pam hihta himuy akw sinmuy paañwankañw, sutsep God aw nāwakinma. ³ Pam hak tāwat atvelpeniqwhaqam pas suyan tūawtaqw, God hoñviayaat put aw pákihqe, aw pañqawu: Cornelius. ⁴ Noqw pam put aw yórikqe, tsawnage, pañqawu: Ya hímuu, Tutuyqawhqa? Noqw pam put aw pañqawu: Uhnawakinpi, pu uhnuoktutmala ömi yayvaniwhq, God put soon suhtokni. ⁵ Noqw öviy um hakimuy tah-taqtuy Joppat aqw ayataqw, hakiy Simon, Peter yan piw mātisiwhqat, wāñwayyani. ⁶ Pam hakiy pūvukat pōhiwantaqaq Simon amum qatuqw, put

kīat pātuwaqatsit qalaveq wunu. Ason pam hin hintaniqat ūmi pañqawni. ⁷ Pu ōviy hoñviaya Cornelius aw yuaaykuqa ahpiyniqw, pam lōqmuy kiy ep tumal'aymuy wánwayi, pu solāwam put enem hihtayaniqe susep aw maqaptsi'yuñqamuy amuñaqw hak God kaptsi'taqat solāwa piwu. ⁸ Nihqe pam pumuy sohsok iit āawnat, Joppat aqw hōna. ⁹ Noqw qavoñvaqw puma aqwyaqe, kimi hayiñwni'wisq, Peter nāwaknaniqe tāwanasave kits'omiq wūvi. ¹⁰ Noqw pas pam tsōnmokqe, as hihta nōsniqey antaqw, nāto novalalwaqw, pam pay sawitoqwhinhti; ¹¹ Nihqe ōmi hōtsíltiqw tuwaqw, añqw himu wuyaqmōtsapueway nālōvaq tsukeveq som'iwkañw put aw hawtoqe, tutskwami hāwi. ¹² Noqw sohsoy hihtu tūwaqatsit añ nālōq hokay'yuñqam put ep íniwyuñwa, pu tūtuvosiptu, pu hihtu hoyoyot-inumyaqam piwu, pu masay'yuñqamu. ¹³ Noqw hakiy tōnaat put aw pañqawu: Wunuptuu, Peter, um qōye' nōsni. ¹⁴ Noqw Peter pañqawu: Sóoni, Tutuyqawhqa; taq nu qa haq hihta pay qa pas hihtanihqat, pu qa powaiwtaqat nōsa. ¹⁵ Noqw hakiy tōnaat piw put aw pañqawu: God hihta powataqw, pam pay qa pas hímunihqat um qa pañqawni. ¹⁶ Noqw i' pāyis panhtiqw, himu mōtsápueway ahoy ōmiq haqami wūvi. ¹⁷ Noqw Peter hihta tuawyorikqey mātaq kurs pam hímunihqat pan wūwantaqw, ima tahtaqt Cornelius añqw ayatiwyaqam Simon haqam ki'taqat hakimuy tūviñtotaqe, ihkaqe nōyaknit aw hōtsíwhpeq hōñi, ¹⁸ Nihqe sen hak Simon, Peter yan piw mātsiwhqat, pep qátuhqat tūviñlalwa. ¹⁹ Noqw nāt Peter tuawyorikiy añ wūwantaqw, Qahováriwtaqa Hikwsi put aw pañqawu: Meh, hakim pahyom tahtaqt uñ hepnumya. ²⁰ Oviy um wunuptut hāwe', amumumni qa hin wūwankañwo; pay nu pumuy añqw hōna. ²¹ Pahsat pu Peter hakimuy Cornelius añqw put aw ayatiwyaqamuy amumi hawqe, pañqawu: Taay, pay uma nuy hepnumya; sen hihta ōviy uma ōki. ²² Noqw puma pañqaqwa: I' Cornelius tsivót-sikip súnatnihqamuy solāwamuy amumi moñwi God añqw hoñviayat pas hímunihqat ahpiy navota, yaw pam uñ kiy aw wánwaye', uñ hin lavayhtiqw, put aw tūqaytaniqat hoñviaya put aw pañqawu. Pam tāqa súanta, pu God kaptsi'ta, pu Jew-sinmuy sohsokmuy amuhpiy aw lomanavotiwta. ²³ Pahsat pu pam pumuy tañataqe pās oya; pu qavoñvaqw pumuy amumum aqw'a; noqw haqawat tuptsiwni'yuñqam Joppat añqw put ámumya. ²⁴ Pu ōviy qavoñvaqw puma Caesareat ep ōki. Noqw Cornelius pumuy nuhtaytaqe, kurs sinomuy-nikañw pu añ pas kwatsmuy tsovala. ²⁵ Noqw Peter aw pakitoqw, Cornelius ahsawvaqe, atpipo tamōtsuwunuptut, pas put hihtata. ²⁶ Noqw pay Peter put wunuptsina, pañqawkañwo: Wunuptuu, pay nu piw un sino. ²⁷ Pu ōviy pam put amum yuaatakañw, aw pakiqw, sinom kaysiwhqam tsovawta. ²⁸ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pay pi uma navoti'yuñqw, soon as hak Jew-sínonikañw ayam supwat hihtuy sinmuy amu'puñalñwu, piw amuminiñwu. Noqw pay nu' qa hakiy pay qa hímunihqat, pu qa powaiwtaqat pañqawlwniqat God inumi pañqawu. ²⁹ Noqw ōviy nu qa rohomnumt, panis nuy wiktamayaqw, pay nu añq'ō; noqw hinoqw pi uma nuy wánwayya? ³⁰ Noqw Cornelius pañqawu: Nālōtok nu pew pahsavohaqam napwalni'taqe, tāwat atvelpetiqw nu ikiy ep nāwaknaqw, hak tāqa talqaqsalqat yuwsí'kañw inutpip wunuptu; ³¹ Nihqe pañqawu: Cornelius, uhnawakinpi navotniwa; noqw God soon uhnuoktutmalay suhtokni. ³² Um ōviy Joppat aqw hakimuy ayataqw, hakiy Simon, Peter yan piw mātsiwhqat, wánwayyani. Pam hakiy pūvukat

pöhiwantaqat kīyat ep qatu, pātuwaqatsit qalaveq'a; ason pam pite', ūmi hin lavayhtini, kita. ³³Noqw ōviy nu qa sōwunit uñ wánwayi; noqw um súanhtiye pitu. Noqw ōviy hapi itam sohsoyam yep God atpip yēse, hin pam ūmi tutaptaqat sohsok nanaptaniqee.

Peter's Speech

³⁴Pahsat pu Peter lavayhtiye pañqawu: Pay kurs pas suyan God qa sinonuiña. ³⁵Pay kurs pas sohsokmuy hihtuy sinmuy amuñaqw hak haqam put kaptsi'kañw súanhinmaqa put aw súantañwu. ³⁶God hapi Israel-sinmuy amumi lavayiy távihqe, Jesus Christ ahpiy namivöhikiwuy yuaata. (Pam hapi sohsokmuy amumi tutuyqawi.) ³⁷Pay uma put lavayit navoti'yuñwa. Ura John küyit akw tuvoylatiwyaniqat nuhtumi yuaataqw, pahpiy pam lavayiy Galileet añqw hoyoyokukañw, Judeat añ ahsupoq yuaatiwa. ³⁸Ura God Nazareth añqw tāqat Jesus Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuvoylataqe öqalmaqa. Ura pam sinmuy amuhpa' lolmat tumalay'numa, pu Nukpanat ahpiy sóon'iwyuñqamuy sohsokmuy powa-tima, God put amumniqw ōviy'o. ³⁹Noqw pam Jew-sinmuy tutskwayamuy epnikañw, pu Jerusalem epeq hihta tumaltaqat itam hapi sohsok aw yóriki'yuñqe, navoti'yuñwa; noqw pay sinom himutskit ep put hahyaqe nīnaya. ⁴⁰Noqw God pāyis talqat ep put ahoy tātaynaqe, put susmatakpupa mahtakna, ⁴¹Nikañw pay qa sohsokmuy sinmuy amumii, pay hakimuy añwu pay God namorstaqey pumuy amumii, itam put tuawi'yuñwiniqat ōviy'o. Noqw itam put mokiwuy añqw ahoy tātayhqat atsva put amum nōnova, pu hikwya. ⁴²Noqw yaw itam sinmuy amumi put yuaatotaniqat pam itamuy ayata, pay yaw pas pam imuy yesqamuy, pu so'pumuy hinwat yukunaniqey God ahpiy aw taviwhqat itam yuaatotaniqata. ⁴³Noqw put hapi sohsoyam God lavay'aymat yuaatotataqe pañqaqwa, yaw hak put aw tupsihq, put qaanhטיפuat Jesus natñwaniyat akw put ahpiy ayo yukiwmantani.

The Gentiles Receive the Holy Spirit

⁴⁴Noqw nāt Peter yan yuaataqw, pay Qahováriwtaqa Hikwsi lavayit nanaptaqamuy sohsokmuy amumi pitu. ⁴⁵Noqw Jew- sinmuy amuñaqw tuptsiwni'yuñqam Peter amum ökihqam hin kurs wūwaya, Qahováriwtaqa Hikwsi qa-Jew-sinmuy amumi enañ noiwhq'ö. ⁴⁶Puma hīhihtuy sinmuy amuhkwa yuaatotataqe, God pas hihtalalwaqw amumi tūqayyuñqee. Pahsat pu Peter lavayhtiye pañqawu: ⁴⁷Ya hak imuy küyit akw tuvoylatiwyaniqw imuy amumi u'tani? Pay pi puma piw itamun Qahováriwtaqat Hikwsit makiwya. ⁴⁸Pu puma Tutuyqawhqat natñwaniyat añ küyit akw tuvoylatotiniqat pam amumi pañqawu. Pahsat pu pam hihsavo pumuy amumum qátuniqat puma put aw nānawakna.

11

Peter's Report to the Church at Jerusalem

¹Noqw yaw qa-Jew-sinom nuhtum God lavayiyat kwusuyaqat ayai-wyuñqam, tuptsiwni'yuñqamuy amumum Judeat ep yesqam nanapta. ²Noqw Peter Jerusalem aqwniqw, Jew- sinmuy amuñaqw tuptsiwni'yuñqam put aqw hiñqaqwaqe, ³Pañqaqwa: Yaw um qa-Jew-sinmuy amumi pákihqe, amumum nōsa. ⁴Noqw Peter pumuy amumi lavayhtiye, añqaqw hin hiniwhitiqat nānañk pasiwtaqat pumuy amumi tuawi'taqe, pañqawu: ⁵Ura nu kitsókit Joppat ep qátukañw nāwakna;

nihqe nu sawitoqhinhtiqe tuawyorikq, himu wuyaqmötsaput antaqa tsutskuy epeq sómiwkañw ðñaqw hawtoqe, pas inumi pitu. ⁶ Noqw nu aw yórikqe, pás tátayhq, pi túwaqatsit ep hihtu popkot nālôq hokay'yuñqam put ep iniwyuñwa, pu tütuvostiptu, pu hihtu hoyoyotinumyaqamu, pu masay'yuñqamu. ⁷ Noqw nu hakiy tónayat navotq inumi pañqawu: Wunuptuu, Peter, um qóye' nösni. ⁸ Noqw nu pañqawu: Sóoni, Tutuyqawhqa; taq nu qa haq hihta pay nāp hihta, pu qa powaiwtaqat nōsa. ⁹ Noqw ðveqatsit añqw hakiy tónaat inumi piw pañqawu: God hihta powataqw, pay pam qa pas hímunihqat um qa pañqawni. ¹⁰ Noqw pāyis panhtiqw, pay sohsoy piw ðmiq lánakniwa. ¹¹ Noqw pahsat pay kurs hakim pahyom tahtaqt Caesareat añqw inumi ayatiwyaqam nuy haqam kīve qátuhqat ep öki. ¹² Noqw pay nu qa hin wūwankañw, pumuy amumumniqat Qahováriwtaqa Hikwsi inumi pañqawu. Noqw ima navay tuptsiwni'yuñqam inumum aqwya; noqw itam táqat kíyat aw yuña. ¹³ Noqw yaw pam kiy ep hoñviayat aw yorikq, yaw pam wunukañw, put aw pañqawhqat itamuy āawna. Um hakimuy tahtaqtuy Joppat aqw ayataqw, hakiy Simon, Peter yan piw mātsiwhqat, wánwayyani. ¹⁴ Ason pam un lavayit āawnaqw, um put akw ayo yámakni, um'i, pu uhtimu, yaw hoñviaya put aw kita. ¹⁵ Noqw nu yuaatitawq, pay Qahováriwtaqa Hikwsi pumuy amumi pitu, ura mohti itamumi pítuhqey pan'i. ¹⁶ Noqw pahsat pu nu Tutuyqawhqat lavayiat u'na, ura itamumi pañqawu: Pay as pi John pas antsa kūyit akw tütuvoylalu; nikañw uma hapi nāt it Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuvoylatiwayani. ¹⁷ Noqw puma Tutuyqawhqat Jesus Christ aw tütuptsiwaqw, pep God hin itamuy put máqahqey, pay pan piw pumuy put maqa. Noqw ya nu hak hímunihqe God aw rohomnumni? ¹⁸ Noqw puma it nanaptaqe, pay qa hiñqaqwaqe, God pas hihtatotaqe, pañqaqwa: Noqw yaw kurs qa-Jew-sinom nāp tunatyay añqw lasye' yesniqat God piw amuñem pan yuku.

The Church at Antioch

¹⁹ Noqw hakim Stephen nīniwhqat ahpiy tūokiwsahsantivayaqw añqe' ahtsavalayaqam Phenicet aqw pahsavo öki, pu Cyprus aqw'a, pu Antioch aqw'a, nihqe pay Jew-sinmuy-sa amumi lavayit yuaatiwisa. ²⁰ Noqw pumuy amuñaqw haqawat tahtaqt Cyprus añqwa, pu Cyrenet añq'ö; noqw puma Antioch epeq ökihqe, hakimuy Greek-sinmuy amumi yuaaykuyaqe, Tutuyqawhqat Jesus lavayta. ²¹ Noqw Tutuyqawhqat öqalaat pumuy amumumniqw, öviy kaysiwhqam tütuptsiwaqe, Tutuyqawhqat awwat lasya. ²² Noqw Jerusalem epeq Jesus aw tónawtaqam it nanaptaqe, puma Barnabas Antioch aqw hōnaya. ²³ Noqw pam epeq pítuqw, kurs God núokwaat pumuy amuhpa' tumalay'taqw, pam pan yórikqe, hahlayhtiqe, pas puma unaññaqw su'qawkañw Tutuyqawhqat aw hūrs'iwyuñwniqat pumuy öqalanta. ²⁴ Pam hak tāqa lolma, nihqe Qahováriwtaqat Hikwsit akw pás tuyqawiwta, pu qapēvewnit akw'a; noqw kaysiwhqam Tutuyqawhqat awwat sinototi. ²⁵ Pahsat pu Barnabas Saul heptoqe Tarsust aqw'a. ²⁶ Pu öviy pam put túwahqe Antioch ep wikva. Noqw pantaqat atsve puma Jesus aw tónawtaqamuy amumum sūk wahañwuy añ pep tsotsvalqe, kaysiwhqamuy sinmuy tutuqayna. Noqw tuptsiwni'yuñqam Antioch epeq susmohti Christian-sinom yan tūñwantiwya. ²⁷ Noqw ephaqam hakim God lavay'aymat Jerusalem añqwaqe, Antioch epeq öki. ²⁸ Noqw

pumuy amuñaqw haqawa Agabus yan mäsiwhqa wunuptuqe, yaw tūwaqatsit añ ahsupoq wukotsönöstiniqat Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy pañqawu. Noqw pam pantaqa hakiy Claudius Caesar moñw'iwtaqat paniwhti. ²⁹ Pahsat pu tuptsiwni'yuñqam tuptsiwni'yuñqamuy Judeat epeq ki'yuñqamuy amumiq paañwnit o'yaniqey unañwtoti; hak hin hihta tuway'nume' pan hihta kuwahtimantani. ³⁰ Nihqe öviy puma panhtotiqe, Barnabas-nikañw, pu Saul pumuy añ pepeq wukw'a'yatuy amumiq put o'ya.

12

More Persecution

¹ Noqw ephaqam moñwi Herod Jesus aw tōnawtaqamuy haqawatuy hintsanniqe amumi may'ta, ² Nihqe pam John pāvayat James sipwuvah-pit akw nīna. ³ Noqw kurs pam panhtiqe, Jew-sinmuy unañwve hinhtiqey navotqe, pahsat piw Peter ñuaniqey anhti. (Noqw qapekén'oyiwput ep nōviwniqat aw pitsíwiwta.) ⁴ Pu öviy pam put núahqe, sivikimi pánahqe, solāwamuy nālöp nānalöqmuy tōnawtaqamuy amumi put mātavi, put tūtuwalaniqat öviy'o, ason pay pas Amutsva Yūmosanihqat ep nōviwniqat yukiltiqw, pep pu sinmuy amumi put hóroknaniqey tunatyawtaqee. ⁵ Noqw öviy puma Peter sivikive pani'yuñwa. Noqw Jesus aw tōnawtaqam put eñem God aw nāwakintotaqe qa nātusi'yuñwa.

Peter Set Free from Prison

⁶ Pu Herod qāvo put hóroknaniqey ep mihiqw, Peter lōqmuy sivanamiqlölöt akw sómiwkañw lōqmuy solāwatuy amuhtsava pūwi; noqw tuwalan'a'yat ihpaq tūtuwala. ⁷ Noqw meh, Tutuyqawhqat hoñviayaat pituqw, sivikive sohsovik tālawva; noqw pam Peter sutsñaqwat pálaknaqe, put tātaynat, aw pañqawu: Suqtuptuu. Noqw sivanamiqlölö put māyat añqw lōhö. ⁸ Noqw hoñviaya put aw pañqawu: Kwewhtat totsvakii; noqw pam panhti. Pu pam pañqawu: Um usihtat, inuñkni. ⁹ Noqw pam yámaqke put añk'i; nihqe pay pas antsa hoñviaya put pantsanhqat pam qa suyan navoti'ma; suhpan pay tūawtaqey pam wūwanma. ¹⁰ Noqw puma mohpeq tūwalaqamuy-nikañw pu amuñk tūwalaqamuy amuhpiy ruhpaqke, kīmi hötsíwat aqw sivauutspit aw pituqw, pam nāp amumi hötsílti. Noqw pam pañqw yámaqke, haqe' kiskat añ yamakq, pahsat pu hoñviaya put añqw ahpiy'o. ¹¹ Noqw Peter suyan unañwtiqe pañqawu: Pu' hapi nu pas suyan navoti'taqw, pay kurs pas antsa Tutuyqawhqat hoñviayay ayataqe, nuy Herod māyat añqw ayo tavi, pu Jew-sinom nuy hintsatsnayaniqey tunatyawyuñqat añq'ö. ¹² Pu öviy pam it añ pās wūwaqe, pahsat pu hakiy John, Mark yan piw mäsiwhqat yuyat Maryt kīyat aw'i, noqw kaysiwhqam pep tsovawkañw nānawakna. ¹³ Noqw Peter ihkaqe ñöyakiwtaqat ep hötsíwat aw pōññöykinaqw, hak māna Rhoda yan mäsiwhqa put aqw kuyvato. ¹⁴ Nihqe pam Peter tōnayay māmatsqe, pas hin unañwtiqe aqw qa hōtat, ahpami wárikqe, Peter hötsíwhpeq wūnuhqat pumuy āawna. ¹⁵ Noqw puma aw pañqawu: Um qa navoti'numa. Noqw pam qatūqaykañw, pas antsa Peter pep wūnuhqat amumi pañqawu. Noqw pahsat puma pañqawu: Pay soon qa put tumalay'maqa hoñviayani. ¹⁶ Noqw pas Peter pōññöytoynaqw, öviy puma aqw hōtayaqe, put aw tātayaqe, pas hin unañwtoti. ¹⁷ Noqw pay puma qa hiñqaqwaniqat pam amumi māmasaqw, pahsat pu Tutuyqawhqat hin put

sivikiñaqw hóroknaqat pam pumuy amumi lalvaya; nihqe pañqawu: Uma iit yantaqat James aw tūawwisni, pu tuptsiwni'yunqamuy amumii, kita; nit pañqw ahpiynihqe haqamiwat aw'i. ¹⁸ Pu òviy panis tálawvaqw, pas solāwam hin unānwtoti, Peter kurs haqaminiqw òviy'o. ¹⁹ Noqw as Herod put hept, qa tūwahqe tūtuwalaqamuy amumi put ep hēva; nihqe pay pas puma so'niqat pañqawu. Panhtit pam Judeat añqw Caesareat aqwnihqe, pepeq huruhti.

The Death of Herod

²⁰ Noqw Herod Tyre-nikañw pu Sidon ep sinmuy amumi hihta ep qayan unañway'ta; noqw puma sun unañway put aw òkihqe, hakiy pas moñwit tumalay'taqat Blastus yan mātsiwhqat pan unañwtoynayaqe, puma nānami qahin unañway'yuñwniqat moñwit aw nānawakna, puma pep tutskwat ep sinom moñwit tutskwat añqw nōnovaqe òviy'o. ²¹ Noqw hisat aw talōnvaqw, Herod pavan pas moñwyuusi'kañw moñw'atsveway ep qatuptuge, pahsat pu sinmuy amumi pavan pas lavayhtuwiy pan yuaayku. ²² Noqw sinom sáakmaqe pañqaqwa: Pas pam pavan hihta tōnaata, qa sínota. ²³ Noqw pahsat pay Tutuyqawhqt hoñviayaat put wuvahta, pam God qa hihtataqw òviy'o; noqw pam āvutiqe sūlawhti. ²⁴ Noqw tuwat God lavayiat òqawhtaqe, suyhtseñwat añqe' kúrukiwma. ²⁵ Noqw Barnabas Saul amum hin ayatiwhqey yúkuhqe, hakiy John, piw Mark yan mātsiwhqat wikkañw, Jerusalem añqw ahoy pitu.

13

Barnabas and Saul Chosen and Sent

¹ Noqw Antioch epeq Jesus aw tōnawtaqamuy amuñaqw hakim God lavay'aymat yēse, pu tūtutuqaynayaqamu, i' hak Barnabas, pu Simeon Niger yan tūñwantiwhqa, pu Cyrenet añqw hak Lucias; pu Manaen, Moñwi Herod amum wuñwqa; noqw Saul. ² Noqw nāt puma Tutuyqawhqt aw okiwlalwakahkañw, nānapwalaqw, Qahováriwtaqa Hikwsi amumi pañqawu: Nu Barnabas-nikañw pu Saul hihta tumalat aw pumuy wánwayhq, uma pumuy inuñem ayo taviyani. ³ Noqw puma nānapwalaqe, amuñem nānawaknat, pumuy qōtōmi matyawyat, pahpiy pumuy lālayya.

In Cyprus

⁴ Noqw òviy puma Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy ayatiwhqe, Seleuciat aw'i, nit pañqw pu pāvaqe Cyprus aqw'a. ⁵ Noqw puma Salamis ep pítuhqe, Jew-sinmuy tsotsvalkiyamuy ep God lavayiyat nuhtumi yuaata. Noqw puma John tu'sawwiknuma. ⁶ Noqw puma it tutskwat pāñaqw kuytaqat añ ahsupoq nankwusaqe, Paphos aw òkihqe, hakiy Jew-sinot Bar-Jesus yan mātsiwhqat tutwa. Pam hak tuhisay akw tūhintsakni'ta, pu God lavay'ayaatniñqey pan atsáy'ta. ⁷ Pam hak pep tutskwat aw moñw'iwtaqat, Sergius Paulus, pas qa ūnat amum hinnuma; noqw moñwi Barnabas Saul enañ wánwayhqe, God lavayiyat navotniqey nāwakna. ⁸ Noqw hak Elamus tuhisa (put natñwaniat Tuhisa i'niñqe pam'i) pumuy amumi rohomhtiqe, moñwit lomatuawit aw tuptsiwnit añqw ayo lasnaniqey anhti. ⁹ Pahsat pu Saul (piw Paul yan mātsiwhqa) Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwkañw put aw taynumt, ¹⁰ Aw pañqawu: Is ohi, um hak sohsok unatwit, pu nukpantuwit akw ahsalitwtaqa, Nukpanat tiata, sohsok sūantsakpit tuwqaata! Ya pas um soon Tutuyqawhqt haqe' suan pōhtaviyat nukushintsahsanqey qe'tini? ¹¹ Taay,

Tutuyqawhqa hapi ūmi may'ta; noqw uhposi qatālawvaqw, um hihsavo tāwat qa tuway'tani. Noqw pahsat pay put aň himu pamōs'ohpoqw, pōsiat qatālawva. Noqw as hak put űuy'maniqat ōviy pam aňqe' may'numa. ¹² Pahsat pu moňwi hin hiniwhitiqw yōrikqe tuptsiwa, hin Paul put Tutuyqawhqaq tutuqaynaqat ep kātuqaytaqe ōviy'o.

In Antioch of Pisidia

¹³ Noqw Paul suňwámuy amumum Paphos aňqw ahpiynihqe, pāvaqe Pamphiliat ep Pergat aw pitu; noqw John pumuy mātapt, ahoy Jerusalem aqwhaqamii. ¹⁴ Noqw puma Pergat aňqw ahpiynihqe, Pisidiat ep Antioch aw pítuhqe, nasuňwintalōnnit ep tsotsvalkimi pakit, ep qatuptu. ¹⁵ Noqw hak tutavot aň-nikaňw pu God lavay'aymuyatuy pēniyamuy aň túňwantaqe yukuqw, tsotsvalkit ep momňwit pumuy amumi hakiy ayatotaqe paňqawu: Uma tāqat itahsinomu, uma sinmuy amumi hihta lavayhte', ōqalanik panhtini. ¹⁶ Pahsat pu Paul wunuptut, amumi māmasat, paňqawu: Uma Israel-sinom tahtaqtu, pu uma itamun God aw nāwakinwisqamu, kurs uma inumi tuqayvastotani. ¹⁷ I' hapi Israel-sinmuy aw yantaqaam God hakimuy itanamuy namorstaqe, pumuy pas pavan sinota, nāt puma haqam Egypt epeq hinnumyaq'ō; nihqe ōqalay pas qaōwíhintaqat akw pumuy paňqw nōňakna; ¹⁸ Nihqe lōp sunat yahsaňwuy pahsavohaqam qayēsiwhpuve pumuy qatsíyamuy aň maqsonlawu. ¹⁹ Nihqe pam Chanaan tutskwat ep tsaňe'sikipwat hihtuy sinmuy kīqōtaqe, tutskwayamuy sinomuy amumi noa. Noqw puma hihta navōewakw antaqat akw tutskwat nāhuyta. ²⁰ Pantaqat atsve pu' pam pumuy amumi qaqlēhtaqtuy moňw'oya, sunat-sikip sunat-nikaňw aňqw lōp sunat pakwt sihkay'taqat (450) yahsaňwuy pahsavohaqamii, lavay'ayay Samuel aw pahsavoo. ²¹ Pantaqat aňk pu' puma hakiy pas moňwit moňwi'yuňwniqey tuňlayhtoti. Noqw God hakiy Kish tiyat Saul yan mātsiwhqat, Benjamin ahpiyvinihqat, pumuy amumi moňwtavi, lōp sunat yahsaňwuy pahsavoo. ²² Nit pu pam put moňwqenit aňqw ayo távihqe, hakiy David pumuy amumi moňwtavi; nihqe put pam yan lavayhti: Pas nu Jesset tiyat David iunaňwve hintaqat tuwa; noqw pam sohsok itunatyay aň aw antsanni. ²³ It tāqat hapi ahpiyviyatuy amuhpiy God Israel-sinmuy Ayo Oyaniqat wunuptsina, it Jesus, hin lavayhti qey pan'i. ²⁴ Nāt pam qa pituqw, hak tāqa John yan mātsiwhqa sohsokmuy Israel-sinmuy amumi yuaataqe paňqawu: Uma umuhtunatyay aňqw ayo lasye', kūyit akw tuvoylatotini. ²⁵ Noqw pam ayaway aň kuyvani'maqe paňqawu: Uma ka nu God lavay'ayaat pas himunihqat pan wūwantota. Nu qa pam'i. Noqw pay nāt suhka aňqw inuňki; noqw soon nu yan'ewaynikaňw pay has'ew put tōtsiyat nahni, John amumi kita. ²⁶ Uma tahtaqtu, isinomu, Abraham natkomatu, pu uma itamun God aw nāwakinwisqamu. Nu pu' umuy hin ayo nōňakniqat umuy āawnani. Put lavayit nu umumi mātapani. ²⁷ Jerusalem epeq ki'yuňqam moňwímuy amumum Jesus qa māmatsya. Nihqe ōviy God lavaiyat aw antsanyaqe put tūvaya, puma pi put lavayit qa mātsi'yuňqee, nāmahin pi aňsakis nasuňwintalōnnit aň God lavay'aymuyatuy lavaiyamuy aňqw hak pumuy amumi aň as túňwantaňwuniq'ō. ²⁸ Puma put mokniqey hihkay'taqat kurs hin pas antsa paňqawani. Nikaňw puma Pilate put nīnaniqat aw qatūqayya. ²⁹ Ura tutuvenit aň puma pan put hintsatsnaniqat pan pey'ta. Noqw puma yan tutuvenit an sohsok hirhtotiqw, hakim nahoylehtsit

añqw put hawnayat, tuamhtuhsömiq put panaya. ³⁰ Noqw God mokiwyu añqw put ahoy tātayna. ³¹ Noqw hakim tahtaqt put amum hinnunya, Galileet añqw Jerusalem aqw pahsavoo. Noqw pam ahoy tātayh, puma wūhakis tālat añ put aw yorstota. Nihqe puma hapi hin yórikyaqey sinmuy amumi tuawi'yuñwa. ³² Noqw itam hapi it lomatuawit umuy āawnaniqe òviy pitu. Ura God itanamuy amumi hin pasiwnaqey ³³ Pu' hapi itamuy pumuy tímuyatuy itamuñem put añ aw antsana, Jesus ahoy tātaynaqee. Ura tāwit mohti'maqat añknihqat añ yan pey'ta: Um hapi Itii. It talónvaqat ep hapi nu únaniwhiti, yan'i. ³⁴ Pu God mokiwyu añqw put ahoy tātaynaqe pāpu qa hovahtiniqat lavayhtiqe, yan hiñqawu: Nu David pas suyan òkwatuwniqey put aw pasiwnaqey pan nu uñem yúkuni. ³⁵ Yantaqw hapi òviy ura pam piw sukw tāwit añ pañqawu: Um soon Uhtumal'ayay Qahováriwtaqat hovahtiniqat nakwhanani. ³⁶ David pi God tunatyayat ahpiy qatsívapsiy ep apitiqe, mokqe, namuy amumum taviwa, nihqe hovahti. ³⁷ Noqw God it tāqat hapi ahoy tātaynaqw, pam qa hovahti. ³⁸ Noqw òviy uma it nanaptani, tahtaqtu, isinomu: It tāqat hapi ahpiy God itamumi pōhi, itahqaanhtipuy ep'e. ³⁹ Ura Moses tutavoyaat kurs hin itahqaanhtipuy itamuhpiy ayo yúkuni. Nikañw kurs itam Jesus aw tūtuptionsihq, pam sohsok put itamuhpiy ayo yúkuni. ⁴⁰⁻⁴¹ Ura God lavay'aymuyatuy pēniyamuy añ yan pey'ta: Kurs huvam yórikyaa, hihta añ tutsiy'unañway'yuñqamu. Nen uma kātayunwt, súlawhtini. Nu hapi umuhqatsiy ep hihta hintsakni; noqw soon uma put tūtuptionsiwani, nāmahin pi as hak umuy put āwintani. Taay, noqw òviy uma tunatyaltotini; taq nāphisat sen uma put lavayit an súlawhtini. ⁴² Noqw pam lavayyukuqw, Jew- sinom tsotsvalkiñaqw nōñakq, pay ayo'wat nasuñwintalōñnit ep piw Paul amumi yuaataniqat qa- Jew- sinom nānawakna. ⁴³ Noqw tsovawtaqam nāmatatveqw, kaysiwhqam Jew- sinom- niqw pu pumuy amún tuptionsiwni'yuñqam Paul- nikañw, pu Barnabas pumuy amuñkya; noqw puma pumuy amumi yuaaykuqe, God nuokwayat añ yūmosa hinwisniqat añ òqalanta. ⁴⁴ Pu ayo'wat nasuñwintalōñnit aw pituqw, pēp pas sohsoyam kīve ki'yuñqam God lavayiyat aw tūqayyuñwniqe tsovalti. ⁴⁵ Noqw Jew- sinom gaan'ewakw hintaqamuy sinmuy amumi yórikyaqe, pay qa tsuyhtiqe, Paul hihta lavayhtiqat ehpewi nānaphin yuaativaya. ⁴⁶ Pahsat pu Paul Barnabas amum a'nō unañwtiqe pañqawu: Pay as pi God lavayiat kurs hin qa umumi mohti yuaatiwni; noqw pi uma put nahpiy tūvayaqe, qatsit qa so'taqat qa hihkay'yuñqey pan nāyukunayaqw, òviy itam hapi qa- Jew- sinmuy amumiwat yuaatani. ⁴⁷ Pi pan hapi Tutuyqawhqa itamumi tutapta pi pam Jesus yan lavayhtiqe pañqawu: Um hapi qa- Jew- sinmuy amuñem tālaniqat nu uñ ayata, tūwaqalvoqhaqami yesqam sinom uhpiy ayo nōñakiwniqat òviy'o. ⁴⁸ Noqw qa- Jew- sinom it nanaptaqe, hahlaykahkañw God lavayiyat pas hihtatota; noqw hakim hihsa'nihqam qatsit qa so'taqat aw himuy'vayaniqey namorstiwyaqam tūtuptionsiwa. ⁴⁹ Noqw Tutuyqawhqa lavayiat pep tutskwat añ ahsupoq yuaatiwa. ⁵⁰ Noqw pay Jew- sinom pavansinmuy tahtaqtuy, pu ima momoyam God pas kaptsi'yuñqamuy hin unañtoynayaqe, Paul- nikañw pu Barnabas pumuy okiwsahsantivaya, nihqe tutskway añqw pumuy lālayya. ⁵¹ Noqw puma kuhkyu añ qōat pumuy amunkiwakw tsatswit, Iconium aqw'a. ⁵² Noqw Antioch ep tuptionsiwni'yuñqam yūmosa hahlayya, pu Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiyuñwa.

14

In Iconium

¹ Noqw puma Iconium ep Jew- sinmuy tsotsvalkiyamuy aw nāma pákihqe, pas pavan yuaataqw, òviy kaysiwhqam Jew-sinom Greek-sinmuy amumum tūtuptsuwa. ² Noqw pay qa tuptsuwni'yuñqam Jew-sinom qa-Jew-sinmuy hin unañwtoynayaqe, añ tuptsuwni'yuñqamuy amuhpewi pumuy qalomáwuwnitoyaya. ³ Noqw òviy puma pep wūyavo qátuhqe, Tutuyqawhqat aw yankañw, qa tuhtuskañw yuaata; noqw pam lavayi put núokwayat yuaataqa pas antsanihqat Tutuyqawhqa mahtakni'ta, pumuy māyamuy ahpiy kātatayhpit hihta tuawi'yuñqat hintsakqee. ⁴ Noqw kīve sinom nātsiki, pētu Jew-sinmuy amumumyaqw, pu pētu ayaiwtaqamuy amumumya. ⁵ Noqw qa-Jew-sinom-niqw, pu Jew-sinom, moñwimuy amumum pumuy okiwsasnaniqey, pu tatatupninayaniqey pasiwnaya. ⁶ Noqw ayaiwtaqam put navotqe Lyconiat ep kitsókituy Lystrat-nit pu Derbyt pumuy aw wāya, pu ahpiy ánan'ik tutskwat aw'i, ⁷ Nihqe pañ puma lomatuawit yuaatinuma.

In Lystra

⁸ Noqw hak tāqa Lystrat ep qatu; pam hak kukveq hintaqe qa hisat nakwsu, pay yaw pas pam pankañw tihtiwa. ⁹ Noqw Paul yuaataqw, i' tāqa put aw tūqayta. Noqw Paul put aw-sa taykañw, qalapsiniwniqey qapēvewnaqat put aw túwahqe, ¹⁰ Pahsat put aw a'nō pañqawu: Wunuptuu, kita; noqw pam suñwnuptut nakwsu. ¹¹ Noqw Paul pep put hintsanqw, sinom aw tātayyaqe, pahsat pu Lyconiat ep sinmuy amuhkwa a'nō pañqaqwa: Kurs itam hīhihtuy amuhpa' nāwakinwisq, puma sinmuy amún tokoy'kañw itamumi hāwi, kitota. ¹² Nihqe puma Barnabas Jupiter yan tuñwāya, nit Paul Mercurius yan'i, pamwa pas yuaataqw òviy'o. ¹³ Pahsat pu kitsókit hōtsiwhpeq Jupiter awwat moñwi wakastahtaqtuy tsamkañw, sinñolat hōtsiwhpeq kivañqe, as sinmuy amumum ayaiwtaqamuy amumi hom'oyini. ¹⁴ Noqw ayaiwtaqam Barnabas pu Paul puma put navotqe nahpa' yuwsiy tsikat sinmuy amuhpa' wawarstinumkañw, ¹⁵ A'nō pañqawnuma: Soh, tahtaqtu, Ya uma hinoqw yanhaqam hintsatska? Pay itam piw sínotnikañw umuntaqat unañway'ta, nihqe uma it āan'ewakw añqw it God taytaqat aw lasyaniqat itam umumi yuaata, òveqatsit, pu tūwaqatsit, pu pātuwaqatsit-nikañw pu añhqe sohsokmuy hihtuy yesqamuy yúkuhqat aw'i. ¹⁶ Pay as pi pam hisatñahaqaww añ sohsokmuy nanāpwatuy sinmuy tuwiy añ hinwisniqat aw noi'ta, ¹⁷ Nikañw pam hak hímunihqat himu put tuawi'taniqat pam ayo qa yúkuhqe òviy lolmat hintsaki, nihqe itamuñem òñaqw yoknañwu, pu itamuñem tal'añwnawit hihta aniwnañwu, nen itah'unañway nōsiwhqat, pu hahlayhpit akw hahlaytapnañwu. ¹⁸ Yan puma hiñqawkañw hihinhaqam pumuy ánwutaqw, òviy puma pumuy amumi qa hom'o'ya. ¹⁹ Noqw hakim Jew-sinom Antioch añqw-nikañw pu Iconium añqw òkihqe, sinmuy hin unañwtoynayaqe, Paul tatatupya; nihqe kīnaqw put haqami lölökintota, mokqat wūwayaqe òviy'o. ²⁰ Noqw tuptsuwni'yuñqam okiw put aw nōyakiwkahkañw añ hoñqw, pam wunuptuqe kīmii. Nihqe qavonvaqw pam Barnabas amum pañqw Derbyt aw'i,

The Return to Antioch in Syria

²¹ Nihqe puma pep kitsókit ep nuhtumi lomatuawit yuaataqe kaysiwhqamuy tutuqaynat, ahoy Lystrat aw'i, pu Iconium aw'i, pu Antioch aqw'a; ²² Nihqe tuptsiwni'yuñqamuy unañwayamuy hürs hōñinmakañw, puma qapēvewnit añ yūmosa hinwisniqat pumuy öqalanma, nāmahin pi as puma put ep kñanvotyaniq'ö. Pi pan hapi itam God moñwtunatyayat aw yuñni, amumi kita. ²³ Pu puma Jesus aw tñawtaqamuy amuhpa' ahsupoq nakwsuqe, hakim pumuy wukw'aymatniqat añ pumuy oyahtat, napwalni'kañw, nāwaknaqw, Tutuyqawhqat aw pumuy mātavi, hakiy aw tuptsiwyaqat aw'i. ²⁴ Pu puma Pisidiat añ kuyvaqe, Pamphylia ep pitu. ²⁵ Nit puma Pergat ep lavayit nuhtumi yuaatat, pahpiy Attalia aqw'a. ²⁶ Nit pañqw pu puma pāvaqe Antioch aqw'a. Pañqw ura puma God núokwayat aw mātaviwa, it tumalat pu' añ kuyvaqe hinhtiniqey öviy'o. ²⁷ Noqw puma pepeq pituhqe, Jesus aw tñawtaqamuy tsovala; nihqe God pumuy akw hihta tumaltaqat sohsok pumuy amumi tuawi'ta, pu hin pam qa-Jew-sinmuy amuñem tuptsiwnit aw hōtahqata, ²⁸ Nihqe pepeq puma tuptsiwni'yuñqamuy amumum wūyavo qatu.

15

The Meeting at Jerusalem

¹ Noqw hakim Judeat añqw ökihqe, tuptsiwni'yuñqamuy tutuqay-nayaqe pañqaqwa: Pas uma Moses tuwiyat an poñotkit akw qa tuvoylatote', soon ayo nõñakni, kitota. ² Noqw Paul Barnabas amum pumuy pas qa amuhpa'taqe, amumum put ep pas nāmi heptaqw, yaw turs Paul-niqw pu Barnabas, puma pētuy amumum it ep Jerusalem aqwyani, ayaiwyuñqamuy-nikañw, pu wukw'a'yatuy amumiq'a. ³ Pu öviy Jesus aw tñawtaqam pañqw hihsavo pumuy amumumyaqw, puma pahpiy Phenicet añ hinwisa, pu Samariat añ'a; nihqe qa-Jew-sinom Tutuyqawhqat aw lasyaqat nuhtumi yuaatiwisqe, sohsokmuy tuptsiwni'yuñqamuy pas pavan hahlayhtapnaya. ⁴ Noqw puma Jerusalem epeq ökiqw, Jesus aw tñawtaqam pumuy pās o'ya, pu ayaiwyuñqamu, pu wukw'a'yatu; noqw God pumuy amuhpa' hihta tumaltaqat puma sohsok pumuy āawna. ⁵ Noqw haqawat tūtuptsiwaqam pi Pharisee-sinmuy amuñaqwya. Nihqe puma hoñvaqe, pas kurs hin ima qa-Jew-sinom poñotkit akw qa tuvoylatotiniqat pañqaqwa, pu pay pas puma Moses tutavoyat añ hinwisniqat amumi pañqaqwaniqata. ⁶ Noqw ayaiwyuñqam-niqw, pu wukw'a'yat it aw hin wūwayaniqe tsovalti. ⁷ Noqw it yantaqat ep nan'ivaqw wūyavo yuaatotaqw, pahsat pu Peter wunuptuqe, pumuy amumi pañqawu: Uma tahtaqtu, isinomu, pay pi uma navoti'yuñqw, ura God itamuñaqw nuy namorstaqw, pay ahpiy wūyavoti, ura qa-Jew-sinom inuhpiy it lomatuawit nanapte', tūtuptsiwaniqata. ⁸ Noqw God añ u'nañwat aw navoti'taqa pumuy hahlayhti qey mahtaknaqe, it Qahováriwtaqat Hikwsit pumuy maqa, put itamuy hin máqahqey pan'i. ⁹ Nihqe pam sun nan'ivo itamuy tumaltaqe, tuptsiwniyamuy ahpiy pumuy unañwayamuy kwañw'ewakwta. ¹⁰ Taay, noqw ya uma hi-noqw God aw heptota? Soñawnen pi uma tuptsiwni'yuñqamuy hihta a'nó putut ikwiltotoynaya, pay pi itanam, pu itam put añ qa kūyuñq'ö. ¹¹ Pay itam piw pumuy amún Tutuyqawhqat Jesus Christ núokwayat ahpiy ayo nõñakni qey tuptsiwni'yuñwa. ¹² Pahsat pu sohsoyam tsovawtaqam qa hiñqaqwaqe pās tūqayyuñqw, Barnabas Paul amum tuawi'taqe, hin

God qa-Jew-sinmuy amuhpa' kátatayhpit hihta tuawi'yuñqat tumaltaqat pumuy amumi lalvaya. ¹³ Pu òviy puma yuaataqe yukuq̄w, James lavayhti qe pañqawu: Tahtaqtu, isinomu, kurs huvam inumi tuqayvastotaa. ¹⁴ God qa-Jew-sinmuy amuñaq̄w nēnem sinmuy wánwayniqe òviy pay mohti amuhpe pítuñqat Simeon pañqawu. ¹⁵ Noq̄w pan hapi God lavay'aymat hin lavayhtotiqe, yan pēnaya: ¹⁶ Ason it atsva pu' nu pite', David tímuyatuy kīhut sahpukiwtaqat anyuñqamuy aw ahoy yúkuni; pu nu kīq̄oyat aw ahoy kītani; pu nu put ahoy wunuptsinani. ¹⁷ Noq̄w ahpiy mímawat sinom Tutuyqawhqat hepyani, pu sohsoyam qa-Jew-sinomu. Pi nu pumuy isinomniwhotiniqat umuy enañ namorsta, kita Tutuyqawhqa sohsok iit hihta hintsakqa. ¹⁸ Pi God hintsakniqey qatsit yayhniwhqat pañqaw sohsok añwu pay tuway'ta. ¹⁹ Noq̄w òviy nuyniqw pay itam qa-Jew-sinmuy amuñaq̄w God aw lasyaqamuy qa hin u'nañwnayani. ²⁰ Nikañw pay itam amumi pēnayaq̄w, puma nōsiwhqat nāp yukit aw noiwhqey akw hovarsqat qa aw hintsatskani, pu tokot qa sokoplalwani, pu hihta hikwismokqat qa añq̄w nōñsani, pu únwat qe'yani. ²¹ Taq hisatñahaq̄w ahsupoq kitsókit añ hakim Moses tutavoyat yuaatotañwu. Añsakis nasuñwintalōñnit ep tsotsvalkiva put pēniyat añ tuñwáyañwu.

The Letter to the Gentile Believers

²² Pahsat pu ima ayaiwyuñqam, wukw'a'yatuy-nikañw pu sohsokmuy Jesus aw tōnawtaqamuy amumum nāñaq̄w hakimuy namorstotaqe, puma Barnabas-nikañw pu Paul pumuy amumum Antioch aqwnihqat puma pan yukuya; nihqe imuy namorstota: it hakiy Judas, Barsabas yan piw mātsiwhqata, pu piw Silas, hakim tuptsiwni'yuñqamuy amuñaq̄w pávannihqamuyu. ²³ Noq̄w puma yan tutuvenit pumuy amuhpiy yawma: Ima ayaiwyuñqam, pu wukw'a'yat, pu tuptsiwni'yuñqam, Jerusalem ep tsovawtaqam, ayam Antioch, pu Syriat, pu Ciliciat ep qa-Jew-sinmuy amuñaq̄w tuptsiwni'yuñqamuy òqalaya. ²⁴ Itam nanaptaq̄w, yaw hakim itamuñaq̄w nankwusaqam lavayit akw umuy hin u'nañwnayaqe, umuh'unañway lahsintota pañqawaq̄e: Pas uma kurs hin poñotkit akw qa tuvoylatiwyani, pu Moses tutavoyat añ hinwisni, kitota. Pay as pi itam amumi qa pan tutaptota. ²⁵ Noq̄w itam tsovaltiqe, yan sun wūwaya: Itam hakimuy namorstotaqe, aw itah'unañwamuy Barnabas-nikañw pu Paul pumuy enañ umumiq taviyaniq̄w pam itamuyiniq̄w súanta. ²⁶ Ima tāqat Itahtutuyqawhqa Jesus Christ enem qatsiy tatamhta. ²⁷ Noq̄w òviy itam Judas, Silas enañ umumiq taviya; ason puma pas nāp umuy put pantaqat āawnani. ²⁸ Pay itam it hihta pas soon qe'niqat put-sa umumi tutaptotaniq̄w, pam pantaqa Qahováriwtaqat Hikwsit aw súanta, pu itamumii, ²⁹ It'a: Uma hihta nōsiwhqat nāp yukit aw noiwhqat qe'yani, pu únwata, pu hihta hikwismokqata, pu tokot qa sokoplalwani. Uma yan hinwise' suan hinwisni. Hakim ò'qalyañwu. ³⁰ Noq̄w òviy puma pañq̄w ayatiwyaqe, Antioch epeq òki; nihqe sinmuy tsovalayaqe, amumi tutuvenit taviya. ³¹ Noq̄w puma put añ tuñwáyaqe hahlayhtoti, pumuy òqalayaqat ep'e. ³² Noq̄w Judas, Silas amum, pay piw pas nāp God lavay'aymatnihqe wūhaq lavayit akw tuptsiwni'yuñqamuy u'nanaqe pumuy hūrs hoñna. ³³ Pu òviy puma pepeq hihsavo qatuq̄w, tuptsiwni'yuñqam pumuy òqalayam, ayaiwyuñqamuy amumiq hōnaya. ³⁴ Noq̄w pay Silas hāk pep huruhtiniqey nāwakna. ³⁵ Noq̄w Paul Barnabas amum

Antioch epeq piw huruhtiqe, Tutuyqawhqat lavaiyat tütutuqayna, pu nuhtumi yuaata, hakimuy wühaqnihqamuy amumuma.

Paul and Barnabas Separate

³⁶ Pu ahpiy pantaqw, Paul Barnabas aw pañqawu: Himu as kurs itam haqe' kitsókiva Tutuyqawhqat lavaiyat yuaaykuqey añqw itahtupkomuy amuhpa' pohtani, hinpi añqe' hinyuñwa. ³⁷ Noqw Barnabas John, Mark yan piw mäsiwhqat, wikniqey pas su'qawta. ³⁸ Noqw Paul u'naqw, ura pam Pamphyliat ep pumuy mätapqe, ahpiy qa amumum tumalay'ta. Noqw öviy piw puma put wikniniqw putniqw pam qa súanta. ³⁹ Noqw pas puma put ep nāma soon kurs ñöyaltini; nihqe pay nawus nānaqw lahsi; noqw Barnabas Mark wikqe, pāvaqe Cyprus aqw'a. ⁴⁰ Noqw Paul Silas namorsta. Noqw tuptsiwñi'yunqam God núokwayat aw pumuy noayaqw, puma pankañw ahpiy'o. ⁴¹ Nihqe puma Syriat, pu Ciliciat añ ahsupoq nakwsuqe, Jesus aw tōnawtaqamuy öqalanma.

16

Timothy Goes with Paul and Silas

¹ Pahsat pu pam Derbet ep pitu, pu Lystrat ep'e. Noqw hak tuptsiwñi'taqä Timotheus yan mäsiwhqa pep qatu, hakiy tuptsiwñi'taqat wuhtit Jew-sinot tíata, nikañw hakiy Greek-sinot nay'ta. ² Noqw Lystrat ep-nikañw, pu Iconium ep tuptsiwñi'yunqam put aw lomanavoti'yunwa. ³ Noqw as pam Paul ámunniqat pam nāwaka. Nikañw pam Jew-sinmuy pañ yesqamuy tuway'taqe, öviy put wikqe, poñotku, put naat Greek-sínoniqw sohsoyam put navoti'yunqaw öviy'o. ⁴ Noqw puma pañ kitsókinawit hinwisqe, Jerusalem epeq ayaiwyunqam, pu wukw'a'yat yesqam hin yukuyaqat mätaptiwisa, pumuy añ hinwisniqata. ⁵ Noqw öviy Jesus aw tōnawtaqam tuptsiwñit añ öqawhtotaqe, nāqavo aw wühaq'iwma.

In Troas: Paul's Vision

⁶ Noqw puma tutskwat Phrygiat, pu Galatiat añ ahsupoq kükuyvat, Asiat ep lavayit yuaaykuyaniqw, Qahováriwtaqa Hikwsi pumuy mēwa. ⁷ Noqw öviy puma Mysiat aw ökihqe, as Bithyniat awyanigey anhtoti; noqw pay Hikwsi pumuy qa nakwhana. ⁸ Noqw öviy pay puma Mysiat añ yūmosa Troas aqwyä. ⁹ Noqw Paul mihikq tuawyorikq, hak Macedoniat añqw tāqa wunukañw okiw put aw pañqawlawu: Um Macedoniat aqwnen itamumi unañwtaigni. ¹⁰ Noqw öviy pam pan tuawyorikq, pahsat pay itam Macedoniat aqwyaniqey anhtoti, suyan pi itam pumuy amumi lomat-uawit yuaaykuyaniqat öviy Tutuyqawhqa itamuy wáñwayhqat itam pan wüwayaqee.

In Philippi: the Conversion of Lydia

¹¹ Pu öviy itam Troas añqw ahpiyyaqe, yūmosa pāvaqe Samothraceat aqwyaqe pep öki; nit qavoñvaqw pu itam Neapolis ep öki. ¹² Pañqw pu itam Philippit awya, pam Macedoniat ep pas pavan mohpeq kitsóki Rome añqw kwihpiwhpu. Nihqe itam pep kitsókive hihsakishaqam yēse. ¹³ Pu itam nasuñwintalöñnit ep kīnaqw nõñakqe, mūnat qalavoya, haqam sinom nānawaknañwuqat pañsoo; noqw itam pep yesvaqe, momoymuy pep tsovaltīqamuy amumi yuaatota. ¹⁴ Noqw hak wuhti Lydia yan mäsiwhqa, tsatsákwmötsaput a'nö hihkay'taqat huhyaqa, itamumi tūqayta. Pam Thyatira-kitsókit añqw sino; noqw pam God aw nāwakinma.

Noq̄w Tutuyq̄awhqa put pan unañwtoynaq̄w pam Paul lavayiyat aw unañwtavi. ¹⁵ Noq̄w pam-niq̄w, pu amum ki'yuñqam kūyit akw tuvoylatotiq̄w, pam itamumi òqaltiçe pañqawu: Kurs nu ùmuyniq̄w pas antsa tuptsiwhq̄e, Tutuyq̄awhqtat aw pas qa paysoq̄ hintsakq̄, uma ikiy awyē', ep yesni, kítahq̄e itamumi tuyq̄awva.

In Prison at Philippi

¹⁶ Noq̄w itam hisat haq̄am nānawaknañwuq̄at awyaq̄w, hak māna nūantuwiki qalomáhikwsit akw tuyq̄awiwtaqa itamuhsawva; pam hakiy hihta hintaniq̄at āawnañwu. Nihq̄e pantsakq̄ey akw moñwímuy amuñem sīvat nihtilawu. ¹⁷ Pam māna Paul-nikañw pu itamuñk tsa'tinumq̄e a'nò pañqawnuma: Ima tahtaqt̄ God Sus'oveq̄nihq̄at tumal'aymatu; nihq̄e itam hin ayo nōñakniq̄at itamuy āwintota, kitinuma. ¹⁸ Nihq̄e pam wūhakis tālat añ yan hiñqawnumq̄, Paul puhtsemokq̄e, namtòkt̄, hikwsit aw pañqawu: Nu Jesus Christ natñwaniyat aw yankañw ùmi pañqawni: Put añq̄w yámakuu, kita. Noq̄w pahasat pay hikwsi put añq̄w yama. ¹⁹ Noq̄w put himuy'yuñqam nanaptaq̄e, kurs hin puma pāpu put atsviy yesni. Nihq̄e òviy puma Paul Silas enañ ñuayaq̄e, kīsonmi momñwituy amumi pumuy lölökinyuñwa; ²⁰ Nihq̄e momñwituy amumi wikvayaq̄e pañqaq̄wa: Ima tāq̄at Jew-sínomnikañw itahkitsokiy ep sinmuy qalomáhintsahsanq̄e, sóontsahtsana; ²¹ Nihq̄e nāp tuwiy tūtutuq̄ayna. Noq̄w pi itam Rome añq̄w sínomnihq̄e, soon put kwusuye', añ hinwisni, ²² Noq̄w sinom suhpantaq̄am ayaiwtaq̄amuy amuhpewi hoñva; noq̄w momñwit pumuy amuhpa' yuwsiyamuy tsihstiktotat, pumuy kohot akw wuvahtotaniq̄at pañqaq̄wa. ²³ Noq̄w òviy puma pumuy wūhakis wuvahtotat, sivikimi tūvayaq̄e, sivilalwaq̄amuy oyi'taqa pumuy qaōwítavi'taniq̄at aw pañqaq̄wa. ²⁴ Noq̄w yan put pas qaōwítutaptotaq̄w, òviy pam pumuy pas yūmoq̄ pánahq̄e, siviawiwat añ porom'iwtaq̄at añ pumuy kukyamuy hūrs tañata. ²⁵ Noq̄w tōkilnasaveq̄ Paul Silas amum nāwaknaq̄e, God aw tayawin-pit tawlawu, noq̄w sivilalwaq̄am nanapta. ²⁶ Noq̄w nāt puma panyuñq̄w, pay tutskwa tayayativa, pu sivikit qaqatspiat piwu. Noq̄w, pahasat pay sohsovik hōtsíwa hōtsíltotiq̄w, sohsokmuy somiam rupamhtoti. ²⁷ Noq̄w sivilalwaq̄amuy oyi'taqa tātayhq̄e, sivikit añ hōtsíwyuñq̄w túwahq̄e, pahasat as pay nāninaniq̄e sipwuvahpiy hórókna, sivilalwaq̄am watq̄aq̄at wūwaq̄e òviy'o. ²⁸ Noq̄w Paul aw tsa'lawhq̄e pañqawu: Um qa nāhintsanni; pay itam sohsoyam yepya. ²⁹ Pahasat pu pam q̄ōhit tuhtuy'q̄e amumiq̄ supkiq̄e, tururutikañw, Paul-nit pu Silas pumuy amutpiq̄ nātuya; ³⁰ Nihq̄e pam pumuy añq̄w hóróknaq̄e amumi pañqawu: Tāq̄atu, ya nu hinhte' ayo yámakni? ³¹ Noq̄w puma aw pañqawu: Tutuyq̄awhqtat Jesus Christ aw um tuptsiwani; nen um ayo yámakni, pu uhtim piwu. ³² Pu puma put aw Tutuyq̄awhqtat lavayiyat yuaata, pu sohsokmuy kíyat ep yesq̄amuy amumii. ³³ Noq̄w pam ep mihikq̄, hísatniq̄w paniwhitq̄w, pahasat pay pumuy wikq̄e haq̄e' wuvahtiwhtat añ pāhoma, nit pahasat pay kūyit akw tuvoylati, pam'i, pu tīmatu. ³⁴ Noq̄w pam pumuy kíy ep wikvage, amumi tunòsvoñhta; nihq̄e puma sohsoyam God aw tūtuptsiwage hahlayya. ³⁵ Noq̄w tálawvaq̄w momñwit sivilalwaq̄amuy oyi'taq̄at aw solāwamuy ayatotaq̄w, pañqaq̄wa: Pay um tāq̄atuy mātapani, kitota. ³⁶ Noq̄w sivilalwaq̄amuy oyi'taqa Paul aw pañqawu: Yaw uma mātaviwniq̄at òviy momñwit hakimuy añq̄w ayatota; òviy uma yámakē', qahin unañway'kañw ahipyini.

³⁷ Noqw Paul pumuy amumi pañqawu: Puma itamuy Rome añqw sinoi-wtaqamuy qa tūviwtaqamuy nuhtutpik wuvahtotat, sivikimi tūvayakañw, ya puma yephaqam itamuy nanauyve hóroknayaniqey anyuñwa? Sóni; nāp añqwyē', itamuy hóroknayani. ³⁸ Noqw solāwam momñwituy amumi it tūawvayaq, puma kurs Rome añqw sinoi-wtaqatniq, puma nanaptaqe nēnem tusitota. ³⁹ Nihqe ōviy puma amumi ōkihqe, pās amumi yuaaykuyaqe, pañqw hóroknaya; nihqe puma kíñaqw ahpiyñiqat amumi naokiyway'yuñwa. ⁴⁰ Noqw puma sivikiñaqw yamakt, Lydiat kíyat aw paki; nihqe pep tuptsiwni'yuñqamuy amumi yórikqe, pumuy öqalat, amuñaqw ahpiy'o.

17

In Thessalonica

¹ Noqw puma Amphipolis-nikañw pu Apolloniat añ kuyvaqe, Thessalonicat ep pitu; noqw pep Jew-sinmuy tsotsvalkiam wunu. ² Noqw Paul tuwiy anhtiye pumuy amumi pákihqe, pāyis nasuñwintalōñnit añ pumuy amumum tutuvenit añqw yuaata. ³ Nihqe pas Christ kurs hin qa okiwsaniwniqat, pu mokiwyuy añqw ahoy tātayniqat pam amumi yuaataqe pañqawlawu: Nu it Jesus umumi yuaata pam hapi Christ, pam kitalawu. ⁴ Noqw haqawat tūtuptsiwaqe, Paul-nikañw pu Silas pumuy amumumtoti, pu Greek-sinom Jew-sinmuy amún tuptsiwni'yuñqam amuñaqw wūhakhniqamu, pu momoymuy pavansinmuy amuñaqw qa tsa'ya. ⁵ Noqw Jew-sinom qa tuptsiwni'yuñqam qa tsuyhtiye, hakimuy qa hihta a'pituy qahopihtuy nāmi tsovalaya. Noqw puma kive sohsokmuy sinmuy nāwahoyneyaqe, Jason kíyat aw kihpokyaye as ayaiwyuñqamuy sinmuy amumi ipwayaniqey tuwantota. ⁶ Nit puma pumuy qa tutwaqe, Jason-nit pu haqawatuy tuptsiwni'yuñqamuy kive momñwituy amumi lōlōkinyuñwa tsa'tikahkañwo: Hakim tūwaqatsit ep qatsit tahkuknayaqam kurs pew pu' ōki. ⁷ Noqw Jason pumuy pās oya. Ima sohsoyam Caesar tutavoyat ehpewi hintsatska; yaw hak suhka mōñwinihqat pañqawwa, yaw hak Jesus. ⁸ Yan puma hiñqawwaq, sinom kive momñwituy amumum it nanaptaqe hin unañwtoti. ⁹ Noqw Jason suñwámuy amumum sivaoye', put akw puma mātaviwyaniqat momñwit pumuy amuñem pan yukuya. Noqw puma put ömahtotat, pumuy mātapyā.

In Berea

¹⁰ Noqw pahsat pay tuptsiwni'yuñqam mihikiwtaq, Paul Silas enañ Bereat aq, w hōnaya. Noqw puma epeq pítuhqe, Jew-sinmuy tsotsvalkiyamuy aw paki. ¹¹ Noqw ima sinom Thessalonicat ep sinmuy qa amuntotit, nāqavo tutuvenit añ puritota, su'qawkahkañw lavayit kwusuya, mātaqpi kurs ñi himu pas antsa pantaq, pu nanaptaniqe ōviy'o. ¹² Noqw ōviy puma wūhakhniqam tūtuptsiwa, pu añ Greek-sinmuy amuñaqw momoyam pavansinom qa tsa'ya, pu tahtaqt piwu. ¹³ Noqw yaw Paul Bereat ep God lavayiyat yuaataqat Thessalonicat ep Jew-sinom nanaptaqe, pay piw pañsoyaqe, sinmuy hin unañwtoynaya. ¹⁴ Noqw pahsat pay tuptsiwni'yuñqam Paul pātuwaqatsit añhqe haqami taviya. Noqw pay Silas Timotheus amum hāk pep huruhti. ¹⁵ Noqw Paul wikyaqam put Athens epeq wikvaya; noqw yaw Silas Timotheus amum put aq, w kaktayniqat Paul pumuy amumi tutaptaq, puma pañqw ahpiyya.

In Athens

16 Noqw Paul Athens epeq pumuy nuhtaykañw, navotq pas sinom hīhihtuy wutsit aw nāwakinwisqey aw-sa yuki'yuñqw, pas pam unañwpeq qahahlayhti. 17 Nihqe òviy pam tsotsvalkive Jew-sinmuy amumum hīhihta nātuvīñlawu, pu Jew-sinmuy amūn tuptsiwñi'yuñqamuy amumuma, pu nāqavo kisonve put aw òkiwtaqamuy amumuma. 18 Noqw haqawat hihta añ wuwni'yuñqam Epicureas lavayiyat ñuy'yuñqam-niqw pu Stoic-sinmuy lavayiyamuy ñuy'yuñqam Paul aw lavayhtoti. Noqw haqawat pañqaqwa: Ya i' hak himu qalaváyhtuwi'taqa as hiñqawlawu? kitota. Noqw haqawat pañqaqwa: I' sumataq sinom hihta alòñòt aw nāwakinwisniqat tūtutuqayna, kitota, pam pumuy amumi Jesus yuaataqw òviy'ò, pu sinmuy ahoy yesvaniqata. 19 Noqw puma put ñuayaqe, Areopagus epeq wikvayaqe, aw pañqaqwa: Ya soon itam uñ hihta puhutu-tuqayhpit yuaataqat aw tūqayyuñwñi? 20 Pas um hihta alòñòt itamumi yuaata. Noqw òviy as itam i' hīmuniñqat nanaptaniqey nānawakna. 21 (Pas pi Athens ep sinom, pu hāhaqaw sinom amumi òkiwtaqam, puma qa hihta a'pitu; panis hakiy hihta āawnayaniqey, pu hihta nanaptaniqey-sa tunatyawyuñwa). 22 Pahsat pu Paul Mars tsomoyat epeq nāsaveq wunuptut pañqawa: Uma Athens ep tahtaqtu, pas kurs uma sohsok hihta nāwakintiwhqat kaptsi'yuñwa. 23 Oviypi nu añ waynumkañw, uma hin hihta añ nāwakinwisqat añ taymaqe, haqam tūtuskat añ yan pey'taqat nu aw yori: IT HAKIY ITAM QA TUWI'KAHKAÑW AW NAWAKINTOTAQAT EÑEM'I. Noqw òviy uma hakiy qa tuwi'kahkañw aw nāwakintotaqat nu umuy āawnani. 24 I' hapi God tūwaqatsit yuku, pu put añ sohsok hihta hinyuñqata; pam hapi òveqatsit-nikañw pu tūwaqatsit aw mónwiniñqe, kīkihut sinot māyat akw yukiwyuñqat qa añ ki'ta. 25 Oviy soon hak may akw hihta ep put paañwani; pi pam qa hihta haqni'ta, piw may akw pi pam sohsokmuy sinmuy qatsit huylawu, pu hikwsita, pu sohsok hihtaa, 26 Nihqe pam sopkawtaqamuy nanapwatuy sinmuy sūkw uñwat añqw yuku, ahsupoq tūwaqatsit añ yesniqat òviy'ò; nihqe haqam qatsi-vaptuyaniqat, pu tūwaqatsit añ haqami pahsavo yesniqat añwu pay pās yuku, 27 Puma Tutuyqawhqat hepyaniqat tunatyawkañwo. Hisnen may akw put hepye' tutwani, pay as pi pam sohsokmuy itamuñaqw qa yāpo. 28 Pi itam put atsviy tāyuñwa, pu poninitota, piw yēse. Oviypi haqawat pas nāp umuñaqw yēwalalwaqam ura pañqaqwa: Pay itam piw put ahpiy aniwhti, kitota. 29 Noqw òviy hapi itam God ahpiy aniwhtiqe, soon pi itam pam hak pas hīmuniñqat, hihta sikavalasivat, sen qòtsásivat, sen owat añqw yukiwhqat antaqat pan wūwantotani. Pam sinot tuhisayat, pu wuwantuwiyat ahpiy yukiwtaqat qa pan wūwantotani. 30 Noqw pay God yūpahaqawq yan nāstanavotit añ hinwisqamuy hintsakpiyamuy qa aw tunatyawta. Nikañw pu' hapi pam sohsokmuy sinmuy sohsovik yesqamuy amumi tutaptaqe, qaantunatyay añqw lasyaniqat amumi pas pañqawu. 31 Pi pam hisat sinmuy amuñem hin yúkuniqey pay tokiltaqe, hakiy tāqat put eñem suan yúkuniqat aw pay tavi. Nihqe pay pas pam soon qaantaniqat sohsokmuy navotna, mokiwyuy añqw put ahoy tātaynaqee. 32 Noqw puma ahoy yesvaniwniqat nanaptaqw haqawat tutsíwhiñqaqwa; noqw pētu pañqaqwa: Pas ason itam it yantaqat ūñaqw piw nanaptani. 33 Yantaqat atsve pu' Paul pumuy amuñaqw ahpiy'ò. 34 Noqw pay haqawat tahtaqt put qa mātapyaqe tūtuptsiwa. Noqw panhtotiqamuy amuñaqw hak Dionysius yan mātisiwa, Areopagus epeq momñwituy

amuñaq'ö, noqw hak wuhti Damaris yan mätsiwhqa; noqw pu piw pëtu pumuy amumunya.

18

In Corinth

¹ Yantaqat atsve pu' Paul Athens aňqw ahpiynihqe, Corinth ep pitu. ² Nihqe pep pam hakiy Jew-sinot Pontus-tutskwat ep tihtiwhqat Aquila yan mätsiwhqat tuwa. Pam hak pünat nōmay Priscillat amum Italyt aňqw pitu, hak Claudius sohsokmuy Jew-sinmuy Rome aňqw ahpiyyaniqat amumi paňqawhq öviy'ö. Noqw Paul pumuy amumi pitu. ³ Nihqe pam pumuy tumaltuwiyamuy tuwi'taqe, amumum huruhtige, amumum tumalay'ta; puma mötsápkit tumaltuwi'yuñwa. ⁴ Noqw pam aňsakis nasuñwintalōnvaqat ep tsotsvalkive yuaatañwu; nihqe Jew-sinmuy, pu Greek-sinmuy tuptsiwna. ⁵ Noqw Silas Timotheus amum Macedoniat aňqw pituqw, Paul pan unañwtiqe, pay Jesus pas antsa Christ-nihqat Jew-sinmuy amumi pan yuaataqey aw-sa yuki'ta. ⁶ Noqw pay puma ehpewhotiqe, aqw nānap hiñqawqawq, pam yuwsiy tsatswit, amumi paňqawu: Kurs uma súlawhte', uma pas nāp put ep tukopniwyani. Soon God nuy tukopnani, umuhqatsiy ep'e; yahpiy hapi pu' nu qa-Jew-sinmuy amumi yuaatani. ⁷ Pu pam paňqw ahpiynihqe, hakiy Justus yan mätsiwhqat God aw nāwakinmaqat kiyat ep pitu; put hakiy kiat tsotsvalkit aw pikta. ⁸ Noqw hak tsotsvalkive mohpeq moñwi Crispus yan mätsiwhqa, sohsokmuy timuy yankañw, Tutuyqawhqat aw tuptsiwa. Noqw kaysiwhqam Corinth ep ki'yuñqam nanaptaqe, tütuptsiwaqe, kūyit akw tuvoylatoti. ⁹ Pahsat pu Paul mihikq tuawyorikq, Tutuyqawhqa put aw paňqawu: Um qa hihta mamqast yuaatani; um uhlayayiy qa ñuy'tani. ¹⁰ Nu úmuma; noqw soon hak uñ hintsannik ūmi may'tani. Pi nu kaysiwhqamuy kive sinomuy'ta. ¹¹ Noqw öviy pam sükw yahsañwuy-nikañw aňqw navay mūmuyawhtuy aw pahsavo God lavayiyat pumuy tutuqaynatinuma. ¹² Noqw Gallio Achiat ep moñw'iwtaqaw, Jew-sinom sun unañwtotiqe, Paul ñuayaqe haqam hin yukiltiñwuqat kīhut pañso put wikya, ¹³ Paňqawkahkaño: I' hin tutaptiwhqat qa panwat God aw nāwakintiwniqat sinmuy amumi ö'qala. ¹⁴ Noqw Paul as lavayhtiniqey anhtiqw, Gallio Jew-sinmuy amumi paňqawu: Pay pi as himu haqam pas qa súantakañw, qahopihintaqaw, soon nu umumi qa unañwtapni, uma Jew-sinomu. ¹⁵ Nikañw kurs pay uma lālavayit, pu nānatñwanit, pu umuhutavoy ep hintsatske', pay uma nāp put hin yukuyani; pay nu soon put pantaqat aw hintsakni. ¹⁶ Pam kitat, haqam hin yukiltiñwuqat kīhut aňqw pumuy lālayi. ¹⁷ Pahsat pu sohsoyam Greek-sinom hakiy tsotsvalkive moñwit Sosthenes ñuayaqe, haqam kive hin yukiltiñwuqat atpī put wuvahtota. Noqw Gallio iit ep qa hin unañwti.

The Return to Antioch

¹⁸ It atsve pu' Paul pep wūyavo qatut, aň tuptsiwni'yuñqamuy mātapt, paňqw Syriat aqw'a. Noqw Priscilla-niqw pu Aquila puma put ámuma. Noqw pam pi Cenchreat ep tal'arilti, pay hihta ep God aw pasiwniyat aň ruhpaq öviy'ö. ¹⁹ Noqw pam Ephesus ep pítuhqe, pumuy pep mātavi; nit pam pas nāp tsotsvalkimi pákihqe, pep Jew-sinmuy amumum nātuvñnewat yuaata. ²⁰ Noqw as pam pumuy amumum wūyavo qátuniqat puma nānawaknaqw, pam qa nakwhaqe, ²¹ Paňqw ahpiynikañw, pumuy

Öqalaqe pañqawu: Pay nu pas Jerusalem epeq nõwiwiniqat aw pitutoqat soon qa pepeq hinhtini. Nikañw pay nu ason soon amumi ahoy qa pítuni, God pan inuñem yuki'taniq'ö; pu pam Ephesus añqw pãvaqe ahpiy'o ²² Nihqe pam Caesareat ep pitut, Jerusalem aqwnihqe, Jesus aw tōnawtaqamuy amumi yuaaykut, pahpiy Antioch aqw'a. ²³ Pu pam pep hihsavo qatut, pañqw ahpiynihqe Galatiat, pu Phrygiat añ ahsupoq pās nānañumo añ kuyva, sohsokmuy tuptsiwni'yunqamuy öqalanmakañwo.

Apollos in Ephesus and Corinth

²⁴ Noqw hak Jew-sino Apollos yan mätsiwhqa, Alexandriat ep tihtiwhqa, Ephesus ep pitu. Pam hak pās hopi, nihqe tutuvenyukit añ a'nö tuwi'ta; ²⁵ Pu Tutuyqawhqat tunatyayat añ pās tuwi'vaqe, Tutuyqawhqat añqw hihta hintaqat pas qa nātusi'taqe tütutuqayna; nikañw pay pam John ahpiy küyit akw tuvoylat hintsatskiwhqat-sa navoti'ta. ²⁶ Nihqe pam pas qa nānahtsopkañw tsotsvalkive yuaativa. Noqw Aquila Priscillat amum put aw tūqaytaqe put wikqe, pahsat pu God tunatyayat put pas suan āawna. ²⁷ Noqw pam Achaiat aqwniqey unañwtiqw, Ephesus ep tuptsiwni'yunqam pepeq tuptsiwni'yunqamuy amumi pēnayaqe, puma put pās taviyaniqat amumi pañqaqwa. Noqw pam pítuhqe, núokwat ahpiy pumuy amumi a'nö unañwtavi, ²⁸ Pi pam nuhtutpik Jew-sinmuy qaöwítuptsiwna; nihqe pay Jesus pas antsa Christ-nihqat tutuvenyukit añqw pumuy amumi mātaktima.

19

Paul in Ephesus

¹ Noqw Apollos nāt Corinth epniqw, Paul Antioch añqw tutskwawa hinmakañw, Ephesus ep pitu; nihqe pep hakimuy tuptsiwni'yunqamuy túwahqe ² Amumi pañqawu: Uma tütuptsiwaqe, ya Qahováriwtaqat Hikwsit makiwya? Noqw puma aw pañqaqwa: Itam Qahováriwtaqat Hikwsit hákiyniqw pas put qa ñas'ew nanapta. ³ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Noqw uma hinoqw küyit akw tuvoylatiwya? Noqw puma pañqaqwa: Ura John sinmuy küyit akw tuvoylata. Noqw öviy itam pay pan piw tuvoylatoti. ⁴ Pahsat pu Paul pañqawu: Ura John pas antsa sinmuy küyit akw tuvoylata, puma nāp tunatyayat añqw lasyaqat tuawit'aniqee. Nikañw piw puma Jesus Christ put añk pítuniqat aw tütuptsiwaniqat pam amumi pañqawu. ⁵ Noqw puma it nanaptaqe, Jesus natñwaniyat añ küyit akw tuvoylatoti. ⁶ Noqw Paul pumuy amumi may akw matyawhq, Qahováriwtaqa Hikwsi amumi pitu; noqw puma himuhkwa yuaativayaqe, God eñem yuaatota. ⁷ Noqw puma tahtaqt pakwt löq sihkay'taqat pahsa'haqamya. ⁸ Noqw Paul tsotsvalkimi pákihqe, payhkomuy múmuyawhtuy añ God moñwtunatyayat qa nānahtsopkañw yuaataqe, pumuy tuptsiwna. ⁹ Noqw haqawat töhsaptotiqe, qa tütuptsiwa; nihqe it pūhut nuhtutpik qalomáyuaativayaqw, Paul pumuy amunaqw ahpiynihqe, tuptsiwni'yunqamuy tsamkañw, hakiy Tyrannus tutuqayhkiyat ep nāqavo pumuy amumum put yuaata. ¹⁰ Nihqe pam löq yahsañwuy pahsavohaqam pep pantsaki; noqw öviy sohsoyam Asiat añ yesqam Tutuyqawhqat Jesus Christ lavayiyat nanapta, Jew-sinomu, pu Greek-sinomu.

The Sons of Sceva

¹¹ Noqw God Paul māyat ahpiy hihta pas qa paysoq kātatahpiht hintsaki. ¹² Noqw ōviy hakiy hihta akw tūtuyhq, hak Paul añqw hōhōnhpit, sen nanamokpit tūtuyhqat aw taviqw, tūya put mātaphūwu. Pu kaysiwhqam qalomáhihikwsim sinmuy amuñaqw nōña. ¹³ Pahsat pu hakim pōvost Jew-sinom yaktaqam qalomáhihikwsimuy akw tuyqawiwuyūqamuy amumi Tutuyqawhqat Jesus natñwaniyat tuñwáyaniqey anhtotiqe pañqaqwa hīhikwsimuy amumii: Itam Jesus Paul ahpiy yuaatiwhqat aw yankañw umuy mēwaya, kitota. ¹⁴ Noqw hak Jew-sino God awwat momñwituy amuñaqw mohpeqnihq Sceva yan mātsiwhqa tsañe' tiyotimuy'taqw, puma piw panhtoti. ¹⁵ Noqw qalomáhihikwsi rohomhtiqe pañqawu: Nu Jesus tuwi'ta, pu nu Paul tuwi'ta; noqw ya uma hakim hihtuu? ¹⁶ Noqw tāqa qalomáhihikwsit akw tuyqawiwtaqa pumuy amumi tsoomhtiqe, áñwutaqe, pumuy a'nō hintsana. Noqw puma qa yuwsí'kahkañw, tūhototikahkañw, put apyeve kiñaqw watqa. ¹⁷ Noqw Ephesus ep Jew-sinom pu Greek-sinom sohsoyam it nanaptaqe maqas-toti. Noqw Tutuyqawhqat Jesus natñwaniyat pas kaptsitiwa. ¹⁸ Noqw kaysiwhqam tuptsiwni'yuñqam ōkihqe, nātuhtualyaqe hintsakpiy pohtañwnaya. ¹⁹ Pu ōviy piw kaysiwhqam pumuy amuñaqw tuhisay hintsatskaqam tutuveniy tsovalayaqe, sohsokmuy sinmuy amutpik put taqtsokya. Noqw puma hihkayat pohtoylayaqw, kurs lōp sanat añqw pakwt sihkay'tasikip sōmorit pahsa'haqam sivat hihkay'taqat aqw pitu. ²⁰ Yan God lavayiat a'nō ōqawi'maqe, añqe' sinmuy amuhpa' kúrukma.

The Riot in Ephesus

²¹ Yantaqat atsva pu' Paul pay ason Macedoniat-nikañw pu Achaiat pumuy añ kuyve', pep pu' Jerusalem aqwniqey Hikwsit ahpiy tunatyalti, pañqawkañwo: Ason nu pepeq pite', put atsve pas pay soon piw Rome qa aqw pohtani. ²² Pu ōviy pam lōqmuy put aw unañwtavi'taqamuy Macedoniat aqw hōna, Timotheus-nit, pu Erastus púmuyu, nit pay pam hāk Asiat ep hihsavo huruhti. ²³ Noqw ephaqam it yañ pōhut ep a'nō hintsatskiwa. ²⁴ Hak tāqa Demetrius yan mātsiwhqa, qōtsásivat siplawhq, Dianat kiyat anyuñqat hiñsakwhohyat qōtsásivat añqw yukulawhq, put tumal-tuwi'yuñqamuy a'nō káhaktotoyna. ²⁵ P' hak pumuy-nikañw, pu amún hintsatskaqamuy sūmi wánwayhqe, amumi pañqawu: Tahtaqtu, uma navoti'yuñwa; itam it yan tumalat ahpiy hihta tuway'numya. ²⁶ Pu uma piw añ taykahkañw navoti'yuñqw, qa Ephesus ep-sa-nit, pas pēp sohsovik Asiat añ ahsupoq i' Paul kaysiwhqamuy tuptsiwnaqa, lasna pañqawkañwo: Yaw hihtuy aw nāwakintiwayaqam sinmuy māyamuy akw yukiwyuñqam pay qa pas antsa hihtuu. ²⁷ Noqw ōviy ka itahtumala qahaqamhtini, pu it Dianat aw nāwakintiwhqat kīat piw qahaqamhtini. Noqw aw itam yanwisqa qahimuniwhitini. Pi Asiat ep sinomniqw pu sohsoyam tūwaqatsit añ yesqam put hapi aw nāwakintota. ²⁸ Noqw puma put nanaptaqe pavan pas itsívutotiqe pañqaqwa: Pay pas Ephesus ep qátuhqa Diana a'nō hímuu, kitota. ²⁹ Noqw kīve sinom sohsoyam Gaius-nit, pu Aristarchus ñuaya, Macedoniat añqw tāqatuy Paul amum waynumqamuy; nihqe pumuy wikkañw, wukotsotsvalkimi sun unañway yuhtu. ³⁰ Noqw Paul as sinmuy amumi pákiniqw, tuptsiwni'yuñqam put qa naqwhanaya. ³¹ Noqw hakim Asiat ep pavansinom Paul kwatsmat put aw hakimuy hōnayaqw, pay pam ahpami qa unahintsakniqat pañqaqwa. ³² Noqw haqawat yanwat hiñqaqwa, pu pētu

panwat sutske'wat hiñqaqwa; pas sinom hintsatskaqey qa navoti'numya, noqw suswuhagñihqam hihta òviy tsovaltíqey qa navoti'yuñwa. ³³ Noqw Jew-sinom hakiy Alexander momi taviyaqe, pam lavayhtiniqat puma aw òqaltoti. Noqw pam sinmuy amumi māmasaqe, as nēnem hin lavayhtini. ³⁴ Noqw kurs pam Jew-sínoniqw puma māmatsyaqe, pahsat tāwat añqe lōs qōniltiqat pahsavohaqam sūsaq sáakmaqe pañqaqwa: Pay pas Ephesus ep qátuhqa Diana a'nō hímuu. ³⁵ Noqw kive tutuven'aya sinmuy uyiwaqe, amumi pañqawu: Ephesus ep tahtaqtu. Ephesus ep sinom it pas pavan Dianat pas hihta'yuñwa, pu put an sóniwhqat Jupiter añqw posqata. Noqw qa hak qa put navoti'ta. ³⁶ Soon pi hak haqam put aqw hiñqawniqat uma navoti'yuñqe, pay uma qa pas hiñqaqwanikahkañwo, nen qa hihta pay an'ewakw hinhtotinihkañwo. ³⁷ Taq uma imuy tāqatuy pew wikvaya. Noqw puma pas āantsawat kíkíhut qa hovalanta, piw aw umuhyantaqay Dianat aqw qa hiñqawu. ³⁸ Pay pi ason kurs Demetrius-niqw, pu put amum sūp tumalay'yuñqam hakiy aw hihta ep hinyuñwniqw, pay pi moñwkive himu hin yukiltiñwuqat aw hōtsi, pu momñwit enem hihta ep hoñqam yēse; pay ason puma pep hihta ep nēnehpewi hiñqaqwani. ³⁹ Ason pi kurs uma hihtawat pas nātuviniñlalwaniqw, pay ason hisat tsovaltíñwuqey ep tsovaltíqw, pep pam ason hin yukiltini. ⁴⁰ Taq ka itam pu' a'nō hiniwhitqat ep tūviñtiwyaniqey aw unahinhtoti, kurs itam hihta aw yankahkañw, pu yep yanhaqam hinhtotiqey pañqaqwaniqee. ⁴¹ Yan pam lavayhtit, pep tsovawtaqamuy mātavi.

20

To Macedonia and Greece

¹ Noqw a'nō hiniwhitqat añ ruhpaq, Paul tuptsiwni'yuñqamuy wáñwayhqe, òqalát, mavoktat, pañqw Macedoniat aqw nakwsu. ² Pu òviy pam pañ ahsupoq nakwsuqe, pumuy pavan òqalanmakañw, Greece ep pítuhqe, ³ Pep payhkomuy mūmuyawhtuy añ qatu. Noqw as pam pāvaqe Syriat aqwniqw Jew-sinom put moqmani'yuñqw, pay pam Macedoniat añ ahoy aqwniqey wūwa. ⁴ Noqw hak Bereat añqw tāqa Sopater put amum Asiat aw'i, noqw Thessaloniat ep sinmuy amuñaqw hak Aristarchus, pu Secundus, noqw Derbet añqw Gaius, pu Timotheus, pu Asiat añqw Tychicus-niqw pu Trophimus. ⁵ Ima pay itamuhsavoyaqe Troas ep itamuy nuhtayyuñwa. ⁶ Noqw qapekén'oyiwhput nōviwhqat añ ruhpaq, itam Philippi añqw pāvaqe hoyoyoykuyaqe, tsivot talq Troas ep pumuy amuñk pitu; noqw itam pep tsañe' tálal añ yēse.

Paul's Last Visit in Troas

⁷ Noqw Sundayt aw pituqw, tuptsiwni'yuñqam pōlavikit yónoyhtotaniqe sumitsovaltíqw, Paul qāvo ahpiynikañw, pumuy amumi yuaataqe, tōkilat nāsamiq pahsavó yuaata. ⁸ Noqw puma tupatsveq tsovawtaqw, pepeq qōhiwyuñwa. ⁹ Noqw hak tiyo Eutychus yan mātsiwhqa poksöve tsokiwkañw huruvuwva; noqw pas Paul sutsépyuaataqw, pam qaunánwtalawvaqe, payhp natsve kíhut añqw posq, puma put sūmokq put tsōpahtota. ¹⁰ Noqw Paul aqw hawhqe, aw suqtuptut, mavoktage, nuhtumi pañqawu: Pay uma qa hin unañway'yuñwni, pay pam nāt tayta. ¹¹ Pu òviy pam ahoy aqw wupqe, pōlavikit yónoyhtat, añqw nōst, ahpiy piw nāto tálawniqwsavo yuaata; niñqe pañqw pu ahpiy'o. ¹² Noqw puma tiyot taytaqat wikvayaqe, suyan unañwtoti.

From Troas to Miletus

¹³ Noqw itam añwu pay pākihut awyaqe, pāvaqe Assos awya, pay ason itam pep Paul panayaniqey wūwankahkañwo, pan pam yukuqw òviy'ò, pam aqw nāpniqey wūwaqee. ¹⁴ Pu òviy pam Assos ep itamumi pituqw, itam panayaqe, Mitylene ep òki. ¹⁵ Pañqw pu itam pāvaqe ahpiyyaqe, qavōnvaqw Chios aqlavo òki, nihqe Trogyllium ep huruhtoti; nit pu qavōnvaqw itam Miletus ep òki, ¹⁶ Paul pay Ephesus ehpeq yūmosaniqey nāwaknaqw òviy'ò; pas as Asiat ep sōwhtiniqey qa nāwakna, taq as hin pasiwtaniqw, pam Pentecost talōñniyat ep Jerusalem épeqniqey òviy kaktayi.

Paul's Farewell Speech to the Elders of Ephesus

¹⁷ Noqw pam Miletus añqw Ephesus aw hakimuy ayataqe pep Jesus aw tōnawtaqamuy wukw'aymuyatuy wāñwayi. ¹⁸ Noqw puma òkiqw pam amumi pañqawu: Pay nu hisat Asiat ep pítuhqe, pahpiy yūmosa umumum hin qátuhqat uma navoti'yuñwa. ¹⁹ Nu qa kwivi'nañway'kañw okiw pakkañw Tutuyqawhqat eñem tumalay'ta, Jew-sinom inumi hepyaqe, nuy moqmani'yuñq'ò. ²⁰ Pu uma hihta akw moñvastotiniqat nu qa hihta umumi kakhawnat, umuy put āawna; nihqe ura nu umuy nuhtutpik tutuqayna, pu kīawita. ²¹ Nihqe nu Jew-sinmuy amuminikañw, pu Greek-sinmuy amumi lalvayhqe, tunatyay añqw lasye' God aw namtōkyaniqat amumi pañqawlawu, pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ qapēvewnayaniqata. ²² Noqw meh, Qahováriwtaqa Hikwsi nuy pan unañwtoynaqw, nu Jerusalem aqw hoyhta, hin pepeq hintsaniwniqey qa navoti'kañwo. ²³ Pay panis pi Qahováriwtaqa Hikwsi ahsupoq kitsókinawit nuy āwinma, yaw nu sivihpit, pu kānanvotpit aw pítuniqata. ²⁴ Nikañw pay qa himuwa i' nuy hin unañwtoyna. Piw nu iqatsiy qa nēnem kakhawna, pas pay nu okiw hahlaykañw inuñem pōhtavit añ kuyvaniqey òviy'ò, Ura Itahtutuyqawhqay Jesus nuy God nūokwayat tuawi'taniqat aw ayata. Noqw òviy nu put hintsakniqey pas kwañwtoya. ²⁵ Noqw taa, pew pahsavo nu sohsokmuy umuhpa' God moñwtnatyayat yuaatinuma. Noqw yahpiy haqahpiy uma soon pāpu inumi yórikyaniqat nu navoti'ta. ²⁶ Oviy uma it tālat ep inumi nanaptani: Nu hapi qa hakiy qatsiyat ep tukopniwta. ²⁷ Pi nu qahaqam pay qa suhtaqhinkañw God tunatyayat umuy sohsok āawna. ²⁸ Oviy uma nānami tunatyaltotini, pu sohsokmuy God aw tōnawtaqamuy amumii; uma hapi pumuy amumi tunatyawyuñwniqat òviy Qahováriwtaqa Hikwsi umuy pumuy amumi oya, uma God aw tōnawtaqamuy nopni'yuñwniqat òviy'ò; pam pumuy pas nāp uñway akw tui. ²⁹ Pi nu navoti'taqw, nuy ahpiyniqw, hakim kwēkwewhtuy amún qa nun'okwat umumum namiqwriltini; nen kanelmuy qa pētotani. ³⁰ Pu híkspi pas nāp umuñaqw haqawat hoñve', qasuntaqat lavayit akw nāmi sinototani. ³¹ Oviy uma tunatyawyuñwni, nen it u'ni'yuñwni; ura nu payhkomuy yahsañwuy añ mimhikqat pu talōñwintiwHQat añ okiw pakkañw umuy u'nantoynaqe qa qé'iwma. ³² Noqw taa, isinomu, nu hapi umuy God aw mātavi, pu nūokwlvavayiyat aw'i. Pam hapi umuy wuñwnaniqey aw òqala, pu umuy hihta máqaniqeyu, sohsokmuy sinomuy énañ'a. ³³ Nu hapi qa hakiy sīvayat tuñlay'ta, pu yuwsiyata. ³⁴ Owí, uma nāp navoti'yuñqw, ura nu imay akw tumalay'taqe hihta tuway'numa, nēnem'i, pu inumumyaqamuy amuñem'i. ³⁵ Pi nu sohsok umumi mahtakna, hin uma tumalay'yuñwe', añ òkiwyaqamuy amumi unañwtpayaniqata, pu Tutuyqawhqat Jesus lavayiyat u'ni'yuñwniqata; ura

pam pañqawu: Hak hakiy hihta máqahqa pam hihta ömahtaqa epnihqe pas hahlayni. ³⁶ Yan pam lavayhtit, tamötswunuptut, pumuy sohsokmuy amumum nāwakna. ³⁷ Noqw puma okiw sohsoyam tsaykuqe, Paul kwapkaqe, mamavokyakahkañw tsönantota, ³⁸ Soon pāpu puma put aw yórikyaniqey ep pas qa hahlayhtotiqe öviy'o; nihqe pahpiy puma put amum pákihut awya.

21

Paul Goes to Jerusalem

¹ Pu öviy nawis'ew itam pumuy amuhpiynihqe, itam yūmosa Coos aqwywa, pu qavoñvaqw Rhodes aw'i; nit pañqw pu itam Patarat aqwywa. ² Noqw itam pákihut Pheniciat aqwnihqat tutwage, put aqw yayvat, pāvaqe hoyoyoykuya. ³ Noqw itam Cyprus tutwage, suyvaqe ehpeq yūmosaya; nihqe Syria-tutskwat ep Tyre ep huruhtoti, pep pákihu hoiy óyaniqw öviy'o. ⁴ Noqw itam hakimuy tuptsiwni'yuñqamuy tutwage, tsañe'sikis tālat añ pep yēse. Noqw pay Paul Jerusalem qa aqwniqat puma Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy put aw pañqaqwa. ⁵ Noqw öviy itam pahsavohaqami yest, pahpiy haqamiyaqey aqwywa; noqw puma sohsoyam nōmamuy pu timuy amumum kihut qalavo itamuy tsamya; noqw itam pāhut qalaveq tamötshoñvaqe, nānawakna. ⁶ Oviy itam nāmatapyaqw, pahsat pu itam pákihut aqw yayva; noqw puma ahoy kīmiya. ⁷ Noqw itam Tyre añqw ökit, Ptolemais aw ökihqe, añ tuptsiwni'yuñqamuy amumi yuaaykuyaqe, sūkw tāwat añ amumum pep yēse. ⁸ Pu qavoñvaqw itam Paul ámumyaqam pañqw ahpiyyaqe, Caesareat ep öki. Nihqe itam hakiy lomatuawit yuaataqat Philip kíyat aw yuñqe, put amum huruhtoti; pam hak imuy tsañe'nihqamuy añ ökiwyaqamuy paañwantotaniqey aw oyiwhqamuy amuñaqw suhkaa. ⁹ Noqw i' hak nālöqmuy mámanhtuy pas qanawhvalni'yuñqamuy tímuy'taqw, puma God eñem yuaatota. ¹⁰ Noqw itamuy pep wūyavo yesq, hak God lavay'ayaat Agabus yan mātsiwhqa Judeat añqw pitu. ¹¹ Nihqe pam itamumi pítuqwe, Paul kwekwéwhpiyat kwusut, put akw may, pu kuhkuy somt pañqawu: Yan hapi Qahováriwtaqa Hikwsi lavayhti: Jew-sinom Jerusalem epeq yesqam hakiy it kwekwéwhpit himuy'taqat yan somyani; nen qa-Jew-sinmuy amumi mātapyani. ¹² Noqw itam it nanaptaqe, pay pam pas Jerusalem qa aqwniqat itam aw ö'qalya, pu pep yesqamu. ¹³ Pahsat pu Paul lavayhtiqe pañqawu: Ya uma hin wūwantotaqe, tsaykitaqe, nuy hin unañwtoynaya? Pi nu Tutuyqayhqat Jesus natñwaniyat ep Jerusalem epeq sómiltiniqey suhtaq'ewa; pu qa pániqw-saa; pi nu eñem mokniqey suhtaq'ewa. ¹⁴ Noqw pay kurs pas soon pam tūqayniniqw, itam ñöyaltotiqe pañqaqwa: Pay nam Tutuyqawhqat tunatyaat antaa. ¹⁵ Ahpiy pantaqwe itam hihta hinnumyaqey ömahtotat, Jerusalem aqwywa. ¹⁶ Noqw Caesareat ep tuptsiwni'yuñqamuy amuñaqw haqawat itamumyaqey, hakiy Cyprus añqw sinot Mnason yan mātsiwhqat wikya; pam hak pay wūyavo tuptsiwni'taqw, yaw itam put amum kíyat ep huruhtotini.

Paul Visits James

¹⁷ Noqw itam Jerusalem epeq ökiqw, tuptsiwni'yuñqam itamuy hahlayhtoti. ¹⁸ Qavoñvaqw Paul itamum James aw'i. Noqw wukw'a'yam sohsoyam pep yēse. ¹⁹ Noqw pam pumuy amumi hahlayhtit; pahsat pu God hin put tumalayay ahpiy qa-Jew-sinmuy amuhpa' hihta

tumaltaqat pās nanap hin hiniwhitiqat pam pumuy amumi tuawi'ta. ²⁰ Noqw puma put nanaptaqe, Tutuyqawhqat pas hihtatota; nihqe Paul aw pañqawwa: Pay pi um navoti'ta, itupko: Jew-sinom gaan'ewakw hintaqam tuptsiwni'yuñwa; noqw puma sohsoyam Moses tutavoyat pas antsay'yuñwa. ²¹ Noqw puma nanaptaqw, yaw um sohsoymuy Jew-sinmuy qa-Jew-sinmuy amuhpa' yesqamuy tutuqaynaqe, pay yaw puma Moses tutavoyat ayo yukuyaniqat yaw um pañqawlawu; yaw timuy poñokit akw qa tuvoylalalwani; pu piw yaw Jew-sinmuy tuwiyamuy añ qa hinwisni. ²² Noqw hintani? Pay kurs pi hin sinom qa tsovaltini, pi un pituhqat soon qa nanaptaniqee. ²³ Pay òviy itam ūmi hiñqawqaw um panhtini. Hakim itamuñaqw nālōyōm tahtaqt Tutuyqawhqat aw hihta pasiwni'yuñwa. ²⁴ Taa. Um pumuy tsāme', amumum napwatani; nen um amuñem sisvini, noqw puma āriltotini. Um panhte', sohsokmuy amumi mahtaknani, un hin lavayhtiwhqa qa antsanihqata, pay kurs um pas nāp pās qatukañw, tutavot añ hinmaqata. ²⁵ Pu imuy qa-Jew-sinmuy tuptsiwni'yuñqamuy itam amumi yanwat pēnayaqe, pay puma put hihta pantaqat qa añ hinwisniqat pan yukuya, pay panis nōsiwhqa nāp yukit aw noiwhqat qe'yanigata, pu únwata, pu hihta hikwismokqata, pu tokot qa sokoplalwaniqata. ²⁶ Pahsat pu Paul pumuy tahtaqtuy tsāma; nihqe qavonvaqw pumuy amumum napwataqe, God kiyat aw paki; nihqe hisat puma put añ kūkuyvaqw pumuy nanāp amuñem himu nākwahiwniqat pañqawu.

Paul Arrested in the Temple

²⁷ Noqw tsañe'sikis tālat pas pay sūlawhtiniqw, hakim Asiat añqw Jew-sinom God kiyat ep Paul tutwa; nihqe sohsokmuy sinmuy hin unañwtoynayaqe put aw may'yuñwa, ²⁸ A'nō pañqawkahkañwo: Israel-tahtaqtu, huvam unañwtpayaa! I' tāqa hapi hāhaqe' sohsokmuy sinmuy imuy pas sinmuy amuhpewi tutuqayna, pu tutavot ehpeui, pu it kihut ehpeui. Pu òviy piw pam Greek-sinmuy God kiyat aw tañataqe, it kihut pas hihtanihqat tuyoy'ewakta. ²⁹ Puma pi pūnathaqam hakiy Ephesus añqw tāqat Trophimus yan mātsiwhqat Paul amum kiveniqw aw tātayya; nihqe ka Paul put God kiyat aw pānahqat wūwayaqe, òviy yan lavayta. ³⁰ Noqw kive sinom sohsoyam hin unañwtotiqe, sūvo yuhtuqe, Paul nuayat, God kiyat añqw ihpoq lōlōkinyuñwa; nihqe pahsat pay hōtsiwat uhtaya. ³¹ Noqw nāt puma put nīnantotaqw, yaw Jerusalem ep sinom a'nō hiniwmanayaqat pan mohpeq solāwamoñwit aw tūawvaya. ³² Noqw pahsat pay pam solāwamuy-nikañw, pu tsivót-sikip sūnatnihqamuy solāwmuy amumi moñw'wyuñqamuy tsamkañw, pumuy amumiq wari. Noqw puma mohpeq solāwamoñwit solāwamuy enañ tutwaqe, pahsat pay Paul wuvalalwaqe qe'toti. ³³ Pahsat pu mohpeq solāwamoñwi awnihqe, put nuat, puma lōqmuy sivanamiqlōlōt akw put somyaniqat pañqawu; nit pu pam hak hūmunihqat, pu hihta hinhtiqtat tūviñta. ³⁴ Noqw sinmuy gaan'ewakw hintaqamuy amuñaqw pētu yanwat hiñqawwa, pu pētu piw hinwat lavayta. Noqw pas sinom mowawatotaqw, kurs pam hin pas suyan navotniqe, òviy pay put solāwakimiq wikyaniqat pam pañqawu. ³⁵ Noqw puma tutuveñpa wupniniqw, solāwam Paul tsōpwisa, pas sinom a'nōyaqw òviy'o, ³⁶ Sinom pi pumuy amuñk hinwiskahkañw pañqawwisa: Tūvaay! kitota.

Paul Defends Himself

³⁷ Noqw puma Paul solāwakimi wikyaniqw, pam mohpeq solāwamoñwit aw pañqawu: Ya nu soon ūmi hiñqawni? Noqw pam pañqawu: Ya um Greek-lavayit tūqayta? ³⁸ Ya qa um hak Egypt añqw tāqa ura hisat sinmuy hin unañwtoyneqe, nālöp sōmorit pahsa'nihqamuy tuqwyantotaqamuy qayēsivhpumi tsāma? ³⁹ Noqw Paul pañqawu: Qae. Nu Jew-sino; nu Ciliciat ep qa pay hin'ewakw wuhkokitsokit Tarsus ep tihtiwa. Noqw himu as nu sinmuy amumi lavayhtiniqat um nuy nakwhani. ⁴⁰ Noqw pam hu'waqw, Paul tutuveñat ep wunukañw, sinmuy amumi māmasa. Noqw sinom sutmakmaq, pahsat pu pam pumuy amumi Hebrew-sinmuy amuhkwa yuaata.

22

¹ Nihqe Paul sinmuy amumi pañqawu: Tahtaqtu, isinomu, nāmatu, nu yahsatniqwhaqam umutpik nēnem hin lavayhtiniqw kurs uma inumi tūqayyuñwni. ² (Noqw pam pumuy amumi Hebrew-sinmuy amuhkwa yuaaykuqw, puma nanaptaqe pahsat pu pas qa hiñqawqa; noqw pam pañqawu). ³ Nu pas antsa Jew-sino; nihqe nu Ciliciat ep wuhkokitsokit Tarsus ep tihtiwa. Nikañw nu yep kīve Gamaliel ahpiy itanamuy tutavoy-amuy pas añhqe qatsqat tutuqayi; nihqe nu God eñem pas qaatsay'ta, uma pu' it tāwat ep panyuñqat pan'i. ⁴ Nihqe nu it yañ pōhut añ hinwisqamuy pas qa yesniqat òviy tahtaqtuy pu momoymuy okiwsahsanqe, somlawkañw sivikimi tañatima. ⁵ Noqw God awwat mohpeq moñwi sohsokmuy wukw'ayamuy amumum inumi navoti'ta; pu nu piw pumuy amuñaqw itahsinmuy amumi tutuvenit òmahtaqe, Damascus aqw'a, nu Jesus aw tuptsiwni'yunqamuy pepeq yesqamuy sivintoyne', pumuy somhtat, Jerusalem aqw tsamniqee.

Paul Tells of His Conversion (Acts 9.1-19; 26.12-18)

⁶ Noqw nu pañsoqnikañw, tāwanasavehaqam Damascus aw hayiñwnaqw, ònaqw inunan'ik qaan'ewakw suhtalawva. ⁷ Noqw nu tutskwami posqe, hakiy tōnayat navotq, inumi pañqawu: Saul, Saul, ya um hinoqw nuy okiwsahsana? ⁸ Noqw nu lavayhtiqe pañqawu: Ya um hak'i Tutuyqawhqa? Noqw pam inumi pañqawu: Nu Nazareth añqw Jesus; pi um nuy hapi okiwsahsana. ⁹ Noqw ima inumumyaqam tālat tutwaqe, tsātsawna; nikañw puma hakiy inumi hiñqawhqat tōnayat qa nanapta. ¹⁰ Noqw nu pañqawu: Noqw nu hinhtini, Tutuyqawhqa? Noqw Tutuyqawhqa inumi pañqawu: Um wunuptut Damascus awni. Noqw ason pep um hihta tumaltaniqat uñem yukiwtaqat suhka uñ sohsok āawnani. ¹¹ Noqw pas tāla a'nō talq, ivosiy qatālawvaqw, òviy ima inumumyaqam imay ñuy'wiskañw Damascus aw nuy wikya. ¹² Noqw hak hin tutaptiwhqat an God pas kaptsi'taqa Ananias sohsokmuy Jew-sinmuy pep ki'yunqamuy amuhpiy aw lomanavoti ¹³ Inumi pītuhqe wunukañw inumi pañqawu: Itupko Saul, uhvosiy tālawnaa. Noqw nu pahsat pay ivosiy tālawna. ¹⁴ Noqw pam pañqawu: Itanamuy aw yantaqam God uñ namorstaqe Tiy pas sūantaqat ūmi mātaknaqw, um put moayat añqw lavayit navota, um put tunatyayat mātsi'tanige òviy'o. ¹⁵ Pi um hin yórikqey, pu navotqey sohsokmuy sinmuy amumi put eñem tuawi'tani. ¹⁶ Taay, um hinoqw sōwuu? Um wunupte', kūyit akw tuvoylatini; nen Tutuyqawhqaqat natñwaniyat aw taqa'nañway'kañw, uhqaanhtipuy ayo pāhomni.

Paul's Call to Preach to the Gentiles

¹⁷ Noqw ura nu piw Jerusalem ep pítuhqe God kíyat ep nāwaknakañw, tuawyori; ¹⁸ Nihqe Jesús tuwaqw, pam inumi pañqawu: Písoqtii, nen um Jerusalem añqw íts ahpiyni, taq puma uñ hin nuy tuawi'taqat soon kwusuyani. ¹⁹ Noqw nu pañqawu: Tutuyqawhqa, puma navoti'yuiñqw, nu ura as ūmi tuptsiwni'yuiñqamuy sivikimi tañatinuma, pu ahsupoq tsotsvalkiva pumuy wuvahtinuma. ²⁰ Pu uñ tuawi'taqat Stephen uñwáat munvaniwhq, nu nuhtum aqlap wunukañw, nīnantotaqamuy súamun unañwti; nihqe nu nīnantotaqamuy yuwsiyamuy tūwala. ²¹ Noqw pam inumi pañqawu: Um ahpiyni, taq nu uñ yañqw yāvoqhaqami imuy qa-Jew-sinmuy amumi távini. ²² Noqw puma it lavayit aw pahsavo put aw tūqayyuñwt, pu sáakmaqe pañqaqwa: Tūvayaa! Nīnayaa! Pay pi put qa qatuqw lolmani. ²³ Noqw puma kwanonotikahkanw, yuwsiy akw sav-inumyakañw qōat ōmiq tsaltoynaya. ²⁴ Noqw pahsat pu solāwamoñwi put solāwakimi panayaniqat solāwamuy amumi pañqawu. Uma put wuvah-totat, pās tūviñtotani. Noqw hinoqw sinom pas panhaqam put ehpewi hiñqaqwaqat itam nanaptani, amumi kita. ²⁵ Noqw puma put tuyqat akw sohsomyaqw, Paul solāwamoñwit pep wúnuhqat aw pañqawu: Ya pay um hakiy Roman-sinot qa tūwiwtaqat wuvahtaniq wuy pam súanta? ²⁶ Noqw solāwamoñwi put navotqe ahpiynihqe mohpeq solāwamoñwit aw pañqawu: Um hintsakqey ep tunatyaltini, taq kurs i' Roman-sino. ²⁷ Pahsat pu mohpeq solāwamoñwi pítuhqe put aw pañqawu: Kurs nuy āawnaa, ya um Roman-sino? Noqw pam pañqawu: Owí. ²⁸ Noqw mohpeq solāwamoñwi pañqawu: Nu a'nō sisvit, Rome aqw sinoti. Noqw Paul pañqawu: Noqw pi nu pay pas pamnīkañw tihtiwa. ²⁹ Pahsat pay ima as put aw hepyaniqam ahpiyya. Noqw pam Roman-sínoniqat mohpeq solāwamoñwi navotqe tusita, put somqe ōviy'o.

Paul before the Council

³⁰ Noqw Jew- sinom put hihta neveltotoynayaqat pam pas suyan navotniqey nāwaknaqe, qavonvaqw put nāha; nihqe God awwat mohpeq momñwit sohsokmuy moñwtsovawtaqamuy amumum tsovaltiniqat pam pañqawu; nit Paul hawnaqe, put pumuy amutpipo tavi.

23

¹ Pahsat pu Paul moñwtsovawtaqamuy amuhpa' taynumt pañqawu: Tah-taqtu, isinomu, nu pew pahsavohaqami God atpip iunañway pasiwkañw qatu. ² Noqw put aqlap hoñqam put moava wuvahtotaniqat God awwat mohpeq moñwi Ananias pumuy amumi pañqawu. ³ Noqw pahsat pu Paul pañqawu: God uñ wuvahtani, um tumalwiwhput antaqa; pas as um nuy tutavot an yukunaniqe ōviy pep qatukañw, ya um hinhtiqw tutavot hin lavayhtiqaq qa anhtiqaq soq nuy wuvahtiwniqat pañqawu? ⁴ Noqw añ hoñqam pañqaqwa: Ya um hinoqw God awwat mohpeq moñwit aw panhaqam hiñqawu? ⁵ Pahsat pu Paul pañqawu: Nu put God awwat mohpeq mōñwitniq wuy qa navoti'taqe ōviy pañqawu isinomu; pi ura yan pey'ta: Um uhsinmuy amumi moñwit qa aqw hiñqawlawni. ⁶ Noqw Paul māmatsq, kurs pētū Sadducee-sínomyaqw, pu pētū Pharisee-sínomyaqw, pahsat pam tsovawtaqamuy amumi kēew pañqawu: Tahtaqtu, isinomu, nu Pharisee-sino, nu Pharisee-sinot tiata; nu hapi hihta ñōyit-nikañw pu so'pum ahoy tātayyaniqat tuptsiwni'taqey ep pu' tūviñtiwa. ⁷ Yan pam hiñqawhqa, pahsat ima Pharisee-sinom Sadducee-sinmuy amumum qa

súnahpa'totiqw sinom nātsiki. ⁸ Sadducee-sínmuyniqw pi sinom pas soon ahoy yesvani, pu yaw ðñaqw hoñviaya qa háqamo, pu yaw hakiy hikwsiat qa háqamo. Noqw Pharisee-sinom put sohsok tuptsiwni'yuñwa. ⁹ Noqw pas sinom a'nō mowawatota; noqw ima tutavot tūtutuqaynayaqam Pharisee-sinmuy amún unañwtotiqam hoñvaqe a'no nāñwuy'yuñqe pañqawa: Pay itamuyniqw i' taqa qa hinta; tis pi kurs ka antsa hikwsi, sen hoñviaya put aw yuaaykuniqw, pay itam God aw qa rohomnumyani. ¹⁰ Noqw pas puma nānami a'nō hiñqawaqe, sumataq put nāhoy tutkitotaniqat mohpeq solāwamoñwi tusitaqe, pumuy amumi solāwamuy hōna, puma pumuy Paul nawhkiye', solāwakimi wikyaniqat ðviy'o. ¹¹ Noqw ep mi-hikq, Tutuyqawhqa put ehpeq wunukañw aw pañqawu: Pay um qa hin unañway'tani, Paul. Pay um nuy Jerusalem ep hin lavayhtiqey pan nāt piw Rome epeq lavayhtini.

The Plot against Paul's Life

¹² Noqw tālawvaqw, haqawat Jew-sinom nāwinyaqe nankiwakw pasiwnaya, ason pas puma Paul nīnayay, pu' nōñsaniqey, pu hikwyaniqey pañqawa. ¹³ Noqw hakim lōp sunat epniñqe hōyokiwtaqam pan pasiwnaya. ¹⁴ Pu ðviy puma God awwat mohpeq momñwituy-nikañw, pu wukw'a'yatuy amumi ðkihqe pañqawa; Itam nēñem pasiwnayaqe kītota: Pas ason itam Paul nīnayay, pu' nōñsani. ¹⁵ Oviy uma moñwtsovawtaqamuy amumum mohpeq solāwamoñwit aw pañqawaqw, pam qāvo pew umumi put wikni, suhpan uma put pas pavan hin nanaptaniqey pan hinkahkañwo; noqw pay nāt put pew qa pituqw, itam nīnayaniqey pasiwni'yuñwa. ¹⁶ Noqw puma put moqmani'yuñqat Paul tiw'ayaat navotqe, solāwakimi pákihqe, Paul put āawna. ¹⁷ Pahsat pu Paul solāwamuy amumi moñw'iwyuñqamuy sukwat wáñwayhqe aw pañqawu: Um it tiyot mohpeq solāwamoñwit aw wikni. I' put hihta āawnani. ¹⁸ Pu ðviy pam mohpeq solāwamoñwit aw put wikqe pañqawu: Paul, siviñuiwtaqa nuy wáñwayhqe, nu it tiyot ūmi wikniqat inumi pañqawu. Yaw pam nu hihta āawnani. ¹⁹ Pahsat pu mohpeq solāwamoñwi put māyat ñuat, qalavo wikqe, tūviñtaqe aw pañqawu: Ya um hihta nuy āawnani. ²⁰ Noqw pam pañqawu: Um yaw qāvo moñwtsovawtaqamuy amumi Paul wikniqat Jew-sinom ūmi ðqaltotiniqey sun unañwtoti, suhpan ka yaw puma put pas pavan hin nanaptaniqey nānawaknaqe ðviy'o. ²¹ Noqw um hapi amumi qa ūnatini; taq pumuy amuñaqw lōp sunat epniñqe hōyokiwtaqam tahtaqt nankiwakw pasiwni'yuñqam put moqmani'yuñwa pañqawkahkañwo: Ason pas yaw put nīnayay, pu nōñsani, pu hikwyani; niñqe ðviy pas yukiwkahkañw, uñ panhtiniqey pañqawniqat ðviy maqaptsi'yuñwa, pam aw kita. ²² Noqw ðviy mohpeq solāwamoñwi tiyot mātavi pañqawkañwo: Um hapi nuy it āawnaqey qa hakiy aw pañqawni.

Paul Sent to Governor Felix

²³ Pu pam solāwamoñwit aw pañqawu: Uma pakwút-sikip sunat solāwamuy mihikq, Caesareat aqwyaniqat na'sastani, pu kawaymuy akwyaqamuy payhp sunat añqw pakwt sihkay'taqamyuy, pu pakwút-sikip súnat lansay'yuñqamuyu. ²⁴ Pu puma Paul hihtuy akwniqat na'sastotani, nen uma tutskwat aw moñwit Felix aqw put pās wikyani. ²⁵ Pu pam yan pēna: ²⁶ Nu' Claudius Lysias it pas pavan Felix tutskwat aw moñwit ðqala. ²⁷ It tāqat Jew-sinom ñuayaqe, soon as qa nīnayaniqw, nu solāwamuy tsamkañw amuminihqe, it pumuy nawhki, yaw pam Roman-sínonihqat

nu navotqe òviy'ò. ²⁸ Noqw puma hihta put nēveltotoynayaqat nu pas suyan navotniqey nāwaknaqe, pumuy amuñaqw moñwtsovawtaqamuy amumi put wikva. ²⁹ Noqw kurs pay puma tutavoy ep hinhtotiqe pay qa hihta mokiwyu, pu sivihpit hihkay'taqat put tsokanaya. ³⁰ Noqw yaw Jew-sinom put moqmani'yuñaqat nuy āawnayaqw, pahsat pay nu put ūmiq hōnaqe, put hihta tsotskanayaqam put aw hinyuñaqey utpip pañqawu. Hak òqawmañwu. ³¹ Pahsat pu solāwam amumi hin tutaptiwhqat anhtotiqe Paul wikyaqe, míhikpuva Antipatris ep wikvaya. ³² Pu qavoñvaqw ima nāpyaqam Paul mātapyat, pañqw Jerusalem ahoy aqwyā. Noqw ima kawaymuy akwyaqam pahpiy put ámumya. ³³ Nihqe puma Caesareat ep òkihqe, tutskwat aw moñwit tutuvenit maqaya, nit put aw Paul noaya. ³⁴ Noqw moñwi tutuvenit añ tūñwahqe, pam haqaqwat tutskwat añqwnihqat put tūviñta. Noqw kurs pam Cilicat añqwnihqat pam navotqe ³⁵ Pañqawu: Ason un hin tsokani'yuñaqam tuwat òkiqw, nu unem hin yúkuni, kita. Nihqe pam Herod pavasiwhkiyat ep taviwniqat pam pañqawu.

24

Paul Accused by the Jews

¹ Pu ahpiy tsivót-sikis talq God awwat mohpeq moñwi Ananias wukw'a'yatuy tsamkañw pitu, hakiy lavayhtuwi'taqat Tertullus yan mātsiwhqat wikkañwo; noqw pam tutskwat ep moñwit aw yuaayku Paul ehpewi. ² Pu òviy Paul tuñwáyaqw, pahsat Tertullus put ehpewi yuaaykuqe pañqawu: Itam hapi uhpiy uyiwawtaqat qatsit nāvokawinta, pu sohsovik sutsep uhtunatyay ahpiy himu qaōwihintaqa imuy sinmuy amuñem hintsatskiwa. ³ Noqw itam put tsúyakiwyuñwa, um hak pas pavan Felix. ⁴ Noqw pay nu ūmi qa sus'itsniqat òviy um as okiw hihsavo itamumi tūqaytani. ⁵ Taq itam it tāqat aw nanaptaqw, i' sokovi. Pam it Nazareth añqw tāqat aw tōnawtaqamuy moñwíamu. Noqw put atsviy tūwaqatsit añ ahsupoq Jew-sinom Caesar ehpewi hoñvanta. ⁶ Pu hikis pi as òviy i' piw God kíyat sokoptaniqey anhti; noqw itam put ñuayaqe, soon as itamumi hin tutaptiwhqat qa anwat put hin yukunayani. ⁷ Noqw pay mohpeq solāwamoñwi Lysias itamumi suptuqe, òqalay akw put itamuy nawhki, ⁸ Nihqe hihta put nēveltotoynayaqam ūmiyaniqat pañqawu. Noqw um nāp put aw pohte', itam hihta put qalománeveltotoynayaqat sohsoq navotni. ⁹ Noqw Jew-sinom put amum sunyaqe, pay pas pantaqat pañqawu.

Paul's Defense before Felix

¹⁰ Pahsat pu moñwi Paul yuaaykuniqat aw māmasaqw, pam lavayhtiqe pañqawu: Nu' navoti'taqw um hisatñahaqaw imuy sinmuy amuñem hihta añ hin wūwanma, noqw òviy nu tuwat hahlaykañw, nēñem hin lavayhtini. ¹¹ Ispi um it navotniq'ò, nu okiwlawniqe Jerusalem aqwniqw, nāt pu' ahpiy pakwt lōq sihkay'tasikis tāla. ¹² Piw nu qa haqam hakiy amum nāñwuy'taqw puma inumi tāyuñwa, pu sinmuy hin u'nañwnaq'ò, sen God kíyat ep'e, sen tsotsvalkivee, sen pay kivee. ¹³ Piw puma hihta nuy tsotskanayaqey soon suyan pañqawani. ¹⁴ Nikañw it pay nu ūmi pas súañqawni: Nu hapi púmuyniqw qasuan God aw nāwakinma, iwu'yamuy aw yantaqayamuy aw'i, tutavot añ hin pey'taqat, pu God lavay'aymuyatuy pēniyamuy añ hin pey'taqat sohsoq tuptsiwni'kañwo. ¹⁵ Nihqe ima súanyuñqam, pu qasanyuñqam so'pum ahoy tātayyaniqat, nu

ep God qapēvewna; noqw pay puma piw put pantaqat lavayta. ¹⁶ Paniqw hapi ōviy nu yūmosa suyan anañway'taniqey tuwanlawu, qa hihta ep qaanhti qey navoti'tagee, sen God ep'e, sen sinmuy amuh'pee. ¹⁷ Pu ahpiy wūhakis yahsañwvaqw, nu isinmuy amumi ahoy pitu, hihta akw ōkwatuwiwaniqat kuwahtiwhqat-nikañw, pu Tutuyqawhqat aw himu noiwhqat yankañwo. ¹⁸ Pantaqat atsve hakim Asiat añqw Jew-sinom nuy God kīyat ep napwataqw tutwa, nu qa kaysiwhqamuy sinmuy amumumniq'ō, piw hin qaqtsinayaqamuy amumuma. ¹⁹ Puma pi as yep utpipye', rohomtotinikahkañwo, kurs hihta inuhpewi hinyuñwee. ²⁰ Hal pay pi ima yepyaqam pañqawani, nāt nu moñwtsovawtaqamuy amut-pip wunuqw hihta inumi qalomátutwee. ²¹ Hal sen pi nu amuhsonve wunukañw it supwat pañqawhqat ep'e: Nu hapi so'pum ahoy tātayyaniqat tuptsiwni'tagey ep pu' it tāwat ep umuhpiy hin tūviñtiwa, kítahqat ep'e. ²² Noqw Felix it navotqe, pañwat pōhut pas suan navoti'tage pumuy pay hāktage amumi pañqawu: Ason mohpeq solāwamoñwi Lysias pituqw, nu uñ hinhtiqat pas sohsok navotni. ²³ Pu tsivot-sikip sunat solāwamuy amumi moñwi Paul tavi'taniqat pam put aw pañqawu. Nikañw pay qa pas pas hūrs tavi'tat, pay tuwimat hihta akw put paañwayaniqw, sen put awyaniqw, pam pumuy qa mēwantani.

Paul before Felix and Drusilla

²⁴ Noqw ahpiy hihsakis talq Felix hakiy Jew-sinot nōmay Drusillat amum pitu; nihqe Paul wáñwayhqe, Christ aw qapēvewnit put ahpiy aw tūqayta. ²⁵ Noqw Paul put aw pañqawu: Itam soon qa suan hinwise', namituyqawi'yūñwini. Taq God itamuñem hin yúkuni. Noqw Paul yan yuaataqw, Felix tsawnaqe, tururuyku; nihqe pañqawu: Pay um hāk pu' ahpiyni; ason hisat inuñem aw lomahinhtiqw, nu uñ wáñwayni, kita Paul aw'í. ²⁶ Noqw as sakiqw Paul put sīvat maqaqw pam put mātapaniqey wūwanta. Nihqe ōviy pam piép put wáñwaye', amum yuaatañwu. ²⁷ Noqw pay ahpiy lōs yahsañwvaqw, Porcius Festus Felix qeniyat ep paki; noqw Felix Jew-sinmuy tayawnaniqey nāwaknaqe, Paul nāto sómiwtaqw ahpiy'ō.

25

Paul Appeals to the Emperor

¹ Noqw Festus tutskwamakiway ep pítuhqe, ahpiy pāyis talq Caesareat añqw Jerusalem aqw'a. ² Noqw pahsat pu God awwat mohpeq mónwi-niqw, pu Jew-sinmuy amuñaqw pavansinom put aw Paul lavayta. ³ Nihqe as pam put ehpewi pumuy amuñem hihta hinhtiniqat aw nānawaknaqe pam put wáñwayhq, Jerusalem aqwniqat aw ō'qalya, puma haqam put moqmaye' nīnayaniqey tunatyawkahkañwo. ⁴ Noqw Festus lavayhtiqe, pay Paul Caesareat epeq qátuniqat pañqawu, pay pam soon pas hisat nāp pañsoqniqey pañqawu. ⁵ Oviy amuñaqw haqawat ō'qalt inumumyani, kita. Nen kurs it tāqat ep himu qalomáhintaniqw pañqawani. ⁶ Noqw pam pumuy amumum pakwút-sikis haqam talōrnat, Caesareat aqw'a; nihqe qavoñvaqw, pam haqam hin yukiltiñwuqat ep qatuptuqe, Paul wik-wisniqat pañqawu. ⁷ Noqw pam pituqw, Jew-sinom Jerusalem añqw ōkihqam put aqlaq hoñkahkañw, hīhihta nuhtsel'e'wakw nihtiwhtaqat Paul ehpewi yuaatota; nit pay put pas suyan pantaqat kurs hin pañqawani. ⁸ Noqw pam nēñem lavayhtiqe pañqawu: Nu qa haqam Jew-sinmuy tutavoyamuy ehpewi hinhti, piw God kīyat ehpewi,

pu Caesar ehpewii. ⁹ Noqw tuwat pay Festus Jew-sinmuy unañwve hinhtiniqey nāwaknaqe, Paul aw pañqawu: Ya um qa Jerusalem aqwnen, pepeq inutpip iit yantaqat ep hin aw pohtiwniqey nāwakna? ¹⁰ Pahsat pu Paul pañqawu: Nu Caesar pavasiwhkiyat ep wunu, pi nu pep hin yukuniwni; pi nu qa haqam hihta ep Jew-sinmuy amumi qalomáhinhtiqw um suyan navoti'ta. ¹¹ Pi as nu haqam hihta ep hinhte', sen mokiwuy hihkay'taqat hinhte' soon nu moknik rohomnumni; nikañw kurs pay ima nuy hīhihta qalomátsotskanayaqpw pam qa himuwa pas antsaniqpw, soon hak nuy pumuy amumi nóani. Nu Caesar aw taqa'nañwti. ¹² Pahsat pu Festus wuwan'ayamuy amumum hin hintaniqat yuaaykuqe put aw lavayhtiqe pañqawu: Noqw um Caesar aw taqa'nañwti? Pay um soon Caesar qa aqwni.

Paul before Agrippa and Bernice

¹³ Noqw ahpiy hihsakishaqam talq, Moñwi Agrippa Bernice amum Festus aw hahlayhtiniqe Caesareat ep pitu. ¹⁴ Pu òviy Festus Agrippat aw Paul lalvayhqe pañqawu: Felix ahpiynihqe, hakiy tāqat sómiwtaqat mātavi. ¹⁵ Noqw ura nu Jerusalem épeqniqpw, God awwat mohpeq momñwit Jew-sinmuy wukw'aymuyatuy amumum nuy put hin āawnayaqe, eñem qalomáyukiltiniqat nānawakna. ¹⁶ Noqw nu pumuy amumi lavayhtiqe pañqawu: Kurs uma hihta ep put qalomátsokanayaqpw, pay pam umuh-pewinen nēnem hin lavayhtiniqat put eñem qenitiwni. Noqw kurs pam pas antsa hihta mokiwuy hihkay'taqat hinhte', pep pu' pam mokiwuy aw noiwni. Pu pam nāto qa nēnem hin lavayhtiqw, kurs nu hin put tūvani. Pan hapi Rome añqw sinmuy tuwiamu. ¹⁷ Noqw òviy pumuy òkiqpw, nu qa sōwunit, qavoñvaqw haqam hin yukiltiñwuqat ep qatuptuqe, put tāqat wik-wisniqat pañqawu. ¹⁸ Noqw ima put hihta qalomátsokanayaqam hoñvaqe, qa hin iwuwniy an put hihta tsokanaya. ¹⁹ Pay tuwat soq kurs pas nāp tuptsiwniy ep put amum nenñem hinyuñwa, pu hakiy Jesus mokqat ep'e. Noqw pay Paul put pay suyan qátuhqat pañqawlawhqat ep'e. ²⁰ Noqw nu pūvut pantaqat ep wiwsiqe, sen pam Jerusalem aqwnen pepeq iit hihta ep aw pohtiwniqat put tūvinta. ²¹ Noqw pay ason pas Moñwi Augustus Paul aw hihta ep hin navotniqat pam pañqawhq, òviy nu ason hisat put Caesar aqw táviniqat aw pahsavo pay hāk put pani'yuñwniqat nu pañqawu. ²² Noqw Agrippa Festus aw pañqawu: Is as tuwat aw tūqayta. Um qāvo aw tūqaytani, pam kita. ²³ Qavoñvaqw Agrippa Bernice amum pas pavan kāhinkañw, haqam hihta yuaatotañwuqat aw paki, añ pas pavan solāwmomñwituy-nikañw pu kitsókive pas pavansinmuy tsamkañwo; pu òviy Festus pañqawhq, Paul wikvaya. ²⁴ Noqw Festus pañqawu: Moñwi Agrippa, pu uma sohsoyam tahtaqt itamumyaqamu, uma it tāqat aw tūyuñqw, it hapi ep sohsoyam Jew-sinom inumi òkiwta, Jerusalem epeq'a, pu yep'e; nihqe pay pāpu pas pam qa qátuniqat pañqawwa. ²⁵ Noqw nu navotq, kurs pay pam qa haqam hihta mokiwuy hihkay'taqat hinhti. Pu piw pam pas nāp Augustus aw taqa'nañwtiqw, òviy nu put aqw táviniqey pan yuku. ²⁶ Noqw pas nu imoñwiw aqw kurs hin pas suyan hihta put pēnani; nihqe òviy nu paniqwt it umutpipow wikva, tis pi òviy pas utpipoo, Moñwi Agrippa; ason put aw pohtiwhq, pep pu' pay ka nu sen hin pēnani. ²⁷ Ispi hak hakiy sivilawhqat pañsoq távinikañw, hihta ep qaantaqat qa pañqawniqpw, pam pay nuyniqw qa wuwni'hinta.

26

Paul Defends Himself before Agrippa

¹ Pahsat pu Agrippa Paul aw pañqawu: Taay, pay pi um nēnem hin lavayhtini. Pahsat pu Paul māvuyaltit, nēnem lavayhtiqe pañqawu: ² Pas nu nánapnihqe sakina, Moñwi Agrippa, kurs nu pu'haqam Jew-sinmuy amuhpiy sohsok hihta tsokaniwhqey ep utpip tuwat hin lavayhtinigeq òviy'ò. ³ Tis pi Jew-sinmuy sohsok hintsakpiyamuy-nikañw, pu hīhihta añ qa súnahpay'yaqaw, it um pās navoti'taqw, nu put navoti'ta. Noqaw òviy as um okiw inumi pās tūqaytani. ⁴ Pay nu itsákoy añqaqaw mohti imuy pas nāp isinmuy amumum Jerusalem epeq hin qatuqaw, sohsoyam Jew-sinom put navoti'yuñwa. ⁵ Nihqe puma pañqaqaw inumi navoti'yuñqe, as suhtaq'ewye' pañqaqwanikañwo. Ura nu itahtuptsiwniy pas añqe' hinwisqamuy amumum pantaqey, Pharisee- sínoniñwu. ⁶ Noqaw God itanamuy hihta āawnaqaw, put aw yantaqey ep nu pu' yep tūviñtiwa. ⁷ Noqaw put awinit hapi itahsinom pakwt lōq sihkay'tasikip himuñam okiw as aw òkiniqey tunatyawkahkanw añqaqaw nāqavo pu tōkilat añ God tumalay'yuñwa. Noqaw nu' hapi put nōyit ep Jew-sinmuy amuhpiy hihta qalomátsokaniwa, Moñwi Agrippa. ⁸ Ya hinoqaw God so'pumuy ahoy tātaynaniqaw pam pantaqa úmuyniqw qa tuptsiwnieway'ò? ⁹ As pi nu pas antsa hisat nāp pan wūwantañwu, pas Nazareth añqw tāqat Jesus natñwaniyat soon ehpewi hīhihta qa hintsakniqeyu. ¹⁰ Nihqe òviy nu Jerusalem epeq panhtiqe, kaysiwhqamuy put sinomuyatuy sivikimi tañata, awwat mohpeq momñwituy amuñaqw òqalat makiwhqee; nihqe nu pumuy qōqyaniqaw amunkiwakw lavayhtiñwu. ¹¹ Nihqe puma as pas qalomáhiñqaqwaniqat òviy nu ahsupoq tsotsvalkiva pumuy sivintotoynat-inuma, pu nu pas pumuy amumi itsívuiwtaqey a'lōnöt kitsókit añ enañ pumuy okiwsahsana.

Paul Tells of His Conversion (Acts 9.1-19; 22.6-16)

¹² Pankañw nu God awwat mohpeq momñwituy amuñaqw òqalat pasiwkañw Damascus aqw'a. ¹³ Noqaw meh, Moñwi, nu pañsoqniqaw, tāwanasave òñaqaw tāla tāwat epnihqe pas suyan tālat inuqlap-nikañw, pu inumumyaqamuy amuqlaq tālawvaqaw nu tuwa. ¹⁴ Noqaw itam sohsoyam tutskwami lōhōkq, nu hakiy inumi hiñqawhqat tōnayat navotq, Hebrew-sinmuy amuhkwa inumi pañqawu: Saul Saul, ya um hinoqaw nuy okiwsahsana? Um tsutskuy'yuñqat aqaw horarataqaw pam uñem anahaa. ¹⁵ Noqaw nu pañqawu: Ya um hak'i, Tutuyqawhqaw? Noqaw pam pañqawu: Nu Jesus; um nuy hapi okiwsahsana. ¹⁶ Nikañw pay um qatuptut, uhkukuy akw wunuwtani; pi nu yaniqaw ūmi nāmataqta, um inuñem hintsakniqat nu pan uñ yukuniqey òviy'ò, pu um iit hihta aw yórikqey, pu nāt nu hīhihta añ ūmi mātaktiniqat tuawi'taniqat òviy'ò. ¹⁷ Nu uñ imuy pas sinmuy amuñaqw ayo tahtaptimani, pu qa-Jew-sinmuy amuñaq'ò. Nu hapi pumuy amumi uñ pu' ayataqaw, ¹⁸ Um pumuy pōsiyamuy tálawnani, pu qatālat añqw tālat aw lasnani, pu Satan òqalayay añqw God aw'i, pumuy qaanhitiqam amuhpiy ayo yukiwniqat òviy'ò, pu inumi tūtuqsiwe', isinomuy amumum hihta makiwyaniqat òviy'ò.

Paul Tells of His Work

¹⁹ Yaniwhti, Monwi Agrippa, noqw òviy nu hihta òñaqwnihqat aw yórikqey aw qa rohomnumt, ²⁰ Mohti Damascus ep yesqamuy put áawna, pu Jerusalem epeq yesqamuyu, pu Judeat qaqlavaqe yesqamuyu, nit ańk pu qa-Jew-sinmuyu. Puma qaantunatyay ańqw lasye', God awwat nánamtòkaniqat nu amumi yuaata, nen aw hayawtaqat yesni. ²¹ Yáyantaqat ep Jew-sinom God kiyat ep nuy ñuayaqe, as nuy nínayaniqey anhtoti. ²² Noqw nu God paańwniyat akw yukhaqami pitsíwiwta, ań sòqavuńwsinmuy, pu pavansinmuy amumi nan'ivo put yuaataqe, God lavay'aymat-niqw, pu Moses puma nāt hin hintaniqat lavayhtotiqat nu ańqw qa hihta alòńòt yuaata, ²³ Ura kurs pi Christ okiwsaniwniqata, pu pam hakimuy so'pumuy amuńaqw pas mohti tātayniqata; nen imuy Jew-sinmuy amumi tálawnani, pu pay qa-Jew-sinmuy amumii. ²⁴ Yan pam nēnem yuaataqw, Festus a'nò pańqawu: Paul, um hōnaq'iwta, um hīhihta navoti'taqe put akw hōnaq'iwta. ²⁵ Noqw pam pańqawu: Nu qa hōnaq'iwta, um pas pavan Festus; pi nu suyan unańway'kańw ĩit pas qaatsat yuaata. ²⁶ Pi Mońwi Agrippa sohsok ĩit navoti'ta; noqw nu qa nánahinkinakańw put atpip yuaata; pi nu nātuptionsaqw pas ka ĩi' qa himu put aw tupkiwta; pi i' qa nanauyve hiniwhti. ²⁷ Mońwi Agrippa, ya um God lavay'aymuyatuy lavayiyamuy tuptionsiwni'ta? Pay um suyan tuptionsiwni'ta. ²⁸ Pahsat pu Agrippa Paul aw pańqawu: Pas nuy Christian-tiniqat um pēp aw nuy áńwuta. ²⁹ Noqw Paul pańqawu: Pas hapi um'i, pu sohsoyam inumi tóqayyunqam ań ahsupoq inunyuńwniqat nu God aw nāwakna, hal qa som'iwaniqat-saa. ³⁰ Yan pam lavayhtiqlw, pahsat Mońwi Agrippa wunuptu, pu tutskwat aw mońwi, pu Bernice, pu pumuy amumum yesqamu. ³¹ Nihqe puma qalavoyaqe, pep put yuaatotaqe pańqaqwa: Pay kurs as i' tāqa qa hihta mokiwuy hihkay'taqat hintsaki, pu sivihipita. ³² Pahsat pu Agrippa Festus aw pańqawu: Pas as i' tāqa Caesar aqw qa taqa'nańwte', pay soon qa mātaviwni.

27

Paul Sails for Rome

¹ Noqw itam pāvaqe Italyt aqwyaniqat pan yukiltiqw, puma hakiy Julius yan mātsiwhqat aw Paul pētuy sivilalwaqamuy enañ noaya; pam hak Augustus solāwamuyatuy amuńaqw tsivót-sikip sunat amumi mońwi. ² Noqw itam pākihut Adramyttium ańqwnihqat aqw yuńqe, Asiat qaqlavaqe hinwisniqey tunatyawkahkańw, pāvaqe hoyoyoykuya; noqw hak Aristarchus, Macedoniat ep Thessalonicat ańqw sino, itamuma. ³ Qavońvaqw itam Sidon ep òki. Noqw Julius Paul aw su'panihqe, pay kwatsmuy amuminen, suyan unańwtiniqat put nakwhana. ⁴ Noqw itam pańqw ahpiyyaqe Cyprus ehpeq hoyoyotota, Cyprus itamuhsa' hukw'uhtsiwtaq'ò. ⁵ Noqw itam Ciliciat-nikańw Pamphyliat pumuy qalavaqe pātuwaqatsit ańqe' hoyóyototakańw, Lyciat ep wuhkokitsokit Myra yan mātsiwhqat aw òki. ⁶ Noqw pep Alexandriat ańqw pākihu Italyt aqwniqat solāwamońwi túwahqe, itamuy pańsoq tańata. ⁷ Noqw itam wūhakis tálal ań pāvaqe hīhin hoyóyototaqe, kánanaptat, Cnidus aqlavo òki; noqw hūkańw itamuy qa nakwhanaqw, òviy itam Crete yońiyat ańhqe Salmonat ehpegya. ⁸ Nihqe itam hīhinhaqam put ruhpaqyaqe haqam Lomayońipsò yan mātsiwhqat aw òki; put aqlap kitsóki Lasea yan mātsiwa. ⁹ Noqw wūyavotiqw, pay napwaltalònnit ań ayo ruhpaq, òviy pāvaqe

nuhtsel'ewayhinhtiqw, pahsat pu Paul hintaniqat pumuy áawnaqe, ¹⁰ Amumi pañqawu: Tótimu, sumataq itam yañhqe haqamiyakañw, a'nó hinhtotini; pas himu a'nó súlawhtini, qa umuhhoi-saa, pu qa pākihu-saa, pas itahqatsi piwu. ¹¹ Noqw pay solāwamoñwi pākihut wárikni'maqat aw-nikañw pu put himuy'taqat púmuy-sa amumi tuqayvasta, qa Paul lavayiyat aw'i. ¹² Noqw pep pösö qalomáhintaqw, kurs hin hak pep kwanwátömölaniqw, pay òviy suswuhaqnihqam pañqw ahpiyyaniqey nānawakna, pay sen as puma Phenicet aw öke', pep tömölayaniqey òviy'o; pam Crete ep hōtsiwa, tātöq-tēveñe qātsi, pu kwiniwiq-tēveñe.

The Storm at Sea

¹³ Noqw tatkaqw sūmawvaqw, puma tunatyay aw yórikaqey wūwayaqe, wiwamniy rupamnayaqe, pahpiy hoyóyoykuyaqe, Crete áhayhke' pāyawwisa. ¹⁴ Noqw pay nāt ahpiy qa wūyavotiqw, kwiniñaqw, pu hōpaqw amuhtsava wukohukva itamuhpewii. ¹⁵ Noqw pākihu sóonhtiqe, kurs hin hūkañwuy ehpewi yūmo hóyokniqw, itam nāwustotaqw pam huhukhoya. ¹⁶ Noqw itam pānaqw tutskwat kuytaqat Claudia yan matsiwhqat yoñiyat añqe' huhukhoyyaqe kānanaptat, pākihut maskay'wisqey áñwutota. ¹⁷ Noqw puma put wupnayaqe, hihta maskay pākihut kwewtoynaya; nāphisat ka sen puma tsivohkat aqw huhukhoyyaniqe, puma mötsápvuyalnit hawnayaqe pahpiy huhukhoyya. ¹⁸ Noqw pas itam hūkañwuy akw paysoq nāhoy tutuptiwayaqw, òviy qavoñvaqw puma pākihut añqw putuyat pētsañwaya. ¹⁹ Pu añk talōñvaqat ep itam nāp itahmay akw pākihut hihta a'wiwayat maspaya. ²⁰ Noqw wūhakis talōñvaqat añ tāwa, pu sōtu pas qa mātstiltotiqw, pas itamumi qaan'ewakw hūhukq, pahsat pu itam pay hin ayo nōñakniqey nan'eknaya. ²¹ Noqw pas puma wūhakis qa nōñosaqw, pahsat pu Paul pumuy amuhsonve wunuptuqe pañqawu: Tótimu, pas as uma inumi tuqayvastote', Crete añqw qa ahpiyyanikañwo, nen qa yanhaqam okiwhinhtotini, pu hihta kwayhyani. ²² Noqw pay nu umumi pañqawni: Uma hahlayyani, pay qa haqawa umuñaqw qatsiy kwayhni; pay pākihu-sa súlawhtini. ²³ Pi nu God sinoatnikañw put enem tumalay'ta. Noqw put hoñviayaat pu' it tōkital ep inuhpeq wunukañw, ²⁴ Inumi pañqawu: Pay um qa tsawiniwtani, Paul; pay um pas soon Caesar atpipo qa wīkiwni; noqw meh, God hapi utsviy sohsokmuy umum hoyóyototaqamuy ayo óyani. ²⁵ Noqw òviy'o, tótimu, uma qa hin unañway'yuñwni; pi nu God qapēvewnaqw, pas inumi hin lavayhtiqw, soon pam qa antani. ²⁶ Nikañw pay itam haqam pānaqw tutskwat kuytaqat soon aw qa hukhoyyani. ²⁷ Noqw pakwt nālōq sihkay'tasikis mīhikqat ep itam Adriat añqe' nāhoy huhukhoylalwaqw, tōkilnasaveqhaqam ima pākihut tumalay'yuñqam yaw sumataq haqami tutskwat aw hayiñwnayaqey wūwaya; ²⁸ Nihqe pāmiq hōtsítuwantotaqe, sunát-sikip mamkit pan hōtsit nanapta; nit pu ahpiy híhin yūmoyat piw tuwantotaqw, pahsat pay pakwt tsivot sihkay'tasikip mamki. ²⁹ Pahsat pu ka sen itam o'wat aqw ónokyaniqw, puma pākihut ahkwayñavoqw nālōq putuhaynit pāmiq maspayat, tālawvaniqat maqaptsi'yuñwa. ³⁰ Noqw pākihut tumalay'yuñqam watqaniqey tunatyawyuñqe, pākihut moñaqw putuhaynit maspayaniqey atsáy'kahkañw, tsākw pākihut pāmiq hāhawnayaqw, ³¹ Paul solāwamoñwi aw- nikañw pu solāwamuy amumi pañqawu: Pas ima pākihut ep qa huruhtotiqw, soon uma ayo nōñakni. ³² Pahsat pu solāwam tsākw pākihut somiyat tutkitotaqw, pam

pohsi. ³³ Noq̄w t̄alawiwmaq̄w, puma sohsoyam n̄n̄nsaniqat Paul amumi òqalti pañqawkañwo: Pu' hapi pakwt n̄lòq sihkay'taqat t̄alat añ uma tusiiwuyun̄qe, n̄atsònkwayni'yun̄wa, qa hihta n̄n̄nsaqee. ³⁴ Noq̄w òviy nu umumi pañqawni: Uma n̄n̄nsani, nen òqawi'yun̄wni; pay soon umuy haqawat q̄t̄oyat añq̄w s̄uka h̄omi s̄ulawhtini. ³⁵ Yan pam lavayhtit, p̄lavikit kwusuhqe, pumuy sohsokmuy amutpik put ep God aw hahlayhtit, ȳohaqe t̄umoyva. ³⁶ Pahsat pu puma hahlayhtotiqe tuwat n̄nova. ³⁷ Noq̄w itam p̄kihut añq̄w s̄umiyaqe (276) pakwt payhkomuy sihkay'tasikip s̄unatnikañw añq̄w pakwt n̄vay sihkay'yun̄wa. ³⁸ Noq̄w òviy puma òyayaqe, pahsat p̄kihut putuyat p̄etsañwantotaqe, p̄amiq s̄òhòvosit maspitota.

The Shipwreck

³⁹ Noq̄w t̄alawvaq̄w, puma tutskwat qa m̄amatsya; noq̄w haqami p̄s̄oy'taqat añ tutskway'taq̄w, pay ka as hin pasiwtañiqw puma pañsoq p̄kihut panayaniqey w̄uwaya. ⁴⁰ Pu puma putuhaynit yayvanayaqe p̄amiq n̄atatahtotaqe, ponilanpiyat hihta akw s̄omiwtaqat n̄ánahtotat, mohpeq m̄òts̄ápvuyalnit h̄ukanwuy aq̄wwat p̄uyaknayat, p̄ahut qalavoq òqaltoti. ⁴¹ Nihqe puma haqam p̄ahu namiptsiwtaqat aw huhukwhoyyaqe p̄kihut tsivoktota; noq̄w m̄ónaqañwihqa h̄ur̄stiqe pas qa poninita; noq̄w ȳumoqañwihqa p̄ahut hoñvantaqat a'n̄ò òqalayāt akw sakw̄iwma. ⁴² Noq̄w sol̄awamuy wuwniamniq̄w as pay puma sivilawaqamuy q̄òqyani, taq ka himuwa qalavo momorstime' w̄yaniq̄w òviy'ò. ⁴³ Noq̄w sol̄awamoñwi as Paul ayo t̄aviniqey n̄awaknaqe, pumuy tunatyayamuy añq̄w ahoy ñuy'ta; nihqe momorstuwi'yun̄qam mohti p̄amiq tsotsó'ye' tutskwami n̄n̄akniqat pañqawu, ⁴⁴ Pu ahpiy haqawat wunavutsit pu p̄kihut sakw̄it̄iqat añq̄w hiñsaq hihta hinyun̄qat añ tsokiwkahkañwaniqata. Noq̄w pan puma sohsoyam qa hinhtotit tutskwami n̄ña.

28

In Malta

¹ Noq̄w puma ayo n̄n̄akqe, nanaptaq̄w kurs pam tutskwa Melita yan m̄atsiwa. ² Noq̄w pep hakim sinom itamuy p̄as o'ya; nihqe aw q̄ohyaqe, sohsokmuy itamumi unañwtapya ȳoyokkañw iyohooniqw òviy'ò. ³ Noq̄w Paul kohot tsovalat, q̄òhit aq̄w òoyhq, ts̄ua q̄òhit añq̄w ȳamakqe, put m̄ayat k̄uqiye, qa m̄atavi. ⁴ Noq̄w ts̄ua put m̄ayat añq̄w h̄ayiwtaq̄w, pep ki'yun̄qam aw ȳorikyaye, n̄anami pañqaqwa: Pas ka i' t̄aqa hakiy n̄ina. Noq̄w pam p̄amiq qa mokq, pas hihtu put aw n̄aoyyaniqe put q̄atuniqat qa nakwhanaya, kitota. ⁵ Noq̄w Paul ts̄uat q̄òhit aq̄w wipkalat, pay qa hinhti. ⁶ Noq̄w suhpan as soon pam qa p̄ostiniqat, sen añqe' m̄únuke' s̄úmokniqat, puma w̄uwankahkañw aw t̄ayun̄wa; nit pay pas w̄uyavo aw t̄ayun̄q̄w, pam qa hinhtiq̄w, pahsat puma wuwniy al̄òntotaqe, pam pas h̄imuniqat pañqaqwa. ⁷ Noq̄w pumuy háqamyaq̄w hak pep tutskwat ep mohpeq sino haqe' hihta himuy'taqa Pulbius yan m̄atsiwa; noq̄w pam hak itamuy hahlayhtiqe, p̄ayis t̄alat añ itamuy kiy ep p̄as oyi'ta. ⁸ Noq̄w kurs Publius naat mukituykañw uñwat pavakwutsqe, tuyhatsi. Noq̄w Paul put aw p̄akihqe, eñem n̄awaknat, may akw aw hintsahqe qalapsina. ⁹ Panhtiq̄w, haqawat put tutskwat ep ki'yun̄qam

hihta tütuyyaqam ökiwtaqe, tüyay qalaptuya. ¹⁰ Nihqe puma tuwat hihihita akw itamuy tayawnaya. Noqw itamuy ahpiyyaniqw, puma itamuy haqam hihta hinhtotiniqat itamuñem hoachtota.

From Malta to Rome

¹¹ Noqw itam pep payhkomuy mümuyawhtuy añ yest, päkihut Alexandriat añqwnihqat akw pañqw ahpiyya; pam pep pānaqw kuytaqat tutskwat ep tömöla, Castor- nikañw pu Pollux pumuy tuvoylay'kañwo. ¹² Noqw itam Syracuse ep ökihqe, pep pāyis yēse, ¹³ Nit pañqw pu itam poniwiskahkañw, Rhegium ep öki; nihqe ahpiy sūs talq tatkaqw hukvaqw, gavoñvaqw itam Puteolit ep öki. ¹⁴ Nihqe pep itam tuptsiwni'yuñqamuy tutwa; noqw itam pep pumuy amumum tsañe'sikis yesniqat puma itamumi ö'qalya. Yan itam hinwiskahkañw, Rome epeq öki. ¹⁵ Noqw pepeq tuptsiwni'yuñqam yaw itamuy añqwyaaqat nanaptaqe, haqami Appii pihkayat-nikañw pu Payhp Yeyespit aw pahsaveo itamuhsawwawisa. Noqw Paul pumuy túwahqe God aw hahlayhtiqa, a'nö unañwti.

In Rome

¹⁶ Noqw itam Rome epeq ökiqw, solāwamoñwi tuwalan'a'yatuy moñwiyamuy aw sivilalwaqamuy noa; nikañw pay Paul hakiy put tūwalaqat solāwat amum haqam nāla qátuniqat pan yuku. ¹⁷ Pu öviy ahpiy pāyis talq Paul Jew-sinmuy amuñaqw mohpeqyaqamuy sūmi wāñwayhqe, tsovaltiqw, amumi pañqawu: Tahtaqtu, isinomu, pay as pi nu itahsinmuy- nikañw, pu itanamuy tuwiyamuy ehpewi qa haqam hihta qaantit siviñuiwkañw, Jerusalem añqw Rome-sinmuy öqalayamuy aw mātaviwa. ¹⁸ Noqw as puma inumi pohtayaqe, pay as nuy mātapyani, qa haqam himu mokiwuy hihkay'taqa inuhpeniqw öviy'ö. ¹⁹ Noqw Jew-sinom put pantaqat ehpewi hiñqaqwaqw, nu nawus Moñwit Caesar aqw taqa'nañwti, pay as nu qa hihta ep isinmuy amuhpewi hinhtikañwo. ²⁰ Noqw yaniqw nu umuy wāñwayi, nu umumi yórikniqee, pu nu umumi yuaaykuniqee. Pi nu hapi Israel-sinmuy nõyiyamuy tunatyawtaqey ep it sivanamiqlölöt akw sómiwta. ²¹ Noqw puma put aw pañqawa: Itam Judeat añqw tutuvenit uñ hin yuaataqat qa hihta kwusuya; piw itahsinom pañqw ökihqam qa haqawa uñ itamuy hin āawna, piw qalomáyuaayku. ²² Noqw hin pi um wūwantaqw, itam as put nanaptaniqey nānawakna; pi itam navoti'yuñqw imuy sutsvo tōnawtaqamuy amumi sohsovik qalomáyuaatiwa. ²³ Noqw puma put aw tokiltotaqe, kaysiwhqam put haqam qátuhqat ep öki. Noqw pam pumuy amumi God moñwtunatyayat pās namtöminkañw āwinta, it Moses tutavoyat añ-nikañw, pu God lavay'aymuyatuy pēniyamuy añ hin Jesus yuaatiwhqat pam aw pumuy áñwulawu, talavayñahaqaw tapkimiq pahsavoo. ²⁴ Noqw haqawat hin lavayhtiqaqat tütuptsiwa; noqw pētu pay qa tütuptsiwa. ²⁵ Noqw puma qa sūnahpa'totiqe, ahpiy nankwusta Paul amumi sūkw lavayhti'ö: Pay kurs pas i' Qahováriwtaqa Hikwsi God lavay'ayayat Isaias añ itanamuy amumi suan lavayhtiqa, ²⁶ Pañqawu: Um imuy sinmuy amuminen, amumi pañqawni: Uma as tūqaykahkañw, nanaptat, qa māmatsyani, pu aw taykahkañw, tutwat, qa māmatsyani. ²⁷ Pi imuy sinmuy unañwaam tunaiwyuñwa, pu puma naqsöp'iwyuñwa, pu puma pōsiy uhtaya; taq nāphisat ka puma pōsiy akw tutwani, pu naqwy akw nanaptani, pu unañway akw māmatsyani; nen ahoy namtökyaqw

nu pumuy powatani. ²⁸ Oviy uma it nanaptani: God qa-Jew-sinmuy ayo óyaniqey pumuy āawnani; noqw puma soon qa nanaptani. ²⁹ Yan pam lavayhtiḡw, Jew-sinom ahpiyyaqe, nānami a'nō hihta yuaatota. ³⁰ Noqw Paul kīhut nasimokahtaḡey ep sivimaḡe lōḡ yahsañwuy añ pep qátuhqe, put aw ökiwtaqamuy sohsokmuy pās öoykañw, ³¹ Amumi God moñwtunatyayat yuaata; pu haqe' Tutuyqawhqat Jesus Christ hin yuaataḡat qa nānahtsopkañw tūtutuqaynaqw, qa hak put mēwanta.

Paul ROME ep Tuptsiwni'yunqamuy amumi Pēniata

¹ Nu' Paul, Jesus Christ tūwīkiat, it penta. God nuy wánwayhqe nuy ayata. Noqw ōviy nu put añqw lomatuawit yuaatinuma. ² Ura pay hisat pam lavay'aymuy lomatuawit añwu pay āawnaqw puma tutuveniyat añ put pēnaya. ³ Puma God Tiyat Jesus Christ ItahtutuyqawhƷay lavayta. Put Tiat sinot anwat pítuhqe David ahpiy aniwhti. ⁴ Noqw pay Qahováriwtaqa Hikwsi pam God Tíatnihqe ōqalay'taqat nuhtumi tuawi'ta, ispi pam mokiwuy añqw ahoy tātayhq'ō. ⁵ Noqw pam hapi nuy núokway akw tuaw'ayata. Noqw ōviy nu put tuñwniyat aw yankañw sopkawtaqamuy sinmuy amumi lomatuawit yuaate', haqawatuy tuyqawvani; noqw pep pu' itahtuptsiwniy añ hinwisni. ⁶ Noqw nu umumi piw ayatiwa; nāmahin pi Jesus Christ umuy pay nāmi wánwayi. ⁷ Nu umuy Rome epeq God sinomuyatuy ōqalanta. God umumi unañway'taqe uma put sinomatniqat ōviy umuy wánwayi. Nam pam umuy núokwat, pu kwakwhat unañwat máqani, ItahtutuyqawhƷay Jesus Christ ámuma.

Prayer of Thanksgiving

⁸ Pas nu sohsokmuy umuhpe hahlayhtima, Itanay God aw'i, Jesus Christ ItahtutuyqawhƷay añ'a. Kwakwhat pi umuhtuptsiwni tūwaqatsit añ ahsupoq lomayuaatiwa. ⁹ Nu yūmosa umuñem tūviñtima. God pas nāp nuy súañqawhƷat navoti'ta. Put hapi eñem nu iunaññaqw tumalay'ma. Nu put eñem lomatuawit Tiyat yuaataqat sinmuy āwinta. ¹⁰ Pas as okiw God pan tunatyawtaqw nāp hisat yepahaqtiqw nu qa haqam hinhte' umumiq pohtaniqey ōviy nu put aw tūviñtima. ¹¹ Pas nu as umumi yórikniqey nāwakna, nen hihta Hikwsit añqw tutuqayhƷey umumi mātapq uma ōqawhtotani. ¹² It nu pañqawu: Nu umumum yantaqaw itam na'qalayani-umuhtuptsiwniy añ-nikañw pu ituptsiwniy añ'a. ¹³ Noqw pay nu umuy it navotnaniqey nāwakna, itupkomu: Nu as piép umumiqniqey unañwtiñwu; nikañw nu pewhaqami pahsavo hihta akw sóontiñwu. Nu umuhpa' as hakimuy piw ayo óyaniqey nāwakna, ayañ haqe' qa-Jew-sinmuy amuhpa' hakimuy ayo óyahqey pan'i. ¹⁴ Pi nu lomatuawit aw taviwat, aw ayatiwhqe, ōviy nu soon qa sohsokmuy sinmuy put āawnani, imuy Greek-sinmuy-nikañw pu qa-Greek-sinmuy, a'nō wuwni'yunqamuy-nikañw pu piw qa wuwni'yunqamuy. ¹⁵ Noqw ōviy nu suhtaƷ'ewnihqe kwanwtoynakañw umuy Rome epeq sinmuy amumi enañ lomatuawit yuaatani.

The Power of the Gospel

¹⁶ Pi nu lomatuawit Christ yuaataqat qa hahmana, ispi God lavayiat ōqalanihqe sohsokmuy tuptsiwyaqamuy ayo óyañwu. Pam imuy Jew-sinmuy amumi mohti yuaatiwa, nit pahsat pu imuy qa-Jew-sinmuy amumi pīwu. ¹⁷ Pi lomatuawit itamuy āawnaqw hak hin God aw súantaniqat itam navoti'yunwa. Hak qapēvewne' put aw súantañwu; piw hak tuptsiwni'kañw suan hinmañwu. Pi ura pan pey'ta: Suan hinmaqa qapēvewnit akw qatsítuwani.

The Guilt of Mankind

18 Pi God sinmuy put qa kaptsi'wisqamuy amuhpewi itsívuat òñaqw mahtakiwa, pu qaanhinwisqamuy sohsokmuy amuhpewii. Puma hakim qaanhinwisqey akw God añqw navotit pas antsanihqat ahoy ñuy'yuñwa. 19 Puma pi put pas súkw Godnihqat yūmosa òqalay'taqat unañwpeq navoti'yuñwa, pi God amumi put mātaktaq'ò. 20 Noqw nāmahin pi as pam pantaqa qamātaqpuveniqw tūwaqatsit hisat yukiltiqat añqaqw sinom put māmatsya, yañ himu yukiltiqat ahpiy'o; nihqe òviy kurs hin ayo naymakni'yuñwini. 21 Ispi as puma God tuwi'kahkañw put qa kaptsi'tota, piw qa tsúyakya; nit tuwat soq nānaphin hihta wūwanvaya. Paniqw òviy unañwaam an'e'wakw akw qatālawwa. 22 Puma pas a'nō wuwni'yuñqey namiwuwantota; nikañw pay kurs nūanhihtuniwhtoti. 23 Nihqe puma God pas hímunihqat sutsep qátuhqat aw nānawaknaqey qe'totit, sinot pay súlawhtiñwuqat an hihta yukiwqhát aw nāwakintivaya, pu hihtuy masay'yuñqamuy amún yukiwyuñqamuyu, pu nālōq hokay'yuñqamuyu, pu hihtuy hoyóyotinumyaqamuyu. 24 Paniqw òviy God pumuy tuyoy'ewakw qatsit aw mātavi, nāp unañway tuñlayiyat añ hinwisniqat òviy'o, nānami tokoy qahihtatotaniqat aw'i. 25 Ima hapi God pas antsanihqat pay wutsit enañ nāhoynwaya; nihqe pay hihta God ahpiy yukiwqhát aw nāwakintivayaqe eñem tumaltivaya, God sohsok hihta yukuhqat tatamtat'a. Pam hapi sutsep tayawintiwa; pay nam antaa. 26 Yantaqat ahpiy pu' God pumuy tuyoy'ewakw tuskaptunatyat aw mātavi. Oviy hikis pi momoymat tahtaqtuy amumum namitumalat qe'totit nāp nāmi qaantsaktivaya. 27 Pu pay òviy piw amún tahtaqt momoymuy amumum hin tumalay'yuñqey mātatvet, pu pas nānami nuv'ònañway akw qaunañwtalawvaya, tāqa suk w tāqat amum hihta nāmiq tumalay'tañwu, nihqe nāp tokoy ep qaanhtipuy ahpiy sivilalwa; noqw pam pantaqa pay pumuy nāp himuamu. 28 Pu pay puma God navoti'yuñwniqey qa nānawaknaqw, pahsat pu God pumuy an'e'wakw wuwnit aw mātavi; noqw puma as hihta qa hintsatskaniqey hintsaktivaya, God put aw pumuy mātaviq'ò. 29 Puma hihta qaantsatskiwqhát akw ahsaliwyuñwa. Puma tokot sokoptiwisniqey tunatyawyuñwa; qalomátunatyawyuñwa; kan'ewtunatyawyuñwa; hakiy tūhototaniqey tunatyawyuñwa; unañwtuyat akw ahsaliwyuñwa; tukwyantunatyawyuñwa; nāñwuy'tunatyawyuñwa; unatwi'yuñwa; nukpan-tunatyawyuñwa; kolilitiwisa; 30 Tūatsatotoynaya; God aw qa suhtaq'ewya; tūunañwmokintota; kwíkwivitu; hihta kwiviyuaatota; hihta qalolmat yēwalalwa; yumuy, namuy qa kaptsi'yuñwa; 31 Hihta qa mātsi'yuñwa; namiyukit tutkilalwa; tūqahahlayya; a'nō unañway'yuñwa; qanun'okwatu. 32 Noqw hakim pan hinwisqam hovalniwyaniqey ep òkiniqat yan God amuñem yuku. Noqw ima it navoti'kahkañw pan hinwisa, piw pan hinwisqamuy amuhpa nāhahlaynaya.

2

God's Judgment

1 Yantaqw òviy uma hakim nuhtumiq hiñqaqwaqam kurs hin ayo nōñakiwtani; pi uma hakiy aqw hiñqaqwe' napsiwnayañwu; pi uma nuhtumiq hiñqaqwaqam pay piw pan hinwisa. 2 Noqw suyan pi God hakimuy panyuñqamuy amuñem suan hin yukuni'maqw itam navoti'yuñwa. 3 Noqw uma hakim nuhtumiq hiñqawkahkañw pay piw

amún hinwisqamu, hisat God nuhtuñem suan hin yúkunaqw, ya uma hin ayo nõñakiwtaniqey wūwantota? ⁴ Pi God umuy pas õkwatuwhqe õviy umumi qa suy'tsipti. Ya uma pay pas put paysoqlalwa? Pam umuy umuhnukusqatsiy añqw ayo lasnaniqe õviy umuy pási. Ya uma pay pas qa ñas'ew it aw wūwaya? ⁵ Uma umuhnukusqatsiy añqw ayo qa lasyat soq umuh'unañway owatotaqe soñawnen God itsívuyat nennem waranhtota. Noqw ason God sinmuy amuñem suan yuke' pep pu' pam umuy pas pavan sivintoyrani. ⁶ Pi God sinmuy sohsokmuy nānap hintsakpiyamuy an amumi ahoytani. ⁷ Ima hakim lolmat tunatyawkahkañw añ ahsupoq suan hinwisqamuy pam pumuy qatsit qaso'taqat máqani. Puma pi God añqw tayawinpit, pu kaptsi'tiwhqat, pu qatsit tunatyawyuñwa. ⁸ Nikañw pay hakim nennem-sa hinwist God lavayiyat pas antsanihqat aw qa tuqayvastotat qaanhinwisq pam pumuy amumi itsívuy mahtaknani. ⁹ Sohsoyam qaanhinwisqam kānanaptani, pas pavan hihta ep okiwhinhtotini, ima Jew-sinom mohtii, pu ima qa-Jew-sinom pīwu. ¹⁰ Nikañw sohsoyam suan hinwisqam God tālayat ep yesni, kaptsi'tiwyani, kwakwhat unañway'vayani, ima Jew-sinom mohtii, pu ima qa-Jew-sinom pīwu. ¹¹ Pi God qa sinonuiña. ¹² Pi ima qa-Jew-sinom Moses tutuvoyat qa navoti'yuñwa; nikañw pay nāmahin pi tutavot qa pasiwkahkañw qaanhtote' hovalniwyani; noqw pay Jew-sinom Moses tutavoyat navoti'kahkañw qaanhtote' tutavot an yukuniwyani. ¹³ Pi Moses tutavoyat nanaptaqam qa puma God aw súanyuñwa; pi put añ hinwisqam hapi put aw súanyuñwa. ¹⁴ Pi ima qa-Jew-sinom Moses tutavoyat qa tuwi'yuñwa; nikañw nāp hin tutaptiwhqat añ mamavisya. Yanwisqey akw nāp tutavoy añ hinwisqey namtakni'yuñwa. ¹⁵ Pi pan hinmaqa unañwpeq tutavot pasiwtaqey mahtakni'ta; nihqe pam qaante' unañwpeq sunvoti'tañwu, pu piw súanhte' navoti'tañwu. ¹⁶ Pi Jesus Christ sinmuy qaanhintsakpiyamuy ep ason amuñem hin yúkuni, hikis pi hihta nanauyve hintsatskaqata, hisat God put eñem tokiltaqat aw pítuq'õ. Nu yan sinmuy āwinta.

The Jews and the Law

¹⁷ Meh, um hapi Jew-sinonihqey pan túñwantiwa, nihqe um Moses tutavoyat navoti'taqe put aw yankañw God sivihpiyat añqw ayo yámakiwtaniqey wūwantota; pu um God tuwi'taqey kwiviyuaata. ¹⁸ Nihqe um put tunatyayat navoti'ta; pu um hihta súantaqat, pu piw qasuaqat navoti'ta, sam pi um Moses tutavoyat ahpiy put tutuqayhgee. ¹⁹ Nihqe um añ qapostalyaqamuy tsāmi'maqey pas nēnem qa nānahtsovi; qatalpuveyaqamuy amumi talni'taqeyu; ²⁰ An an'e'wakw hinwisqamuy tsihkwantaqeyu; tsātsakwmuy tutuqaynaqeyu; sam pi um Moses tutavoyat ahpiy hihta pas antsanihqat navoti'ta. ²¹ Taa, noqw um ayo sukw tutuqaynaqa, ya um hinoqw qa nātutuqayna? Hak hihta qa ūymantaniqat um nuhtumi pañqawlawhqa, ya um hinoqw hihta ūuyñwu? ²² Hak nõmaqtsit qa sokoptamantaniqat nuhtumi pañqawlawhqa, ya um hinoqw nõmaqtsit sokoptañwu? Um nāp yukihwput aw nāwakintiwhqat pas qa hahlayhqa, ya um hinoqw pas āantsawat kīhut añqw hihta ūuyñwu? ²³ Um Moses tutavoyat ep tsómokiwtāqa, ya um hinoqw put ep qaante' God qa hihtatañwu? ²⁴ Pi God natñwaniat umutsviy qa-Jew-sinmuy amunawit õvelaniwa, õviy pi pan pey'ta. ²⁵ Pay as pi pas antsa um Moses tutavoyat an hinmaniñw pep pu' poñotkit akw tuvoyla

hikhay'tani; nīkañw kurs um put tutavot ep qaanhte' pep hapi pu' um qa pan tuvoylaiwtaqey antani. ²⁶ Taa, kurs hak tāqa poñotkit akw qa tuvoylaiwtaqa God tutavoyat an hinme' pam as qa poñotkiwkañw God-niqw pay pam tuvoylaiwtaqey antani. ²⁷ Nen pam hak tokoy ep qa poñotkiwkañw tutavot an hinme' uñ tuhtualni, um hak pan tuvoylaiwkañw tutavot tuwi'kañw qaanhinmaqata. ²⁸ Pi pay i' hak Jew-sino pan tihtiwħqa God-niqw qa pas antsa Jew-sino; pu hak tókoy-sa ep poñotkit akw tuvoylaiwtaqa God-niqw qa pas antsa pan tuvoylaiwta. ²⁹ Pi i' hapi hak pas unañwpeq Jew-sinonihqa hapi putniqiw pas antsa Jew-sino; pu i' hak pas unañwpeq tuvoylaiwtaqa hapi putniqiw pas antsa tuvoylaiwta. Hak tutavot an hinhtiniqey-sa ðviy tokoy ep tuvoylaiwte' qa pas antsa tuvoylaiwtañwu. Pi hak Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy unañwpeq tuvoylaiwñwu. Pam God ahpiy tayawniwni, qa sinmuy amuhpiy'o.

3

¹ Noqiw as kurs pantaqiw, hal Jew-sínoniniqiw ya pam pas sen nukñwa? Hak puyaw poñotkit akw tuvoyla hihta nukñway'ta? ² Qa sūpwata. Mohti yan'i: Pumuy hapi amumi God lavayiy mātavi. ³ Noqiw as kurs haqawat qa tūtuptionsiwaniqiw pep hintani? Kurs puma God qa tūtuptionsiwaqiw ya sen pahsat God a'nō átsani? ⁴ Qae. Pay God pas qa átsani, nāmahin pi sohsoyam a'tsatni. Pi ura yan pey'ta: Nen um hin lavayhte' súañqawħqey pan mātaktimantani; pu ūmi hiñqaqwaqiw um put ep yumonwalmartantani, yan'i. ⁵ Noqiw kurs itam qaanhinwise' God suan hinmaqat mahtaknaye' itam hiñqaqwani? Sen itam God hihta ep nāoyħqe qa súantaqat kitotani? (Nu pay sinot an lavayhti.) ⁶ Qae. Pi as pantaniqiw, ya God hin sinmuy amuñem qaanhtipuyamuy ep yúkuni? ⁷ Ispi kurs nu iatsay akw God qa hihta atsátaniqat mahtaknaqiw ya pam hiñoqiw pas piw nāt nuy qaanhinmaqat an yukunani, suyan pi pam iatsay akw pas pavan hímuniħqey mātaktini? ⁸ Yaw haqawat itamumiq nukushiñqawaqiw itamuy sinmuy yan tutuqay-nayaqat pañqawwa: Pay itam hihta qaanhintsatskaqiw himu lolma put ahpiy aniwhitini. Pan tūtutuqaynayaqam qalomáyukiwiyaniqiw pam amuñem súanta.

No Man Is Righteous

⁹ Noqiw hintani? Ya Jew-sinom qa-Jew-sinmuy amuhpenihqe pay ñas'ewya? Qae. Pas qa hin'i. Pi itam pay Jew-sinmuy-nikañw, pu qa-Jew-sinmuy pumuy wiħkiyaqiw, kurs pay qaanhtipu pumuy sohsokmuy nāmi tuyqawi'ta. ¹⁰ Pi ura yan pey'ta: Pas qa hak súanta, qae, qa ñas'ew sūkaa. ¹¹ Qa hak hihta pas antsaniħqat mātsi'ta; qa hak God hepnuma. ¹² Puma sohsoyam God pōħuyat añqiw lasya; sohsoyam sumiyankahkañw qa hihta apitoti; qa hak haqam lolmat hintsaki; qae, qa ñas'ew sūkaa. ¹³ Tōnaam tūamit aqiw hōtsit anyuñwa; leñiy akw tūunatotoyñaya; lavayiam tsūtsu'tuy kelmokiyamuy anyuñwa. ¹⁴ Moayamuy añqiw qalomálvayi pu unañwmoklavayi nōñanta. ¹⁵ Tuwat soq hakiy nīnayaniqey aw kaktayaya. ¹⁶ Puma hihta hovalantiwisa; sinmuy okiwsahsantiwisa. ¹⁷ Puma pasi'nañwat qa tuwi'yuñwa. ¹⁸ Puma God qa kaptsi'yuñwa. Pan pey'ta. ¹⁹ Noqiw itam navoti'yuñqiw God Jew-sinmuy tutavot añ hinwisniqat ðviy pumuy put maqa, qa hak kwiviyuaataniqat ðviy'o; pahsat pu sinom sopkawtaqam God ep qaanhtotiħqey navoti'yuñwni. ²⁰ Paniqiw hapi ðviy

kurs hin hak Moses tutavoyat an hinmağey akw God aw súantani; pi tutavo qaanhıtiput hımunihqat nuhtumi mahtaknaniqe öviy taviwa.

How God Puts Men Right

²¹ Noqw pu' hapi hak tutavot qaanhinmaqat hin God aw súantaniqat itam navoti'yuñwa. Noqw Moses God lavay'aymuyatuy amumum añwu pay put pēna. ²² Hak Jesus Christ aw tuptsiwhq God put súantaqat pañqawu. God sohsokmuy tuptsiwyaqamuy pan lalvaya. Pi itam sohsoyam sunyuñwa. ²³ Pi itam sohsoyam qaanhıtoııqe God añqw tayawinpit nastatoti. ²⁴ Noqw pay itam qa sisviyat Christ Jesus atsviy qaanhıtiput añqw mātaviwyaqe nūokwayat ahpiy qenivo oyiwa. ²⁵ Pi God pan put eñem yukuqw pam mokqe put aw tuptsiwni'yuñqamuy qaanhıtipuyamuy amuhpiy ayo yuku. Noqw God panhtiqe súanhtiqey nuhtumi mahtakna, ura pam yūpahaqaww qa its puhtsemokqe hakimuy qaanhıtipuyamuy aw qa tunatyawtaqee. ²⁶ Nihqe öviy pam Jesus Christ aw tuptsiwni'yuñqamuy qenivo óyahqe pam súanhtiqey yepehaq nuhtumi mahtakna. ²⁷ Noqw hak sen it ep kwiviyuaatani? Qa hak'i. Noqw hinhtiqw öviy'o? Qa hak hintsakpiy ahpiy súantat qapēvewnaqw God put súantaqat pañqawhq öviy'o. ²⁸ Noqw öviy nu pañqawu: Pay as sino hin tutaptiwhq nāmahin qaanhinmat, qapēvewnit ahpiy God aw súanta. ²⁹ Ya pay God pas Jew-sinmuy-sa Tutuyqawhqaamu? Ya pay pam imuy qa-Jew-sinmuy piw qa Tutuyqawhqaamu? As'a. Pay pam piw qa-Jew-sinmuy Tutuyqawhqaamu. ³⁰ Ispi pam sūka Godnihqee. Pam hapi Jew-sinmuy amuñaqw qapēvewni'yuñqamuy sūanyuñqat pañqawu, pu imuy qa-Jew-sinmuy amuñaqw qapēvewni'yuñqamuy pīwu. ³¹ Noqw kurs ka itam pahsat Moses tutavoyat pay qa hihkay'toynaya? As'a. Pi itam pu' pas put öqawhtoynaya.

4

The Example of Abraham

¹ Kurs huvam Abraham, yep qatsit ep itanay aw wūwayaa. Pam hin qenivo taviwa? ² Pi kurs Abraham hintsakpiy akw qenivo taviwe' pay soon hihta ep qa tsómokiwtani. Nikañw pam qa panwat qenivo taviwe' kurs pam God aw háqe'wat kwivilvayhtini. ³ Huvupatpi tutuvenit añ hin pey'ta: Abraham God lavaiyat tuptsiwhq God put súantaqat pañqawu. ⁴ Noqw tumalay'taqat hapi aw siviw qa kuwahtipuniñwu; pam put ahsatiatniñwu. ⁵ Noqw pay nāmahin pi as hak súantaniqey öviy qa tumaltat, God aw tuptsiwe' qenivo táviwñwu. Hak God aw tuptsiwhq pam súantaqat God pañqawñwu, nāmahin pi pam as put qa kaptsi'tañwuniq'ö. ⁶ Pam hapi hahlayhpit ep'e, ispi pam lolmat qa tumaltaqw God put súantaqat pañqawhq'ö. Noqw David yan put lavayhtiqe ⁷ Ura pañqawu: God hakimuy nukpanayamuy amuhpiy ayo yukuqw puma hahlayhpit epya, hakimuy qaanhıtipuyamuy pas sūs suhtokq'ö. ⁸ Pas hakiy aw Tutuyqawhqa qaanhıtipuyat qa nono'q pam hahlayhpit ep'e, kita. ⁹ Noqw ya pay pas poñotkit akw tuvoylaiwyuñqam-sa it hahlayhpit epyani? Sen pay put akw qa tuvoylaiwyuñqam pīwu? Pi itam pañqawwa: Abraham qapēvewnaqw God put súantaqat pañqawu. ¹⁰ Taay, noqw pam hisat put yan lavayhti? Sen poñotkiwtaqö'? sen qa poñotkiwtaqö'? Pam nāt qa poñotkiwtaq'ö. ¹¹ Noqw pam nāt qa poñotkiwkañw God aw tuptsiwhq pay pam súantaqat God pañqawu; nihqe pahsat pu pan

lavayhtiqey tuawi'taniqe òviy pam poñotkit akw tuvoylatiniqat put ay-ata. Pahsat pu Abraham sohsokmuy tuptsiwni'yuñqamuy náamniqat God pañqawu, nāmahin pi as puma qa poñotkiwyuñq'ò; noqw pay puma piw súanyuñqat pam pañqawu. ¹² Pam piw imuy hakimuy poñotkit akw tuvoylaiwyuñqamuy náamni, nikañw qa sohsokmuy. Pam imuy hakimuy poñotkit akw tuvoylaiwkahkañw qapēvewnit añ hinwisqamuy náamni, itanay Abraham nāt qa poñotkiwkañw hinhinmaqat pan'i.

God's Promise Received through Faith

¹³ Pi God Abraham, pu natkomuyatuy pumuy tūwaqatsit máqaniqey aw pañqawu. Pam qapēvewnakañw God aw súantaqw òviy pam yan put āawna, pam tutavot an hinmaqw qa paniqw òviy'ò. ¹⁴ Noqw pay kurs ima Moses tutavoyat an hinwisqam-sa tūwaqatsit makiwyaniqw pep pu' God hihta āawnaqw paysoqtini, piw itahqapevewni paysoqtini. ¹⁵ Pi God sinmuy hin hinwisniqat tutaptaqw, pep pu' pumuy amuñem hin yúkuni; pi as tutavo qa háqamniqw soon pi as sinom tutavot añqw lasyani. ¹⁶ Pi God put aw tuptsiwni'yuñqamuy tūwaqatsit máqaniqey amumi pañqawu, pam núokwat ahpiy put panhtiniqey nāwaknaqe òviy'ò. Noqw òviy sohsoyam Abraham timat tūwaqatsit makiwyani, ima hakim Moses tutavoyat makiwyaqamu, pu ima hakim Abraham an qapēvewnit añ hinwisqam piwu. Pam hapi sohsokmuy itamuy tuptsiwni'yuñqamuy náamu. ¹⁷ Pi ura yan pey'ta: Nu hapi uñ kaysiwhqamuy nanāpwatuy sinmuy náamtoynani. Noqw pam God qapēvewnaqe putniqw pay pam pumuy náamu. Pi God qayesqamuy taytoynañwu, piw himu qa háqamniqw put pay háqamniqat an lalvayñwu. ¹⁸ Noqw nāmahin pi pam hihta qatuptsiwni'ewakw unañwvahsi'kañw God qapēvewna; nihqe òviy pam kaysiwhqamuy sinmuy náamti; ura put ahpiy qaan'ewakw hintaqam sinom aniwhntiniqat God pañqawu. ¹⁹ Noqw òviy pam pas qaōwítuptsiwa, nāmahin pi as putniqw tokoat pay qa taytaq'ò, pam tsivót-sikip súnathaqam yahsañwi'ta; piw Sarah tiylahqey añ ruha. ²⁰ Noqw pay Sarah Abraham enēm ti'vaniqat God yan put āawnaqw Abraham qapēvewnaqe qa nāneknat tuptsiwniy ep suyhtsepñwat pas pavan öqawi'maqe God pas hihtata. ²¹ Pi pam God aw navoti'taqw pam hihta hin yuke' aw antsaniñwu. Noqw òviy pam put aw tuptsiwa. ²² Noqw paniqw hapi pam qapēvewnaqey ahpiy suantaqat God pañqawu. ²³ Noqw pam put súantaqat pañqawhq pan tutuvenit añ pey'ta. Nihqe qa Abraham énem-sa pey'ta, ²⁴ Nikañw pay itamuy hakimuy Abraham an God aw tuptsiwni'yuñqamuy amuñem piwu. Pi pam Jesus Christ Itahtutuyqawhqay mokiwyu añqw ahoy tātayna, ²⁵ Pam itahqaanhtipuy ep mokniqe taviwhq'ò. Pam mokqe itamuy qenivo óyaniqe òviy ahoy tātayi.

5

Right with God

¹ Noqw òviy itam qapēvewnayaqw Jesus Christ Itahtutuyqawhqa itamuy God enañ namivöhikna. Noqw pan hapi itam God aw súanyuñwa. ² Pu itam qapēvewnayaqe God núokwayat añ hinwisniqat Jesus Christ yan itamuñem yuku, nihqe itam Christ amum kaptsi'tiwyaniqey tunatyawkahkañw hahlayya. ³ Pu itam qa it-sa ep hahlayyat, Christ enēm kānanvotyayey ep hahlayya. Pi itam kānanvotye' nakwhani'yuñwniqey tuwi'vayaniqey navoti'yuñwa. ⁴ Nen itam nakwhani'yuñwniqey

tuwi'vaye' tukwsiwyuñqey navoti'yuñwa. Nen itam tukwsiwyuñwe' Christ amum kaptsi'tiwyaniqey tunatyawyuñwni. ⁵ Itam yan tunatyawkahkañw qa hihta ep okiwsaniwyat itahñoyiy aw yórikyani; pi Qahováriwtaqa Hikwsi itamumi God ahpiy noiwhqa itah'unañwpeq qatu; nihqe pam God itamumi unañway'taqat itamuy pas suyan áawna. ⁶ Pi nāt itam God tunatyayat añ qa öqawi'yuñqw pu put qa kaptsi'yuñqw suhpahsat Christ itamuñem mōki. ⁷ Ispi soon ka hak hakiy súantaqat eñem mokniq'ö; nikañw pay ka hak hakiy su'pat eñem moknik suhtaq'ewni. ⁸ Noqw pi God itamumi unañway'taqey yan mahtaknaqw itamuy nāt qaanhinwisq Christ itamumuñem mōki. ⁹ Nihqe Christ itamuñem mokqe itamuy qenivo oya. Noqw itam it navoti'kahkañw pam pas suyan God itsivuyat añqw itamuy ayo óyaniqat qapëvewnaya. ¹⁰ Pi itam pay nāt God tuwqamatniqw put Tiat mokqe itamuy God enañ namivöhikna; noqw soon qa tis pi öviy itam put qatsiyat ahpiy ayo nõñakiwtani. ¹¹ Nihqe itam qa it-sa ep hahlayyat, Jesus Christ Itahutuyqawhqay añ God ep hahlayya; put hapi ahpiy itam God amum namivöhikiwya.

Adam and Christ

¹² Yanta. Ura Adam qaanhtiqw sinom sohsoyam put atsviy qaanhtoti, piw qaanhtotiqe mokiwuy akw tuyqawiwyuñwa; pi sohsoyam qaanhtoti qee. ¹³ Itam navoti'yuñqw as tutavot qa háqamniqw sinom qaanhinwisq pumuy tutavot añqw lasyaqat God qa pan pumuy pañqawu. Noqw pay God Moses ahpiy sinmuy hin hinwisniqat nāt qa tutaptaqw tūwaqatsit ep sinom pay qaanhinwisa. ¹⁴ Oviy pi puma mokiwuy aw pohtaya, sohsoyam hakim Adam añqw Moses aw pahsavo yesqamu. Puma Adam hinhtiqat qa pan qaanhtoti. Pam pi God añqw mewnit qatuqayvasta. Noqw pam sopkawtaqamuy sinmuy qeniyamuy ep wunu, it hakiy pítuniqat an'i. ¹⁵ Noqw God núokwaat Adam qaanhtipuyat qa anta. Pi Adam qaanhtiqw kaysiwhqam mokiwuy ep öki; nikañw God sinmuy ökwatuwhq kaysiwhqam kuwahtiput makiwya, Jesus Christ núokwayat ahpiy'ö. ¹⁶ Noqw God kuwahtipuat Adam qaanhtipuyat qa anta. Pi Adam qaanhtiqw sinom sohsoyam so'niqat God pan amuñem yuku. Nikañw sinom kaysiwhqam qaanhtoti qw God pumuy ökwatuwhqe qa hinwat amuñem yukut pumuy mātavi. ¹⁷ Pi ura Adam qaanhtiqw, öviy sinom so'ni. Noqw pay God itamuy ökwatuwhq Jesus Christ itamuñem sisvit itamuy qenivo oya. Noqw öviy itam yesni, pu put amum moñw'iwyuñwni. ¹⁸ Pi ura Adam hihta ep qaanhtiqw sinom sohsoyam so'niqat God amuñem yuku. Noqw pan hapi Jesus Christ hihta ep súantiqw sinom sohsoyam qenivo oyiwe' yesniqat God amuñem qenit yuku. ¹⁹ Pi Adam qa tuqayvastaqw kaysiwhqam qaanhinyuñqey pan yukiltoti; noqw pay pan hapi Jesus Christ God aw tuqayvastaqw kaysiwhqam súanhinyuñqey pan yukiltoti. ²⁰ Noqw God sinmuy hin hinwisniqat tutaptaqw pahsat pu puma pas pāpu qaanhinwisa. Noqw pay puma pas pāpu qaanhinwisq God tis pas pavan pumuy ökwatuwa. ²¹ Ura as qaanhinwisqam mokiwuy aw öki. Noqw pan hapi God hakimuy ökwatuwhqe pumuy súanyuñqat pañqawhqe qatsit qaso'taqat pumuy huyta, Jesus Christ Itahutuyqawhqay ahpiy'ö.

6

Dead to Sin but Alive in Christ

1 Noq̄w itam hiñq̄aq̄wani? Ya sen itam yūmosa q̄aanhinwisni, God nūokwayat pas pavan mahtaknayaniq̄e òviy'ò? 2 Pas sóoni. Pi hak mōke' q̄aanhtiput soon q̄a q̄e'tini. Noq̄w pan piw itam q̄a hihta ep q̄aanhtotini. 3 Pi itam Christ amum soa, itam hakim kūyit akw tuvoylatotiq̄e put aw tōnaltiqāmu. Ya uma it q̄a navoti'yuñwa? 4 Nihq̄e itam kūyit akw tuvoylatotiq̄e put amum so'q̄e āmiwya; nihq̄e itam put amum āmiwyaq̄e Nayat lolmat òq̄alayāt akw ahoy tātayya, pūhut q̄atsit añ hinwisniq̄e òviy'ò, Christ hin tātayhq̄at pan'i. 5 Pi itam put an soe' āmiwe' kurs pi hin itam piw q̄a put an tātayyani. 6 Pi itam navoti'yuñq̄w itahhisatq̄atsi put amum nahoylehtsit aw muiwa, itahtokoy q̄alomátuñlayiat ayo yukiwniq̄at òviy'ò; noq̄w q̄aanhtipu pāpu itamumi q̄a tuyq̄awi'tani. 7 Pi mokq̄a q̄aanhtiput añq̄w mātaviwñwu. 8 Noq̄w itam Christ amum so'q̄e pay itam soon piw put amum q̄a yesniq̄ey tuptsiwñi'yuñwa. 9 Pi itam navoti'yuñq̄w Christ mokiwuy añq̄w ahoy tātayhqe soon pāpu mokni; pi mokiwu pāpu put aw q̄a tuyq̄awi'tani. 10 Pam sūs mokq̄e q̄aanhtiput añwuta; pu pam tātayhqe God eñem q̄atu. 11 Noq̄w òviy hapi uma so'q̄ey nāmi wūwantotani, pi mokq̄a q̄aanhtiput soon q̄a q̄e'tini; nīkañw uma Itahtutuyq̄awhq̄ay Jesus Christ aw tōnalte' God eñem yesni. 12 Uma umuhtokoy sūlawhtiñwuq̄at q̄aanhtiput aw q̄a mātātveni, taq̄ ka q̄aanhtipu umumi moñw'iwtniq̄'ò; uma umuhtokoy tuñlayiyat q̄a añ hinwisni. 13 Pu uma umuhtokoy q̄aanhtiput q̄a aw noayamantani, taq̄ ka uma put akw q̄aanhtiput tumaltotani. Uma q̄a panyuñwt God aw nānoi'yuñwñi, so'pumuy amuñaq̄w ahoy yesvaq̄ey pan'i, pu umuhtokoy God aw noi'yuñwñi, suan hinwisniq̄e òviy'ò. 14 Pi q̄aanhtipu soon pāpu umumi tutuyq̄awni; pi itam tutavot q̄a aw yanyuñwt God nūokwayat aw yanyuñwa.

Slaves of Righteousness

15 Noq̄w hintani? Ya itam pahsat pu q̄aanhtiput añ hinwisni, itam God nūokwayat aw yanyuñq̄ey tunatyawkahkañwo, q̄a tutavot aw'i? Pas sóoni. 16 Ason hak hakiy sukw tunatyayat aw tūq̄aytaniq̄ey òviy aw nāmatave' pam put tūwikiatni? Ya uma it q̄a navoti'yuñwa? Noq̄w òviy kurs uma q̄aanq̄atsit añ hinwise' uma put aw tūtuwiktni, pu umuh'ahsati mokiwuni. Pu kurs uma God aw tuq̄ayvastote' God tūwikimatni, piw súan q̄atsit put añq̄w makiwyani. 17 Nu God aw umuhpe hahlayhtima, itupkomu. Pay as ura uma hisat q̄aanhtiput tūwikimatu; nīkañw kwakwhat pi hak umuy lomatuawit tutuq̄aynaq̄w uma put kwusuyaq̄e umuh'unañwpeq̄ put tūtuptsiwa. 18 Noq̄w òviy uma q̄aanhtiput añq̄w mātaviwyaq̄e God aw tūwiktotiq̄e suan hinwisa. 19 Nu hapi pay sinot tuwiyat an umumi yuaata; pi umuy māmatsyaniq̄w pam umuñem q̄atuvosi. Pay ura uma hisat umuhtokoy itséheeq̄atsit, pu nānañumo q̄aanhintsatskaniq̄ey aw nānoi'yuñwa. Nīkañw pay uma pu' hapi umuhtokoy suan q̄atsit aw noi'yuñwñi, uma suan hinwisniq̄e òviy'ò. 20 Taq̄ ura uma q̄aanhtiput aw tūtuwiktnihq̄e uma suan q̄atsit q̄a aw tunatyawyuñwa. 21 Taay, noq̄w ya uma q̄aanhtiput añq̄w hihta nukñwat tutwa? Q̄a hihtaa. Pi uma pu' put ep hahmanya. Pi q̄aanhtipu mokiwuy hihkay'ta. 22 Noq̄w uma hapi pu' q̄aanhtiput añq̄w mātaviwyuñq̄e God awwat tūwiktoti; nihq̄e uma put añq̄w súanq̄atsit makiwyani, pu so'ñwamiq̄ q̄atsit q̄aso'taq̄at himuy'vayani. 23 Pi mokiwu q̄aanhtiput ahsatiata; noq̄w pay q̄atsi q̄aso'taq̄a God kuwahtipuata, Itahtutuyq̄awhq̄ay Jesus Christ añ'a.

7

An Illustration from Marriage

¹ Sino hihsavo qátuniqey pahsavo tutavot kaptsi'mani. Ya uma it qa navoti'yuñwa, itupkomu? Nu hapi tutavot tuwi'yuñqamuy amumi penta. ² Pi wuhti puwsuñway'taqa puwsuñway aw som'iwtañwu, puwsuñwaat hihsavo qátuniqat pahsavoo; nikañw ason puwsuñwaat mokq pep pu' pam put añqw mātaviñwu. Tutavot añ yan hapi pey'ta. ³ Noqw òviy kurs nāt puwsuñwaat qatuqw pam suk w amum qatupte' pam yoñaywuhti túnwantiñwu; nikañw kurs pay puwsuñwaat mokq pahsat pu pam tutavotniqw put añqw mātaviñwu; nihqe òviy pas as pi nāmahin piw hakiy amum qatupte' pay qa yoñaywuhti túnwantiñwu. ⁴ Panta itupkomu. Noqw òviy hapi uma Christ amum so'qe tutavot añqw mātaviyuñwa, uma Christ ámutotiniqee, it hakiy mokiwyu añqw ahoy tātayhqat ámuma, nihqe uma God eñem tumalay'yuñwu. ⁵ Pi ura itam nāp itahtunatyay añ hinwisq tutavo itamuy mēwantaqw itam pas pāpu qanhinwiskahkañw mokiwyu aw ökiwisa. ⁶ Noqw pu' hapi itam Christ amum so'qe tutavot itamuy ñuy'taqat añqw mātaviyayqe Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy pūhut qatist makiwya. Ura as itam hisat tutavot añ hin pey'taqat pan God eñem tumalay'wisa; nikañw pu' hapi Qahováriwtaqa Hikwsi itamumi hin tutapti'maqat itam pan put eñem tumalay'yuñwa.

Law and Sin

⁷ Noqw itam pahsat hiñqaqwani? Ya tutavo qaanhtiput súanta? Qae. Pi as tutavot qa háqamniqw nu soon qaanhtiput hímunihqat tuwi'tani. Pi tutavot ep yan pey'ta: Um hihta qa uhhimuy qa tuñlay'tani. Pay kurs as qa pan pey'taqw nu soon tuñlayit hímunihqat tuwi'tani. ⁸ Pi as tutavo tuñlayit hímunihqat nuy tutuqaynaqw pahsat pu nu pas pāpu hihihita tuñlay'ta. Pi nu as nāt tutavot qa tuwi'taqw soñawnen pi tutavo qa háqamo; noqw òviy kurs nu hin tutavot añqw lasni. ⁹ Ura nu hisat mewnit nāt qa tuwi'taqe hahlaykañw qatu; nikañw nu put tuwi'vage qaanhtiniqey pas pāpu nāwaknaqe qahahlayhtiqe soñawnen mōki. ¹⁰ Pas as sinom yesniqat òviy tutavo mātaviwa; noqw pay nu put aw navotq kurs sinom put ahpiy so'ñwu. ¹¹ Pi nu tutavot tuwi'vage qaanhtiput ahpiy ūnatiwheq soñawnen mōki. ¹² Noqw òviy hapi God tutavoat pas qahováriwta, pu mewni qahováriwta, súanta, pu lolma. ¹³ Ya sen tutavo lolmanihqa nuy nīna? Pas qae. Pi nu qanhinmakañw tutavot añqw lahsi, nihqe nu tutavotniqw mokiwyu hihkay'tani. Pi tutavo qaanhtiput suhpustnaniqe tawiwa, qaanhtiput pas nuhtsel'ewakw put akw mātaktiniqat òviy'o.

The Two Natures in Man

¹⁴ Pi itam navoti'yuñqw God tutavoat Hikwsit ahpiy mātaviwa; noqw pi nu nāp itunatyay añ hinmakañw qaanhtiput aw tūwikiniñwu. ¹⁵ Pi nu hintsakqey qa mātasi'ta. Pi nu hinhtiniqey nāwakne' soq qa put panhtiñwu; pu nu as hihta aw qa suhta'q'ewnikañw soq putwat hinhtiñwu. ¹⁶ Noqw òviy nu as hihta qa nāwaknakañw soq putwat hinhte' pahsat pay God tutavoyat lolmanihqat nu pañqawñwu. ¹⁷ Noqw òviy hapi pāpu nu qa nahpiy put hinhtiñwu, pi qaanhtipu inuhpe pakiwtaqw òviy nu pantsakma. ¹⁸ Pi nu navoti'taqe kurs hin pas nāp hihta lolmat hintsakni. Pay nu as hihta lolmat tumaltaniqey tunatyaltiñwu; nikañw hin nu put lolmat hinhtiniqey qa túwañwu. ¹⁹ Pi nu as lolmat hinhtiniqey nāwaknakañw put

qa panhtiñwu; pu nu hihta qalolmat as qa hinhtinikañw tuwat soq put panhtiñwu. ²⁰ Noq̄w òviy hapi nu hihta as qa nāwaknañw put panhte' qa nahpiy put panhtiñwu; pi qaanhtipu inuhpe pakiwtaq̄w òviy nu pantsakma. ²¹ Noq̄w nu navoti'taq̄w kurs panta: Kurs nu as hihta lolmat hinhtiniqey nāwaknaq̄w pay kurs qalolma piw inumum yanta. ²² Pi nu as pas iunañwpeq God tutavoyat añ nāhahlayna. ²³ Nikañw nu itokoy túwahqey pay kurs pam hihtawat nāwaknaq̄w iwuwni sukwat nāwakna; noq̄w nu itokoy qalomátuñlayiyat aw tūwik'iwta. ²⁴⁻²⁵ Nu iunañnaq̄w God eñem tumalay'taniquy nāwakna, nikañw nu itokoy akw qaanhtiput eñem tumalay'ta. Is ohi, okiw himu nūu! Ya sen hak itokoy tuñlayiyat mokiwyu aw nuy wiki'maqat añq̄w nuy ayo távini? Pas nu God aw hahlayhti, Jesus Christ nuy ayo táviq'ò.

8

Life in the Spirit

¹ Pi God itamuy Christ Jesus aw tōnawtaq̄amuy qa hinwat yukunani, itamuy hakimuy nāp itahtunatyay añq̄w lasyaqey Hikwsit tunatyayat añ hinwisq̄amuyu. ² Pi itam Jesus Christ aw tōnaltiqey Hikwsit òqalayay aw nānoi'yuñwa, nihqey qaanhtiput òqalayay-nikañw pu mokiwyu òqalayay añq̄w mātaviwyaqey qatsit himuy'vaya. ³ Pi tutavo kurs hin hakiy qaanhtiput añq̄w ayo távini, kurs hak put suan hinmani'q'ò. Noq̄w pay God pas nāp Tiy taviq̄w pam sinmuy qaanhtotiñwuq̄amuy amún tokoy'va, nihqey itahqaanhtipuy ep mokqey qaanhtiput áñwuta, put pāpu itahtokoy aw qa moñw'iwtañiq̄w òviy'ò. ⁴ Noq̄w pahsat pu itam Hikwsit tunatyayat añ hinwisq̄am tutavot suan tunatyayat aw antsanyani, nāp itahtunatyay qa añ hinwiskahkañwo. ⁵ Pi nāp tunatyay añ hinwisq̄am putsa aw tunatyawyuñwa; pu Hikwsit tunatyayat añ hinwisq̄am Hikwsit tunatyayat aw tunatyawyuñwa. ⁶ Nāp tunatyay añ hinwisq̄am mokiwyu aw òkiwisa; noq̄w pay Hikwsit tunatyayat aw tunatyawyuñq̄am kwakwhat unañwat, pu qatsit tutwani. ⁷ Pi nāp tunatyay añ hinwisq̄am God aw qa suhta'q'ewya. Puma God aw qa tuq̄ayvastota; òviy puma soon put tunatyayat añ hinwisni. ⁸ Nihqey òviy nāp tunatyay añ hinwisq̄am kurs hin God unañwveyani. ⁹ Noq̄w pi uma nāp umuhtunatyay qa añ hinwist, Hikwsit tunatyayat añ hinwisa, kurs God Hikwsiat pas antsa umuh'unañway ep pakiwtaq'ò; noq̄w kurs Christ Hikwsiat hakiy ep qa pakiwtaq̄w pay hak qa put sinoatniñwu. ¹⁰ Noq̄w kurs Christ hakiy ep qatuq̄w God hakiy qenivo táviñwu; noq̄w òviy hakiy hikwsiat qátuni; noq̄w pay tokoat qaanhtiput atsuiy mokpuni. ¹¹ Noq̄w kurs put Hikwsiat hakiy ep qatuq̄w suyan pi pam hin Christ ahoy tātaynaqey pan piw kurs hin hakiy tokoyat mokñwuqat ahoy qa tātaynani, Hikwsiy hakiy ep qátuhqat ahpiy'ò. ¹² Noq̄w òviy'ò itupkomu, itam yahpiy haqahpiy nāp itahtunatyay aw qa tūtuwiktu; nihqey òviy itam itahtokoy tuñlayiyat qa añ hinwisni. ¹³ Taq̄ hak nāp tunatyay añ hinmaqa mokni; nikañw hak Hikwsit añ nāp tunatyay ayo yuke' qátuni. ¹⁴ Pi hihsa'nihqam God Hikwsiyat akw tsāmiwyaqam hapi God tīmatu. ¹⁵ Pi itam God Hikwsiyat makiwyaqey God timatniwhtoti. Itam qa tūtuwiktniwhtoti. Ura as itam God pas pavan mamq̄asya, nikañw itam pu' qa pan put mamq̄asya, nikañw Hikwsit añ itam Abba, Itanaa, yan God aw hiñqawwisa. ¹⁶ Pi God Hikwsiat itah'unañwpeq itam God timatnihqat itamuy āawna. ¹⁷ Noq̄w

kurs itam God timatnen, itam Christ amum sohsok hihta himuy'vayani, God sohsok hihta itamuy máqaq'ö. Kurs itam Christ amum hihta añ kãnavotye' piw put amum kaptsi'tiwyani.

The Future Glory

¹⁸ Pi hisat aw pituq̄w, itam Christ amum kaptsi'tiwyani. Noq̄w nu it aw wūwaq̄e hihta ep kãnavotq̄ey pay qahihtata. ¹⁹ Pi yañ sohsoy himu yukiwyuñqa kwañwtoynayakahkañw God tímuyatuy mātaktotiniqat òviy maqaptsi'yuñwa. ²⁰ Pi yañ himu yukiwyuñqa qa nahpiy nukwsiwhti, pi God ahpiy'o; noq̄w pay pam put pasiwnaniqey tunatyawta. ²¹ Pi yañ himu yukiwyuñqa sūlawhtotiñwu; nikañw ason God timat qatsit qaso'taqat pas suyan himuy'vayani. Noq̄w pahsat pu yañ himu yukiwyuñqa pumuy amumum alòntote' pāpu qa sūlawhtotini. ²² Pi itam navoti'yuñq̄w yañ himu yukiwyuñqam sumiyankañw pew pahsavo soñawnen tiylawhqe eykitaqat anta. ²³ Noq̄w itam nuhtum itah'unan̄wpeq eykikahkañw hisat itam God timatnihqey mātaktotiniqey maqaptsi'wisa, pep pu' itahtoko alòntotini. Pi God itamuñem pan yūkuhqey mahtaknaniqe òviy itamumi Qahováriwtaqat Hikwsit noa. ²⁴ Pi itam pan tunatyawkahkañw ayo nōña; noq̄w hak hihta tuwe' ya hinoq̄w nāto piw put òviy maqaptsi'tañwu; ispi hak hihta pay tuwe' ya hinoq̄w nāto piw put òviy maqaptsi'tañwu? ²⁵ Nikañw itam hihta qa tuway'kahkañw maqaptsi'yuñwa; itam pas suyan alòntotiniqey navoti'yuñqe qa ònawkahkañw pay òviy maqaptsi'yuññwu. ²⁶ Pu pan hapi òviy pay piw i' Hikwsi itamuy hihta añ qa pasiwyuñqat ep itamumi unan̄wtavi'ta; pi itam as hin hihta òviy tūviñlalwaniqey qa tuwi'yuñwa; noq̄w itam kurs hin lavayhtotinihkañw itah'unan̄wpeq eykitaq̄w Qahováriwtaqa Hikwsi pas nāp itamuñem God aw okiwhtima. ²⁷ Noq̄w God u'nan̄wat añ purimaqa Hikwsit wuwniyat navoti'ta, ispi pam God tunatyayat an put sinomuyatuy amuñem okiwhtima. ²⁸ Noq̄w itam navoti'yuñq̄w God sinomuy amuñem sohsok hihta lolmat tumalay'ta, ima hakim put tunatyayat ahpiy wānwayniwyaq̄e put aw unan̄way'yuñqamuy pumuy amuñem'i. ²⁹ Noq̄w God sohsokmuy sinomuy amumi añwu pay navoti'taq̄e pumuy namorsta, nihqe puma put Tiyat hin son'iwhqat an yukiltotiniqat amuñem yuku; noq̄w Christ kaysiwhqamuy nānatupkomuy amuñaq̄w mohpeq'a. ³⁰ Pu pam hakimuy añwu pay namorstaq̄e pumuy wānwayi, pu hakimuy wānwayhqe pumuy qenivo oya, pu pam pumuy qenivo òyahqe puma put Tiyat amum kaptsi'tiwyaniqat tunatyawta.

God's Love in Christ Jesus

³¹ Noq̄w itam it ep hiñqaq̄wani? Kurs God itamuy paañwantaniq̄w hak sen itamuy añwuy'tani? Kurs hak'i. ³² Pi God Tiy qa kahkawnat sohsokmuy itamuñem put mokniqat òviy añq̄w tavi. Nihqe panhtiqe suyan pi pam sohsok hihta itamuy paysoq̄ huytani. ³³ Ya hak sen God namorayamuyatuy amumiq̄ hihta tutupni? Pi God pumuy qaant̄hipuyamuy ayo yuku. ³⁴ Ya hak sen itamuñem qalomáyukuni? Sen Christ Jesus panhtini? Pi pam itamuñem mōki, piw mokiwyu añq̄w ahoy tātayhqe God putvaq̄e qatu; pam pep itamuñem lavayi'ma. ³⁵ Christ itamumi unan̄way'taq̄w ya sen hak put añq̄w itamuy tsikani? Pas kurs hak'i. Itam ka kãnavotpit akw sōon'iwyuñwni, okiwsaniwyani, tsōnsoiwyuñwni, yuwsit ñastayani; hihta nuhtsel'ewakw añ kuyyuñwni,

sipwuvahpit akw qóyaniwyani. Níkañw itam it añ kuhkuyve' Christ añqw qa ayo tsíkaniwyani. ³⁶ Pi ura yan pey'ta: Pi itam uhsinomnihqe òviy tãwanawit qóyaniwya; itam púmuyniqw kanelmuy qóyaniwyaqamuy amunyuñwa. ³⁷ Itam kãnanvotpit añ kuhkuyve' qa unañwsoe' hahlayyani, Jesus Christ itamumi unañway'taqat navoti'kahkañwo. ³⁸ Pi nu pas nãtuptsiwnaqw soon himu God añqw itamuy ayo tsíkani, sen mokiwu, sen qatsi, sen òveqatsit añqw hoñvia'yatu, sen mohpeqyaqamu, sen òqalat pasiwyuñqamu, sen himu pu' yañ hinyuñqa, sen himu nãtoniqa, ³⁹ Sen òveqatsit ep yesqamu, sen maskiñaqw hoñvia'yatu. Pi God Jesus Christ Itahtutuyqawhçay añ itamumi unañway'ta, noqw òviy soon himu yukiwhçqa put añqw itamuy ayo tsíkani.

9

God and His Chosen People

¹ Christ nuy pas súañqawhçat inumi navoti'ta, pu Qahováriwtaqa Hikwsi nuy qa atsálawhçat iunañwpeq yan nuy āwinta. ² Pas nu a'nō putuiwkañw sutsep isinomuy amuñem iunañwpeq qahahlayi. ³ Pay pi as nu tatam isinomuy, pu inuhpivituy amuñem Christ añqw tūviwtanikañwo. ⁴ Puma hapi Israel-timatu; puma hapi God timkiwamatu, pu put lolma tãlaat as amumum yanta; pu God pumuy amumi hīhihta pasiwña; pu pumuy amuhpiy sinmuy hin hinwísniçat tutapta; pu puma hapi hakim hin God eñem tumaltotaniçat tuwi'yuñwa; pu pumuy amuñem hīhihta lolmat hintsakniçey āawña. ⁵ Pu hakim pavansinom pumuy námatu; pu Israel-sinmuy amuhpiy Christ tokot añ pitu; pam hapi sohsokmuy amupyevenihqe mohpeqniçqa. Pam hapi God sutsep tayawintiwa. Nam yantani. ⁶ Níkañw suhpan pay God lavayiat qa aniwhtiçat qa panta; pi qa sohsoyam Israel ahpiy nõñakçam God timatu. ⁷ Pu God qa sohokmuy Abraham tímuyatuy namorsta; pi ura pañqawu: Ason hapi Isaac timat Abraham timat tūñwantiwyani. ⁸ It hapi nu pañqawu: Ima tokot-sa ahpiy aniwhtiçam qa puma God tímatu; pi God awiniyat ahpiy aniwhtiçam hapi tímatniçey pan pohtoylaniwyuñwa. ⁹ Yan ura God Abraham aw lavayhti: Yahsañwuy yañçe qalawmaçw nu pítuni; noqw Sarah pay tiyohyat ti'tani. ¹⁰ Pu qa panis-sa panta: ura Rebecca hakiy itanay Isaac eñem sūs nõ'yilti, ¹¹⁻¹² Noqw ura tsāyom nāt qa tihtiwhçe hihta lolmat, piw qalolmat qa haçam hinhtiçw Rebeccat aw yan lavayhtiwa: Wūyoqwa hapi tsākwwat eñem tumalay'tani, kita. Pi God hin tunatyawtaçey pan hakiy namorstañwu, hakiy hintsakpiyat qa ahpiynit, pas nãp tunatyay ahpiy'o. ¹³ Pi ura yan pey'ta: Nu añaqaw Jacob aw unañway'kañw Esau nu aw qa suhtaç'ewa, yan'i. ¹⁴ Noqw ya sen itam God hihta ep qa súantsakçat pañqawani? Qae. ¹⁵ Oviy pi ura pam Moses aw pañqawu: Nu hakiy òkwatuwnik put òkwatuwmantani; pu hakiy aw unañwtapnik put aw nu unañwtapmantani, kita. ¹⁶ Noqw òviy qa hak pas nãp tunatyay ahpiy namorstiwnwu, sen òqalay ahpiy'o; pas hapi God hakiy òkwatuwhç pantañwu. ¹⁷ Oviy pi God tutuvenit añ Pharoah aw pañqawu: Pi nu yaniçw uñ wuñwña, nu uhpe iòqalay mātaktaniçe òviy'o, nen inatñwaniy tūwaçatsit añ ahsupoç tunvotnani. ¹⁸ Noqw òviy hapi pam hakiy òkwatuwnik òkwatuwnwu, pu hakiy a'nō unañwtoynanik pantsañwu.

God's Wrath and Mercy

19 Noq̄w ka hak soon inumi qa pañqawni: Noq̄w hinoq̄w pam nāt piw hakiy aq̄w hiñqawlawñwu? Ya hak haqam put tunatyayat aw rohomtiniqey aw öqala? 20 Qa panta, tāqa; ya um haknihqe öviy God aw kolilita? Ya sen haqam himu yukiwtaqa put yúkuhqat aw pañqawni: Ya um hinoq̄w nuy yanhaqam yuku, kítani? 21 Ya tsaqavotlawhqa tsöqat aw qa tuyqawi'tañwu? Ya sen pam sukw tsöqat añqw hihta nukñwat yúkukañw pu pay piw put añqw hihta hin'ewakw yúkuniqey aw qa öqala? 22 Pi haqawat sivuskwit an nawus hovalniwyani. Noq̄w pay God pumuy amumi wuhko maqaptsi'ta. Nikañw ason pam pumuy hovalanik itsívuy mahtaknani, pu öqalayu. 23 Nikañw pam hakimuy Chrsit amum kaptsi'tiwyaniqat öviy añwu pay pumuy namorsta. Pam namorayamuy amumi núokway, pu pas hímuniqey mahtaknani, 24 Itamumii, itam put ahpiy wánwayniwyaqamuy amumii, Jew-sinmuy amumii, pu qa-Jew-sinmuy amumi pīwu. 25 Suyan pi pam qa-Jew-sinmuy enañ wánwayi; öviy pi Oset tutuveniyat añ yan pey'ta: Nu hakimuy qa isinomuy amumi pañqawni: Uma hapi isinomu, amumi kítani; piw nu sinmuy amumi qa unañway'taqey amumi pañqawni: Nu umumi pas unañway'ta, kítani. 26 Piw yan'i: Ura pam haqam puma qa sínomnihqat amumi pañqawhq pay pep piw puma God qátuhqat túmatnihqat yan amumi lavayhtiwni. 27 Noq̄w Esaias pi pas tsa'lawhqe Israel sinmuy lavayhtiqe pañqawu: Nāmahin pi as Israel timat pātuwaqatsit qalavaqe piset an qaan'ewakw hintaqw pay hapi híkiyom-sa ayo nõñakni. 28 Pi Tutuyqawhqa tūwaqatsit ep sinmuy amuñem pay yuku. Ason hisat aw pituq̄w pam suan yuke' supsiwnani. 29 Pu ura pi Esaias pay mohti pañqawu: Pas as qaan'ewakw hintaqamuy amumi Tutuyqawhqa itamuñem qa poshumtaq̄w soon itam Sodom ep sinmuy qa amún súlawhtini, pu Gomorraht ep sinmuy amún hovalniwyani.

Israel and the Gospel

30 Taa, noq̄w itam it ep hiñqawani? Ima qa-Jew-sinom suan hinyuñwniqey añ qa ö'qalyaqw God pumuy suan hinyuñwniqat pan amuñem yuku, puma qapēwewnayaq̄w öviy'o. 31 Noq̄w pay Israel-sinom God tutavoyat ahpiy suan hinyuñwniqey añ ö'qalyaqam tutavot añ qa kuhkuyva. 32 Noq̄w ya hinoq̄'ö? Puma pi tuptsiwnit qa ahpiy put añ ö'qalya, púmuyniq̄w hak God tutavoyat hintsakpiyat ahpiy put túwañwuniq'ö. Soñawnen pi puma owat ep múnukya. 33 Pi ura pan pey'ta: Meh, nu hapi Sion ep owat távini. Sinom put ep wíwakyá' múnukyani; nikañw put aw tuptsiwhqa pas soon hamanhtini. (I' owa Christ tuawi'ta.)

10

1 Itupkomu, pas pay okiw Israel-sinom ayo nõñakniqat nu amuñem iunaññaq̄w nāwakinma, pu amuñem God aw túviñtima. 2 Pi nu amumi navoti'taq̄w puma God eñem qanātusi'yuñwa; nikañw qa suan navoti'yuñwa. 3-4 Pi hak Christ aw tuptsiwhq̄w Christ hakiy qenivo tave' tutavot añqw hakiy mātapñwu. Yan hapi hak God aw súantañwu. Noq̄w pay puma it qa navoti'yuñqe Moses tutavoyat añ hinwisniqey akw God unañwveyaniqey añ ö'qalya, nihqe Christ pöhuyat añ hinwisniqey qa nānawakna.

Salvation Is for All

⁵ Noq̄w hak tutavotniq̄w hin q̄enive wúnuhq̄at Moses pas nāp yan lavayhti: Hak tutavot an suan hinmaqa put akw q̄atsit tūwani, kita. ⁶ Noq̄w lavayi hakimuy q̄ap̄ew̄nayaq̄amuy, q̄enivo oyiwayaq̄amuy amumi yanwat lalvaya: Uma q̄a umuh'unanañw̄peq̄ yan lavayhtotini: Ya sen hak ðñaq̄w Christ hawnaniq̄e ðveq̄atsit aw wupni? ⁷ Piw q̄a yan'i: Ya sen hak Christ so'pumuy amunañq̄w ahoy tātaynaniq̄e atkamiq̄haq̄ami a'nō hōtsit aq̄w p̄ákini? ⁸ Noq̄w pay tutuvenit añ yan pey'ta: God lavayiyat umuy āawnaya, noq̄w pam umuhmoamiq̄ pakiwta, piw umuh'unanañway aq̄w'a, yan'i. Noq̄w as sinom lavayit aw tuptsiwyaniq̄at ðviy itam piw yanwat lavayta: ⁹ Ason um Jesus God ahpiy mokiwuy añq̄w ahoy tātayhq̄at pas uh'unanañw̄peq̄ tuptsiwe' piw pam hapi Tutuyq̄awhq̄anihq̄at pañq̄awe' um ayo yámakiwtani. ¹⁰ Pi sino unanañw̄peq̄ tuptsiwe' q̄enivo yámakiwtani, pu Jesus Tutuyq̄awhq̄alawe' ayo yámakiwtani. ¹¹ Pi tutuveni ura pañq̄awu: Aw tuptsiwhq̄a soon hamanhtini, kita. ¹² Pi Jew- sino, pu Greek- sino q̄a haq̄am alōñōt hinta; pi i' hak sohsokmuy amumi Tutuyq̄awhq̄a sohsokmuy put aw tatq̄a'nañw̄yaq̄amuy amumi q̄aōw̄lunanañwtavi'ta. ¹³ Pi Tutuyq̄awhq̄at aw taq̄a'nañwtiqa ayo yámakmantani. ¹⁴ Noq̄w ya sinom Christ aw q̄a tūtuptsiwe' hin put aw taq̄a'nañwtotini? Pu ya puma q̄a nanapte' hin put aw tūtuptsiwani? Pu q̄a hak pumuy amumi yuaataq̄w ya puma hin nanaptani? ¹⁵ Noq̄w hak q̄a ayatiwe' hin yuaatani? Pi ura yan pey'ta: Hakim kwakwhat yēsiwhq̄at tūawvayaq̄am pas hahlayhpit ep̄ya, hakim lomatuawit kwusivayaq̄amu. ¹⁶ Noq̄w pi Jew- sinom q̄a sohsoyam lomatuawit kwusuya. Oviy pi Esaias pañq̄awu: Tutuyq̄awhq̄a, ya hak itahtuawiy tuptsiwa? ¹⁷ Pi hak God lavayiyat yuaataq̄w sinom nanaptañwu; noq̄w puma nanapte' haq̄awat tūtuptsiwani. ¹⁸ Nikañw nu pañq̄awni: Ya sen puma q̄a nanapta? As'a. Pi tūawi ahsupoq̄ tūwaq̄atsit añ tuyq̄awva, pu lavayi tūwaq̄alvoq̄haq̄ami nanaptiwa. ¹⁹ Noq̄w pi nu pañq̄awni: Noq̄w ya Israel- sinom q̄a nanapta? As'a. Ura Moses mohti pañq̄awu: Nu hakimuy q̄a sūpwatuy sinmuy amuhpiy umuy unañwmoknani; pu nu pay añ hihtuy an'e'wakwmuy sinmuy akw umuy itsívutoynani. ²⁰ Noq̄w Esaias pas q̄a tuhtuskañw God eñem yuaataq̄e pañq̄awu: Hakim añwu pay nuy q̄a hepnunyaq̄am nuy tutwa; pu hakim nuy q̄a tūviñlalwaq̄w nu pumuy amumi namtakna. ²¹ Nikañw pam Israel- sinmuy lavayhtiq̄e pañq̄awu: Hakim ilavayiy qaanhinwisq̄amuy, pu ahoy kolilitotaq̄amuy nu pumuy amumi tēv̄ep māvuyawkañw wáñwaylawu.

11

God's Mercy on Israel

¹ Noq̄w turs nu pañq̄awni: Noq̄w ya God sinomuy ayo yuku? Qae. Oviy pi nu Israel- sino, Abraham natkoata, Benjamin ahpiyvi. ² God añwu pay sinomuy tuway'taq̄ey q̄a ayo yuku. Ya tutuvenit Elias hin lavayhtiq̄at uma q̄a navoti'yūñwa? Ura pam Israel- sinmuy ðvelaq̄e God aw yan lavayhti: ³ Tutuyq̄awhq̄a, puma uhlayay'aymuy q̄ōq̄ya, pu uh-hom'oyvihkay sakwítota, noq̄w nu nāla akwsiñq̄w puma nuy nīnayaniq̄ey anyuñwa, kita. ⁴ Noq̄w yavul God put aw hin lavayhti? Pay nu tsañe'sikip sōmorit pahsa'nihq̄amuy sinmuy Baal may akw yukiw̄hput aw q̄a naokiw̄lalwaq̄amuy nēñem waranta, ura kita. ⁵ Noq̄w ðviy hapi pay nāt piw

pu' haqawat núokwat ahpiy namorstiwayaqam akwsiñwiwyuñwa. ⁶Noq̄w hak God núokwayat ahpiy namorstiwe' pay hapi pāpu qa nāp hintsakpiy ahpiyni; pi as qa pantaniq̄w núokwa pay pāpu qa núokwani. Pu kurs pam hintsakpiy akw God ahpiy namorstiwe' pay hapi pāpu qa núokwat ahpiyni; pi as qa pantaniq̄w hintsakpi pay pāpu qa hintsakpini. ⁷Noq̄w ya hintani? Israel-sinom hapi hihta hepnumyaqey qa tutwa; noq̄w pay namorstiwayaqam put tutwa; noq̄w pu pēt̄u owa'nañwtoti. ⁸Ura hin pey'taqat pan'i: God soñawnen pumuy tokna, noq̄w òviy puma kurs hihta aw yórikyani, piw kurs hin nanaptani, pew pahsavoo. ⁹Pu David ura pañqawu: Pay nam hahlayhpiam amumi wivosit, pu huhuw̄hpit, pu tsaqamit anhtini; nam pam pumuy qaanhtipuyamuy ep amumi ahoytani. ¹⁰Pay nam unañwaam qatālawvaa; noq̄w puma hihta qa māmatsyani; nen hakiy hihta putut ikwiwtaqat pan sutsep moto'numyani. ¹¹Noq̄w turs nu pañqawni: Noq̄w ya puma sūs múnukyaniqe òviy wíwakya? Qae. Pi pumuy múnukyaq̄w pantaqat ahpiy God qa-Jew-sinmuy ayo òoyhtiva, pumuy unañwtuyvayaniqat òviy'ò. ¹²Pi pumuy múnukyaq̄w sinom put ahpiy káhaktoti; noq̄w pumuy añwutiwayaq̄w qa-Jew-sinom òqawhtota. Noq̄w kurs pantaniq̄w hintani, God pumuy òmahtaq'ò? Sinom tis pas pavan qaöwihinyuñwani.

The Salvation of the Gentiles

¹³Nu umuy qa-Jew-sinmuy umumi penta, pi nu qa-Jew-sinmuy amumi ayatiwhqe òviy'ò. ¹⁴Nihqe okiw as nu nāp hintaqat akw nāp isinomuy unañwmoknaniqe òviy nu qa nātusita iayaway pas pavan mahtaknaniqee, nen nu pēt̄uy ayo óyani. ¹⁵Ispi suyan God hihsavo pumuy ayo yukukañw pu qa-Jew-sinmuy amuñaq̄w put aw tuptsiwni'yuñqamuy amumi pōhi. Noq̄w kurs as pantaniq̄w ya pumuy ahoy òmahtiwaniq̄w hintani? Pay hapi sinom so'pumuy amuñaq̄w ahoy yesvani. ¹⁶Pi kurs hak hihsak nōvay añq̄w God aw noaq̄w pahsat pay hapi sohsoy nōsiwhqa put himuata; pu kurs himutsokit ñaat pas hímuniq̄w pay hapi nantaqaat piw pas hímuniñwu. ¹⁷Pi Jew-sinom ūyiwtaqat olive-tsokit anyuñwa; noq̄w uma qa-Jew-sinom nanāp unañw kuytaqat olive-tsokit nantaqayat anyuñq̄w God ūyiwtaqat olive-tsokit nantaqayat ayo túkuhq̄e pumuy q̄eniyamuy ep umuy kwihpa; noq̄w uma nantaqayat amum olive-tsokit nukñwat pālayat tsōnantota. ¹⁸Nihqe òviy uma nantaqayat amuhpenihqe qa pas hihtunihqey anyuñwani. Nikañw kurs uma pan wūwantote' uma tunatyaltotini, qa uma hapi ñayat taytoynaya, pi ñaat umuy taytoyna. ¹⁹Noq̄w ka uma soon qa pañqaqwani: God itamuy kwihpaniqe òviy nantaqat ayo tutkita, kitotani. ²⁰Panta. Puma qa tūtuptsiwaq̄w òviy pam pumuy ayo tutkita; noq̄w uma pi tuptsiwni'kahkañw hōñi. Oviy uma qa kāwuwantotat tunatyaltotini. ²¹Susmataq̄pi God nantaqat ayo qa oya. Noq̄w kurs uma qa tūtuptsiwaq̄w pan piw pam soon umuy ayo óyani. ²²Meh, kurs uma añ wūwantotani, God pēt̄uy amumi kwakw̄ha, pu pēt̄uy qa óokwatuwa; pam tuptsiwnit añq̄w lasyaqamuy qa òkwatuwa; nikañw umumiwat kwakw̄ha, kurs uma tuptsiwni'kahkañw hinwise' put unañwveyaniq'ò; taq̄ uma qa panwise' pay uma soon qa piw ayo tutkitiwyani. ²³Pu òviy piw puma kurs qatuptsiwniy añ pāpu qa hinwise' pay soon piw aw qa kwihpiwyani; pi God pumuy ahoy kwihpaniqey tuwi'ta. ²⁴Pi God nanāp unañw kuytaqat olive-tsokit añq̄w umuy túkuhq̄e it pas ūyiw̄h̄qat olive-tsokit aw umuy kwihpa. (Pay as pi sinom qa panwat

hintsatskañwu.) Nihqe kurs puma qatuptsiwniy añ pāpu qa hinwisq pam pas pavan pumuy piw nāp olive-tsokit aw ahoy kwihpani.

God's Mercy on All

²⁵ Noqw òviy'ò itupkomu, nu umuy it hihta tupkiwtañwuqat navoti'yuñwniqat nāwakna, taq nāp hisat sen uma pas pavan wuwni'yuñqey pan nātsokanayani. Pay Israel-sinom haqami yantaqam unañwpeq qatālawmaya, hisat qa- Jew- sinmuy amuñaqw sohsoyam namorstiwayaqam pay Jesus aw tōnaltiniqat pahsavoo. ²⁶ Noqw pahsat pu Israel- sinom sohsoyam ayo nōnakni, pi pan pey'ta: Ason hak sinmuy ayo Oyaniqa Sion añqw wunuptuni, nen Jacob tímuyatuy qakaptsiunañwayamuy alōntani. ²⁷ Hisat nu pumuy qaanhtipuyamuy ayo yukuqw pep pu' puma nanaptani pan nu amumi pasiwni'taqata. ²⁸ Pi umuy lomatuwawit kwusuyaqw God pumuy tuwqamuy pan pohtoylanta; nikañw pam wu'yamuyatuy namorstaqey tunatyawkañw pumuy tímuyatuy amumi unañway'ta. ²⁹ Pi God hakiy hihta maqe' pu sen hakiy wānwaye' pas qa ahoy alōntañwu. ³⁰ Pay ura uma hisat hin God qa kaptsi'yuñqw pan puma pu' hapi put qa kaptsi'yuñwa; noqw uma put pantaqat ahpiy òkwatuwiwya. ³¹ Noqw pay òviy hapi pan piw ima qa kaptsi'yuñqe puma umumum God núokwayat makiwiyani. ³² Pi God qakaptsiunañwat aw sinmuy sohsokmuy mātavi, sohsokmuy òkwatuwniqey tunatyawkañwo.

Praise to God

³³ Istáthihi God hihta añ suan wuwniat, pu navotiat qa haqami òwihinta! Kurs pi hin put navotiyat wihki'ta, piw tuwiyat mātasi'ta! ³⁴ Ispi puyaw hak haqam Tutuyqawhqat wuwniyat mātasi'ta? Hal ya hak put wuwan'ayaata? ³⁵ Hal ya hak put mohti hihta maqaqw pam put aw ep ahoytani? ³⁶ Pi pam hapi sohsok hihta yúkukhe poniniytoyni'ta, pu put akw pas hímuniñqey namtakni'ta. Nam pam sutsep tayawintiwa. Nam antaa.

12

Life in God's Service

¹ Oviy'ò itupkomu, nu umumi okiwhinqawni: Uma God núokwayat u'ni'kahkañw hom'oyvihkat an soñawnen nāo'ye', umuhtokoy taytaqat God aw noayani. Yan uma put eñem sūpwaiyuñwe', put unañwveyani. Yan hapi uma umuh'unañwpeq put eñem tumalay'yuñwni. ² Piw uma yep qatsit tunatyayat qa añ hinwist puhutunatyay'kahkañw alōñót qatsit himuy'yuñqey pan hinwisni. Nen uma God tunatyaat hímuniñqat navoti'yuñwni. Put tunatyaat lolma, súanta, piw pasiwta. ³ Pi nu God núokwayat makiwhqe sohsokmuy umumi pañqawni: Pay qa hak pas hímuniñqey namiwuwantamantani; nikañw hak hin God añqw òqalat makiwhqey pan nāmi pās wūwamantani. ⁴ Pi hakiy tokoat qötöy'kañw, may'kañw, piw kuhkuy'tañwu; noqw qötöat nāp tumalay'ta; pu maat nāp tumalay'ta, pu kuk'at piw nāp tumalay'ta. ⁵ Pan hapi itam as kaysiwhkahkañw Christ tokoyat anyuñwa, piw nāvaañwantota. ⁶ God hapi núokway ahpiy itamuy nanāp òqalhuyta. Noqw òviy itam nanāp put akw moñwvasyani. Hak God eñem yuaataniqey tuwi'te' hin qapēvewnaqey pan yuaatani. ⁷ Hak sinmuy paañwaniqey tuwi'te' put hintsakmantani; hak sinmuy tutuqaynaniqey tuwi'te'

tūtutuqaynamantani. ⁸ Pu tūōkwhantaniqey tuwi'te' tūōkwhantani; pu hihta kuwaiwtaniqa piw su'qawkañw pantsakni; pu nuhtumi moñw'iwtaqa piw tunatyawkañw moñw'iwtani; pu hihta ep hakiy ōkwatuwhqa piw hahlaykañw panhtimantani. ⁹ Pu uma qa suovaam nānami unañway'yuñwni; uma hihta qalolmat aw qa suhtaqa'ewyani; uma lolmat aw hūrs tsöpölöwyuñwni. ¹⁰ Uma nāvāsyani; nānatupkomuy pan nānami unañway'yuñwni; hak ayo sukwat tsokanamantani; nit qa nāp nātsotskanani. ¹¹ Qaōōnakahkañw hihta hintsatskani; su'qawkahkañw Tutuyqawhqat eñem tumalay'yuñwni. ¹² Uma Christ amum kaptsi'tiwyaniqey aw tunatyawkahkañw hahlayyani; kānanvotaqey añ nakwhani'yuñwni; yūmosa uma nāwakinwisni. ¹³ God sinomat hihta haqni'yuñqw pumuy uma añ paañwayamantani. Hak kiy ep sinmuy pās ōoymantani. ¹⁴ Umuy okiwsahsanyaqamuy uma amuñem lolmat tūviñtotamantani. Uma nuhtumi pās kwakwhat yuaatotamantani, nen amumiq qa hiñqaqamantani. ¹⁵ Uma hihta ep hahlayhtotiqamuy amumum hahlayhtotimantani; tsaykitaqamuy amumum piw tsaykitamantani. ¹⁶ Uma sun'unañwat hinwisni; qa kwivi'nañway'yuñwt añ ōkiwyaqamuy amumi unañwtavi'yuñwni. Uma pas pavan wuwni'yuñqey qa pan umuhkwivi'nañway hinyuñwni. ¹⁷ Hakiy umuhpewi qalomáhinhtiqw qa aw ahoy nāooyamantani. Sohsokmuy sinmuy amutpik uma suan hinwisni. ¹⁸ Kurs pay hin pasiwtaniqw uma añ hin kuyyuñwe' pan sohsokmuy sinmuy amumum pās yesni. ¹⁹ Aw iunañwamu, uma hihta ep qa nāooyamantani, pay uma God itsivuyat qenitoynayamantani; pi pan pey'ta: Ason nu hapi hakiy eñem nāoyini, ason nu hihta ep hakiy aw ahoytamantani, kita Tutuyqawhqa. ²⁰ Paniqw ōviy kurs uhtuwqa tsōñmokiwtawq um nopnani, pānaqmokiwtawq um hikwnani; pan pam hamanhtini. Um panhte' soñawnen put qōtōmi tōvut páñalani. ²¹ Uma hihta qalolmat akw qa áñwutiwyat, lolmat akw uma qalolmat áñwuy'yuñwmantani.

13

Duties toward the State Authorities

¹ Uma sohsoyam añ momñwituy amumi tūqaykahkañw yesni; taq qa haqam hak ōqalat pasiwtaga qa God añqw put makiwa. Pi sohsoy moñwqeqni God ahpiy pasiwyuñwa. ² Paniqw ōviy moñwit aw rohomnumqa God yukiyat aw rohomnumñwu; noqw rohomnumyaqam nankiwakw pantsatska. ³ Pi lomahinwisqam añ momñwituy qa mamqasyañwu, qalomáhinwisqam pi pumuy mamqasya. Noqw ya um hinoqw nāt moñw'iwyuñqamuy mamqasni? Um lomahinme' put ahpiy tayawniwni. ⁴ Pi pam God añqw uñem lolmat ōviy tumal'aya. Nikañw kurs um hihta qaantsake' pay um maqas'iwtani; taq pam qa paysoq tunipi'ta. Taq pam God eñem hakiy qalomáhintsakqat aw nāoyniqey ep wunu. ⁵ Paniqw ōviy uma soon aw qa tūqayyuñwi, nen uma itsívuyat añqw ayo nõñakiwtani, piw umuh'unañwa pasiwyuñwni. ⁶ Pi yantaqwa ōviy uma hihta añ momñwituy amumi siviwisni; pi puma God tumal'aymat it yantaqat yūmosa tumalay'yuñwa. ⁷ Paniqw ōviy uma añ sohsokmuy hakimuy amumi put ōoyani; hakiy moñwit eñem sivat ōmalawhqat aw pammantani; pu pay hihlita añ sivat ōmalawhqat aw pammantani; hakiy kaptsiwtaniqat kaptsi'yuñwmantani; pu hakiy tayawniwniqat uma tayawnayamantani.

Duties toward One Another

⁸ Uma qa hakiy aw hihta pöiwuyüwni, hal pay nānami unañway'yuñwiniqey-saa, pi nuhtumi unañway'taqa hapi God tutavoyat anmañwu. ⁹ Pi yanta: Um nömaqtsit qa sokoplawni, um hakiy qa nīnani, um hihta qa ūuyini, um hakiy hihta qa atsátoynani, um hihta qa uhhimuy qa tuñlay'tani, pu sen pay piw himuwa tutavoniqw pay hapi pam sohsoy it yanwat lavayit ep tañawta, it'a: Um pas nāmi hin unañway'tagey pan uhsinosñway aw unañway'tani, it ep'e. ¹⁰ Nuhtumi unañway'taqa sinosñway qa yūyuyhnañwu; paniqw öviy nuhtumi unañway'taqa God tutavoyat aw antsani'ta. ¹¹⁻¹² Itam navoti'yuñqw hisat God itamuy ayo oye' itahtokoy alöñtaniqat aw hayiñwiwta. Pay as qa pas itamuhaypniqw itam tütuptsiwa. Soñawnen pi tōkila haqruhpa pay talhayiñwti. Noqw öviy itam soon qa havivokalyani, nen gatalpuve hintsatskiwhqat ayo yúkuyani, piw talpuve hintsatskiwhqat God tunipiyat antaqat ömahtotani. ¹³ Itam pās unañway yesni, tälö'nihqat pan'i; haqam hihta qaunánwtalhintsatskiwhqat ep qe'yani, honaqkuyit akw qa hōnaq'iwyüwni; nuvö'qatsit pu qaunánwtalqatsit añ qa hinwisni; qa nānwuy'yuñwini; qa nānami unañwtutuyyani. ¹⁴ Itam qa panyüñwt Tutuyqawhqat Jesus Christ qatsiyat tututskanayani, nen itahtunatyay enem qa hihta hintsatskani, nen itam itahtokoy tuñlayiyat qa añ hinwisni.

14

Do Not Judge Your Brother

¹ Uma hakiy tuptsiwnit añ qa öqalat pās taviyamantani, nīkañw hihta tuptsiwniyat ep qa amum nānwuy'yuñwini. ² Pay suhka sohsoq hihta tümoytaniqey tuptsiwni'tañwu; noqw pu suhka qa öqala sikwit qa tümoytañwu. ³ Tümoytaqa it qa tümoytaqat aw qa ye'tay'tani; pu i' qa tümoytaqa it tümoytaqat aqw qa hiñqawlawni, taq God pay put kwusu. ⁴ Ya um haknihqe God tumal'ayayat aqw hiñqawlawu? Ason pi pam God-niqw sen suan hinmañwu, sen qa suan hinmañwu. Noqw nu nātuptsiwni'taqw pam soon qa suan hinmani; pi pam pan hinmaniqat God put enem yúkuniqey aw öqala. ⁵ Suhka hihtawat talöñnit pas hihtay'tañwu; pu sukwniqw pay sohsoy suntañwu. Uma nanāp umuhwuwniy añ qa wiwsiyani. ⁶ Talöñnit kaptsi'taqa Tutuyqawhqat enem put kaptsi'tañwu, pu piw put qa kaptsi'taqa pay Tutuyqawhqat enem put qa kaptsi'tañwu. Sikwit tümoytaqa Tutuyqawhqat enem put tümoytañwu, God aw put ep hahlayhtimaqee; pu i' put qa tümoytaqa piw pay Tutuyqawhqat enem put qa tümoytañwu, nihqe God aw hahlayhtima. ⁷ Pi qa hak sūneñem qatu, piw qa hak sūneñem möki. ⁸ Pi itam yesqe Tutuyqawhqat enem yēse; pu itam soe' Tutuyqawhqat aw yankahkañw so'ni. Noqw öviy nāmahin pi itam yesni, sen so'ni, itam Tutuyqawhqat himumatu. ⁹ Pi yantaniqw öviy Christ möki, pu ahoy tātayi, pam so'pumuy amumi-nīkañw pu yesqamuy amumi tutuyqawniqe öviy'o. ¹⁰ Noqw ya um hinoqw uhtupkoy aqw hiñqawlawu? Hal ya um hinoqw uhtupkoy qahihtalawu? Pi itam sohsoyam Christ haqam sinmuy hin yukunaniqat atpip hoñvani. ¹¹ Pi ura yan pey'ta: Nu hapi suyan qatu, kita Tutuyqawhqa; noqw pan hapi pas suyan sohsoyam inumi tamötshoñvani, noqw sohsoyam God aw nātuhtualyani. ¹² Noqw öviy itam hapi sohsoyam God aw nālavaytani.

Do Not Make Your Brother Fall

¹³ Oviy itam pāpu nānamiq hihta añ qa hiñqawani; itam qa panyuñwt yanwat wūwantotani, qa hak tupkoy atpik hihta ep múnukniqat hintsakni, sen hihta ep múnuke' qaanhtiniqata. ¹⁴ Pi nu navoti'ta, nu Tutuyqawhqat Jesus añqw pan tuptsiwa; pas qa himu nōsiwhqa nāp nahpe itséhee; nīkañw himu hákiyiniqw itséheenen pam put eñem itséheeniñwu. ¹⁵ Noqw kurs uhtupko uhnōsiwhqay akw unañwmokq pahasat pay kurs um put aw qa unañway'taqat antani; um Christ hakiy eñem mokqat uhnōsiwhqay akw qa hovalani. ¹⁶ Oviy hapi uñniqw himu lolmanihqat qa hak put qalomáyuaatani. ¹⁷ Pi hak sikwit nōsqa, sen ovalalat hikwqa qa pam hapi God tunatyayat añ hinma, piw hak put qa nōsqa, sen qa hikwqa qa pam'i; nīkañw hak suan hinme' piw kwakwhat unañway'te' put tunatyayat añ hinmani. Pam hapi Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy hahlayhpit pasiwtani. ¹⁸ Pam hapi Christ eñem tumalay'me' God unañwveni, pu sinmuy amumi lomahintani. ¹⁹ Noqw oviy itam hin yep pās unañwat yesniqey añ ö'qalyani, pu hihta akw nāwuñwnayaniqeyu. ²⁰ Um qa sikwit öviy God tumalayyat sakwítani. Pay as pas sohsoy himu nōsiwhqa kwanw'eway'o; nīkañw hak hihta tūmoytaqey akw hakiy unañwmoknaniqw pam qa súanta. ²¹ Pay hak tupkoy tunatyawkañw qa sikwínōsat pu sen ovalalat qa hīkwe' sen nāp hintsakpiy mēwe' súanhtini. Noqw pep pu' put tupkoat put hintsakpiyat qa akw múnukni, piw qa unañwmokni, piw qa tūtsakwiwtani. ²² Kurs um sikwit tūmoytaniqey qapēvewne' um God atpip nāla pantani. Ya um sikwit tūmoytaniqey nānakwhantoyna? Kurs um put akw qa nāsoontsane' um hahlayhpit epni. ²³ Pu i' wiwsikañw nōsqa hapi pay qalomáhinhtiñwu, pam qatuptsiwni'kañw panhtiñwuniqe öviy'o; pi hak qatuptsiwni'kañw hihta hintsake' qaanhtiñwu.

15

Please Others, Not Yourself

¹ Noqw öviy itam tuptsiwnit añ ö'qalt qaöqáwi'yuñqamuy amumi maqaptsi'yuñwni, qa paysoq-sa nāp itahtunatyay hinhtotini. ² Itam sohsoyam itahsinoshwamuy öqawhtotaniqat öviy tunatyawyuñwni. ³ Pi Christ pas nāp tunatyay hinhtiniqey qa pan tunatyawta, pi ura yan pey'ta: Umumiq hiñqawqamuy lavayiam inuhpe yévaya. (Ura Christ Nay aw yan lavayhti.) ⁴ Pi hisat himu pēniwhqa itamuñem pēniwa, itam put ahpiy hihta tutuqayyaniqat öviy'o; noqw itam tutuvenit ahpiy öqalantiwye' hūrs hoñvani, nen God aw yanyuñwni. ⁵ Nam God hakiy hihta añ kuyvanañwukañw pu hakiy öqalañwuqa umuy sun unañwtoynani, Jesus Christ hin tunatyay'taqat pan'i. ⁶ Noqw uma sunwuwnit, pu sunlavayit akw God, Itahtutuyqawhqay Jesus Christ Nayat tayawnayani.

The Gospel to the Gentiles

⁷ Piw uma pās nāooyani, Christ itamuy pās óyahqat pan'i, God pas hímunihqat öviy'o. ⁸ Noqw nu umumi pañqawni: Jesus Christ Jew-sinmuy amumi lavay'aya, God pas qa atsátaqat mahtaknaniqee, pu itahwu'yamuy amumi hin pasiwhtaqat aw añ antsantaniqee. ⁹ Noqw ima qa-Jew-sinom God núokwayat ep put pas hihtatotani, pi ura yan pey'ta: Yaniqw öviy nu qa-Jew-sinmuy amumi uñ pañqawni; nu uh-nathwaniy aw tawlawni, yan'i. ¹⁰ Pu piw pam pañqawu: Uma qa-Jew-sinom put sinomuyatuy amumum hahlayyani. ¹¹ Pu piw yanwata:

Uma Tutuyqawhqat tayawnayani, sohsoyam qa-Jew-sínomu; uma put aw hahlayyani, sinom sohsoyamu. ¹² Pu piw Esaias yan lavayhti: Pay nāt Jesset ahpiy aniwhtiqá wunuptuni; nen pam qa-Jew-sinmuy amumi moñw'iwatani; noqw qa-Jew-sinom put aw yanyuñw'ni. ¹³ Nam God hakiy unañwvastoynañwuqá umuy hinhaqam hahlaytoyne' umuy kwakwhat unañwtoynani, umuy put aw tütuptsiwaq'ö. Nam pam umuy pás unañwvahsit huytani, Qahováriwtaqat Hiksít ahpiy'o.

Paul's Reason for Writing So Boldly

¹⁴ Itupkomu, pas nu umuy qapëvewnaqw uma lolmat pas pasiwyuñwa, pu itahtuptsiwñiy sohsok tuwi'yuñwa, pu uma nãö'qawnayaniqey pasiwyuñwa. ¹⁵ Nikañwo itupkomu, nu hihin qatuhtuskañw umumi penta, umuy ahoy hihihita u'nananiqey tunatyawkañwo. ¹⁶ God nuy ökwatuwhqe nuy qa-Jew-sinmuy Jesus Christ äawnaniqat ayata, nu God añqw lomat-uawit yuaataniqat öviy'o. Okiw as nu qa-Jew-sinmuy put aw noaqw Qahováriwtaqá Hikwsi pumuy put aw süpwataqw God put pantaqat ep hahlayni. ¹⁷ Noqw öviy nu Jesus Christ amum God enem hihta tumaltaqey ep tsúyakiwtani. ¹⁸ Nen Christ inuhpiy hihta hintsakqat-sa yuaatani; pam inuhpiy qa-Jew-sinmuy put aw tuqayvastotaniqat tumaltaq'ö. Pam lavayiy akw tumalta, pu hintsakpiy akw'a, ¹⁹ Pu kätutmalat hihta tuawi'yuñqat akw'a, God Hikwsiyat öqalayát ahpiy'o. Noqw öviy nu Jerusalem-kítsókit añqw Illyricum-tutskwat aqw pahsavo lomat-uawit Christ tuawi'taqat sohsok yuaayku. ²⁰ Pu nu yan tunatyawta: Nu haqam Christ pay yuaatiwhqat qa pep lomat-uawit yuaataniqeyu, taq ka nu pay hakiy kíyayhniyat ahpiy tukwtani. ²¹ Pay pi ura yan pey'ta: Hakimuy amumi qa äawnayaqw puma put nanaptani; pu put qa hisat nanaptaqam mãmatsyani.

Paul's Plan to Visit Rome

²² Yantaqw öviy nu as piép umumiqniqey unañwtikañw itumalay akw sóontsaniwñwu. ²³ Noqw nu yepeq kurs pāpu haqaminiqey, pu nu as wühaq yahsañwuy añ umumiqniqey tunatyawtaqe ²⁴ Öviy ason nu hisat Spain aqwnen umumiqni; pay hisnen nu aqwnikañw umumi as yórikniqey wüwanta; nen nu umumum hihsavo hahlayhq, pu nu pañsoqniqw, uma nuy paañwayani. ²⁵ Nikañw nu nāt pay pu' Jerusalem aqw hoyta, God sinomuyatuy hihta haqni'yuñqat amuñem yawmaniqey öviy'o. ²⁶ Pi ima Macedoniat pu Achaiat ep tuptsiwñi'yuñqam hihta o'yaniqey ep hahlaykahkañw kuwahtoti, Jerusalem epeq God sinomuy-atuy amuñaqw añ okiwhinyuñqamuy amuñemi. ²⁷ Puma hahlayhtoti, amumi yoniwyuñqee, pi God Jew-sinmuy amuhpiy qa-Jew-sinmuy lomat-uawit äawnaqe pumuy ayo oya, soñawnen pumuy kuwahtiput huyta; noqw öviy qa-Jew-sinom soon it qatsit ep hihta himuy'yuñqey akw qa pumuy amumi unañwtapyani. ²⁸ Noqw öviy ason nu yan it iayaway an hinhte' hihta oyiwHQat pumuy amumi noe' pep pu' nu umuhpa hinmakañw Spain aqwni. ²⁹ Noqw it nu navoti'ta: Pas nu umumiq pite' umuy Christ äawnaqw pam inuhpiy umuy pas pavan öqaltoynani. ³⁰ Aw iunañwamu itupkomu, uma Jesus Christ aw tütuptsiwhqe nānami unañway'yuñwa, pan Hikwsit ahpiy tutuqayyaqee. Noqw öviy nu umumi okiw pañqawni: Uma qa nātusi'kahkañw inuñem God aw tüviñtotani. ³¹ Noqw nu Judeat ep qatuptsiwñi'yuñqamuy amuñaqw ayo taviwñiqat uma inumum nāwakintotani, pu nu Jerusalem epeq sinmuy amuñem

hihta hinmaqat God sinomat pas pay okiw ömahtotani. ³² Noq̄w God pan tunatyawtaq̄w nu hahlaykañw umumiq pituni, nen umumum suyan unañwtini. ³³ Taay, nam hakiy kwakwhat unañwtoynañwuqa God sohsokmuy umumum yantaa. Nam antani.

16

Personal Greetings

¹ I' hapi Phebe, itahsiwa, Cenchreat ep Jesus aw tönawtaqamuy ayaamu, aw itahlomanavoti. ² Noq̄w öviy God sinomuyatuy hin hinyuññwuniq̄w uma pan put päs taviyani; nen uma aw unañwtavi'yuñwni, sen hakton ókiwa. Ura pam kaysiwhqamuy a'nö paañwa, pu nuy piwu. ³ Uma Priscilla pu Aquila, Christ Jesus ep inumi unañwtavi'taqamuy öqalayani. ⁴ Taq̄ puma iqatsiy ayo táviniqe öviy pēp mōki, noq̄w nu put ep pumuy amumi hahlayhti, piw qa nu'-saa, pas sohsoyam qa-Jew-sinmuy amuhpa Jesus aw tönawtaqam piwu. ⁵ Pu uma piw pumuy kiyamuy ep tsotsvalyaqamuy öqalayani. Uma aw iunañway Epenetus öqalayani, Achaiat ep Christ aw mohti tuptsiwqhata. ⁶ Uma itamuy maqsontaqat Maryt öqalayani. ⁷ Pu uma inuñaqwivituy Andronicus, pu Juniat pumuy öqalayani. Ura puma inumum sivilawhqamu; puma inupyeve Christ kwusut ayaiwyuñqamuy amuhpiy pavan mātaqñihqa amumi navotiwta. ⁸ Uma Tutuyqawhqtat ep aw iunañway Amphias öqalayani. ⁹ Uma Christ ep itahtumalsuñway Urbanet öqalayani, pu aw iunañway Stachys piwu. ¹⁰ Uma Apelles öqalayani. Pam pas antsa Christ aw tuptsiwñi'ta. Pu uma Aristobolus ep kivituy öqalayani. ¹¹ Uma inuñaqwviy Herodian öqalayani, pu sohsokmuy Narcissus ep kivituy amuñaqw Tutuyqawhqtat aw tuptsiwñi'yuñqamuy piwu. ¹² Pu uma Tutuyqawhqtat enem tumalay'taqamuy Tryphenatnikañw pu Tryphosat pumuy öqalayani. Pu uma aw iunañway Persis, Tutuyqawhqtat enem a'nö tumaltaqat öqalayani. ¹³ Uma Tutuyqawhqtat ep namorstiwhqtat Rufus öqalayani, pu yúyata; pam inuy an nuy päs tavi'ta. ¹⁴ Pu uma Asyncritus, Phlegon, Hermas, Patrobas, pu Hermes, pumuy öqalayani, pu tuptsiwñi'yuñqamuy pumuy amumum yesqamuy. ¹⁵ Uma Philologus, pu Juliät, Nereus, pu siwayat, pu Olympus-nikañw pu sohsokmuy tuptsiwñi'yuñqamuy pumuy amumum yesqamuy öqalayani. ¹⁶ Uma nānatupkomiñhqeý pan na'qalantotani. Hāhaqe' Christ aw tönawtaqamumuy öqalaya.

Final Instructions

¹⁷ Noq̄w nu umumi pañqawni, itupkomu: Uma tunatyaltoṭini; taq̄ hakim alōñōt tutuqayhpit uma qa tuwi'yuñqat umuhpa tutuqaynayani. Puma umuy tsíkaye' umuy lasnayani. Noq̄w öviy uma qa nāunay'yuñwni; uma pumuy qa amu'puñalyani. ¹⁸ Taq̄ pantsatskaqam Jesus Christ qa enem tumalay'yuñwa, soq̄ nāp tuñlayiy enem-saa. Puma kwañwálvayiy pu nukwáñwlvayiy akw añ ūnatuy ūnatoyñi'wisa. ¹⁹ Sinom sohsoyam umuy nanaptaq̄w yaw uma God lavayiyat añ hinwisa, noq̄w öviy nu umumum put ep hahlayi. Nu umuy hihta lolmat añ qaöwihinyuñwniqat umuñem nāwakna, nikañw pay uma qalolmat qa enem hintsatskaniqata. ²⁰ Noq̄w God hakiy kwakwhat unañwtoynañwuqa soon pas hisat umuhpiy Satan añwutani. Nam Jesus Christ Itahtutuyqawhqtat nuókwaat umumum yantani. Nam antani. ²¹ Itumalsuñwa Timotheus-niqw, pu Lucius-niqw, pu Jason-niqw, pu Sosipater inuñaqwvi puma umuy öqalaya. ²² Pu nu

Tertius it pēnaqa Tutuyqawhqat añ umuy öqala. ²³ Gaius umuy öqala; pam hapi nuy-nikañw pu sohsokmuy Jesus aw tōnawtaqamuy kiy ep oyi'ta. Pu kitsókit sīvayat aw tunatyawtaqa Erastus umuy öqala, pu itahtupko Quartus pīwu. ²⁴ Nam Jesus Christ Itahtutuyqawhqay núokwaat sohsokmuy umumum yantani.

Concluding Prayer of Praise

²⁵ Nam God tayawintiwni. Pam hapi umuy hurs hoñnaniqey aw öqalay'ta, nu nuhtumi Jesus Christ hin lomayuaataqat pan'i. God tūwaqatsit yúkuhqey añqaww it lavayit tupka. ²⁶ Noqw sokkawtaqam sinom tuptsiwnit añ hinwisniqat öviy God sutsep qátuhqa yan tutaptaqe lavay'aymuy pēniyamuy ahpiy put pantaqat tunvotna. ²⁷ Noqw nam nāla suyan unañwtalwuwni'taqa God yūmosa tayawintiwni, Jesus Christ añ'a. Nam antaa.

Paul CORINTH ep Tuptsiwni'yunqamuy amumi mohti Pēniata

¹ Nu' Paul, God tunatyayat ahpiy Jesus Christ ayaatnihqey aw wánwayniwhqa it penta, itahtupkoy Sosthenes ámuma. ² Itam Corinth ep God aw tōnawtaqamuy, Jesus Christ ahpiy sutsvo oyiwyunqamuy, put sinomatniqey ōviy wánwayniwyaqamuy ōqalanta, pu sohsokmuy sohsosvik Jesus Christ aw taqa'nañwtotiqamuy pīwu. Pam hapi pumuy Tutuyqawhqaamu, pu Itahtutuyqawhqa. ³ Nam núokwa, pu kwakwhaunañwa Itanay God añqw umumi pitsíwtaa, pu Tutuyqawhقات Jesus Christ añq'ō.

Blessings in Christ

⁴ Pay nu yūmosa Inay God aw kwakwhatima umuhpee. Kwakwhat pi pam Jesus Christ ahpiy umumi núokway noa, ⁵ Umuy sohsok hihta qaōwíhintaqat máqahqee. Kwakwhat pi pam umuy lavayhtuwit maqa, piw umuy suyan unañwtalwuwnitoyna. ⁶ Pi lavayi Christ yuaataqa umuhpe hūrs'iwma. ⁷ Noqw ōviy uma Itahtutuyqawhqay Jesus hisat mátaqtiniqat maqaptsi'kahkañw qa hihta kuwahtiput ep rūrumnaya. ⁸ Pam hapi so'ñwamiq aw pahsavo umuy hūrs hoñnaqw, uma put talōñniyat ep qa hihta akw qalomáhinyuñwni. ⁹ God hapi pas qaatsáy'ma. Noqw uma put Tiyat Jesus Christ amum yanyuñwniqat ōviy umuy wánwayi.

Divisions in the Church

¹⁰ Noqw taa, itupkomu, nu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ natñwaniyat aw yankañw umumi okiwhiñqawlawni: Okiw uma sohsoyam sun yuaatotani; uma qa nātsikiwtani. Uma qa panyuñwt, sun wuwni'kahkañw, sun tunatyawkahkañw, sūp hinwisni. ¹¹ Taq ima Chloet sinomat inumi umuy hin tūawvaya, itupkomu, yaw uma nātsikiwyuñwa. ¹² Noqw it nu pañqawu: Yaw uma nánap pañqawu: Nu Paul ámuma; noqw Nu'wa Apollos ámuma; noqw Nu'wa Cephas ámuma; noqw Nu'wa Christ ámuma, yaw uma kitota. ¹³ Noqw nu umuy hihta tūviñtani: Ya Christ qa sūpwa? Ya Paul umuñem nahoylehtsit aw muilti? Ya uma Paul natñwaniyat aw kūyit akw tuvoylatoti? ¹⁴ Pas nu God aw hahlayhti. Kwakwhat pi nu qa haqawat umuy kūyit akw tuvoylata, hal pay Crispus-nit pu Gaius púmuy-saa. ¹⁵ Taq nāp hisat pi sen haqawa nu nāp inatñwaniyat aw tūtuvoylataqat pañqawni. ¹⁶ Pu piw nu Stephanas ep kīvituy kūyit akw tuvoylata. Pu ahpiy pay nu suhpan qa hakiy piw kūyit akw tuvoylata. ¹⁷ Pi nu kūyit akw tūtuvoylalawniyat nuy Christ qa pan ayata; pi nu lomatuawit yuaataniqat nuy ayata. Noqw nu lavayhtuwit qa akw yuaata, taq nāp hisat ka Christ nahoylehtsiyat ōqalaat qa hímuniwhitini.

Christ the Power and the Wisdom of God

¹⁸ Pi nahoylehtsi yuaatiwhqa añ só'iwwisqamuyniqw pay an'eway hímuu; nikañw itamuy ayo nõñakiwtaqamuyniqw pam God ōqalaata. ¹⁹ Pi ura yan pey'ta: Nu a'nō wuwni'yunqamuy wuwantuwiyamuy sūlawhtani, pu nu qaūmatuy matstuwiyamuy sóontsanhtani, yan'i. ²⁰ Taay, noqw hak hihta añ suan wuwni'tañwuqa haqam hak hímuu? Ya hak tuventuwi'tañwuqa haqam hak hímuu? Ya hak yep qatsit ep hihta

añ hiñqawmaqa haqam hak hímuu? Ya God yep qatsit ep wuwantuwit qa hamanhintsana? ²¹ Pi God súanwuwni'kañw yan yukuq, ima yep qatsit añ hinwisqam nāp wuwniy qa ahpiy put tutwa. Noq w pahsat pu pam yan unañwti: Pam lavay'aymuy amuhpiy yuaate', hakimuy put aw tūtuptionsiqamuy ayo óyaniqey pan'i, nāmahin pi as haqawatuyniq w pam lavayi pas an'ewayniq'ō. ²² Pi Jewsinom kātatayhpit hihta tuawi'taqat tuñlay'yuñwa, noq w Greek-sinom súanwuwnit hepnunya. ²³ Noq w pi itam Christ nahoylehtsit aw muiwhqat yuaatota; imuy Jew-sinmuy amumi tōnōkpit anta, pu imuy Greek-sinmuyniq w pam an'eway hímuu. ²⁴ Nikañw imuy Jew-sinmuy pu Greek-sinmuy amuñaq w wānwayniwyaqamuy amumiwat Christ hapi God óqalaata, pi w God súanwuwniata. ²⁵ Pi nāmahin pi God wuwniat hihta ep an'ewakwniqey mātaqtiq, pam sinmuy amuhpenihqe pas pavan wuwni'ta; noq w nāmahin pi pam hihta añ qa óqalaniquey mātaqte' pam sinmuy amuhpenihqe pas pavan óqala. ²⁶ Pi uma hakim wānwayniwyaqey navoti'yuñwa, itupkomu, qa wūhaqnihqam yep qatsit ep pas pavan wuwni'yuñqam wānwaniiwya, qa wūhaqnihqam ó'qaltu, qa wūhaqnihqam pavansinomu. ²⁷ Pi God hihta sinmuyniq w yep qatsit ep an'ewakwnihqat namorsta, imuy a'nō wuwni'yuñqamuy hamantoy-naniqe òviy'ō; pu pam sinmuy amuñaq w yep qatsit ep hihta qaóqálat namorsta, añ hīhihta óqalat hamantoy-naniqe òviy'ō. ²⁸ Pu God yep qatsit ep hīhihta hin'e'wakw, hīhihta susqahimunihqat enañ namorsta, pu hikispi pam hīhihta qahaqamyaqat namorsta, hīhihta pasiwyuñqat qahaqamtaniqe òviy'ō. ²⁹ Noq w òviy kurs hak put atpip kwiviyuaatani. ³⁰ Noq w pi uma hapi put ahpiy Christ Jesus ep hinwisa. Noq w God put ahpiy itamuy súanwuwnitoyna, itamuy súanyuñwniqat yukuna, itamuy nāmi lasna, itamuy qenivo oya. ³¹ Hin pey'taqat antani: I' hak himuiwtaqa Tutuyqawhqat ep himuiwtani.

2

The Message about Christ on the Cross

¹ Pu nūu, itupkomu, ura nu umumi pítuhqe, lavayhtuwit, pu wuwantuwit ayo yukut, okiwhinkañw umuy God tunatyayat āawna. ² Nu umumum yankañw yan na'qala: Pas Jesus Christ nahoylehtsit ep nīniwhqat put-sa tuwi'taniqeyu, qa hihta piwu. ³ Nihqe nu umuhpa' hinmakañw, pas qaóqálaniñwu; hin unañway'kañw, pas tururutima. ⁴ Ura nu lavayit yuaataqe, sen tūaawnaqe tuhislavayit qa akw yuaata. Pi tuhislavayi pay sinmuy amuhpiy'ō. Noq w nu qa pan yuaatat, Hikwsit óqalayay akw umuy tuptionsiwna. ⁵ Noq w yan umuhtuptionsiwni qa sinot wuwantuwiyyat ep wunut, pas God óqalayay ep wunu.

God's Wisdom

⁶ Pay as pi itam añ tukwsiwyuñqamuy amuhpa' pas wuwantuwit yuaatota. Noq w pam wuwantuwi qa yep qatsit ahpiy'ō, pi w qa yep qatsit ep mohpegyaqamuy amuhpiy'ō. Pi puma tūwayawisa. ⁷ Itam pi God wuwantuwiyyat tupkiwtañwuqat yuaatota, it'a: God hisatñahaqaww itamuy pas momi óyaniquey pasiwna. ⁸ Noq w yep qatsit ep moñw'iwyuñqam qa haqawa it navoti'ta. Kurs puma put navoti'yuñwe', soon Tutuyqawhqat lolmat tālawñway'taqat nahoylehtsit aw muayani. ⁹ Noq w God hihta qaówíhintaqat put aw unañway'yuñqamuy amuñem na'sasta. Noq w qa

hak put pantaqat posiy akw aw yori, pu piw naqvuy akw put qa navota, pu piw qa hisat unañwmiq paki. ¹⁰ Nikañw God Hikwsiy ahpiy itamumi put mahtakna. Pi Hikwsi sohsok hihta añ purima, hikis God suyan unañwtalwuwniyat pas qa mätsiwaqata. ¹¹ Puyaw hak sino sukw sinot unañwayat aw navoti'ta? Pay pas nāp hikwsiat ahsonvenihqa put navoti'ta. Noqw pan piw qa hak sino God unañwayat aw navoti'ta, pas put Hikwsiat-saa. ¹² Noqw pi it Hikwsit itam makiwyaqw pam qa yep qatsit ahpiynit God ahpiy'o. Noqw yan itam God itamuy hihta paysoq máqahqat mätsi'yuniwa. ¹³ Nihqe itam put pantaqat piw yuaatota. Itam hihta yuaatotaqe, sinot wuwantuwiyat qa ahpiy put tutuqayya; noqw pay Qahováriwtaqa Hikwsi itamuy put tutuqaynaqw, itam Hikwsit añ hinwisqamuy amumum yuaatotaqe, hihihita Hikwsit añ qatsqat namimahtakintota. ¹⁴ Noqw i' hak nāp tunatyay añ hinmaqa hihta God Hikwsiyat añqwnihqat pas qa ömahtañwu, putniqw pi pam an'eway'o. Noqw pam pas hikwsit ahpiy māmatsniwñwuniqw, öviy kurs hin pam put māmatsni. ¹⁵ Noqw pay i' hak Hikwsit añ hinmaqa sohsok hihta añ tuwantima; noqw soon hak sino put aw tuwanlawni. ¹⁶ Puyaw hak Tutuyqawhqat tunatyayat mätsi'taqe put aw tutaplawni? Pi itam Christ wuwniyat pasiwyuniwa.

3

Servants of God

¹ Pu nūu, itupkomu, kurs nu hin umuy Hikwsit añ hinwisqat pan umumi yuaatani. Pay nu umuy nāp tunatyay añ hinwisqat pan umumi yuaata, umuy Christ ahpiy qatsit aw pu' pas tihtiwayaqat pan'i. ² Nu umuy pihut nopna, qa hurut nöwata, ispi uma pew pahsavohaqami kurs hin kätotiniq'ö. Híkispi nāt uma kurs hin pu kätotini. ³ Taq uma nāt umuhtunatyay añ hinwisa. Pi yaw umuñaqw haqawat nānami unañwtutuyyakañw, pu nānwuy'kahkañw, nātsikiwta. Ya uma qa nāp umuhtunatyay añ hinwisa? Ya uma yep qatsit ep sinmuy qa amün hinwisa? ⁴ Oviypi haqawa, Nu' Paul ámuma, yaw kitalawhq, pu suhka, Nu' Apollos ámuma, yaw kitalawhq, ya uma panyuñqe, qa nāp umuhtunatyay añ hinwisa? ⁵ Puyaw Paul hak hímuniqw öviy'o? Puyaw Apollos hak hímuniqw öviy'o? Pi uma pay pumuy ayaiwtaqamuy amuhpiy tütuptsiwa. Pay Tutuyqawhq hapi itamuy nanāp tumalhuyta. ⁶ Noqw öviy soñawnen nu ūya; noqw Apollos añ hikwna. Noqw pay God put wuñwina. ⁷ Noqw öviy pay i' uylawhq qa hímuu; pu piw añ hihikwnaqa. Pi God put wuñwinaqa pam pas'i. ⁸ Noqw i' uylawhq, pu añ hihikwnaqa puma sun tumalay'ta. Nihqe puma nan'ik hin tumaltaqey ahsatiy ömahtani. ⁹ Pi itam God amum sumitumalay'ta. Noqw uma God üiyat anyuniwa. Uma God kīyat anyuniwa. ¹⁰ God núokwanikañw inuñem pan yukuqw, nu pas wuwni'taqat kītuwi'taqat pan yayhniyat yuku. Noqw pu suhka put atsve tukwlawu. Nikañw hak put ep hin tukwlawhqey ep tunatyaltimantani. ¹¹ Pam tukwyayhni pay yukiwa. Noqw kurs hin hak piw sukw tukwyayhni. Pi Jesus Christ hapi pam tukwyayhni. ¹² Noqw kurs haqawa it tukwyayhni ep sikavalasivat, qötsásivat, a'nö hihkay'yuniqat o'wat, kohot, tūsaqat, sen söhövosqatuñwut akw tukwtaqw, ¹³ Sohsokmuy sinmuy añ nanāp tumalaam mātaktini, pi talöñnit ep pam qöhit akw suhputsniwni. Noqw qöhi sohsokmuy sinmuy tumalayamuy aw pohte', put

hin hintaqat susmataqtani. ¹⁴ Kurs haqawat tumalaat put tukwyayhnt ep tukwtiwhqa qa hinhtiqw pam put ep hihta ahsatiy ömahtamantani. ¹⁵ Pu haqawat tumalaat üwikq pam pas sohsok kwayhmantani. Nikañw pay as pam ayo yámakiwtani; nikañw pay hakiy qõhit añqw ayo yámakqat pantamantani. ¹⁶ Uma hapi God kiyat anyuñwa; noqw God Hikwsiat umuhpe ki'ta. Ya uma it qa navoti'yuñwa? ¹⁷ God kiyat hovalaqat God hapi put hovalani, pi God kiat pas himuniq'ö; noqw uma hapi put kīmatu. ¹⁸ Uma hapi qa haqawa nāmi yētani. Kurs umuñaqw haqawa yep qatsit ep a'nö wuwni'taqey pan nāmi wūwante' pam nūanhimuniwhtini, nen pu' pas antsa wuwni'vani. ¹⁹ Pi yep qatsit añqw wuwantuwi God-niqw an'eway'o. Pi ura yan pey'ta: Pam a'nö unatwi'yuñqamuy nāp unatwiya-muy akw pumuy kwihkwisna. ²⁰ Pu piw yan'i: Tutuyqawhqa a'nö wuwni'yuñqamuy wuwniyamuy navoti'taqw pam haktonsaa. ²¹ Paniqw öviy qa hak sukw sinot pas himunihqat yuaatamantani. Pi sohsoy himu umuhhimu, ²² Sen Paul, sen Apollos, sen Cephas, sen tūwaqatsi, sen qatsi, sen mokiwu, sen himu pu'yaqa, sen himu nātoniqa. Pas sohsoy himu umuhhimu. ²³ Noqw uma Christ himumatu. Noqw Christ God himuata.

4

Apostles of Christ

¹ Itam Christ ayamatu, pu God tunatyayat tupkiwtañwuqat aw tunatyawta. Hak pay pan itamuy tuway'tamantani. ² Noqw sam pi i' hak hihta aw tunatyawtaqa soon tumalay qa añ sūanmaniqat aw tuñlayiwtañwu. ³ Noqw kurs uma inumi tuwantotaqw, sen sinom hisat inumi tuwantotaniqey tokiltotaqw, pay nu soon put ep hin unañway'tani. Owi, hikispi nu qa nāp nāmi tuwanlawu. ⁴ Pay as pi nu qa hihta nāmi tuway'ta. Nikañw pay nu qa put akw qenive wunu. Pi Tutuyqawhqa hapi inumi tuwanlawni. ⁵ Paniqw öviy uma hihta ep qa āpiy pay sūyukuyamantani, hisat Tutuyqawhqat pītuniqat aw pahsavoo. Ason pi pam hihta qatālat ep tupkiwyuñqat aw tālawnani, pu u'nañwpa' tutnatyat mātaqtani. Noqw pep pu' qa hak qa God añqw nāp ahsatiy ömahtamantani. ⁶ Nu umumi nālavayhti, pu Apollos piwu, uma itamuhpa' hihta tuwi'vayaniqat öviy'o. Noqw pep pu' uma hakiy pās aw wūwaye', qa haqawat aw qa kwañwátayuñwt, sūkwat-sa tsokanayamantani. Uma hin pey'taqat qa yuhke'yani. ⁷ Ya hak un sukw hakiy añqw alõnta? Puyaw um hihta himuy'taqey put qa makiwa? Noqw kurs God un hihta maqaqw, ya um hinoqw piw put ep pas nāhihtay'ta, pam qa kuwahtiput pan'i? ⁸ Nūwupa uma nānasna. Nūwupa uma kāhaktoti. Pas uma momñwituy amún moñw'iwyuñwa qa itamum yankahkañwo. Is as uma pas antsa moñw'iwyuñqw itam umumum moñw'iwtani. ⁹ Pi nuy wūwaqw God itamuy ayaiwyuñqamuy pas nuhtuñk oya, itamuy mokiwyu aw oyiwyuñqat pan'i. Pi God hoñviaymat-niqw, pu sinom sohsoyam itamuy-sa pās piptsantotaniqat pan itamuy yuku. ¹⁰ Itam Christ tunatyawyuñqey put ep nūanhihtuu; noqw úmawat Christ añ a'nö wuwni'yuñwa. Itam qaöqáwi'yuñwa; noqw úmawat a'nö ö'qaltu. Uma kaptsitiwya; noqw ítamwat pevewinhinyuñwa. ¹¹ Itam pewhaqami pahsavö tsõñsowiwa, pu pānaqsoiwa, pu qa yuws'i'yuñwa. Noqw sinom itamuy wuvatinumya. Itam haqam yesniqey qa suyan tuway'numya. ¹² Pu itam maqsonlalwa, nāp itahmay akw tumalay'yuñqee. Sinom itamuy

qalomásavitotaqw, itam hahlayhpit akw tūōqalantota. Itamuy okiwsah-sanyaqw itam nānakwhani'yuñwa. ¹³ Itamumiq hiñqaqwaqw itam amumi pās kwakwhawewat yuaatota. Pas itam tūwaqatsit ep hihta tuyoy'ewakw panyuñwa. Nihqe pewhaqami pahsavo itam sohsok hihta añqw maspi-whqat panyuñwa. ¹⁴ Nu umuy hamantoyraniqey qa pan tunatyawkañw iit penta. Pi uma pas aw iunañwam itimniqw, òviy nu umuy u'nana. ¹⁵ Pay as pi qaan'ewakw hintaqam tahtaqt Christ ep umuy tutuqay-nayaqw, pay uma sūkw nay'yuñwa. Pi nu lomatuawit ahpiy Christ Jesus añ umuy aniwna. ¹⁶ Paniqw òviy nu umumi okiwhiñqawlawni: Uma inumi nanawinyani. ¹⁷ Pi nu yaniqw Timotheus, pas aw iunañway itiy, Tutuyqawhqat añ suan hinmaqat umumiq tavi. Ason pam nuy Christ ep hin hinmaqat umuy añ ahoy u'nanani, piw nu hāhaqe' Jesus aw tōnawtaqamuy hihta tutuqaynaqata. ¹⁸ Noqw yaw uma haqawat a'nō unañwtoti, suhpan ka nu pay qa pītuniqat paniq'ō. ¹⁹ Noqw pi nu qa sōwunit umumiq pītuni kurs Tutuyqawhqat pan tunatyawtaq'ō. Nen nu imuy a'nō unañway'yuñqamuy lavayiyamuy qa aw unañwtpni, panis pumuy òqalayamuy-saa. ²⁰ Pi God moñwtunatyaaat qa lavayit añ pasiwta. Pi pam òqalat-sa añ pasiwta. ²¹ Noqw ya hintani? Nu umumiqnen sen wu-vahpi'kañwni? sen nami'nañwat himuy'kañw, pu pās unañway'kañwni? Ya uma hihtawat nānawakna?

5

Immorality in the Church

¹ Pay pas antsa lavaytaqw yaw umuñaqw haqawa qahopqatu. Yaw uma haqawa nay nōmayat amum qatu. Noqw hīkisi ima añ qatupt-siwni'yuñqam qa pan hinwisa. ² Noqw tuwat soq uma himuiwyuñwa, as uma put ep qahahlayhtotinihahkañwo; nihqe it hakiy panhaqam hinhtiqat umuñaqw ayo hōroknayani. ³ Noqw nāmahin pi as nu qa pep umumum yankañw, nu yūmosa umuy u'ni'ta. Nihqe nu hakiy yanhaqam hinhtiqat añwu pay eñem yuku, pas antsa umumum yan-taqey pan'i. ⁴ Noqw òviy uma ihikwsiy amum Itahtutuyqawhqay Jesus Christ natñwaniyat añ sūvo tsovalte', Itahtutuyqawhqay Jesus Christ òqalayay yankahkañw, ⁵ Hakiy put panhaqam hintsakqat Satan aw noayani, tokoat sūlawhtiniqat òviy'o; noqw hikwsiat Tutuyqawhqat Jesus talōnniyat ep ayo yāmakiwtani. ⁶ Uma put ep himuiwyuñqe qa sūanhtoti. Ya hihsayhoya pēkeni sohsok paqwrit pēkenañwuqat uma put qa navoti'yuñwa? ⁷ Oviy uma hisatvekenit ayo qenitote', puhu-vaqwrit panyuñwni, pi uma pas antsa qapekén'oyiwyuñwa. Pi ura Christ Amutsva Yūmosanihqat ep mañat an itamuñem tawiwa. ⁸ Noqw òviy itam soñawnen hisatvekenit qa yankahkañw nōviwhqat hintsatskani. Pam pēkeni qaunañwtaqatsit, pu nukpanqatsit tuawi'ta. Nikañw uma pōlavikit qapekén'oyiwhput, unañwat antsanihqat, piw qaatsanihqat tu-awi'taqat yankahkañw put hintsatskani. ⁹ Ura nu umumi pēnaqe, uma qahopíyesqamuy qa amu'puñalyaniqat nu umumi pañqawu. ¹⁰ Nikañw nu pay qatuptsiwni'yuñqamuy qahopíyesqamuy qa pumuy pañqawu, pu kan'ewtunatyay'yuñqamuyu, pu hihta tukwhantotaqamuyu, piw nāp yukit aw nāwakintotaqamuyu. Pantaniqw soon uma nawus it qat-sit añqw qa ahpiyyani. ¹¹ Noqw nu hapi pu' piw yanwat umumi penta: Sen haqawa tuptsiwni'taqey pañqawhqat qahopíhinsakni, sen

kan'ewtunatyay'tani, sen nāp yukit aw nāwakintani, sen nuhtumiq hiñqawni, sen honaƙkuyit hihikwani, sen hihta tukwhantaniƙw, uma put hakiy pantaƙat qa a'puñalyani. Uma hakiy pantaƙat qa amum nōnōsamantani. ¹² Pi nu Jesus qa aw tōnawtaƙamuy amuñem pas piw hin yuykuniƙey qa pan ayaiwta. Puyaw qa uma umumi tōnawtaƙamuy amuñem hin yuykuya? ¹³ Ason pi imuy qa aw tōnawtaƙamuy God hapi hin yukunani. Paniƙw òviy uma put hakiy nukpanat umuhpiy ayo hóroknyani.

6

Lawsuits against Brothers

¹ Is uti, kurs umuñaqw haƙawa sukw amum hihta ep hinhte', momñwituy qaanhinwisƙamuy amutpip put hin hepnigey suhtaƙ'ewni? as pam God sinomuyatuy amutpip put mohti hepnikañwo? ² God sinomat tūwaƙatsit ep sinmuy amuñem hinwat yukuni'wisni. Ya uma put qa navoti'yuñwa? Noƙw kurs pantaniƙw, ya uma hinoƙw añ hihta susƙahinyuñƙat qa nāp hin yuykuya? ³ Itam hoñvia'yatuy hinwat yukunayani. Ya uma put qa navoti'yuñwa? Noƙw tis pi òviy itam yep ƙatsit ep hihta hinyuñƙat aw suan wūwayani. ⁴ Noƙw ason uma hihta pay yep ƙatsit ep hinyuñƙat ep hin yukunayanik, ya uma God aw tōnawtaƙamuy amuñaqw haƙawatuy suspevewinhinyuñƙamuy put aw o'yani? ⁵ Nu umuy hamantoyñaniƙe òviy yan lavayhti. Puyaw pas qa haƙawa umuñaqw pavan wuwni'ta? Puyaw pas qa haƙawa nātupkomuy amutsve hihta aw hin wūwaniƙey tuwi'ta? ⁶ Noƙw òviy soƙ tuwat nātupkom haƙam hin yukiltiñwuƙat aw nāwikvañwu, hikis piw ƙatuptsiwni'yuñƙamuy amumii. ⁷ Pay òviy pas suyan uma it ep qaanhinwisa, ispi uma haƙam hin yukiltiñwuƙat aw nātsamvantaƙee. Ya hinoƙw tis nāpi uma hihta ep ƙaantsaniwye', put ep nakwhani'yuñwani? Ason hak umuy hihta nawhƙiniƙw uma put ep qa unañwtuyvayamantani. ⁸ Noƙw uma soƙ qa suan hinwisa. Hikis pi uma pas umuhsinomuy hihta nawhƙilalwa. ⁹ Añ qa suan hinwisƙam soon God moñwtunatyayat ep amuñem ƙe'nini. Ya uma it qa navoti'yuñwa? Uma qa nāunay'yuñwani. Soon tokot sokoptotaƙam God moñwtunatyayat aw yuñni, pu nāp yukit aw nāwakinwisƙamu, pu qa nāp himuy amum hintsatsƙaƙamu, pu wutihinyuñƙamu, pu tahtaƙt tahtaƙtuy amuhpa' nāhahlaynayaƙamu, ¹⁰ Pu uuyiñwtu, pu hihta kan'ewtunatyay'yuñƙamuy, pu honaƙkuyit hihikwyaƙamu, pu nuhtumiq hiñƙaƙwaƙamu, pu hihta tusoƙtukwhantotaƙamu. Pan hinwisƙam soon God moñwtunatyayat ep amuñem ƙe'nini. ¹¹ Noƙw ura as uma haƙawat panhaƙam hinwisa. Noƙw pay God Itana Hikwsiy ahpiy umuy pāhoma, umuy nēnem sinota, umuy súanyuñƙat yuku, Itahtutuyƙawhƙay Jesus natñwaniyat añ'a.

Use Your Bodies for God's Glory

¹² Haƙawa ka pañqawni: Pas as sohsoy himu inuñem súanta. Antsaa; nikañw pay qa sohsoy lomahinta. Pas as sohsoy himu inuñem súanta; nikañw pay nu qa hihtawat akw ánwutiwnigey nakwhani. ¹³ Nōsiwhƙa hakiy ponoyat eñem yukiwtañwu; pu hakiy ponoat nōsiwhƙat eñem yukiwta; nikañw pay God pumuy lōpwatuy súlawhtani. Noƙw hakiy tokoat hapi nuvōt qa eñem yukiwta; pam Tutuyƙawhƙat eñem yukiwta; noƙw Tutuyƙawhƙa tokoy eñem ƙatu. ¹⁴ Noƙw God hapi Tutuyƙawhƙat ahoy

tātayna; nihqe piw nāt itamuy ahoy tātaynani, nāp öqalay akw'a. ¹⁵ Puyaw umuhtoko Christ tokoyat aw wiwyuñqat uma put qa navoti'yuñwa? Noqw ya sen nu Christ tokoyat aw wiwyuñqat ayo oyat, tokoy huhyaqat aw put awiwhtoynani? Sóoni. ¹⁶ Soh! Puyaw i' tokoy huhyaqat amum hintsakqa put amum sūka tókoniñwuqat uma put qa navoti'yuñwa? Pi puma löyöm sūkamantaniqat ura God pañqawu. ¹⁷ Noqw pi Tutuyqawhqaqat aw hürs'iwtaqa put amum sūka hikwsiniñwu. ¹⁸ Huvam nuvöqatsit añqw watqaa. Sohsoy qaanhtipu sinot ahpiy hintsatskiwhqa qa tokoyat ep hintsatskiwa. Noqw pay nuvöhinmaqa hapi nāp tokoy ep qaantsakñwu. ¹⁹ Soh! Ya uma it qa navoti'yuñwa? Qahováriwtaqa Hikwsi God ahpiy umumi noiwhqa umuhpe pakiwtaqw, umuhtoko put kīata? Noqw öviy uma qa nāp nāhimuy'yuñwa. ²⁰ Pi uma pas pavan hihta hihkay'taqat akw tuiwya. Öviy uma umhtokoy, pu umuhhikwsiy God himuyat añ put tayawni'yuñwani.

7

Questions about Marriage

¹ Taay, noqw ura uma hīhihta ep inumiq pēnayaqw pam pu'ni. Pay tāqa qa nōmataniqw, pam put eñem lolma. ² Nikañw pay nāphisat sen sinom nuvöhinwisq, öviy pay uma añ nanāp tahtaqt nōmay'yuñwani, pu momoyam añ nanāp puwsuñwani'yuñwani. ³ Tāqa nōmay makiwayat aw put noi'tamantani; pu pay piw an wuhti puwsuñway tavi'tamantani. ⁴ Hakiy nōmaat tokoy aw qa nāp mónwiniñwu, put puwsuñwaat put aw mónwiniñwu. Pu pay piw an hakiy puwsuñwaat tokoy aw qa nāp mónwiniñwu, pi nōmaat put aw mónwiniñwu. ⁵ Hakim nāmi qa nākawintimantani, ason pay hakim pas nāmi pan yuke', pu' hihsavo panhtimantani, hakim napwalni'kañw, nāwakinpit aw yuki'taniqey öviy'o; nit pu ason hakim piw nāmimantani, taq ka Satan hakimuy qa namituyqawi'taqat ep pumuy amumi unahepmantani. ⁶ Nikañw hapi pay nu yan pēnaqe it umuy nakwhana, qa ayata. ⁷ Nuyniqw pi as sohsoyam inunyuñwaniqw pam amuñen lomahintani. Noqw pay pi sohsoyam God añqw nanāp hin makiway'yuñwa, suhka yanwatniqw, pu mi'wa piw tuwat panwata. ⁸ Noqw öviy nu añ imuy qa nōmay'yuñqamuy, pu qa puwsuñway'yuñqamuy-nikañw pu koñnanalvutuy amumi pañqawni: Pay uma pas inún hinyuñwaniqw as pam umuñem lolma. ⁹ Nikañw kurs pay uma qa namituyqawyuñwaniqw, pay hak hakiy ámumtini. Pi hakiy ámumtiniqw pam pantaqa nuvömokiwuy añ kānavoti'taniqat epnihqe pavan lolma. ¹⁰ Pu añ hakim ámum'iwyuñqamuy nu amumi tutapta, nikañw pay qa nūu, i' Tutuyqawhqa: Wuhti puwsuñway qa mātapmantani. ¹¹ Nikañw kurs pam put mātave', pay pam nalqatmantani; sen pay ahoy puwsuñway amum namivöhiknik panhtimantani. Pu i' tāqa nōmay qa mātapmantani. ¹² Pu ahpiy mímuwatuy nu' amumi pañqawni, qa Tutuyqawhqa: Kurs hakiy tuptsiwni'taqat nōmaat qa tuptsiwni'te' nāt put amum qátuniqey nāwaknaqw pay pam put qa mātapmantani. ¹³ Pu kurs wuhtit puwsuñwaat qatuptsiwni'te' nāt put amum qátuniqey nāwaknaqw pay pam put qa mātapmantani. ¹⁴ Pi i' qatuptsiwni'taqa tāqa nōmay atsviy God awwat sutsvo taviwta. Pu i' qatuptsiwni'taqa wuhti puwsuñway atsviy God awwat taviwta. Pi as qa pantaniqw umuhtim hovariwyuñwani; noqw pay

hapi puma God awwat oyiwyuñwa. ¹⁵ Nikañw kurs i' qatuptsiwni'taqa ahpiyninik, pay pi ahpiymantani. Pay i' tuptsiwni'taqa tãqa, sen wuhti, pantaqat ep qa sómiwtañwu. Pi God itamuy uyiwwatqat qatsit aw wánwayi. ¹⁶ Ispi yantaq'ö, wuhti, ya sen um uhpwusuñway Christ aw tuyqawvaniqey hin navoti'ta? Pu um'i, tãqa, ya sen um uhnömay Christ aw tuyqawvaniqey hin navoti'ta?

Live as God Called You

¹⁷ Noqw pay pi God añ sohsokmuy nanãp hin qatsihuytaqw, pu hakiy hin hintaqat Tutuyqawhqa put wánwayhq, hak pan hinmamantani. Yan hapi nu sohsovik Jesus aw tönawtaqamuy amunawit yuki'ma. ¹⁸ Sen haqawa poñotkit akw tuvoylaiwkañw wánwayniwe', pay pam put tuvoylat qa ayo yúkuni. Sen haqawa qa poñotkiwkañw wánwayniwe' pay pam qa poñotkiwni. ¹⁹ I' poñotki pay qa hímuu, pu i' qa poñotki pay piw qa hímuu; pi God tutavoyat añ hinmaq wam'i. ²⁰ Uma añ nanãp hin hinkahkañw wánwayniwe' pay panyuñwni. ²¹ Um sen núantuwikinikañw wánwayniwa; pay um put ep qa hin unañway'tani. Nikañw kurs pay um hin mätaviwninik, um akw moñwvastini. ²² Pi núantuwikinikañw Tutuyqawhqa ahpiy wánwayniw hqa Tutuyqawhqa ahpiy mätaviwa. Pu piw pay an i' qa núantuwikinikañw wánwayniw hqa Christ núantuwikiatniñwu. ²³ Uma hapi hihta hihkay'taqat akw tuiwya. Oviy uma qa sinmuy amumi nätuwiktotani. ²⁴ Itupkomu, pay uma añ nanãp hin hinkahkañw wánwayniwyaqey pan God amum yesni.

Questions about the Unmarried and the Widows

²⁵ Pu nu imuy añ nāt pas mámanhtuy pay qa hinwat Tutuyqawhqa añqw tutavot pasiwta. Nikañw pay nu hin wūwyaqey pañqawni. Pi nu Tutuyqawhqa añqw ökwatuwiwa, pas qa atsat hinmaqee. ²⁶ Itam pay hihsavo pas sóontsanivyñwni. Noqw öviy nuyniqw hak hin makiway'te' pan qátumantaniqw pam eñem lomahinta. ²⁷ Um hak nōmay'taqa, pay um añqw mätaviwniqey qa tunatyawtani. Noqw um ñasta nōmay'taqa, pay um qa nōmawuwantani. ²⁸ Nikañw kurs um piw nōmate', um pay qa hin qaanhtini. Pu kurs i' nāt pas māna puwsuñwte', pay pam piw qa hin qaanhtini. Nikañw panhtotiqam hapi yep qatsit ep kãnanvotyani. Noqw nu as put añqw umuy ayo óyaniqey nãwakna. ²⁹ Nikañw it nu pañqawni. itupkomu: Tuwani tsãva. Noqw öviy yahpiy hapi yantani: Añ nōmay'yuñqam pay qa nōmay'yuñqey panyuñwni; ³⁰ Pu añ tsaykitaqam pay qa tsaykitaqey panyuñwni; pu añ hahlayyaqam suhpan pay qa hahlayyaqey panyuñwni; pu hihta tuhtuy'yaqam pay hihta qa himuy'yuñqey panyuñwni; ³¹ Pu yep qatsit akw moñwvasyaqam qa nukushintsahsanyani; pi yep qatsit tunatyaat tūwayato. ³² Noqw nu as umuy qa nãnaphin wuwanvisoq'iwyuñwniqat umuñem nãwakna. I' hak qa nōmay'taqa Tutuyqawhqa hihmuyat tunatyawtañwu, hin pam Tutuyqawhqa unañwveni qey öviy'o. ³³ Noqw pu i' nōmay'taqa yep qatsit ep hihihita hinyuñqat tunatyawtañwu, hin pam nōmay unañwveni qey öviy'o; nihqe löqmuy wuwni'ta. ³⁴ Noqw māna nāt qa puwsuñway'taqa Tutuyqawhqa hihmuyat tunatyawtañwu, pam hin tokoy, pu hikwsiy ep qahováriwtani qey öviy'o. Noqw pu i' puwsuñway'taqa yep qatsit ep hihihita hinyuñqat tunatyawtañwu, pam hin puwsuñway unañwveni qey öviy'o. ³⁵ Noqw uma it akw moñwvasyaniqat öviy nu yan lavayhti. Nu umuy

qa aw u'ta. Noq̄w yan uma lomahinwise', qa hihta sos'onkahkañw Tu-tuyqawh̄qat aw unañwtavi'yuañw. ³⁶ Nikañw kurs hak tiyo manhtuway ka qa súantsahtsan̄h̄qey wūwante', kurs pay pam tukwsiwtaq̄w, soon as qa panhtiniq̄w, pay pi pam hin tunatyawte' panhtini; pay pam qa hin qaanhtini, pay pi puma nāmatini. ³⁷ Nikañw pay hak unañwpeq tunatyay qa wilökni'taqa, qa hihta akw sóon'iwkañw tunatyay aw tuyqawi'taqa manhtuway nāt pas mānat tavi'taniqey unañwpeq yuki'taqa hapi sūanhtini. ³⁸ Noq̄w öviy i' hak put ámumtiqa hapi sūanhtini, nikañw i' hak put qa ámumtiqa put epnih̄qey pas pavan sūanhtini. ³⁹ Wuhti hin yukiwtaq̄at tutavot ahpiy puwsuñway aw sómiwtañwu hihsavohaqami qátuniqat pahsavoo. Nikañw ason kurs put puwsuñwaat mokq̄ pam mātaviñwu. Pay pi hakiy ámumtinik ámumtimantani; nikañw hapi pas Tutuyqawh̄qat sinoyatsa ámumtimantani. ⁴⁰ Nikañw pam hintaqey pan hinmaniq̄w pam pantaqa nuyniq̄w put eñem lomahintani. Noq̄w nu wūwantaq̄w God Hikwsiat iunañwpeq qátuhqa piw pan unañwti.

8

The Question about Food Offered to Idols

¹ Nu pu' nōsiwh̄qat nāp yukit aw noiwh̄qat yuaatani. Pay pas antsa itam sohsoyam navoti pasiwyuñwa. Navoti hakiy kwivi'nañwtoynañw; noq̄w nami'nañwa hapi hakiy öqalañwu. ² Noq̄w kurs pay hak hihta navoti'taqey wūwante', pam piw it aw wūwantani: Pam as pas pasiwtaq̄at put navoti'tani; nikañw pam qa nāt pan put navoti'ta. ³ Hak haqam God aw unañway'taq̄w God put tuwi'tañwu. ⁴ Taay, hak hihta nāp yukit aw noiwh̄qat tūmoytaq̄at nu lavayhtini. Pay pi itam navoti'yuañw pay tūwaqatsit ep nāp yukit pi qa hímuu; pu pay pas qa haqam hak himu piw suhkaa, pay pas God-saa. ⁵ Pay pi as sinmuyniq̄w amuhpa' nāwakintiwyaqam kasta, öveqatsit ep'e, pu tūwaqatsit ep'e. Pi pas antsa amuhpa' nāwakintiwyaqam suhpanta, pu momñwit suhpanta. ⁶ Noq̄w itamuyniq̄w pay sūkw aw nāwakintiwh̄qa, God Itanaa, put hapi ahpiy sohsoy himu pasiwyuñwa, pu itam put eñem yukiwyuñwa; pu sūka Moñwi, Jesus Christ, put hapi ahpiy sohsoy himu yukiltoti, pu itam put ahpiyya. ⁷ Nikañw pay qa sohsoyam it navoti'yuañwa. Oviypi haqawat nāp yukit pew pahsavo kaptsi'yuañwa. Noq̄w nāmahin pi as pūmuyniq̄w nōsiwh̄qa pas antsa nāp yukit aw noiwh̄q puma put nōnova; noq̄w puma tuptsiwniy añ qaöqáwi'yuañw, uñwáam hovarsni. ⁸ Pi itam soon nōsiwh̄qat ahpiy God aw lomahinyuñqey nāmahtakni'yuañw. Oviypi itam nōñöse' put ahpiy qa ñas'ewhtotiñwu; pu pay piw an itam qa nōñöse' qa hin'ewaytotiñwu. ⁹ Nikañw pay uma tunatyaltotini, taq nāphisat ka uma yan qenive hoñkahkañw soñawnen tuptsiwniy añ qaö'qaltuy amutpik hihta ep tönökyaniqat taviyani. ¹⁰ Kurs um hihta navoti'taqa nāp yukit eñem kiyat ep tunösvoñat aw qatuq̄w, hak tuptsiwniy qa añ öqala uñ pep tuwani. Ya pam unañwpeq qatusite', qa tuwat nōsiwh̄qat nāp yukit aw noiwh̄qat nōsni? ¹¹ Nen pam hak uhtupko qaöqálanih̄qey uhn̄avotiy atsviy hovalniwni, Christ put eñem enañ mokq'ö. ¹² Noq̄w pan hapi uma umuhtupkomuy ep qaanhtote' unañwayamuy qaö'qaltuy tūhotote', Christ ep qaanhtotini. ¹³ Yanta hapi, noq̄w öviy kurs sikwi itupkoy múnuknaniq̄w, pay pas tūwaqatsit nāt wunuq̄w nu soon sikwit nōsni, taq nāphisat ka nu itupkoy múnuknaniqey.

9

Rights and Duties of an Apostle

¹ Ya pay nu' qa ayaiwtaqa? Ya nu qa qenive wunu? Ya nu' Jesus Christ İtahtutuyqawhqay qa aw yori? Puyaw qa uma Tutuyqawhqat ep itumaltipumu? ² Kurs nu pay haqawatuyniqw qa ayaiwtaqanik pay ūmuyniqw pi nu suyan panta. Pi Tutuyqawhqat ahpiy uma hapi nuy pas antsa ayaiwtaqat mahtakni'yuñwa. ³ Hakimuy inumi tuwantotaqw nu amumi yan lavayhtiñwu. ⁴ Ya itam nōsniqey pu hikwniqey qa makiway'ta? ⁵ Ya itam haqawat tuptsiwni'taqat nōmay'te', put wiknumniqey qa makiway'ta añ pētuy ayaiwyuñqamuy amun'i, pu Tutuyqawhqat tupkomuyatuy-nikañw pu Cephas pumuy amun'i? ⁶ Hal pay sen nu'-niqw pu Barnabas, ya itam-sa pay qa tumalay'tanik pam itamumi uhtsiwta? ⁷ Ya hak hisat haqami tuwvōhtaqa nāp hihta himuy aw tūkway'ta? Ya hak ōvat uyht, aniwnit qa añqw tūmoyta? Ya hak pokmuy tumalay'kañw pihuyamuy qa añqw hīhikō? ⁸ Ya nu pay sinot an lavayhti? Hal ya Moses tutavoyat añ piw qa pan lalvaya? ⁹ Oviypi Moses tutavoyat añ yan pey'ta: Um wākasiť sōhōvosit muritaqat motsōvuyat qa sommantani. Ya God pas pay wākasiť-sa tunatyawkañw ōviy pañqawu? ¹⁰ Hal sen pi pam itamuy tunatyawkañw pañqawu? Pay kurs pi hin qa itamuñem i' yan pēniwa. Noqw ōviy uylawhqa okiw hihta tūwaniqey tunatyawkañw uylawñwu; piw muritaqa okiw aniwnit añqw hihta himuy'vaniqey tunatyawkañw muritañwu. ¹¹ Itam soñawnen hihta it Hikwsit ahpiyñiqat umuy huyta. Noqw kurs itam yep qatsit ep umuhhimuy ōmahte', ya itam pas qaantini? ¹² Noqw kurs uma haqawatuy umuhhimuy añqw maqaye', tis pi ōviy uma soon itamuñem qa piw panhtotini. Pay as pi panta; noqw pay itam it yantaqat qa akw moñwvasi. Itam hīhihta añ nakwhani'ta, taq nāp hisat ka itam lomatuawit Christ yuaataqat aw soñantsani. ¹³ Imuy Jew-sinmuy amuñaqw hihta pas kaptsiwyuñqat tumalay'yuñqam God kiyat ep hihta oyiwhqat akw yēse. Ya uma put qa navoti'yuñwa? Pu ima hom'oyvihkat ep hintsaskaqam hihta God aw noiwhqat akw yēse. ¹⁴ Noqw Tutuyqawhqa hapi pay piw pan yuku: Ima lomatuawit yuaatotaqam lomatuawit ahpiy hihta akw yesniqata. ¹⁵ Nikañw pay nu'wa it yantaqat qa akw moñwvasi; pu piw nu qa pan umumi tuñlay'kañw paniqw it yan pēna. Pi nu qa hihta aw tūkway'kañw lomatuawit yuaataqey ep himuiwta. Noqw kurs hak put pisviwnaniqw pay pi nu tatam mokni. ¹⁶ Pay as pi nu lomatuawit yuaatakañw pay kurs nu hihta ep nātsotskanani. Pay nu pas put aw tusoq'ayatiwa. Pay panta. Pas nu lomatuawit qa yuaataqw pam inuñem pas is ōhini. ¹⁷ Pi nu suhtaq'ewnikañw it hintsake' hihta ahsatani. Pu kurs as pay nu qa suhtaq'ewnikañw put hintsakq, pas pi suyan i' tumala inumi noiwtaq'ō. ¹⁸ Noqw pep pu' nu hihta ahsatani? Pay hapi nu Christ añqw lomatuawit añqw yuaate', qa hakiy aw hihta tūkway'kañw pantsakni; nen nu lomatuawit yuaataqey ahpiy imakiway soon akw moñwvasni. ¹⁹ Pay nāmahin pi as nu qa hakiy aw tūwikinikañw pay nu sohsokmuy amumi nānuantuwiki'ta, pas pay nu as okiw wūhaqñiqamuy Jesus aw tuyqawvaniqe ōviy'ō. ²⁰ Nihqe nu Jew-sinmuy amumiwat Jew-sinoniwhti, pas pay nu Jew-sinmuy tuyqawvaniqe ōviy'ō. Pu tutavot añ hinwisqamuy nu amumiwat tutavot añ hinmaqey panhti, pas pay nu tutavot añ hinwisqamuy tuyqawvaniqe ōviy'ō. ²¹ Pu imuy

tutavot qa añ hinwisqamuy nu amumiwat pay tutavot qa añ hinmaqey panhti, pas pay nu as okiw tutavot qa añ hinwisqamuy tuyqawvaniqe òviy'ò. Pay as pi nu God tutavoyat qa hin qa aw tunatyawkañw, nu Christ tutavoyat añ hinma. ²² Pu nu añ qaò'qaltuy amumiwat pay qaòqáwi'taqey panhti, pas pay nu as okiw qaò'qaltuy tuyqawvaniqe òviy'ò. Nu sohsoqmuy amumi sohsoy hímuniwhiti, pas pay nu as okiw nāp hintaqat akw haqawatuy tuyqawvaniqee. ²³ Nu lomatuawit tunatyayat òviy yanhaqam hinma, pas pay nu as okiw put hahlayhpiyat añ umumum hinmaniqee. ²⁴ Ya sohsoyam nanamunwaqam yuhtukq pay sūka hihta ahsataniqat uma put qa navoti'yuñwa? Pay uma yuhtuke' uma hihta ahsatotaniqey òviyyañwu. ²⁵ Noq w sohsoyam nanamunlawaqam pās nāmitunatyawwisñwu, hóhoñvitniqe òviy'ò. Noq w puma pay wihkat sūlawhtiñwuqat òviy panhtotiñwu. Noq w itam pi hihta pas qa sūlawhtiñwuqat makiwyani. ²⁶ Noq w nu pas suyan hihta ahsataniqey òviy pan warikiwta. Nu qa tusoqnayawhqe, paniqw òviy hapi nu qa nanāp haqe' savinuma. ²⁷ Nu qa pan hintsakt itokoy wuvahtinumqe aw tuyqawi'ta, taq nāphisat as ka nu nuhtumi lomatuawit yuaatat, nu hihta ep òwihiniwhitiqw, God nuy ayo tūvani.

10

Warning against Idols

¹ Pu piwu, itupkomu, pay uma it navoti'yuñwniqat nu nāwakna: Ura itanam sohsoyam òmawuy atpikaqeya; pu sohsoyam wuhkovatuphat añqe' nōña. ² Pu puma sohsoyam òmawuy akw Moses aw tuvoylatoti, pu wuhkovatuphat akw'a. ³ Nihqe puma sohsoyam nōsiwhqat God añqwnihqat añqw nōnōsa. ⁴ Pu sohsoyam kūyit God añqwnihqat añqw hikwya. Pi puma owat hihta tuawi'taqat añqw hikwya. Pam owa Christ tuawi'ta. Noq w pam suyan pumuy amumum hinma. ⁵ Noq w pi ura God pumuy amuñaqw kaysiwhqamuy amuhpe qa salayhti; òviypi ura puma qayēsihwpuvehaqam wuhko soa. ⁶ Noq w i' yantaqa hapi itamuy u'nantoyna, itam añ hihta qalomáhinyuñqat qa aw kwañwátayyuñwniqat òviy'ò, panhtoti qamuy qa amun hinhtotini. ⁷ Piw ura pumuy amuñaqw haqawat nāp yukit aw nāwakintotaqw, uma qa pumuy amún hintsatskani. Taq ura yan pey'ta: Sinom añ yesvat nōnova, pu piw hīhikwya, pu pahsat hoñvaqe tivantiva. ⁸ Pu itam qa amún nuvòqatsit tumalay'yuñwni. Ura pumuy amuñaqw haqawat pantsatskaqe sūkw tawat ep sunat añqw payhkomuy sihkay'tasikip sōmorit pahsa'nihqam sūlawhti. ⁹ Pu itam qa Christ puhtsemokintotani, ura pumuy amuñaqw haqawat panhtoti qamuy qa amunhtotini. Taq puma panhtoti qe tsūtsu'tuy amuhpiy soa. ¹⁰ Pu uma piw pay qa yan umuh'unañway hiñqaqwani, ura pumuy amuñaqw haqawat panhtoti qamuy qa amunhtotini; taq puma panhtoti qw, God hoñviayay ayataqw, pam pumuy qōya. ¹¹ Noq w as sinom pumuy amuhpiy hihta tuwi'vayaniqat òviy puma it sohsoq hihta añ kūkuyva. Noq w itamuy so'ñwamiq òkiwisqamuy u'nantoynaniqe òviy pāvam pēniwa. ¹² Paniqw òviy pay hūrs wúnuhqey namiwuwantaqa tunatyaltimantani; taq nāp hisat ūnate', pam múnukni. ¹³ Pay qa hak hihta alōñót akw unaheviwhqey wūwantani, ispi wūhaknihqam pay pan hapi unaheviwyaq'ò. Pi God soon lavayiy qa an hinmani; nihqe pam hakiy òqaltaqw, soon unaheppi hakiy epnihqe òqalay'tani. Pi God hin

ayo yámakniqat hakiy āawnaqw, hak unaheppit añ kuyvani. ¹⁴ Noqw òviy’o aw iunañwamu, uma nāp yukit aw nāwakintiwhqat pas qe’yani. ¹⁵ Nu hapi pās wuwni’yuañqamuy amumi yuaata. Uma nuy hiñqawhqat aw wūwayani. ¹⁶ It kuyapkuyit añqw hahlayhpit kūyiwtaqat itam hahlayhtote’, itam soñawnen Christ unwáyat añqw sūp hikwyañwu. Pu itam pōlavikit yónoyhtote’, itam Christ tokoyat añqw sūp nōñosañwu. ¹⁷ Pay as pi itam kaysiwhqamyakahkañw sūkw pōlavikit anyuñwa, piw sūkw tokot anyuñwa. Pi itam sohsoyam put sūkw pōlavikit añqw nōnova. ¹⁸ Kurs uma yep qatsit ep Israel-sinmuy amumi wūwayani. Ya ima hom’oyit añqw nōnovaqam God hom’oyvihkayat qa amum God aw nāwakintiwiisa? ¹⁹ Ya nu hihta pañqawu: Sen pi nāp yuki pas antsa hímunihqat, sen nāp yukit aw himu noiwhqqa pas antsa hímunihqat nu pañqawu? Qae. ²⁰ Nu hapi pañqawu: Ima qa-Jew-sinom hihta hom’o’ye’, puma nukpanhihikwsimuy amumi put hom’o’yañwu, qa God aw’i. Noqw uma nukpanhihikwsimuy amumum hintsatskaniqat nu qa nāwakna. ²¹ Soon uma Tutuyqawhqat kuyapkuyiyat nukpanhihikwsimuy kuyapkuyiyamuy enañ hihikwyani. Soon uma Tutuyqawhqat tunōsvoñayat nukpanhihikwsimuy tunōsvoñayamuy enañ nōnovani. ²² Ya sen itam Tutuyqawhqat puvuhtsemoqnayani? Ya sen itam put epnihqe ò’qaltu? ²³ Pay as nu hihta hinhtiniqw pam sohsoy ka inumi súanta, nikañw pay qa sohsoy nukñwa. Pay as nu hihta hinhtiniqw pam sohsoy ka inumi súanta, nikañw pay qa sohsoy hakiy òqalañwu. ²⁴ Qa hak hapi nēñem-sa hihta òviy tunatyawat, ayo sukw eñem hihta lolmat tunatyawtani. ²⁵ Uma huhyankiva hihta huhyaniwhqat nōnovani, nen umuh’unañwpeq umuhsunvotiy tunatyawkahkañw qa pas hihta tūviñlalwani. ²⁶ Pi tūwaqatsi Tutuyqawhqat himuata, pu añ himu hinyuñqa. ²⁷ Kurs qatuptsiwni’yuañqamuy amunañqw haqawa umuy tūtsamhq, uma ámumyaniqey unañwtote’, himu umutpip poñahtiwhqat uma nōnovamantani, qa tūviñlalwakahkañw umuh’unañwpeq umuhsunvotiy tunatyawkahkañwo. ²⁸ Nikañw ason kurs haqawa put nāp yukit aw noiwhqat umumi kitaqw, pay uma qa añqw nōñosamantani, umuy āawanaqat kaptsi’totaniqe òviy’o, put unañwpeq sunvotiyat tunatyawkahkañwo. Pi tūwaqatsi Tutuyqawhqat himuata, pu añ himu hinyuñqa. ²⁹ Nu uh’unañwpeq uhsunvotiy qa kitat, ayam sukwat unañwpeq sunvotiyat nu kita. Noqw hak ka inumi pañqawni: Pi nu qenive wunukañw hihta tūmoytaqw, ya hinoqw ayam suka pas nāp unañwpeq sunvotiy ahpuy nuy òvelantani? ³⁰ Pi nu put ep God aw hahlayhtit, put añqw nōsñwu. Noqw ya hinhtiqw òviy nu put ep hahlayhtiqw ayam suhka pas nāt piw put ep inumiq qalomáhiñqawni? kítani. ³¹ Ka pi panta. Nikañw um as God tayawniwniqat òviy sohsoq hintsakmantani, sen um tūmoytani, sen um hikwni, sen pay nāp hihta hintsakni. ³² Uma qa hakiy unañwmoknayani, imuy Jew-sinmuyu, pu pay qa-Jew-sinmuyu, pu imuy God aw tōnawtaqamuyu. ³³ Nu tuwat sohsokmuy hihta añ ahsupoq unañwve mamavisqe qa nēñem hihta tunatyawat, as kaysiwhqamuy hihta akw moñwvasye’ ayo nōñakniqat òviy amuñem tunatyawta.

11

¹ Uma inumi nanawinyani; pi nu piw Christ aw nanawini.

Covering the Head in Worship

² Pas nu umumi hahlayhti itupkomu, ispi uma sohsok hihta an nuy u'ni'yuñq'o. Pu nu umumi hin tutaptaqw uma an ahsupoq pan hinwisa. ³ Noqw it hapi uma navoti'yuñwniqat nu nāwakna: Christ hapi sohsokmuy tahtaqtuy qōtōam'iwtaqat anta; pu tāqa nōmay qōtōat'iwtaqat anta; noqw pu God hapi Christ qōtōyat anta. ⁴ Haqam tāqa nākwapkañw God aw nāwaknaqa, sen God eñem yuaataqa hapi qōtōy qahihtalawñwu. ⁵ Pu haqam wuhti qa nākwapkañw God aw nāwaknaqa, sen God eñem yuaataqa hapi qōtōy qahihtalawñwu; soñawnen pi pam āriwtañwunihqee. ⁶ Pay pi wuhti qa nākwapte' piw āriwtani. Pu kurs wuhti āriwte', sen sipniwe', put hahmane', turs pam piw nākwaptani. ⁷ Noqw pay as soon tāqa nākwaptamantani, pi pam God an yukiwkañw pu put pihniatnihqee. Pu wuhti hapi tāqat pihniata. ⁸ Pi tāqa qa wuhtit añqw yukiwta; pi wuhti tāqat añqw yukilti. ⁹ Piw tāqa qa wuhtit eñem yukilti; pi wuhti tāqat eñem yukilti. ¹⁰ Yantaqw hapi òviy wuhti soon qa nākwaptamantani, hakiy put aw moñwtaviwhqat mātaktaniqee, hoñvia'yatuy tunatyawkañwo. ¹¹ Nikañw Tutuyqawhqa pan yukuqw, pay qa hak tāqa wuhtit qa ahpiy qátuni; piw qa hak wuhti tāqat qa ahpiy qátuni. ¹² Wuhti tāqat añqw aniwhtiqw, pay òviy piw pan tāqa wuhtit ahpiy aniwhti. Nikañw pay hapi sohsoyam God ahpiy aniwhtoti. ¹³ Kurs aw nāp wūwayaa. Ya wuhti qa nākwapkañw God aw nāwaknaniqw pay lomahinta? ¹⁴ Ya tāqa hin hintañwuniqw pam pantaqa umuy qa tutuqayna, haqam tāqa wupaañay'taqw pam put eñem haman'ewayniñwuniqata? ¹⁵ Nāwuspi wuhti wupaañay'taqw pam put pihniatniñwu. Pi put hōmiat put aqw nākwaptaniqat òviy pam put aw noiwta. ¹⁶ Noqw pay pi kurs hak it ep hiñqawlawniqey antaniqw pay hapi itam God aw tōnawtaqam qa pan tuwi'yuñwa.

The Lord's Supper

¹⁷ Nu pu' hapi lavayhtiniqe umuy qa tayawnani. Uma soq tsovalte' qa nukñwat òviyyat, soq nankiwakw òviyyañwu. ¹⁸ Meh, i' mohti'ma: Yaw uma sūvo tsovaltiqw haqawat nātsikiwtañwuqat nu navota. Nihqe pay nu pēp pas tuptsiwa, ¹⁹ Ispi pay kurs hin haqawat umuñaqw qa sutskeyaq'ō. Noqw put pantaqat ahpiy ima an hakim pas qaatsat hinyuñqam umuhpe mātaktotini. ²⁰ Noqw òviy ason uma sūmi tsovalte', uma qa pas pas antsa Tutuyqawhqat tunōsvoñayat nōnōsañwu. ²¹ Oviy pi umuy nōnovaqw, himuwa qa sōwu maqaptsi'tat, pay nāp nōvay tūmoytañwu. Noqw suhka tsōñmokiwtaqw, haqawa honaqkuyit akw hōnaq'iwtañwu. ²² Soh! Ya uma ñasta ki'yuñwa? Pep hapi as uma nōnovakañw hihikwyani. Hal ya uma God aw tōnawtaqamuy qahihtatote', ñasta nōvay'yuñqamuy hamantoynayani? Ya nu umumi hiñqawni? Ya nu it ep umuy tayawnani? Sóoni. ²³ Pi Tutuyqawhqa hapi inumi it posnaqw, nu tuwat umumi put mātavi: Ura Tutuyqawhqa Jesus put tōkilat ep momñwituy amumi mātaviwniqe pōlavikit kwusu; ²⁴ Nihqe put ep kwakwhatat, put yōhat, pañqawu: Huvam it òmahtotat, nōnōsaa. I' hapi itoko umuñem yóñoyhtiwa. Uma nuy u'ni'yuñwniqe òviy it yantsakwisni. ²⁵ Pu pumuy nōnōsaqw, pam pay an piw kuyapkuyit kwusut pañqawu: I' kuyapkuyi hapi iuñway ahpiy puhuvasiwani. Yan hapi uma hinwisni. Uma añsakis put añqw hikwye', nuy u'nayamantani. ²⁶ Pi uma añsakis it pōlavikit añqw nōnōsakañw, pu it kuyapkuyit añqw hikwye', uma Tutuyqawhqat mokiwyat tuawi'yuñwmantani, hisat pítuniqat pahsavoo.

27 Paniq̄w òviy hak qa tunatyawkañw, it pòlavikit añq̄w nòsqa, pu Tutuyq̄awhq̄at kuyapkuyiyat añq̄w hikwqa Tutuyq̄awhq̄at tokoyat-nikañw pu uñwáyat ep q̄aantimantani. 28 Oviy hak namivupre', pankañw put pòlavikit añq̄w nòsmantani, pu kuyapkuyit añq̄w hikwmantani. 29 Taq̄ qa tunatyawkañw nòsqa, pu hikwqa nawus tūviwmantani, Tutuyq̄awhq̄at tokoyat qa m̄atsi'tañwunihq̄ee. 30 Pi yantaq̄w òviy kaysiwhq̄am umuñaq̄w qaòq̄áwi'yuñwa, pu òpuiwyuñwa, pu kaysiwhq̄am pay soa. 31 Pi itam namivupriwise', pay soon hin yukuniwyani. 32 Taq̄ Tutuyq̄awhq̄a itamumi pohte', itamuy òkwhañwu; taq̄ ka itam yep qatsit ep hinwisq̄amuy amumum tūviwyani. 33 Yanta itupkomu, òviy uma nònovanik tsovalte', hãk nãnuhtayyuñwmantani. 34 Ason pi kurs haq̄awa tsònmokiwte', pay kiy ep nòsmantani. Noq̄w uma qa tūviwyaniq̄ey òviy tsovaltimantani. Pu ason nu hisat pite', hin hintaniq̄at umumi tutaptani.

12

Spiritual Gifts

1 Noq̄w uma kuwahtiput Hikwsit ahpiynihq̄at navoti'yuñwniq̄at nu nãwakna. 2 Pay pi uma navoti'yuñwa, ura pay uma nãt q̄atuptsiwni'yuñq̄e añ hihtuy nãp yukit q̄ayuaatotaq̄amuy amuhpa' hinnumya, haq̄e' umuh'unañway qatsq̄at pañ'a. 3 Noq̄w òviy nu umuy m̄amatsnani, soon hapi hak God Hikwsiyat ahpiy yuaatakañw Jesus q̄alomáyukiwtaq̄at pañq̄awni. Pu soon hak Jesus Tutuyq̄awhq̄atnihq̄at pañq̄awni, hal pas Qahováriwtaq̄at Hikwsit ahpiynen-saa. 4 Qahováriwtaqa Hikwsi hihihita kuwahtiput tūhuytañwu; nikañw pam pas sūkaa. 5 Pu itam nanãp tumalat makiwyaq̄e, sūkw Tutuyq̄awhq̄at enem tumalay'yuñwa. 6 Itam nanãp hin makiwyaq̄ey pan hihta hintsatskañwu. Noq̄w pay God itamuhpa', itahhintsakpiy sohsok akw nãp tunatyay tumalay'ta. 7 Pi sohsoyam Hikwsit makiwyaq̄w, pam amuhpe namtakñañwu. Noq̄w put ahpiy itam sohsoyam moñwvastotini. 8 Pi Hikwsi wuwanlavayit sukwat aw nóañwu; pu pay pam Hikwsi piw sūannavotit lavayit sukwat aw nóañwu. 9 Pu pay pam Hikwsi piw q̄apēvewnit sukwat aw nóañwu; pu pay pam Hikwsi piw sukwat aw tūq̄alapsintaniq̄ey òq̄alat nóañwu. 10 Noq̄w sūka kãtutmalat hintsaki; piw sūka God enem yuaata; piw sūka hihihituy hikwsimuy m̄amatsñwu; piw sūka òñaq̄w lavayit yuaata; piw sūka òñaq̄w lavayit namtòkñañwu. 11 Noq̄w hapi pay pam Hikwsi ìit sohsoy hintsaki; hakiy aw hihtawat nóanik panhtiñwu.

One Body with Many Parts

12 Pay as pi hakiy tokoat sūkanikañw wūhaq̄ a'wiway'taq̄w, pu put tokoyat añ sohsoy a'wisa wūhaq̄nikañw pay sūka tókoniñwu. Noq̄w Christ hapi pan hinta. 13 Pi itam sohsoyam sūkw Hikwsit ahpiy tuyoylatotiq̄e, soñawnen sūka tókoniwhtoti, sen itam Jew-sínomu, sen qa-Jew-sínomu, sen núantutuwiktu, sen qa tūtuwiktu. Pi itam sohsoyam sūkw Hikwsit makiwya. 14 Pi hakiy tokoat qa sūkw awiwaniñwu. Pam hapi wūhaq̄'a. 15 Noq̄w òviy kurs hakiy kuk'at sen kítani: Nu qa m̄aatnihq̄e òviy pay nu tokot qa añq̄wvi, kite', ya pam pay paniq̄w tokot qa añq̄wvini? 16 Pu kurs hakiy naq̄vuat sen kítani: Nu qa pòsiatnihq̄e òviy nu tokot qa añq̄wvi, kite', ya pam pay paniq̄w tokot qa añq̄wvini? 17 Kurs as hakiy tokoat sohsoy pòsiniq̄w hak hin navotmantani? Pu

kurs pam sohsoy naqvusaniq w hak hin hihta hovaikmantani? ¹⁸ Noqw pay pi God hin aw wūwaqey pan hakiy tokoyat an a'wiwayat yukuh-tañwu. ¹⁹ Noqw kurs as puma pay sohsoy sūka awiwasaniq w ya hakiy tokoat háqamni? ²⁰ Nikañw pay hapi hak wūhaq a'wiway'kañw pay sūka tokoy'tañwu. ²¹ Noqw öviy soon hakiy pōsiat māyat aw pañqawni: Nu un qa haqni'ta, kítani. Pu piw soon qōtōat kukyāt aw pañqawni: Nu un qa haqni'ta, kítani. ²² Qae, pi hakiy tokoyat an himu suhpan pay öwihinyuñqa pas soon qe'yañwu. ²³ Pi hakiy tokoyat an hahqe' itamuyniq w pay hin'ewakwyaqat itamuy pumuy pas kaptsi'yuñwu; pu itamuhpa' qason'iwyaqat itam pás tunatyawkahkañw yuwsinaya. ²⁴ Itamhpa' sóniwyaqa pi pay qa hihta haqni'yuñwa. Pi God hakiy tokoyat namikwaptaqe an hahqe' hihta qa pasiwyuñqat aw pas pavan unañwtavi, ²⁵ Hakiy tokoyat ep qa haqam nehpewi hintaqat öviy'o; noqw an a'wiwa nāmi unañwtavi'yuñwni. ²⁶ Noqw kurs himuwa awiwa nātuhotaq w, sohsoyam a'wiwat put amum nātuhototañwu. Pu kurs sūka awiwa kaptsiwihq, sohsoyam a'wiwat put amum hahlayyañwu. ²⁷ Noqw uma hapi sumiyankañw Christ tokoyat anyuñwa; nihqe nanāp an a'wiwatu. ²⁸ Noqw God hapi Jesus aw tōnawtaqamuy amuhpe haqawatuy hihta an oyahta, imuy ayaiwyuñqamuy mohtii, amúnk pu' put eñem yuaatotaqamuyu, amúnk pu' tūtutuqaynayaqamuyu, atsve pu' kātatayhpit hintsatskaqamuyu, pep pu' tūqalapsintotaqamuyu, pu tūvaañwantotaqamuyu, pu an moñw'iwyuñqamuyu, pu qa supwat himuhkwa yuaatotaqamuyu. ²⁹ Ya sohsoyam ayaiwyuñwa? Ya sohsoyam God eñem yuaatota? Ya sohsoyam tūtutuqaynaya? Ya sohsoyam kātatayhpit hintsatska? ³⁰ Ya sohsoyam tūqalapsintotaniqey öqalay'yuñwa? Ya sohsoyam öñaq w lavayit yuaatota? Ya sohsoyam tuqay'a'yatu? ³¹ Nikañw pay uma pas an núnukñwat kuwahtiput tuñlay'yuñwni. Nikañw nu it epnihqe háqe'wat pas nukñwat umuy āawnani.

13

Love

¹ Nāmahin pi as nu sinmuy, pu God hoñviaymuyatuy amún pás hópiniikañw nuhtumi qa unañway'te', nu soñawnen sikasivat qalalataqat antani, sen sivavutsqat an eyoyotaqata. ² Pu nāmahin pi as nu God eñem yuaataniqey makiway'takañw, pu hīhihta āmiwtañwuqat sohsok mātsi'kañw, pu sohsok hihta navoti'tani, pu nāmahin pi as nu pas qapēvewni'kañw tuhtukwit nahlamintanikañw nuhtumi qa unañway'te', nu qahimuu. ³ Pu nāmahin pi as nu an ökiwyaqamuy nopnaniqey öviy sohsok hihta ihimuy amumi nóanikañw, pu itokoy taqsokiwniqat aw put mātapanikañw nuhtumi qa unañway'te' soon nu put akw moñwvastini. ⁴ Nami'nañwa qa its hin unañwtiñwu; hakiy pásniñwu. Nami'nañwa qa unañwtuyvañwu. Nami'nañwa qa kwiviyuaatañwu; pu qa nātsotskanañwu. ⁵ Hakiy qa hintsanañwu; qa nēñem hihta tunatyawtañwu; pu qa suy'tsiptiñwu; qalomáhintsaniwe' put ep qa hin unañwtiñwu; ⁶ Qaantsatskiwhqat ep qa hahlayhtiñwu; nikañw súantsatskiwhqat ep hahlayhtiñwu. ⁷ Sohsok hihta an nānakwhani'tañwu; sohsok hihta tuptsiwñwu; sohsok hihta ep qa nañ'eknañwu; sohsok hihta an kuytañwu. ⁸ Nami'nañwa qa haqami sohtani. Nikañw God añq w nātoniqa lavayi

hapi pay yukiltini; pu himuhkwa yuaatiwhqa pay sohtini, pu i' navoti pay tūwayani. ⁹ Pi itam qa pasiwtaqat navoti'yuñwa; pu itam qa pasiwtaqat God eñem yuaatota. ¹⁰ Nikañw ason hisat himu pas pasiwtaqat pituqw, pep pu' himu pay qa pasiwtaqa ayo yukiltini. ¹¹ Ura nu tsāynihqe tsakoyuaatañwu; nu tsāk w an hihta māmatsñwu, pu nu tsakowuwni'tañwu. Nit nu tātatiqe pep pu' nu hihta tsakoe'wakw ayo yuku. ¹² Pay itam pi nāt pu' soñawnen panaptsat akw qa suyan nāviptsani'yuñwa. Nikañw ep pu' itam pas suyan nānami yoyrikvani. Pu' hapi nu qa pasiwtaqat tuwi'ta; nikañw ason pep pu' nu pas pasiwtaqat navoti'tani, God pas pasiwtaqat inumi navoti'taqat pan'i. ¹³ Taay, noqw òviy hapi ima pahyom pētoti-i' qapēvewni, pu unañwvahsi, pu nami'nañwa. Noqw imuy amuñaqw nami'nañwa hapi pas mohpeq'a.

14

More about Spiritual Gifts

¹ Uma nuhtumi unañway'yuñwniqey añ ò'qalyani; pu uma hīhihta kuwahtiput Hikwsit añqwnihqat tuñlay'yuñwni, tis òviy uma God eñem yuaatotaniqeyu. ² Pi òñaqw lavayit yuaataqa qa sinmuy amumi yuaatat, God awniñwu, pi qa hak put hihta yuaataqat mātisi'tañwuniq'ò; pi pam hihta āmiyuñqat Hikwsit ahpiy yuaatañwu. ³ Noqw pu God eñem yuaataqa hapi sinmuy amumi yuaatañwu òqawhtotaniqat òviy'ò, pu òkwhaniwyaniqata, pu suyan unañwtotiniqata. ⁴ I' òñaqw lavayit yuaataqa pi nāòqawhtotoynañwu. Noqw pu God eñem yuaataqa God aw tōnawtaqamuy òqawhtotoynañwu. ⁵ Is as uma sohsoyam òñaqw lavayit yuaatotani, tis òviy God eñem yuaatotani; ispi God eñem yuaataqa òñaqw lavayit yuaataqat epnihqe pas pāvaniq'ò, hal pas òñaqw yuaataqa hihta lavayhti qey namtōmintasaa; noqw Jesus aw tōnawtaqam òqawhtotani. ⁶ Noqw taay itupkomu, kurs nu umumi pitut òñaqw lavayit-sa yuaate', ya nu hin umuy moñwvastapnani? Kurs nu God añqw hihta navotqey qa umumi yuaate', piw umuy qa hihta navotne', piw God lavayiyat umumi qa yuaate', piw umuy qa hihta tutuqaynaqw, ya uma hin ilavayiy akw moñwvastotini? ⁷ Híkispi lēna qa taytaqa soon qa suyan tōqtini, sen pas lēna, sen sivatonlena. Taq sen hak lēlent hihta qa suyan tōqtapnaqw, ya hak hihta lēlenqat māmatsni? ⁸ Pi tōtōqpi qa suan tōqtiqw, ya hak kipokyuwsini? ⁹ Noqw pay hapi pan piw umuhpe hinta. Pas uma umuhleñiy akw lavayit susmataqnihqat qa yuaaykuyaqw, ya hak umuy pep hiñqaqwaqat māmatsni? Uma pi haktonsa yuaatotani. ¹⁰ Pay as pi soon tūwaqatsit ep hīhihtuy qa nānan'ik lavayi'yuñwa. Noqw qa himuwa qa hihta tuawi'ta. ¹¹ Noqw òviy nu yuaataqat lavayiyat qa tūqayte' putniqw pay nu himusisoni; noqw i' yuaataqa pay nuyniqw himusisoni. ¹² Noqw pay hapi piw umuhpe panta, pi uma Hikwsit ahpiy kuwahtiput pas nānawakna. Oviy uma Jesus aw tōnawtaqamuy òqawhtoyananiqey òviy pas ò'qalyani. ¹³ Noqw òviy i' hak òñaqw lavayit yuaataqa put namtōmintamantaniqey òviy tūviñlawni. ¹⁴ Pi nu òñaqw lavayit akw God aw nāwaknaqw, pas as pi ihikwsi nāwaknani, noqw iwuwni qa hihta apiiwani. ¹⁵ Taay, noqw pep hintani? Nu ihikwsiy ahpiy nāwaknani, pu piw iwuwniy ahpiy'ò; nu ihikwsiy ahpiy tawlawni, pu piw iwuwniy ahpiy'ò. ¹⁶ As qa pantaniqw, um uhhikwsiy akw hihta ep hahlayhti qw ya i' qa mātisi'taqa hin Antsaa, kitani, ispi pam un hiñqawhqat qa mātisi'taqee. ¹⁷ Pay as pi um ka suan

hihta ep hahlayhtiñwu; noqw mi'wa qa put akw öqawhtañwu. ¹⁸ Pas nu Inay God aw hahlayhti. Kwakwhat pi nu sohsokmuy umuhpenihqe pas pavan öñaqw lavayit yuaata. ¹⁹ Nikañw pay nu tuwat Jesus aw tönawtaqamuy amuhpe panis hikiyom lavayit iwuwñiy ahpiy lavayhtiniqey nāwakna; nen nu hakimuy hihta tutuqaynani; nen qa haktonsa pakwüt-sikip sömorit öñaqw lavayit yuaaykuni. ²⁰ Itupkomu, uma qa tsakowuwni'yuiñw; nikañw qalomátunatyat awwat titipostuy amunyuñw; nikañw uma añ pás pasiwyuñqamuy amún wuwni'yuiñw. ²¹ Pi tutavot añ yan pey'ta: Nu alönöt lavayi'yuiñqamuy lavayiyamuy-nikañw pu a'löntuy moayamuy ahpiy imuy sinmuy amumi yuaaykuni. Noqw nāmahin pi nu as panhtiniqiw soon puma inumi tūqayyuñw, kita Tutuqawhqa. ²² Noqw öviy öñaqw lavayi pay hapi qatuptsiwñi'yuiñqamuy amumi hihta tuawi'ta, ima tuptsiwñi'yuiñqamuy qa pumuy amumii; nikañw God añqw lavayi qatuptsiwñi'yuiñqamuy qa pumuy amuñem-nit, imuy añ tuptsiwñi'yuiñqamuy amuñemi. ²³ Noqw öviy kurs uma Jesus aw tönawtaqam haqam süvo tsovaltiqw, uma sohsoyam öñaqw lavayit yuaatotaqw, pu hakim qatūqayyuñqam, sen qatuptsiwñi'yuiñqam pañso yuñe', ya puma umuy hōnaq'iwyuñqat qa pañqaqwani? ²⁴ Noqw kurs uma sohsoyam God lavayiyat yuaatotaqw, hak qatuptsiwñi'taqa, sen qatūqaytaqa pañso pake', sohsokmuy umuhpiy sóontsaniwñi, pu sohsokmuy umuhpiy aw pohtiwni. ²⁵ Noqw pantaqat ahpiy put unañwpeq himu tupkiwyuñqa mātaktini; noqw öviy pam yökoltit, God pas hihtate', put pas antsa umuhpenihqat tūawvani.

Order in the Church

²⁶ Taay, noqw hintani itupkomu? Pi uma süvo tsovalte', uma añ nanāp hihta tāwi'yuiñwu, hihta tutuqaynayañwu; öñaqw lavayit yuaatotañwu; God añqw hihta navoti'yuiñqey yuaatotañwu; öñaqw lavayit tuqay'ayhtotiñwu. Hakimuy öqawhtotoynayaniqey öviy uma sohsok hihta hintsatskamantani. ²⁷ Kurs haqawat öñaqw lavayit yuaaykuyaniqw, pay löyömmantani, sen pahyomyamantani, pay pahsa'mantani; pu puma nānañk qeni'yuiñwmantani; noqw suhka lavayiyamuy namtömintani. ²⁸ Nikañw kurs pay qa hak hakiy lavayiyat namtömintaniqw, pay pam hāk tsovawtaqamuy ep qa hiñqawlawht, nāmi yuaatamantani, pu God aw'i. ²⁹ Pay God eñem yuaatotaqam löyöm, sen pahyom-haqam yuaaykuyamantani; noqw mímawat lavayiyamuy aw wūwantotamantani. ³⁰ Ason kurs aqlap qátuhqat aw himu mātaktiqw, pay mohti yuaataqa hāk qa hiñqawlawmantani. ³¹ Pay ason uma soon qa sohsoyam nānañk God lavayiyat yuaaykuyamantani; noqw sohsoyam tutuqayyani; nen sohsoyam ökwhaniwyuñw. ³² Noqw God lavay'aymat nāp hikwsiy aw tuyqawi'yuiñwa. ³³ Pi God nānaphin qatsit qa yuki'tat, uyiwwaqatsit tumalay'ta. Pas añ ahsupoq God sinomat tsovawtaqe hin hintsatskaqw, ³⁴ Pan hapi hakim tsovawtaqw momoyam as qa hiñqawwamantani, taq puma yuaatotaniqey ep qa qeni'yuiñwa. Puma maqaptsiy hinyuñw. Ura tutavo pan yuaata. ³⁵ Pu ason pi puma hihta tutuqayyaniqey nānawakne', kiy añ puwsuñwmuy put tūviñtotamantani. Taq momoyam haqam tsovawtaqat ep yuaaykuyaniqw pam pumuy amuñem hamane'way'o. ³⁶ Ya God lavayiyat umuhpiy aniwhti? Hal ya pay pas pam umumi-sa pitu? ³⁷ Hak taqa God lavay'ayaatnihqey namiwuwante', sen Hikwsit añ hinmaqey namiwuwante', it aw nakwhani-nu umumi hihta pentaqw pam

Tutuyqawhqat tutavoata. ³⁸ Pu ason kurs hak haqam it qa tuway'te', tatam pi pam qa nātuwiwtani. ³⁹ Yanta itupkomu, noqw òviy uma God lavayiyat yuaataniqey pas tuñlay'yuñwni; pu uma hakiy òñaqw lavayit yuaataniqat qa mēwantotani. ⁴⁰ Pay sohsoy himu pās unañwat, qa nānaphin yukiwmantani.

15

The Resurrection of Christ

¹ Taay itupkomu, ura nu hapi lomatuawit umuy yuaaykuqey umuy u'nana. Put hapi uma kwusuya; pu uma put ep hōñi. ² Pu uma hapi piw put akw ayo nōña, kurs uma nuy hihta umumi yuaaykuqat u'ni'yuñwee, hal kurs uma paysoq tuptsiwye'-saa. ³ Pi nu pay piw hihta kwúsuhqey ura put umumi mohti mātavi, i' Christ hin pey'taqat itahqaanhtipuy ep mokqata. ⁴ Pu ura pam hin pey'taqat an tūamiwhqe pu pāyis talq ahoy tātayi. ⁵ Pu ura pam Cephas aw namtakna, nit pu pakwt lōq sihkay'taqamuy ayaiwyuñqamuy amumii. ⁶ Pantaqat atsve pu' pam tuptsiwni'yuñqamuy tsivot tsivót-sikip súnatnihqamuy amuhpe hōyokiwtaqamuy sūsniikañw amumi namtakna. Noqw pumuy amuñaqw suswuhagñiqam nāt yēse; nikañw haqawat pi pay soa. ⁷ Pantaqat atsve pu' pam James aw namtakna, nit pep pu' sohsokmuy ayaiwyuñqamuy amumii. ⁸ Pu nuhtuñk pam inumi piw namtakna, soñawnen nāt aw qa pituqw pay nu tihtiwhqat an'i. ⁹ Pi nu ayaiwyuñqamuy amuñaqw susqahimuu. Soon pi as nu yan'ewaynikañw ayaiwtaqey pan tūñwantiwni; pi nu God aw tōnawtaqamuy okiwsana. ¹⁰ Nikañw kurs nu hímunen, nu God núokwayat ahpiy pam'i. Nihqe nu qa paysoq put núokwayat makiwa; pi nu pumuy sohsokmuy amuhpenihqe pas pavan maqsona, nikañw pay qa nūu, pi God núokwaat inumum tumalay'ta. ¹¹ Noqw itam yan yuaatota, sen púmaa, sen nūu. Noqw òviy uma yan tūtuptsiwa.

Our Resurrection

¹² Taay, noqw kurs itam Christ mokiwyuy añqw ahoy tātayhqat yuaatotaqw, ya hintaqw òviy umuñaqw haqawat so'pum soon ahoy tātayyaniqat pañqaqwa? ¹³ Pi kurs so'pum pay qa ahoy tātayyaniqw, pahsat kurs Christ pay qa ahoy tātayi. ¹⁴ Noqw kurs Christ pay qa ahoy tātayhq, pep pu' itam haktonsa yuaatota; noqw piw uma kurs haktonsa aw tuptsiwni'yuñwa. ¹⁵ Noqw híkispí itam God qa súanyuaatotaqey pan núansaniwya. Oviypi pam Christ ahoy tātaynaqat pañqaqwa. Noqw pay kurs ima so'pum qa ahoy tātayyaniqw, pep pu' piw Christ qa ahoy tātayniwa. ¹⁶ Ispi kurs so'qam pay qa ahoy tātayyaniqw, pahsat hapi God Christ pay qa ahoy tātayna. ¹⁷ Pu kurs Christ pay qa ahoy tātayniwhq, uma haktonsa tuptsiwni'yuñwa; uma nāt umuhqaanhtipuy añ hinwisa. ¹⁸ Pu òviy piw ima Christ ep so'qam kurs pay pas súlawhti. ¹⁹ Kurs pay itam yep-sa qatsit ep Christ aw yanyuñwnik, pas hapi itam sohsokmuy sinmuy amuñaqw sus'okiwhinyuñwni. ²⁰ Noqw pi pas antsa Christ hapi mokiwyuy añqw ahoy tātayi; nihqe imuy so'qamuy piw ahoy tātayniqat mah-takna. ²¹ Pi sinom sūkw sinot atsviy so'ñwu. Noqw pan hapi piw puma sūkw sinot atsviy ahoy yesvani. ²² Pi Adam añ sohsoyam só'iwmaq, pay òviy piw pan Christ añ sohsoyam mokiwyuy añqw ahoy tātayyani. ²³ Nikañw nanāp qeni'yuñwni, Christ mohtini, añk pu' Christ hisat pituqw

put sinomat túwatyani. ²⁴ Pep pu' so'nwamiq pituq̄w, pam Nay God aw moñwtunatyat mātapni, pam ahsupoq̄ moñwqeqnit ayo yúkut'a, pu sohsokmuy añ moñw'iwyuñqamuyu, pu añ òqalay'yuñqamuyu. ²⁵ Ispi pam soon qa moñw'iwatani, pas hisat God sohsokmuy tuwqamuy añwutaq̄w, puma put aw maqaptsi'yuñwniqat pahsavoo. ²⁶ Noq̄w nuhtuñk mokiwu, itahtuwq̄anihq̄a, piw sùlawhtini. ²⁷ Pi God Christ pas sohsok hihta aw òqalmaqa. Nikañw pam put sohsok hihta aw òqalmaqahqey kítahq̄e, pas nāp qa put aw maqaptsiy qatu, òviy pi pam hapi put sohsok hihta aw òqalmaqahqee. ²⁸ Nikañw ason pam sohsok hihta añwutaq̄w, pep pu' Tiat piw put aw maqaptsiy qátuni, it hakiy put sohsok hihta aw òqalmaqahqat aw'i. Noq̄w God hapi sohsokmuy amuhpenihq̄e suspavanni. ²⁹ Taay, noq̄w kurs as so'qam pay ahoy qa tātayyaniq̄w, ya ima so'qamuy amuñem kūyit akw tuvoylatotiḡam hintsatska? Noq̄w pas piw puma hinoq̄w so'qamuy amuñem kūyit akw tuvoylatoti? ³⁰ Noq̄w hinoq̄w pas piw itam yūmosa unahintaqat yēse? ³¹ Nu Jesus Christ Itahtutuyq̄awhq̄ay ep umuy pihni'taq̄ey ahpiy umumi pas súañqawni, itupkomu, Nu nāqavo mómoki. ³² Kurs nu Ephesus ep hakimuy i'tsivutuy popkotuy amun-yuñqamuy q̄ananahtsopkañw nāyawwe', ya sen nu hin put akw moñwvasni, kurs so'qam pay qa ahoy tātayyaniq'ò? Pay pi itam tatam nōnovani, piw hihikwyani; taq̄ itam q̄avo so'ni. ³³ Uma nāmi qa yētotani, hak qahopit a'puñalq̄w, pam hapi hakiy qatsiyat nukñwat nukushintsanñwu. ³⁴ Uma suan hinwisniq̄ey aw havivokalyani, nen qaanhtiput qe'yani; taq̄ haq̄awat God qa tuwi'yuñwa. Nu umuy hamantoynaniq̄e kita.

The Resurrection Body

³⁵ Noq̄w haq̄awa soon qa pañqawni: Noq̄w ya so'pum hin hinkahkañw tātayyani? Puma hihta tokoy'kahkañw òkini? ³⁶ Um hak qa wuwni'taq̄a, pi um hihta uyhq̄ pu pam mokq̄, pu put añq̄w uyiwhq̄a wúniwiwmañwu. ³⁷ Pi um hihta ūye' hintaqat tokoy'taniqat qa pantaqat uynwu. Um pay sivosiyat uynwu, sen sōhōvosita, sen himuvoshumita. ³⁸ Noq̄w ason God put hintaniqat nāwakne' pan put tokotoynañwu. Pu sohsok hihta sivosiyat hintaqat tokoy'taniqat pam enem yúkuñwu. ³⁹ Sohsok sikwi qa sunyuñwa. Sinom pas nāp sikwi'yuñwa; pu hihtu popkot piw pas nāp sikwi'yuñwa; pu pāvakiwht piw pas nāp sikwi'yuñwa; pu masay'yuñqam piw pas nāp sikwi'yuñwa. ⁴⁰ Pu òveqatsit ep yesqam piw nāp tokoy'yuñwa, pu tūwaqatsit ep yesqam nāp tokoy'yuñwa. Oveqatsit ep yesqam nāp lomavitsañway'yuñwa; pu tūwaqatsit ep yesqam piw sukw lomavitsañway'yuñwa. ⁴¹ Tāwa pas nāp tālawñway'tañwu; pu mūyaw piw pas nāp tālawñway'tañwu; pu sōtu piw pas nāp tālawñway'yuñwu. Noq̄w qa sohsy sōtu sun tālawñway'yuñwu. ⁴² Noq̄w pan hapi i' hak makt ahoy tātayhq̄a hintañwu. Pam as hovariwkañw āmiwht, qahováriwkañw ahoy tātayni. ⁴³ Pam as hin'eway āmiwht, lolmat pitsañway'kañw tātayni; pam qaòqálay'kañw āmiwht, a'nō òqalay'kañw tātayni. ⁴⁴ Pam yep qatsit añq̄w tokoy'kañw āmiwht, Hikwsit añq̄w tokoy'kañw tātayni. Itam pu' yep qatsit añq̄w tokot pasiwyuñwa. Noq̄w pep pu' itam pas antsa Hikwsit añq̄w tokot pasiwyuñw. ⁴⁵ Oviy pi ura yan pey'ta: I' Adam mohti'maqa tātayñwq̄ey pan yukiwta, yan'i. Noq̄w pay i' Adam nuhtuñknihq̄a hikwsi hakiy tātaynaniq̄ey pan yukiwta. ⁴⁶ Nikañw Hikwsit añq̄wnihq̄a qa mohtii, pi yep qatsit añq̄wnihq̄a; pu Hikwsit añq̄wnihq̄a pay ason añkti. ⁴⁷ I' mohti sino tutskwat añq̄w yukilti; nihq̄e pam yep qatsit tunatyawta. Noq̄w

añkniha sino hapi Tutuyqawhqa, òveqatsit añq'ò. ⁴⁸ Pay pi tutskwat añqw yukiwtaqa hin hintaqw ima tutskwat añqw yukiwyuñqam hapi pay piw panyuñwa; pu òveqatsit añqwnihqa hin hintaqw pay òviy hapi òveqatsit añqwyaqam piw panyuñwa. ⁴⁹ Noqw pay pi itam tutskwat añqw yukiwtaqat an yukiwyuñqey pan hapi òviy itam piw òveqatsit añqwnihqat an yukiwyuñwini. ⁵⁰ Noqw it nu pañqawni itupkomu: Pas kurs hin hak tokoy'kañw piw unwáy'kañw God moñwtunatyayat himuy'vani; piw pas soon hak hovariwkañw qatsit qahováriwtaqat himuy'vani. ⁵¹ Meh, nu hihta tupkiwtañwuqat umuy āawnani. Itam qa sohsoyam so'ni; nikañw itam sohsoyam alóntotini. ⁵² Nát yankahkañwo, hakiy pōsiyat uhpukqat pan halayvita, nuhtuñk tótòqpit tóqtq'ò. Pi tótòqpi tóqtqiw, pu so'pum qahinkahkañw ahoy tātayyani, noqw itam alóntotini. ⁵³ Pi itam itah-tokoy sakwitiñwuqat hihta pas qa sakwitiñwuqat enañ nāhoyñwayani; pu mokñwuqat hihta pas qa mokñwuqat énañ'a. ⁵⁴ Noqw òviy i' sakwitiñwuqa pas qa sakwitiñwuqat yuwsiqw, pu i' pay mokñwuqa pas qa mokñwuqat yuwsiqw, pahsat pu i' yan lavayi pey'taqa aw antsaniwni: Mokiwu ánwutiwhqe súlawhti. ⁵⁵ Taay, mokiwu, ya um hihta akw hakiy áñwutani? Taay, mokiwu, ya um hihta akw hakiy múani, yan'i. ⁵⁶ Pi qaantipu hapi mokiwuy hōyat antañwu. Noqw hin hinwisniqa tutavo hapi qaantiput òqaltoynañwu. ⁵⁷ Noqw pay kwakwhat pi God Itahtutuyqawhqaqay Jesus Christ añ itam hihta añ kūyuñwiniqat pan yuki'ta. ⁵⁸ Yanta aw iunañwam itupkomu, òviy uma hūrs hoñni; pas qa wayayatotani; sutsep Tutuyqawhqaqat añ qaöwihinyuñwini; pi uma qa paysoq Tutuyqawhqaqat enem tumalay'yuñqey navoti'yuñwa.

16

The Offering for Fellow Believers

¹ Pu' imuy God sinomuyatuy amuñem himu oyiwniqat nu pañqawni. Pay nu Galatiat ep Jesus aw tōnawtaqamuy amumi hin tutaptaqw uma piw panhtotini. ² Ason Sundayt aw pituqw, uma añ nanāp hihta ayo warantotamantani, God hakiy hin hihta tuwanaqat pan'i. Noqw nuy pituqw uma hihta qa sumiooyyani. ³ Noqw uma umuhtutuvēniy akw hakimuy hu'wanayaqw, ason nu pite' pumuy ayatani; noqw puma umuhkuwahtipuy Jerusalem aqw kiwisni. ⁴ Pu ason kurs nuy aqwniqw, pam lomahintaniqw puma inumumyani.

Paul's Plans

⁵ Noqw nu hapi Macedoniat añnen umumini, pi nu Macedoniat añni. ⁶ Noqw sen nu umumum huruhtini, hikis sen nu umumum tōmōlani; nen nu haqamininiqw uma nuy hihta akw paañwayani. ⁷ Nikañw nu pu' yañ haqami hoytaqe pay hāk umumi qa yórikni, nikañw pay hisnen nu umumum hihsavo huruhtini, kurs Tutuyqawhqa nuy nakwhanaq'ò. ⁸ Nikañw nu hapi Pentecost aw pahsavo Ephesus ep qátuni. ⁹ Pi nu pas pavan òqalat tumaltaniqw, put aw inuñem wuhkoew hōtsílti; noqw ehpewi hintsatskaqam wūhaqya. ¹⁰ Pu ason kurs Timotheus umumiq pituqw, uma tunatyaltotiqw, pam qañutsúwkañw umumum qátuni, taq pam inéwn it Tutuyqawhqaqat tumalayāt hintsaki. ¹¹ Oviy hapi qa hak put pēwēnani, uma qa panyuñwt, put hahlayhqat umuhipiy hōnayaqw, pam peqw inumini, taq nu put enañ añ tuptsiwni'yuñqamuy nuhtayta. ¹² Pu i'wa itahtupko Apollos pay as pas añ tuptsiwni'yuñqamuy amumum

umumiqniqat nu aw ö'qala. Noq w pay nāt pam qa pu'haqam umu-
miniqey nāwakna; nīkañ w pay ason pam hisat eñem lomahintaniq w soon
qa umumini.

Final Words

¹³ Uma qa nāunay'yuñwni; qapēvewnit ep hūrs hoñni; pas tahtaqtñihqey
pan hinyuñwni; a'nö ö'qaltni. ¹⁴ Uma nānami unañway'kahkañ w,
sohsok hihta hintsatskani. ¹⁵ Noq w uma Stephanas ep kīvituy
navoti'yuñq w puma Achaia t ep mohti tuptsiwya, nihq e puma God
sinomuyatuy tumalay'yuñwniqey aw nānoi'yuñwa. ¹⁶ Noq w öviy nu
umumi naokiway'tani: Uma hakimuy pan hinyuñqamuy amumi
tūqayyuñwni, pu sohsokmuy itamuy hintsatskaqamuy amumii, pu
itamum tumalay'yuñqamuy amumii. ¹⁷ Pas nu it Stephanus, pu
Fortunatus, pu Achaicus pumuy ökiq w hahlayhti, puma umuy kurs
hinyaniqat ep aw antsatsnaq w öviy'o. ¹⁸ Pas pi puma nuy suyan
unañwtoynaya, pu úmuy; öviy uma añ panyuñqamuy pan tuway'yuñwni.
¹⁹ Ima Asiat ep hāhaq e' Jesus aw tōnawtaqam umuy öqalaya; Aquila
Priscilla t amum umuy Tutuyqawhqat añ a'nö öqala, kīyamuy ep
tsovawtaqamuy amumuma. ²⁰ Sohsoyam tuptsiwni'yuñqam umuy
öqalaya. Uma nānatupkomñihqey pan na'qalantotani. ²¹ Nu' Paul hapi it
yan öqalnit pas nāp imay akw penta. ²² Tutuyqawhqat Jesus Christ aw qa
unañway'taqa hapi pas pay ayo tūviwmantani. Itahtutuyqawhqat hapi nāt
pítuni. ²³ Nam Itahtutuyqawhqat Jesus Christ núokwaat umumi pitsiwtāa.
²⁴ Nu Christ Jesus añ umumi pas unañway'ta. Nam antāa.

Paul CORINTH ep Tuptsiwni'yuñqamuy amumi añk Pēniata

¹ Nu' Paul, God tunatyayat ahpiy Jesus Christ ayaatnihqa it penta, itahtupkoy Timothyt ámuma. Itam Corinth epeq God aw tōnawtaqamuy ōqalanta, pu sohsokmuy God sinomuyatuy añ ahsupoq Achaia-tutskwat ep yesqamuy pīwu. ² Nam núokwa, pu kwakwha unañwa God Itanay añqw umumi pitsíwiwtaa, pu Jesus Christ Itahtutuyqawhqay añq'ō.

Paul Gives Thanks to God

³ Nu God, Itahtutuyqawhqay Jesus Christ Náyatnihqat aw hahlayhtima. Kwakwhat pi pam Itananihqe itamuy ōkwatuwa, pu itamumi unañwtavi'ma. ⁴ Itamuy hīhihta añ kānanvotq, ahsupoq put añ pam itamumi unañwtavi'ma; noqw ōviy itam piw tuwat hakimuy hīhihta añ kānanvotyqamuy amumi unañwtapyaniqey tuwi'yuñwa, God itamumi hin unañwtapqat pan'ī. ⁵ Pi kurs itam Christ amum hīhihta añ kānanvotq, pu' pas pavan pam itamumi soon qa unañwtavi'tani. ⁶ Pu kurs itam haqam hihta añ kānavote', pay hapi umuy suyan unañwtotiniqat, pu ayo nōñakniqat ōviy itam put añ kuyvañwu. Noqw ason God itamumi unañwtaviqw, itam umumi unañwtapniqey tuwi'vaniqat ōviy panta; noqw itam umumi unañwtapq, uma itamun kānanapte' qa nañ'eknaye', añ kūkuyvani. ⁷ Itam qanánatsopkañw God aw yanta, it navoti'taqee: Kurs uma itamun hihta añ kānanaptaqw, God umumi unañwtapni, itamumi hin unañwtapqey pan'ī. ⁸ Pi itam Asiat ep hin kānavotqat uma navoti'yuñwniqat itam nāwakna, itahtupkomu. Pas pi itam as soon añ kuytani, itah'ōqalay yupqōyva putuhtiq'ō. Noqw ōviy itam okiw itahqatsiy añ nānahtopti. ⁹ Panta, nihqe ōviy itam qa qátuniqey pañso pitu, itam nāp itah'ōqalay qa aw yantat, God aw yantaniqe ōviy'o, it hakiy so'pumuy ahoy tātaynañwuqat aw'ī. ¹⁰ Pam hapi mokiwuy añqw itamuy ayo távihqe, nāt itamuy ayo tahtaptima; nihqe pay nāt soon pam itamuy ayo qa táviniqat itam aw tuptsiwni'ta. ¹¹ Okiw as uma God itamuy nāt ayo táviniqat ōviy itamuñem nāwakinwisni, añ kaysiwhqamuy amumuma; noqw ason pam panhtiqw, pep pu' uma pumuy amumum put ep God aw hahlayhtiwisni.

The Change in Paul's Plans

¹² Itam it ep hahlayhti, itahtupkomu. Itam súañqawniqey itah'unañwpeq navoti'ta. Itam qa atsáy'makañw, suan hinma, qa nāp itahwuwniy añ'a, panis God núokwayat-sa añ'a. Pan itam hinma sinmuy amuhpaa, pu umuhpa' pīwu. ¹³ Pay nu umuy hihta mātisi'yuñwniqat pan umumi pēna. Pay hisnen uma yūmosa put mātisi'wisni. ¹⁴ Pay uma itamuy qa pas tuwi'yuñwa. Pay as uma itamuy suyan tuwi'yuñwe', Itahtutuyqawhqay Jesus pítuhqat ep uma itamuy hahlaytotini, itam umuy hin hahlayhtiqat pan'ī. ¹⁵⁻¹⁶ Noqw it yantaqat nu qapēvewnaqe as ōviy pay mohti umumiqniqey pan unañwti, pu umuhpiy Macedoniat awnit, Macedoniat añqw umumi piw áhoyniqeyu; nen nu lōs umuy paañwani. Noqw nu umuñaqw Judeat aqwniqw uma nuy paañwayani. ¹⁷ Nu umumiqniqey qa paysoq nanawini. Nu yep qatsit ep haqawatuy

qa amún lōq lavayi'ta-Kurs antsa, it'a, pu piw Qae, itwata. ¹⁸ God pas qa átsanihqa inumi navoti'taqw, nu súañqawu. Nu qa lōq layayi'ta. ¹⁹ Ura Sylvanus, pu Timotheus, pu nūu, itam umuy it Jesus Christ God Tiyat āawnaya. Noqw pam hapi pas antsa. Pam pas qa hihta ep wiñwhinta. ²⁰ Pi God sinmuy hihta āawnaqw, Christ hapi amumi put antsanñwu. Noqw paniqw hapi òviy itam put tuñwniyat aw yankahkañw, Nam antani, kitotañwu, God tayawintiwniqat òviy'ò. ²¹ God hapi itamuy, pu umuy Christ aw sinotaqe itamuy asna; ²² Piw itah'unañwpeq Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuvoylata. Yan pam hin itamuy āawnaqey pan itamuñem yúkuniqey itamumi mahtakna. ²³ God inumi navoti'taqw nu umumi súañqawni: Nu hapi umuy óokwatuwhqe òviy pay hāk Corinth qa aqw'a. ²⁴ Nu umuhtuptsiwniy ep umumi tuyqawi'taqey qa pañqawu; pi uma tuptsiwnit ep hòñi; nīkañw okiw as umuy hahlayhtotiniqat òviy itam umumum tumalay'ta.

2

¹ Yan nu it wūwaqe pay nu pāpu qa putuiwkañw umumi pítuni. ² Ispi kurs nu umuy unañwmoknaqw, ya hak nuy hahlaytapnani? Sen i' inuhipiy qahahlayhtiqa panhtini? ³ Noqw nu paniqw òviy umumi pēna, taq nāp hisat nu umumiq pite', unañwmokni, añwu as nu umumum hahlaynikañwo; pi nu umumi navoti'taqe, nu hihta ep hahlayhq, uma piw put ep hahlayyani. ⁴ Pi nu kānanvotkañw iunañway tūtuyhq okiw pakkañw umumi pēna; uma qahahlayhtotiniqat qa paniq'ò, pi nu umumi pas unañway'taqey umuy navotnaniqee.

Forgiveness for the Offender

⁵ Noqw pay pi hak itamuy unañwmoknaqa pay qa nuy-sa pantsant, pay umuy pīwu; pay nu qa pas umuy sohsokmuy tukopnaniqe òviy kita. ⁶ Noqw pay pi pam tāqa wūhaqnihqamuy amuhpe yan sisviqw pay pam a'nöö. ⁷ Noqw òviy uma qa panwat aw wūwantotat, uma put hiniwhtipuyat ep aw pōhikye', aw unañwtpayani; taq nāp hisat pam qahahlayhpit akw nāwihkini. ⁸ Noqw uma put aw unañway'yuñqey pas piw put aw mahtaknayaniqat òviy nu umumi okiwhiñqawlawu. ⁹ Pay nu pi yan tunatyawkañw umumi pēna, umumi pohtaniqee, mātaq pi uma pas sohsok hihta añ inumi tūqayyuñwa. ¹⁰ Pay uma hakiy aw hihta ep pōhikye', put ahipiy ayo yukuyaqw, pay nu soon qa piw aw pōhikni, sen pam inuhpewi qaanhti'ò. Nu umuy tunatyawtaqe Christ aw yankañw put ep aw pōhikni. ¹¹ Taq nāp hisat Satan itamuy ūnatoynani; pi itam put hin tunatyawkañw hintsakqat mātisi'yuñwa.

Paul's Anxiety in Troas

¹² Pu piw ura nu Christ añqw lomatuawit yuaataniqe Troas ep pituqw, Tutuyqawhqa inuñem nukwáñw'ew qenita, ¹³ Nīkañw nu itupkoy Titus pepeq qa tuwaqw, kurs pas iunañwa soon uyiwaltini; nihqe òviy nu pay pumuy mātapt, pahpiy Macedoniat aqw'a.

Victory through Christ

¹⁴ Noqw pay kwakwhat pi God Christ añ itamuy áñwutaqe it nāqöyiwuy añqw tūwiktiwyaqat pan itamuy tsamnuma; nihqe itamuhpiy put añqw lomatuawit hihta kwañwáhovaqtuqat antaqat sohsovik añ kúrukinta. ¹⁵ Pi soñawnen itam Christ ahipiy hihta kwañwáhovaqtuqat God eñem

tataqtsoqwaqat anyuñwa, piw put unañwveya. Noqw sinom itamuqlapyaqam itamuy hovaikwya, ima mokiwuy aw ökiwisqamu, pu put añqw ayo nõñakiwyuñqam pīwu. ¹⁶ Mokiwuy aw ökiwisqamuyniqw, itam hihta nuhtsel'ewakwnihqat mokiwuy āawnaqat anyuñwa; noqw pay ayo nõñakiwtaqamuyniqw, itam hihta kwanwáhovaqtuqat qatsit āawnaqat anyuñwa. Noqw hak sen it tumalat añ aptsiwta? ¹⁷ Pi wūhaknihqam God lavayiyat nukushintsatsnaqw, itam qa pumuy amunyuñt, God atpip qaatsáy'kahkañw, put lavayiyat Christ añ yuaatota, God ahpiy put aw ayatiwyaqee.

3

Servants of the New Covenant

¹ Ya sen itam nāt pas pu' piw hákimmihqey umuy āwintani? Hal sen pi itam añ hakimuy amún umumi pan tutuvenit hintaniqat uma nānawakna? Ya sen itam umuñaqw pan tutuvenit tuñlay'ta? ² Qae; itam pan tutuvenit qa nāwakna, pi uma pas nāp tutuvenit anyuñwa, itah'unañwpeq pey'taqata; noqw sohsoyam put añ túñwayaqam itamuy hakimuynihqat pu hihta tumaltaqat navoti'yuñwa. ³ Uma tutuvenit Christ tuawi'taqat anyuñwa. Pi itam umumi lomatuwawit taviqw, qátuhqat God Hikwsiat soñawnen put pēna, qa tutuvenkuyit akw tutuvenit añ'a, pu qa owavutsqat añ'a. Pam umuh'nañway taytaqat añ put pēna. ⁴⁻⁵ Itam qa nāmi yantat, God aw yankañw Christ añ yan yuaata. Pi itam nahpiy qa hihta añ aptsiwta, pas God öqalayatsa ahpiy'ö. ⁶ Pam hapi itamuy it puhuvasiwnit enem hintsatsnaniqey añ aptsiwtniqat itamuñem yuku. Noqw i' pasiwni Hikwsit ahpiy mātaviwa, hísatwat tutuvenit añ pey'taqat qa pan'i. Pi sinom mokiwuy hihkay'yuñqat pan hisatvasiwnit añ pey'ta; noqw pay puhuvasiwni Hikwsit ahpiy mātaviwhqa sinmuy qatsimqañwu. ⁷ Ura i' tutavo owat añ pey'taqat sinmuy so'niqat pan amumñem yuku; nikañw pam God lolmat tālawñwayat mahtakna; öviy pi Moses taywaat put tālat akw tālawva, pam tutavot makiwhq'ö. Noqw Israel-sinom kurs hin put taywayat aw tātayyani, nāmahin pi pay tāla as ahpa' súlaw'iwmaq'ö. ⁸ Noqw öviy i' pasiwni Hikwsit ahpiy makiwhqa tis pas pavan put lolmat tālawñwayat mahtaknani. ⁹ Pi kurs lolma tālawñwa hisatvasiwnit amum yante', tis pas pavan pam piw puhuvasiwnit amum yantani. Pi hisatvasiwni sinmuy mokiwuy hihkay'yuñqat pañqawu, noqw puhuvasiwni pumuy suan qatsit aw tsāmi'ma. ¹⁰ Noqw öviy hisatvasiwnit añqw tāla pēwewma, puhuvasiwnit añqw tāla put epnihqe pas suyan tālawwaqw öviy'ö. ¹¹ Noqw kurs i' pasiwni tūwayatoqa tālat amum mātaviwhq, tis pas pavan i' qa tūwayaniqa tālawvani. ¹² Noqw öviy itam it puhuvasiwnit aw yanyuñqe pas qa tuhtuskahkañw yuaatota. ¹³ Pu itam Moses hihta akw pitsánway nõmaqw qa panyuñwa; ura pam panhtiqw Israel-sinom tālat pay súlaw'iwmaqat qa pas aw tayyuñwa. ¹⁴ Noqw pay pumuy wuwñiam qatālawvaya; öviy pi hikis nāt pu' puma mohtiwat pasiwnit añ tūñwantotaqw pumuy unañwaam soñawnen hihta akw nõmiwyuñwa. Noqw pi pay Christ itamuñem nõmiwtaqat ayo hólökna. ¹⁵ Hikis pi nāt pu' it talónvaqat ep pumuy Moses tutuveniyat añ tūñwantotaqw unañwaam nākwapta. ¹⁶ Noqw pay ason hisat puma Tutuyqawhqat aw nánamtöke', puma suyan māmatsyani, ispi nākwapnit

ayo yukiwhq'ö. ¹⁷ Noqw i' Tutuyqawhqa hapi Qahováriwtaqa Hik-wsi. Puma put aw nánamtökq, Tutuyqawhqtat Hikwsiat pumuy qenivo óyani. ¹⁸ Noqw itam qa nākwapkahkañw soñawnen panaptsat aqw Tutuyqawhqtat lomavitsañwayat tuway'yuñwa; nihqe pañqw kuytaqat an suytsepnwat nānañumo lomavitsañwayat aw alōh'iwwisa, Tutuyqawhqtat Hikwsiyat ahpiy'o.

4

Spiritual Treasure in Clay Pots

¹ Itam God núokwayat akw it tumalat aw taviwhqe, öviy qa tsako'nañway'kañw put hintsaki. ² Itam qa nanauyve it hintsaki; itam qa tūunatotoyna; piw God lavaiyyat aw qa yēwalawu; itam qa pankañw, God lavaiyyat pas suan yuaata. Noqw pahsat pu sinom sohsoyam nanāp unañway ep itamuy hihta tutuqaynaqat añ pupriyañwu, ispi itam God atpip wúnuq'ö. ³ Noqw kurs itahlomatuawi hakimuy amumi tupkiwtaniqw, pay hapi pam añ qatuptsiwni'yuñqamuy amumi tupkiwta. ⁴ Pi yep qatsit aw moñw'iwtaqa qatuptsiwni'yuñqamuy unañwayamuy aw qatalawna, taq nāp hisat pumuy unañwaam tālawvaqw, puma Christ God an son'iwhqtat, lolmat tālawñway'taqat añqw lomatuawit aw tuptsiwyani. ⁵ Pi itam qa nāyuaatat, Christ Jesus Itahtutuyqawhqtat itam yuaata, pu itam umumi tūwikitu, Christ Jesus éñemi. ⁶ Pi God tāla qatalat añqw tālawvaniqat pañqawhqa itah'unañway aw tālawna; noqw öviy itam Jesus Christ añ God lolmat tālawñwayat tuway'kahkañw sinmuy amuhpa' put kúrukintota. ⁷ Noqw itam soñawnen it tālat pas hihkay'taqat tsóqasivut añ tañay'yuñwa, itahtokoy súlawtotiñwuqat añ'a; noqw öviy sohsoyam nanaptani it óqalat pas pávannihqtat God ahpiynihqata, pam hapi qa nāp itamuhpiy'o. ⁸ Itam nānan'ivaq sóontsaniwyaqw, God itamuñem qeni'ta; itam as kurs hinhtotinikañw pay qa nañ'eknaya. ⁹ Itam okiwsahsanwakañw, pay qa tatamhtiwyā; tūwiwkahkañw pay itam qa súlawhti. ¹⁰ Itam nāqavo Itahtutuyqawhqtat Jesus hin mokqtat pay pan piw so'niqey pepya, Jesus qatsiat itahtokoy akw namtaknaniqat öviy'o. ¹¹ Pi itam nāt yesq mokiwu soñawnen itamuy nõynuma, itam Jesus sinomatniqw öviy'o; noqw pay pam itamuy yūmosa taytoynaqw, itam itahtokoy súlawhtiñwuqat akw put óqalayāt nuhtumi mahtakni'yuñwa. ¹² Noqw öviy hapi mokiwu itamuhpe tumalay'ta, noqw qatsit sūtsepnihqa umuhpa'wat tumalay'ta. ¹³ Ura yan hapi pey'ta: Nu tuptsiwhqe öviy yuaayku, yan'i. Noqw itam öviy itah'unañway ep qapēvevnayaqe qatuhtuskahkañw yuaatota, ¹⁴ It navoti'yuñqee: God Tutuyqawhqtat Jesus ahoy tātaynaqa soon piw itamuy qa enañ ahoy tātaynaniqata. Pam itamuy tātaynat itamuy-nikañw, pu umuy put aw tsamvani. ¹⁵ Pi itam umuñem sohsok hihta añ kuhkuyva umuy ayo nõñakniqat öviy'o. Noqw pep pu' God kaysiwhqamuy amumi núokway pas pāpu qaōwímahtaknani, pu put kwakwhatiwiskahkañw put pas hihtatotaqam suytsepnwat wūhaq'iwwisni.

Living by Faith

¹⁶ Noqw öviy itam soon nañ'eknayani. Pay as pi nāmahin itahtoko nuksiw'iwmaqw, itahhikwsi nāqavo pūhuiwma. ¹⁷ Itam yep qatsit ep pay hihñwsaqw hihta añ kānanvotyā, pay nāt hihsavoo. Nikañw put añ itam pas pavan hihtuyaniqey aw ókini. Nen itam hihta añ kānanaptaqey

qahihtatotani. ¹⁸ Pi itam hihta mātaqyaqat qa aw tunatyawwist, hihta qa mātaqyaqat aqw taywisa. Pi himu mātaqyaqa pay sūlawhtiñwu; noqw pu i' himu qa mātaqyaqa pam pas soon sūlawhtini.

5

¹ Pi itam it navoti'yuñwa: Hisat itam yep qatsit ep itahtokoy kihsit antaqat mātapye', òveqatsit ep kihut sūtsepnihqat God añqw makiwyani, God ahpiy yukiwtaqata, qa sinot māyat ahpiy'ò. ² Pi itam yep qatsit kihut kihsit ep nāt yesqe òykita. Pi itam òveqatsit ep itahkiy aw yuñniqey kwañwtotoya. ³ Pi itam òveqatsit aqw òke', pas antsa tokot qa sakwitiñwuqat itam yūyahni; put itam soon haqami ñastatotini. ⁴ Pi itam yep qatsit ep itahtokoy ep nāt yesqam hīhihta añ kānanvotyakahkañw nāwalalwa, itam it tokot ayo yukuyaniqey qa put nānawaknat, pūhut tokot makiwyaniqey nānawaknaqee. Pi pep pu' God itahtokoy pay sūlawhtiñwuqat tokot qa sūlawhtiñwuqat enañ nāhoyñwani. ⁵ Nihqe pam itamuy Qahováriwtaqat Hikwsit máqahqe pas suyan itamuñem panhtiniqey mahtakna. ⁶⁻⁷ Pi itam qa hihta tuway'kahkañw, qapēwewnit añ hinwisa. Nihqe òviy itam wuko'nañway'yuñwa, it navoti'yuñqee: Tutuyqawhqat haqam qátuhqat itam qa pep amum yēse, ispi itam nāto itahtokoy añ tanawtaqee. ⁸ Nihqe òviy itam God qapēwewnayakahkañw yep qatsit ep itahtokoy mātatveniyeq nānawakna, Itahtutuyqawhqay amum yesniqe òviy'ò. ⁹ Nihqe òviy itam yūmosa put unañwveyaniqey añ qa nātusi'yuñwa, sen itam qa put amum yeskahkañwo, sen pay put amum yeskahkañwo. ¹⁰ Pi hisat Christ sinmuy amuñem hin yukuqpw, pep itam sohsoyam put atpip hoñwani, nen itam nāt itahtokoy añ yesqey hihta hintsatskaqey ep itah'ahsatiy òmahtotani, sen itam lolmat hintsatskaqey ep'e, sen qalolmat hintsatskaqey ep'e.

Friendship with God through Christ

¹¹ Oviy itam sinmuy hin as God mamqasyaniqat navoti'kahkañw pumuy tuptsiwyaniqat añ ò'qalnaya. God itamumi itah'unañway aw pay navoti'ta; noqw pay hisnen uma piw umuh'unañway ep put navoti'yuñwani. ¹² Itam qa nātsotskanayaniqey òviy yan pēnaya. Noqw haqawat hihta suovaamnihqat aw taywisa, nihqe pan puma hakiy tsokanayañwu; pu himu hakiy unañwayat ep lolmatnihqat qa tuway'wisa. Noqw as uma itamuhpe hahlaykahkañw pumuy amumi hin lavayhtotiniqey navoti'yuñwaniqat òviy itam yan pēnaya. ¹³ Noqw òviy kurs itam qanavoti'numye' itam God eñem panyuñwani; pu kurs itam suyan wuwni'yuñwe' itam umuñem panyuñwani. ¹⁴ Pi Christ itamumi unañway'taqat itam navoti'yuñqee soon qa put eñem tumalay'yuñwani, yan wūwantotaqee: Sūka tāqa sinmuy sohsokmuy amuñem mōki; noqw pep pu' soñawnen pi puma sohsoyam put amum soa. ¹⁵ Noqw as hakim yesqam pahpiy haqahpiy nāp tunatyay qa añ hinwist, Christ amuñem mokqe piw ahoy tātayhqat tunatyayat añ hinwisniqat òviy pam sohsokmuy amuñem mōki. ¹⁶ Noqw òviy itam yahpiy qa hakiy sinot pitsañwayat aw wūwantotani. Ura as itamuñaqw haqawat Christ tuwi'yuñwa. Noqw pu' hapi itam put sinotnihqat qa pan put aw taywisa. ¹⁷ Pi sino Christ amum sūpwatiqw, God put pūhutañwu; Put hisatqatsiat sūlawhtiñwu; añ ahsupoq pam pūhutiñwu. ¹⁸ God hapi sohsok iit tumalay'ta; nihqe Jesus

Christ ahpiy itamuy namivöhikna; nihqe itamuy pöhiknaqe itam put pantaqat yuaatotaniqat öviy itamuy ayata. ¹⁹ Yan itam yuaatota: God Christ an sinmuy nāmiwat pöhikna, nihqe pumuy qaanhtipuyamuy pumuy amumi qa noi'ta. Pam itamuy put pantaqat tuawi'taniqat ayata. ²⁰ Noqw itam soñawnen Christ qeniyat ep put eñem sinmuy amumi yuaatotaqe put aw yankahkañw umumi okiwhiñqaqwa; uma God aw nānamtökaniqat öviy'o. ²¹ Pi Christ qaanhtiput qa tuwi'ta. Noqw pay God itahqaanhtipuy put aw noa. Noqw put ahpiy itam God anqw suan qatsit makiwya.

6

¹ Noqw öviy itam God amum tumalay'kahkañw, umumi okiwhiñqaqwa: Uma God núokwayat qa paysoq kwusuyat uma put akw moñwvastotini. ² Ura pam tutuvenit an yan lavayhti: Nu pan unañway'taqw un hiñqawhq nu navota; nihqe ayo nõñantiwhqat aw pituqwu nu ümi unañwtavi, ura kita. Noqw pi meh, pu' hapi pam itamumi tuqayvastaniqey pan unañwti; pu' hapi hak ayo yámakniqat eñem qeni. ³ Itam qa hakiy unañwmoknayaniqey öviy suan hinwisa; taq ka sinom itahtumalay tukopnayani. ⁴ Itam kānanaptaqey an nakwhani'yuñwa. Noqw öviy sinom sohsoyam itam God eñem tumalay'yuñqat navoti'yuñwani. Itam hihta hakni'yuñwa, pu itam hīhihta an sóonhtoti. ⁵ Sinom itamuy wuvinumya, itamuy sivikimi tañatota, itamumi kikihpogya. Itam maqsontota; itam qa tohtoka, pu tsõsoiwyuñwa. ⁶ Itam sohsoq hihta an kuhkuyvaqe qa nan'eknayat, an ahsupoq qaatsay'kahkañw hinwisa, God lavayiyat navoti'yuñqee; itam tūvāsya, itam nuhtumi unañway'yuñwa, Qahováriwtaqat Hikwsit öqalayay ahpiy'o. ⁷ Itam sutsep qaatsay'kahkañw yuaatota. Itam God öqalayay an hinwiskahkañw, suan tumalay'yuñwa. Pam pantaqa putvaqe itahmay an sipwuvahpit anta, pu suyvaqe itahmay an tuwvohat an'i. ⁸ Haqawat itamuy kaptsi'yuñwa, noqw pu pētu itamuy pas qa hihtalalwa; haqawat itamuy qalomáyuaatota, noqw pu pētu itamuy lomayuaatota; haqawatuyniqw itam qa a'tsatu, noqw pētuyniqw itam a'nō a'tsatu. ⁹ Haqawat itamuy qa tuway'numya, noqw pu pētu pay itamuy tuway'numya. Mokiwu nāqavo itamum yannuma, noqw pay itam nāto tayyuñwa; itamuy a'nō wuvinumyaqwu, pay itam hihinhaqam nāto yēse. ¹⁰ Itam unañwmokiwhkahkañw pay yūmosa hahlayya; itam okiwhinnumyakañw kaysiwhqamuy kāhaktotoynaya, as ñasta sīvay'kahkañw Christ atsviy itam sohsoq hihta himuy'yuñwa. ¹¹ Is uma Corinth ep sínomu, itam qa hihta tupkiwtaqat umumi yuaatota; itam umutpipo itah'unañway púruknaaya. ¹² Itam umumi itah'unañway aw qa uhtaya; noqw sumataq úmawat umuh'unañway itamumi uhtaya. ¹³ Hakimuy naam timuy amumi hin lavayhtiqtat pan hapi nu umumi lavayhtini: Uma tuwat itamumi umuh'unañway wūyak hōtayani.

Warning against Pagan Influences

¹⁴ Uma qatuptsiwni'yuñqamuy qa suñwálalwani, pi uma pumuy amumum qa sūnahpeya. Puyaw suan hinmaqa qasuanhinmaqat amum haqam sūnahntini? Puyaw tāla qatālat amum haqam sūnahpee? ¹⁵ Puyaw Christ Nukpanat amum haqam sūnahpee? Hal ya tuptsiwni'taqa qatuptsiwni'taqat amum haqam sūnahpee? ¹⁶ Puyaw God kīat nāp yukit aw nāwakintiwyaqamuy amum haqam hihta ep sūnahpee? Pi uma hapi God qátuhqat kíyat anyuñwa; pi ura God pañqawu: Nu pumuy amuhsonve

qátuni, nen amuhpe hinnumni. Nu pumuy Tutuyqawhqaamni, noqw puma isinomni. ¹⁷ Oviy uma pumuy amuñaqw lasye', ayam pas supyani, kita Tutuyqawhqa; nen uma hihta qa powaiwtaqat qa aw hintsatskani; noqw nu umuy ómahtani. ¹⁸ Nihqe umunaiwtani, noqw uma itiyotimni, pu imanhtimni, kita Sus'óqaltutuyqawhqa.

7

¹ God itamuy yan āawna, aw iunañwamu. Noqw óviy sen itah-tokoy, pu sen itah'unañway hihta akw tuyoy'ewakwtiqw, itam put añqw nākwañ'ewakwtotani. Nen itam God pas kaptsi'kahkañw, put aw nānoi'yuñwni.

Paul's Joy

² Uma itamumi pas unañway'yuñwni, itupkomu, itam qa hakiy hintsatsna; itam qa hakiy hoyalaya; itam qa hakiy hihta paysoq kwahanaya. ³ Nu umuy qa hihtataniqey qa pan wūwankañw yan pēna. Nu umumi pas unañway'taqey ura umumi pay lavayhti; noqw óviy sen itam soe', sen yēse' itam nāto sūpwatini. ⁴ Nu qatuhtuskañw umumi yan lavayhti, itupkomu; nu umuhpe pas hahlayi; noqw nāma hin pi nu hīhihta añ kānanvotima, nīkañw nu suyan unañwte' pas hinhaqam hahlayhtiñwu. ⁵ Itam Macedoniat ep ókihqe, kurs hin nāsuñwnayani; nānan'ivakw itamuy sóontatsnaya. Itam lomatuawit eñem nuhtumi rohomnumya; pu itah'nañwa tsawiniwuyñwa. ⁶ Noqw God añ sóonhtotiqamuy óqalañwuqa itamuy suyan unañwtoyna, Titus pítuhqat akw'a. ⁷ Piw qa put pantaqat akw-saa, pam itamumi umuy lavayhtiqaqat put akw pīwu. Pam umuhpe pas hahlayi. Yaw uma inumi yórikyaniqey nānawaknaqat itamuy āawna, piw yaw uma hakiy qaanhintsakqat atsviy tsaykitaqata, piw yaw uma inuñem su'qawyuñqata. Nu iit navotqe pu' pas hahlayhti. ⁸ Pay as pi nu itutuveni akw umuy qahahlayhtapnakañw, pay nu put ep iwuwñiy qa alónta; pay as pi nu mohtiniqw nāpi kurs nu pēnaqey pan wūwa, ispi nu navotq, yaw pam tutuveni umuy qahahlayhtapnaq'ó, pas as pi pay hihsavoo. ⁹ Noqw nu pu' put ep hahlayhti, uma qahahlayhtotiqat qa epnit, uma qahahlayhtotiqe umuhhintsakpiy añqw ayo lasyaqat put ep'e; uma pan qahahlayhtotiqe God unañwveya; noqw óviy itam umuy qa unañwmoknaya. ¹⁰ Pi ason hak God tunatyayat an qaanhtipuy ep qahahlayhte', put añqw lasq, God put ayo távini. Noqw pam soon put ep qahahlayhtini. Nāwuspi yep qatsit tunatyayat ahpiy qahahlayhpi mokiwuy tumalay'ta. ¹¹ Kurs uma namiwuwayani, uma qahahlayhtotiqw ya God umuhpa' hin tumalay'ta? Uma pās wuwñi'vaya; uma put pantaqat ep nennem qenitotaniqey tunatyaltoti; uma qaanhtiqat aw pas kwañwáy'tsivutoti nīkañw uma piw tusi'tota; uma inumi yórikyaniqey pas pāpu kwañwtoynaya; piw uma qaanhtiqat sivintoynayaniqey pas suhtaq'ewya. Uma panhtotiqe it ep nennem qenitota. ¹² Ura nu umumiq pēnaqe hakiy qaanhtiqat qa put tunatyawkañw pēna, piw hakiy ep qaanhtiqat qa put tunatyawkañwo. Nu úmuywat tunatyawkañw óviy yan pēna, mātaq pi uma God atpip inumi pas unañway'yuñqey nanaptaniqat óviy'o. ¹³ Noqw umuy panhtotiqw nu pas suyan unañwti, tis pi óviy Titus umuhpe hahlayhti, uma sohsoyam put suyan unañwtoynayaqw óviy'o; noqw nu put amum hahlayhti. ¹⁴ Nu umuy tsuyakqe, Titus aw umuy pihni'ta. Nihqe nu put ep qa hahmana. Ura itam umumi sohsoq hihta

suan lavayhtoti. Nihqe òviy piw pan nu Titus aw umuhpe himuiwtaqe pas súañqawu. ¹⁵ Noqw pam piw pas pavan umumi unañway'ta, uma put hin kwusuyaqat u'ni'taqee. Yaw pam umumi hihta lavayhtiqw uma put anhtoti; yaw uma tsawiniwkaħkañw put pas kaptsi'yuñwa. ¹⁶ Noqw òviy nu umumi pas hahlayi, itupkomu, nu umumi tuptsiwhqee.

8

Christian Giving

¹ Taa, God Macedoniat ep put aw tōnawtaqamuy amuhpa' hihta tumalay'taqat nu pu' umuy āawnani. ² Pay as pi nāmahin okiw puma hīhihta añ kānanvotkahkañw put ep pas hahlayya; nihqe puma hihta hakni'kahkañw himuy qa kahkawnayat, ayám hakim hihta hakni'yuñqamuy paañwantotaniqey òviy hihta tsovalaya. ³ Nu pumuy amumi navoti'taqw puma qa paysoq tusoq'ayatiwyaqe kwañtoynayakañw hihta himuy'yuñqey kuwahtoti; piw put pas yuhke' hihta kuwahtotiniqey unañwtoti. ⁴ Nihqe puma God sinomuyatuy hihta hakni'yuñqamuy amuñem hihta tsovalayat, itam put òmahtotat, amumi put kiwisniqat itamumi ò'qalyaqe itamuy pas qaōwiyatota. ⁵ Nihqe puma itahwuwniy yuhke' it piw hinhtoti: Puma mohti Tutuyqawhqat aw nānoayat, pu God tunatyayat ahpiy itamumiwat piw nānoaya. ⁶ Noqw òviy itam Titus umumi ayataq, pam umuñaqw hihta tsovalani; pay yaw pam umuñaqw it tumalat yayhna. ⁷ Uma hapi sohsok hihta añ qaōwíhinyuñwa; uma qapēvewnit pasiwyuñwa, uma put yuaatotaniqey tuwi'yuñwa; uma God lavayiyat navoti'yuñwa; piw put ep qanātusi'yuñwa; uma itamumi pas unañway'yuñwa. Noqw òviy uma piw tūvaahwayaniqey ep qaōwíhiniwhtotini. ⁸ Pay hapi nu it umuy qa pas tusoq'ayata; mātaqpi kurs uma pas antsa nuhtumi unañway'yuñqat nu navotniqe òviy aye' hintsatskaqat nu umuy āwinta. ⁹ Pi Itahtutuyqawhqa Jesus Christ umuy hin òkwatuwhqat uma pay navoti'yuñwa. Ura as pam kāhakni'kañw umuñem òokiwhti, pam òokiwhtiqw uma kāhaktotiniqat òviy'ò. ¹⁰ Noqw it nu añ wūwaqe pañqawni: Pay yaw ura uma sūkw yahsañwuy ephaqam hihta tsovalayaniqey añ suhta'ewya. Taay, uma hihta yayhnayaqey aw antsatsnaniq, pam umuñem lomahintani. ¹¹ Uma hihta hinhtotiniqey suhta'ewyaqey put aw antsanyani, umuy hihta himuy'yuñqey ahpiy'ò. ¹² Pi hak su'qawkañw God hihta maqaw, God put ep hahlayhtiñwu; hak hihta qa himuy'taqw, God pay navoti'taqe, hakiy aw qa hihta tuñlay'tañwu. ¹³ Pi pay añ haqawat qa a'pitniq wúawat-sa añ hihta maqsonlalwaqat nu qa put pañqawu. ¹⁴ Pay hapi nan'ivo súnantaniqat òviy nu pañqawu; Puma pu' hihta hakni'yuñwa, noqw uma qarūrumnaya; as uma pumuy paañwayaniqat nu umuy tūviñta; noqw uma tuwat hihta hakni'yuñq wuma tuwat umuy paañwayani, noqw yan nan'ivo súnantani. ¹⁵ Pay pi ura yan pey'ta: I' hak wūhak tsovalaqa qa hihta akwsiñwñañwu; noqw i' qa wūhak hihta tsovalaqa pay qa hihta rūrumñañwu. ¹⁶ Noqw kwakwhat pi God Titus pan unañwtoynaq wuma umumi pas unañway'ta, itamuy hin umumi pas unañway'yuñqat pan'i. ¹⁷ Pi itam put aw pañqawaqw, pam súnakwha; nihqe pay pam pas su'qawtaqe òviy nanāp'unañw umumiq'a. ¹⁸ Noqw itam Titus enañ sukw tuptsiwni'taqat umumiq hōnaya. Pam God aw tsotsvalyaqamuy amuhpa' lomatuwawit yuaatinuma, nihqe put ep pas

aw lomanavotiwta. ¹⁹⁻²⁰ Piw God aw tōnawtaqam put namorstaqw, pam itamun hinnunqge, itam hihta tsovalayaqat kima. Pi itam añ ahsupoq suan hinwisniqey nānawakna. Taq ka hak itamuy hihta tsovalayaqat ep itamuy ōvelani, as pam put ep God pas hihtatanikañwo, itamuy hin nāvaañwantotaniqey suhtaq'ewyaqat aw yórikqee. ²¹ Itam Tutuyqawhqat atpip suan hinwisniqey tunatyawyuñwa, piw sinmuy amuhpewii. ²² Pu mitwat itam piw aw lomanavoti'yuñqat pumuy enañ hōnaya. Pam hīhihta añ qanātusi'maqey itamumi mahtakna. Nihqge pam pu' umumi yórikniqey pas kwañwtoyna, pam umumi pas tuptsiwni'taqe ōviy'o. ²³ Noqw sen Titus hákiynihqat haqawa tūviñlawniqw, pay pam hapi itumalsuñwa, pi inumum pam umumi unañwtavi'ta: noqw sen haqawa imuy tuptsiwni'taqamuy hákimnihqat tūviñlawniqw pay puma God aw tōnawtaqamuy tuaw'aymatu, puma Christ pas himuniwhtiniqat ōviy añqe' ayatiwa. ²⁴ Noqw ōviy uma nuhtumi unañway'yuñqey pumuy amumi mahtaknayani, pu añqe' God aw tōnawtaqamuy amumi piwu; noqw pahsat pu sohsoyam nanaptani itam pumuy amumi umuy lomalavaytaqe pas súañqaqwaqata.

9

Help for Fellow Christian

¹ Pu uma God sinomuyatuy hihta akw paañwantotaniqat pay soon pas nu umumi pentani, pu umuy ayalawni. ² Pi nu umumi navoti'taqw uma su'qawyuñwa; noqw ōviy nu pan Macedoniat ep sinmuy amumi umuhpe himuiwta; nihqge pay Achaiat ep tuptsiwni'yuñqam yas hihta akw tūvaañwantotaniqey añ sun suhtaq'ewyaqat nu amumi pañqawu; noqw pas pan umuhtunaty kaysiwhqamuy pan unañwtoyna. ³ Nikañw pay nu inuhsavo imuy tuptsiwni'yuñqamuy umumiq hōna, nāp hisat pi itam yan umuy hiñqaqwaqe kurs a'tsatnihqey pan sinmuy amumi mahtaktotini; noqw pay pi nu pañqawu: Uma pās yuki'yuñwniqat ōviy'o. ⁴ Taq nāp hisat pi sen haqawat Macedoniat ep tuptsiwni'yuñqam inumum ōkiqw kurs nāt uma qa yuki'yuñqw itam hamanhtotini, tis pi ōviy úmaa, pas qananahtsopyaqat umuy itam kwiviyuaatotaqat ep'e. ⁵ Noqw ōviy nu añ wūwawe imuy tuptsiwni'yuñqamuy amumi pañqawhq, puma añwu pay inuhsavo umumiqye', hihta uma kuwah-totiniqey pañqaqwaqw tsovalayani; noqw uma sohsoq hihta añwu pay tsovalayaqaw, sohsoyam uma nanāp'unañw put kuwahtotiqat nanaptani, itam umuy tusoq'ayatotaqat qa paniq'ō. ⁶ Noqw it nu pañqawni: Ōwiyuhqa pay ōviy piw ōwihōqmantani; pu i' hak qaōwiyuhqa piw ōviy qaōwihōqmantani. ⁷ Hak hin nāp wūwante', pan hihta kuwahtimantani, qa kahkawnakañwo, piw paysoq pi aw pañqaqwaqw ōviy'o; pi God haqam su'qawkañw hihta kuwahtiñwuqat hahlayi. ⁸ Pi God umuy hihta hakni'yuñqat epnihqe hōyokput umuy ōqala; noqw pahsat pu uma qa hihta rūrumnayakahkañw añ ōkiwyaqamuy paañwayaniqey hihta pasiwyuñwii. ⁹ Pi ura yan pey'ta: Pam añqe' ahsupoq añ ōkiwyaqamuy hihta huyta; pam sutsép-sa núokwa. ¹⁰ God hapi sinmuy poshumit huyta, piw pumuy amumi nōsiwhqat nóañwu; nihqge pam umuy hihta hakni'yuñqat umuy huytani; noqw kurs uma soñawnen put uyyaqw pam wuñwe' natkotote' lolmat tumalat aniwnani. ¹¹ Noqw pahsat pu uma sohsoq hihta qaōwihinkahkañw pas pāpu añ ōkiwyaqamuy

paañwayaniqey pasiwuyũwni, noqʷ itam God sinomuyatuy amumi it kuwahtiput maqayaqʷ puma pas pavan God aw hahlayyani. ¹² Pi uma it kuwahtiput God sinomuyatuy amumi maqaye' pumuy hihta hakni'yuñqat ep pumuy paañwayani. Noqʷ uma panhtotiqʷ puma God pas pavan aw hahlayyani. ¹³ Puma umuñaqʷ kuwahtiput ömah tote' pas antsa uma Christ añqʷ lomatuawit kwusuyaqaqʷ aw yórikyani, piw put kwusuyaqaqʷ put añ hinwisniqata; noqʷ puma God pas hihtatotani; uma qa hihta kahkawnayat pumuy amumi hihta kuwahtotiqat ep'e, pu qa púmuy-sa amuminit, sohsokmuy sinmuy amumii. ¹⁴ Nen puma umuñem God aw nānawaknani, as umumi yórikyaniqey tuñlay'kahkañwo, God umumi pas unañway'taqat nanaptee. ¹⁵ Istathihi God qaöwihikay'taqat itamumi kuwahti! Pas kurs hin put súañqawu. Itam put ep God aw hahlayhtiwisni.

10

Paul Defends His Ministry

¹ Noqʷ nu' Paul umumi pañqawni: Yaw haqawat nuy umumumnen okiw'unañway'tañwuqat pañqaqʷa, nikañw nu yaw umuñaqʷ ahpiyenen pas qatuh tuskañw yuaatañwu. Noqʷ ura Christ pas nāp yep qatsit ep hinnunkañw pas qa a'nö unañway'kañw, sinmuy pāsi. ² Noqʷ öviy nu umumi okiwhiñqawlawni: Nu umumumniqʷ, uma nuy qa tuhtuskañw yuaataniqat qa aw nuy öqawnayani. Taq yaw nu nāp itunatyay añ hinmaqat pan inumi wuwantota. Noqʷ pumuy amumi nu qatuh tuskañw yuaataniqey pan nātuptsiwni'ta. ³ Pay as pi itam yep qatsit ep yeskahkañw, qa nāp itah'öqalay ahpiy Nukpanat aw rohomhtiwisa. ⁴ Itam qa yep qatsit ahpiy tunipit akw put aw rohomhtiwisa, pi God tunipiyat akw'a. Noqʷ put akw itam Nukpanat öqalay at qa hihtatota. ⁵ Itam sinmuy wuwniyamuy qa hihtalalwa; puma kwiviunañway akw God añqʷ navotit aw rohomnumyaqʷ itam pumuy ánwulalwa; pu sinmuy nāp tunatyay añqʷ lasye', sohsok Christ aw-sa maqaptsi'yuñwñiqat pan itam pumuy unañwtotoynaya. ⁶ Noqʷ uma itamumi maqaptsi'yuñqʷ, pahasat pu itam hakimuy qa tuqayvahsi'wisqamuy hinwat öqwhayani. ⁷ Ya uma haqawat suovaamnihqat pitsañwayat-sa aw taywisa? Uma it piw aw wūwayani: Kurs haqawa Christ lavay'ayaatnihqey namiwuwantaqʷ, pay itam piw put lavay'aymatu. ⁸ Pi Christ nu umuy öqalaniqat pan nuy ayata, nu umuy hovalaniqat qa panwat nuy ayata. Noqʷ pas as pi nu it öqalat yuaataniqʷ pay pam inuñem qa haman'ewayni. ⁹ Nu itutuveniy akw umuy tsatsáwinaniqey qa nāwakna. Uma qa pan inumi wūwayani. ¹⁰ Oviy pi yaw haqawat pañqaqʷa: Put tutuveniat as qaöwihinkañw pu a'nö öqala; noqʷ pi hakimuy amumumnen pay öwiewniñwu, pu lavayiat qa pas lay'tañwu. ¹¹ Noqʷ pay nu pan hiñqaqʷaqamuy amumi pañqawni: Uma it añ wūwayani: Pay nu yāvahaqʷaqʷ umumi öqalat penta, nihqe öviy nu umumi pite' pay nu soon qa piw pañqe' umumi yuaatani. ¹² Piw nu kurs hin nākwiviyaatotaqamuy amumumnihqey, piw amunnihqey pañqawni. Puma pi nānami namituwanlalwakahkañw, pu ayám hakiy hintaqʷ pay qa pas antaqey namiwuwantotaqe qa suan wuwni'yuñwa. ¹³ Itam soon ayam sukʷ tumalay at yuaatotani, pay pas nāp itahtumal'ayaway-saa. God itamuy tumal'ayataqʷ Itam Corinth aqʷ pahasavo hinnumya. ¹⁴ Noqʷ uma itamuhpiy mohti Christ añqʷ lomatuawit nanapta. Noqʷ

ōviy itam umuhpa' hihta lomatumaltotaqey put-sa yuaatotani; kurs itam qa umumi öke', soon pan yuaatotani. ¹⁵ Ura nu pañqawu: Itam ayám supwatuy tumalayamuy qa put yuaatotani. Is as okiw umuhtuptsiwniy añ uma öqawhtotaqw, pep pu' God umuyupqöymi itamuñem qenitani. ¹⁶ Pi itam umuyupqöyva lomatuwawit yuaatinumyaniqey nānawakna; nīkañw ayám piw sukw tumalayt qa sokoplalwani. ¹⁷ Noqw i' hak hihta ep hahlayhtiqtat hapi Tutuyqawhqat núokwayat ep hahlayhtimantani. ¹⁸ Pi hak nālomalalvayhq pam qa hīmuu; nīkañw ason Tutuyqawhqa hakiy lomalvayhtiqtaw pam pantaqa pas hīmuu.

11

Paul and the False Apostles

¹ Is as uma inumi hihsavo tūqayyuñwni, noqw nu tuwat an'e'wakw nāyuaatani. Hal owi, uma inumi tūqayyuñwni. ² Nu God añqw pan unañwtiqe umuy kahkawnaqe, umuy qahováriwyuñniqtat nāwakna. Hak tāqa tiy mānat qahovalniwtaqtat sūkw tiyot aw nóahqtat pan nu umuy Christ aw noa. ³ Nīkañw nu tusiiwta, taq ka uma Christ qaat-say'kahkañw aw unañway'yuñwniqey qe'totini, hak umuy ūnatoynaq'ö, ura tsūa unatwiw akw Eve hin ūnatoynaqtat pan'i. ⁴ Uma itamuñaqw lomatuwawit hīmunihqtat pay kwusuya. Noqw öviy kurs piw hak pite', alōñöt tutuqayhpit umumi mātapq, sen piw sukw ayo tūooyhqat itam qa yuaatotatqat umumi yuaataq, sen sukw hikwsit uma qa kwusuyaqtat umumi kwusivaq, uma ka put aw sūunañwtapyani. ⁵ Ima ayaiwyuñqamnihqey pan nātsokani'yuñqam pas puma pāsyaqey yuaatota; noqw nu pay nāpnihqe qa pumuy amuñk pitsiwtā. ⁶ Yaw uma nuy qa lavayhtuwi'taqat pañqaqwa. Ka pi nu panta. Nīkañw nu navotit pasiwtā. Oviy pi itam hihta umuhpa' tumaltotaqey akw itahnavotiy añ ahsupoq tunvotnaya. ⁷ Ura nu umumi pītuhqe lomatuwawit umumi yuaataqe umuñaqw qa hihta tūkwata. Nu umuy hihtataniqe öviy nāqahihtata. Ya nu it ep umuhpewi qaanhiti? ⁸ Nu umumum tumalay'taniqe öviy aye' God aw tōnawtaqamuy amumi tūkway'ta, puma sīvay akw nuy paañwantotaq, öviy'o. ⁹ Nihqe ura nu umumum yankañw hihta haktaqe qa hakiy aw put ep tūkway'ta; pi ima tuptsiwni'yuñqam Macedoniat añqw ökihqam nu hihta hakni'taqw put ep nuy paañwaya; noqw öviy uma nuy qa maqsontota. Noqw pay nu ka sutsep panmani. ¹⁰ Christ iunañway ep qatuq, nu sutsep qaat-say'kañw it yuaatani: Nu qa hakiy aw hihta ep tūkway'tat, sinmuy amumi lomatuwawit yuaataniqey ep hahlayhtimani. Noqw soon hak nuy put ep sóontsanni. Nu Achaiat añ ahsupoq pan yuaatinumni. ¹¹ Noqw ya nu hinoqw panhti? Sen nu pay umumi qa unañway'taqe öviy'o? As'a. God in-umi pas suyan navoti'ta. ¹² Haqawat sūitamun God eñem tumalay'yuñqey pañqaqwa. Noqw as pumuy a'tsatnihqtat mahtaktotiniq, öviy nu God lavayiyat qa hihta öviy yuaatinuma; pay piw nu nāto pan yuaatinumni. ¹³ Puma Christ eñem ayaiwyuñqamnihqey pañqaqwa, nīkañw unatwit hintsatska, pi puma qa pas pas antsa God eñem tumalay'yuñwa. ¹⁴ Noqw pay soon qae, pi Satan pas nāp tālat ep hoñviayanihqey pan namtakni'ta. ¹⁵ Paniq, öviy put eñem hintsatskaqam hihta suan hintsatskaqey pan namtaknayaq, pay uma qa aw kāuwantotani. Noqw pay pumuy hin tumaltotaq, God pan hapi pumuy amumi ahoytani.

Paul's Sufferings as an Apostle

¹⁶ Noq̄w nu piw pañqawni: Qa hak hapi nuy pay núanhimuniñqat pan inumi wūwantani, hal kurs pantanik pay nu núanhimuniñqat pan inumi tuqayvastotani; noq̄w nu hihsavo kwiviyuaatani. ¹⁷ Nu pu' pay sinot an lavayhtini, qa Tutuyqawhqat wuwniyat ahpiy'o; nu hakiy núanhimuniñqat an kwiviyuaatani. ¹⁸ Ima hakim Christ eñem ayaiwyuñqamniñqey yuaatotaqam yep qatsit ep hímuyaqey, piw hihta hintsatskaqey ep kwiviyuaatota; noq̄w òviy nu tuwat kwiviyuaatani. ¹⁹ Uma hakimuy añ núanhihtuy amumi suhtaq'ewyakahkañw tūqayyuñwa, sam pi uma pas nāp súanwuwni'yuñqee. ²⁰ Ima nātsotskanayaqam umuy núantuwiñtota, umuy hihta kwahantota; umuy nukwáñwhintsatska; pu nāhihtatota, umuhtayway wuvahtota. Puma umuy pan hintsatsnaq̄w uma añ kūyuñwa. ²¹ Is uti! Puma a'nō ò'qaltu, noq̄w nu okiw qaōqála; ispi nu umuy qa pan hintsahtsanhqe òviy'o. Nikañw kurs puma hihta ep kwivilavayhtotiqw pay nu piw panhtini. (Nu pay hakiy núanhimuniñqat an yuaata.) ²² Ya puma Hebrew sinom, Israel tímatu? Pay nu piw pam'i. Ya puma Abraham natkomatu? Pay nu piw pam'i. ²³ Ya puma Christ eñem tumalay'yuñwa? Piw nūu. Nu pas a'nō tumalay'ta. (Nu núanhimuniñqey pan lalvaya.) Sinom hihsakishaqam nuy wuvahtota; piép sivikimiñq nuy panayañwu; pu nu qa sūs pēp mōki. ²⁴ Tsivot-sikis ima Jew-sinom nuy sūkw akw qa lōp sunát-sikis wuvahtota. ²⁵ Sinom pāyis nuy murikhot akw wuvahtota; sūs nuy tatatupya; pāyis pātuwaqatsit ep pākihut itamuneñ sakwíti; sūs nu tōkilhawit-nikañw pu tálō' pātuwaqatsit a'nō hōtsit añqe' pāyawnuma. ²⁶ Nu wuhkonakwsu; pāvaqe nu unahinnuma, piw uuyiñwtuy amuhpaa, nāp isinomuy amuhpaa, piw añqe' hīhihtuy sinmuy amuhpaa; nu wuhkokitsokit añ unahinnuma, pu qayēsīwhpυva, pu pātuwaqatsit añ'a; piw añ tuptsīwñi'yuñqamuy atsáy'kahkañw pañqawqamuy amuhpaa. ²⁷ Okiw nu maq̄sonte' mañwúiwtañwu, qa sūs nu qa pūwi; pu nu tsōñmokiwtañwu, pānaqawuy nu añ kānanvotyā; nu qa sūs napwala; tūsūñw'iwtañwu; nu ephaqam qa yuwsī'tañwu. ²⁸ Noq̄w nu iit sohsok añ kuyvaqe nawus nu nāqavo Jesus aw tōnawtaqamuy amumi tunatyawtani. Nihqe nu put akw putuiwta. ²⁹ Kurs hak haqam qaōqáwi'taqw nu put amum qaōqáwi'ta. Kurs hak haqam tuptsīwñit añqw lasq, nu put ep pas unañwmokiwtañwu. ³⁰ Nikañw pay kurs nu hihta ep kwivihñqawlawnik, pay nu tatam qaōqálanihqey pan namtakni'tani. ³¹ God Jesus Christ Itahtutuyqawhqay Naat inumi navoti'taqw nu súañqawu. (Okiw nam pam yūmosa tayawintiwa!) ³² Ura nu Damascus-kitsókit epniqw, pep tutskwat ep moñwi Aretas yan mātsīwhqa nuy ñuaniqey nāwakna; nihqe òviy pam pan tutaptaq̄w pep kikmoñwi Damascus-sinmuy kitsókiyamuy ep tukw'uhtsit ep aw hōtsīwat ep solāwamuy tūwalayaniqat òviy oya. ³³ Noq̄w nu tutsáyisivot añqw pakiwtaq̄w, hakim ikwátsim tuhpelva' nuy hawnayaq̄w nu moñwit māyat añqw ayo yama.

12

Paul's Visions and Revelations

¹ Pas ka nu hihta kwivilalvaye' soon put akw moñwvastani. Kurs nu hihta tuawyorikqey, pu Tutuyqawhqā inumi mātaktiqat yuaatani. ² Nu hakiy Christ aw tuptsīwñi'taqat tuwi'ta. Noq̄w pam pakwt nālōq

sihkay'taqat yahsañwuy ephaqam tokpelat yūmoq paki; sen tokoy'kañwo, sen pay qa tokoy'kañwo, nu put qa navoti'ta, pay God-sa put navoti'ta. ³ Ura nu pañqawu: Pam hak lomaqatsit aw ōmi wīkiwa, sen tokoy'kañwo, sen pay qa tokoy'kañwo, nu put qa navoti'ta, pay God-sa put navoti'ta. ⁴ Noqw pam pañso wīkiwhqe, lavayit pas kurs hin pañqawiwhqat navota; noqw put hak yuaataniqw pam mewniwta. ⁵ Nu hakiy pantaqat tsokanani, nikañw pay nu qa nātsokanani; nu qaōqáwi'taqey yuaatani. ⁶ Kurs nu as hímuiwtaniqey nāwaknanikañw, nu qa núanhimuniwhtini; pi nu hihta yuaataqey suyan navoti'ta, Nikañw pay nu soon panhtini. Taq hak inumi hin yórikqey, pu nuy hin navotqey pan inumi wūwantaniqat nu nāwakna. Noqw pep pu' pam soon put pantaqat yuhke' nuy tsokanani. ⁷ Noqw nu hihta pas pavan yórikqey qa ep pas kwivi'nañwtiniqw, hihta tūya Satan ahpiy inumi noiwa, kūtāt antaqa, nuy tūholawniqee. Noqw put atsviy nu qa pas kwivi'nañway'ta. ⁸ Noqw as pam pantaqa nuy mātapniqat nu pāyis Tutuyqawhqat aw okiw tūviñta. ⁹ Noqw pam inumi pañqawu: Pay inuokwa ūmi aptsiwta, pi um qaōqáwi'taqw pahsat pu nu uhpiy a'nō ōqalay'taqey nuhtumi mahtakinta. Paniqw ōviy nu hahlaykañw hihta añ qa pasiwkañw put ep himuiwtani; nen nu Christ ōqalayāt añ put amum hinmani. ¹⁰ Nihqe ōviy nu Christ atsviy hihta añ kānanvotqey ep hahlayhtima. Nu put lavay'ayaatnihqe ōviy ōpuiwta; sinom nuy ōvelantota; pu nu hihta hakni'ta; sinom nuy okiwsahsanya. Pi nu qaōqáwi'te' pahsat pu nu Christ ahpiy a'nō hoñviiwtani.

Paul's Concern for the Corinthians

¹¹ Nu yan kwiviyuaataqe núanhimuniwhti, uma nuy put aw lālayyaq'ō, pi as pi uma nuy lomalavaytanikañwo. Umuyniqw ima nāpnihqe Christ lavay'ayamatnihqam pas pavan hihtuya. Noqw nu umumi súañqawni: Puma nālomatsokani'yunqw pay piw nu súamunta, nāmahin pi as nu pas antsa God-niqw pay qa hímuu. ¹² Ura nu umuhpa' tumaltaqe pas antsa Christ lavay'ayaatnihqey pan umumi namtakna; nu qa hihta ep nai'eknat, umuhpa' kātumalat hihta tuawi'taqat tumalta, pu kātatayhpit pīwu. ¹³ Ya nu aye' God aw tōnawtaqamuy-sa lomahintsant, umuy qalomáhintsana? Qae. Ka uma hihta ep inumi hin unañway'yunwa, nu umumi lomatuawit yuaatat qa hihta umumi tuñlay'taqat ep'e. Okiw uma inumi put ep pōhikyani. ¹⁴ Meh, pu' hapi nu pāyis umumiqniqey aw pitsini'ta; pay nu soon hihta ep umumi tūkway'tani; nu umuhimuy hihta tuñlay'taniqey qa put ōviy umumini, pi nu umumi unañway'taqey ōviy'o. Pi qa tsātsayom yumuy, namuy amuñem hihta na'sastotañwu, pi pumuy namat, yumat timuy amuñem hihta na'sastotañwu. ¹⁵ Pu tatam pi nu umumi hihta nāvoswani, pu piw nukwsiwhtini, nāmahin pi nu umumi pavan pas unañway'taqw, uma tuwat pahsat inumi qa pas unañway'yunwani. ¹⁶ Noqw pay pií; pay pi nu qa hihta ep umumi tūkway'ta as'a; noqw yaw uma pañqawu: Pam tuhisanihqe ōviy unatwiy akw itamuy nukwáiwihinhti. ¹⁷ Ura nu umumi hakimuy ayata. Noqw puma haqawa sen umuy hihta kwahana? ¹⁸ Ura nu Titus umumi ayata, piw pu sukwat tuptsiwni'taqata. Noqw ya Titus umuy hihta kwahana? Ya itam qa sun tunatyawta? Ya itam qa sun hinma? ¹⁹ Uma ka wūwantotaqw nu umumi nēñem qenitaniqe ōviy pan penta. Noqw pay qa panta. Pi nu God atpip Christ aw yanikañw umumi penta, uma ōqawhtotaniqat ōviy'o, aw iunañwamu. ²⁰ Pas nu tusiiwta ka nu umumi

pite' umumi yorikq umuy suan hinwisniqat nu nāwaknaqw, uma qa pan hinwisni. Noqw pay uma as ka nu umumi pās yuaataniqat nānawaknaqw nu umuy tuwat qōhqōyni. Nāp hisat pi uma hihta ep nānwuy'yuñwni; nānami unañwtutuyyani, nānami itsívuiwuyñwni, nānamiq hiñqawqwey akw nātsikiwtani, nehpewi sawiwitotani, pu pas hihtuniqwey panyuñwni, tsotsvalqey añ qanamítuqayveyani. ²¹ Pu nāp hisat nu piw umumi pituqwe, God Ina umutsva nuy hamanhtoynani, taq ka nu kaysiwhqamuy qaantipuy añqw qa lasyaqamuy tuwe' unañwmokni, puma itséhe'qatsiy, pu qahopqatsiy, pu qaunánwtalqatsiy qa qe'totiq'ō.

13

Final Warnings and Greetings

¹ Pu' hapi nu pāyis umumiq pohtani. Noqw hakim lōyöm sen pahyom pas suyan hakiy qaanhtiqtat navoti'kahkañw inumi put tuhtualyaqwe, pahsat nawus nu hakiy eñem hin yúkuni. ² Ura nu umumumnikañw hin pañqawhqeý pan piw qa umumumnikañw umumi pēnani: Nu hisat umumi pite' soon hakiy ōkwatuwni; nu sohsokmuy qaanhinwisqamuy amuñem hin yúkuni; ura nu pay nuhtuñk umupeq pohtaqtaw pay pan haqawat yēse, noqw pu' atsve piw nāt pētu pay amunhtoti. Noqw ōviy nu soon hakiy ayo yámaknani, imuy hakimuy qaantotiqaumuy. ³ Noqw pahsat pu uma pas suyan nanaptani Christ pas suyan inuhpe yuaataq'ō; put pantaqtat uma navoti'yuñwniqey nānawakna. Pam hapi umumi qaōwíhinta, piw a'nō ōqala umuhpaa. ⁴ Pay pi put tokoat qaōqáwitaqwe, sinom nahoylehtsit aw put muaya; noqw pam ahoy tātayhqe, God ōqalayay ahpiy qatu. Noqw ítamwat piw put an qaōqáwi'yuñwa; nikañw ítam piw put amum yeskahkañw, God ōqalayay ahpiy put eñem tumalay'yuñwa umuhpaa. ⁵ Kurs uma nānami wūwayaa. Ya uma pas antsa Christ aw tuptsiwni'yuñwa? Kurs namiwuwayaa. Ya Christ pas antsa umuh'unañway ep qátuhqat uma navoti'yuñwa? Kurs uma qaatsáy'wisq pam pepeq qatu. ⁶ Is as uma ítamuy qaatsáy'wisqat nanaptani! ⁷ Uma qa hihta ep qaantotiniqat nu God aw umuñem nāwakna. Nu qaatsáy'maqey mātáqtiniqey qa paniqwe tūviñtima, pi nu umuy tunatyawtaqe ōviy'ō, umuy suan hinwisniqata, nāmahin pi sumataq nu atsáy'maqey mātáqtini. ⁸ Noqw ítam soon hihta pas antsanihqat aw rohomnumyani; ítam soon qa put eñem tumalay'yuñwni. ⁹ Nihqe ōviy ítam hahlayhtoti, umuy ōqawhtotiq'ō, nāmahin pi ítam pay as sen qaōqáwi'yuñwa. Okiw as uma pas pasiwyuñwniqat ítam umuñem nānawakna. ¹⁰ Nu umuy u'nananiqe ōviy añwu pay it tutuvenit umumi pēna, nu nāt qa umumiq pitut'a; taq ka nu umumi pite' nawus umuñem hin yúkuni. Pi nu sinmuy ōqawhtoynaniqe ōviy ayatiwa; nu qa pumuy hinwat yukunaniqey aw taviwkañw, pay nu panhtiniqey aw ōqalay'ta. ¹¹ Taay, yantani itupkomu. Hakim ō'qalyañwu. Uma suan hinwisni; qa hin unañway'kahkañw nānami unañway'yuñwni; uma kwakwhat yesni; noqw God nuhtumi unañway'taq piw hakimuy kwakwhat unañwtoynañwuqa umumum hinnumni. ¹² Uma nānatupkomnihqeý pan nāō'qawnayani. ¹³ Sohsoyam God sinomat umuy ōqalaya. ¹⁴ Nam uma Itahtutuyqawhqaý Jesus Christ núokwayat navoti'yuñwni, piw God umumi unañway'taqata. Nam uma Qahováriwtaqtat Hikwsit añ sun hinwsini. Nam antaa.

Paul GALATIAT ep Tuptsiwni'yuñqamuy amumi Pēniata

¹ Nu' Paul, lomatuawit yuaataniqey aw ayatiwhqa, it penta. Nu qa sinmuy amuhpiy ayatiwht, Jesus Christ ahpiy ayatiwa, pu God Itanay ahpiy piwu, it Jesus Christ mokiwuy añqw ahoy tātaynaqat ahpiy'o. ² Nu sohsokmuy tuptsiwni'yuñqamuy inumumyaqamuy amumum God aw tōnawtaqamuy Galatiat ep yesqamuy öqalanta. ³ Nam núokwa, pu kwakwha unañwa Itanay God añqw umumi pitsíwiwtani, pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ añq'ö. ⁴ Ura pam itahqaanhtipuy ep nātapqe, yep nukusqatsit añqw itamuy ayo oya, Itanay God tunatyayat añ'a. ⁵ Nam pam sutsép-sa tayawintiwa. Pay nam antaa.

The One Gospel

⁶ Is oh! Pas nu umumi qaan unañwti. Yaw uma Christ súmatatve, umuy núokway aw wáñwayhqata; nihqe sukwat alōñöt tūawit aw lasya. ⁷ Noqw pay pam qa pas pas antsa lomatuawi. Pi hakim Christ añqw lomatuawit nukushintsatsna, umuy ūnatoynayaniqe öviy'o. ⁸ Ura nu lomatuawit umumi suan yuaata. Noqw öviy kurs nūu, sen ðñaqw hoñviaya umumi hihta alōñöt yuaataqw, God put eñem qalomáyukuni. ⁹ Nu piw pañqawni: Kurs haqawa umumi hihta alōñöt yuaataqw umuy hihta kwusuyaqat qa amum súnantaqw, God put eñem qalomáyukuni. ¹⁰ Pas suyan nu qa sinmuy unañwvniqey anta, pas God-saa. Nu qa sinmuy amuhpiy tayawintiwniqey tunlay'ta. Taq kurs nu sinmuy unañwvniqey tunatyalte', soon nu Christ eñem tumalay'tani.

How Paul Became an Apostle

¹¹ Nu umuy it navotnaniqey nāwakna, itupkomu: Nu umumi lomatuawit mātappqey qa sinmuy amuhpiy put kwusu. ¹² Qa hak inumi put mātavi, pu nu qa hakiy ahpiy put tutuqayi; noqw pay Jesus Christ pas nāp inumi put mātakta. ¹³ Pi ura nu hisat Jew-sinmuy wīmiyamuy añ hinmañwuqat uma pay nanapta. Ura nu God aw tōnawtaqamuy qaan'ewakw okiwsanhqe, hovala. ¹⁴ Nihqe nu isinmuy amuhpiy inuñsakwmuy amuhpenihqe Jew-sinmuy wīmiyamuy ep pas hak mohpeq'a, itanamuy navotiyamuy pas antsay'taqe öviy'o. ¹⁵ Noqw pay God nuy nāt qa tihtiwhq tunatyay ahpiy nuy namorstage, núokway ahpiy nuy wáñwayi. ¹⁶ Noqw aw pituqw, pam Tiy inumi mahtakna, nuy imuy qa-Jew-sinmuy amumi lomatuawit yuaataniqat öviy'o. Noqw pam nuy wañwayhq, nu pay sinmuy qa amumi put ep hin wuwanheplawu. ¹⁷ Piw nu inupyeye mohti ayaiwyuñqamuy qa amumi Jerusalem aqw'a. Nu qa panhtit, tuwat Arabia-tutskwat aw'i; nit pu ahoy Damascus aqw nu pitu. ¹⁸ Pu ahpiy payhkomuy yahsañwvaqw, nu Jerusalem aqwnit, Peter aw kuyvatoqe, pakwt tsivot sihkay'tasikis tālat añ put amum qatu. ¹⁹ Nikañw mímuywatuy ayaiwyuñqamuy qa haqawat nu aw yori, hal pay it James, Itahtutuyqawhqay tupkoyat-sa aw'i. ²⁰ Nu hapi hihta pentage, God atpip qa a'tsalawu. ²¹ Pu ahpiy pantaqw, nu Syriat-nikañw pu Ciliciat añ tutskwat aqw pitu. ²² Noqw Judeat ep haqe' Christ aw tōnawtaqam nuy qa tuwi'yuñwa. ²³ Pay puma yaw yan-sa nanapta: Yaw i' hak hisat itamuy

okiwsahsanqa qapēvewnit ayo uyukuqey pu' nuhtumi put yuaata. ²⁴ Yan kurs puma nanaptat, God inuhpiy pas hihtatota.

2

Paul and the Other Apostles

¹⁻² Pu ahpiy pakwt nālōq sihkay'taqat yahsañwuy añ ruhpaqk, pañqw nu piw Jerusalem aqw'a, Barnabas ámuma, God pas nāp nuy pañsoqniqat nuy ayataq'ō. Nihqe nu Titus enañ wiki. Noqw pepeq itam hakimuy pávanyaqamuy amumum tsovaltiqw, nu imuy qa-Jew-sinmuy amumi hihta yuaataqey pumuy āawna, taq ka nu hihta pay hintsakq, sen nāto hintsakniqw pay haktonsaniniq'ō. ³ Noqw Titus inumumnihqa Greek-sinonihqe qa poñotkiwtaqw, puma put pan tuvoylatiniqat pay qa ö'qalya. ⁴ Noqw pay haqawat tuptsiwni'yuñqey atsáy'yuñqam put aw ö'qalya. Puma pi itamuy Jesus Christ ahpiy hin qenive hoñqat ep itamuy núansasnaniqe öviy itamumi tōnalti, puma Jew-sinmuy tutavoyamuy akw itamuy sóontsatsnaniqe öviy'o. ⁵ Noqw itam pumuy amumi qa ūnatoti; gae, qa nās'ew hihsavoo, taq ka puma umumi lomatuawit pas antsanihqat uhtayaniq'ō. ⁶ Noqw tuptsiwni'yuñqamuy amuñaqw mohpegyaqam nuy hihta tuawit'agey aw hihta hóyoknaniqat inumi qa pañqaqwa. Noqw pay sen puma pavansinomniqw, sen sóqavuñwsinomniqw pay nuyniqw pam qa hímuu; pi God qa sinonuiña. ⁷⁻⁹ Noqw pay James, pu Cephas-niqw, pu John, puma sumataq God aw tōnawtaqamuy amuñaqw mohpegyaqam nuy qa tumalmewaya. Qa panhtotit, puma tumalsuñwamuy amún itamuy pás taviya, Barnabus-nikañw, pu nūyu, Nihqe puma māmatsyaqw, kurs God nuy imuy qa-Jew-sinmuy amumi lomatuawit yuaataniqat aw nuy ayataqe, inuhpiy pumuy amuhpa' qaöwítumalta, pam Peter imuy Jew-sinmuy amumi yuaataniqat aw put ayataqey pan'i. Piw pam Peter ahpiy Jew-sinmuy amuhpa' a'nō tumalay'ta. Noqw öviy puma kurs yan yukuya: Itam imuy qa-Jew-sinmuy amumi yuaataniqw, puma Jew-sinmuy amumi yuaatotaniqeyu. ¹⁰ Pay pánis-sa pi yaw itam añ okiwhinyuñqamuy paañwantaniqat puma nānawakna. Noqw nu pi pay nāp piw pan su'qawta.

Paul Rebukes Peter at Antioch

¹¹ Noqw Peter Antioch ep pituqw, nu nuhtutpik put qōhqōya, ispi pam qaanhitiq'ō. ¹² Pay nāt pi haqawat James añqw qa ökiqw, pam as imuy qa-Jew-sinmuy amumum tūmoy'ta. Nit pumuy ökiqw, pam qa-Jew-sinmuy amuñaqw ahoy lahsi, Jew-sinmuy amumi tusitaqee. ¹³ Noqw pu pay pētū piw put anhtoti; pas panhtotiqw, öviy Barnabas pumuy nātsikaqw amún unañwti. ¹⁴ Noqw pay puma lomatuawit pas antsanihqat añqw lasyaqw, nu amumi put túwahqe, pumuy sohsokmuy amutpip Peter aw pañqawu: Pas um as Jew-sinonikañw, Jew-sinmuy qa amún qátukañw, soq imuy qa-Jew-sinmuy amún hinma. Noqw ya um hinoqw qa-Jew-sinom as Jew-sinmuy amún yesniqat amumi ö'qala?

Jews and Gentiles are Saved by Faith

¹⁵ Núwupi itam Jew-sinom tihtiwyā. Itam qa-Jew-sinmuy qaanhinwisqamuy qa pankahkañw tihtiwyā. ¹⁶ Nikañw itam navoti'yuñqw, suyan pi hak Moses tutavoyat an hinmaqey qa put ahpiy God aw súanta, pas Jesus Christ qapēvewnaqey ahpiy-saa; noqw öviy itam hapi put aw tütuptsiwa, itam Christ qapēvewnayaqey ahpiy God aw súanyuñwniqey

ōviy'o, Moses tutavoyat añ hinwisqey qa put ahpiy'o. Pi Moses tutavoyat añ hinmaqa soon God-niqw súantani. ¹⁷ Nikañw kurs itam as Christ ahpiy God aw súanyuñwniqey tunatyawkahkañw tutavot ehpewi qaanhtote', ya sen itam Christ qaanhtiput aw itamuy tsamhqat pañqawani? Pas sóon'i. ¹⁸ Qa hak tutavot añ hinmaqey akw God-niqw súantaniqat ura nu pay sinmuy tutuqayna. Nihqe ōviy kurs nu pu' tutavot ōqawhtoyne' sumataq nu qaanhintsakqey pan nāmataktani. ¹⁹ Pi nu tutavotniqw pay mokqe, put añqw mātaviwa; nit yahpiy haqahpiy God eñem qátuni. ²⁰ Nu Christ amum nahoylehtsit aw muiwa; nihqe hapi ōviy pāpu nu qa nēñem qatu; pi Christ inuhpe qatu. Nihqe nu yep qatsit ep hinmakañw, God Tiyat aw yankañw pan hinma, inumi unañway'taqe inuñem nātapqat aw'i. ²¹ Nihqe ōviy nu soon God núokwayat ayo yúkuni. Pi kurs as hak Moses tutavoyat añ hinmaqey akw God aw súantaniqw, pahsat hapi Christ pay kurs haqtonsa mōki.

3

Law or Faith

¹ Is uma ñasta navoti'yuñqam Galatiat ep sínomu; ya hak umuy ūnatoyna? Ura nu as Jesus Christ nahoylehtsit aw muiltiqat pas suyan umuy āawna. Noqw uma hinoqw lomatuawit pas antsanihqat añqw lasya? ² Pay it-sa nu umuy tūviñtani: Ya uma Moses tutavoyat añ hinwisqey ahpiy Qahováriwtaqat Hikwsit makiwya, sen lomatuawit nanaptaqe qapēvevnayaqey ahpiy'o? ³ Ya uma ñasta wuwni'yuñwa? Pas as uma Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy yayhnayakañw, ya pas uma nāp umuh-tunatyay ahpiy pasiwyuñwni? ⁴ Ya pay uma haktonsa lomatuawit ōviy hīhihta añ kānanapta? Sen i' kānavotpi pay pas qa hímuniwhtini? ⁵ Ura God umuy Hikwsit huytaqe, kātatayhpit umuhpa' hintsaki. Ya uma tutavot añ hinwisq, ōviy pam panta? Sen uma lomatuawit nanaptaqe, qapēvevnayaqw ōviy'o? ⁶ Ura kurs pi Abraham God tuptsiwhq, pam súantaqat God lavayhti. ⁷ Noqw ōviy uma it navoti'yuñwni: Ima hakim qapēvewnit añ hinwisqam puma hapi Abraham timatu. ⁸ Noqw God qa-Jew-sinmuy qapēvevnayaqamuy súanyuñwqat pañqawniqey añwu pay tuway'ta; nihqe Abraham aw lomatuawit añwu pay yuaaykuqe, tutuvenit añ yan lavayhti: Uhpiy hapi sopkawtaqam sinom hahlayhpit epyani. ⁹ Noqw ōviy sohsoyam qapēvewnit añ hinwisqam Abraham pas qapēvevnaqat amum hahlayhpit epya. ¹⁰ Noqw pay sohsoyam Moses tutavoyat añ ō'qalyaqamuy amuñem qalomáyukiltini; pi yan pey'taq'ō: I' hak hin hinwisniqat tutavot pey'taqat añ ahsupoq qa añ hinmaqat eñem qalomáyukiltini, yan'i. ¹¹ Pu qa hak Moses tutavoyat añ hinmaqey ahpiy God aw súantaniqw, pam pantaqa susmataq'a. ispi yan ura pey'taq'ō: Suan hinmaqa qapēvewnit akw qatsit túwani, yan'i. ¹² Pi Moses tutavoyat añ hinmaqa qapēvewnit qa ahpiy pasiwta. Oviy pi ura yan pey'ta: Tutavot añ ahsupoq añ hinmaqa hapi put akw qátumantani. ¹³ Ura as tutavotniqw itamuy eñem qalomáyukilti. Noqw pay Christ itamuy put añqw mātavi, itahqeniy ep qalomáyukuniwhqee; pi ura yan pey'ta: Sohsoyam himutskit ep hāyiltotiqamuy amuñem so'niqat pan yukilti. ¹⁴ Noqe ōviy ima qa-Jew-sinom Jesus Christ ahpiy Abraham amum hahlayhpit epyani. Noqw itam God qapēvevnayaqw pam Qahováriwtaqat Hikwsit itamumi nóani, pam hin lavayhti qey pan'i.

The Law and the Promise

¹⁵ Itupkomu, kurs nu pay sinmuy tuwiyamuy anwat umumi lavayh-tini. Ason hakim sinot hihta nāmi huruvasiwnaqw, soon hak put ayo qe'watani, piw aw hōyoknani. ¹⁶ Noqw God ura Abraham aw-nikañw pu natkoyat aw hihta pasiwna. Pam qa pañqawu: Uhnatkomuy amumii, qa kita. Pay pam qa wūhaknihqamuy pañqawht, pi pam pay sūkw pañqawu. Ura pam Uhnatkoy aw'i kítahqe, Christ hapi pañqawu. ¹⁷ Noqw it hapi nu pañqawu: God Christ añ Abraham amum hihta nāmi huruvasiwna. Noqw sunát-sikip sunat yahsañwuy-nikañw añqw sunat pakwt sihkay'taqat yahsañwuy añ ruhpaq, pahsat Moses tutavoat mātaviwa. Nikañw pam tutavo kurs hin God awiniyat alōñtani; soon pam put ayo yúkuni. ¹⁸ Noqw kurs God añqw kuwahtipu Moses tutavoyat ahpiyenen, pay hapi qa aw-inini. Nikañw God hapi Abraham put maqa, it awinit ahpiy'o. ¹⁹ Noqw ya tutavo hihta òviy'o? Qaanhtiput hūmunihqat mātaktaniqe òviy'o. Pam pay hāk mātaviwa, ason hisat Abraham natkoat God ahpiy awinit makiwniqa pítuniqat pahsavoo. Ura tutavo God hoñviaymuyatuy amuhpiy mātaviwa; noqw i' tāqa Moses pūmuy-nikañw pu sinmuy amuhtsave wunu. ²⁰ Noqw pay God pas nāp Abraham aw pasiwna, qa sukw hakiy añ'a.

The Purpose of the Law

²¹ Noqw ya Moses tutavoat God awiniyat ehpewi hinta? Qae. Pi as hak kurs Moses tutavoyat añ hinmaniqey akw qatsit túwanik, suyan pi hak pan hinmakañw God aw súantani. ²² Noqw pi God tutuveniat pañqawu: Sinom sohsoyam qaanhinwisa. Noqw òviy Jesus Christ aw tuptsiwni'yuñqam hapi awinit makiwyani; pi God put qapēvewnayaqamuy awiniy huylawu. ²³ Noqw pay ura as itam qapēvewnit akw God aw súanyuñqey nāt qa nanaptaqe, Moses tutavoyat akw sóontsaniwyuñwa, hisat God itamuy Jesus Christ aw tuptsiwyaniqat pan itamuy unañwtoynaniqat pahsavoo. ²⁴ Noqw òviy hapi hin hinwisniqa tutavo itamumi tunatyawmaqat anta, pu itamuy tutuqayna, itamuy Christ aw tsamvaniqee, itam qapēvewnit ahpiy súanhtotiniqat òviy'o. ²⁵ Nikañw itam hisat God qapēvewnayaqaw, pep hapi pu' tutavo pay pāpu itamumi qa tutuyqawi. ²⁶ Pi uma sohsoyam Christ Jesus qapēvewnayaqe, God tímatniwhtoti. ²⁷ Pi uma hihsa'nihqam Christ aw kūyit akw tuvoylatotiham hapi Christ aw tututskaynativaya. ²⁸ Pi Christ sinomuyatuy amuñaqw qa hak Jew-sínonihqey pan túñwantiwa, piw Greek-sino; pu qa hak túwiki, pu piw mātaviwhqa; pu qa hak tāqa, piw wuhti. Pi puma sohsoyam Christ ep sūkw tokot anyuñwa. ²⁹ Noqw kurs uma Christ sinomatnen, uma hapi Abraham natkomatni, piw put amum God añqw awinit makiwyani.

4

¹ Noqw it nu pañqawu: Pay hakiy tiat nāt tsāyenen, pay piw túwikit antañwu, nāmahin pi as sohsoq hihta himuy'kañwo. ² Nikañw pam put tutuqaynayaqamuy, pu aw tunatyawyuñqamuy amumi maqaptsiy qátuñwu, haqami naat eñem tuwani'maqat pahsavoo. ³ Noqw pay hapi pan itam nāt tsātsakwmuy amunyuñqe, ura tutavot ahpiy hintsakpit aw túwik'iwyuñwa. ⁴ Nikañw ason pas hisat aw pituqw, pep pu' God tiy añqw taviqw, pam wuhtit ahpiy aniwhtiqe, Moses tutavoyat aw maqaptsiy qatu. ⁵ Pam hakimuy put aw maqaptsiy yesqamuy put añqw mātapaniqe òviy pitu; nihqe pahsat pu puma God tímatniwhtotiniqat amuñem yuku.

⁶ Noqw uma hapi tímatniqw, òviy God Tiy Hikwsiyat umuh'unañway aw panaqw, pam pañqawlawu: Abba, Inaa. ⁷ Noqw òviy hapi uma pāpu qa tūtuwiku, uma hapi timatu. Noqw kurs uma tímatnen, pep hapi uma Christ ahpiy God añqw hihta qaòwíòmahtotani.

Paul's Concern for the Galatians

⁸ Nikañw pay ura uma nāt God qa tuwi'yuñqe, nāp yukiwhput uma awsa nānoi'yuñwa. ⁹ Nit pu' hapi uma God tuwi'vaya, hal pay put ahpiy nātuiwiya. Noqw uma hinoqw pay piw pu' tutavot ahpiy hintsakpit nukwsiw'iwtaqat, pu òwihintaqat aw ahoy namtòkya, nihqe put aw tūwik'iwyuñwñiqey nānawakna? ¹⁰ Uma talòñwintiwñqat aw tunatyawwisa, pu mūmuyawhtuy aw'i, pu haqe' qalawmaqat aw'i, pu yahsañwintiwñqat aw'i. ¹¹ Pas nu umuñem tusiwwta, taq nāp hisat sen nu okiw umuy haktonsa maqsontaqe òviy'o. ¹² Itupkomu, pay uma okiw inún hinyuñwñi, pi nu pay umún sino. Pay uma nuy qa tūhotota. ¹³ Pi uma inumi navoti'yuñqw, ura nu okiw itokoy añ pas òpuiwkañw, mohti umumiqñihqe, umumi lomatuawit yuaayku. ¹⁴ Noqw nāmahin pi as nu ituyay akw nukushintaqw, uma nuy qa ayo yukuyat, God hoñviayayatñihqat pan nuy kwusuya. Uma Jesus Christ hin pās taviyaniqey pan nuy taviya. ¹⁵ Noqw nu umumi navoti'taqw, pi as hin pasiwtaniqw, pas kurs hin as uma umuhposiy qa ipwayat, nuy put maqayani. Ura uma nuy mohtiniqw pas hahlayhtoti. Noqw hinhtiqw òviy uma pu' alòntoti? ¹⁶ Ya nu umumi súañqawhqe, umuhtuwqaniwhiti? ¹⁷ Noqw ima tūtutuqaynayaqam hinoqw umuy tayawintiwisa? Ya puma pas antsa umumi unañway'yuñqe òviy'o? Qae. Puma umuy inuñaqw ayo lasnayaniqey nānawaknaqe òviy'o; noqw pep pu' uma pumuy amumi-sa maqaptsi'yuñwñi. ¹⁸ Noqw pay pi hak yūmosa qa atsálawkañw, umuy tayawinmaqa hapi suan hinhtini, kurs put akw uma lomahintsaktivayaniq'ò, qa pas nuy umumumniqw-sa pam pantani. ¹⁹ Itimu, nu umutsviy pas putuiwta, soñawnen nu tihta'tutuyna. Okiw as uma Christ anhtotiniqat nu umuñem pas nāwakna. ²⁰ Pas nu as pu' pay umumumniqey nāwakna, nen umumi hin yuaataniqey navoti'tani. Pi nu qa umumumñihqe kurs hihta lalwayni.

The Example of Hagar and Sarah

²¹ Kurs huvam nuy āawnayaa, uma hakim Moses tutavoyat añ hinwisniqey aw yanyuñqamu. Ya uma pas antsa tutuvenit hihta hiñqawhqat mātisi'yuñwa? ²² Pi ura yan pey'ta: Abraham lōqmuy tiyotimuy'ta, suhka hakiy tūwikit ahpiyniqw, pu suhka pay qa tūwikit ahpiy'o. ²³ I' tūwikit ahpiy tihtiwñqa ura pay tokot ahpiy tihtiwa; noqw i' qa tūwikit ahpiy tihtiwñqa hapi pas God awiniyat ahpiy'o. ²⁴⁻²⁵ Noqw ima lōyöm hapi lōqmuy pasiwnit tuawi'ta. I' tūwiki, Hagar yan mātisiwhqa, Moses tutavoyat tuawi'ta. Pam tutavo Arabia-tutskat ep tūkwit Sinaít añqw mātaviwhqa sinmuy tūwikmuy'ta. Pam wuhti piw yep qatsit ep Jerusalem tuawi'ta; noqw put timat tūtuwiku. ²⁶ Noqw wuhti qa tūwikinihqa Jerusalem òveniñqat tuawi'ta, nihqe pam hapi sohsokmuy tuptsiwñi'yuñqamuy yúamu. ²⁷ Pi ura hapi yan pey'ta: Hahlayhtii, um qa tiylawhqa, um hahlaytsa'lawni, um hak qa tihta'tuyvanaqa; pi as qatiylawñwuqa puwsuñway'taqat epnihqe wūhak timuy'ta. ²⁸ Noqw itam hapi, itupkomu, itam hapi Isaac an awinit ahpiy tiyoyiwa. ²⁹ Noqw pay pi ura pepaqam i' hak tokot ahpiy tihtiwñqa Hikwsit ahpiy tihtiwñqat yūyuyhnaqw, pay òviy hapi nāt

piw panta. ³⁰ Noqw ya tutuveni hin lavayhti? Um wuhtit tūwīkit, tiyat enañ haqami hōnani. Taq soon put tiat hihta umuhhimuy makiwni; pay qa tūwīkit tiat-sa put makiwni. (Ura God Abraham aw kita.) ³¹ Yanta, itupkomu. Noqw ōviy hapi itam tuwīkwuhtit qa ahpiy tihtiywat, qa tūwīkitwat itam tīmatu.

5

Preserve Your Freedom

¹ Christ tutavot añqw itamuy mātavi. Noqw ōviy uma qenive hūrs hoñni, nen Moses tutavoyat pāpu qa akw nātuwīki'yuñwni. ² Meh, nu Paul hapi umumi pas pañqawni: Kurs uma poñotkit akw tuvoylatotiqw, pay Christ umumi qa hihkay'vani. ³ Pi nu piw nāt umuy haqawat poñotkit akw tuvoylatotiqamuy amumi pañqawni: Panhtiqa hapi pas pay soon Moses tutavoyat añ qa ahsupoq hinmani. ⁴ Pi Christ umumi qa hihkay'va, uma hakim Moses tutavoyat añ hinwisqey akw God awwat sūanhtotiniqey anyuñqamu. Uma God nūokwayat añqw lasya. ⁵ Pi itam hapi Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy Christ aw tuptsiwyaqey God atpip suan hoñvaniqey unañwvahi'yuñwa. ⁶ Pi Jesus Christ aw tōnaltiqamuy amuñem poñotkit akw tuvoyla qa hihta apiti, piw put akw qa tuvoyla. Noqw pay qapēvewni nami'nañwat ahpiy lolmat tumalay'taqa hapi-sa pas'i. ⁷ Pas as uma suan hinwisa. Noqw ya hak umuy soontsanhq, ōviy uma lomatuawit pas antsanihqat añ hinwisqey qe'toti. ⁸ God umuy wānwayhqa qa pan hapi umuy unañwtoyna. ⁹ Hihsay pēkeni sohsok paqwrit pēkenañwu. ¹⁰ Pas nu Tutuyqawhqat ep umuy qapēvewna, pas uma soon alōnōt wuwni'yuñwniqata. Noqw pay ason God it hakiy umuy yūyuyhnaqat aw tuwat nāoyni, hak pi pam'i. ¹¹ Pu nūu, itupkomu, kurs nu as nāt sinmuy soon poñotkit akw qa tuvoylatotiniqat yuaatanik, ya nu hinoqw pas piw nāt hihta ep okiwsahsaniwa? Pep hapi pu' nu nahoylehtsit yuaataqey ep soon okiwsaniwni. ¹² Is pas as umuy yūyuyhnayaqam tatam pi umuñaqw ayo natkuyanikañwo. ¹³ God umuy wānwayhqa, uma qenive hōñi, itupkomu. Nikañw uma tutavot añqw mātaviwyaqey qa aw yankahkañw pay umuhtokoy tuñlayiyat añ hinwisni. Uma qa pan hinwist nānami unañway'yuñwe' nāhoy nātumalay'yuñwni. ¹⁴ Pi hin hinwisniqa tutavo sūkw lavayit ep yan lavayhti; it'a: Um pas hin nāmi unañway'taqey pan uhsinosñway aw unañway'tani, it ep'e. ¹⁵ Nikañw kurs uma nānwuy'kahkañw, nānaywe', uma tunatyaltotini; taq ka uma nāhoy hoyalayani.

The Spirit and Human Nature

¹⁶ Noqw ōviy nu pañqawni: Uma Hikwsit tunatyayat añ hinwise', pep pu' umuhtokoy tuñlayiyat qa añ hinwisni. ¹⁷ Pi Qahováriwtaqat Hikwsit tunatyaat hakiy tokoyat tunatyayat amum qa sūnahpaniq'ō, puma nehpew'iwta. Noqw ōviy uma as hihta hinhtotini kurs hin put panhtotini. ¹⁸ Nikañw kurs uma Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy tsāmiwye', uma soon Moses tutavoyat aw umuhmaqaptsiy yesni. ¹⁹ Itam navoti'yuñqw, hak nāp tunatyay añ hinmaqa hapi iit hintsaki: Nōmaqtsit sokoplawu; tokot sokoplawu; itséhee qatsit, pu qaunañwtalqatsit añ hinmañwu; ²⁰ Nāp yukit aw nāwakinta; powaqhintsaki; nuhtumi qa suhtaq'ewa; nānwuy'tañwu; kan'ewhtunatyawta; suy'tsiptiñwu; nanaqas-tunatyawta; nātsiktunatyawta; pu pas sutske tuptsiwnit aw lasñwu;

²¹ Hihta aw kwanwáy'tusyañwu; tukwyantunatyawta; honaqkuyit akw hōnaq'iwtañwu; qaunánwtalawñañwu; pu ahpiy yantaqat añ hinmañwu. Noqw ura nu mohtihaqam umuy put āawnaqey umumi pañqawu: Pan hinwisqam hapi pas pay soon God moñwtunatyayat aw yuñni. ²² Noqw pay Qahováriwtaqa Hikwsi hakiy qatsíyat ep yan aniwñani: Hak nuhtumi unañway'tani; yūmosa hahlayni; kwakwhat unañway'kañw qátuni; wuhko maqaptsi'tani; hakiy pāsniñwu; lomahintsakni; hihta añ pas antsay'mani. ²³ Okiw unañway'kañw qátuni, namitutuyqawni. Noqw qa haqam himu tutavo it yantaqat tūmewanta. ²⁴ Noqw Christ sinomat hapi tokoy tunatyayat-nikañw pu tuñlayiyat nahoylehtsit aw muaya. ²⁵ Kurs itam Qahováriwtaqat Hikwsit añ yēse' pay itam piw put añ hinwisni. ²⁶ Itam qa nāhihimuyani; qa nāvuhsemokintotani; qa nāhoy nāismamqasyani.

6

Bear One Another's Burdens

¹ Kurs uma haqawat qaanhtiqat núansasnaqw, haqawat tuptsiwnit añ ö'qalt pās unañway'kahkañw lomavöhut añ put ahoy nakwsunayani. Hak nāmi tunatyawkañwmantani, taq nāp hisat pi hak tuwat unaheviwñwu. ² Uma umuhnamañ'iwuy añ nāvaañwayani; yan uma Christ tutavoyat anwisni. ³ Taq hak qa hímuniñkañw pas hímuniñqey namiwuwante' nāmi yētañwu. ⁴ Pay hak nāp tumalay aw pohtamantani. Kurs pam lomahintaqw pam put ep tsúyakiwtani; nen ayam sukw qa amum namituwanlawni. ⁵ Pi hak nāp tumalmakiway, pu maqsoniy nawus yanmamantani. ⁶ Hak lomatuaawit tutuqayhqa put tutuqaynaqat sohsok hihta nukñwat himuy akw tuwat paañwantani. ⁷ Uma nāmi qa yētotani; kurs hin hak God aw tututsiwnñwu. Pi hak hihta ūye', piw put aniwñañwu. ⁸ Tokoy tuñlayiyat eñem hihta uyhqa hapi put ahpiy mokiwuy aniwñañwu; pu i' hak Hikwsit eñem hihta uyhqa hapi Hikwsit ahpiy qatsit qa so'taqat aniwñañwu. ⁹ Itam hihta lolmat hintsatskaqey añ qa nañ'eknayani; pay itam soon hisat qa hōqyani, qa ókiwhtotee. ¹⁰ Noqw öviy pay itam sohsokmuy sinmuy haqam nukwán'ew paañwayaniqey tutwe', itam panhtotimantani, tis öviy imuy añ tuptsiwni'yuñqamuyu.

Final Warning and Greeting

¹¹ Meh, nu okiw hapi pas nāp imay akw yañwsaqwhaqam wukovena umumii. ¹² Pay ima pas pavan mātaktotiniqey nānawaknaqam hapi uma poñotkit akw tuvoylatiwyaníqat umumi ö'qalya; taq ka puma Christ nahoylehtsiyat yuaatotaniqey ep okiwsahsaniwiyani. ¹³ Noqw hikis pi poñotkit akw tuvoylaiwyuñqam Moses tutavoyat añ qa ahsupoq hinwisa. Nikañw puma umuy poñotkit akw tuvoylatiwyaníqat nānawakna. Noqw uma pumuy amumi tuqayvastotaqw, puma umuy pihni'yuñwni. ¹⁴ Noqw nu hapi soon hihta pihni'tani, hal pay Jesus Christ nahoylehtsiyat-saa. Nu put aw tunatyawkañw, yep qatsit pay pāpu aw qa tunatyawta; noqw yep qatsi qa inumi tunatyawta. ¹⁵ Pi poñotkit akw tuvoylaiwtaqa qa pam hapi Christ Jesus sinoata, piw i' qa put akw tuvoylaiwtaqa qa pam'i. Pi i' hak puhuyukiwhqa hapi put sinoata. ¹⁶ Noqw nam sohsoyam it aw nānakwhaqam, pan hinwisqamuy amumi kwakwha unañañw, pu núokwa pitsíwiwtaa, pu God sinomuyatuy pas antsa Israel-sinomniñqamuy amumii. ¹⁷ Yahpiy haqahpiy qa hak nuy yūyuyhnani; pi itoko tuvoylaiwta, Itahtutuyqawhqaqay Jesus tuvoylayat

akw'a. ¹⁸ Itupkomu, nam Itahtutuyqawhꞑay Jesus Christ núokwaat umuh'unanꞑay añ ahsalni. Nam antaa.

Paul EPHESUS ep Tuptsiwni'yuñqamuy amumi Pēniata

¹ Nu' Paul, God tunatyayat ahpiy Jesus Christ lavay'ayaat it penta. Nu Ephesus ep God sinomuyatuy, Jesus Christ aw tuptsiwni'yuñqamuy öqalanta. ² Nam núokwa, pu kwakwha unañwa God Itanay añqw umumi pitsíwtāa, pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ añq'ö.

Spiritual Blessings in Christ

³ Nam God Itahtutuyqawhqay Jesus Christ Naat tayawintiwa. Kwakwhat pi pam Hikwsit kuwahtipuyat öñaqwnihqat sohsok itamumi noa, Christ añ'a. ⁴ Ura pam nāt tūwaqatsit qa yúkuhqe, pay pepeq itamumi unañway'taqe, Christ añ itamuy namorsta, itam súankahkañw, qahováriwkañw, put atpip hoñniqat öviy'ö. ⁵ Pam Jesus Christ añ itamuy tíoyniqey tunatyawtaqe, öviy añwu pay itamuy namorsta. ⁶ Nihqe Tiy pas aw unañway'taqey añ pam itamuy pás oya, núokway qaöwíhintaqat ahpiy'ö, itam put pas hihtatotaniqat öviy'ö. ⁷ Pu itam hapi Tiyat uñwáyat ahpiy qenivo oyiwyuñwa, God qaan'ewakw núokway ahpiy itahqaanhtipuy ayo yúkuq'ö, ⁸ Qaöwíhinkañw itamuy ökwatuwqhqe. ⁹ Pi pam sohsok hihta suan wuwni'kañw, suyan mätsi'kañw, put tunatyay as tupkiwtañwuqat itamumi matakna. Kurs pam yan hapi nahpe tunatyawta: ¹⁰ Ason tuwanit pás aw pituqw, pep pu' sohsok hihta nāmi tsovalaniqeyu, öveqatsit epyaqata, pu tūwaqatsit epyaqata; nit sohsok hihta Christ aw nóani. ¹¹ God hapi hin tunatyawtaqey pan yúkuñwu. Noqw pam hapi tunatyay ahpiy Christ añ itamuy añwu pay namorstaqe, put enañ sun itamuy hihta huytañwu, ¹² Itam mohti Christ aw taqa'nañwtotiqamuyu, itam put pas hihtatotaniqat öviy'ö, pam pas hímuniqat ep'e. ¹³ Noqw uma lomatuawit qaatsatniqat nanaptaqe, nuhtum Christ aw taqa'nañwtoti, it lomatuawit hakiy hin ayo yámakniqat umuy āawnaqata. Uma put aw tūtuksiwaqw, pahsat pu God Qahováriwtaqat Hikwsit akw umuy tuvoylata; pi put hapi awinit pam sinmuy āawna. ¹⁴ God itamuy hin āawnaqey aw antsanniqey itamumi mahtakna, Hikwsiy itamumi nóahqee, hisat nāp himuy ahoy pas nāptiniqey pahsavoo. Noqw öviy itam put pas hímuniqat ep put pas hihtatotani.

Paul's Prayer

¹⁵ Yaw uma Itahtutuyqawhqay Jesus Christ qapēvewnayakahkañw, God sinomuyatuy sohsokmuy amumi unañway'yuñwa. ¹⁶ Noqw nu it navotqe, öviy umuhpe God aw hahlayhtima; nihqe inawakinpiy añ umuy túñwanma, qa qe'iwmakañwo. ¹⁷ Okiw as God Itahtutuyqawhqay Naat pas lolmat tālawñway'taqa Hikwsiy añ umuy unañwtalawnaniqat nu umuñem nāwakinma. Okiw as pam umuy suan wuwnitoyne', pam hak hímuniqey umumi namtaknani, uma put pás tuwi'vayaniqat öviy'ö. ¹⁸ Pam umuhwuñiy tālawne', pam it nõyit aw umuy wánwayhqeuy umuy māmatsnani. Itam put sinomat Christ amum hihta pas hihkay'taqat makiwyaniqey aw wánwayniwa. ¹⁹ God öqalay pas qaöwíhintaqat itamuy tuptsiwni'yuñqamuy amuhpa' tumalay'taqey umuy māmatsnani. ²⁰ Ura pam öqalay akw Christ eñem a'nö tumaltaqe, mokiwyu añqw ahoy put

tātayna; nihqe òveqatsit ep pas nāp putvaqe put qenitoya; ²¹ Nihqe sohsokmuy momñwituy amumi put moñwtavi, pu nuhtumi tutuyqawhqayamuy amumii, pu òqalat pasiwyuñqamuyu, pu añ tūyalalwaqamuyu. Panta. Noqw òviy Christ hapi sohsokmuy amuhpenihqe pas pavan kaptsi'tiwa, yep qatsit epyaqamuy amuhpenihqee, pu qatsit nātoniqat epyaqamuy amuhpenihqe pīwu. ²² Noqw sohsoy hihtu put aw maqaptsi'yuñwni. Noqw òviy pam God aw tōnawtaqamuy amumi moñwtaviwa, sohsok hihta añ'a. ²³ Pi itam put aw tōnawtaqam put tokoyat anyuñwa; nihqe sumiyankañw put ahpiy pasiwyuñwa, ispi pam hapi sohsok hihta pasiwnañwuniq'ò.

2

From Death to Life

¹ Ura as hisat uma soñawnen so'pumuy amunyuñwa. Pi uma qaanhinwisqe God aw qa tuqayvahsi'kahkañw, ² Yep qatsit tunatyayat añ hinwisa. Ura as uma Nukpanat aw tuqayvastotañwu, imuy hihikwsimuy qamātaqpueyaqamuy moñwiyamuy aw'i. Pam nāto God aw qa tuqayvahsi'yuñqamuy amuhpa' tumalay'ta. ³ Ura as itam nuhtum yēse; nihqe nāp itahtunatyayat añ hinwisa. Ura as itam itahtokoy tuñlayiyat añ hinwisa, pu itahtunatyayat tuñlayiyat añ'a. As itam God itsívuyat akw sóontsaniwyuñwa, ayam mímawat hin nāt put akw sóontsaniwyuñqat pan'i. ⁴ Noqw pay God itamumi pas unañway'taqe, núokway pas qaòwíhintaqat akw itamuy òkwatuwhqe, ⁵ Itamuy nāt so'pumniqw, itamuy Christ enañ ahoj yesvana. (Uma put núokwayat akw ayo nõña.) ⁶ Pam Christ enañ itamuy ahoj tātaynat, put enañ itamuy òveqatsit ep yesvana, Christ Jesus añ'a. ⁷ God qatsit nātoniqat epeq put núokway pas qaòwíhintaqat nuhtumi mahtaknani, Christ Jesus añ itamumi pas unañway'taqee. ⁸ Pi uma qapēvewnayaqe, God núokwayat ahpiy ayo nõñakiwta. Uma qa natsviy ayo nõña. God hapi soñawnen kuwahtiput umuy maqa. ⁹ Kurs hak nāp hintsakpiy akw ayo nātapni; pantaniqw pam put ep kwiviyuaatani. ¹⁰ Pi itam hapi God tumalyukimatu. Itam hihta lolmat hintsatskaniqat òviy God hapi pay añwu pan tunatyawtaqe, Christ Jesus ahpiy itamuy suan hinwisniqat itamuñem pan yuku.

One in Christ

¹¹ Noqw òviy uma it u'ni'yuñwni: Ura uma qa-Jew-sínomniikañw pan tihtiwyaya. Noqw ima Jew-sinom poñotkit akw tuvoylaiwyuñqam qapoñótkiwyuñqamuy yan umuy túñwantotañwu; nāmahin pi as puma pay suovaam-sa tuvoylaiwyuñwa. ¹² Noqw ephaqam uma Christ aw qa tōnawtaqe, qa God sinomatu, Israel-sinmuy amun'i; qa haqam hisat God umumum awinit pasiwna. Pi uma put qa tuwi'yuñqe, qa put aw yankahkañw yēse. ¹³ Ura as uma hisat God añqw yāvahaq hinnumya. Noqw pu' hapi pam Christ Jesus añ umuy namihayhpota, Christ moki-wuyat ahpiy'ò. ¹⁴⁻¹⁵ Pi Christ hapi Jew-sinmuy, imuy qa-Jew-sinmuy enañ namivòhikna. Ura as hin hinwisniqa tutavo pey'taqe tuhpelat an pumuy amuhtsave wunu. Noqw pay Christ God aw nātapqe, tutavot ayo yúkuhqe, soñawnen tuhpelat sahpukna. Ura as itam löyòm sinoiwtaqamu. Noqw pam itamuy namivòhiknat itamuy sūka sinoiwtaniqat itamuñem pan yuku. ¹⁶ Pam panhtit itamuy sohsokmuy God enañ namivòhikna, nahoylehtsit ep mokqee. Noqw òviy itam sūp sinoiwtaqe, soon pāpu

nānatuwqamni. ¹⁷ Pi Christ pituhqe umuy qa-Jew-sinmuy yāvahaqyaqamuy amumi-nikañw pu imuy Jew-sinmuy hayhke'yaqamuy amumi hihta lolmat yuaayku, puma pāpu qa nānami hihta ep hinyuñwniqata. ¹⁸ Pi itam sohsoyam sun put ahpiy sūkw Hikwsit añ Itanay aw ökiwta. ¹⁹ Taay, noqw öviy hapi uma pāpu qa pas hákimu, qa haqaqw sínomu. Pi uma tuptsiwñi'yuñqamuy amumum sūp sínomu, pu God tımatu. ²⁰ Uma hapi God kīyat anyuñwa, God ayamat-niqw, pu put lavay'aymat tukwyayhnayaqw, uma put ep kīwyuñwa. Noqw Jesus Christ pas nāp kituyqayatniqey pepeq pakiwta. ²¹ Put hapi ep sohsoy kīhu pās namivipkaiwkahkañw, God eñem pas qahováriwtaqa kīhu yukiwma. ²² Noqw uma hapi nuhtum put ep kīwyuñwa; noqw God pas nāp put añ ki'ta, Hikwsiy añ'a.

3

Paul's Work for the Gentiles

¹ Pi yaniqw hapi nu Paul, umuy qa-Jew-sinmuy amuñem Jesus Christ tunatyayat ep sivilawhqa umuñem tüviñtima. ² Pay God nuy núokway máqahqe, nuy qa-Jew-sinmuy amumi lomatuawit yuaataniqat aw ayata. Uma soon qa it pay nanapta. ³ Ura pam hihta as tupkiwtañwuqat inumi mātaktaqe, put nuy māmatsna. Pay nu mohtihaqam pan umumiq hihsavat pēna. ⁴ Noqw ason uma it añ túñwaye', pahsat pu uma nuy hihta tupkiwtañwuqat hin mätsi'taqat pay soon qa nanaptani. Pam himu tupkiwtañwuqa hapi Christ pas nāpa. ⁵ Pam navoti as añqaqw sinmuy nānañk yesqamuy amumi tupkiwta. Noqw pu' hapi God put aw nānoi'yuñqamuy ayamuy, pu put eñem yuaatotaqamuy amumi Hikwsit ahpiy put mātakta. ⁶ It hapi nu pañqawu: Ima qa-Jew-sinom, Jew-sinmuy amumum God añqw hihta makiway'yuñwni; pu puma pumuy amumum sūkw tokot anyuñwni. Noqw God, lomatuawit ahpiy, hin sinomuy amumi awini'taqey, pan imuy qa-Jew-sinmuy amuñem hinhtini, Christ añ'a. ⁷ Noqw pam nuy núokway máqahqe, nuy lomatuawit sinmuy āawnaniqat aw nuy távihqe, nuy put aw öqalmaqa. ⁸ Nāmahin pi as nu God sinomuyatuy amuñaqw pas susqahimuniqw, God nuy namorstaqe nuy ayata qa-Jew-sinmuy amuhpa' Christ tunatyayat qaöwíhintaqat yuaataniqata. ⁹ Ura God, Jesus Christ añ sohsoy hihta yúkuhqa hisatñahaqaqw tunatyay tupki'ta; nihqe nuy put tunvotnaniqat aw nuy ayata, nu Christ añqw hihta pas qahaqámi sohtaqat, pas qaöwíhintaqat makiwyaniqat yuaatinumniqata. ¹⁰⁻¹¹ Pam öveqatsit ep añ öqalay'yuñqamuy amumi-nikañw, pu nuhtumi moñw'iwyuñqamuy amumi put suan wuwniy qaöwíhintaqat poñhtaniqey nāwakna; nihqe öviy pam tunatyay sūs yúkuhqeý mahtaknaqe, Itahtutuyqawhqaý Christ Jesus añ itamuy sohsoqmuy sumitsovala. ¹² Noqw itam hapi Jesus qapēvewnayaqe, put aw yanyuñwa; nihqe öviy itam qa tuh-tusyay, qa nánahtsopkahkañw, God aw ökiwta, Christ Jesus añ'a. ¹³ Paniqw hapi öviy nu umuñem hihta añ kānavotqat uma qa ep hin unañwtotiniqat nu nāwakna. Pi uma inumi pas hihtuniqey put akw navoti'yuñwni.

The Love of Christ

¹⁴ Yaniqw hapi öviy nu Itahtutuyqawhqaý Christ Jesus Nayat aw naokiwlawu. ¹⁵ Pam hapi öveqatsit ep yesqamuy, pu túwaqatsit ep yesqamuy sohsoqmuy sinomuy náamu. ¹⁶ Pas pay okiw pam Hikwsiy añ umuy umuh'unañwpeq öqaltoynani, pas pavan nukñwat öqalay ahpiy'o. ¹⁷ Pas pay uma Christ umuh'unañwpeq qátuhqat qapēvewnayakahkañw, pas

suyan put navoti'yuñwni. Pas pay okiw uma put aw unañway'kahkañw, soñawnen put ep hürs ñapkiwkañkañw hürs hoñni. ¹⁸ Pas pay okiw uma sohsokmuy God sinomuyatuy amumum Christ umumi pas pavan unañway'taqat māmatsyani. Put nami'nañwaat a'nō pūtsi, pu qa tsāva, pu a'nō hōtsi, pu ōmiqhaqami qa tuwáni. ¹⁹ Kurs hak put nami'nañwayat pas suyan mātsi'tani. Pas pay okiw God pas nāp umuhtunatyay añ ahsupoq tuyqawi'tani. ²⁰ Taay. God hapi itamuñem qaan'ewakw hihta hinhtiniqey tuwi'ta, itahnawakinpiy, pu itahwuwniy epnihqey yupqöyvee. ²¹ Nam pam yūmosa nānañumo yēsiwniqat aqwhaqami tayawintiwa, Christ Jesus añ put aw tōnawtaqamuy amuhpiy'o. Pay nam antaa.

4

The Unity of the Body

¹ Noqw ōviy hapi nu Itahtutuyqawhqay ehem sivilawhqa umumi pañqawni: Uma God sinomatniqey aw wánwayniwya; ōviy uma put sinomatnihqey pan hinwisni. ² Uma okiw'unañway'yuñwni; uma pās unañway'kahkañw, hihta ep qa ĩts puhtsemokyamantani; nānami unañway'kahkañw, uma nānami qa hin unañway'yuñwni. ³ Uma Qahováriwtaqat Hikwsit añ sun tunatyawyuñwniqey añ ō'qalyani, nānami qa hihta ep hinkahkañwo. ⁴ Pi itam sumiyankañw Christ tokoyat anyuñwa; piw sūka Hikwsi itamuhsonva pakiwta. Itam sohsoyam sūkw ñōyit aw wánwayniwya. ⁵ Itam sohsoyam sūkw moñw'yuñwa, sūn qapēvewni'yuñwa, sūn kūyit akw tuvoylatoti. ⁶ God Itana pas sūkaa. Pam hapi sohsokmuy amumi moñw'iwta, pu sohsokmuy amuhpa' tumalay'ta, pu umuy sohsokmuy umuhpe qatu. ⁷ Noqw itam hapi nānap hihta itah'ayaway makiwya, hin Christ itamuy ōqalhuytaqat pan'i. ⁸ Paniqw hapi ōviy tutuvenit añ yan pey'ta: Pam tuwqamuy áñwutat, ōmi wūvi; nihqey hihta kuwahtiput sinmuy huyta, yan'i. ⁹ Noqw pi pam wupqey, suyan pi pam tūwaqatsit atkamiq pakit pahsat ōmi wūvi. ¹⁰ Pi pam hawhqe piw tokpelat yupqöymi q wūvi, sohsok hihta aw tutuyqawniqey ōviy'o. ¹¹ Pam wupqey, sinomuy amuñaqw hakimuy ayaiwyuñniqat pumuy ōqalmaqa, pētu lavay'ayatniqata, pu haqawat lomatuwawit yuaatotaniqata, pu añ hakimuy tuptsiwni'yuñqamuy amumi tunatyawyuñwe', pumuy tutuqay-nayaniqata. ¹² Noqw God sinomat pumuy tumalayamuy ahpiy tuk-wsiwwiskahkañw lomatuwawit tumaltotaniqey tuwi'wisa; noqw Christ sinomat suyhtsepñwat wūhaq'iwmakeñw, ōqawi'wisni. ¹³ Itam pan hin-wiskahkañw sun qapevēwnayani; pu itam sun God Tiyat tuwi'vayani, itam pās pasiwyuñwniqey pahsavoo, Christ hin pās pasiwtaqat pan'i. ¹⁴ Itam hapi yahpiy qa tsātsakwmuy amunyuñwe', itahtuptionsiwniy añ hürs hoñni. Noqw pep pu' hīhihta pūhu tutuqayhpi itamuy soon táyaknani. Taq hakim tuhisay akw lomatuwawit nukushintsatsnat, sínmu y ūnatoynayaniqey ōviy mokmani'yuñwa. ¹⁵ Itam pas nānami unañway'kahkañw, nānami qa hihta atsáalwani. Noqw Christ hin hintaqw itam añ ahsupoq put anhtotiniqey aw ōkiniqey añ ō'qalyani. Pi pam hapi sinomuy qótōamu. ¹⁶ Noqw itam sumiyankahkanw put tokoyat anyuñqey pās namivipkaiwyuñwa, put aw maqaptsi'kahkañwo. Hakiy tokoat ōōqay, pu tathuy akw ōqawi'tañwuqat pan hapi itam nāō'qawnayani. Itam

pankahkañw, suyhtsepñwat öqawi'wiskahkañw, nāvaañwantotakahkañw, nānami pas unañway'yuñwniqey tuwi'vayani.

The New Life in Christ

¹⁷ Noqw öviy nu it pas pañqawni; Tutuyqawhqat qeniyat ep nu umumi put lavayhtini: Uma yahpiy haqahpiy añ qatuptsiwni'yuñqamuy qa amún hinwisni. Taq puma hihta an'e'wakwnihqat-sa wūwantota, pumuy wuwniam qatālawvaq'ö. ¹⁸ Puma qa hihta navoti'yuñqe, qatsit God añqwnihqat ñastaya, pi puma a'nö unañway'yuñqe öviy'o. ¹⁹ Pas töhsap'iwyuñwa; qahopqatsit aw nātahkukni'yuñwa; hihta tuyoy'ewakw hintsatskaqey aw-sa nānoi'yuñwa. ²⁰ Noqw uma hapi Christ añqw qa pan nanapta. ²¹ Uma soon Jesus hin hinmaqat qa nanapta, ura pam hin hihta pas antsanihqat tütutuqaynaqata. ²² Nihqe öviy uma umuhhisattunatyay qa añ hinwist, umuhhisatqatsiy ayo yukuyani. Taq hakiy tunatyaat hakiy ūnatoyne', hovalañwu. ²³ Uma puhuwuwni'vaye', puhu'nañway'kahkañw, pūhut qatsit yesni. ²⁴ Uma panhtote' soñawnen pūhut yūyahni. Uma God tunatyayat añ puhutotini. Nen uma pas antsa put eñem sutsvo oyiwyuñwe', sūanyuñwni. ²⁵ Noqw öviy uma umuh'a'tsay qe'totit, nānami hihta pas antsanihqat yuaatiwisni; taq itam sohsoyam namiwiwyuñwa. ²⁶ Ason uma hihta ep itsívutote' qa put akw qaanhtotini. Hak qa tēvep hihta ep nākay'tamantani. ²⁷ Pu uma Nukpanat qa haqam qenitoynayamantani. ²⁸ Uyiñwu qa hihta pāpu úuyiñwt, nāp tumalay'te' hihta lolmat ahsatit, hakiy hihta hakni'taqat paañwamantani. ²⁹ Qalomálavayi umuhmoañaqw qa nōñantani, pay lomalvayi-saa. Uma panwise' tūö'qawnayani; nen añ umumi tūqayyuñqamuy uma paañwantotani. ³⁰ Pu uma God Hikwsiyat Qahováriwtaqat qa unañwmokintotani. Ura God put akw umuy tuvoylata, hisat umuy ahoy nāptiniqey aw pahsavoo. ³¹ Uma nuhtumi hihta ep tütuyunayaniqey qe'yani, pu qa suytseptotimantani. Uma qa hihta ep nānami nākay'yuñwmantani; uma qa hihta ep nāqöhqöylalwani; pu qalomálavayit qe'yani. Uma qa nukpan'unañway'yuñwni. ³² Pu uma nāvāsiani; pu nun'okwatni; nānami hihta ep pöhikiwyuñwni, God Christ tunatyawkañw umumi pöhikqat pan'i.

5

Living in the Light

¹ Paniqw öviy uma God aw nanawinyani, pas aw unañwamat tímattiniqey pan'i. ² Pu uma nānami unañway'yuñqey qa qe'totit, Christ itamumi hin unañway'taqat pan uma nānami unañway'yuñwni. Ura pam itamuñem mokqe God aw nātavi. Noqw God put ep nahyoñwa. Pi Christ qatsiy távihqe soñawnen God aw hihta kwañwáhovaktuqat noa. ³ Uma tokot sokoptiwisniqey, pu qahopqatsit añ hinwisniqey qe'yani; pu hihta qa umuhhimuy uma qa tuñlay'yuñwni. Uma ñit yantaqat qa yuaatotani; pi pam pantaqa lavayi God sinomuyatuy qa sūamuhpee. ⁴ Uma itséheelavayit, pu an'e'wakw lavayit, pu honaqlavayit ayo yukuyani; taq pam pantaqa qa sūumuhpee. Uma qa pan yuaatotat, hihta añ God aw hahlayhtiwisni. ⁵ Pi uma it navoti'yuñwa: I' hak tokot sokoplawhqa, pu tuyoy'ewakw tunatyay'taqa, pu kan'ewtunatyay'taqa, nāp yukiwhput aw nāwakinmaqat antaqa soon Christ moñwtunatyayat ep qeni'tani, God moñwtunatyayat ep'e. ⁶ Put pantaqat ep hapi qatuqáyvastotaqamuy amumi

God itsívuat pitsíwta. Noqw òviy uma tunatyaltotini, taq ka hak haqam an'ewakw lavayit akw umuy únatoynani. ⁷ Oviy uma pan hinwisqamuy qa umu'puñalyani. ⁸ Návuspi ura hisat as uma qaunánwtalqatsit añ hinwisa. Nikañw pu' hapi uma Tutuyqawhqat tálayat tayyuñwa; òviy uma tálát tayyuñqey pan hinwisni. ⁹ Pi God Hikwsiat hakiy unañwayat aw tálawnañwu; nihqe pam hapi lomaqatsit, pu súanqatsit, pu hihta pas antsanihqat aw hakiy wikvañwu. ¹⁰ Noqw òviy uma Tutuyqawhqat unañwveyaniqey tuwi'vayani. ¹¹ Pu uma it qatálat ahpiy hintsatskiwhqat qa hihta nukñway'taqat ep qa nuhtumyani. Uma qa panyuñwt, pumuy tuhtualyani. ¹² Taq puma qamátaqquve hihta hintsatskaqw, put yuaataniqw pam haman'eway'ó. ¹³ Pi tála put sohsok mátaqtani; noqw pep pu' pam hímuniqey mátaqtini. ¹⁴ Pi tála hapi hihta hímunihqat mátaктаñwu. Paniqw hapi òviy tutuvenit añ yan pey'ta: Um puwhqa tátayii; nen um so'pumuy amuñaqw qatuptuqw Christ úmi tálawnani. ¹⁵ Noqw òviy hapi uma tunatyaltote' pás umuh'unañway yesni; uma ñasta wuwni'yuñqey qa pan hinwist, pás wuwni'yuñqey panyuñwni. ¹⁶ Uma qa paysoq yest, hihta apiwiyuñwni, taq qalomátalónwintiwa. ¹⁷ Paniqw òviy uma hihta añ pás wuwni'yuñwe', Tutuyqawhqat tunatyayat haqe' qatsqat mátsi'yuñwni. ¹⁸ Uma honaqkuyit akw qa hōnaq'iwyuñwni, taq put akw hak nāhōvalañwu. Uma qa panyuñwt Hikwsit akw ahšaliwiyuñwni. ¹⁹ Uma God lavayiyat nānami yuaatotani, pu tátawit God tawsomi'taqata, pu unañwvahsit tátawita. Uma umuh'unañwpeq Tutuyqawhqat aw tátawlalwe', sōsonkiwyani. ²⁰ Uma yūmosa sohsok hihta añ God Itanay aw kwakwhatiwisni, Itahtutuyqawhqay Jesus Christ natñwayiyat añ'a.

Wives and Husbands

²¹ Uma nānami maqaptsi'yuñwni, God kaptsi'kahkañwo. ²² Uma moyamu, uma pas nāp umuhpuwsuñwmuy amumi maqaptsi'yuñwni, pas Tutuyqawhqat aw hin maqaptsi'yuñqey pan'i. ²³ Pi táqa hapi nōmay qōtōata, pas Christ put aw tōnawtaqamuy qōtōamnihqat pan'i; pu pam hapi sinomuy put tokoyat anyuñqamuy ayo oya. ²⁴ Noqw Christ aw tōnawtaqam put aw maqaptsiy yesq, pan ima momoyam añ pas nāp puwsuñwmuy amumi sohsok hihta añ maqaptsi'yuñwni. ²⁵ Pu uma tahtaqtu, uma umuhnōmamuy amumi unañway'yuñwni, pas Christ put aw tōnawtaqamuy amumi hin unañway'taqat pan'i. ²⁶ Ura pam amuñem nātapqe, pumuy nēnem sutsvo óyahqe, lavayiy kūyit antaqat akw pumuy pāhoma. ²⁷ Pam sinomuy qa hihta akw hinyuñqat pas hihtunihqat nāmi ökinaniqey nāwakna, pas qa hihta akw tuyoy'ewak'íwtaqata, qa tsokviiwyuñqata, pas qa hihta akw hōvalniwyuñqata. ²⁸ Noqw pan hapi as tahtaqt nōmamuy amumi unañway'yuñwni, nāp tokoy aw hin pas unañway'yuñqey pan'i. Pas nōmay aw unañway'taqa hapi nāp nāmi unañway'tañwu. ²⁹ Qa hisat pi hak haqam nāp tokoy aw qa suhtaq'ewa; pam put nōnopnañwu, pu aw unañwtavi'tañwu, hin Tutuyqawhqay put aw tōnawtaqamuy amumi unañwtavi'taqat pan'i. ³⁰ Itam pi put óqayat pu tokoyat anyuñwa. ³¹ Ura yan pey'ta: Yaniqw hapi òviy táqa nay, pu yuy pumuy mātapt nōmay aw hūrstimantani; noqw puma löyöm sūka tōkoniwhtimantani. ³² I' hapi himu pas pavan tupkiwtañwuqa; noqw nu Christ-nikañw pu put aw tōnawtaqamuy hapi lavayhti. ³³ Noqw pan hapi

hak nõmay aw unañway'tamantani, pas nāmi hin unañway'taqey pan'i; noqw pu wuhti kõñay kaptsi'tani.

6

Children and Parents

¹ Tsātsayomu, uma umunamuy, umuñumuy amumi tuqayvahsit yesni. Nen uma Tutuyqawhqat tunatyayat añ suan hinwisni. ² Ura yan hapi pey'ta: Um unay, pu uñuy pumuy kaptsi'tani. I' tutavo mohti'maqa áwinit enañ nuhtumi mātaviwa. ³ Yan'i: Um panmaq wñem lolmani; noqw um tūwaqatsit ep wūpatqatsit nāvokawnani. ⁴ Pu uma námatu, uma umuhtimuy qa itsívalalwat, Tutuyqawhqat añ pumuy tutuwnayakañw pumuy ökwhantotani. Pan hapi uma pumuy wúñwintotani.

Slaves and Masters

⁵ Noqw uma tūtuwiku, pay uma qa atsáy'kahkañw yep qatsit ep umuhmomñwituy amumi tūqayyuñwini, kaptsi'yuñwini, mamqaskahkañwo. Pay uma hin Christ enem tumalay'yuñqey pan pumuy amuñem tumalay'yuñwini. ⁶ Uma yūmosa qanātusi'kahkañw tumalay'yuñwini, qa pas umuhmomñwit umumi tayyuñqw-saa. Yan uma pas antsa Christ tumal'aymatnen, umuh'unañnaqw God enem tumalay'yuñwini. ⁷ Uma qanātusi'kahkañw sohsok hihta hintsatskani, Tutuyqawhqat enem tumalay'yuñqey pan tunatyawkahkañwo, qa sinmuy amuñemyaqey pan'i, ⁸ It navoti'yuñqee: Pi pay hak hihta lolmat hintsake', put ep Tutuyqawhqat añqw hihta ómahtamantani, nāmahin pi sen hak tūwikinikañwo, pu piw qa pamnikañwo. ⁹ Pu uma añ tūwiki'yuñqamu, pay uma piw pan pumuy oyi'yuñwini, qa tsatsáwinayani. Pi uma navoti'yuñqw Umuhtutuyqawhqa óveqatsit ep qatu. Noqw pam piw pumuy Tutuyqawhqaamu. Pi pam qa sinonuiña.

The Whole Armor of God

¹⁰ Taa, itupkomu, uma Tutuyqawhqat añ hoñvitotini, put pavan óqalayat añ'a. ¹¹ Uma God añqw tuwvotat yūyahni, nen uma Nukpanat unatwiyat aw rohomhtotiniqey aw óqalay'yuñwini. ¹² Pi itam qa sinmuy amumi nānaywa; itam óva qataymataqpuva nukpanhihikwsimuy amumi nānaywa, mohpegyaqamuy amumii, pu nuhtumi moñw'iwyuñqamuy amumii, pu yep qatsit ep qatalpuve moñw'iwyuñqamuy amumii. ¹³ Paniqw óviy uma God añqw tuwvotat yuwsit sohsok yūyahni, nen qalomátalóñvaqw uma añ hin kuyyuñwini; pu uma sohsok panwise' hūrs hoñni. ¹⁴ Paniqw óviy uma hūrs hoñni, God lavayiyat pas qaatsatnihqat kwewhtotat, God añqw suan qatsit umuhtawitsqay aqw tupki'yuñwini. ¹⁵ Pu uma soñawnen lomatuwawit totsvaqyat, kwakwhat lavayit tuawi'yuñwiniqey na'sas'iwyuñwini. ¹⁶ Pu tis óviy uma qapēwewnit, tuwvotat antaqat hūrs ñuy'yuñwini. Put akw uma Nukpanat hōyat uwiwitaqat tókayamantani. ¹⁷ Pu uma ayo nõñakpit hūrs ñuy'yuñwini. Pam sivavitañaqtsit anta; pu uma God lavayiyat yawyuñwini. Pam hapi Qahováriwtaqat Hikwsit ahipiy sipwuvahpit anta. ¹⁸ Yūmosa uma nāwakinwisni, pu naokiwtiwisni, Qahováriwtaqat Hikwsit añ'a. Uma qa nañ'ekni'kahkañw tunatyawwisni, pu sohsokmuy tuptsiwini'yuñqamuy amuñem tūviñtiwisni, ¹⁹ Pu inuñem piwu. Noqw nu hin yuaaykuniqey okiw navoti'tani; nen nu qa nānahtsopkañw lavayhte' lomatuwawit tupkiwtañwuqat tunvotnani. ²⁰ Pi nu soñawnen Christ qeniyat ep

lomatuwit yuaata, nāmahin pi nu sivikive pakiwta. Nihqe nu put ep qa nánahtsopkañw yuaaykuniqey nāwakna, hinhaqam pas nu as lavayhtiniqey pan'i.

Final Greetings

²¹⁻²² Nu pas aw iunañway itupkoy Tychicus, God eñem qaatsáy'makañw tumalay'taqat, umumi távini. Noqw pam nuy hin hintaqat, piw nuy hihta hintsakqat sohsok umuy āawnani. Noqw ason uma put nanapte' suyan unañwtotini. ²³ Noqw nam i' kwakwha unañwa tuptsiwni'yunqamuy amumi pitsíwtaa. Nam God Itana, Itahtutuyqawhqay Jesus Christ amum umumi nami'nañwat, qapevewnit enañ nóani. ²⁴ Noqw nam Itahtutuyqawhqay Jesus Christ pas antsa aw unañway'yunqam sohsoyam put núokwayat makiwyani. Nam antaa.

Paul PHILIPPIT ep Tuptsiwni'yuñqamuy amumi Pēniata

¹ Nu' Paul, Timotheus amum it penta. Itam Jesus Christ tūwikimatu. Noqw itam sohsokmuy Christ Jesus sinomuyatuy Philippi ep yesqamuy öqalanta, pumuy amumi tunatyawyuñqamuy-nikañw pu imuy ökiwyaqamuy tumalay'yuñqamuy énañ'a. ² Nam núokwa, pu kwakwa unañwa Itanay God añqw umumi pitsíwtaa, pu Jesus Christ Itahtu-tuyqawhqay añq'ö.

Paul's Prayer for His Readers

³ Nu añsakis umuy u'ne' God Inay aw hahlayhtiñwu. ⁴ Ahsupoq inawakinpiy añ nu sohsokmuy umuñem nāwakinma, hahlayhtimakañwo. ⁵ Kwakwhat pi uma mohtihagaqaw pew inumi unañwtavi'yuñwa, nuy lomatuawit yuaataqat añ'a. ⁶ Noqw it nu navoti'taqw, God umuhpe lolmat tumaltivaqe, pas kurs hin Jesus Christ talöñniyat aw qa pitsíwtaqat umuhpe pás añ antsani'mani, ⁷ Pay kurs pi nu hin qa yan sohsokmuy umumi wūwantaniqee, pi nu umumi pas unañway'ta. Pi uma God añqw umumi kuwahtiput ahpiy nuy akw paañwaya, nu sivikive pakiwkañw, lomatuawit eñem rohommaq'ö, pu piw nu qa sivikive pakiwkañw lomatuawit nuhtumi yuaatinumq'ö. ⁸ Pi God pas nāp inumi navoti'taqw, Jesus Christ nuy pan unañwtoynaqaw, nu umuminigey pas kwañwtoya. ⁹ Okiw as uma nānami unañway'kahkañw öqawi'wise', itahtuptsiwniy añ nānañumo hihta pūhut tuwi'vaye', suyhtsepñwat suan wuwnit añ öqawi'wisniqat nu umuñem nāwakinma. ¹⁰ Noqw pep pu' uma hihta nukñwat māmatsyani. Uma yan qa atsáy'kahkañw, Christ hisat pītuniqat aw pahsavo suan hinwisni, qa hakiy unañwmokni'kahkañwo. ¹¹ Uma Jesus Christ öqalayat akw suan hintsakpit añ qaöwíhinwisniqat nu pan umuñem nāwakna. Noqw God put ahpiy pas kaptsi'tiwe', tayawintiwni.

To Live is Christ

¹² Noqw nu umuy it nāvotnani, itupkomu: Nu kānavotpit añ kuyvaqaw, lomatuawit put ahpiy pas pavan öqalani. ¹³ Noqw öviy moñwit kíyat ep tuwalan'a'yat-nikañw pu ahpiy pētu inumi navoti'yuñwa, nu Christ añqw lomatuawtit yuaataqey ep sivikive pakiwtaqata. ¹⁴ Piw kaysiwhqam Tutuyqawhqat aw tuptsiwni'yuñqam nuy sivilawhqat ahpiy a'nö unañwtotiqe qa tuhtusyakañw, qa hakiy mamqasyakahkañw, lavayit yuaatota. ¹⁵ Haqawat pi pas öviy qa tsutsúyaqe, pu nanaqas'unañway ahpiy yuaatota, noqw pu haqawat pay pas lolmat tunatyawkahkañwo. ¹⁶ İma pētu Christ nanaqasyuaatota, pay qa pas antsay'kahkañwo, hin pas pavan nu kānavotniqat tunatyawkahkañwo. ¹⁷ Noqw pu mīmawat Christ aw unañway'yuñqe, öviy lavayit yuaatota, it navoti'yuñqee, nu lomatuawit eñem rohomnumniqey aw taviwtaqata. ¹⁸ Noqw hintani? Pay pi nāp hinwata, sen haqawat paysoq hintsatska, sen haqawat-sa pas qa atsáy'kahkañw Christ yuaatinumya. Noqw nu put ep hahlayhti; nihqe soon nu nāt qa hahlayni. ¹⁹ Pi nu navoti'taqe put pantaqat ahpiy nu sivikiñaqaw ayo yámakni, umuhnawakinpiy ahpiy'ö, Jesus Christ Hikwsiat inumi unañwtapq'ö. ²⁰ Pi nu yan tunatyawkañw hinma, nu qa haqam Christ ep hamanhtiniqeyu. Nu put eñem qananahtsopkañw yuaataniqey

añ suhtaq'ewniqey nāwakna, piw yūmosa put pas hihtataniqeyu, sen nu nāt qátee, sen nu mōkee. ²¹ Pi nu qátunik Christ eñem qátuni; nīkañw nu mokq, pam inuñem pas pavan nukñwani. ²² Noqw òviy kurs nu hihsavo qate', nu pas pāpu Christ eñem tumalay'tani. Nīkañw nu hihta namorstaniqey qa navoti'ta. ²³ Nu lōk wuwni'ta. Nu as yañqw ahpiyenen Christ ámunniqey nāwakna; pam inuñem pas pavan nukñwa. ²⁴ Nīkañw pay nu as hāk yepnen, hihta añ umumi unañwtavi'maniqw, pam pantaqa umuñem lomahintani. ²⁵ Nihqe òviy nu God aw tuptsiwni'tage, nu hāk qe'nen sohsokmuy umumum hinumni, umuy òqawhtotaniqat òviy'o; piw uma umuhtuptionsiwniy ep pas pāpu hahlayyaniqata. ²⁶ Noqw nu kurs nāt qa mōke' umumi ahoy pituqw, uma put ep Christ aw hahlayhtotini. ²⁷ Noqw Christ añqw lomatuawit aw tuptsiwni'yuñqam hin hinwisqat pan uma hinwisni. Uma sun tunatyawkahkañw, sun wuwni'kahkañw lomatuawit ep tuptsiwnit eñem rohomhtiwni. Noqw pep pu' sen nu umumumnikañw umuhlomaqatsiy tuway'tani, pu qa umumumnikañw umuy hin hinwisqat soon qa navotni. ²⁸ Uma umuhtuwqamuy qa mamqasyani. Pay pam pantaqa pas suyan pumuy hihta qalomáhintaqat aqw òkiwiwtaqat tuawi'ta, pu uma God ahpiy ayo nõñakiwtaqata. ²⁹ Pi uma hapi Christ aw tũtuptionsiwniqey qa put-sa aw wāñwayniwyat, piw put eñem hihta añ kānavotyaniqey aw wāñwayniwya. ³⁰ Pi itam sohsoyam lomatuawit eñem sun rohomhtiwni. Uma navoti'yuñqw nu pay put ep hīhihta añ kānavota, pu nāto nu kānavoti'mani.

2

Christ's Humility and Greatness

¹ Ya uma Christ ahpiy hakiy òqalayaniqey tuwi'vaya? Ya uma inumi unañway'yuñwa? Ya uma inún Qahováriwtaqat Hikwsit makiwya? Ya uma nun'okwatu? piw tūvāsyā? ² Kurs uma panyuñwe', nuy pas hinhaqam hahlayhtapnaye', sun wuwni'yuñwani, nānami unañway'yuñwani, sun tunatyawyuñwani. ³ Uma nanaqastunatyat, pu kwivi'nañwat qe'yani. Uma okiw'unañway'yuñwani. Hak ayam suhka hakiy epnihqe pavan ñas'ewnihqat pan aw wūwantamantani. ⁴ Qa hak nēñem-sa hihta tunatyawtani; pay hak ayo' sukw eñem piw hihta tunatyawtamantani. ⁵ Uma Christ Jesus an okiw'unañway'yuñwani. ⁶ Ura pam as pas God ankañw, put amum pas suntaqey qa kahkawnat, ⁷ Qa nāhihtataq, tūwikit an yukilti, pu sinot an tokoy'va. ⁸ Pu sinot an tokoy'vaqe, piw nāt nāqahihtata; nihqe pas hisat mokniqey aqw pahsavo Nay tunatyayat añ qa rohomma, nāmahin as nahoylehtsit ep mokniqeyu. ⁹ Paniqw hapi òviy God put pas pavan òmiq tsoka; nihqe put pas mohpeq tavi sohsokmuy sinmuy amuhpee. ¹⁰ Noqw òviy sinom sohsoyam Jesus aw naokiwlalwani, òveqatsit ep yesqamu, pu tūwaqatsit epyaqamu, pu maskiveyaqamu. ¹¹ Nihqe sohsoyam pam Tutuyqawhqatnihqat tōnay akw pañqaqwani, put Nayat God pas hihtatotani.

Shining as Lights in the World

¹² Noqw òviy'o, aw iunañwamu, uma yūmosa ilavayiy añ hinwisqamu, nu umuy it u'nanani, qa umumumnikañwo: Uma qaanhtiput añqw nõñakqamuy amún lomatumalay'yuñwe', pas antsa ayo nõñakqey nuhtumi mahtaknayani, tunatyawkahkañw, God pas kaptsi'kahkañwo. ¹³ Pi

God pas nāp umuh'unanwpeq tumalay'ta. Pam hapi umuy put tunatyayat añ hinwisniqat pan umuy unanwtoynat, umuy pan hinwisniqat aw öqalmaqa. ¹⁴ Uma qa kolilitikahkañw, qa nānwuy'kahkañw yesni. ¹⁵ Uma qa hihta ep tukopniwye', qa atsáy'kahkañw God tímatnikañw suan hinwisni. Nen uma yep nukpansinmuy qaunánwtalysesqamuy amunawit soñawnen talni'yuiñw. ¹⁶ Uma lavayit hakiy taytoynañwuqat sinmuy āawnayani. Noqw ason Christ pituqw nu hahlayhtini, kurs nu qa paysoq tumaltaqey navotee. ¹⁷ Uma pi umuhqapevewniy God aw noaya. Noqw kurs nu iqatsiy akw put aw antsanniqat God pan nāwaknaqw nu put ep tsúyake', umumum hahlayhtini. ¹⁸ Noqw paniqw öviy uma piw inumum hahlayhtotini.

Timothy and Epaphroditus

¹⁹ Pay nu Tutuyqawhqat Jesus aw yankañw, soon pas hisat umumiq Timotheus távini, nen nu umuy hin hinyuñqat navote', suyan unanwtini. ²⁰ Pi inumumyaqamuy amuñaqw qa haqawa put an umumi pas antsa tunatyawma. ²¹ Pi sohsoyam pas nennem-sa hihta tunatyawyuñwa, nit Jesus Christ tumalaytat qa aw tunatyawyuñwa. ²² Noqw pay uma Timothy hin tumaltaqat navoti'yuiñwa. Ura pam inumum lomatuawit yuaat-inuma. Hakiy tiat nay amum hin tumaltaqat pan hapi pam inumum itumalay añ nuy paañwanta. ²³ Noqw öviy ason inuñem hin yukiltiniqat nu navote' pep pu' nu umumiq put hōnani. ²⁴ Nikañw nu Tutuyqawhqat qapēvewnaqe, pas soon pas hisat umumiq pohtani. ²⁵ Nu umumiq itupkoy Epaphroditus hōnaniqw pay pam nuyniqw súanta. Ura uma inumiq put ayatotaqw, nuy hihta hakni'taqw, pam inumi put ep unanwtavi. Itam nāma tumaltaqe, lomatuawit eñem nāma rohomma. ²⁶ Noqw pay pam umumi yórikniqey pas nāwakna, yaw uma put tütuyhtiqat nanaptaqw put ep pam pas qahahlayhti, navotqee. ²⁷ Pay pas antsa pam tütuyhtiqe pēp mōki. Noqw God put ökwatuwhqe, put qalapsina. Yan pam nuy piw ökwatuwa, pi as pam mokq, nu nānañumo kānanvotpit akw māñuy'ni. ²⁸ Noqw öviy nu umumiq put hōnaniqey pas kwañwtoyna, uma put aw yórikye', hahlayhtotiniqat öviy'ö. Nen nu umuy hahlayyaqat navote', qa umuy akw soon unanway'tani. ²⁹ Taay. Noqw öviy uma Tutuyqawhqat añ hahlaykahkañw, put pās taviyani, piw pan hinyuñqamuy kaptsi'yuiñw. ³⁰ Taq pam Christ tumalaytat eñem pēp mōki, qatsiy qa kahkawnaqee. Pam umuhqeniy ep inumi unanwtavi, ispi uma yāvahaq yesqe, kurs hin inumi unanwtapyaniq'ö.

3

The True Righteousness

¹ Taay, itupkomu, uma Tutuyqawhqat ep hahlayyani. Pay nu nāt piw umumiq put pēnaniqw pam nuyniqw qa maqsonhinkañw, umuñem lomahintani. ² Hakim qalolmat hintsatskaqam umuy poñotkit akw tuvoylatotiniqat umumi ö'qalya. Puma popkotuy amuyuiñwa. Uma pumuy ep nāmi tunaltotini. ³ Pi itam Hikwsit añ God aw nāwakinwisqe, Christ ep hahlayyakahkañw, nāp itahhintsakpiy akw ayo nōñakniqey qa aw yanyuñwa. Noqw Godniqw itam hapi pas antsa poñotkit akw tuvoy-laiwyuñwa. ⁴ Pay ka as nu tatam piw nāp ihintsakpiy aw yantanikañwo. Sen hak haqam hintsakpiy aw yantaniqey antaniqw, tis soon qa nu' pas'i. ⁵ Nanalsikis talqat ep nu poñotkit akw tuvoylatiwa; nu Israel ahpiy

aniwhti, Benjamin ahpiyviynikañwo. Nu Hebrew-sínonikañw tihtiwhqe, Hebrew-sinmuy tuwiyamuy tuwi'va. Ura nu Pharisee-sinmuy amumum tónaltiqe, Moses tutavoyat añ ahsupoq nu añ hinma. ⁶ Pu nu pas qa nātusitaye God aw tónawtaqamuy okiwsahsana. Tutavotniqw nu pas suan hinma. ⁷ Ura as nu it yantaqat ep pas himuiwtañwu; nikañw nu Christ tuwi'vaqe put sohsok qahihtata. ⁸ Owi, pay nu pas suyan sohsok ayo yuku, pi nu pay Itahtutuyqawhqay Jesus Christ tuwi'ta; noqw pam pantaqa sohsok epnihqe pas pavan nukñwa. Nu Jesus òviy sohsok hihta tatamhtat, put pay mömstikvut pan nu aw wūwanta, okiw as nu Christ tuyqawvaniqe òviy'ò. ⁹ Nu put tuyqawve', put aw yankañw nātuiwini, nāp ihintsakpiy-nikañw pu tutavot añ suan hinmaqe qe aw yankañwo, it navoti'taqee: Hak Christ aw tuptsiwhq, pam sūantaqat God pañqawñwu. ¹⁰ Pas pay nu okiw put pās tuwi'vaniqey nāwakna, piw pam hin ahoy tātayhqat pan God òqalayaw aw pohtaniqeyu. Nu put amum hihta añ kānavotkañw, put an mokniqey nāwakna. ¹¹ Kurs hin pasiwtaniqw nu so'pumuy amuñaqaw ahoy tātayni.

Running Toward the Goal

¹² Nu it yantaqat tuyqawvaqey pay qa pan nāmi wūwanta; nu pās pasiwtaqey qa pan nāmi tayta. Nikañw pay nu put tuyqawvaniqey ò'qala, Christ Jesus nuy tuyqawvaqw òviy'ò. ¹³ Itupkomu, nu hapi pay put tuyqawvaqey qa pan nāmi wūwanta; nikañw it hapi nu sūkw hinma; Nu pay hihta añ kuyvaqey ayo yúkuhqe, nāt hihta inupyevenihqat aqw ò'qala, ¹⁴ Pi nu nanamunwaqamuy amún so'ñwamiq ò'qala. Nihqe nuy añ kuyvaqw, God pas nāp hihta nuy ahsataqat inumi nóani; pi pam inumi put nóaniqe òviy Christ Jesus añ nuy wāñwayi. ¹⁵ Noqw òviy itam hihsa'nihqam añ tukwsiwyuñqam pan wuwni'yuñwini; pu ason kurs uma hihta ep piw hinwat wūwayaniqw, pay ason God soon put piw umumi qa mahtaknani. ¹⁶ Noqw pay pi itam haqami pahsavo òkiwte', pay pan hinwisni; pay itam sun tunatyawwisni. ¹⁷ Itupkomu, uma sohsoyam inumi nanawinyani; pi umuy hin yesniqat nu umumi mahtakna. Nen añ hakimuy pan hinwisqamuy amumi taywisni. ¹⁸ Taq pay nu ura qa sūs umumi pañqawhqe, nāt piw nu okiw pakkañw umumi pañqawni: Pas kaysiwhqam Christ nahoylehtsiyat aw qa suhtaq'ewyaqam añqe' hinnumya. ¹⁹ Puma hovalniwyaniqey aqw òkiwisa. Pumuy tuñlayiam pumuy amumi tutuyqawi. Puma hihta haman'ewakwnihqat ep himuiwyuñwa; yep qatsit-sa ep hihta tunatyawyuñwa. ²⁰ Noqw itam hapi òveqatsit aw sinoiwta. Noqw ason Itahtutuyqawhqa Jesus Christ itamuy ayo óyaniqa pañqwniqat itam nuhtayyuñwa. ²¹ Pam ason itahtokoy hin'ewakw alóntani, nen òqalay akw nāp tokoy pas pavan lolmat an put yukunani. Pi pam sohsok hihta aw tuyqawvaniqey òqalay'ta.

4

Instructions

¹ Pas aw iunañwam itupkomu, nu umumi yórikniqey pas nāwakna; pas nu umuy pihni'ta; pi umutsviy nu pas kaptsitiwa. Noqw òviy aw iunañwamu, uma Tutuyqawhqat ep hūrs hoñni. ² Nu Euodias ayatani, pu Syntychet piwu, uma Tutuyqawhqat ep sun wuwni'tani. ³ Pu piw nu ūmi pañqawni, pas suyan itumalsuñwa: Um imuy wuhtituy amumi unañwtavi'tani, Clement énañ'a, pu pētuy itumalsuñwamuy

amumii; taq puma inumum lomatuawit ep a'nö tumaltota. Pumuy tuñwniam qatsítutuvenit ep pēniwyuñwa. ⁴ Uma yūmosa Tutuyqawhqat ep hahlayhtiwisni; noqw nu piw nāt pañqawni: Uma hahlayyani. ⁵ Uma sohsokmuy sinmuy amuhsonve pās unañwat yesni. Tutuyqawhqa soon pas hisat pítuni. ⁶ Uma qa hihta añ nānap hin wūwantotat, God aw nāwakinwisni. Uma hihta nānawakne' put òviy God aw tūviñtotani, tsúyakiwkahkañwo. ⁷ Noqw God umuh'unañway, pu umuhwuwniy uyi-waltoynani, umuy Christ Jesus aw yanyuñq'ö. Kurs hak put pantaqat mātsi'tani. ⁸ Taay itupkomu, uma lomawuwni'yuñwni. Uma hihta pas antsanihqat wūwayamantani, piw hihta kaptsitiwhqata, pu hihta súantaqata. Uma hihta kwañ'ewakwnihqat wūwantotani, pu hihta lomahintaqata, pu añ lomalavayhtiwhqata. Uma hihta pasiwyuñqat, pu tayawintiwhqat wūwayamantani. ⁹ Uma hintsakpit, pu lavayit añ inún hinwisni. Nu umuy hin tutuqaynaqw, piw umumi hin tutaptaqw, pan uma hinwisni; noqw God hakiy kwakwhat unañwtoynañwuqa umumum hinmani.

Thanks for the Gift

¹⁰ Noqw pas nu Tutuyqawhqat aw hahlayhti, uma yepehaq piw nuy hihta akw paañwayaqw òviy'ö. Pay as pi uma pan tunatyawkahkañw, hin panhtotiniqey as qa tuway'yuñwa. ¹¹ Ka nu hihta hakni'taqey kítahqat qa panwat hapi. Pi nu nāp hin qatukañw pay pāpu nakwhani'tamantaniqey tuwi'va. ¹² Pay nu hin hihta rūrumnaniqey natuwta, pu hin hihta qarūrumnaniqey; nu sohsok hihta añ òyiwtniqey, pu tsönmokiwtaniqey tuwi'va, hihta qarūrumnaniqeyu, pu hihta nastatiniqeyu. ¹³ Pay nu sohsok hihta añ kuyvani, Christ öqalayay akw'a. ¹⁴ Noqw pay pi uma súanhtotiqe, nuy okiwhintaqw inumi unañwtapya. ¹⁵ Noqw uma Philippi ep sinom navoti'yuñqw, ura nu lomatuawit nāt pu' Macedoniat ep yuaataqe, nu pañqw ahpiniqiw, pay úma-sa itumalay añ inumi unañwtapya. Ura uma umuhhimuy añqw hihta God aw noayaqw, pu nu put añqw put makiwa. Qa haqam God aw tōnawtaqam inumi hihta kuwahtoti, pay pas úma-saa. ¹⁶ Oviy ura nu Thessalonicat épeqniqw, uma sūs, pu añk inumi hihta o'ya, nuy hihta haqtaq'ö. ¹⁷ Ka nu kuwahtiput tuñlay'taqat uma qa pan wūwayamantani. Pi uma God añqw put ep hihta makiwyaniqat nu umuñem tuñlay'ta. ¹⁸ Pay nu sohsok ömahta, nihqe qa hihta haqni'ta: Nu pay uyiwalti, uma hihta Epaphroditas añ inumi o'yaqat ömahtaqee. Umuhkuwahtipu hihta kwañwáhovaqtuqat God aw noiwhqat anta. Noqw pam put ep tayawintiwa. ¹⁹ Noqw pay ason Ina God sohsok hihta umuhhaqniy añ aw antsani'mani, pas nāp himuy qaöwíhintaqat akw'a, Christ Jesus añ'a. ²⁰ Noqw nam God Itana yūmosa aqwhaqami kaptsitiwaa. Nam antaa.

Final Greetings

²¹ Uma inuñem Christ Jesus sinomuyatuy sohsokmuy öqalayani. Ima tuptsiwni'yuñqam inumumyaqam umuy öqalaya. ²² Sohsoyam God sinomat umuy öqalaya, tis òviy Caesar ep kīvitu. ²³ Nam Itahtutuyqawhqay Jesus Christ núokwaat sohsokmuy umumi pitsíwtaa. Nam antaa.

Paul COLOSSET ep Tuptsiwni'yuñqamuy amumi Pēniata

¹ Nu' Paul, God tunatyayat ahpiy Jesus Christ lavay'ayaat it penta. ² Nu' itahtupkoy Timotheus amum ayam Colosset ep God sinomuyatuy, Christ aw tuptsiwni'yuñqamuy ôqalanta. Nam núokwa, pu kwakwha unañwa God Itanay añqw umumi pitsíwiwtaa, pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ añq'ô.

Prayer of Thanksgiving

³ Itam God Itahtutuyqawhqay Jesus Christ Nayat aw sutsep umuhpe hahlayhtima, yūmosa umuñem nāwakinkañwo. ⁴ Kwakwhat pi uma lomayuaatiwya. Yaw uma Christ Jesus qapēvewnayaqe sohsokmuy God sinomuyatuy amumi unañway'yuñwa, ⁵ Itahnöyiy ôveqatsit ep itamuñem waraniwtaqat aw-sa taywiskahkañwo, lomatuwit pas antsanihqat ahpiy put hímunihqat tuwi'vayaqee. ⁶ I' lomatuwawi suyhtsepñwat ôqawi'makañw ahsupoq tūwaqatsit añ kúrukiwmakañw sopkawtaqamuy sinmuy amuhpa' a'nô hihta tumalay'ma. Noqw ura Epaphras mohti umumi lomatuwit, pu God núokwayat yuaataq̄w, uma put pas antsanihqat tuptsiwyaqee put kwusuya. Noqw pahpiy haqahpiy pam lavayi umuhpa' enañ tumalay'ta. ⁷ Epaphras umuy lomatuwit āawnaqat ura nu pañqawu. Pam hapi aw itah'unañwa itahtumalsuñwa, Christ eñem umuhpa' tumalay'kañw qaatsá'makañwo. ⁸ Noqw pam hapi itamuy umuy āawna, yaw uma Qahováriwtaqat Hikwsit añ nuhtumi unañway'yuñwiniqata. ⁹ Paniqw ôviy itam hisat put nanaptaqe pahpiy qa qé'iwmañw umuñem nāwakinma. Okiw as Qahováriwtaqa Hikwsi navotit, pu suyan unañwtalwuwnit umumi noe', God tunatyayat umuy māmatsnani. ¹⁰ Okiw as uma Tutuyqawhqat sinomatnihqey pan suan hinwise' añ ahsupoq umuhhintsakpiy akw put unañwveyani. Okiw as uma lomahintsakpit añ qaôwíhinyuñwe' suyhtsepñwat God tuwi'yuñqey pas pavan añ ôqawi'wisni. ¹¹ Okiw as uma God a'nô ôqalayay akw ôqawhtote', hihta kánanvotpit aw ôke' nakwhani'kahkañw, hahlaykahkañw put añ kuyyuñwini, ¹² Itanay aw hahlayhtiwiskahkañwo, it navoti'yuñwee: Itam put sinomuyatuy amumum moñwtunatyayat tálanihqat aw yuñniqat Itana pan itamuñem yuki'ta. ¹³ Pi pam yep qatsit qatálat aw moñw'iwtaqat ôqalayay añqw itamuy ayo óyahqe, pas aw unañway Tiy moñwtunatyayat aw itamuy nahlakna. ¹⁴ Ura pam Tiy mokiwyay akw itahqaanhtipuy ayo yúkuhqee itamuy qenivo oya.

The Person and Work of Christ

¹⁵ God Tiat hapi Nay qamātaqpuvenihqat amum súnanta, put tímuyatuy amuñaqw mohti'maqanihqee, pu piw mohpeqnihqee. ¹⁶ Pi put ahpiy God sohsok hihta yuku, ôveqatsit ep'e, piw tūwaqatsit ep'e, mātaqyaqamuyu, pu qamātaqyaqamuyu, sen moñwyesqamuyu, sen añ ôqalay'yuñqamuyu, sen añ mohpeqyaqamuyu, sen pávanyaqamuyu. Sohsoy himu put ahpiy yukiltoti, pu put énem'i. ¹⁷ Pam hapi sohsok hihta amupyevee; noqw put ôqalayay ahpiy sohsoy himu hürs hōñi. ¹⁸ Put aw tōnawtaqam put tokoyat anyuñqw, pam qôtōamu; ôviy pi pam hapi pumuy pūhuta, mokiwyay añqw mohti ahoy tātayhqee. Pam hapi sohsok hihta ep mohpeq'a. ¹⁹ Pi God hin

pasiwtaqw pan piw Tiat añ ahsupoq put an pasiwta. Pi pam pantaqa Náyat-niqw lomahinta. ²⁰ Pi God Tiy ahpiy sohsok hihta yukiltiqat nāptiniqey tunatyawta, hihta tūwaqatsit epnihqata, pu ōveqatsit epnihqata. Noqw ōviy Tiat nahoylehtsit ep mokq, God itamumi pōhi. ²¹ Ura as uma hisat qalomáwuwni'yuñqe, qalomáhinwiskahkañw, God añqw haq-totiqe put tuwqamatu. ²² Noqw God Tiat tokoy'vage, mokq God umumi pōhi. Nihqe put akw uma qa hihta akw hinkahkañw, qahováriwkahkañw, qa hihta ep tukopniwyuñqw, God umuy nāmi ōkinani. ²³ Kurs uma qapēvewnit añ yūmosa hinwist, hūrs'iwkahkañw, qa nañ'ekni'wise', lomatuawit ahpiy nōyit uma nanaptaqey aw taywiskahkañw qa añqw lasye', uma qa hihta akw hinkahkañw put atpip hoñni. Pam lomatuawi sinmuy sohsovik yesqamuy amumi yuaatiwa. Noqw nu' Paul hapi put ep lavayhtaviwa.

Paul's Ministry to the Church

²⁴ Noqw nu hapi umuñem hīhihta añ kānanvotqey añ hahlayhtima. Pi Christ nāt put aw tōnawtaqamuy, put tokoyat anyuñqamuy, amuñem kānanvota. Noqw nu itokoy ep put amum kānanvotniqey ep hahlayi. ²⁵ Pi God put aw tōnawtaqamuy amumi nuy ayataqw, nu pumuy tūwikiamu. Nu umumi put lavayiyat añ ahsupoq navotnaniqat aw pam nuy tavi. ²⁶ It hapi nu pañqawu: Ura God yūpahaqaw nānañk qatsíniwmaqat, pu nānañk qatsívaptsi'wisqamuy amumi it navotit tupka; nikañw yepehaq pu' pam sinomuy amumi put mātakna. ²⁷ Pi God sopkawtaqamuy sinmuy amuñem hihta tunatyawta. Nikañw pam tunatyay pas pavan qaōwihintaqat as hisat tupkat, yepehaq sinomuy amumi put mātaktaniqey nāwakna, it'a: Christ umuh'unañwpeq qatuqw, uma put amum kaptsi'yuñwni. ²⁸ Put hapi itam tūawinta, sohsokmuy u'nantoyna; put hin navoti'taqey añ ahsupoq put tutuqayna. Pas as itam Christ Jesus ep sohsokmuy pās pasiwyuñqamuy God atpipo ōkinaniqey nāwakna. ²⁹ Put ōviy nu a'nō tumalay'makañw maqsonlawu. Noqw God ōqalaat inumum hinmakañw, inuhpiy a'nō tumalay'ta.

2

¹ Nu umuy it navotnaniqey nāwakna, itupkomu. Pas nu umuñem inawakinpiy añ qa nātusi'ta, pu Laodicea-kitsókit ep tuptsiwñi'yuñqamuy amuñem'i, pu hāhaqe' añ tuptsiwñi'yuñqamuy nuy qa tuwi'yuñqamuy sohsokmuy amuñem'i. ² Okiw as uma wuhko unañwtote' nami'nañwat akw sun unañway'yuñwni. Pan hapi uma Itanay God añqw navotit as tupkiwtañwuqat tuwi'vaye' pās mātsi'yuñwni. Pam navoti Christ añ tupkiwta. ³ Pi pam hapi God añqw suyan unañwtalwuwnit, piw navotit qaōwihintaqat añ ahsupoq tuwi'ta. ⁴ Nu añwu pay umuy it āawna; taq ka hak kwañwálvayit akw umuy ūnatoynani. ⁵ Pay nu qa umumum yankañw, yūmosa umuy wūwanta. Kwakwhat pi uma Christ pas antsa tuptsiwñi'yuñwt, sunkahkañw, qa nānaphin hinwisa.

Fulness of Life in Christ

⁶ Uma Itahtutuyqawhqaqay Jesus Christ aw tuptsiwya. Nihqe ōviy uma put aw yankahkañw yesni. ⁷ Uma hin tutuqayyaqey pan qapēvewnit akw Christ hūrs ñuy'kahkañw, ōqawhtote', hūrs hoñni, sohsok hihta añ kwakwhatiwiskahkañwo. ⁸ Uma tunatyaltotini; taq nāphisat pi hak wuwan-tuwiy, pu an'ewakw unatwiy akw umumi tuyqawvani. Pan hinyuñqam

pi pay yep qatsit tunatyayat ahpiy sinmuy tutavoyamuy-sa yuaatota, puma pi Christ navotiyat qa tuwi'yuñqee. ⁹ Pi God hímunihqat Christ añ ahsupoq pan hinta, nāmahin pi pam sínoniwhti. ¹⁰ Noqw put añ uma pās pasiwyuñwa. Pam hapi añ mohpegyaqamuy, pu añ moñw'iwyuñqamuy amuñaqw mohpeq'a. ¹¹ Noqw put amum uma soñawnen poñotkit akw tuvoylatiwyaya, qa umuhtokoy epyat, umuh'unañway ep'e, Christ tuvoylayat akw tuvoylatotiqee, pam umuhqaanhqatsiy ayo yúkukq'ö. ¹² Noqw uma küyit akw tuvoylatotiqe, soñawnen Christ amum āmiwyat, ahoy tātayya, uma God öqalay akw mokiwyuy añqw put ahoy tātaynaqat aw tuptsiwyaqe öviy'o. ¹³ Ura as uma hisat God qa aw tuqayvahsi'yuñqee qalomáqatsit aw nānoi'yuñqee, soñawnen so'pumu. Noqw pay God Christ enañ umuy yesvana, umuhqaanhtipuy ayo yúkut'a. ¹⁴ Itam pi as God tutavoyat qa kaptsi'totaqee soñawnen hihta put aw pöiwyuñwa. Noqw pay pam sohsok itahpöiy súlawhta, Christ itamuñem nahoylehtsit ep mokq'ö. ¹⁵ Pu pan hapi pam añ mohpegyaqamuy, pu qamātaqpuveyaqamuy öqalat pasiwyuñqamuy kíqötaqee, pumuy ánwutaqee nuhtumi poñahata. ¹⁶ Paniqw hapi öviy qa hak Jew-sinmuy tutavoyamuy ep umumiq hiñqawlawni-uma hihta nōnovaqat ep'e, sen hihta hihikwyaqat ep'e, pu sen hihta añ nōviwhqat ep'e, pu sen müyawuy qātsiptuqat ep nōviwhqat ep'e, pu sen nasuñwintalönnit ep'e. ¹⁷ Taq pam pantaqa pay kihsit an hakiy nātoniqat sinmuy amumi tuawi'ta, Christ Jesus hapi. ¹⁸ Uma tunatyaltotini; taq ka hak umuy ünatoynaqw, uma umuh'ahsatiy kwayhyani. Taq nāt haqawat paysoq nātsotskanaye', hihta tuawyorikyaqey pañqaqwani; nen umuy nāqahihtatote', öñaqw hoñvia'yamuy amumi nāwakintotaniqat umumi pañqaqwani. Nikañw puma pay nāp wuwniy-sa ahpiy yuaatotani. ¹⁹ Puma pi Christ qa aw tōnalti. Pi pam hapi sinomuy qötöyamuy antaqw, puma soñawnen put aw wiwyuñwa, tathut akw namiwiwyuñqee. Nihqee Christ añqw puma öqalat makiwyaya; nihqee put aw tōnalti qee God tunatyayat añ wühak'iwwisa.

Dying and Living with Christ

²⁰ Uma Christ amum so'qee yep qatsit tunatyayat añqw mātaviwyaya. Noqw ya uma hinoqw nāt yep qatsit ep sinmuy amún hinwisa? ²¹ Ya uma hinoqw sinmuy lavayiyamuy aw tunatyawyuñwa? It'a: Uma it qa aw tōnokyamantani, uma añqw qa yukuyamantani, uma qa aw hintsatskani, yan lavayita? ²² Ii' pay sinmuy amuhpiy tutaptiwa. Noqw pay sohsoy nōsiwhqaa itamuñem yukilti, itam put soswaniqat öviy'o. ²³ Pay pas antsa pan lavayi sinmuyniqw nāp wuwniewakw hinta. Pi hak panme' nawus pās unañway hinme', nāqahihtate', tokoy tatamhtani. Nikañw pam pay kurs hin put akw tuñlayiy nāp tuyqawi'tani.

3

¹ Kurs uma pas antsa Christ amum tātayye', hihta öveqatsit ep hinyuñqat tunatyawwisni. Pi pep hapi Christ God putvaqee qatu. ² Uma hihta öveyaqat tunatyawyuñwani, qa tūwaqatsit epyaqata. ³ Pi uma soñawnen Christ amum so'qee, put amum God añqw qatsit makiwyaya. Noqw qa aw tuptsiwini'yuñqam kurs hin put qatsit māmatsyani. ⁴ Noqw öviy ason Christ itah'unañwpeq qátuhqa mātaktiqw, pep pu' uma piw put amum mātaktote', put amum kaptsitiwyuñwani.

The Old Life and the New

5 Noqw òviy uma yep qatsit añqw tuñlayit ayo yukuyani. Uma tokot sokoplalwaniqey qe'yani, pu itséheet qátsita, pu nuvòqatsita, pu qalomátuñlayita. Uma yep qatsit ep hinyuñqat qa kwañwáy'tutuswani. Taq hak panme' soñawnen nāp yukiwhput aw nāwakintimañwu. 6 Pi put pantaqat atsviy God itsívuat put aw qa tuqayvastotaqamuy amumi pitsíwta. 7 Pay ura uma as hisat pan yēse, uma nāt umuhuntatyay añ hinwisqee. 8 Nīkañw uma pu' hapi umuhhisathintsakpiy ayo yukuyani. Uma suy'tsiptotiniqey qe'yani. Uma qa hihta ep nākay'yuñwmantani; uma qa nukpan'unañway'yuñwni; nānami qalomálvayhtotiniqey qe'yani; pu tuyoy'ewakw lavayita. 9 Pu uma nānami hihta qa a'tsalalwani; pi uma umuhhisatqatsiy, hintsakpiyat enañ añqw ayo lasyaqee. 10 Pu' hapi uma pūhut qatsit añ hinwiskahkañw, umuy yúkuhqat suyht-sepñwat pas pavan tuwi'wiskahkañw, pam hin hintaqw, uma pan alòñtiwisni. 11 Pi put sinomuyatuy amuñaqw hak hímuniqw pay pam qa hímuu-sen hak Greek-sino, sen Scythian-sino, sen Jew-sino, sen qa-Jew-sino; sen hak poñotkit akw tuvoylaiwta, sen qa pan tuvoylaiwta, sen tūwiki, sen pay qa tūwiki. Hak Christ aw tuptsiwni'taniqw pam hapi pas hímuu. Pi Christ sohsokmuy put aw tuptsiwni'yuñqamuy unañwayamuy ep qatu. 12 Noqw òviy'ò, uma God sinomat namorstiwyuñqamu, pas aw unañwamatu, uma yan hinwisni: Uma núokwat wuwni'yuñwni; nāvāsyani, okiw'unañway'kahkañw qa kwiviunañway'yuñwni; hakiy aw wuhko maqaptsi'yuñwni. 13 Uma nēnehpewi hihta añ kuyyuñwni; pu namivöhikiwyuñwni, sen haqawa hihta ep hakiy ehpewi hinhtiniq'ò. Christ hin umumi pòhikqat uma pan hinwisni. 14 It yantaqat ep uma pas pavan tis nānami unañway'yuñwni. Pi lomahintsakpi nami'nañwat akw namiwiwyuñwa. 15 Nam God añqw kwakwha unañwa umuh'unañwpeq tuyqawvani; pi uma kwakwhat qatsit aw wáñwayniwya. Uma sumiyankahkañw Christ tokoyat anyuñwe' qa hihta akw nānami hinyuñwniqey òviy'ò. Pu uma tsúyakiwyuñwni. 16 Uma Christ lavaiyat umuh'unañwpeq panaye', pas pavan unañwtauwuñi'vayani. Uma nātutuqaynayakahkañw, nāòkwhantotani. Uma God lavaiyat nānami yuaatotani, pu tātawit God tawsomi'taqata, pu unañwvahsit tātawita. Uma hahlaykahkañw Tutuyqawhqat tayawintiwisni. 17 Uma Itahtutuyqawhqay Jesus aw yankahkañw, ahsupoq umuhqatsiy añ hinwisni, sen uma yuaatotaniqeyu, sen tumalay'yuñwniqeyu. Uma sohsok hihta put enem hintsatskamantani. Uma put aw yankahkañw, yūmosa Itanay God aw kwakwhatiwisni.

Personal Relations in the New Life

18 Uma momoyamu, uma umuhpuwsuñwmuy amumi tūqaykahkañw yesni; pi pan hapi Tutuyqawhqa umuñem tunatyawta. 19 Pu uma tahtaqtu, uma umuhnōmamuy amumi unañway'yuñwt, pumuy qa qòhqòylalwani. 20 Tsātsayomu, uma umunamuy, umuñumuy amumi sohsok hihta añ tūqayyuñwni. Uma panwise', Tutuyqawhqat unañwveyani. 21 Pu uma námatu, uma umuhtimuy qa itsívalalwani, taq amumi ka puhtsekmokyani. 22 Pu uma añ tūtuwiktu, uma yep qatsit ep umuhmomñwituuy amumi sohsok hihta añ tūqayyuñwni. Qa pas umuhmomñwituuy umumi tayyuñqw, pahsat uma qa nātusi'kahkañw tumalay'yuñwni. Uma yūmosa pan tumalay'wisni. Uma qa atsáy'wiskahkanw, Tutuyqawhqat kaptsi'kahkañw, pan

tumalay'yuñwni. ²³ Pu uma hihta hintsatske' uma qa nātusi'kahkañw, tumalay'yuñwni, Tutuyqawhqat eñem tumalay'yuñqey pan tunatyawkahkañwo, qa sinmuy amuñemi. ²⁴ Pi uma it navoti'yuñwa: Uma Tutuyqawhqat Christ eñem tumalay'yuñwa. Noqw pam umuy hihta awini'taqey umumi sisvini. ²⁵ Noqw pay ason hihta qaantsakqa hapi put ep pay piw panwat aw ahoytiwmantani. Pi God qa sinonuiña.

4

¹ Noqw uma añ tūwiki'yuñqamu, uma umuhtutuwikmuy pās oyi'yuñwni, it navoti'yuñqee, Umuhtutuyqawhqa òveqatsit ep qátuhqata.

Instructions

² Uma sohsoyam nāwakinwisqey qa pevewwist, yūmosa tunatyawwisni. Uma yūmosa God aw kwakwhatiwisni. ³ Okiw uma itamuñem tūviñtiwisni. Noqw itam haqam yuaaykuniqat God itamuñem hōtani; noqw itam Christ tunatyayat as tupkiwtañwuqat yuaaykuni; pi nu hapi put òviy sivilawu. ⁴ Noqw nu hin yuaayke' put pas mātaktaniqey panhtini. ⁵ Uma añ qa tuptsiwni'yuñqamuy amumi pās tunatyawkahkañw hinwisni. Uma qa paysoq hintsatske', hihta apiiwyuñwni. ⁶ Nam umuhlavayi sutsep lolmani. Uma qa nānaphin yuaatotani. Uma hakiy aw ahoy hin lavayhtotiniqey tuway'numyani.

Final Greetings

⁷ Pay ason Tychicus nuy hin hintaniqat umuy sohsok āawnani. Pam hapi pas aw iunañwa itupko, pas qaatsat unañwtavi'taqā, inumum Tutuyqawhqat eñem tumalay'ta. ⁸ Pam itamuy hin hintaniqat umuy navotnaniqat òviy nu put umumiq hōna, pu umuh'unañway òqawhtaniqat òviy'o. ⁹ Nu piw Onesimus pas qaatsat hinmaqat, pu pas aw itah'unañway itahtupkoy put enañ hōna. Pam piw Colosset añqw sino. Ason puma yepeq hin hiniwmaqat umuy sohsok āawnani. ¹⁰ P' Aristarchus inumum sivilawhqa umuy òqalanta, pu Marcus, it Barnabas tiw'ayaata. Ura pay put hákiyniqw itam umuy āawna. Noqw òviy kurs put pituqw, uma pās taviyani. ¹¹ Pu i' Jesus, Justus piw yan tūñwantiwhqa, umuy òqalanta. Pay íma-sa God tumalayāt ep inumum tumalay'yuñwa, Jew-sinmuy tuptsiwni'yuñqamuy amuñaq'ò. Kwakwhat pi puma nuy a'nò unañwtoyni'yuñwa. ¹² Pu Epaphras, umuhkitsokiy añqwnihqa umuy òqalanta. Pam sutsep umuñem nāwakinpit añ qa nātusi'ta. Pam umuñem tūviñtima, pay okiw uma tukwsiwye', God tunatyayat pās aw antsanyaniqata. Uma panwise', hūrs hoñni. ¹³ Pi nu put aw navoti'taqw, pas pam umuñem qa nātusi'ta, pu imuy Laodicea-kitsókit epyaqamuy amuñemi, pu Hierapolis-kitsókit epyaqamuy amuñem piwu. ¹⁴ Pu pas aw itah'unañwa ñatwi'taqā Luke-niqw, pu Demas puma umuy òqalanta. ¹⁵ Uma Laodiceat ep tuptsiwni'yuñqamuy òqalayani, pu Nymphas piwu, pu put kiyat ep tsotsvalyaqamuyu. ¹⁶ Pu ason uma it tutuvenit añ tūñwaye', pay Laodiceat ep Christ aw tōnawtaqamuy amumi put taviyaqw, puma tuwat put añ tūñwayani. Noqw puma tuwat umumi sukw tutuvenit taviyaqw, uma putwat añ tūñwayani. ¹⁷ Pu uma Archippus aw pañqaqwani: Um tunatyalte', Tutuyqawhqat eñem hihta hintsakniqey aw táviwhqey qaatsáy'makañw aw antsanni. ¹⁸ Nu Paul hapi nāp imay akw it umuy òqalantaqey pēna. Uma nuy sivilawhqat qa suhtokyani. Nam núokwa umumi pitsíwtaa. Nam antaa.

Paul THESSALONICAT ep Tuptsiwni'yuñqamuy amumi mohti Pēniata

¹ Nu' Paul it penta. Nu Thessalonicat ep God Itanay aw-nikañw pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ aw tōnawtaqamuy öqalanta, Silvanus-nikañw pu Timotheus pumuy amumuma. Nam núokwa, pu kwakwha unañwa God Itanay añqw umumi pitsíwtani, pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ añq'ö.

The Life and Faith of the Thessalonians

² Itam sutsep sohsokmuy umuhpe God aw kwakwhatiwisa, itahnawakinpiy añ umuñem yūmosa tüvintiwiskahkañwo. ³ Uma Itanay God qapēvewnayakahkañw, put aw unañway'yuñqe, put eñem tumalay'yuñqat itam sutsep God atpip put u'nantoyñaya, pu uma Itahtutuyqawhqay Jesus Christ aw yankahkañw qa nan'eknayaqata. ⁴ Pi God umuy namorstaqat uma navoti'yuñwa, aw itah'unañwam itahtupkomu. ⁵ Ura itam umumi lomatuawit yuaatotaqe, qa paysoq lavayhtoti. Oviy pi itam umumi Qahováriwtaqat Hikwsit öqalayay mahtaknayaqe umuy tuyqawvaya. Noqw itam umumumyaqe, umuy tunatyawkahkañw hin yesq, uma itamumi nanapta. ⁶ Noqw ura uma itamumi nanawintivaya, pu Itahtutuyqawhqay aw'i. Ura uma pas pavan kānanvotyakahkañw, lavayit kwusuya. Nikañw Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy uma pas hinhaqam hahlayhtoti. ⁷ Nihqe öviy sohsoyam Macedoniat pu Achaiat ep tuptsiwni'yuñqam hin yesniqat uma pas nahpe amumi mahtakni'yuñwa. ⁸ Pi Tutuyqawhqat lavayiat umuñaqw pālönawhti, qa Macedoniat ep-sa-nit, Achaiat ep'e. Pi yaw uma God qapēvewnayaqw, pam pantaqa sohsovik nanaptiwa. Noqw ya itam pas nāto piw hiñqawani? ⁹ Pi pay yaw uma itamuy hin pās öoyyaqat sinom pas nāp yuaatota. Yaw uma añ hihta pay wutsit tatomhtotat, God pas antsanihqat, qátuhqat aw lasyat, put eñem tumaltivayaqw, pam pantaqa añ ahsupoq yuaatiwa. ¹⁰ Pep pu' uma Jesus, God Tiyat öveqatsit aw nuhtayyuñwniqey yayhnaya. Put hapi God mokiwuy añqw ahoy tātaynaqw, pam itsívut nātoniqat añqw itamuy ayo oya.

2

Paul's Work in Thessalonica

¹ Itahtupkomu, uma navoti'yuñqw, ura itam umumiq ökihqe, qa paysoq tumaltota. ² Pi itam Philippi ep hihta añ kükuyvaqat uma pay navoti'yuñwa. Ura pep sinom itamuy haman'ewakw okiwsasna. Noqw itam God aw yankahkañw, put añqw lomatuawit qatuhtusyakahkañw umumi yuaaykuya. Noqw pep hapi piw hakim itamumi rohomhtoti. ³ Ura itam umumi lomatuawit yuaatotaqe, umumi qa atsátota. Itam suyan unañway'kahkañw, umuy qa ūnay'totoynaya. ⁴ God itah'unañway añ purimaqa itamumi lomanavoti'ta, itam qaatsáy'wiskahkañw tumalay'wisq'ö. Nihqe pam itamuy lomatuawit yuaatotaniqat aw itamuy oya. Noqw öviy itam put-sa unañwveyaniqe lavayit yuaatota, nikañw qa sinmuy unañwveyaniqee. ⁵ Pi uma navoti'yuñqw, itam qa hisat

haqam hakiy paysoq tayawintota, piw hihta tuñlay'kahkañw nawip'ew hintsatska. God navoti'taqw itam súañqaqwa. ⁶Pu itam tsokaniwyanigey umumi qa tuñlay'yuñwa, sen haqawatuy piw amumii. Pay ka as itam Christ ayamatnihqey aw yankahkañw umumi hihta tüviñtotanikahkañw, itam qa panhtoti. ⁷Itam päs unañway'kahkañw umuhpa' hinnumya, tsäkaw aw tunatyawtaqat hin put päśniñwuqat pan'i. ⁸Pu itam umuy tunatyawyuñqe, pay God lavayiyat qa put-sa umumi mätatvet, pas nāp umumi nāo'ya, itam umuy pas kahkawnayaqe öviy'o. ⁹Pi uma u'ni'yuñwa itahtupkomu, ura itam maqsonlalwa, kānanvotyā; pas pay itam qa haqawat umumi hihta aw tükwaiwyuñwniqe öviy mimhikqat, pu talönvaqat añ tumalay'kahkañw, God añqw lomatuawit umumi yuaatota. ¹⁰Pi uma navoti'yuñwa, pu God pīwu, ura itam umuy tuptsiwni'yuñqamuy amuhpa' päs unañway'kahkañw, suan hinnumya, pu qa hihta akw tukopan'hinnumya. ¹¹Uma pi navoti'yuñqw, ura itam umuy sohsokmuy u'nantoyñaya, pu umuy ökwantota, hakiy naat timuy pantsakñwuqat pan'i. ¹²Nihqe uma as God sinomatnihqey pan hinwisniqat itam umuy ayatiwisa. Pi uma put moñwtunatyayat aw yuñwt, put amum kaptsi'tiwyaniqat pan pam umuñem tunatyawta. ¹³Noqw öviy itam God aw yūmosa hahlayhtiwisa. Kwakwhat pi uma God lavayiyat itamuhpiy nanaptaqe, kwusuya. Pay pam sinot lavayiyatnihqat qa pan uma put kwusuyat, pas pam God lavayiyatnihqat pan uma kwusuya. Pi pam pas antsa God lavayiata. Nihqe pam lavayi umuy añ tuptsiwni'yuñqamuy amuhpa' a'nö tumalta. ¹⁴Pi úmaa, itahtupkomu, uma hakimuy Judeat ep Christ Jesus añ God aw tōnawtaqamuy amunhtoti. Pi uma nāp umuhsinmuy amuhpiy hihta añ kānanapta, puma ura Jew-sinmuy amuhpiy panhtotiqat pan'i. ¹⁵Pi Jew-sinom Itahtutuyqawhqaqay Jesus nīnaya, pu pumuy amuñaqw God lavay'aymuyatuyu, pu itamuy okiwsasna; nihqe puma God qa unañwve hintsatska, piw sinmuy sohsokmuy amuhpewi hōñi. ¹⁶Pi puma umuy qa-Jew-sinmuy ayo nōñakniqat qa nānawakna. Oviy pi itam umumi lomatuawit yuaatotaqw, itamuy mēwantota. Yan puma qalomáhintsatskaqey aw antsatsna. Is ohi! God itsívat pumuy amumi pituto; noqw puma sūs hovalniwyani.

Paul's Desire to Visit Them Again

¹⁷Itupkomu, nu hihsavo umuñaqw wīkiwa; nīkañw nu umuy qa suhtoki; nihqe pas nu as okiw umumiqniqey tuwanta. ¹⁸Panta. Pay as nu qa sūs umumiqniqey unañwti, nūu, Paul. Noqw pay Satan hihta akw nuy uhtañwu. ¹⁹Ya nu hihta aw unañwvahi'sita? Nu hihta ep himuiwta? Ya nu hihta pihni'ta? Nu umuhpiy hapi Jesus Christ atpip hahlayhtini, hisat pam pítuniq'ö. ²⁰Pi nu umuy hapi pihni'ta. Uma hapi ihahlayhpimu.

3

¹Noqw nu qa añ kuytaqe, öviy pahsat pay hāk nāla Athens ep huruhtiniqey wūwa. ²Nihqe öviy itahtupkoy Timotheus, God tumal'ayayat, Christ añqw lomatuawit ep itamum tumalay'taqat nu umumiq hōna, pam umuy hūrs hoñne', umuhqapevewniy añ umuy öqalaniqat öviy'o. ³Pi uma qa haqawa it yan kānanvotpit ep unañwmokniqat itam umuñem nānawakna. Pay pi uma navoti'yuñqw, pay nuñwu itam pan makiway'yuñwa. ⁴Pay ura itam umumumyaqe, suyan añ tuptsiwni'yuñqam kānanvotyaniqat itam umuy añwu pay āawnaya. Noqw uma

nanapta aw antsaniwhq'ö. ⁵ Yaniqw öviy pas nu qa sōwunit, Timotheus umumiq tavi, hinhaqam umuhqapevewniy hintaqat navotnige öviy'o, nāp hisat pi tūnatotoynaqa sen pay hinwat umuy ūnatoynaqw, itam haktonsa tumaltotaniqw öviy'o. ⁶ Noqw Timotheus umuñaqw pituhqe, umuhqapevewniy, pu umuhnami'nānway lomatuawwa, pu yaw uma sutsep itamuy lomau'ni'yuñqe, as itamumi yórikyaniqey pas nānawaknaqata. Pay itam piw pan umumi yórikyaniqey nānawakna. ⁷ Noqw paniqw öviy'o itahtupkomu, itam hihilta añ okiwhinwisqey, pu sóon'iwyuñqey añ suyan unañwtoti, umuhqapevewniy ahpiy'o. ⁸ Pi pu' hapi pas itam suyan yēse, kurs uma Tutuyqawhqat ep hūrs hoñniniq'ö. ⁹ Itam God aw hinhaqam umuhpe hahlayhtiwiisa, itam put aw nānawaknaqw, uma itamuy hinhaqam hahlayhtapnayaqat öviy'o. ¹⁰ Itam mimhikqat, pu talönwintihqat añ qanātusi'kahkañw, tūviñtiwiisa, umumi yórikyaniqey öviy'o; nen umuhqapevewniy ep himu qa pasiwtaqat aw antsatsnani. ¹¹ Noqw nam God Itanay, pu Itahtutuyqawhqat Jesus Christ itamuy umumiq pās tsamni. ¹² Itam umumi pas pavan unañway'yuñwa; nihqe uma pan nānami, pu sohsokmuy sinmuy amumi unañway'yuñwiniqat itam nānawakna, piw Itahtutuyqawhqat umuy pan unañwtoyaniqat umuñem tūviñtiwiisa. ¹³ Nam Itahtutuyqawhqat Jesus Christ umuñem pan yukuqw, uma Itana God atpip umuh'unañway qa hihta akw hintaqat, pu qahováriwtaqat pan hūrs hoñni, hisat Itahtutuyqawhqat sohsokmuy sinomuy tsamkañw pítuq'ö.

4

A Life that Pleases God

¹ Taay, itahtupkomu, umuy hin hinwise', God unañwveyaniqat itam pay umumi tutaptota. Nihqe öviy itam Itahtutuyqawhqat Jesus aw yankahkañw, umumi pas pañqaqwani: Uma hin hinwisqey pan suyhtsepñwat aw hoytoynayani. ² Pi itam Tutuyqawhqat Jesus ahpiy umumi hin tutaptotaqat uma navoti'yuñwa. ³ Pi yan hapi God umuñem tunatyawta: Uma qahovársqatsit yesniqata, pu uma tokot sokoptotaniqey qe'yanigata. ⁴ Pu uma nānap añ umuhtokoy aw tuyqawvaye', put qa hoyalayat, hihtay'yuñwini. ⁵ Uma qa nuvöiwyuñwini, añ qatuptsiwini'yuñqam God qa tuwi'yuñqam pan hinwisqat qa pan'i. ⁶ Noqw qa hak it ep pāvay, sen tupkoy ehpewi qaanhtini; taq Tutuyqawhqat pan hinwisqamuy sohsokmuy amumi nánaoyhtima. Pay ura itam mohtihag umumi pañqaqwa; nihqe pan lavayhtoti. ⁷ Pi God itséhee'qatsit qa aw itamuy wánwayi, pi qahovársqatsit aw'i. ⁸ Paniqw hapi öviy it tutavot qahihtataqa qa sinot tutavoyat qahihtata. Pi God itamuy Qahováriwtaqat Hikwsit máqahqa hapi pas nāp itamumi pan tutapta. ⁹ Pu uma pas nānatupkomnihqey pan nānami unañway'yuñwiniqat soon pas nu piw öviy umuy āawnani. Pi pay uma nānami unañway'yuñqey God ahpiy tutuqayya. ¹⁰ Pu pay suyan pi uma Macedoniat ep tuptsiwini'yuñqamuy sohsokmuy amumi unañway'yuñwa. Noqw uma pas suyhtsepñwat put añ öqawi'wisniqat itam umuñem nānawakna, itahtupkomu. ¹¹ Uma pās yesniqey añ ö'qalyani; nāp umuhtumalay ep namitunatyawwiskañw, umuhmay akw tumalay'yuñwini. Ura pay itam umumi pan tutaptota. ¹² Nen uma qa itamum tōnawtaqamuy amutpik suan hinwisni; pu qa hakiy aw hihta maqaptsi'yuñwini.

The Lord's Coming

¹³ Nikañwo itupkomu, imuy añ tuptsiwni'yuñqamuy so'qamuy amumi hin hiniwhtiniqat nu umuy navotnani, taq ka uma ayam God qa aw yanyuñqamuy amún qahahlayhpit akw māmañuy'ni. ¹⁴ Itam God aw tuptsiwni'yuñwa, Jesus mokq pam put ahoy tātaynaqata. Noqw pan hapi piw pam Jesus ahpiy imuy so'qamuy ahoy yesvanani. ¹⁵ Yan hapi Tutuyqawhqa itamumi lavayhtiqlw, itam tuwat umuy āawnayani: Ason Tutuyqawhqa pituqw, itam nāt añ yesqam pas soon so'qamuy amupyeve put ahsawvayani. ¹⁶ Pi God mohpeq hoñviayaat a'nō hiñqawhq, God tōtōqpiat tōtqiqlw, Tutuyqawhqa a'nō tsa'lawht pas nāp òñaqw hawni. Noqw pahsat pay mohti ima so'qam Christ aw tuptsiwni'yuñqam ahoy yesvani. ¹⁷ Noqw pu itam nāt yesqam pumuy amumum òmiq yayve', tokpelat ep Tutuyqawhqtat ahsawvayani. Nen itam pahpiy haqahpiy put amum sutsep yesni. ¹⁸ Noqw òviy uma it yan lavayte', umuhqahahlayhpit añ nānami unañwtavi'yuñwe', na'qalantotani.

5

Be Ready for the Lord's Coming

¹ Nikañw hísatniqat, pu haqe' qalawmaniqtat uma pay navoti'yuñwa, itupkomu. Noqw òviy kurs nu hin hihta umuy piw āawnani, pēnee. ² Pi uma pay navoti'yuñqw, hak qa pan tunatyawtaqw, pep hapi pu' Tutuyqawhqtat talòñniyat aw suptuni, uyiñwu mihikq ūuytoqat pan'i. ³ Pi sinom pañqawani: Pay kwakwhat yēsiwa, qa haqam hinta, kitotani. Nikañw suhpahsat pay sūlawhtotini, wuhti tihta'niqa tūyay suptsi-nañwuqat pan'i. Nen puma soon ayo nõñakni. ⁴ Noqw uma pi qatālat añ qa hinnumyaqw, òviy soon pam talòñni uyiñwut an umumi suptuni, itupkomu. ⁵ Pi uma sohsoyam tātlat ep sinoiwtat. Itam qa tōkilat ep sinoiwtat, piw qa qōmawnit ep'e. ⁶ Oviy itam añ tokqamuy qa amún tokni. Itam havivokaliwkañwañ yesni. ⁷ Pi tokqam mihikq tokniwu; pu honaqkuyit akw hōnaq'iwyuñqam mihikq hōnaq'iwyuññwu. ⁸ Itam qa pan hinnumyat, tātlat ep sinoiwtatey pan yesni; qapēvewnit, pu nami'nañwat akw itahtawitsqay tupki'yuñwani; pu ayo nõñakniqey tunatyawyuñqey qa nañ'ekni'yuñwani. Pam tunatya itamuñem sivavitanaqtsit anta. ⁹ Pi God itamuy qa itsívut aw òkinaniqe òviy itamuy namorsta, pi itam Itah-tutuyqawhqtat Jesus Christ ahpiy ayo nõñakniqtat òviy'ò, ¹⁰ Itamuñem mokqat ahpiy'ò. Noqw òviy sen itam tayyuñwani, sen toknikañw, itam sutsep put amum yesni. ¹¹ Noqw òviy uma nānami unañwtavi'yuñwani; na'qalantotani; pay uma hinwisqey panyuñwani.

Final Instructions and Greetings

¹² Pu úmaa, itahtupkomu, uma hakimuy umuhpa' tumalay'yuñqam Tutuyqawhqtat ep umumi moñw'iwyuñqe, umuy u'nantoyñayaqamuy kaptsi'yuñwani. ¹³ Pu uma pumuy amumi unañway'kahkañw, tumalayamuy ep pas pavan hihtay'yuñwani. Uma qa nānami hinyuñwani. ¹⁴ Noqw itam umumi pañqawani, itahtupkomu: Uma añ nanañhtuy u'nantoyñayani; añ unañwmokiwyuñqamuy amumi unañwtavi'yuñwani; añ qa ò'qaltuy òqalayani; sohsokmuy sinmuy amumi wuhkomaqaptsi'yuñwani. ¹⁵ Uma tunatyaltotiqlw, qa hak haqam hihta qalolmat ep tuwat hakiy qalomáhintsanni. Pay uma sutsep hihta lolmat añ hinwisni, nānahpaa, pu sinmuy sohsokmuy amuhpaa.

16 Uma sutsep hahlayyani. 17 Yūmosa nāwakinwisni. 18 Sohsok hihta añ kwakwhatiwisni, pi pan God umuñem tunatyawta, Christ Jesus añ'a. 19 Uma Qahováriwtaqat Hikwsit ūwuwuy antaqat qa tōkayani. 20 Hak Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy yuaataq̄w, uma qa aw ye'tuqayyuñwni. 21 Uma sohsok hihta aw tuwantiwisni; hihta lolmat hūrs ñuy'yuñwni; 22 Pu hīhihta qalolma'e'wakwnihqat qe'yani. 23 Noq̄w nam God hakiy kwakwhat unañwtoynañwuqa pas nāp umuy nēñem-sa sutsvo óyahtani. Noq̄w nam umuhhikwsi, pu umuh'unañwa, pu umuhtoko qa hihta akw hinkahkañw qa hihta ep tukopniwyuñwni, hisat Tutuyqawhqa Jesus Christ pituniq'ō. 24 Noq̄w God umuy wánwayhqa pan umuñem yúkuni. Pi pam soon qa lavaiy aw antsanni. 25 Itahtupkomu, uma itamuñem nāwakinwisni. 26 Uma nānatupkomnihqey pan sohsokmuy tuptsiwni'yuñqamuy ōqalantotani. 27 Nu hapi Tutuyqawhqa aw yankañw umumi pañqawni: Uma it tutuvenit pas sohsokmuy God sinomuyatuy amumi añ tūñwantotani. 28 Nam Itahtutuyqawhqaq̄w Jesus Christ núokwaat umumum yantaa. Nam antaa.

Paul
THESSALONICAT
ep Tuptsiwni'yuñqamuy amumi añk Pēniata

¹ Nu' Paul it penta. Nu Thessalonicat ep God Itanay aw-nikañw pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ aw tōnawtaqamuy ōqalanta, Silvanus-nikañw pu Timotheus pumuy amumuma. ² Nam nūokwa, pu kwakwha unañwa God Itanay añqw umumi pitsiwtāa, pu Tutuyqawhqat Jesus Christ añq'ō.

The Judgment at Christ's Coming

³ Pay kurs pi itam hin God aw umuhpe qa hahlayhtiwisni, itahtupkomu, pi pam sūantaq'ō. Pi umuhqapevewni a'nō ōqawi'wisa. ⁴ Noqw ōviy itam añqe' God aw tōnawtaqamuy amunawit umuy pihni'yuñwa, uma nānakwhani'yuñqat ep'e; ōviy pi uma hīhihta añ kānanvotyē' qa nañ'eknayañwu. ⁵ Noqw pas suyan God sinmuy amuñem suan yūkuñwu. Pi uma put moñwtunatyayat hihkay'yuñqey mahtakni'yuñwniqe ōviy put ep kānanvotyā. ⁶ Pi God hapi suan tumalay'ma. Noqw hakim umuy okiwsahsanyaqamuy pam tuwat amumi nāoyni, ⁷ Ason hisat Tutuyqawhqā Jesus Christ a'nō hōhoñvituy hoñvia'yatuy tsamkañw ōñaqw mātaktiq'ō. Pep hapi pu' pam umuy kānanvotyāqamuy itamuy enañ nānasuñwnanani. ⁸ Nikañw imuy put qa tuwi'yuñqamuy amumi pam qōhit uwiwitaqat akw nāoyni, imuy Itahtutuyqawhqay Jesus Christ añqw lomatuawit qa aw tuqayvastotaqamuy amumii. ⁹ Puma soon hisat Tutuyqawhqat aw yōrikyani, pu qaan'ewakw ōqalayāt aw'i. Yan hapi puma sutsep siviñtoyniwyani, ¹⁰ Hisat pam pītuniq'ō. Pep hapi pu' put sinomat put pas hihtatotani; pu sohsoyam put aw tuptsiwni'yuñqam put aw kātayyuñwni. Noqw uma nuhtum pep hoñni. Pi itam umumi lomatuawit yuaatotaqw, uma tuptsiwya. ¹¹ Paniqw ōviy itam yūmosa umuñem nāwakintiwiisa. Pay nam Itana God umuy namorstaqa umuy put tīmatnihqey hihkay'yuñqat pan umuy yūkuni. Nam pam ōqalay ahipiy umuhlomatunatyay añ ahsupoq aw antsanni, pu umuhqapevewniy ahipiy umuhtumalayu. ¹² Pahsat pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ natñwaniat umuhpe pas pavan mātaktini; noqw ūmawat put amum pas pavan mātaktotini, Itanay God-nikañw pu Tutuyqawhqat Jesus Christ pumuy nūokwayāt añ'a.

2

The Wicked One

¹ Noqw Itahtutuyqawhqā Jesus Christ hin pituqw, itam put aw tsovaltiniqat itam put umuy āawnaya, itahtupkomu. ² Noqw uma qa āpiy pay umuhwuwniy ep wiñwhinyuñwniqat itam umumi okiwhiñqawwani. Kurs hak Tutuyqawhqat talōñniat aw pay pitsiwtāqat umumi pañqawhq, uma qa nānaphin wūwantotani, sen hak God Hikwsiyat ahipiy put yuaataqey pañqawniq'ō, sen pam God eñem yuaataqey pañqawni, sen itamuñaqw put pēnit kwūsuhqey pañqawni. ³ Noqw pay qa hak hapi umuy hihta akw ūnatoynani. Pay ason sinom God navotiyat aw a'nō rohomhtivayaqw, hak tāqa qaanhtiput akw tuyqawiwtāqa, maskimiq tūviwniqey ōviy tihtiwhqa mātaktiqw, pep pu' Tutuyqawhqat talōñniyat aw pītuni. ⁴ Pam tāqa hapi pas añ sohsokmuy pas hihtunihqey pan tūñwantiwyaqamuy amuhpa'

nāwakintiwayaqamuy amuhpe sus'oveqnihqe nātsotskanani. Nihqe pam God eñem kīhut ep qatuptut, pam God-nihqey pañqawni. ⁵ Ura nu nāt umumunihqe, umuy iit āawnaqat ya uma pay suhtokya? ⁶ Noqw pay ason pam pam tāqa nāp paptsiy ep mātaktiqey aw pahasavo ahoy ñuy'taqat pay uma navoti'yuñwa. ⁷ Taq i' hak Nukpana pay nanauyve tumalay'ta, it tāqat hisat pītuniqat aw pahasavoo. Noqw pay put ahoy ñuy'taqa pay soon nāt qa ñuy'tani, hisat pam áyoniqey pahasavoo ⁸ Ason pam áyoniqw, pep pu' i' hak himu qalomátaqa mātaktini. Noqw pay Tutuyqawhqa moañaqw hikwsiy akw put nīnani. Pam qaan'ewakw tālawñway'kañw pite', put haqami hintsanni. ⁹ I' qalomáhintsakqa Satan ōqalayay pasiwkañw mātaktini. Nihqe pam hīhihta kātumalay'tani, pu sohsok hihta wut-sit hintsakni. ¹⁰ Pam sohsok hihta qaantsatskiwhqat akw hakimuy sūlawhtiniqamuy ūnatoynani. Puma as pi navotit pas antsanihqat qa tsúyaka, pu ayo nōñakniqey qa nānawakna. ¹¹ Yaniqw hapi ōviy God puma hihta pay a'tsat tūtuptsiwaniqat pan pumuy unañwtoynani. ¹² Noqw puma sohsoyam maskimi q maspiwyani. Puma pi navotit pas antsanihqat qa tūtuptsiwat, tuwat soq qaanhintsatskiwhqat añ nāhahlaynaya.

You Are Chosen for Salvation

¹³ Noqw kwakwhat pi uma God lavayiyat pas antsanihqat aw tupt-siwayaqe, Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy kwan'ewayhtotiqe ayo nōña, pi God pas yayhniwhqat añqaw pay umumi unañway'taqe umuy namorstaq'ō. Noqw ōviy itam yūmosa put aw kurs hin qa hahlayhtiwisni umuhpee. ¹⁴ Kwakwhat pi pam itamuhpiy umuy lomatuwit āawna; nihqe umuy wāñwayhqe, umuy Itahtutuyqawhqaqay Jesus Christ amum kaptsi'tiwyaniqat umuñem tunatyawta. ¹⁵ Yanta itahtupkomu; ōviy uma hūrs hoñni. Nen itam umumi hin lavayhtotiqat, pu itahtutuveni y akw umumi tutaptotaqat uma hūrs ñuy'yuñwani. ¹⁶ Itahtutuyqawhqa Jesus, God Itanay amum itamumi unañway'taqa, nūokway ahpiy itamuy yūmosa wuko'-nañway'yuñwniqat itamuñem pan yuku; piw itamuy hihta lolmat unañwvahsi'yuñwniqat pan itamuy unañwtoyna. ¹⁷ Nam pam umuy wuko'nañwtoyni'tani, uma qanánahtsopkahkañw lolmat yuaatotakañw, lolmat tumalay'yuñwniqat ōviy'ō.

3

Pray for Us

¹ Yantani itahtupkomu. Uma itamuñem nāwakinwisni; noqw Tutuyqawhqaqat lavayiat añqe' kúrukiwme', sohsovik tuyqawvani, hin umuhpa' tuyqawvaqey pan'i. ² Noqw itam qahopihtuy nukpansinmuy amuñaqw ayo oyiwtani. Taq qa sohsoyam sinom God qapēvewni'yuñwa. ³ Noqw pay pi Tutuyqawhqa hihta añ pas qaatsáy'maqa soon umuy qa hūrs hoñnani, pu qalolmat añqw umuy ayo óyani. ⁴ Ura itam umumi hin tutaptotaqat uma añ hinwisqey soon qa yūmosa panwisniqat itam Tutuyqawhqaqat ep umuy qapēvewnaya. ⁵ Noqw nam uma God aw pas pavan unañway'yuñwe', nakwhani'kahkañw, Jesus Christ nuhtay'yuñwani, Tutuyqawhqaqat umuy pan unañwtoynaq'ō.

The Obligation to Work

⁶ Itam Itahtutuyqawhqay Jesus Christ aw yankahkañw umuy ayalalwani itahtupkomu: Kurs haqawa tuptsiwni'taqey pañqawkañw, itamuñaqw hin lavayit ömahtaqey qa añ hinmat, soq naöñhqtuqw, uma qa put a'puñalyani. ⁷ Pi uma itamuy hinyaqw panyaniqey navoti'yuñwa, ispi itam umumum yesqe, qa paysoq hinwisq'ö. ⁸ Piw itam qa haqam hakiy növyat paysoq nönova. Itam qa pan hinyuñwt, tökilat añ-nikañw pu tälö' tumalat añ maqsonlalwañwu, pas pay qa haqawat umumi tükwaiyuñwniqey öviy'ö. ⁹ Yantsak-wisa itamu. Itam qa paysoq umumi tunöstuñlay'yuññwu, pay as pi itam put makiway'kahkañwo. Nikañw itam hinwisq, pay uma piw itamun yesniqat öviy itam pay apiwyuñwa. ¹⁰ Suhpan ura itam nāt umumumyaqey yan umumi tutaptota: Pay qa tumalay'taqa piw qa nösmantani. ¹¹ Taq itam nanaptaqw, yaw haqawat umuhpe qa hihta hintsatskañwu, qa tumalay'yuññwu; nihqe qa nāp hihta himuy añ sus'itsyañwu. ¹² Noqw öviy itam Itahtutuyqawhqay Jesus Christ aw yankahkañw, hakimuy añ panyuñqamuy ayatote', u'nanayani: Uma pās yeskahkañw, tumalay'yuñwe', nāp umuhnovay nönovayani. ¹³ Noqw úmawat itahtupkomu, uma lolmat hintsatskaqey añ qa öönani. ¹⁴ Ason kurs haqawa it tutuvenit ahpiy itahlavayiy aw qa tūqaytaqw, uma aw tunatyaltote', qa a'puñalyani, noqw pam hamanhtini. ¹⁵ Nikañw uma put qa tuwqay'yuñwt, pas umuhtupkoynihqat pan u'nanayani.

Final Words

¹⁶ Noqw nam Tutuyqawhqa hakiy kwakwhat unañwtoynañwuqa pas nāp yūmosa umuy kwakwhat unañwat maki'tani, añ ahsupoq'a. Nam pam sohsokmuy umumum hinmani. ¹⁷ Nu' Paul hapi pas nāp imay akw umuy öqalaqe, pēna. Yan hapi nu sohsok itutuveniy tuvoylata. Nihqe öviy hapi nu pēna. ¹⁸ Nam Itahtutuyqawhqay Jesus Christ núokwaat sohsokmuy umumum yantaa. Nam antaa.

Paul TIMOTHYT aw mohti Pēniata

¹ Nu Paul Jesus Christ ayaatnihqa it penta. God itamuy ayo ðoyhqa hapi nuy ayata, pu Jesus Christ Itahtutuyqawhqa aw itahtaqa'nañwa pīwu. ² Nu Timothy òqalanta. Um qapēwewnit ahpiy ítii. Okiw nam Itana uñ òkwalnit, núokwat, piw kwakwhat unañwat máqani, Jesus Christ Itahtutuyqawhqaq ayúma.

Warnings against False Teaching

³ Ura nu Macedoniat aqwniqe pay um hāk Ephesus ep huruhtiniqat ūmi pañqawu. Nen um haqawatuy mēwaqw, puma qa hihta alōñōt sinmuy tutuqaynayani. ⁴ Pu hīhihta tūtuwutsit qa aw unañwtavi'yuñwni, pu haqaw sinototiqat qa haqami so'taqat lavayit aw'i; taq soq pam nānap hin wuwnit tumalay'kañw, añwu qapēwewnit ahpiy pās unañwat yēsihqat qa put tumalay'ta. Noqw òviy um pumuy mēwani. ⁵ Um añ tuptsiwni'yuñqamuy òqawhtoynaniqat òviy nu uñ pan ayata. Um pantsakq, pumuy unañwaam qa hihta akw itsēheeiwyuñwni; piw qa hihta qalomáhintsakpit navoti'yuñwni. Puma pas antsa God aw tuptsiwni'kahkañw, pas antsa put aw unañway'yuñwni. ⁶ Taq haqawat as iit tūtutuqaynayay, put añqw lasya, pu pay hihta an'ewakw yuaativaya. ⁷ Puma God tutavoyat sinmuy tutuqaynayaniqey tuñlay'yuñwa; piw pas qananahtsopakhañw yuaatota; nīkañw hihta tutuqaynayaqey qa pas antsa mātsi'yuñwa. ⁸ Noqw pay pi itam navoti'yuñqw, God tutavoat lolma, hak suan akw moñwvasniq'ò, ⁹ It navoti'yuñqee: Pi pam himu mewnitutavo haqam suan hinwisqamuy qa pumuy amuñem taviwa, pi qaanhinwisqamuy amuñemi-hakimuy qa tuqayvastotaqamuy amuñemi, piw hihta qa kaptsi'yuñqamuyu, pu qalomáhintsatskaqamuyu, pu God aw qa tunatyaltotiqamuyu, piw hihta pas āantsawat hovalantotaqamuyu, namuy, sen yumuy qōyantotaqamuyu, pu tuqwyantotaqamuyu, ¹⁰ Pu tuskapqatsit añ hinwisqamuyu, pu tahtaqt tahtaqtuy amumum nāhahlayyaqamuyu, piw tūuuyiñwyaqamuyu, pu a'tsatuyu, pu pas qaatsátotaniqey pañqaqwat atsátotaqamuy amuñemi. Noqw hak suan tutuqayhpit qa an hinmaqat pay mewni piw put eñem taviwa. ¹¹ Pam tutuqayhpi lomatuwawit qa òwihintaqat amum súnanta, it lomatuwawit God ahpiy inumi mātaviwhqat áuma. Nam pam sūtsep tayawintiwa.

Gratitude for God's Mercy

¹² Nu Itahtutuyqawhqaq Jesus Christ pas hahlayi. Kwakwhat pi pam nuy qa atsat hinmaqat pan inumi tuptsiwhqe, nu put eñem tumalay'taniqat aw nuy ayata, pu piw nuy òqalmaqa. ¹³ Ura nu hisat put aqw hiñqawlawhqe, put sinomuyatuy okiwsahsana, pu nu pumuy qalomáyuaatañwu. Nīkañw nu nāto qa tuptsiwni'taqe òviy hihta hintsakqey qa navoti'ta. Noqw òviy Tutuyqawhqa nuy òkwatuwhqe, ¹⁴ Núokway nuy qa òwímaqa; nihqe nuy pan unañwtoynaqw, nu Jesus Christ aw tuptsiwe' pas pavan put aw unañway'tani. ¹⁵ Noqw i' yan lavayi pas antsaniqw, tatam sinom sohsoyam put kwusuyani: I' Christ Jesus qaanhinwisqamuy ayo òyaniqe tūwaqatsit aw pítuhqata. Noqw nu' hapi

qaanhinwisqamuy amuñaqw pas mohpeq'a. ¹⁶ Nikañw pay Jesus Christ yaniqw nuy òkwatuwa, pam inuhpiy mohti wuhkomaqapsiy mahtakanigè òviy'ò. Noqw yahpiy haqahpiy sohsoyam put aw tuptsiwyaqam qatsit qa so'taqat himuy'vayaniqey navoti'yuñwni. ¹⁷ God hapi sutsep Moñwi, qa mokñwuqa, qa taymataqnihqqa, piw pam-sa hapi sũka suyan anañwtalwuwni'ta. Nam pam sutsep aqwhaqami kaptsi'tiwaa, piw tayawintiwwa. Nam antaa. ¹⁸ Taa, itii Timothy, ura hakim tuptsiwni'yuñqam uñ hinhtiniqat añwu pay yuaatota. Noqw òviy nu uñ it ayatani: Um God eñem hihta qalolmat aw rohommani. ¹⁹ Um qapèwewnit añ hinmani; kurs himu haqam qalomáhintaqw um uh'unañway ep navote', qa pantsakni. Taq haqawat qa pan hinwisqe, tuptsiwniy ayo yukuya. ²⁰ Ura Hymenaeus piw Alexander panhti. Noqw òviy nu pumuy Satan aw mātavi, puma pāpu God aqw qa hiñqawniqey tuwi'vaniqat òviy'ò.

2

Church Worship

¹ Noqw òviy nu yan ūmi lavayhtini: Itam sohsokmuy sinmuy amuñem mohti pas okiwhtiwisni, nāwakinwisni, pu amuñem aw hihta tūviñlalwani, amuñem aw kwakwhalalwani, ² Tis òviy añ pas momñwituy, pu añ òqalat pasiwyuñqamuy amuñemi. Nen itam sutmakiwtaqat pās uyiwwawtaqat qatsiyesni, pās tunatyawkahkañw, qa atsáy'kahkañwo. ³ Pi yan itam suan hinwise', God itamuy ayo òoyhqat anañwveyani. ⁴ Pam sohsokmuy sinmuy ayo nõñakniqat nāwakna, pu put lavayiyat pas antsanihqat tuwi'vayaniqata. ⁵ Pi God hapi pas sũkaa. Noqw God pu sinmuy amuhtsave wúnuhqa pas sũkaa, i' taqa, Christ Jesus. ⁶ Ura pam sohsokmuy sinmuy mātapniqè òviy nātavi. Piw tuwaniyat aw pituqw, pam nuhtuhpa' navotniwa. ⁷ Noqw òviy nu put aw lavaytaviwa, pu ayaiwtaniqeyu. (Nu hapi Christ atpip pas súañqawu; nu qa atsálawu.) Nu imuy qa-Jew-sinmuy amumi ayatiwa, pumuy lomatuwit aw tuptsiwye', lavayit pas antsanihqat añ hinwisniqat pan pumuy tutuqaynaniqè òviy'ò. ⁸ Paniqw òviy sohsovik tahtaqt may qahováriwtaqat akw òmi māvuyawkahkañw, God aw nāwakintotaniqat nu nāwakna, qa itsívuiwkahkañw, pu piw qa pèwewni'kahkañwo. ⁹ Pu pay amún piw ima momoyam hamanay'kahkañw, pās anañway'kahkañw, yūyahiwatani; pu hihta pas a'nò hihkay'taqat yūyahniqey qa pan tunatyawyuñwni-sikavalasivata, pu pearls piwu; pu qa hihin hõmiy aw yuykuyani, pas pay pumuy piptsantotaniqat òviy'ò. ¹⁰ Puma qa panyuñwt, lomahintsakpiy akw namtakni'yuñwni. Pi pam pantaqa momoymuy God pas kaptsi'yuñqamuy súaunuhpe. ¹¹ Pay wuhti qahinqawkañw, okiw anañway'kañw, God lavayiyat nanatuwnaman-tani. ¹² Pu wuhti tūtutuqaynaniqat nu qa nakwha, pu tāqat aw moñ'iw tamantaniqata; pay pam qa hiñqawlawmantani. ¹³ Pi Adam mohti yukiwa; noqw añk pu' Eve yukiwa. ¹⁴ Pu Adam atsatsat qa tuptsiwa; pi wuhti ūnatoyniwhqe, mewnit ep qaanhti. ¹⁵ Nikañw pay kurs pam puwsuñway amum namiyukit qa hovale', nāmi anañway'te', suan qatsit añ pās hinme', pam tiylawhqey añ ayo yámakmantani.

3

Leaders in the Church

¹ I' hapi pas antsa: Hak God sinomuyatuy amumi tunatyawtaniqey tuñlay'taqa lolmat tumalat tuñlay'ta. ² Taay, noqw i' hapi hak God sinomuyatuy amumi tunatyawtaqa pas qa hihta ep tukopniwtamantani; sükw wuhtit köñaatmantani; nāmi tunatyaltimantani; pasi'nañway'tamantani; lomahintsakmantani; kiy ep sinmuy ðoyhtimantani; sinmuy tutuqaynaniqey tuwi'tamantani. ³ Honaqkuyit qa hīhikwni; qa a'nō unañway'tamantani; sīvat qa nanaqashintamantani; qa suy'tsiptimantani; qa a'nō hiñqawnummantani; qa nāp hihta himuy qa tuñlay'tamantani; ⁴ Kiy ep yesqamuy suan oyi'tamantani; timuy amumi tuyqawi'tamantani; pu timat nay kaptsi'yuñwmantani. ⁵ Puyaw hak haqam kiy ep yesqamuy suan oyi'taniqey qa tuwi'taqa tis pam hin God sinomuyatuy oyi'tani? ⁶ Qa puhutuptionsihqamantani; taq nāp hisat ka pam kwivi'nañwtiqw, God put eñem qalolmat yūkuni, pam Nukpanat eñem hin yūkuhqey pan'i. ⁷ Pu ðviy piw pam qatuptsiwni'yuñqamuy amuhpiy aw lomanavotiwamantani; taq nāp hisat sen hak hihta ep put ðvelantaniq, pam Nukpanat hūwiyat aqw pākini.

Helpers in the Church

⁸ Pu ima añ tu'sawni'yuñqam piw amún pasi'nañway'yuñwni; qa neveyyuaatotani; honaqkuyit qa hīhikwyani; sīvat qa nanaqashinyuñwni. ⁹ Unañway pasiwkahkañw, hihta as tupkiwtañwuqat itam tutuqayyaqwu tuptsiwyaqey ñuy'yuñwni. ¹⁰ Pu ason piw ima mohti aw pohtiwymantani; nen kurs qa hihta akw hinyuñwe', pahsat pu tu'sawni'taqat qeniyat ep hoñvamantani. ¹¹ Pu ðviy pay nōmamat piw amún pasi'nañway'kahkañw yesni; qa kokoliyawhtni; suyan unañway'yuñwni; sohsok hihta añ qa atsáy'wiskahkañw hinwisni. ¹² Pu tu'sawni'taqa sükw wuhtit köñaatmantani; timuy, pu kiy ep yesqamuy suan pās oyi'tamantani. ¹³ Pi ima suan tu'sawni'yuñqam pas kaptsi'tiwyañwu; piw Christ Jesus aw tuptsiwnit qananahtsopkahkañw yuaatotani.

The Great Secret

¹⁴ Noqw pay hisnen nu qa pas hisattiqw ūmiqniqey wūwankañw, iit ūmi penta. ¹⁵ Nikañw kurs nuy qa itsniqw um God sinomuyatuy amuhpa' hin hinnumniqey navoti'tani; puma hapi God qátuhqat aw tōnawtaqamu. Puma God lavayiyat pas antsanihqat makiway'yuñqey, put ðmi ñuy'yuñwa. ¹⁶ Pi itam God pas kaptsi'yuñwa, hihta as tupkiwtañwuqat pas antsa qaöwihintaqat ñuy'kahkañwo, it'a:
 Sus'öqaltutuyqawhqa tokoy'vaqey namtakna;
 God Hikwsiat put qahováriwtaqat pan nuhtumi mahtakna;
 God hoñviaymat put tuway'numya.
 Sopkawtaqamuy sinmuy amumi pam yuaatiwa;
 Pu tūwaqatsit ep sinom put aw tūtuptsiwa.
 Pam ðmiqatsit aw wīkiwhqey, pep kaptsi'tiwa.

4

False Teachers

¹ Noqw Qahováriwtaqa Hikwsi hapi pas suyan pañqawu, yaw haqami soñwamiq haqawat tuptsiwnit añqw lasyaniqata. Nen hakimuy nukpanhikwsiyumy akw tuyqawiwkahkañw, tūunatotoyñayaqamuy amumi puma tuqayvastotani, pu qasuan tutuqayhpiyamuy aw'i. ² Ima pan tūtutuqayñayaqam God aw tuptsiwni'yuñqey atsáy'kahkañw pañqawani;

nihqe soon puma qaanhtotiqey unañwpeq navoti'yuñwni. ³ Piw puma hak haqam nōmataniqat, piw puwsuñwtaniqat tūmewantotani, pu hihta nōsiwhqat nōnovaniqata. Noqw pay God hapi nōsiwhqat yuku. Noqw ima tuptsiwni'yuñqam, pu God tunatyayat pas antsanihqat navoti'yuñqam hahlaykahkañw put ōmalalwani. ⁴ Pi sohsoy himu God ahpiy yukiwtaqa hapi lolma; noqw ōviy soon himu ayo yukiwni, hak put tsúyakiniiq'ō. ⁵ Pi pam God lavayiyat akw pas hímuniwhtiñwu, pu nāwakinpit akw'a.

A Good Servant of Christ Jesus

⁶ Pay um iit yantaqat tuptsiwni'yuñqamuy u'nantoyne', um Jesus Christ eñem suan tumalay'tani, itahtuptionsiwniy ahpiy lavayit akw ōqawi'kañwo, pu suan tutuqayhpit añ hinmaqey akw'a. ⁷ Nikañw um añ an'ewakw tūtuwutsit, pu momoymuy lavaysaskwiyamuy qa aw unañwtavi'tani. Lolmat qatsit añ um nāō'qawnani. ⁸ Hak wáriktuwanlawhqa pay hihsavo put akw moñwvastiñwu. Noqw pay hak God pas kaptsi'taqa hapi put setsep akw a'nō moñwvasñwu, it qatsit ep'e, pu qatsit nātoniqat ep piwu. ⁹ I' lavayi pas antsaniqaw, tatam sinom sohsoyam put kwusuyani. ¹⁰ Pi itam paniqaw maqsonlalwakañw, itamumiq hīhiñqawqawqat ep nakwhani'yuñwa, ispi itam God qátuhqat aw yanyuñqe ōviy'ō. Pam hapi sohsokmuy sinmuy ayo ōoya, tis pi ōviy imuy tuptsiwni'yuñqamuy. ¹¹ Iit um nuhtumi tutaplawni, put tūtutuqaynani. ¹² Qa hak hapi ūmi qa kwañwátaytani, um nāto tsākwnihqat ep'e. Noqw um hapi nahpe imuy tuptsiwni'yuñqamuy hin hinyuñwniqat amumi namtakni'tani. Um pās yuaatani; um pās hinmani; um nuhtumi unañway'tani; um pasi'nañway'tani; um tuptionsiwnit añ hinmani, pu kwañw'ewakw qatsit añ'a. ¹³ Um nuy hisat aw pítuniqat aw pahsavo nuhtuni tutuvenit añ tūñwantaniqey aw unañwtavi'tani, pu tūōkwhaniqeyu, pu tūtutuqaynaniqeyu. ¹⁴ Um hihta nahpe uhmakiway qa tatami'tani; pam hapi pantaqa ura wukw'a'yat ūmi matyawkahkañw, hin hintaniqat lavayhtotiqat ahpiy ūmi noiwa. ¹⁵ Um iit aw wūwantamantani; um awsa yuki'tani; noqw uñ ōqawi'maqw, pam sohsokmuy amumi mātaktini. ¹⁶ Um nāmi tunatyawtani, pu tutuqayhpit aw'i. Um yūmosa panme' hapi ayo nātavi'mani; pu ūmi tūqayyuñqamuy piw ayo óyani.

5

Responsibilities toward Believers

¹ Hak wūkw qa qōhqōyat, naynihqat pan aw pās yuaatamantani; pu pay añ qa wūwukwmuy uhtupkomnihqat pan'i, ² Pu añ wūwukwmuy momoymuy únumnihqat pan'i, pu pay qa wūwukwmuy uhsiwanmihqat pan'i, qanānaphin wūwankañwo. ³ Pu um añ koñnalavutuy pas antsa nanalvutuy kaptsi'tani. ⁴ Kurs haqawa koñnalavu tímuy'taqw, sen mōmuy'taqw, pay puma tuwat put pāsye', kiy aw wikye', pep tavi'yuñwmantani. Yan puma God unañwveyani. Pi pam añ tuptionsiwni'yuñqamuy amumi put tuñlay'ta. ⁵ Noqw i' hapi pas antsa nalqatqa God aw yankañw, mimhikqat, pu talōñwiwmaqat añ yūmosa put aw okiwhtimañwu, pu nāwakinmañwu. ⁶ Nawus pi koñnalavu kwañwáewhqatqa nāt as taykañw pay soñawnen mokpuniñwu. ⁷ Yan um pumuy amumi hiñqawmaqw, puma qa hihta akw hinyuñwni. ⁸ Kurs haqawa sinomuy hihta akw yesniqat amuñem qa hintsake', tis pi ōviy pas amum ki'yuñqamuy amuñem pam qa pantsake', pam hapi tuptionsiwniy ayo yuki'tani; nihqe qatptionsiwni'taqat epnihqe pas qa súantani. ⁹ Pu i' hak koñnalavu payhp sunat

yahsañwni'taqa pas sūs puwsuñwtaqw, pay um púmuy-sa koñnalvutuy pan pohtoylani'tani. ¹⁰ P' hak pan pohtoylaniwhqa hapi hihta lolmat hintsakqey akw aw navotiwamantani, timuy suan wuñwnaqa pīwu, hakimuy kiy ep pás ðoyhqe, pu God sinomuyatuy kuyamuy pāhomhqe, pu hihta akw okiwhinyuñqamuy ep amumi unañwtaqee, pu hihta lomahintsatskiwhqat añ ahsupoq añ hinmaqee. ¹¹ Nikañw um añ momoyhoymuy koñnalvutuy pay qa nakwhani, taq puma Christ qa hihtatote', pahsat puwsuñwtotaniqey unañwtotiñwu; ¹² Nen qaanhtotiñwu, motivasiwniy ayo yukuyañwuniqee. ¹³ Puma pantote', qa hihta hintsatskat, panis tuwat kīnawit yuñtinumyañwu. Pu puma qa panis panyuñwt, hīhihta yuaatotañwu; qa nāp hihta himuy añ sus'itsyañwu, pay as hihta qa yuaatotanikañw soq pantsatskañwu. ¹⁴ Paniqw ðviy nuyniqw puma puwsuñwtote' tiy'ooyyani; nen kiy, pu timuy amumi tunatyawyuñwni. Noqw sinom amumiq hiñqaqwaqam pāpu qa hiñqaqwani. ¹⁵ Taq haqawat pay Satan aw lasya. ¹⁶ Kurs haqawat tāqat sen wuhtit tuptsiwni'taqat ahpiyviat koñnalvutiqw, pay pam put aw unañwtavi'tani; noqw God aw tōnawtaqam qa pumuy amumi enañ tūkwaiwyuñwni. Nen puma añ pas qa atsat nanalvutuy amumi unañwtavi'yuñwni. ¹⁷ Pu ima añ wukw'ayat pas suan nuhtumi tunatyawyuñqam pas pavan kaptsitiwyani, tis ðviy God lavayiyat yuaatotaqamu, pu tūtutuqaynayaqamu. ¹⁸ Pi ura tutuvenit añ yan pey'ta: Um wākasit sōhōvosit muritaqat motsóvuat qa sommantani, kita; pu piw yanwata: Pay tumalay'taqa ahsatiy hihkay'tañwu, yan'i. ¹⁹ Pu um wukw'ayat hihta qalománeveltoynayaqw, put qa kwúsumantani, ason pas lōyōm sen pahyomhaqam put pas suyan navoti'yuñqey pañqaqwaqw, pu' um aw tuwantamantani. ²⁰ Pu añ qaanhintsatskaqamuy sinmuy sohsokmuy amutpip u'nanamantani; noqw ahpiy sinom tsātsawnamantani. ²¹ Nu hapi God, pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ, pu pas namorstiwyaqamuy hoñvia'yatuy amutpik ūmi pas pañqawni: Um hapi qa hakiy sūkw-sa pas hihtay'kañw, yan hinmani, qa sūkw-sa eñem tunatyawkañwo. ²² Pay um qa pas hakiy God tumalayat aw suhpanamantani, sen um qa pas aw hin suyan navoti'tee. Taq ka pam qaanhinmaq, sinom uñ añvaiwtaqat wūwayani. Um nāmi tunatyawte', suan hinmani. ²³ Pay um pāpu qa kūyit-sa hīhikwt, pay hisaq wine hikwmantani, uhponoy qa kwañwáhintañwuniqw ðviy'o; pi um piép hinhtiñwu. ²⁴ Haqawatuy qaantsakpam yep qatsit ep susmataqtiqw God amuñem qalolmat yúkuniqw, pam pay navotiwta. Noqw pay haqawatuy qaanhintsakpam tupkiwyuñwa; nikañw ason hin yukiltiniqat aw pituqw pep pu' sohsoy mātaqtini. ²⁵ Pu pay ðviy piw pan haqawatuy lomahintsakpam añwu pay mātaqya, pu ahpiy pay qa mātaqyaqa soon qa nāto mātaqtini.

6

¹ Pu ima añ tūtuwikt, moñwímuy hapi ahsupoq hihta añ kaptsi'yuñwni; noqw qa hak God, pu put tutuqayhpiyat hinwat ðvelani. ² Pu ima añ tuptsiwni'yuñqamuy moñwi'muy'yuñqam pay soq pi pumuy tuptsiwni'yuñqw pumuy qa hihtay'yuñwniqey qe'yani. Puma qa panyuñwt, amuñem suhtaq'ewkahkañw, tumalay'yuñwni, it añ wūwankahkañwo: Ima pumuy akw moñwvasyaqam pay pumuy amún God aw tuptsiwni'yuñqe put aw unañwamatu.

False Teaching and True Riches

Iit yantaqat um tūtutuqaynakañw, añ ökwhantani. ³ Haqawat ka it tutuqayhpit súantaqat qa nānawaknani. Noqw it tutuqayhpi Itahtutuyqawhqay Jesus Christ lavayiyat ahpiyñihqe itamuy hin Christ an yesniqat itamuy tutuqayna. Noqw puma put tutuqayhpit ayo yukuyat, hihta alönöt tūtutuqaynayani. ⁴ Puma pi kwīkwivitñihqe qa hihta navoti'yuñwa. Panis tuwat haqam nānwuy'yuñwñiqey, pu lavayit pas hin lavaytanigey- sa tunatyawyuñwñi. Noqw put ahpiy hakim hihta ep qa tsuyhtiñwu; pu nānwuy'yuññwu; nānamiq hiñqaqwañwu; nāismaqas'iwyuññwu. ⁵ Puma qalomáwuwñi'yuñqe, put ép nānwuy'yuññwu; piw hihta pas antsanihqat qa navoti'yuñwa. Púmuyniqw hak God pas kaptsi'taqa qa hihta rūrurnaniqey ep hahlayni. Pumuy panyuñqamuy um añqw áyoni. ⁶ Noqw hak God pas kaptsi'taqa hihta himuy'taqey ep nakwhani'taqa pas antsa hahlayni. ⁷ Pi itam qa hihta yankahkañw, it qatsit aw öki; nihqe öviy itam qa hihta hinkahkañw, yañqw ahpiyyani. ⁸ Pay itam nōsiwhqay'kahkañw yuws'yuñwe', put ep nakwhani'yuñwñi. ⁹ Taq ima añ kähaktotiniqey nānawaknaqam unaheppit hūwit antaqat aw ökiñwu; pu hīhihta an'ewakw qalomátunatyawyuñwa. Noqw put akw sinom nāhwalaye', sūlawhtiñwu. ¹⁰ Pi hak sivat pas hihtay'te' sohsok hihta qalomáhintsakpit aw unaheviñwu. Put hapi haqawat nānawaknaqe, qapēvewnit añqw lasya; nihqe hīhihta qahahlayhpit akw nāsōskwiyaqe, nātuhotota.

Personal Instructions

¹¹ Noqw ūm'i, um God tumal'ayaata, pay um iit yantaqat ayo yuki'tani. Um Christ an suan hinmaqey añ ö'qalni, qapēvewnit añ hinmaniqeyu, nuhtumi unañway'taniqeyu, qa its hin unañwtiniqeyu, okiw'unañway'taniqeyu. ¹² Um itahtuptionsiwniy öviy hihta qalolmat aw rohommani. Um qatsit qa so'taqat ñuy'tani; put aw um wāñwayniwa, um wūhakhnihqamuy sinmuy amutpip God aw tuptionsiwni'taqey pañqawhqee. ¹³ God hapi sohsok taytoynañwuqa ūmi tayma, Christ Jesus ámuma. Ura pam Pontius Pilate atpik suan namtakna. Noqw öviy pumuy amutpip nu ūmi pas pañqawni: ¹⁴ Um uhtumalmakiway suan hinhtini. Hisat Itahtutuyqawhqay Jesus Christ mātaktiniqat aw pahsavo qa hak un hihta ep tukopnani. ¹⁵ Pi hisat aw pituqw, pam namtaknani, God put eñem tokiltaq'ö. Pam hapi Sus'öqalanihqey, pas kaptsiwhqat sohsoyam navoti'yuñwñi. Pi pam hapi sinmuy moñwímuyatuy amumi Moñwi, piw pumuy tutuyqawhqayamuy amumi Tutuyqawhqay. ¹⁶ Pam sūka pas qa mokñwu, pas suyan tālat ep ki'ta; noqw soon hak put aw pítuni; kurs hin hak haqam put aw yórikni. Nam sohsoyam yūmosa put kaptsi'yuñwt, put-sa öqalay'taqat pañqaqwani. Nam antaa. ¹⁷ Um yep qatsit ep hihta a'nö himuy'yuñqamuy amumi pañqawhq, puma qa pas hihtunihqey nami-wuwantotani; pu kähakiwuy pay kurs hintaniqat qa aw yanyuñwt, God qátuhqat aw yanyuñwi, itamuy hihta añ nāvokawintaniqat öviy itamuy sohsok hihta qaöwíhuylawhqat aw'i. ¹⁸ Nen puma hihta lolmat hintsatske', hihta qa kahkawñayat, tūhuytotaniqey suhtaq'ewyani; nen lomatumalay ahpiy kähak'iwyuñwñi. ¹⁹ Nen hisat aw talönvaniqat añwu aw hihta qa hinhtiñwuqat nenñem waranhtote', qatsit qaso'taqat himuy'vayani. ²⁰ Pas aw iunañwa Timothy, um hapi hihta ūmi noiwhqat aw tunatyaltini. Nen nukuslavayit, pu an'e'wakw lavayit qa aw unañwtavi'tani. Piw himu navoti itahtuptionsiwniy amum qa súnantaqat um qa aw hintsakni, pam pi

pay qa pas antsa navoti. ²¹Noqw haqawat put aw lasyat, itahtuptsiwniy tatamhtota. Nam Jesus Christ núokwaat umum yantaa. Nam antaa.

Paul TIMOTHYT aw ańk Pēniata

¹ Nu' Paul, God tunatyayat ahpiy Jesus Christ ayaatnihqa it penta, it qatsit itamumi awiniwtaqat Christ Jesus ahpiynihqat tūaawnaniqe ōviy ayaiwtaqa. ² Nu itiy pas aw iunańway Timothy ōqalanta. Nam okwálni, núokwa, pu kwakwha unańwa God Itanay ańqw ūmi pitsiwtaa, pu Itahtutuyqawhqaqay Jesus Christ ańq'ō.

Thanksgiving and Encouragement

³ Pas nu God aw hahlayhtima ítii. Put hapi nu pas suyan unańway'kańw tumalay'ta, inamuy hin hinhtotiqat pan'i. Nu yūmosa inawakinpiy ań uń u'nantima, mimhikqat, pu talōńwintiwhqat ań'a. ⁴ Okiw ura um pakmumuńwuniqw, nu put u'ni'taqe pas nu as ūmi yórike' hahlayhtiniqey okiw nāwakna, ⁵ Pas ura um pas antsa qapēvewni'taqw nu put u'ni'taqe ōviy'ō. Pay ura uhso Lois piw qaōwítuptsiwni'ta, pu uńu Eunice piwu; noqw pay ōviy um soon piw qa pantani. ⁶ Noqw ōviy nu nāt piw uń u'nanani. Ura nu ūmi matyawhqa, um God ańqw hihta kuwahtiput makiwa. Taay, um put kuwahtiput apitoyni'te' put akw mońwvasni. ⁷ Pi God Hikwsiy itamuy máqahqa, itamuy maqaswuwni'yuńwniqat qa pan itamuy unańwtoyna. Pi Hikwsi itamuy ōqalat, nami'nańwat, pu pas suyan wuwnit maqa. ⁸ Noqw ōviy um Itahtutuyqawhqaqay nuhtumi yuaataniqey qa hahmanni, pu piw nuy put eńem sivilawhqa. Um lomatuawit yuaataniqey ep káńanvotqey ań nakwhani'tani; sam pi um God ōqalayit akw put ań kuyvani. ⁹ Pi pam hapi itamuy ayo oya; nihqe itamuy suan hinwisniqat ōviy itamuy wańwayi, itahhintsakpiy qa ōviynit, nāp tunatyay, pu núokway ahpiy'ō. Pi pam tūwaqatsit nāt qa yukut, pay pepeq it Christ Jesus ań itamuy núokway máqaniqey yuku. ¹⁰ Nikańw pas yepehaq pu' itamuy ayo óyahqa Jesus Christ pítuhqa mokiwuy ōqalayit súlawtaqw, God itamuy hin ayo óyaniqey tunvotna, lomatuawit ahpiy'ō; ¹¹ Nihqe nuy ayataqe, put lavayiyat yuaataniqat aw nuy tavi, imuy qa-Jew-sinmuy tutuqaynaniqata. ¹² Noqw put pantaqat ōviy nu yāyan hihta ań káńanvota. Nikańw pay nu qa hahmana; pi nu hakiy aw tuptsiwhqey suyan navoti'ta; nihqe nu put aw hihta mātapp, pas kurs hin pam hisat pítuniqey qa aqw pahsavo put aw tunatyaltiniqat nu qapēvewna. ¹³ Nuy hin lavayit suan tūtutuqaynaqat um u'ni'kańw, pan tūtutuqaynani Christ Jesus qapēvewnakańw, put aw unańway'kańwo. ¹⁴ Pi Qahováriwtaqa Hikwsi itah'unańwpeq qátuhqa ūmi hihta pas hihkay'taqat kuwahti. Taay, um put pās aw tunatyawkańw tavi'tani. ¹⁵ Noqw it pay um navoti'ta: Ima Asiát ańqwayaqam sohsoyam nuy mātatvet, nuy tatamhtota. Noqw i' Phygellus, pu Hermogenes puma nuhtuma. ¹⁶ Pas pay Tutuyqawhqa okiw Onesiphorus ep kīvituy ōkwatuwni. Kwakwhat pi pam qa sūs inumi unańwtavi; nihqe nuy qa hahmana, nāmahin pi nuy sivikive pakiwtaq'ō. ¹⁷ Nihqe ōviy ura pam Rome epnihqe, nuy pās hepqe tuwa. ¹⁸ Pu ahpiy pay Ephesus epeq hihsa'haqam hihta ań inumi unańwtapqat pay um put pās navoti'ta. Okiw nam Tutuyqawhqa pite', put ōkwatuwni.

2

A Loyal Soldier of Christ Jesus

¹ Noq̄w òviy'ò ítii, um núokwat Christ Jesus ahpiynihq̄at akw ò'q̄alni. ² Ura nu kaysiwhq̄amuy tutuq̄aynaq̄w, um pep inumi tūq̄ayta. Um put hapi tuwat hakimuy qa paysoq̄ hintsatskaq̄amuy amumi mātapq̄, puma put tuwat tūtutuq̄aynayani. ³ Um Christ Jesus eñem k̄anavotpit añ kuytani, solāwat qa hihta tusi'taq̄at an'i. ⁴ Qa haq̄ pi hak tuwvõhtinumqa yep q̄atsit ep hīhihta hintsatskiwhq̄at akw n̄asoontsahtsana. Taq̄ pam panhte' soon moñwiw unañwveni. ⁵ Wawarsqa a'nõ hoñvinen hihta ahsate', put kwúsuiñwu. Pam nawus sohsok kaptsi'tiwhq̄at añ hinme' put ahsatañwu. ⁶ Pasva tumalay'taq̄a soon qa mohti aniwnit n̄osñwu. ⁷ Nu ūmi hihta lavayhtiq̄w um aw wūwani. Pay ason Tutuyq̄awhqa soon un̄ qa māmatsnani. ⁸ Ura Jesus Christ, David natkoat, mokiwiwuy añq̄w ahoy tātayi. It lomatuawit hapi nu sinmuy āwinta. ⁹ Nihq̄e put ep nu hīhihta añ k̄ānanvota, qaanhintsakq̄at an'i. Hikis pi nu pas som'iwta. Nikañw pay God lavayiat qa som'iwta. ¹⁰ Paniq̄w pi nu òviy añ hakimuy namorsti-wyaq̄amuy amuñem iit hihta añ kuyta, pas pay okiw puma Christ Jesus ahpiy ayo n̄õnakiwte', put amum sutsep kaptsi'tiwyaniq̄at òviy'ò. ¹¹ Pay i' lavayi pas antsa: Kurs itam Christ amum soe' piw amum yesni. ¹² Itam k̄anavotpit añ nakwhani'yuñwe', put amum moñw'iwyuñwini. Itam put qa tuwi'yuñq̄ey pañq̄aq̄waq̄w, pay pam piw itamuy qa tuwi'taq̄ey pañq̄awni. ¹³ Nikañw pam soon hihta ep n̄āatsatoynani; nihq̄e òviy soon atsáy'mani; nāmahin pi as itam atsáy'wisq̄'ò.

An Approved Worker

¹⁴ Iit yantaq̄at um pumuy añ ahoy u'nantoyñani. Tutuyq̄awhq̄at aw yankañw pumuy amumi pañq̄awhq̄, puma lavayit ep qa n̄añwuy'yuñwini. Taq̄ pam pantaq̄a lavayi soon hihta apitini, pay soq̄ aw tūq̄ayyuñq̄amuy wuwñiyamuy nukushintsanni. ¹⁵ Um God unañwveni q̄ey añ ò'q̄alni. Um it lavayit pas antsanihq̄at suan tūtutuq̄ayne', uhtumalay qa hahmanni. ¹⁶ Nikañw hapi um pay añ hihta an'e'wakw nukuslavayit qe'ni. Pan lavayi'yuñq̄am soq̄ sinmuy God añq̄w lasnayañwu. ¹⁷ Noq̄w pumuy lavayiam ankityat an ep wūyak'iwmañwu. Pumuy panyuñq̄amuy hapi amuñaq̄w i' Hymenaeus-niq̄w pu Philetus puma nuhtuma. ¹⁸ Puma it lavayit pas antsanihq̄at añq̄w lasq̄e, pay yaw ahoy yesvaniwniqa añ ruhpaq̄at pañq̄awlawhqe pētuy q̄apēvewñiyamuy hovala. ¹⁹ Noq̄w pay pi God k̄iyat tukwyayhniat hūrs yukiwta, it yantaq̄at akw tuvoylay'kañwo: Tutuyq̄awhqa n̄āp sinomuy tuwimuy'ta, it akw'a, pu piw Sohsoyam Christ natñwaniyat tuñwini'yuñq̄am qaanhintsatskiwhq̄at añq̄w ayo'yani, it akw'a. ²⁰ Pay pi haq̄am kahaksinot k̄iyat ep hihinyuñq̄a tsatsq̄apta. Pēhu palasivat añq̄w yukiwyuññwu, pu pēhu q̄õtsásivat añq̄'ò, pu pēhu kohot añq̄'ò, pu pēhu tsõq̄at añq̄'ò. Sinom pēhut añ n̄õnovañwu, pu pēhut aq̄w no-vaakwsin̄wput maspayañwu. ²¹ Noq̄w òviy hak haq̄am qaanh̄tiput añq̄w n̄ākwañ'ewakwte', pam hihta nukñwat aw ápini. Pam Tutuyq̄awhq̄at aw n̄ānoite', sohsok hihta lolmat tumalay'taniq̄ey aw moñwvas'iwatani. ²² Oviy um nuvõ'nañwat pay aw qa unañwtavi'tani; ayam t̄õtimuy hin hinyuñq̄at um qa panmat suan hinmani q̄ey añ ò'q̄alni, q̄apēvewñaniq̄eyu, nuhtumi unañway'taniq̄eyu, kwakwhat q̄átuniq̄eyu, añ hakim suan unañway'kañw Tutuyq̄awhq̄at aw n̄āwakinwisq̄amuy hin hinwisq̄at pan'i. ²³ Nikañw um pay an'e'wakw lavayit, n̄asta navotit ahpiynihq̄at qa aw

unañwtavi'tani; taq put pantaqat ahpiy hakim nāñwuy'totañwu. ²⁴ Pi Tutuyqawhqat tumal'ayaat hakiy amum qa nāñwuy'tamantani. Pay pam sohsokmuy pāsmantani; tūtutuqaynaniqey tuwi'tamantani; qa suy'tsivuni; ²⁵ Pās unañway'kañw, put aw rohomnumyaqamuy amumi yuaatani; pay hisnen God amuñem pan yukuqpw, puma nāp tunatyay añqw lasye', it navotit pas antsanihqat nānakwhani. ²⁶ Nen Nukpanat huhuwihpiyat añqw ayo nōñakni, puma as kwisyayqe, put-sa aw tuqayvasi'yuñwa.

3

The Last Days

¹ Pu it um piw navoti'tani: Nāt qatsiso'ñwamiq qatuvostini. ² Nāt sinom nennem-sa hihta tunatyawyuñwuni; qa nāp hihta himuy tuñlay'yuñwuni; hihta kwiviyuaatotani; kwivi'nañway'yuñwuni; nuhtumiq tutsiwyuaatotani; yumuy, namuy qa amumi tūqayyuñwuni; hihta qa tsúyakyamantani; God qa kaptsi'yuñwuni; ³ Tūqahahlayyani; namiyukiy tutkilalwani, hihta tūatsatotoynayani; qa namituyqawi'yuñwuni; a'nō unañway'yuñwuni; añ lomayesqamuy amumi qa suhtaq'ewyani; ⁴ Nānamiq nukpanhtotini; hihta ep qa tunatyaltotimantani; nātsotskanayamantani; God aw qa unañway'kahkañw, kwañwáewhpit-sa añ nāhahlayyani. ⁵ Pay as God aw tuptsiwni'yuñqey pan hiñqaqwakahkañw, put öqalayay qa nānawaknani. Um pan hinyuñqamuy qa amu'puñalni. ⁶ Ima hapi hakim kīnawit yuñtinumyayqe tuskapmomoymuy, qaanhtipuy akw mañwúiyuñqamuy, hīhihta tuñlayiy akw ūnaiwwisqamuy añwutiwisa. ⁷ Momoyam pan hinyuñqam as utsep hihta tutuqayyahkañw, pas soon hihta pas antsanihqat tuwi'vayani. ⁸ Noqw pay pi ura Jannes-niqw pu Jambres puma Moses ehpewi wunuptuqpw, pay öviy hapi pan ima it tutuqayhpit pas antsanihqat aw rohomnumya, nukuswuwni'yuñqamu, God aw tuptsiwnit añqw lasyaqamu. ⁹ Nikañw kurs hin puma haqami ökini. Pi pumuy an'e'wakw hintsakpiam susmataqtini, pumuy tāqatuy hintsakpiam hin mātaqtiqat pan'i.

Last Instructions

¹⁰ Noqw pay pi um nuy hin hinmaqat pās navoti'ta, nuy hihta tūtutuqaynaqata, nu hin qatsi'taqata, nu hihta añ ö'qalqata, nu hin God qapēvewnaqata, hihta añ wuhko maqaptsi'taqata, nuhtumi unañway'taqata, qa súokiwhitiñwuqata. ¹¹ Ura nu Antioch ep hihta añ okiwsahsaniwa, pu Iconiam ep'e, pu Lystrat ep'e. Ura nu hīhihta añ kānanvota; noqw pay Tutuyqawhqa nuy put sohsok añqw ayo tavi. ¹² Nikañwo, pay sohsoyam Christ Jesus aw tōnalte', God unañweyaniqey nānawaknaqam pas kurs hin qa okiwsahsaniwyani. ¹³ Nikañw ima añ nūnukpanht, hihta añ tūunaheptiwisqam suyhtsepñwat qalomáhinwisni; tūunatotoyayani, piw nāp ūnatotini. ¹⁴ Noqw um hapi hihta tūqayhqey, pu nātuptsiwnaqey añ yūmosa hinmani, um hakiy añqw kwúsuhqey put u'ni'kañwo. ¹⁵ Pi um uhtsakoy añqaw tutuvenit tuwi'ta. Nihqe put akw um suan unañwtalwuwni'vayqe, Jesus Christ aw tuptsiwhqe, ayo yama. ¹⁶ Sohsoy God lavayiat hapi put Hikwsiyat ahpiy pan pēniwa; nihqe hihta tutuqaynaniqey aw apiiwta, hakiy hihta ep öwihiniwhitiqw put ep u'nananiqey aw'i, pu hakiy suwip táviniqey aw'i, pu hakiy hin súan hinmaniqtat put tutuwnaniqey aw'i. ¹⁷ God tumal'ayaat put ahpiy pās pasiwta; pu sohsok lolmat tumalat aw pās na'sas'iwta.

4

¹ Paniq̄w hapi ōviy nu God aw yankañw uñ ayatani, pu Tutuyqawh̄qat Jesus Christ aw yankañwo; pam hapi māfakte', moñwtaviwe', añ yesqamuy, pu pay so'pumuy hinwat yukunani. ² Nu ūmi pas pañqawni: Um lavayit yuaatani, nāp hísat nukwánw'ewhtiḡw, pu pay nāmahin sen qa nukwánw'ewhtiḡw, um hakiy aw put ep písoqmantani. Hakiy hihta ep ōwihiniwhtiḡw, um hakiy u'nanamantani, mēwamantani, pu qa nañ'ekni'kañw sinmuy ōqawhtoynani, pu God lavayiyat tūtutuqaynani. ³ Taq pay nāt haqahpiy sinom hihta suan tutuqayhpit soon aw tūqayyuñwe', kwañwálvayit-sa nanaptaniqey nānawakne', ōviy haqe' unañwaam qatsqat pañ pumuy tutuqaynayaniqamuy nāmi wánwayyani. ⁴ Nen puma it lavayit pas antsanihqat qa aw tuqayvastotat, soq tuwat tūtuwutsit aw unañwtapyani. ⁵ Noḡw um hapi sohsok hihta añ pās tunatyaltini, nen kānavotpit añ kuytani; lomatuawit yuaatani; uhtumalmakiwuy sohsok suan tumalay'tani. ⁶ Taq nu God eñem nīniwñiqat aw pitsiḡwa; pay ka nu tsāvotiḡw yañq̄w ahpiyni. ⁷ Nu itahtuptsiwniy aw pās tunatyawtaqe, put eñem rohomnuma, qanātsusi'kañwo. Soñawnen inuñem pōhtavit nu añ kuyva. ⁸ Noḡw ōviy Tutuyqawh̄qa iahsatiy inuñem warani'ta, nuy suan qatsi'taqat ep'e. Nihqe ason pam pite', sinmuy amuñem suan yuke', pep pu' pam inumi put nóani, pu hakim kwañwtoynayakahkañw put nuhtay'yuñqamuy amumi piwu.

Personal Words

⁹ Um qa nātusi'te' its peḡw inumini. ¹⁰ Taq Demas nuy tatamhta, yep qatsit pas hihtataqee; nihqe Thessalonicat aḡwhaqamii. Noḡw Crescens Galatiat aw'i. Noḡw Titus Dalmatiat aw'i. ¹¹ Pay Luke-sa inumuma. Um Mark wikte', peḡw inumini taq pam tumalat añ nuy a'nō paañwanta. ¹² Pu nu Tychicus Ephesus aw hōna. ¹³ Pu nu Troas ep ivōsālay Carpus aw taviḡw, um ason peḡw put yawmani, pu hīhihta tutuvenita. Tis ōviy himuvukat añ pey'yuñqat um soon añq̄w qa kīmani. ¹⁴ I' palasivat siplawh̄qa Alexander nuy a'nō qalomáhintsana. Pay ason Tutuyqawh̄qa put tumalayt añ aw ahoytani. ¹⁵ Noḡw put hapi um ep nāmi tunatyaltini; taq pam itahlavayiy ep itamumi a'nō rohomhti. ¹⁶ Nāt nu sūs nēnem lavayhtiḡw, qa hak inumum wunu; sohsoyam nuy tatamhtota. Pay hisnen i' yantaqa qa amunkiwakw hintani. ¹⁷ Noḡw pay pi as pantotiḡw, Tutuyqawh̄qa inumum wunuwkañw nuy ōqalantat, wukotohowuy moañaq̄w nuy ayo tavi, nu lomatuawit añ ahsupoq tunvotnaq̄w, sohsoyam qa-Jew-sinom nanaptaniqat ōviy'o. ¹⁸ Nihqe pam nāt piw sohsok hihta qalomáhintsatskiwh̄qat añq̄w nuy soon qa ayo távini, nen ōveqatsit ep moñwtunatyay aw nuy pās wikni. Nam pam sutsep aḡwhaqami tayawintiwa.

Final Greetings

¹⁹ Um inuñem Priscat-nikañw pu Aquilat pumuy ōqalani, pu Onesiphorus ep kīvituyu. ²⁰ Erastus pay Corinth ep huruhti; noḡw nu Trophimus tūtuyhqat Miletum ep tavi. ²¹ Um qa nātusi'te', nāt qa tōmō'tiq̄w peḡwni. I' Eubulus uñ ōqala, pu Pudens, pu Linus, pu Claudia, pu ahpiy pay sohsoyam Christ aw tuptsiwni'yuñqamu. ²² Nam Tutuyqawh̄qa Jesus Christ umum yantani. Núokwa umumum yantaa. Nam antaa.

Paul TITUS aw Pēniata

¹ Nu' Paul, God tūwikiat, pu Jesus Christ ayaatnihqa it penta. God nuy namorstaqe, nuy ayataq̄w, nu put sinomuyatuy qapēvewniyamuy añ pumuy ōqawhtotoynani; piw itahtuptsiwniy ahpiy navotit pumuy tutuqaynani. ² Itam itahtuptsiwniy ahpiy qatsit qaso'taqat himuy'vayaniqey tunatyawyuñwa. Ura God pas qa atsátañwuqa itamuy pan awini'ta, pam nāt tūwaqatsit qa yúkut'a, ³ Nihqe pas aw pituq̄w, lavayiy ahpiy itamuy put navotna. God itamuy ayo Ooyhqa hapi nuy ayataqe, nuy lomatuawit nuhtumi yuaataniqat aw nuy tavi. ⁴ Titus, it sumituptsiwnit ahpiy itiy nu ōqalanta. Nam okwálni, núokwa, pu kwakwha unañwa God Itanay añqw ūmi pitsíwtani, pu itamuy ayo Ooyhqaqat Christ Jesus añq'ö.

Titus' Work in Crete

⁵ Ura nu Crete ep uñ mātapqe, ūmi tutapta, um tumalat añ aw antsaniqata. Nen um kitsókinawit God sinomuyatuy amumi wukw'a'yatuy ōyani. ⁶ Yan hapi wukw'aya hinmani: Haqam qa hihta akw hintaqa, sūkw nōmay'taqa. Timat God aw tuptsiwni'yuñwni; qa haqami hihta nukushintsatskani; nay, pu yuy pumuy amumi tūqayyuñwni. ⁷ Taq nuhtumi tunatyawtaqa pas nawus qa hihta akw hintamantani, ispi pam God sinomuyatuy amumi tunatyawtañwunihqee. Pam qa nāp tunatyay qátuniqey antani; qa suy'tsiptimantani; honaqkuyit qa hihikwni; qa a'nō unañway'tamantani; sīvat qa nanaqashintani; ⁸ Hahlaykañw, kiy ep sinmuy pās ōoyni; añ hihta lolmat ep hahlaymantani; pās unañway'tani; suan hinme', God unañwveni; namituyqawi'tani. ⁹ Pankañw pam it lavayit pas antsanihqat tutuqayhqey hūrs ñuy'tani; nen pam suan tūtutuqaynakañw tūōkwhantaniqey tuwi'tani, piw put aqw hiñqawaqamuy amumi hin lavayhtiniqey navoti'tani. ¹⁰ Taq kaysiwhqam qa tuqayvahsi'yuñqam paysoq hihta yuaatotaqam, pu tūnatotoynayaqam yēse, tis ōviy imuy Jew-sinmuy amuñaq'ö. ¹¹ Noqw soon as puma qa moauhtsiwyani. Puma pi kīnawit yuñtinumyaqe tūsoontsahtsanya, pay as hihta qa yuaatotanikañw soq put tūtutuqaynayaqee, pas pay sīvat ōviy'ö. ¹² Pay ura pumuy amuñaqw haqawa pas nāp amuñem yuaataqa pañqawu: Pay Crete ep sinom pas a'nō a'tsatu, nūanvopkotu, nanañht-nikañw huhunuktu, kita. ¹³ Nihqe pay súañqawu. Paniqw ōviy um pumuy qa óokwatuwht, pumuy qōhqöyini. Noqw puma tuptsiwniy añ ō'qalyani. ¹⁴ Nen Jew-sinmuy tūtuwutsiyamuy aw qa unañwtavi'yuñwni. Pu ason hak it navotit pas antsanihqat añqw lasqa amumi hihta tutaptaq̄w, puma put aw qa tuqayvastotani. ¹⁵ Pay kwanw'e'wakw wuwni'yuñqamuyniqw sohsoy himu kwanw'eway'ö; nikañw añ qa kwanw'e'wakwmuyniqw pu qatuptsiwni'yuñqamuyniqw qa himuy kwanw'eway'ö. Hikis pi wuwniyam, pu unañwaam itséheeiwta. ¹⁶ Puma as God tuwi'yuñqey pañqawu; noqw pay pumuy qatsíam qa put aw hayawta. Taq puma tuyoy'e'wayomuy; God aw qa tuqayvastotañwu. Kurs hisat puma hihta lolmat tumaltotani.

2

Sound Doctrine

¹ Noqw um hapi hakimuy suan tutuqayyaqamuy hin as yesniqat tūtutaqaynani. ² Añ su'pe'yaqam-niqw, pu wūwuyom tahtaqt pasi'nañway'yuñwni; hihta añ namitunatyawkahkañw namituyqawi'yuñwni; tuptsiwniy añ ö'qalyani; nuhtumi unañway'yuñwni; pu wuhkomaqaptsiy yesni. ³ Pu añ wūwuyom momoyam piw amunyuñwni; nen God sinomatnihqey pan yesni; qa kokoliyawhtni; nuhtumiq qa atsátoynayani; honaqquyit qa hihikwyani; añ hihta lolmat tūtutaqaynani. ⁴ Pu momoyhoymuy tutuwnayaqpw puma pās unañwat yesni; puwsuñwmuy amumi unañway'yuñwni, pu timuy amumii. ⁵ Hihta añ pās wūwankahkañw hintsatskani; qa nāhovalayaniqey anyuñwni; qa kikinumtinumyani; sūsu'pamni; puwsuñwmuy kaptsi'yuñwni. Kurs puma pan hinwisq, sinom soon God lavayiyat aqw hiñqaqwani. ⁶ Pu añ tōtimuy um piw u'nanaqpw, puma namituyqawi'yuñwni. ⁷ Pu um pas nāp lolmat tumalay'tani. Um panme' pumuy hin yesniqat amumi mahtakni'tani. Um qa paysoq hintsakkañw pās unañway'kañw, pan sinmuy tutuqaynani. ⁸ Um pas qa atsáy'kañw hihta súantaqat yuaatani. Noqw pep pu' kurs hak lavayit aqw hiñqawni; noqw i' hak put ehpewinihqa hamanhtini, kurs haqam hihta ep uñ övelantaniqe öviy'ö. ⁹ Pu añ tūtuwikt moñwímuy amumi tūqayyuñwniqat um tutuqaynani, pu sohsok hihta añ pumuy unañwveyaniqata; qa amumi kolilitotani. ¹⁰ Puma qa hihta moñwímuy uuyiñwnayani; puma yūmosa qaatsáy'kahkañw, tumalay'wisni. Puma panwise', God itamuy ayo öoyhqat tutuqayhpiyat pas hihtatotani sohsok hihta añ'a. ¹¹ Pi God núokway sinmuy sohsokmuy amumi mahtakna, itamuy ayo nōñakniqat öviy'ö; ¹² Nihqe pan itamuy tutuqayna: Itam God qa kaptsi'yuñwniqey qe'yat, yep qatsit ahpiy hīhihta tuñlayit ayo yúkuniqata. Itam put ayo yukuyat, namituyqawi'kahkañw, God pas kaptsi'kahkañw, suan hinwisni yep qatsit ep'e. ¹³ Hisat itam itah'unañwvahsiy hahlaykahkañw aw yórikyaniqey maqaptsi'kahkañw yēse. Pep hapi pu' God pas pávannihqa, Jesus Christ itamuy ayo óyahqa lolmat tālawñway'kañw mātaktini. ¹⁴ Pam hapi itamuñem nātavi; nihqe sohsok qaanhintsatskiwhqat añqw itamuy mātapqe, itamuy kwañw'ewakwtat, nēnem sinota, itam hihta lolmat tumaltotaniqey kwañwtoynayaniqat öviy'ö. ¹⁵ Iit hapi um nuhtumi yuaatani; tūökwantani; pas qa nánahtsopkañw öqalat pas pasiwtaqey pan tūmewantani. Qa hak hapi ūmi qa kwañwátaytani.

3

Christian Conduct

¹ Um sinmuy u'nanaqpw, puma añ mohpeq hoñqamuy, pu öqalat pasiwyuñqamuy amumi qa rohomnumyani; pu momñwituy lavayiyamuy añ hinwisni; sohsok hihta lolmat hintsatskaniqey aw pās moñwvas'iwyuñwni. ² Qa hakiy aqw qalomáhiñqaqwani; qa nāñwuy'yuñwni; hakiy pāsyamantani; qa a'nō unañway sohsokmuy amumum hinwisni. ³ Pi pay itam pas nāp ura hisat piw an'ewakw hinyuñwa; God aw qa tūqayyuñwa; ūnatoyniwya; hīhihta tuñlayit, pu kwañwáewhpit aw tūwik'iwyuñwa; nukpantunatyawyuñwa; kan'ewtunatyawyuñwa; sinom itamumi qa suhtaq'ewya; noqw pu itam

nānami qa suhdaq'ewya. ⁴ Noqw pay God itamumi unañway'taqey, pu itamuy òkwatuwhqey itamumi mahtaknat, itahhisatqatsiy añqw itamuy ayo oya. ⁵⁻⁶ Pam qa itahlomahintsakpiy ahpiy itamuy ayo oya, pas nāp nūokway ahpiy'o. Noqw itam put ímatniwhtoti, pam Qahováriwtaqat Hikwsit itamuy qaöwíhuytaq'ö, Jesus Christ añ'a. Noqw Hikwsiy añ pam itamuy kwan'ewakwtat, itamuy pūhuta. ⁷ Noqw òviy God núokwayat ahpiy itam put aw súanyuñwa; nihqe it qatsit qaso'taqat makiwayaniqey tunatyawyuñwa. ⁸ P' yan lavayi pas antsa. Noqw òviy pay um it yūmosa yuaataniqat nu nāwakna, ima God aw tuptsiwni'yuñqam lolmat hintsatskaniqey pās tunatyawwisniqata. Pi yan puma suan hinwise', tūvaañwantotani. ⁹ Nikañw pay um añ hihta āan'e'wakw lavayit qa aw unañwtavi'tani pu hakiy ahpiy sinotiwtaqata, pu tutavot ep nānaqasyaqata, sen put ep nānwuy'tiwhqata. Pay pam lavayi qa hihkay'ta; pu piw qahimuu. ¹⁰ Um hakiy tūlahsintaqat sūs, sen lōshaqam u'nanat, pay qa a'puñalni, ¹¹ Um it navoti'taqee: Pam pantaqa lomavöhut añqw lasqe qaanhinma; nihqe unañwpeq put navoti'ta.

Final Instructions

¹² Ason nu Artemas, sen Tychicus ūmi hōnaqw, um qa nātusi'tat, qa sōwunit Nicopolis aw inumini. Pay nu pep tōmōlaniqey yuki'ta. ¹³ Um tutavot aw tuvoti'taqat Zenas-nit, put Apollos pumuy haqaminiqat aqw távini; noqw kurs pumuy hihta haqni'taqw um pumuy paañwani. ¹⁴ Pu itahsinom hihta lolmat hintsatske', añ hakimuy hihta haqni'yuñqamuy paañwayaniqey tuwi'vayani; nen qa paysoq yesni. ¹⁵ Sohsoyam inumuyaqam un òqalaya. Itahtuptsiwniy añ itamumi unañway'yuñqamuy um inuñem òqalani. Nam núokwa sohsokmuy umumum yantani. Nam antaa.

Paul PHILEMON aw Pēniata

¹ Nu Paul, Jesus Christ eñem sivilawhqa itahtupkoy Timothyt amum it penta. Itam pas aw itah'unañway, itahtumalsuñway Philemon öqalanta, ² Pu aw itah'unañway Apphiat-nikañw pu Archippus itahnaqöysuñway pumuy pīwu, pu God aw tōnawtaqamuy umuhkiy ep tsotsvalyaqamuyu. ³ Nam nūokwa, pu kwakwha unañwa God Itanay añqw umumi pitsíwtani, pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ añq'ö.

Philemon's Love and Faith

⁴ Pas nu yūmosa Inay God aw nāwakinkañw uhpe hahlayhtimakañw uñem tūviñtima, itupko, ⁵ Yaw um Tutuyqawhqat Jesus Christ aw-nikañw, pu sohsokmuy put aw tuptsiwni'yuñqamuy amumi unañway'kañw, qapēvewnaqat nu navotqee. ⁶ Okiw as sinom uhqapevewniy akw tuwat tuptsiwni'vaye', itam hihta Christ añqw qaöwímakiwyaqat okiw puma māmatsyaniqat nu pan amuñem tūviñtima. ⁷ Pi itam uñ nuhtumi unañway'taqw pas put ep hahlayhtiqe, wuko'nañwti, ispi tuptsiwni'yuñqam uhpiy suyan unañwtotiq'ö.

A Request for Onesimus

⁸ Pay ka nu Christ ep pas qatusi'kañw uñ tusoq'ayataniqey aw öqalay'ta. ⁹ Nikañw nu ūmi unañway'taqe öviy pay nu uñ qa ayatani. Nu Paul wuhaqanikañw, pu piw nāt Christ Jesus eñem sivilawkañw ūmi okiwhiñqawni. ¹⁰ Nu itiy Onesimus ūmi nunuiñni. Nu siviñuiwtaqw pam qapēvewnit akw ítiniwhti. ¹¹ Pay as pi ura pam hisat uñniqw qaápiynikañw, pu' hapi ūmi ápini, pu inumii. ¹² Noqw nu put piw ūmi ahoy tavi; noqw öviy um put pás távini, pas hapi pam aw iunañwa. ¹³ Pay nu as lomatuwit hintsaqey ep sivilawhkañw put tavi'taniqey nāwakna, uhqeniy ep inumi unañwtavi'taniqat öviy'ö. ¹⁴ Pay nu qa ūmi maqaptsi'tat put tavi'taniqey qa nāwakna; um qa nawus inumi unañwtapniqey antat, pay um pas suhtaq'ewnikañwniqw pam súantani. ¹⁵ Pay sen pi yantaniqw öviy pam hihsavo ūñaqw ahpiy'ö, pu' yahpiy pam sutsep umum hinmani. ¹⁶ Um pu' hapi qa tūwikit an put kwúsut, pay uhtupkoy pas aw uh'unañway pan put um kwúsuni. Nu itupkoy an put aw pas unañway'ta; noqw öviy um as tuwat panhtini, pam pi uhtuwiki, piw Tutuyqawhqat ep uhtupko. ¹⁷ Noqw kurs öviy nu uhsuñwaynihqat um pan inumi wūwante', pas um nuyniqey pan put kwúsuni. ¹⁸ Ason pi kurs pam hihta ep ūmi qaanhtiqw, sen hihta ūmi pöiwtaqw, pay um inumi put pēnani. ¹⁹ Nu Paul hapi pas nāp imay akw it pēna, pay nu soon ūmi qa sisvini. Pay nu uñ soon u'nanani, um soñawnen pas nāp inumi nāvöiwta. ²⁰ Taay, itupko, um Tutuyqawhqat añ nuy hahlaytoyne', put pás távini. Yan um wūkok nuy unañwtoyani. ²¹ Nu ūmi hin nāwaknaqat um soon qa anhtiniqat nu ep uñ qapēvewnaqe öviy ūmi pēna, ūmi navoti'taqee, nu ūmi hiñqawhqat um soon qa hóyokput hinhtini. ²² Nikañw pay um piw haqami inuñem qenitani, pay hisnen nu umuhnawakinpiy ahpiy mātaviwe', umumi pítuni.

Final Greetings

²³ Inuum Christ enem sivilawhqa Epaphras un öqala, ²⁴ Pu Marcus, Aristarchus, Demas, pu Lucas itumalsuñwamu. ²⁵ Nam Itahtutuygawhgay Jesus Christ núokwaat umumum yantaa. Nam antaa.

HEBREW sinmuy amuñaqw Tuptsiwni'yuñqamuy amumi Pēni

God's Word through His Son

¹ Ura God pay hisatñahaqaw qa sūs haqam, piw qa supwat akw itanamuy amumi lavayhti, hakimuy lavay'aymuy amuhpiy'ō. ² Nikañw pam yepehaq so'ñwamiq pituqaw itamumi lavayhtikañw, pu' pahsat Tiy ahpiy'ō. Ura pam put hapi aw sohsok hihta nōaniqey put āawna; pi put ahpiy pam sohsok hihta yuku. ³ Noqaw pam öqallavayiy akw sohsok hihta poniniytoyna. Pam nay lomatalawñwayat akw talni'ta, piw Nay hin hintañwuqat nuhtumi mahtakna. Pam pas nāp itahqaanhtipuy ayo yuku. Pu panhtiye pam öveqatsit ep Kaptsiwtaqat putvaqe qatuptu.

The Son Greater than the Angels

⁴ Nihqe God hoñviaymuyatuy amuhpenihqe pas pavan nukñwat nam-takna, sam pi pam God Tiatnihqey pan tūñwantiwa, noqaw God hoñviaymat qa put tīmatu. ⁵ Ura God Tiy aw yan lavayhti: Um hapi Itii, it talōñvaqat ep nu Unaniwhti, ura kita. Piw yan'i: Nu put nāatni, noqaw pam itini, yan'i. Puyaw sen pam hisat hoñviaymuy himuwat aw pan lavayhti? Qae. ⁶ Nikañw pam hoñviaymuy amumi yanwat lavayhti Tiy tūwaqatsit aw távihqee: Uma put pas hihtay'yuñwni, ihoñvia'yam sohsoyamu, yan'i. ⁷ Pu pam pūmuywat yan lavayhti: Pam hoñviaymuy hūhukañwtuy pan yúkuñwu, pu tumal'aymuy qōhit wupa'leletaqaq pan'i. ⁸ Nikañw pam Tiy aw yan lavayhti: Um hapi God-nihqe yūmosa moñw'iwatani. Um moñwko'y'kañw nuhtumi tuyqawi'kañw sūanhinmani. ⁹ Um hapi pas suan hinwisqamuy ep hahlayhti, pu qaanhinwisqamuy aw qa suhtaq'ewa; paniqaw hapi öviy God Una uñ moñw'asnage, uñ uhsinosñwamuy amuhpenihqe pas pavan hahlaytavinma. ¹⁰ Pu piw yan lavayhti: Pu ūm'i, Tutuyqawhqa, um yahnihwqat epeq tūwaqatsit yayhniyat wunuptsina. Um uhmay akw tokpelat yukuhta. ¹¹ Pam pay sūlawhtini, noqaw umwa qa hinwat hinhtini; pu pam pay yuwsit an sakwītini. ¹² Noqaw um put usimnit an nōmōmnat ayo távini, noqaw pam nāhoyñwaniwni; nikañw um hapi pas qa alōñtini, pu uhqatsi pas qa haqami sohtini. ¹³ Yanta, piw pam Tiy aw yan lavayhti: Um hāk iputvaqe qátuni, nu uhtuwqamuy ánwutaqaw puma ūmi maqaptsi'yuñwniqat aw pahsavoo. Noqaw ya sen pam hoñvia'yatuy himuwat aw hísathaqam yan lavayhti? ¹⁴ Puma pi sohsoyam hikwsiniñwunihqe nuhtumi unañwtavi'yuñwniqe ayatiwya, imuy ayo nõñakniqamuy amumi tumalay'yuñwniqe öviy'ō.

2

The Great Salvation

¹ Yaniqaw öviy itam hihta nanaptaqey pas kurs hin aw qa pās tunatyal-totini, nāp hisat pi itam put añqaw lasyani. ² Taq God hoñviaymuy amuhpiy tutavot nuhtumi mātapaqe pas öqalay akw put aw antsana; nihqe añsakis hak mewnit aw qa tuqayvastaqaw, pu sen tutavot añqaw lasq, God hakiy suan put ep hinwat yukunañwu. ³ Nikañw pam yepehaq Tiy ahpiy itamuy hin ayo nõñakniqat itamuy āawna. Noqaw itam it lavayit qaöwihintaqaq aw qa unañwtapye' hin ayo nõñakni? Pi ura Tutuyqawhqa pas nāp itamuy

mohti put āawna, noqw put aw tuqayvastotaqam pu' tuwat itamumi put mātapya. ⁴ Noqw God piw pumuy amumum tumalay'kañw pumuy amuhpiy kātumalta. Pam put akw pumuy suan lavayhtotiqaq tuawi'ta. Pi pam Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy kuwahtiput hin tunatyawtaqey pan sinmuy nanāp huyta.

The Leader of Salvation

⁵ God qa hoñvia'yatuy tūwaqatsit nātoniqat aw moñw'oya. Pi tūwaqatsit nātoniqat nu yuaata. ⁶ Nikañw hak God aw tāwit añ tūviñtaqey aw pañqawu: Ya sino hak hímuniqw òviy um put u'ni'ta? Ya sino himu hakniqw òviy um put aw kikinumvohta? ⁷ Pi um put pay hihsavo hoñvia'yatuy qa amuñk pitsíwtaqat pan yuku. Nikañw it atsve pu' pam pas hímuniwhtikañw piw kaptsiwñiqat um put eñem yuku; piw um uhtumaltipuy aw put moñwtavi. ⁸ Nihqe sohsoy himu put aw maqaptsiwñiqat um put aw noa, yan'i. Pi pam sohsoy hihta put aw maqaptsiy yantaniqat òviy put atpikaqey tañataqey qa hihta pēta. Noqw pay pi itam qa sohsoy hihta put aw maqaptsiy yantaqat aw yórikya. ⁹ Noqw itam Jesus pas hímuniqat, pu piw kaptsiwñiqat aw tāyyuñwa. Ura pam hapi hihsavo hoñvia'yatuy qa amuñk pitsíwtaqat yukiltiqey, sinmuy sohsoymuy amuñem kānavot, mokniqat God pan put eñem yuku, itamuy òkwatuwhqee. ¹⁰ Noqw Jesus Christ ayo nōñakqamuy tsamqa pas pasiwtaniqey òviy nawus kānavotpit añ kuyva, ispi God sohsoy hihta nēñen yukuhqa kaysiwñiqamuy timuy lomaqatsit aw tsamniqey nāwaknakañw, Tiy eñem pan tunatyawtaq'ò; pi putniqw pam lomahinta. ¹¹ Pi hakim God tīmatniwhtotiqaq hapi Jesus Christ atsviy put tīmatu. Nihqe òviy put amum sūkw nay'yuñwa. Noqw òviy God Tiat pumuy tupkolawniqey qa hahmana, nikañw pañqawu: ¹² Nu uñ itupkomuy āawnani; nu uhsinomuy amuhsonve ūmi tayawinpit tātawlawni, kita. ¹³ Pu piw yan'i: Nu put hapi aw yantani. Pu piw yan'i: Yep nūu, God timuy inumi nóahqamuy nu pumuy amumuma. ¹⁴ Noqw hakiy timat sūn tokoy'yuñqw, piw uñwáam suntañwu. Noqw pay òviy piw Jesus nāp itamun yukilti, pam mōke' it Nukpanat símoknaniqey òviy'ò, it hakiy tukwyantaniqey aw òqalat as pasiwtaqata. ¹⁵ Nen itamuy yahpiy haqahpiy mokiwuy qa mamqasyaniqat itamuñem yúkuni, itamuy itahqatsiy añ ahsupóq put mamqasyaqamuy. ¹⁶ Pi suyan pi pam qa hoñvia'yatuy amún tokoy'vat, Abraham tīmuyatuy amún tokoy'va. ¹⁷ Yaniqw òviy pam pas nawus sohsoy hihta añ tupkomuy amún yukilti, pumuy amuñem God awwat mohpeq moñwiniqey òviy'ò. Nihqe pam tumalay ep sūanhinmaqey pumuy òkwatuwhqey, nāp nātapqey pumuy qaantipuyamuy ayo yuku. ¹⁸ Pi pam pas nāp aw unaheviwñiqey ep kānavotqey, òviy pam unaheviwñiqamuy amumi anañwtapniqey aw pasiwta.

3

Jesus Greater than Moses

¹ Noqw òviy'ò itupkomu, uma God tīmatu, piw put tīmatniqey pan hinwisniqey aw wáñwayniwya. Kurs uma Jesus Christ itahtuptsiwñiy itamumi kwusivaniqey òviy ayaiwtaqat aw wūwayani, itamuñem God awwat mohpeq moñw'iwtaqat aw'i. ² God hihta aw put taviqw, añ ahsupóq pam suan hinma, ura hin Moses God tīmuyatuy amumi pās tunatyawmaqat pan'i. ³ Pi Jesus hapi Moses epniqey pas pavan kaptsiwñiqey hihkay'ta, pi kīvituy mohpeqñiqey put amum yesqamuy amuhpeniqey

pas pavan kaptsitiwa. ⁴ Pi sohsokmuy kīvituy amuñaq wuhka mohpeqniñwu. Noq w sohsok hihta aw mohpeqniñqa hapi i' God. ⁵ Noq w Moses tumal'ayat an God tímuyatuy amumi mohpeq wúnuhqe súan tumalay'ta; nihqe God itamumi hin lavayhtiniqat pam añwu pay tuawi'ta. ⁶ Noq w pay Christ God tíatnikañw tímuyatuy amumi mohpeq wunu, nihqe suan tumalay'ta. Noq w itam God tímatu, kurs yūmosa put qapēvevnyee, pu hahlaykahkañw hihta aw yórikyaniqey tunatyayat qa wílekni'yuñaee.

A Rest for God's People

⁷ Yanta hápiniq w, òviy ura Qahováriwtaqa Hikwsi pañqawu: Kurs uma pu' tawat ep put tónayat nanapte' ⁸ Uma qa nāwuko'nañwtotani. Ura umunam qayēsiwhpuvehaqam inumi rohomhtotiqe nuy puhtsemoknaya. ⁹ Ura puma inumi hepya, piw inumi tuwantota, lōp sunat yahsañwuy añ itumalay aw taywiskahkañwo; noq w uma qa amún hinhtotini. ¹⁰ Paniq w òviy nu ephaqam qatsívaptsiwyuñqamuy amuhpe qahahlayhtiqe pañqawu: Puma yūmosa unañwpeq inuñaq w lahsíwyuña, pu puma haqe' itunatyay qa tuwi'yuña. ¹¹ Noq w òviy nu itsívutiqe pas óqalat pan lavayhti: Pay puma pas nawus soon haqam nāsuñwnayaniqey aw ókini. Ura pan pey'ta. ¹² Noq w òviy'o itupkomu, uma nānami tunatyaltotini, taq nāp hisat sen hak God pas qátuhqat añq w lahse', qalomá'nañway akw God pēvewintini. ¹³ Uma nāqavo nāókwantani, nāt umuñem qénitniq'ó, taq sen umuñaq w haqawa qaanhtiput unatwiyat ahpiy a'nó unañwtini. ¹⁴ Ura itam Christ aw tūtuptsiwa. Nihqe kurs itam qa haqami nañ'eknaye', yūmosa itahtuptsiwniy añ hinwise', itam put amum sohsok hihta makiwyani. ¹⁵ Ura nu pañqawhq tutuvenit ep yan pey'ta: Kurs uma pu' tawat ep put tónayat nanapte' uma qa nāwuko'nañwtotani. Ura umunam inumi rohomhtoti. Noq w uma qa amún hinhtotini, yan'i. ¹⁶ Taq ura haqawat as nanaptat, put puhtsemoknaya, nikañw pay qa sohsoyam Moses amum Egypt añq w nōñakqam panhtoti. ¹⁷ Noq w ya hakim lōp sunat yahsañwuy añ put unañwmoknaya? Pay ima hakim piw qaanhtotiqe, qayēsiwhpuvehaqam súlawhti. ¹⁸ Noq w ya pam hakimuy amumi pas qa ówílvayhtiqe pas soon haqam nāsuñwnayaniqey aw ókiniqat pañqawu? Imuy añ qatuptsiwni'yuñaqamuy amumii. ¹⁹ Noq w òviy pay hapi puma pas qa tuptsiwyaqe soon pañso yuñni.

4

¹ Noq w òviy'o, itupkomu. Itam haqam nāsuñwnayaniqey aw ókininiq w itamuñem nāt qeni. Nikañw itam tunatyaltotini, taq ka umuñaq w haqawa pañsoq qa pítuni. ² Pi lomatuawi pumuy amumi yuaatiwhqa piw itamumi yuaatiwa; noq w pay put lavayit akw puma qa moñwvastoti, pi puma as nanaptat qa tūtuptsiwa. ³ Pi itam añ tūtuptsiwaqam haqam nāsuñwnayaniqey aw óki, hin pam lavayhtiqat pan'i: Nu itsívutiqe pas pañqawu: Pay puma pas soon haqam nāsuñwnayaniqey aw ókini, nu kita. Pi pam pas nāp tūwaqatsit yayhniwhqat pepeq tumaltaqey yuku. ⁴ Oviypi ura pam háqe'wat tsañe'sikis talōñnit yanwat lavayhti: Pu God tsañe'sikis talōñnit ep sohsok tutmalay añq w nāsuñwna. ⁵ Nit pu yep piw nāt pañqawu: Pay puma pas soon haqam nāsuñwnayaniqey aw ókini, nu kita. ⁶ Noq w pay haqawat pas nāt soon pañsoq aw qa ókini, pu imuy hakimuy amumi pam mohti yuaatiwhq puma qa tūtuptsiwhqe òviy aw qa óki. ⁷ Pu piw nāt pam sukw talōñnit tuwantaqe, David

ahpiy pañqawu: Pūu, kita, pay hísattiq'ó; pi ura pañqawu: Kurs uma pu' talónnit ep put tónayat nanapte', uma qa nāwuko'nañwtotani. ⁸ Pi as Joshua pumuy nāsuñwnanaqw soon God put atsva piw nāt itamuy pañsoq ökiniaqat tokiltoynaniqey pañqawni. ⁹ Noqw öviy hapi God sinomuyatuy nāsuñwnayaniniqw amuñem nāt qeni. ¹⁰ Pi nasuñwpiyat aw pákihqa piw öviy nāp hintsakpiy pahsavo hintsakñwu, God hintsakpiy panhtiqtat pan'i. ¹¹ Noqw öviy God itamuy haqam nāsuñwnayaniqat itamuñem qeni'taqw, itam pañsoq ökinqey qanātusi'yuñwni; taq nāphisat sen uma haqawa pumuy amún qatuptsiwni'te', pañsoq qa pítuni. ¹² Pi God lavayiat tayta, piw a'nō lay'ta. Pam sipwuvahpit an nan'ikage añ qalay'ta; nihqe hakiy unañwayat hikwsiyat añqw nāhoy tükuniqey öqalay'ta, piw hakiy öqawiyat öqayat añqw nāhoy tükuniqeyu. Pam hakiy tutnatyayat piw wuwniyat hímunihqat hakiy aw susmataqtañwu. ¹³ Pi itam nawus God aw nātuhtualyani, sohsok hihta navoti'taqat aw'i. Noqw sohsoy himu yukiwtaqa put aw susmataq'a; qahimu put aw tupkiwta.

Jesus the Great High Priest

¹⁴ Noqw itam itahtuptsiwniy ep hürs hoñni; pi God Tiat, Jesus Christ ömiqatsit aw pákihqe God awwat mohpeq moñw'iwta; nihqe pepeq itamuñem nāwakinma. ¹⁵ Pi itamuy qaöqawi'yuñqw, itamuñem nāwakinmaqa sohsok mātsi'taqe itamuy ökwatuwa; pi páam pay itamun sohsok hihta añ unaheviwkañw, pay qa haqam qaanhti. ¹⁶ Noqw öviy itam qamaqásneveq God moñw'atsvewayat aw ökini, nen itam pep núokwayat kwusuyani; pu itam sóonhtote' núokwayat akw paañwniwyani.

5

¹ Pi uma navoti'yuñqw, God Jew-sinmuy amuñaqw hakiy namorste', put awwat mohpeq put moñwtaviñwu. Noqw pahsat pu pam sinmuy amuñem God aw okiwlawnwu; nihqe pumuy amuñem hom'oyiyamuy God aw nóañwu; piw qaanhtipuyamuy ep hihtuy qöyañwu. ² Nikañw pam pay pumuy amún sínonihqe öviy qa pasiwta; nihqe öviy pam tutavot qa navoti'yuñqamuy, piw put añqw lasyaqamuy ökwatuwniqey tuwi'ta. ³ Pam sínonihqe nawus nāp qaanhtipuy ep hihtuy nīnañwu; pu pahsat sinmuy qaanhtipuyamuy ep piw amuñem hihta nīnañwu. ⁴ Noqw soon hak God awwat nāmoñwtapñwu; nikañw God hapi hakiy moñwtapñwu; ura pam Aaron put aw tavi; pu put añkyaqamuy pīwu. ⁵ Noqw öviy Christ God awwat mohpeq moñwtaviwhqe pay qa nāp nātsökana, nikañw pay God put naat pan put yukuna. Ura pam put aw pañqawu: Um hapi ítii, it tawat ep nu Unaniwhiti. ⁶ Pay ura pi pam piw haqam pañqawu: Um hapi pas sūs God awwat moñwi, Melchisedec tuwiyat an'i. ⁷ Ura Christ nāt tūwaqatsit ep qátuhqe, God aw okiw nāwaknaqe, a'nō pakkañw pas naokiwlawu, hakiy mokiwuy añqw put ayo táviniqey aw öqalat pasiwtaqat aw'i; noqw nāwakinpiat hu'waniwa, pam Nay aw tuqayvahsi'maqw öviy'o. ⁸ Pay as pi pam God tíatnikañw hīhihta añ kānavotqe put aw tuqayvahsi'maniqey tuwi'va. ⁹ Pu pam hin hintaniqey an yukiltiqe pep pu' pam aw tūqayyuñqamuy sūs ayo öyaniqat pan Naat put eñem yuku. ¹⁰ Pi God hapi put awwat mohpeq moñwtavi, Melchisedec tuwiyat an'i.

Warning against Falling Away

¹¹ Noqw itam as Melchisedec wūhak hin lavayhtotiniqw put pañqawniqw qatuvosi, uma qa its nanaptañwuniqw öviy'o. ¹² Uma wūyavo

Christ aw tuptsiwni'yuñwa, añwu as uma sinmuy tutuqaynayanikañwo, pay nāt hak pas God lavayiyat pas pu' pas umuy tutuqaynaniqat uma pepya. Uma titipostuy amunyuñqe pihut-sa nānawakna; nihqe uma kurs hin hurut nōsiwhqat kātotini. ¹³ Pihut-sa akw qátuhqa súantaqat qatsit, pu qasuantaqat qa mātsi'taqey antañwu; pi pam qaöqáwi'tañwunihqee. ¹⁴ Noqw pay tukwsiwyuñqam hurut nōsiwhqat soon qa kātotini, pi puma yūmosa put nōnovaqe hihta lolmatnihqat, pu qalolmatnihqat mātsi'yuñwa.

6

¹ Noqw itam hihta pay tutuqayyaqey qa pūvut-sa yuaatostat, momi hóyokye' tukwsiwwisni. Itam pay itahhintsakpiy itamumi qahimuniwhitiqat añqw lasyaqe God qapēvewnaya. ² Pu itam pay kūyit akw tuvoylatiwhqat hihta tuawi'taqat nanapta; pu Hikwsi hakiy hin öqalmaqañwuqat itam pay navoti'yuñwa. Pu so'pum ahoy yesvaniqat hak itamuy pay tutuqayna. Pu God sohsokmuy itamuñem sūs hin yúkuniqat itam pay tuwi'vaya. ³ Noqw yahpiy pu' itam hihta akw öqawhtotaniqey putwatyani, kurs God pan itamuñem yuki'taniq'ö. ⁴ Pi uma sūs unañwtalawaya, pu öveqatsit añqw hihta kuwahtiput añqw yukuya, pu Qahováriwtaqat Hikwsit nuhtum makiwya, ⁵ Pu soñawnen God lavayiyat lolmat añqw yukuya, pu qatsit nātoniqat ep hihilta öqalat añq'ö. ⁶ Nikañw kurs uma God pöhuyat añqw lasyaqw, kurs hak umuy God aw ahoy tsamvani. Soñawnen pi uma nankiwakw God Tiyat piw nahoylehtsit aw muayat, nuhtutpik put hamantoynayani. ⁷ Pi tutskwat aw qa sūs yokvaqw, pam mowaiwkañw, piw put tumalay'yuñqamuy amuñem hihta aniwnañwunihqa God unañwveniñwu. ⁸ Nikañw i' himu tsutskuy'yuñqa pu kütay'yuñqa pay ayo yukiwñwu, nihqe pāpu pay maspiwniqe, öviy taqtsokiwnñwu. ⁹ Nikañwo, aw iunañwam itupkomu, nāmahin pi as nu yan hiñqawkañw qa pas pas umuy tuawi'ta, nikañw nu umuy qapēvewna, pi hak ayo yámakqey hin qátuñwuqat uma pan yēse. ¹⁰ Noqw God qa hihta ep qasuantaqe umuhtumalay soon qa tunatyawtani. Pi uma put aw unañway'yuñqe öviy sinomuyatuy amumi unañwtavi'yuñwa, piw nāt amumi unañwtavi'wisa. ¹¹ Noqw uma yūmosa nānani unañway'yuñwuniat nu okiw as nāwakna, nen uma umuh'ahsatiy sohsok ömahtotani, pu umuh'unañwvahsiy aw yórikyani. ¹² Ura hakim God awiniyat qapēvewnayaqe qa nañ'eknayay, pas antsa unañwvahsiy aw yórikya. Noqw pan piw uma qapēvewnayakahkañw qa nañ'eknayani.

God's Sure Promise

¹³ Pi ura God Abraham aw hihta pasiwnaqe kurs hakiy pas pávannihqat aw yankañw öqalat lavayhtiniqe nāp tuñwniy aw yankañw lavayhtiqe, ¹⁴ Pañqawu: Pay nu pas nāp soon uñ qa hahlayhtapne', öqawhtoynani, pu uñ natkotoynani, kita. ¹⁵ Noqw öviy pam qa yāvaiwkañw añ kuyvaqe put aw awinit aw yori. ¹⁶ Pi sino hakiy pávannihqat aw yankañw qaöwílvayhtiniqw pahsat pay puma lavayiy sohtapnayañwu. ¹⁷ Noqw öviy God itamuy paañwaniqey itamuy āawnaqe nāp natñwaniy aw yankañw qaöwílvayhti. Noqw öviy pam tunatyay pas soon qa alóntaniqat itam navoti'yuñwni. ¹⁸ Pam awiniy, piw lavayiy soon alóntani, pu pas soon atsátani; noqw öviy itam put aw taqa'nañwtotiqe watqaqam wūkoq unañwtote' God hin itamuy āawnaqey pan itamuy ayo óyaniqat itam

navoti'yuñwa. ¹⁹ It yan unañwvahsit itam pasiwyuñwa, pu put aw yankahkañw itam hürs hoñni; pi pam pas qa hinwat hinhtiñwu. Christ hapi aw itam yanyuñwa, hakiy òveqatsit ep qátuhqat aw'i. ²⁰ Pam itamuhsavo pañsoq pákihqe, itamuñem Nay aw naokiwlawu. Pi pam Melchisedec tuwiyat ahpiy God awwat susmohpeq sūs moñwtaviwa.

7

The Priest Melchizedek

¹ Pi i' hapi hak Melchisedec Salem ep moñwi, pas Sus'oveqnihqat God awwat wimmoñwi. Ura pam Abraham ahsawvaqe, aw òqala, pam momñwituy haqam súlawhtiqat añqw ahoy pitutoq'ò. ² Noqw Abraham sohsok hihta sun pakwút-sikivo oyiwyuñqat añqw sūkw oyiwhqat put maqa. (Melchisedec tuñwniyat namtòkiwhqe moñwi súan hinmaqa i'nihqe pam'i; nikañw pay pam piw Salem ep móñw'iwtage òviy moñwi kwakwhat unañway'taqa yan túñwantiwa, pi Salem kwakwhat qatsi i'nihqe pam'i. ³ Hak náatnihqat, pu yúatnihqat qa haqe' pey'ta, pu hakim put kwámatnihqam qa navotiwtá, sen tímatnihqam qa navotiwtá. Pam hisat tíhtiwqat, pu hisat mokqat pam qa pey'ta. Pam yan God Tiyat an yukiwta; pam yūmosa God awwat moñw'iwta.) ⁴ Meh, i' hak pas pavan a'nò hímuu. Ura Abraham itahwu'ya hakimuy momñwituy kíqòtaqe pumuy poswa; nihqe tukwhaniy pakwút-sikivo oyahtaqa, sūkw oyiwhqat Melchisedec aw noa. ⁵ Noqw Moses pan tutaptaqw, imuy Jew-sinmuy amuñaqw God awwat momñwit, Levit ahpiyvimat pan tuwi'yuñwa. Puma sinomuy amuñaqw hihta pakwút-sikivo oyiwyuñqat añqw sūkw oyiwhqat òmalalwañwu, nāmahin pi as puma sinomuy amún Abraham tímatu. ⁶ Noqw Melchisedec as qa Levit-sinomuy amuhpiynikañw, Abraham añqw put òmahtat, pu Abraham òqala, pay pi ura God Abraham òqalaniqey āawna. ⁷ Noqw itam navoti'yuñqw, hak pavansino hapi sòqavuñwsinot òqalaniñwu. ⁸ Noqw ima Levit ahpiyvimat sinomuy amuñaqw sivit òmahtotaqam pay soa; noqw pay i' Melchisedec itanay Abraham añqw put òmahtaqa pam mokqat i' qa haqam tutuvenit añ pey'ta. ⁹ Pu as nu piw pañqawniqw i' Levi sivit òmalawhqa soñawnen Abraham ahpiy put pan oyiwtatqat Melchisedec aw mātavi. ¹⁰ Ispi Melchisedec Abraham ahsawvaqw, soñawnen pam Levit qeniyat ep wunu, òviy pi Levi put ahpiyviyniq'ò. ¹¹ Ima Jew-sinom God awwat momñwituy, Levit ahpiyvimuyatuy amuhpiy tutavot makiwya. Noqw pay pumuy tumalaam qa pasiwtaqon, òviy nawus God sukwat moñwtavi-it Jesus Christ. Pam hapi qa Aaron ahpiy'ò, nikañw pam Melchisedec an moñwtaviwa, God ahpiy'ò. ¹² Noqw ason God hakiy Judat ahpiyviyat moñwtave', nawus pahsat pam tutavot alòntani. ¹³⁻¹⁴ Pi itam navoti'yuñqw, Jesus qa Levit ahpiynit, Judat ahpiy'ò. Puma hapi as qa wimmoñwnamorstiwyá; pu Moses qa pumuy put tumalmaqa.

Another Priest, like Melchizedek

¹⁵ Pu nāt pas i' piw susmataq'a: Pas hapi Christ Melchisedec antaqa God awwat moñwtaviwa. ¹⁶ Pam nāitniwniqat tutavot qa put ahpiynit, pas qatsit qaso'taqat òqalayat ahpiy put aw taviwa. ¹⁷ Pi pam put pan lalvaya: Um hapi Melchisedec tuwiyat an pas sūs God awwat moñw'iwta. ¹⁸ Suyan pi mohti hin tutaptiwqqa qa òqalaniqe, pu qa apitiqe òviy ayo yukiwa. ¹⁹ Pi pam pep hin tutavo qa hakiy pas suyan

hin hintaniqat antsana; noq̄w pay tutavo ayo yukiwhq, itam pu' hapi hihta pas pavan nuk̄wat aw yanyuñwa, it Jesus aw'i; nihqe put hapi ahpiy itam God aw ökiwta. ²⁰ Meh, God Jesus put awwat moñwtapqe pas pavan put aw lavayvasiwna. ²¹ Ura pam hisat Aaron ahpiyvituy moñw'oyhqe, qa hihta pumuy amumi pas suyan pasiwna. Nikañw pam Jesus moñwtapqe, put aw pasiwnaqe aw pañqawu: Tutuyqawhqa hapi pas öqalat lavayhtiqe soon alöntani; nihqe pam ümi yan lavayhti: Um hapi pas Melchisedec tuwiyat anwat God awwat pas süs moñwtaviwa. ²² Noq̄w öviy God itamumi hihta nuk̄wat pasiwnaq̄w, Christ pas nāp put aw antsantani. ²³ Pu pay pas pi antsa Aaron ahpiyvit kaysiwhqam God awwat moñw'iwyuñwa, pi himuwa möke', pañso pahsavoniñwuniq̄w öviy'o. ²⁴ Noq̄w Christ hapi pas sutsep qátuhqe, öviy qa nahlakñwuqat God awwat moñwqenit makiway'ta. ²⁵ Pantaq̄w hapi öviy pam put añ God aw ökiwtaqamuy pas süs ayo öyaniqey aw öqalat pasiwta, suyan pi sutsep qátukañw, amuñem lavayi'maniqey öviy'o. ²⁶ Pi pantaqa God awwat susmohpeq moñwi süitamuhpee, qahováriwtaqa, qa nukpana, qa hihta akw hintaqa, qaanhinwisqamuy amuñaq̄w lahsiwtaqa, pas öveqatsit yupqövaqe pákihqa. ²⁷ God awwat momñwit pi nāqavo put aw hihtuy qöyantotañwu, mohti nanāp qaantipuy epnit, añk pu sinmuy qaantipuyamuy ep'e. Noq̄w Christ pi qa pumuy amún hinhtiqe, süs nātavi. ²⁸ Tutavo pi pay sinmuy qa pasiwuñqamuy God awwat moñwtañalawu. Noq̄w pay God tutavot ayo yúkuhqe, öqalvasiwnit akw pas nāp Tiy pas suyan pasiwtaqat put aw süs pana.

8

Jesus Our High Priest

¹ Pu' hapi nu pas pávannihqat lavayhtini: Jesus hin hintaniqey pasiwtaqa itamuñem God awwat moñwtaviwa; nihqe öveqatsit ep Kapsitiwhqat moñw'atsvewayat putvaqewat qatuptu. ² Pam God kiyat ep yeyespit pas āantsawat ep tumalay'ta, God kiyat pas antsanihqat ep'e. Tutuyqawhqa pas nāp hapi put kihut kīta, qa sino. ³ Pi God awwat moñw'iwtaqa hihta kuwahtiput put aw öoyniqey pu aw hihtuy qöyantaniqey ep pan taviwñwu; noq̄w öviy Christ hapi pas pay soon tuwat hihta qa távini. ⁴ Pi as pam tūwaqatsit ep hinnume', soon God awwat möñwini, pi God awwat momñwit hihta kuwahtiput nāt öoyhtiwisa, tutavot an'i. ⁵ Ima pi God kiyat pas antsanihqat öveqatsit epnihqat qa pan tumalay'yunwa, soñawnen pi pam öveqatsit kihsiwniyat anta; pi God kiyat tūwaqatsit epnihqa pas antsanihqat tuawi'ta. Ura Moses haqam God eñem hintsatskiwhqat mötsápkit wunuptsinaniq̄w, God put aw pañqawu: Nu tükwit epeq ümi hin mātaknaq̄w, um pan sohsok hihta yúkuni, aw kīta. ⁶ Ura Aaron ahpiyvit namivasiwnit pas nuk̄wat añ hintsak-wisa, pam pi God tutavot aw töñaniwtañwu; noq̄w tis pi Christ hapi namivasiwnit put epnihqe pas pavan nuk̄wat añ hintsakñwu, ispi pam God awiniyat aw töñaniwtañwuniq̄w. ⁷ Noq̄w pay mohtiwat pasiwni qa pasiwta; pay as pam qa pantaniq̄w soon pas piw nāt añk himuwani. ⁸ Noq̄w pi God put aw hihta qa pasiwtaqat túwahqe pañqawu: Meh, pay hapi nāt aw pítuni, kīta Tutuyqawhqa; noq̄w ep pu' nu Israel-sinmuy-nikañw pu Judah-sinmuy amumi pūhut pasiwñani, ⁹ Ura nu námuyatuy amumi hin pasiwnaqey qa pan'í. Ura nu hisat pumuy māyamuy ñuy'kañw, tutskwat Egypt

añqw pumuy ipwat, amumi hihta pasiwna. Noqw pay puma ivasiwniy añ qa yūmosa hinwisq, òviy nu pumuy amumi qa unañwtavi, kita Tutuyqawhqa. ¹⁰ Noqw pep pu' atsve nu Israel-sinmuy amumi yan pasiwnani, kita Tutuyqawhqa: Nu ilavayiy pumuy wuwniyamuy aw tañatani, pu nu soñawnen itutavoy unañwayamuy añ pēnani; noqw nu pumuy Tutuyqawhqaamni; noqw puma isinomni. ¹¹ Pu soon hak sinosñway, sen tupkoy tutuqayne' aw pañqawni: Um Tutuyqawhqtat tuwi'tani, kitani; pi sohsoyam nuy tuwi'yuñwniq'ò, sushin'ewakw- nikañw pu suspavannihqtat aqw pahsavoo, ¹² Pi nu pumuy qaanhtipuyamuy ep òkwatuwi'taniqee, pu qaanhintsakpiyamuy, pu nukpanhtuwiyamuy nu soon pāpu u'ni'tani. ¹³ Noqw pam pumuy amumi pūhut pasiwnaniqey pañqawhqa, suyan pi mohti pasiwni putniqw pay hin'ewayhti. Noqw himu hin'ewayhtiqa, pu hisattiqa pi pāpu pay sūlawhtiñwu.

9

Earthly and Heavenly Worship

¹ Ura God Israel- sinmuy amumi pasiwnaqe, hin put enem hintsatskaniqat amumi tutapta. Noqw òviy puma put enem mōtsápkit pas āantsawat wunuptsinaya. ² Noqw ura mōtsápkit ihpovewat ep wihqōhi wunu, pu nōnōspi; noqw put ep nōva poñaiwta; pam yeyespi ura pas Aantsawa yan tūñwantiwa. ³ Noqw pu ura mōtsápu'uhstist yupqōymiq piw yeyespi Susqahovariwtaqa yan tūñwantiwa. ⁴ Pep ura sikavalasivat añqw tataqtsokpi qātsi, noqw pu pasiwnit ep tatañpi, sikavalasivat akw ahsupoq nōmiwtaqa; noqw ura put ahsonve sīvut añqw mēna tañawtaqa pakiwta; pam sīvu sikavalasivat añqw yukiwta; pu ura Aaron murikhoat tsīyakqa piw ep pakiwta, noqw pu ura owavutsqat añ pasiwni pey'taqa. ⁵ Noqw ima hihtu Cherubim God lolmat tālawñwayat akw nōmiwtaqam tatañpit atsvenihqtat nākwapni'ta; noqw ura tatañpit nākwapniat nūokwavihka yan tūñwantiwa. Noqw pay itam kurs hin yep put pas hin hintaqat pasiwtaqat yuaatotani. ⁶ Noqw i' yantaqa pās panwat yukiltiqw, ima God awwat momñiwit pay utsep ihpove yeyespit aw yuñte', God enem himu hintsatskiwhqtat hintsatskañwu. ⁷ Nikañw yūmowat pay i' God awwat pas mohpeq moñwi pas nāla añsakis yahsañwuy ep sūs pákiñwu, pas uñwat yankañw-saa; nen put nēnem God aw mātapñwu, pu sinmuy òwihiniwhtipuyamuy ep'e. ⁸ Noqw Qahováriwtaqa Hikwsi it akw itamuy it tutuqayna: Nāt mohtiwat kīhut wunuq, pas susqahovariwuy yeyespit aw nāt uhtsiwta. ⁹ Noqw pep hintsakpi yep qatsit tuawi'ta. Puma pi God aw hīhihta kuwahtiput òoyya; piw put enem hihtuy qōyantota. Noqw nāmahin pi as hak pantsakq, pam pantaqa kurs hin put unañwayat añqw qaanhtipuyat ayo hōnani. ¹⁰ Pi pam tutavo hihta suovaamnihqtat- sa yuaatañwu-puma hihta nōñōsaniqata, pu hihta hīhikwyaniqata, pu hin napwatotaniqata. Noqw pam tutavo pay hāk hihkay'ta, hisat pam sūlawhtiniqey aw pahsavoo. ¹¹⁻¹² Noqw pay God itamumi hihta lolmat pasiwnaqw, Christ itamuñem God awwat mōñwiniqey òviy wunuptu; nihqee soñawnen mōtsápkit añ kuyvaqee sūs haqam susqahováriwhput aw pañso paki. Pam mōtsápkini hintaniqey pasiwtaqey, mohtiwat epnihqee pas pavan nukñwa, òviy pi pam qa tūwaqatsit ep wunu, piw qa sinmuy māyamuy ahpiy yukiwa. Noqw Christ nāp uñway yankañw pañso paki, hīhihtuy uñwáyamuy

qa put yankañwo, sen kapīrat unwáyata, sen wakashoyat unwáyata. Pam pañso pákihqe itamuy sūs qenivo oya. ¹³ Ura mohti pasiwni yan yukuq w kurs haqawa hihta akw tuyoy'ewayhtiqw, God awwat moñwi wákasit unwáyat, sen kapīrat unwáyat akw put mahkwañwu. Pu piw pam wakasmanat taqtsokiwhqat qótsviyat kūyit akw namiqwriwtaqat akw put mahkwañwu. ¹⁴ Noq w kurs pam pantaqa hakiy tuyoy'ewakwnihqat kwañw'ewakwtanigey aw oqalay'taqw, Christ pas nāp unwáat tis pi oviy kurs hin itah'unañway qa kwañw'ewakwtani, ispi pam Hikwsit sūtsepnihqat añ God aw nātapqe itamuñem mokq'ō. Noq w pi itam kwañw'ewayhtotiqe soon pāpu hisat hin yesqey pan yesni; nikañw itam God sutsep qátuhqat eñem apiiwyuñw. ¹⁵ Yantaq w hapi oviy pam puhuvasiwnit God-nikañw pu sinmuy amuhtsave hintsaki. Ura ima hakim mohti pasiwnit aw yanyuñqam tutavot ep qaanhtoti. Noq w pay Christ mokqe mohti pasiwnit añq w pumuy mātavi; nihqe sohsokmuy wāñwayniwyaqamuy amuñem qenit yukuq w, God amumi hin āawnaq w, puma makiwyaqe sutsep himuy'yuñw. ¹⁶ Noq w itam navoti'yuñq w, haqam hakiy ahkwayñap himu hin hintaniqa yukiwtaq w, pay kurs pi hin pan put yuki'taqa qa mokq, pam aw antañwu. ¹⁷ Pi hin hintaniqa yuki sinot mokq, pep pu' hihkay'tañwu; qa pantaq w pay nāt put pasiwnaqa qatuq w, pam qa oqalaniñwu. ¹⁸ Noq w oviy pay piw i' mohti pasiwni pas úñwat-sa akw pan yukilti. ¹⁹ Noq w oviy ura Moses tutavot eq hin ayatiwyaqat sohsokmuy sinmuy āawnat, pahsat pu pam wakasmamñatuy pu kakapirstuy unwáyamuy kūyit enañ kuyhta; nit palaphōt-nikañw pu hihta tūsaqat hyssop akw pam tutuvenit-nikañw pu sohsokmuy sinmuy put akw mahkwa; ²⁰ Nihqe pañqawu: It unwat akw hapi God umumi pasiwna. ²¹ Pu pam piw oviy pan God eñem mōtsápkit unwat akw mahkwa, pu pep hīhihta akw hintsatskiwhqat sohsok piwu. ²² Pu pay pas ka pēp sohsoy himu unwat akw powaiwtaniqat pan yukiwta; pu unwat qa munvaniwhq, pay qaanhtipu pas soon ayo yukiw. ²³

Christ's Sacrifice Takes Away Sins

²³ Noq w oviy hapi pay himu tūwaqatsit epnihqa kurs hin qa hih-tuy unwáyamuy akw kwañw'ewayhtiwni, pam pi oveqatsit epnihqat tu-awi'taqee. Nikañw pay himu oveqatsit epnihqa hakiy unwáyat hihtuy unwáyamuy epnihqe pas pavan nukñwat kurs hin qa kwañw'ewayhtiwni, it Christ pas nāp unwáyat akw'a. ²⁴ Pi pam haqam kihut pas āantsawat sinot māyat akw yukiwtaqat qa pañso paki, pas antsanihqat tuawi'taqat aw'i; pam qa pañsonit pas hapi omiqatsit aw paki, pāpu pas God atpipo itamuñem mātaqtiniqe oviy'o. ²⁵ Piw soon pas pam piép nātapmantani, God awwat mohpeq moñwi añsakis yahsañwuy ep pay hihtuy unwáyamuy yankañw pañso pákiñwuqat pan'i. ²⁶ Pi as kurs pantaq w, soon pam tūwaqatsit yayhniwhqat pahpiy qa piép kānavotmantani; noq w pi yepahaq pam so'ñwaveq sūs mātaktiqe, pas nāp nātapqe, sinmuy qaanhtipuyamuy ayo yuku. ²⁷ Noq w pay hapi sinom sūs so'niqat pan amuñem yukiwta. Noq w atsva pu' God pumuy amuñem hinwat yúkuni. ²⁸ Noq w oviy hapi Christ pay sūs taviwa, kaysiwhqamuy amuñem qaanhtipuyamuy nahpe haqami hintsakniqe oviy'o; nihqe pam nāt piw mātaqtini, qaanhtiput ayo yúkuniqe qa oviynit, put aw tunatyawyuñqamuy ayo oyaniqe oviy'o.

10

¹ Pi pep hin tutavo kihsit an hihta lolmat nātoniqat tuawi'ta; pam qa pas pas antsa pam'i; kurs pi hin pep hihtuy qōyantiwyaqamuy ańsakis yahsańwuy ań yūmosa pantsakiwhqa pańso ōkiwtaqamuy sūs lolmatani. ² Pi as pantaniqw ya pam qa pańso pay yukiwani. Ispi pep okiwlalwaqam sūs powatote', soon pāpu hīhihta qaanhtiput unañwpeq sunvoti'yuńwni. ³ Noqw pi pep put pantsakiwhqat ep ańsakis yahsańwuy ep qaanhtipu ahoy u'naniwńwu, ⁴ Ispi soon wakastahtaqtuy pu kakapirstuy unwáam qaanhtiput haqami hintsanniq'ō. ⁵ Paniqw hapi ōviy Christ tūwaqatsit aw pitutoqe pańqawu: Um hihtuy qōyantiwyaqamuy-nikańw pu ūmi ōoywaqat qa tuńlay'ta; nihqe um inuńem tokot na'sasta. ⁶ Um hihta ūmi tataqtsokwaqat pu qaanhtiput ep ūmi himu ōoywaqat ep qa nāhahlaytapna. ⁷ Pahsat pu nu pańqawu: Meh, God, nu hapi uhtunatyay hinhtiniqey ōviy pitu; pay ura tutuvenit mupipitaqat ep nuy pan pēniwta. ⁸ Ura pam mohti pańqawu: Um hihtuy tutavot an qōyantiwyaqamuy-nikańw pu ūmi ōoywaqat qa tuńlay'ta; um hakiy qaanhtipuyat ep ūmi hihtuy tataqtsokwaqat ep qa nāhahlaytapna. ⁹ Pam pan lavayhtiqe pep pu' piw pańqawu: Meh God, nu hapi uhtunatyay hinhtiniqey ōviy pitu. Pam kítahqe mohtiwat ayo qenitat, ańknihqat wunuptsina. ¹⁰ Noqw ōviy God tunatyay atahpiy itam put eńem sutsvoyoyiwy, Christ itamuńem tokoy sūs táviq'ō. ¹¹ Ura God awwat momńwit nāqavo put kíyat ep hońkahkańw hihta hintsatskańwu; pu pay nāt piw God eńem hihtuy qōyantotańwu, soon pi puma qaanhtiput haqami hintsanyaniq'ō. ¹² Noqw pay Christ tuwat sinmuy qaanhtipuyamuy ep sūs nātapqe, pep pu' pam God putvaqewat qatuptu; ¹³ Nihqe pahpiy put tuwqamat put aw maqaptsi'yuńwniqat pam nuhtay'ta. ¹⁴ Pi pam pas sūs nātapqe God eńem sutsvoyoyiwyunqamuy pās hin hinyuńwniqat pan sūs yuku. ¹⁵ Pi Qahováriwtaqa Hikwsi piw pas nāp put pantaqat itamuy āawna; ōviy pi ura as pay mohti pańqawu: ¹⁶ It atsva pu' nu yan amumi pasiwnani, kita Tutuyqawhqa: Nu unañwayamuy ań ilavayiy tańatani, pu nu wuwniyamuy ań itutavoy pēnani. ¹⁷ Pu nu pumuy qaanhtipuyamuy-nikańw pu nukpantuwiyamuy pāpu qa u'ni'tani, kita. ¹⁸ Noqw God hakiy qaanhtipuyat put ańqw yukuw, pep pāpu qaanhtiput ep himu nīniwhqa sūlawni.

Let Us Come Near to God

¹⁹ Yanta hapi, itupkomu; noqw ōviy itam Jesus unwáyat aw yankahkańw qa tuhtuskahkańw haqam susqahovariwhput aw yuńniniqw itamuńem qeni. ²⁰ Pi Jesus Christ pas nāp tokoy ahpiy sońawnen itamuńem pōhut taytaqat yuku; noqw put tokoyat mōtsáp'uhtsit antaqat ań itam God aw yuńta. ²¹ Pi Christ itamuy God tímuyatuy amuńem put awwat mohpeq mońw'iwtaqey ep wunu. ²² Noqw ōviy itam suan unañway'kahkańw, qa hin pēwewnayakahkańw, God aw tuptsiwńi'kahkańw put aw ōkini, itah'unañway Christ unwáyat akw pāhomiyuńqat navoti'kahkańwo, hakiy kūyit akw tokoy pāhomhqat pan'i. ²³ Pas itam qa wiwsiyakahkańw God aw tuptsiwńi'yuńqey qa qe'totini. Pi i' hak hin hintaniqat lavayhtiqe pas soon qa āantsani. ²⁴ Pu itam hin nānami unañway'yuńwniqey pu lolmat hintsatskaniqey nāu'nańwnayani. ²⁵ Itam sūvo tsotsvalyaniqey qa qe'totini, haqawatuy amun'i; itam qa pumuy amún hinwist nāu'nantoyneyani, tis ōviy'ō, talōńnit aw pitutoqw itam navoti'yuńqee. ²⁶ Ispi itam as hihta pas suyan pantaqat

nanaptakañw, tuwat nāp itahtunatyay añ hinwise' qaanhtotiqw, pay ahpiy pas qa himu haqam pāpu itahqaanhtipuy ep nīniwni. ²⁷ Pánis-sa hak pan hintsakqa navoti'taqw, God sinmuy sohsokmuy amuñem hinwat yukune', tuwqamuy amuhpewi itsívuy mahtakne', qōhit akw pumuy hovalani. Noqw hak it navoti'te', tsawiniwkañw maqaptsi'tañwu. ²⁸ Ura pi hak Moses tutavoyat qa kaptsi'taqw, hakim lōyōm sen pahyom put navoti'yuñqam pan lavayhtotiqw, momñwit put qa ōkwatutwat nīnayañwu. ²⁹ Noqw hak God Tiyat pēvevnaqa hin tis pas pavan nuhtsel'ewakw sivihpit hihkay'vani. Pam pi Qahováriwtaqat Hikwsit God núokwayat hakiy aw nóahqat qahihtata, piw Christ uñwáyat aw wukukuyku, nāmahin pi as God put uñwat akw put aw pasiwnat, nēñem put sutsvo tavi. ³⁰ Pi itam God yan hiñqawhqat tuwi'yuñwa: Ason nu hapi hakiy eñem nāoyini; ason nu hihta ep hakiy aw ahoytamantani, kita Tutuyqawhqa; pu piw yanwata: Tutuyqawhqa sinomuy hin yukunani. ³¹ Pi pas God qátuhqat mapqōlmiq posnaniq, pam nuhtsel'eway'o. ³² Nikañw pay kurs uma umuhhisatqatsiy añ wūwayani. Ura umuh'unañway tālawvaq, uma qaan'ewakw hihta añ kānanvotyakahkañw añ kūkuyva. ³³ Umuñaqw haqawat sinmuy amutpik kānanvoty, piw okiwhinyuñwa; noqw umuhsuñwamuy pan okiwsahsanyaq, uma pumuy amumum kānanvoty. ³⁴ Oviy pi ura uma sivihpit añ tañawtaqamuy ōkwatutwa; pu hihta umuhhimuy hovalayaq, uma put ep qa hin unañwtoti, suyan pi uma ōveqatsit ep hihta pavan nukñwa, pu pas qa hinhtiñwuqat himuy'yuñqey navoti'yuñqe ōviy'o. ³⁵ Oviy uma umuhqapevwniy qa añqw lasyani. Pi kurs uma yūmosa put añ hinwise', hihta a'nō hihkay'taqat ōmahtotani. ³⁶ Pay uma kurs hin sohsok hihta añ qa nakwhani'yuñwni; nen uma God tunatyayat añ hinwisq, pam umuy hin āawnaqat uma put makiwyani. ³⁷ Pay nāt hihsavoniq, i' hak pítuniqa soon qa añqwni, nen soon sōwuni. ³⁸ Noqw i' hapi súantaqa qapēvwniy akw qatsit tuwani; nikañw kurs hakiy pay ahoy tu'qaltiqw, soon nu put ep hahlayni. ³⁹ Noqw pay itam añ hakimuy tuptsiwñit añqw ahoy tu'qaltotiqe ayo maspiwhqamuy qa amunyuñwa. Pi itam hapi tuptsiwñit añ ahsupoq hinwisq, itahhikwsi ayo yámakni.

11

Faith

¹ Itam qapēvwnit akw hihta itahñōyiy aw yórikyaniqey navoti'yuñwa, pu put ahpiy hihta qa mātakqat pas suyan māmatsya. ² Pi hisatsinom qapēvwniy ahpiy lomayuaatiwya. ³ Itam qapēvwnayaqey aw tutwaq, kurs tūwaqatsi God lavayiyat akw yukilti; noqw ōviy himu yañ mātakyaqa pay hihta mātakyaqat qa put añqw yukilti. ⁴ Ura Abel qapēvwnaqa Cain epniñqe pavan nukñwat God aw hihta tavi; niñqe put ahpiy pay kurs pam súantaqey panwat mātakti; God put kuwahtipuyat ōmahtaqey akw put pañqawu; noqw pay as Abel mokpu-nikañw nāt put tuawi'ta. ⁵ Ura Enoch qapēvwnaqa mokiwyuy añqw qa yuku, nikañw ōmiqatsit aw nahlakiwa. Niñqe pam qa nātuwiwa, God pañsoq put nahlaknaq, ōviy'o. Pi pam nāt qa nahlakniwht, pam aw lomanavotniwta, pam God unañwve hinmaqe ōviy'o. ⁶ Noqw pay hak qa tuptsiw'e' kurs hin God unañwvni; pi God awniñqa pay pam pas suyan qátuhqe put hepnumyaqamuy kuwahtiput máqañwuqat kurs hin qa tuptsiwñi'tani.

7 God nāt hihta qe'yaqat añwu pay Noaht āawnaqw, pam qapēvevnaqe put kaptisita; nihqe pākihut maskataqe timuy ayo nõñakna. Put hapi akw pam yep qatsit tunatyayat añ hinwisqamuy qalomáhinwisqat mahtakna; noqw pam súantaniqat God yan put lavayhti, hak God aw tuptsihwqa hin súantaqat pan'i. 8 Ura God Abraham wánwayhqe, put haqam tutskwat ason makiwniqey aqwniqat aw tutapta. Noqw õviy pam qapēvevnaqe God aw tuqayvastaqe nāp tutskway añqw nakwsu, haqaminihqey qa navoti'kañwo. 9 Ura pam qapēvevnaqe haqam tutskwat aw awiniwtaqat qa ep sínonihqey pan hinnuma; ura pam mötsápkít añ kí'tinuma. Noqw ura Isaac-niqw pu Jacob puma piw put an hinnuma; ura God pumuy tutskwat máqaniqey piw āawnaq'õ. 10 Abraham pi wuhkokit-sokit huruwunuhqat God ahpiy yayhniwhqat piw yukiwhqat aw tayma. 11 Ura God Sarah Abraham nõmayat ti'vaniqat put aw pañqawu. Noqw pam put hinhtiniqat qapēvevnaqe nõ'yiltiqe tsākw tavi, nāmahin pi as pam pāpu pas añ ruhpaikiwkañwo. 12 Paniqw hapi õviy i' hak pay mokput antaqat ahpiy tokpelat añhqe sõtuy amún qaan'ewakw hintaqam aniwhiti, pu pātuwaqatsit qalavaqe tūwat soon hak pohtoylaniqat pan'i. 13 Ima sohsoyam qapēvevnayakahkañw qatsiy kükuyva, himu amumi awiniwtaqat qa ep õkit'a, pay pánis-sa yāvoq put tutwaqee; nihqe pas suyan put pantaqat pás nātuptsiwnaya, nihqe õmahota, pay puma qa pep tūwaqatsit ep sínomniñaw pay pañqe hāk hinnumyaqey pañqawa. 14 Pi pan lavayi'yunqam súyan pi haqam kiy hepnumya. 15 Kurs pi hin as puma haqaw nõñakqey aqwhaqami tunatyawyuñwe', qa hisat pay ahoy aqwye' qenitutwani. 16 Noqw puma hapi haqam pas nukñwat qatsit õveqatsit añqwnihqat tunatyawyuñwa. Paniqw hapi õviy God pumuy Tutuyqawhqaamnihqey pan tūñwantiwniqey suhtaq'ewa, pam pumuy amuñem wuhkokitsokit na'sastage õviy'o. 17 God Abraham aw tuwantaqw, pam qapēvevnaqe Isaac God aw tavi, nihqe i' hak tiy put aw awinit pasiwtaqa pas sūkw tiy kuwahti. 18 Ura God put aw pañqawu: Ason Isaac timat uhsinomni, yan'i. 19 Pay kurs pi hin God put ahoy tātaynaniqey qa panhtiniqat pam wūwa nāmahinpi as mokni; noqw õviy pañqawniqw pay soñawnen pi pam pañqw put kwusu. 20 Ura Isaac qapēvevnaqe timuy Jacob-nikañw pu Esaut pumuy nāt hihta hintaniqat ep pumuy õqala. 21 Jacob qapēvevnaqe ura mokiwuy aqw hayiñwnaqe, Joseph tímuyatuy lõqmuy õqala, nihqe natõñpiy akw moto'kañw God aw okiwlawu. 22 Joseph qapēvevnaqe qatsiso'ñwamiq pituhqe, Israel tímuyatuy haqamiyaniqat mahtsikna; nihqe õqayat hin hinhtotiniqat pás tutapta. 23 Moses tihtiwhq, naat-niqw pu yuat puma God qapēvevnaqe payhkomuy mūmuyawhtuy añ put tupki'ta, yaw pam sūhimuniqw õviy'o, puma moñwit hin yukiyat qa mamqasqee. 24 Moses wuñwqe qapēvevnaqe Pharaoh tiyat mānat tiatnihqey pan tūñwantiwniqey qa nāwakna. 25 Tatam pay God sinomuyatuy amumum hihihita añ kānanvotniqey namorsta, qaantaqat hahlayhpit ep hihsavo hahlayniqey epnihqee, 26 Christ tukpanhqatsiat Egypt epeq hihihita núnukñwat epnihqe pas pávannihqat pan aw wūwaqee, pi pam pan put tunatyat ep hihta akw tayawinpit pas antsay'taqe õviy'o. 27 Pam qapēvevnaqe õviy Egypt-tutskwat tatamhta, moñwit itsívuyat qa mamqast'a; pas pam hakiy qataymataqpuvanihqat tuway'taqe pan hihta añ kuyta. 28 Pam qapēvevnaqe mañat unwáyat hõtsíwat õvaqe pu ánan'ik wiwtsi, piw mañat sikwit tuhpet

nōsa; noqw ōviy motitihiwyaqamuy tōtimuy qōyatoqa qa pumuy amumi may'tat, amutsva yūmosa ahpiy'o. ²⁹ Ura Israel-sinom qapēvevnaqaq Palavatuphat añqe' tutskwat lakput añ ayo nōña; noqw as Egypt añqw sinom put tuwantotat, paōysoa. ³⁰ Israel-sinom qapēvevnaqaq tsañe'sikis tālat añ Jericho-kitsókit qōqōnyaqw, ép kīhut tuhkwat sapumhti. ³¹ Noqw ura tokoy huhyaqa, Rahab, qapēvevnaqaq qatuptsiwni'yuiñqamuy amumum qa súlawhti, pi hakim kitsókimi nanauyve pohtamaqam put aw pituqw, pam pumuy amumi unañwtaqqe. ³² Noqw ya sen nu nāto piw hiñqawni? Pi nu haqawatuy tuawi'taniqw soon añ tuwaniy imuy amuptsiwtani: Gideon, pu Barak, pu Samson, pu Jephthah, pu David piwu, pu Samuel, pu God lavay'aymuyatuyu. ³³ Ima qapēvevniñ ahpiy haqe' momñwituy sinomuyatuy añwutota; súan yēsiwniqat aniwnaya; hihta awiniwuyñqat ep ōki; pu wukotohohtuy moayamuy útata; ³⁴ Uwiñwuy a'nō mukiyat tókaya; sipwuvahpit qalayatañqw ayo ipwaniwya; qa ōqawi'kahkañw a'nō hoñvitoti; nānaywaqe a'nō ōqaltoti; tuwqamuy taq'oyiyamuy tatslakna. ³⁵ Momoyam timuy so'qe ahoy tātayyaqw amumi yórikya. Pētu mātaviwyaniqey qa nānakwhaqe, hihta qaan'ewakw añ okiwsaniwya; puma hisat ahoy yesvaniwniqat epeq pavan nukñwat qatsit aw-sa taywisqe ōviy'o. ³⁶ Pu pētu amumi qaan'ewakw tutut-siwa, pu wuvahtinunya; hiki pas sómiwya, pu sivikiva tañatiwya. ³⁷ Puma tatatupniwya; siyarat akw nāhoy tutkitiwa; unaheviwya; sipwuvahpit akw qōyantiwya; okiw kanelvuhkat, pu kapirsvuhkat yuwsik'kahkañw añqe' hinnumya; hihta nāstayakahkañwo; hihta akw okiwhinyuñqe kānanapta. ³⁸ Yep qatsi pumuy qa hihkay'ta, puma okiw haqe' qayēsiwhpuve hinnumya, tuhtukwivaa, pu tuhsōvaa, pu tutskwat añ koroiwuyñqat añ'a. ³⁹ Ima sohsoyam qapēvevniñ ahpiy lomanavotniwya; noqw pay God pumuy hihta āawnaqe pumuy nāt qa maqa. ⁴⁰ Nikañw itamuñem hihta pavan nukñwat pasiwnaqe, puma itamum sumiyankahkañw pasiwnayaniqat pan yuku.

12

God Our Father

¹ Noqw itam it akw moñwvástotiqamuy akw nōyakiwtaqe, ōviy itam qa nāñ'ekni'kahkañw nanamunwani; nen a'nō yuhtukni. Itam sohsoq hihta puptut o'yani, pu sohsoq qaanhtiput itamuy ñuy'yuiñqata. ² Itam Jesus aw-sa taywisni, itahqapevevniñ yayhnaqat pu yúkuhqat aw'i. Pam hapi hahlayhpit makiwniqey tunatyawkañw nahoylehtsit ep mokqey añ kuyva, nahaman'ewakw qa hihtatat'a, nihqe God moñw'atsvewayat putvaqe qatuptu. ³ Noqw ōviy uma put añ wūwayani, hin pam nakwhani'taqata, hakim qaanhinwisqam put aw rohomhtotiq'ō. Uma put añ wūwaye', soon wuwanmamañwuy'yani, pu ōkiwhtotini. ⁴ Uma qa haqawa qaanhtiput aw rohomnumhqey ep móki. ⁵ Ya tutuveni umuy God tīmatnihqat pan ōkwhantaqat uma pay suhtokya? Ura yan pey'ta: Itii, Tutuyqawhqa uñ ōkwhantaqw, um put qa paysoqtani, pu pam uñ sivintoynaqw, um put ep qa pas unañwmokmantani. ⁶ Pi Tutuyqawhqa hakiy aw unañway'te', hakiy ōkwhañwu, pu qa hakiy tiy kwúsuhqey qa wuvahtañwu. ⁷ Kurs uma ōkwhaniwyaqey añ kuyyuñqw, pep hapi pu' God umuy tímuy'taniqey pan tumaltani. Puyaw haqam hakiy tiat nayat ahpiy qa ōkwhaniwa? ⁸ Pi itam sohsoyam hīhihta ep ōkwhaniwya; noqw

kurs hak qa hihta ep ökwhaniwe', pep pu' soñawnen pam pay hakiy qa puwsuñway'kañw tihtaqt tiyat antani, nihqe pay qa God tiatni. ⁹ Yep qatsit ep itanam itamuy ökwphantotaqw, itam pumuy kaptsi'yuñwa. Noqw ya sen itam tis hihikwsimuy yúkuhqat aw túqayyuñwe', soon qa yesni? ¹⁰ Itanam pi pay as antsa pan unañwtote', hihsavo itamuy ökwphantotañwu. Noqw God hapi itamuy akw moñwvastotiniqat öviy panhtiñwu, itam put an qahováriwyuñwniqat öviy'o. ¹¹ Noqw nāp hak ökwhaniwhqey ep soon hahlayhtimantani; nikañw pay atsva hak put añ kuyve' kwakwhat unañway'vañwu, piw suan hinmañwuniqey tuwi'vañwu.

Instructions and Warnings

¹² Oviy hakiy unañwmokq, maat sùhayiwtaqw uma öqalayani; pu hakiy tamöat qaöqáwi'taqw uma put hoñvitotani. ¹³ Nen uma soñawnen hakimuy kukyamuy enem suwip pöhtotani; nāp hisat hakiy kuk'at qa pasiwtaqat öqaat ruhpañki; pam qa panhtit qalaptuni. ¹⁴ Uma sohsokmuy amumum kwakwhat qatsit añ ö'qalyani, pu qahovársqatsit añ'a. Put uma nāstaye', soon Tutuyqawhqat aw yórikyani. ¹⁵ Uma pás tunatyawwisni, taq sen haqawa God núokwayat qa akw moñwvastini, taq nāp hisat hak tūsaqat a'nö tsivot anhte' wühaknihqamuy hovalani. ¹⁶ Uma tunatyaltotini, taq nāp hisat haqawa tokot sokoplawni; sen yep qatsit-sa aw tunatyawtani, Esaut añ'i. Ura pam motitinihqe makiway sūs nösniqey aw aptsiwtaqat öviy put nāhoyñwa. ¹⁷ Noqw ura ahpiy pantaqw, put naat put öqalaniqat pam nāwakna. Noqw pay ayo noiwa, soon kurs pam hiniwhitiqat alóntaniqw öviy'o, nāmahin pi as ura okiw pas pakkañw hin put alóntaniqey hepta. ¹⁸ Pi uma tükwit Sinaít qa aw öki, imuy Israel-sinmuy amún'i. Ura pam tükwi uwiwikañw pamesit akw nómseekiwañw, qatāla, pu piw huk'ohpokiwta. ¹⁹ Pu pañqaw hak tötökqe hiñqawlawhq, puma put tónayat nanapta; nihqe puma put nanaptaqe, as pam pāpu qa pumuy amumi yuaataniqat okiw yan tūviñtota, ²⁰ Pas kurs puma soon hin tutaptiwhqat añ kuyyuñwniqe öviy'o, pi ura pañqawu: Nikañw híkspi pay himuvohko tukiwt aw toñokq, pay tatam uma put tatatupninayamantani, sen lansat akw nīnayamantani. ²¹ Noqw ura kurs pi pas nuhtsel'ewakw soniwhq, öviy Moses pañqawu: Pas nu pavan tsawnage, tururuyku. ²² Pi uma hapi tükwit Zion aw öki, pu pas qátuhqat God wuhkokitsokiyat, öveqatsit ep Jerusalem aw'i; God hoñviaymuyatuy qaan'ewakw hintaqamuy amumii; ²³ Pu sūmi tso-vawtaqamuy mohti tihtiwhqat aw tōnawtaqamuy tūwniam öveqatsit ep pey'yuñqa pumuy amumii; pu sohsokmuy amuñem hin yuki'maqat God aw'i; pu añ suan hinyuñqamuy sinmuy hikwsiam hinyuñwniqey añ pás pasiwhtotiqamuy amumii: ²⁴ It puhuvasiwnit ep God-nikañw pu sinmuy amuhtsave hintsakqat Jesus aw'i; pu put uñwáyat wiwtsiniwyaniqat Abel uñwáyat epnihqe pavan hihta núnukñwat tuawi'taqat aw'i. ²⁵ Uma tunatyaltote' hakiy öñaqw yuaataqat aw túqayyuñwni. Susmataqpi ima hakiy tūwaqatsit ep yuaaykuqat aw qa túqayyuñqam pas ayo qa nöña. Noqw pay tis itam hakiy öñaqw yuaaykuqat aw qa túqayyuñwe', kurs hin ayo nöñakni. ²⁶ Ura hakiy tōnaat ephaqam pas tūwaqatsit tayayaykina; noqw pu' hapi pam hinhtiniqey lavayhtiye pañqawu: Sūs piw nāt nu qa tūwaqatsit-sanit pay öveqatsit enañ tayayaykinani. ²⁷ Noqw pam sūs piw sohsok hihta tayayaykinaniqey pañqawhqe, hihta tayayaykuqat qahok súlawhtiniqat pañqawu; pay añ hihta yukiwhqat hapi; noqw añ himu

soon wayayaykuniqa hūrs hoñvani. ²⁸Noqw òviy hapi itam moñwtunatyat pas soon wayayaykuniqat makiwyaqe, itam put ep God tsúyakyani; nen itam kaptsi'kahkañw pas hihtay'kahkañw put aw okiwlalwe', put unañwveyani. ²⁹Taq aw itahyantaqa God qõhi hihta tsohtso'nañwuqat anta.

13

How to Please God

¹Uma nānatupkomuy amún nānami unañway'yuñwniqey qa haqami qe'totini. ²Uma hakimuy qa umuhtuwimuy pāyaniqey qa ayo yuykuyani, taq haqawat panyuñqe qa navoti'kahkañw kurs God hoñviaymuyatuy pāya. ³Añ sivilalwaqamuy uma u'ni'yuñwni, pas amumum panyuñqey pan'i; pu uma qahahlayhpit añ kānanvotaqamuy u'ni'yuñwni, pay uma piw amún tokoy'yuñqe òviy'o. ⁴I' nōmaqtsi sohsokmuy amuhpiy kaptsiwtani, pu put qa hak tuyoy'ewakwtani; nikañw hapi imuy añ nāhuhyayaqamuy amuhpa' hinnumyaqamuy pu tokot sokoplalwaqamuy pay ason God hin yukunani. ⁵Uma hihta tuñlay'taqat qa pan qatsi'yuñwni, pay uma hihta himuy'yuñwe' put ep nakwhani'yuñwni; pi ura pam pañqawu: Soon nu uñ tatamhtani, kita. ⁶Noqw òviy pay itam tatam qa nānahtsopyakahkañw pañqawani: Tutuyqawhqa nuy paañwni'ta; noqw sinom nuy hintsatsnaniqw, nu soon amuhpe tsawiniwtani. ⁷Umumi tunatyawyuñqam God lavayiyat umumi yuaaykuyaqamuy uma u'ni'yuñwni; uma pumuy hin hinwisqat aw wūwantote' amún qapēvewnit an hinwisni. ⁸Jesus Christ hin tāvoq hintaqey nāt panta pūu, pu yahpiy sūtsepi. ⁹Uma hihintaqat alōñōt tutuqayhpit qa akw itahqapevewniy añqw lasyani. Pay hakiy unañwaat God núokwayat akw hūrs'iwtaqw pam put eñem lolma, i' nōsiwhqa put hintsatsaqamuy qa moñwvastapnaqat qa put akw'a. ¹⁰Pi itam nāp itahtuwiyan God aw nāwakintota. Noqw ima Jerusalem ep God kiyat ep tumalay'yuñqam soon put ep itamum hintsatskani. ¹¹God awwat mohpeq moñwi qaanhtiput ep kapīrat nīnat, uñwáyat yankañw, haqami pas āantsawat aw pákiñwu. Noqw pay hoñviayaat put tokoyat haqam hākyesqat kwayñavohaqami yawme', pep put taqtsokiñwu. ¹²Noqw òviy piw Jesus pas nāp uñway akw sinmuy kwañw'ewakwtaniqe òviy kitsókit kwayñavehaqam kānavotqe mōki. ¹³Noqw òviy itam haqam hākyesiwhqat ihpo put awyani; nen itam put amún qalomálvayhtiwyani. ¹⁴Pi itam kitsókit sūtsepihqat yep nāstaya, pi itam suk w pítuniqat tunatyawyuñwa. ¹⁵Noqw òviy itam God aw nānoayani, it nu pañqawu: Itam itahmoay akw put tayawnayani, piw put aw kwakwhatiwisni, Jesus Christ añ'a. ¹⁶Nikañw uma lolmat hinhtotiniqey, pu hihta akw hakiy paañwayaniqey qa suhtok'iwyuñwni, pi put pāvantaqat God aw noiwwisqat ep pam hahlayi. ¹⁷Uma umumi moñw'iwyuñqamuy amumi tūqayyuñwe', amumi nānakwhani'yuñwni, taq puma umuhhikwsiy aw tunatyawwisa. Noqw soon puma tumalay ep God aw qa lavayhtotini. Noqw uma pumuy amumi pās tūqayyuñqw, puma hahlaykahkañw lavayhtotini. Nikañw putuiwkahkañw lavayhtotini kurs uma amumi qa tūqayyuñq'õ. Noqw pam pantaqa umuñem qalomáhintani. ¹⁸Uma itamuñem nāwakinwisni, pay itam itah'unañway pasiwyuñqey as qa nānahtsopya, sohsok hihta añ pas qaatsat hinwisniqey suhta'ewyakahkañwo. ¹⁹Nikañw nu as tis pas

İts umumi ahoy mātaviwniqat õviy uma yan hinwisniqat nu okiw umumi yan nāwakna.

Prayer

²⁰ God hapi hakiy kwakwhat unañwtoynañwuqa; pam hapi Itahtutuyqawhğay Jesus Christ, kanelmuy amumi suan tunatyawmaqat, moki-wuy añqw ahoy tātayna, ura pam nāp uñway akw itamuñem sūs namivasiwnaq'õ. ²¹ Okiw nam pam umuy hin hinyuñwniqey pasiwyuñwniqat umuñem pan yúkuni, uma sohsok hihta añ put tunatyayat añ hinwisniqat õviy'o. Nam pam umuhpiy tayawniwniqey put tumalay'taa, Jesus Christ añ'a. Nam pam yūmosa aqwhaqami tayawintiwa. Nam antaa.

Final Words

²² Noqw nu okiw umumi pañqawni, itupkomu: Uma ökwhanpit lavayit aw qa rohomwisni. Pay nu hikiqw lavayit umumi pēna. ²³ Uma itahtupko Timothy sivikiñaqw mātaviwhqat navoti'yuñwni. Noqw ason pam İts pituqw nu put amum umumi yórikni. ²⁴ Uma umumi moñw'iwyuñqamuy sohsokmuy inuñem öqalanwisni, pu sohsokmuy God sinomuyatuyu. İma İtalyt añqw sinom umuy öqalaya. ²⁵ Nam God núokwaat sohsokmuy amumum yantaa. Nam antaa.

JAMES

God Sinomuyatuy amumi Pēniata

¹ Nu' James, God-nikañw pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ pumuy tūwīkiamnihqa it penta, God sinomuyatuy añqe' ahtsaval'iwtaqamuy amumii. Hakim õqawyuññwu.

Faith and Wisdom

² Itupkomu, ason uma hīhihta akw unaheviwye', put ep hinhaqam hahlayhtotini, ³ It navoti'yuñwee: Ason uma umuhtuptsiwñiy añqw lasyanigey unaheviwye', uma put pantaqat ahpiy qaīts hin unañwtotiniqey tuwi'vayani. ⁴ Nikañw hak hihta ep nakwhani'kañw, pay yūmosa put añ kuyvamantani. Nen hak pas tukwsiwñwu, pasiwtañwu, qa hihta akw hintañwu. ⁵ Kurs uma haqawa suyan unañwtalwuwñit ñastanen, pay pam God aw put õviy tūviñtani. Noqw pam hakiy qa qõhqõyat, aw put nóani. Pi pam qa hihta kahkawnakañw sohsokmuy hihta huylawñwu. ⁶ Noqw pay hak pas qapēvewnakañw put õviy tūviñtani, qa wiwsikañwo. Taq wiwsiqa pāhut hoñvantaqat anta. Pam hūkañwuy akw nāhoy tutuptiwñwu. ⁷ Noqw õviy hak pantaqa God añqw pay hihta õmahtaniqey qa pan wūwamantani. ⁸ Lõq wuwñi'taqa ahsupoq tunatyay añ qa hūrs'iwtañwu.

Poverty and Riches

⁹ Pay añ tuptsiwñi'taqa okiwsinonikañw a'nõ hímuniwhtiqey ep hahlayni. ¹⁰ Pu i' hak kahaktaqa qahimuniwhtiqey ep piw tuwat hahlayhtini. Pi pam tūsaqat siyat an tūwayani. ¹¹ Taq tāwa yamakq, kohsiwuy akw pay pahsat tūsaqa tsakñwu; noqw put siat posñwu; noqw put lomavitsañwaat sūlawhtiñwu. Noqw pan hapi kahaktaqa nāt panmaqaw himuat sūlawhtini.

Testing and Tempting

¹² Pas sino unaheppit añ kuytaqa hahlayhpit ep'e. Pi ason Tu-tuyqawhqay put aw tuwante', put hihta ahsataqat aw nóani-it qatsit qaso'taqata. Pan hapi pam sohsokmuy put aw unañway'yuñqamuy amumi awini'ta. ¹³ Qa hak hapi unaheviwe' pañqawni: God hapi inumi unahepta, kítani. Pi God pas qa hihta qaan hinhtiniqey nāwakna. Piw pam qa hakiy aw unahepta. ¹⁴ Pay sino hihta tuñlayiy ahpiy pan ūnatoyñiwe' unaheviwñwu. ¹⁵ Pu tuñlayiy añ hinme' qaanhtiñwu. Nen pam qaanhtipuy añ ahsupoq hinme' so'ñwamiq mokni. ¹⁶ Uma qaõwihiniwhtotini, pas aw iunañwam itupkomu. ¹⁷ Sohsoy lolma kuwahtipu, pu sohsoy makiwa qa hihta akw hintañwuqa hapi õñaq'õ. God tālawñwat yúkuhqa hapi itamumi sohsok hihta nukñwat noi'ma. Pam soon hisat alõntini. Pam tālanihqe soon hisat namtõke' haqam qatālawnani. ¹⁸ Noqw pam kurs yan tunatyawtaqe, itamuy lavayiy pas antsanihqat akw aniwna, itam put yukimuyatuy ahpiy sus mohpeqyaniqata.

Hearing and Doing

¹⁹ Noqw õviy'o, aw iunañwam itupkomu, uma sohsoyam pās tūqayyuñwñi; qa sulvayhtotimantani; qa suyhtsiptotimantani. ²⁰ Taq hak tāqa itsivuy akw qa súanhinme' soon God unañwveni. ²¹ Paniqw

ōviy uma it tuyoy'ewakwtunatyat ayo yukuyani, pu nukpantunatyat a'nō hoyoyotaqata. Nen uma okiw'una-nway'kahkañw God lavayiyat umuh'nañwmi panayani. Pi pam umuhhikwsiy ayo óyaniqey aw óqalay'ta. ²² Uma qa nāmi yētotat, God lavayiyat an hinwisni; qa pānis-sa paysoq aw tūqayyuñw. ²³ Taq lavayit aw paysoq tūqaytaqa pay qa an hinmaqa hakiy panaptsat akw nātuway'taqat pantañwu. ²⁴ Pam nāvipsat, ahpiyniñwu; nen pahsat pay hin sóniwhqey suhtokñwu. ²⁵ Nikañw hak it tutavot pās pasiwtaqat, hakiy qenivo táviñwuqat an purime', put qa suhtoke', an hinmaq, God put hintsakpiyat an put paañwani. ²⁶ Kurs hak haqam God pas kaptsi'taqey pan namiwuwante', leñiy qa aw tuyqawi'te', pam paysoq nāyuyuyhnani. Pam pi haktonsa pās unañway qatu. ²⁷ Noqw pay yan hapi hak God Itanay-niqw pas antsa put kaptsi'taqa hinmani kwan'ewakw unañway'kañwo. Hak imuy nanalvutuy, pu koñnanalvutuy hihta an kānanvotyayqaw amumi pohtamantani. Pu yep qatsit ep qa nātuyoy'ewakwtani.

2

Warning against Prejudice

¹ Itupkomu, uma qa sinonunuiñhtni, kurs uma Itahtutuyqawhqay Jesus Christ pas kaptsihiwhqat aw tuptsiwñi'yuñwee. ² Kurs hak tāqa sikavalasivat tañapsomkañw, lomayuwsi'taqa umuhtsotsvalkimi pak-iqw, pu piw hak tāqa hin'ewakw yuwsit'aqa ep pákini. ³ Noqw kurs uma it lomayuwsi'taqat-sa aw unañwtapye' haqam nukñwat ep qatuptuniqat put aw pañqaqwat, it ōokiwhqat aw pañqaqwani: Pay um pep wúnuni, sen, Pay um yep iwuwukpiy aqlap qatuptuni, kitotani. ⁴ Kurs uma panhtote' pay qa suan wūwantotani. Soq uma sinmuy tsikantotani; nihqe qalomá'nañway'kahkañw, hakiy eñem hin yuykuyañwu. ⁵ Kurs inumi tuqayvastotaa, aw iunañwam itupkomu. God yep qatsit ep an okiwyaqamuy namorstaqe, pumuy moñwtunatyay máqaniqey tunatyawta. Pay qa panta? Sam pi pan hapi pam put aw unañway'yuñqamuy awini'ta. ⁶ Noqw uma soq it ōokiwhqat qa hihtatota. Puyaw qa kahaksinom umuy sóontsahtsanyakañw momñwituy amumi umuy lölökinlalwa? ⁷ Puyaw qa puma umuhnatñwaniy qa hihtalalwa, it natñwanit pas hihkay'taqat akw uma tūñwantiwyaqata? ⁸ Ura i' pas pavan tutavo tutuvenit an pey'ta: Um hin pas nāmi unañway'taqey pan uhsinosñway aw unañway'tani, yan'i. Noqw ōviy kurs uma put anhtote' súanhtotini. ⁹ Nikañw kurs uma qa sohsokmuy sun ōoye', pay pan hapi uma qaanhtotini; nihqe mewnit qa tuqayvastote', panwat hin hinwisniqat tutavot ahpiy hin yukuniwyani. ¹⁰ Pi hak pay as sohsok tutavot an hinmakañw, sūp haqam put ep qaanhte', pay hapi sohsok ep qaanhtiñwu. ¹¹ Pi i' hak hakiy tokot qa sokoptaniqat kítahqa piw hak hakiy qa nñaniqat kita. Noqw ōviy pay as kurs um tokot qa sokoptakañw hakiy nñe', pay hapi um tutavot qa kaptsi'ta. ¹² God it tutavot hakiy qenivo táviñwuqat anwat itamuy hin yukunani. Noqw ōviy uma put-sa aw taywiskahkañw hihta yuaatotani, piw hihta hintsatskani. ¹³ Pi ason hin yukiltiniqat aw pituqw, God núokwaat put itsívuyat añwuy'tani. Noqw God an qa núokwat tuwat soon ōkwatuwni.

Faith and Actions

¹⁴ Itupkomu, sen hak pas qapēvewni'taqey pañqawkañw qa put aw hayawtaqat hinme', ya pam hin put akw moñwvasttini? Ya sen pam qapēvewniy akw ayo yamakni? ¹⁵ Noqw kurs haqawat tuptsiwni'yuñqam qa yuwsikahkañw, nõsiwhqat nastayaqw, ¹⁶ Uma haqawa amumi pañqawni: Pay uma qa hin unañway'kahkañw ninmani. Uma mukihTOTIT, õöyyani, kitat, puma hihta haqni'yuñqat pumuy qa huytaqw, ya hin puma put akw moñwvastotini? ¹⁷ Noqw õviy hak qapēvewni'taqey pañqawhqa put qa aw hayawtaqat hinme', pam haktonsa qapēvewni'tani. ¹⁸ Haqawa ka hakiy aw pañqawni: Yaw um qapēvewni'ta; noqw nu'wa hihta tumalay'ta. Taa, um uhqapēvewniy inumi mahtaknani qa hihta uhtumalay akw'a. Noqw nu'wa ihintsakpiy akw ituptsiwniy ūmi mahtaknani, kítani. ¹⁹ Pay God pas sūkanihqat um tuptsiwni'ta. Pay um súan wuwni'ta. Ima nukpanhihikwsimuy piw pan tuptsiwni'yuñqe maqasneve tururutoti. ²⁰ Noqw puyaw um soon it navotni um hak an'ewakw wuwni'taqa sino? Sen hak qapēvewniat qa hihta apitiqw, pam haktonsa qapēvewni'tañwu. ²¹ Ura Abraham itana hom'oyvihkat ep tiy Isaac hom'oyhq God put súantaqat pañqawu. Pay qa panta? ²² Pam God aw tuptsiwni'taqe õviy pan hinhti. Noqw put qapēvewniat hintsakpiyat akw aw antsaniwa. ²³ Noqw tutuveni hin lavayhtiqat hapi anhti: Abraham God tuptsiwhq, God put súantaqat pañqawu, ii. Noqw pam God kwãtsiatnihqey pan túñwantiwa. ²⁴ Noqw õviy hapi sino hintsakpiy ahpiy qenive wúnuñwu, qa pas qapēvewnit akw-saa. ²⁵ Pu i' hak tokoy hulhaqqa, Rahab hakimuy tuaw'ayhtuy pás tavit pu pay sutsvoqwat pumuy hõna. Nihqe pam hintsakpiy akw qenive wunuptu. ²⁶ Pi hakiy tokoat qa hikwsi'te' mokpuniñwuniqw, pay hapi pan piw qapēvewni hintsakpit ñastanen mokpuniñwu.

3

The Tongue

¹ Itupkomu, pay uma qa sohsoyam tütutuqaynayaniqey anyuñwini, it navoti'yuñwee: Itam tütutuqaynayaqam pas pavan qaõwiyukuniwiyani. ² Itam sohsoyam hīhihta añ õwihinwisa. Haqam hapi lavaiy ep pas qa õwihiniwhitiqa pás pasiwtañwu; nihqe sohsok tokoy tuyqawi'taniqey tuwi'tañwu. ³ Meh, hak kawayot sipmoyhtotoyna, put aw tūqaytaniqat õviy'o. Nihqe pan hak put tokoyat sohsok ponilañwu. ⁴ Pu uma kurs piw pākihut aw wūwayani. Nāmahin pi as puma qaan'ewakw yañsayaqw-nikañw, pu wukohukañwuy akw hukhoyiwwisawisa. Nikañw pay hihsakhoyat ponilanpit akw ponilantiwya, wárikni'maqa haqami ponilaniqey nāwaknaqw pañsoq'a. ⁵ Noqw pan hapi hakiy leñiat pas as tokoyat ep hihsayhoyanikañw hīhihta kwiviyuaatañwu. Meh, qõhi as hihsaynikañw hihta wukotaqtsokñwu! ⁶ Noqw hakiy leñiat ūwiñwuy anta. Itahtokoy ep pam yep nukpanhqatsit anta. Nihqe pam itahtokoy añ ahsupoq tuyoy'ewakwlawu. Pam maskiveq qõhit akw taqtsokiwkañw itahtunatyay tataqtsokñwu. ⁷ Pay as pi sinom sohsokmuy hihtuy popkotuy, pu masay'yuñqamuy, pu hihtuy hoyóyotinumyaqamuy tsütsu'tuy, pu pātuwaqatsit añqe' ki'yuñqamuy amumi tuyqawi'yuñwa. Puma pumuy sohsomuy amumi tuyqawi'yuñwiniqey tuwi'yuñwa. ⁸ Nikañw pay pas kurs hak leñiy aw tuyqawi'tani. Pas pam qalolmanikañw, qatuqayvahsi'ta; pas kelmokiat hakiy nīnañwuqa-saa. ⁹ Itam put akw God

Itanay lomayuaatota; pu pay put akw itam sinmuy God an yuki-wyuñqamuy qalomáyuaatota. ¹⁰ Lomalavayi, pu qalomálavayi súkw moat añqw nõnanta. Itupkomu, pas hapi soon yantani. ¹¹ Puyaw sen haqam pãhut nõnañataqat ep kwañwa, pu tsívo sūvaqw nõnantañwu? ¹² Itupkomu, ya sen nõnvospaltsoki olive-sipalat pölöy'vani? Ya sen ovauyi nõnvospalat himuy'vani? Qae. Noqw pay pan hapi haqam pãhu nõnantaqa kurs hin suhut, kwañwat enañ nõnantoynani.

The Wisdom from Above

¹³ Hak sen umuñaqw suan unañwtalwuwni'ta, pu hihta tuwi'ta? Pay pi pam suan hinme', hihta lolmat hintsakni, qa kwivi'nañway'kañwo, súanwuwni'kañwo. ¹⁴ Nikañw kurs uma umu'nañwpeq pas pavan unañwtutuykañw, nanaqastunatyawyuñwe' pay uma umuhsuanwuwniy ep qa himuiwyuñw. Pu uma it suan wuwnit pas antsanihqat ehpewi qa atsálalwani. ¹⁵ Taq pan hinmaqa qa õñaqw wuwnit añ hinma, soq yep qatsit añqw wuwnit áñwata. Pam pantaqa wuwni hakiy tunatyayat ahpiyiniñwu, it Nukpanat ahpiy'o. ¹⁶ Haqam pi hakim unañwtutuykañw nanaqastunatyawyuñwe' puma piw qa unañwtalyañwu, pu hihta qalomátumalay'yuñw. ¹⁷ Nikañw õñaqw suan unañwtalwuwni'taqa mohti suan unañway'ta; kwakwhat unañway'ta; qa a'nõ unañway'ta; pãs suyan tũqaytañwu; pas núokwa; lolmat tumalay'ta; qa sinonuiña; piw qa nawip'ew hinma. ¹⁸ Noqw hak haqam pasi'nañway'taqa soñawnen pasi'nañwat qatsit enem hihta uylawe' pam suan qatsit aniwñañwu.

4

Friendship with the World

¹ Ya uma hinoqw nānaywa, pu nānwuy'yuñwa? Umuhtokoy ep umuhtuñlayi umuy hin unañwtotoyna. Sen qa panta? ² Uma as hihta tuñlay'kahkañw kurs hin put tutwani. Uma as tuqwyantota, hihta himuy'vayaniqey tuñlay'kahkañwo. Uma nānaywakañw nāqöytota. Nikañw uma hihta qa tūviñtotaqey õviy qa himuy'yuñwa. ³ Uma as hihta õviy tūviñlalwakañw qa õmalalwa; uma qalomátunatyawkahkañw put õviy tūviñtotañwuniquy, paysoq pi uma umuhtuñlayiy añ put akw nāhahlaynayaniqey õviy'o. ⁴ Is ohi, uma nuvõtahtaqtu, pu yoñaymomoyamu, yep qatsit ep uma nāhahlaynayaniqey nānawaknaqamu! Kurs uma pan hinwise', God tuwqamatniwhtotini. Taq hak yep qatsit ep nāhahlaynañwuqa God tuwqaata. Ya uma it qa navoti'yuñwa? ⁵ Ura tutuvenit añ yan pey'ta: Pam hikwsit itamuhsonmi pānahqey tuñlay'ta, pu nēnem kahkawna, yan'i. Noqw ya úmuyniqw paysoq i' pey'ta? ⁶ Pi pas pam hakiy pāsniñwu. Paniqw pi õviy pam pañqawu: God añ kwivi'nañway'yuñqamuy amuhpewi wunuptuñwu; nikañw añ okiw'unañway'yuñqamuy pam paañwañwu. ⁷ Paniqw õviy uma God aw nānakwhani'yuñw. Uma Nukpanat aw rohomwisq, pam umupyeve wāyamantani. ⁸ Uma God aw hohyokyaqw, pam piw tuwat umumi hōyokni. Uma soñawnen umuhmay pāhomyani, uma añ qaanhinwisqamu, pu uma umuh'unañway kwañw'ewakwtotani, uma lõq wuwni'yuñqamu. ⁹ Uma nāõkwhayani; pu qahahlayyani; pu tsaykitani. Uma tsutsūyayaniqey qe'totit, qahahlayhtote', putuiwyuñw. ¹⁰ Uma Tutuyqawhqat ehpewi nāqahihtatotaqw, pam umuy tsokanani.

Warning against Judging a Brother

¹¹ Uma qa nānamiq hiñqawqani, itupkomu. Taq pāvay, sen tupkoy aqw hiñqawlawhqa tutavot qahihtalawhqe aqw hiñqawlawñwu. Nikañw kurs um tutavot aqw hiñqawlawe', qa put añ hinme', um sinmuy amuñem hin yúkuniqey nātsotskanañwu. ¹² Pay hapi pas sūka nuhtumi tutaptima, piw amuñem hin yuyku, (pas God-saa). Pam hapi hakiy ayo táviniqey, pu ayo hintsanniqey aw òqala. Noqw ya um haknihqe pas piw ayo sukwa aqw hiñqawlawni?

Warning against Boasting

¹³ Taay, uma pañqawqamu, Itam pu', sen qāvo ayo wuhkokitsokimiye', pep yahsañwnayani; nen pep hihta tuhtuy'yakahkañw huhayay', hihta nihtotini. ¹⁴ Susmataqpi qāvo hintaniqat uma qa navoti'kahkañwo. Puyaw umuhqatsi hímuu? Pay pam sóviwañwuy anta. Hihsavo mātsilitit, pay kurs haqaminiñwu. ¹⁵ Uma qa pañqawqat, yan hiñqawwanikahkañwo: Ason kurs Tutuyqawhqa pan nāwaknaqw itam yesni, nen yanhtotini, sen panhtotini, kitotanikañwo. ¹⁶ Noqw tuwat soq uma umuhkwivi'nañway ep himuiwyuñqe qaanhtotiñwu. ¹⁷ Noqw lolmat hinhtiniqey navoti'kañw put qa panhtiqa qaanhtiñwu.

5*Warning to the Rich*

¹ Taay, uma añ kahaksinomu, uma pas umuhtōnay añqe' tsaykitani. Taq uma nāt qahahlayhqatsit aw òkini. ² Umuhkahakhimu kwañwipti; umuhyuysi kwahyatoti. ³ Umuhsiva sohsoy sikañputi. Nihqe pam umuy tuhtualni; nen qōhit an umuhtokoy tsohtso'nani. Uma so'ñwaveq talōñwintiwihqat ep nennem nihtiwhtaqtat waranhtota. ⁴ Meh ayam hakim umuñem hōqyaqw uma pumuy ahsatiamuy kwanayañwu. Noqw Qaan'ewakw Hintaqamuy amumi Tutuyqawhqtat naqvumiq tōnaam tōqtiqw, pumuy ahsatiam umuy tuhtualni. ⁵ Uma yep qatsit ep kwañwāewhpit yēse, qaunañwtalya. Pas uma nāwihtotoynaya, pas hisat qōyaniwyaniqey añ'i. ⁶ Uma hakiy sūantaqtat tūvayat nīnaya. Noqw pam umumi qa rohomhti.

Patience and Prayer

⁷ Noqw òviy'ò, itupkomu, uma Tutuyqawhqtat pītuniqat aw pahsavo wuhkomaqaptsi'yuñwni. Meh, ūyi'taqā tutskwañaqw hihta nukñwat aniwnit òviy maqaptsi'tañwu; nen qa nañ'ekni'taqw, ìts uyis yokvañwu, pu tuhoos pīwu. ⁸ Oviy uma qapēwvñayakahkañw qa nañ'eknayani. Taq Tutuyqawhqtat pītuniqat aw hayiñw'iwma. ⁹ Uma qa nānami hinyuñwni, itupkomu; taq nāphisat sen uma sóontsaniwyan. Meh, hakiy hin yukunañwuqat hōtsiwm wunu. ¹⁰ Itupkomu, uma God lavay'aymuyatuy Tutuyqawhqtat natñwaniyat aw yankahkañw yuaaykuyaqamuy amumi taywise', amumi nanawinyani. Pumuy hin kānavotpit añ nakwhani'yuñqat pan piw uma hinwisni. ¹¹ Meh, itamuyniqw kānavotpit añ nakwhani'yuñqam hapi pas hahlayhpit epya. Ura Job hin qa nañ'eknaqat uma pay nanapta; nihqe Tutuyqawhqa hin put enem yúkuhqat uma navoti'yuñwa. Pi pas Tutuyqawhqa hakiy òkwatuwñwu, pu núokwa. ¹² Nikañwo, itupkomu, uma hapi pas tis panwan òqalat lavayit akw hihta pasiwnyaniqey qe'yani. Uma qa òveqatsit akw

Öqallavayhtotini, piw qa tūwaqatsit akw'a, pu pay pas nāp hinwat lavayit akw'a. Uma qa panyat, pay uma Owi, kitotaqw pantamantani, piw Qae, kitotaqw pantamantani. Taq nāphisat pi uma sóontsaniwyani. ¹³ Sen haqawa uma hihta ep okiwhinhte', pam nāwaknani. Sen haqawa hahlayi, pam hahlayatawlawni. ¹⁴ Sen haqawa umuñaqw tūtuye', pam God sinomuyatuy amuñaqw wukw'aymuy wánwayni. Noqw puma Tutuyqawhqat natñwaniyat aw yankahkañw wihkuyit akw put lelwiyat, put eñem nānawaknani. ¹⁵ Noqw puma qapēvewnayakahkañw, put òviy tūviñtotaqw, pam qalaptuni; noqw Tutuyqawhqa put qatuptsinani, pu put qaanhtipuyat put ahpiy ayo yúkuni, kurs pam hihta ep qaanhtiq'ò. ¹⁶ Uma umuh'òwihiniwhtipuy nānami nahostiwisni, pu uma nāhoy nenñem nāwakinwisni; nen uma qalaptuyani. Pas haqam suan hinmaqat okiwnawakinpiat a'nò hihta aw tuyqawi'ta. ¹⁷ Ura God lavay'ayaat Elias itamun sínonikañw itamun unañway'ta. Nit pay ura pas qa yokvaniqat òviy pam pas qa atsáy'kañw nāwakna. Noqw ura payhkomuy yahsañwuy-nikañw añqw nāvay mūmuyawhtuy pahsave tūwaqatsit añ qa yokva. ¹⁸ Nit pu piw pam nāwaknaqw, òñaqw yokvaqw, tutskwa hihta aniwna. ¹⁹ Itupkomu, kurs haqawa it pòhut pas antsanihqat añqw ayo lasq, hak put aw ahoy put wikve', ²⁰ It navoti'tani: I' hak qaanhinmaqat qasuyan tunatyayat añqw lasnaqa hapi mokiwuy añqw hakiy hikwsiyat ayo távini; nen nihtiwtaqat qaanhtipuyat nākwapnani.

PETER

God Sinomuyatuy amumi mohti Pēniata

¹ Nu' Peter, Jesus Christ ayaatnihqa, it penta. Nu' an ahtsaval'iwtaqamuy Pontus, Galatiat, Cappadociat, Asiat, pu Bithyniat anqe' hinnumyaqamuy oqalanta. ² Ura Itana God anwu pay umuy tuwi'taqe, umuy namorstat, Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy umuy sutsvo oya, uma Jesus Christ unwáyat akw kwanw'ewayhtote', put aw tuqayvastotaniqat oviy'o. Nam núokwa, pu kwakwhaunañwa qaöwíhintaqa umumi pitsíwtaa.

A Living Hope

³ Nam Jesus Christ Itahtutuyqawhqay aw yantaqaat i' Naat God pas kaptisitiwaa. Kwakwhat pi pam hapi pas núokwanihqe itamuy tímuy'vaqe, nõyit gaso'taqat itamumi noa, Jesus Christ mokiwuy anqw ahoy tātaynaqee. ⁴ Pam itamuñem pas qahinhtiñwuqat, pu qahováriwtaqat, pu qasulawhtiñwuqat hihta öveqatsit ep warani'ta. Put öviy uma unañwvahsi'yuñwa, ⁵ God qapëvewnayakahkañwo. Pi pam umuy ayo óyahqe, umumi so'ñwamiq pahsavo tunatyawtanigey oqalay'ta. Noqw so'ñwaveq pu' pam umuhmakiway umumi nóani. ⁶ Noqw öviy uma pas hinhaqam hahlayya, pay nāmahin pi as uma ka pu' hihsavo hīhihta an kānanvotyaye putuiwyuñwa. ⁷ Hak sikavalasivat aw pohtanik, qōhit akw put aw tuwantañwu. Noqw tis pi öviy God umuhqapevewniy sikavalasivat pay súlawhtiñwuqat epnihqe pas pavan hihkay'taqat aw pohtani. Nihqe pam put aw pohtaqw, uma tayawniwyani, pu kaptisitiwyani, pu lomayuaatiwyani, hisat Jesus Christ pituniq'ö. ⁸ Put uma hakiy aw qa yóriki'kahkañw put aw unañway'yuñwa. Uma as pu' put aw qa taykahkañw aw tūtuptionsiwaqe hahlayhtiwiisa. Hahlayhpit pas kurs hin pañqawiwniqat pas pavan nukñwat pasiwtaqat pan uma hahlayya. ⁹ Pi umuhqapevewniy ahpiy aniwnit uma himuy'vayani, umuhhikwsi ayo nõñakniqat put'a. ¹⁰ Noqw God lavay'aymat put umuy ökwatuwe' ayo óyaniqat anwu pay yuaaykuyat, put pantaqat an pās heptotaqe, pu an pupriya. ¹¹ Pi Christ Hikwsiat pumuy amuhpe pakiwtaqa Christ soon qa hīhihta an kānavotat, pep pu' momiq taviwniqat anwu pay pumuy āawna. Noqw öviy puma put hakiy yuaaykuqat, pu haqe' qalawmaqat an pupriya. ¹² Noqw pay puma qa nennemyat, umeñem iit pēnayaqat pan amumi mātakti. Noqw hikis pi öñaqw hoñvia'yam it aw pupriyaniqey nānawakna. Noqw umumi hapi i' lomatuwawi yuaatiwa, hakimuy lavay'a'yatuy amuhpiy'o, Qahováriwtaqat Hikwsit öñaqw taviwhqat oqalayat anq'ö.

A Call to Holy Living

¹³ Noqw öviy uma rohomhtotiniqe umuhwuwniy moñwvas'iwyuñwni; pās umu'nañway yeskahkañw, hisat Jesus Christ mātaktiniqat aw taywiskahkañw, it kuwahtiput pep makiwyaniqey öviy yūmosa unañwvahsi'wisni. ¹⁴ Uma God aw tūqayyuñwni, put tīmatnihqee. Ura as uma hisat God tunatyayat qa navoti'yuñqe nāp umuhtuñlayiy an hinwisa. Noqw pu' hapi uma qa pan hinwist, ¹⁵ An ahsupoq suan hinyuñwni, i' hak umuy wánwayhqa hin suan hintaqat pan'i. ¹⁶ Ispi yan

ura pey'taq'ö: Uma qahováriwuyüwni; pi nu qahováriwta. ¹⁷ Noqw ason uma Itanay qa sinonuiñanihqat aw nānawakne' it u'ni'yuñwani: Pam hapi sohsokmuy amuñem hin yúkuni; hak hin tumalay'taqat pan put eñem yúkuni. Noqw öviy uma yep qatsit ep yeskahkañw, put kaptsi'kahkañw hinwisni, ¹⁸ It navoti'yuñwee: God umuhhisatqatsiy an'ewakwnihqat añqw umuy mātavihqata, it qatsit umunamuy navotiyamuy ahpiy umumi mātavihqat añq'ö. Ura pam hihta pas hihkay'taqat qahinhtiñwuqat akw umuy mātavi, sikavalasivat, sen qötsásivat qa put akw'a, ¹⁹ Nit Christ unwáyat akw'a. Ura pam mañat pas qa hihta akw hovariwkañw qa hihta akw hintaqat ankañw umuñem taviwa. ²⁰ Pas hisatñahaqawq God tūwaqatsit nāt qa yukut, pepeq pay pan put eñem yuku; nit yepahaq so'ñwaveq pu' umuñem tūwaqatsit aw put tavi. ²¹ Noqw put ahpiy uma God aw tūtuptsiwa, put mokiwuy añqw ahoy tātaynaqe, pas pavan sinotaqat aw'i. Nihqe öviy uma God qapēvewnayakahkañw, put ahpiy hihta unañwvahsi'wisa. ²² Noqw uma hapi Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy lavayit pas antsanihqat aw tuqayvastotaqe, umuh'unañway kwañw'ewakwtotat, añ tuptsiwini'yuñqamuy amumi pas antsa unañway'yuñwiniqey tuwi'vaya. Taa, uma pan hinwise', pas suyan unañway'kahkañw pas pavan nānami unañway'yuñwani. ²³ Pi uma hapi pu' pas puhutihtiwywa, qa sinmuy sūlawhtiñwuqat amuhpiynit, hakiy qasulawhtiñwuqat ahpiy'ö, God lavayiyat pas taytaqat, sūtsepnihqat akw'a. ²⁴ (Pi tutuvenit añ yan pey'ta.) Sinom sohsoyam tūsaqat anyuñwa; pu pumuy lomavitsañwaam tūsaqat siyat anta. Tūsaqa tsakq, siat ayo posñwu; ²⁵ Noqw Tutuyqawhqat lavayiat hapi pas qa haqami sōta, yan'i. Noqw i' lavayi hapi lomatuawi, umumi mātaviwa.

2

The Living Stone and the Holy Nation

¹ Paniqw öviy uma nukpan'unañwat sohsok ayo yukuyani, pu sohsok unatwita, pu nawip'ew hintsatskiwhqata, pu kan'ewhtunatyata; pu nuhtumiq hiñqaqwaniquey qe'totini. ² Nen uma titipostuy puhunōñakqamuy amūn pihut hin pas tuñlay'yuñqat pan it lavayit pas antsanihqat tuñlay'yuñwani; nen uma put akw wuñwani, ³ Pi uma Tutuyqawhqat nūokwayat pay añqw yukuyaqee. ⁴ Put hapi aw uma ökini, owat taytaqat antaqat aw'i. Ura as sinom put ayo tūvayaqw, God put namorsta, ispi pas hihkay'taq'ö. ⁵ Noqw uma piw pas tayyuñqat o'wat anyuñqw, put akw God nēnem kītani. Pep uma God eñem hihta hintsatskani; piw Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy put aw hahlayhtiwniqey aw nānoi'yuñwe', Jesus Christ ahpiy put unañwveyani. ⁶ Ura tutuvenit ep yan pey'ta: Meh, nu hapi it owat pas hihkay'taqat namorstage, Zion ep ikiy ep tuyqaveq tāvini. Noqw put aw tuptsiwhqa hapi soon hamanhtini. ⁷⁻⁸ Noqw öviy uma tuptsiwyaqw, pam úmuyniqw pas hihkay'ta. Nikañw hakim añ qa tuptsiwyaqam, pu God lavayiyat aw qa tuqayvastotaqam put aqw múnukya. Sam pi pan amuñem yúkiwhq'ö, öviy pi yan hapi pey'ta: I' owa kīlalwaqamuy amuhpiy ayo tūviwhqa kīhut ep tuyqaveq páki, yan'i. Pu piw yan'i: Puma it owat ep tōnōkyat, put aqw múnukyani, yan'i. ⁹ Noqw uma hapi pas namorstiwayaqam sínomu, pas Moñwit God awwat wimmoñw'iwyuñwa, sinom qahováriwuyñqamu. God pas nāp umuy nēnem sinota, uma put qaan'ewakw hintsakpiyat

tunvotnayaniqat òviy'ò. Ura as uma qatalpuve yesq, pam qaan'ewakw tâlat ep qátuhqey añqw umuy wánwayi. ¹⁰ Ura as uma qa súp sínomu; nikañw pu' hapi uma God sínomatu. Ura as qa hak umuy òkwatuwa; noqw pu' hapi God umuy òkwatuwa.

Slaves of God

¹¹ Pas aw iunañwamu, uma hapi pay qa yep sínomnikañw, pay hãk hinnumyaqat nu panwat umumi okiw pañqawni: Uma umuhtokoy tuñlayiyat qa añ hinwisni; taq pam hakiy hikwsiyat aw nâyawñwu. ¹² Añ qa tuptsiwni'yuñqamuy amunawit uma suan yesni. Noqw puma as umuy qalomáovelayat, umuhlomahintsakpiy aw tayyuñwe' God pas hihtatotani, hisat pam pumuy amumi pohta'q'ò. ¹³ Uma sinmuy amuñem hin hintaqat yukit añ ahsupoq kaptsi'yuñwni, Tutuyqawhqat tunatyayat éñemi. Uma moñwit pas susmohpeqñihqat aw tũqayyuñwni, ¹⁴ Pu imuy moñw'oyiwyuñqamuy put ahpuy ayatiwyaqamuy amumii. Puma pi qalomáhintsatsakaqamuy sivintoynayaniqé òviy ayatiwya, pu añ súanhinwisqamuy tayawintiwisniqee. ¹⁵ Pi uma lomayesniqat pan God umuñem tunatyawta. Noqw pan hapi añ an'ewakw wuwñi'yuñqam, ñasta navoti'yuñqam kurs hihta ep umuy òvelantotani. ¹⁶ Uma qenive hoñkahkañw yesni. Nikañw uma qa put aw yankahkañw haqam qalomáhintsatsakaniqey wũwantotat, God tumal'aymatnihqey pan tunatyawyuñwni. ¹⁷ Uma sohsokmuy kaptsi'yuñwni; God tímuyatuy sohsokmuy amumi unañway'yuñwni; pi uma nuhtum put tímatu. Uma God mamqasyani; moñwit kaptsi'yuñwni.

The Example of Christ's Suffering

¹⁸ Uma añ tũtuwiktũ, uma umuhmoñwimuy kaptsi'kahkañw amumi tũqayyuñwni, añ lôlolmatuy, pu hakiy pãsyañwuqamuy qa pũmuy-sa amumii, añ a'nò unañway'yuñqamuy amumi piwu. ¹⁹ Pi hak qa hihta ep qaanhtit, okiwsaniwe', God aw-sa taykañw añ kuyve', pam hapi God unañwveni. ²⁰ Nikañw kurs pam hihta ep òwihiniwhte', put ep wuvahtiwe', pas piw nakwhani'taqw, ya hak sen put ep aw kãtaytani? Nikañw kurs pam aw súanhte', put ep okiwsaniwe', ep nakwhani'te', pam God unañwveni. ²¹ Pi pay nũñwupi uma nakwhani'yuñwniqey aw wánwayniwya. Pi pay Christ piw itamuñem kãnavotpit añ kuyvaqé, itam hinyuñwniqat itamumi mahtakna, uma put an hinwisniqat òviy'ò. ²² Pam qa haqam hihta ep qaanhti, piw qa himu atsálvayi put moañaqw nõña. ²³ Sinom put aqw hiñqaqwaqw, pam qa tuwat pumuy amumiq hiñqawu. Pam okiwsaniwkañw nãoyniqey qa pañqawu. Pay panis pam God hihta añ pas suan yũkuñwuqat aw nãmatavi. ²⁴ Pam pas nãp itahqaanhtipuy tokoy ep yankañw nahoylehtsit ep hãyilti; nihqe tũhotiwheqé umuy qalaptisina. Noqw òviy itam put amum so'qe qaanhtotiniqey qe'tote', put amum yeskahkañw suan hinwisni. ²⁵ Pi uma as kanelmuy amún nãp haqami lasya. Nikañw pu' hapi uma umuhhikwsiy tumalay'maqat, pu umumi tunatyawmaqat aw ahoy òki.

3

Wives and Husbands

¹ Pu úmaa, momoyamu, pay uma piw pan nãp umuhpuwsuñwumuy amumi maqaptsi'kahkañw yesni. Noqw kurs haqawat God lavaiyyat

aw qa tuqayvahsi' yēse', puma umuy pās yeskahkanw pumuy kaptsi'yuñqat aw tayyuñwe', ² God lavaiyat aw tūtuptionsani, nāmahin as puma qa hisat put aw tūqaykahkañwo. ³ Uma qa suovaamnihqat lomayuyahiwtani, umuhhōmiy aw hihin yuykuyaniqeyu, pu sikavalasivat yuwsiyuñwiniqeyu, pu lomayuwsita. ⁴ Uma qa panyuñwt, umuh'nañway qamātaquvenihqat nasitoynayani. Uma okiw'unañway'kahkañw kwakwhat yesni. Pam pantaqat God-niqw hihta a'nō hihkay'taqat pas qa hinhtiñwuqat anta. ⁵ Pi yan hapi hisat ima momoyam qahovárstunatyat hinwisqam God aw yanyuñqam nāyuyuwsinaya, puwsuñwmuy amumi maqaptsi'kahkañwo. ⁶ Oviy pi ura Sara Abraham aw tūqaytaqe put moñwílawu. Noq wuma hapi súan hinwise' put timatni, nen soon hihta ep tusiiwuyuwini. ⁷ Pu úmaa, añ tahtaqtu, uma pahsi'kwa pumuy amumum yesni, pumuy kaptsi'kahkañwo; pi puma qa umún ó'qaltu. Noq wumuhnawakinpi qa haqami hihta akw sóonhtotini. Pi uma pumuy amumum qatsit, God kuwahtipuyat, makiway'yuñwa.

Suffering for Righteousness' Sake

⁸ Taa, noq w oviy uma sun tunatyawkahkañw, tūokwatuwi'yuñwini. Uma nānatupkomnihqey pan nānami unañway'yuñwini. Uma nun'okwatni; nāvāsiani. ⁹ Ason uma qalomáhintsaniwye', sen nāphinsasviwye', qa túwatyamantani. Uma qa panyuñwt umuhpew'iwuyuwamuy amuñem lolmat tunatyaltotimantani. Pi God umuñem lolmat tunatyaltiqe oviy umuy wáñwayi. ¹⁰ Pi yantaq'ó: Qatsit nāvokawinkañw, lomatalóñnit añ taymaniqey nāwaknaqa hihta qalolmat aw leñiy ñuy'tani; noq w himu atsa soon moañaqw nōñantani. ¹¹ Hihta qalolmat qa hintsakt, lolmat hintsakni. Pam uyiwawqsatit tunatyawkañw, put aqwhaqam nōyi'mani. ¹² Pi Tutuyqawhqa añ suan hinwisqamuy amumi tayma, piw pumuy nāwakinpiyamuy aw tūqaytañwu. Nikañw pam añ qaanhinwisqamuy amumi qa kwañwátayta. ¹³ Noq w puyaw uma hihta lolmat añ ó'qalyaqw, hak umuy hintsanni? ¹⁴ Noq w kurs uma suan hinwise', put ep hihta añ kánanvotyē', uma hapi hahlayhpit epyani. Oviy uma pumuy qa mamqasyani; piw uma qa hin unañway'yuñwini. ¹⁵ Uma qa panyuñwt umu'nañwpeq God Tutuyqawhgalalwe', kaptsi'yuñwini. Pu ason hak umuy hinoq w umuh'unañwpeq God aw unañwvahsi'yuñqat umuy tūviñtaqw, uma put aw hin lavayhtotiniqey sutsep pās pasiwyuwini. Nikañw uma pahsi'kwa tūkaptsi'kahkañw, yuaatotamantani, ¹⁶ Suyan unañway'kahkañwo. Noq w umuy qaanhinwisqat pañqaqwaqam hamanhtotini, umuy Christ eñem lomahinwisqat qalománeveltoynayaqey ep'e. ¹⁷ Ispi kurs God pan tunatyawtaniq w pay pi uma tatam hihta lolmat hintsatskaqey ep okiwsaniwyani, nen hihta qalomáhintsatskaqey qa put epyani. ¹⁸ Pi pay ura Christ súantaqanikañw añ qa súanhinwisqamuy qaanhitipuyamuy ep sūs kánavota, itamuy God aw ókinaniqe oviy'ó. Ura put tokoat mokiwyu añ kuyvaqw, God put hikwsiyat taytoyna. ¹⁹ Noq w pam pankañw hihikwsimuy sivikive tañawtaqamuy amumi lomatuawit yuaata. ²⁰ Ura puma hisat qa tuqayvastota, Noaht qatsiyat ep'e, ephaqam ura God sinmuy amumi wuhko maqaptsi'taq'ó, nāto Noah pākihut yuykuq'ó. Noq w ura híkiyom, pay nánalnihqam, put añqw tañawtaqe pātsikqat añ kükuyva. ²¹ Noq w pu' hapi itam pumuy amún ayo nōñakiwta, kuyit akw tuvoylatotiqee, Jesus Christ mokiwyu añqw ahoy tātayhqat ahpiy'ó. Hak

tokoy pāhomhtaqaqat nu qa put pañqawht, hakiy unañway kwanw'ewakwtat, God atpip suan hinmaqat hapi nu pañqawu. ²² Ura Jesus Christ òveqatsit aw pákihqe, God putvaqe qatuptu. Noqw God hoñviaymat, pu hihta añ moñw'iwyuñqam, pu òqalat pasiwyuñqam, puma sohsoyam put aw maqaptsi'yuñwa.

4

Changed Lives

¹ Noqw òviy hapi Christ tokoy akw itamuñem kānavotqe, mōki. Noqw uma pan piw tunatyawkahkañw, so'niqey añ suhtaq'ewyani, pi mokqa qaanhhtiput qe'tiñwuniq'ò. ² Noqw òviy uma hihsavo yep qatsit ep hinnumye', nāp umuhtuñlayiy qa añ hinwist, God tunatyayat añ hinwisni. ³ Ura itam pay añaqawq itahqatsiy añ qa tsa' hihta ep qaanhhtoti, añ qatuptsiwni'yuñqamuy amuni. Noqw pay nam pahsa'ni. Ura itam tuskapqatsit añ qa unañwtalya; nuvö'nañway'yuñwa; honaqkuyit akw hōnaq'iwyuñwa; haqam nōviwhqat ep nanaqasnonovañwu; qaunañwtalqatsit añ hinnumyañwu; pu hihta wutsit tuyoy'ewakwnihqat aw nāwakintiwiwa. Noqw pu' uma qa pan hinwisa. ⁴ Pi añ qatuptsiwni'yuñqamuyniqw hinhtiqw kurs uma pumuy qa amumum pas panhaqam qa unañwtalqatsit añ hintsatska. Noqw òviy puma umuy nānaphin yuaatota. ⁵ Nikañw puma soon qa God aw nālavaytani, hakiy añ yesqamuy pu so'pumuy amuñem hinwat yúkuniqey aw moñwvasiwtqaqat aw'i. ⁶ Yaniqw hapi òviy imuy so'niqamuy amumi ura lomatuawí yuaatiwa, puma as sinomnikañw tokoy ep hin yukuniwyaqw, pumuy hikwsiam God an yesniqat òviy'ò.

Good Managers of God's Gifts

⁷ Sohsoy himu so'ñwamiq òkiwsia. Oviy uma pās unañwat yesni. Uma namituyqawi'yuñwe', nāwakinwisni. ⁸ Nikañw uma hapi nānami unañway'yuñqey pas qa qe'totini, pi nami'nañwa qaantaqat nihtiwtqaqat nākwapnañwuniq'ò. ⁹ Uma kwanwtotoynayakahkañw umuhkiy añ pās nāooyyani. ¹⁰ God qa sunyuñqat hihta sinomuy huylawu. Noqw òviy hak hihta makiwhqey akw tūmoñwvasnani, God tumal'ayaat qa atsáy'maqat pan'i. ¹¹ Haqawa yuaate' God añqw lavayit yuaatamantani. Nuhtuñem hihta hintsakqa pay God añqw òqalay makiwhqey tunvotnani. Uma sohsoy hihta añ God momiq tavi'wisni, Jesus Christ ahpiy'ò. Nam sohsoyam put pas hihtatotat, moñwílalwani, sutsep aqwhaqamii. Nam antaa.

Suffering as a Christian

¹² Aw iunañwamu, kurs uma soñawnen qōhit akw aw pohtiweye', pay uma put ep qa pas hin wūwantotani, suhpan pas soon hisat uma put aw òkiniqey pan'i. ¹³ Qa panyat, uma tuwat hahlayhtotini, tsáñawpi uma Christ amum kānanvotyaniqee. Taq ason pam pas hímuniqey pan namtaknaqw uma piw put amum pas hinhaqam hahlayhtotini. ¹⁴ Kurs uma Christ ep qalomásasviweye', pep hapi uma hahlayhpit epyani, ispi Hikwsi pas hímuniqqa umumi pitsíwtaniq'ò, God Hikwsiata. Ayam hakim hapi as God qalomáyuaatotañwu; noqw uma hapi put pas pavan hihatotañwu. ¹⁵ Nikañw uma qa haqawa hakiy nīnaqey ep kānavotni, sen uyiñwuniqey ep'e sen hihta qalomáhintsakqey ep'e, sen aye' sinmuy hintsakpiyamuy ep nātsurstoynaqey ep'e. ¹⁶ Nikañw kurs hak Christ sinoatniqey òviy okiwsaniwe', pay pam qa hahmanht, it yantaqat ep

God pas hihtatani. ¹⁷ Taq aw hapi pitu; noqw God mohti sinomuy amuñem hin yúkuni. Níkañw kurs pam itamuñem mohti hin yúkuniqw, ya sen ima God añqw lomatuawit aw qa tuqayvastotaqamuy amuñem hin yukiltini? ¹⁸ Noqw kurs i' hak súantaqa pēp qa ayo yamakq, ya sen imuy God qa kaptsi'yunqamuy, pu qaanhinwisqamuy pumuy amumuñem hin yukiwtani? ¹⁹ Yanta. Noqw òviy ima hakim God tunatyayat anwat hihta añ kãnanvotyaqam súanhinwise' God aw taqanañwtotit, hikwsiy put aw noi'yunwani, pumuy yúkuhqat, pas soon hisat pumuy ayo yúkuniqat put aw'i.

5

The Flock of God

¹ Nu umuhpa' hakimuy wukw'a'yatuy u'nanani, pay nu piw wukw'ayanikañwo, pu Christ okiwsaniwhq aw yóriki'taqa; pu ason pam mātaktiqw, nu nuhtum put amum kaptsi'tiwani. ² Uma God sinomuyatuy amumi tunatyawyunwani. Oviy uma qa tusoqtumalay'yunwt, su'qawkahkañw amumi tunatyawyunwani. Uma qa sivat òviy tumalay'yunwt, pas kwañwtoynayakahkañw God eñem tumalay'yunwani. ³ Pam umuy put sinomuyatuy amumi tunatyawyunwaniqat aw oyaqw, uma pumuy amumi qa tutuyqawyaqey qa pan hinyunwani. Uma qa panyunwt, pumuy hin hinwisniqat amumi hin nãmahtakni'yunwani. ⁴ Noqw ason Christ sohsokmuy itamumi tunatyawtaqa mātakte', pam hihta pas pavan nukñwat, qa hinhtiñwuqat ahsatit umumi nóani. ⁵ Piw uma añ tsãsayomu, uma umuhpe wūwukwmuy amumi maqaptsi'yunwani. Uma sohsoyam nãnami maqaptsi'yunwani, okiw'unanway'kahkañwo. Taq God añ kwivi'nayway'yunqamuy amumi rohomhtiñwu; nikañw pam haqam okiw'unanway'yunqamuy núokway máqañwu. ⁶ Paniqw òviy uma God òqalayay ehpewi nãqahihlatotani. Noqw hisat aw pituqw, pam soon qa umuy hihtatani. ⁷ Uma umuhtusiwuwniy sohsok God aw noi'yunwani; pi pam umumi tunatyawma. ⁸ Uma namituyqawi'yunwe', tunalyaltotini; taq umuhtuwqhqa, Nukpana, wukotohot hōykinumqat an hakiy hovalaniqey hepnuma. ⁹ Put aw uma rohomhtotimantani, umuhtuptsiwniy añ hūrs hoñkahkañwo, it navoti'yunwee: Pay ahsupoq tūwaqatsit añ umún tuptsiwni'yunqam piw umún hihta añ kãnanvotya. ¹⁰ Noqw uma hihsavo hihta añ kãnanvotyaqw, God umuy pās pasiwani; umuy òqaltoyne', hūrs hoñnani. Pi pam umuy òkwatuwhqey, umuy wãñwayi, uma aqwhaqami Christ Jesus amum kaptsi'tiwyaniqat òviy'o. ¹¹ Nam sinom aqwhaqami sutsep put pas hihtatotat, Moñwílalwaa. Nam antaa.

Final Greetings

¹² Nu pay tsãvat umumi pēna, Silvanus nuy paañwaq'ò. Nuyniqw pam itupkoy anta, piw sohsok hihta añ qa atsat hinma. Nu umuy òqawhtoyananiqey nãwaknaqey òviy yan pēna, God núokwaat hímuniqat umuy suan aawnaniqey. Put akw uma hūrs hoñni. ¹³ Añ tuptsiwni'yunqam Babylon ep yesqam, umún God namoramantani, umuy òqalantota, pu iti Mark piwu. ¹⁴ Uma nãnatupkomniqey pan nãnami unanway'kahkañw na'qalantotamantani. Nam God sohsokmuy Christ Jesus sinomuyatuy kwakwhat unanwat máqani. Nam antaa.

PETER

God Sinomuyatuy amumi ańk Pēniata

¹ Nu' Simon Peter, Jesus Christ tūwikiatnıkańw, pu lavay'ayaat it penta. God aw-nıkańw, pu Jesus Christ itamuy ayo Oyahqat aw tuptsiwni'yuńqamuy nu oqalanta. God hapi súankańw umuy tuptsiwnit a'nó hihkay'taqat huyta, itamuy hin huytaqey pan'i. ² Nam núokwa, pu kwakwha unańwa umumi wúhaq noiwtaa, uma God tuwi'yuńq'ó, pu Jesus Itahtutuyqawhqay píwu.

God's Call and Choice

³ Kwakwhat pi pam pas pavan oqalay akw itamuy qatsit qaso'taqat, pu sohsok hihta enañ huyta, itam put tuwi'yuńwe', suan hinwise', lolmat yesniqat óviy'ó. ⁴ Piw pam hihta pas hihtanihqat a'nó hihkay'taqat itamuy awini'ta, yan'i: Itam yep qatsit ep qalomátuńlayit ahpiy tuyoy'ewakw qatsit ańqw mātaviwye', God ańqw qatsit himuy'vayani. ⁵ Noqw óviy uma qapēwewnayakahkańw, qa nātusitote' lomatumalay'yuńwni; piw lomatumalay'kahkańw God tunatyayat tuwi'vayani; ⁶ Piw God tunatyayat tuwi'kahkańw nāmi tuyqawi'yuńwni; piw nāmi tuyqawi'kahkańw nakwhani'yuńwniqey tuwi'vayani; piw nakwhani'kahkańw, God kaptsi'yuńwniqey tuwi'vayani. ⁷ Piw uma God pas kaptsi'kahkańw nānatupkomuy amún nāvāsyamantani. Piw nāvāsyakahkańw uma nānami unańway'yuńwni. ⁸ Noqw kurs uma it ań qaówihinkahkańw ahsupoq ań hinwise', uma Jesus Christ Itahtutuyqawhqay tuwi'kahkańw qa paysoq tumalay'yuńwe', hihta nihtiwtaqat aniwnayani. ⁹ Noqw pay qa pan hinmaqa qapostalqat anta; nihqe kurs hin yāvo hihta tuway'tani, qaanhinmaqey ańqw kwan'ewayhtiqey suhtokqee. ¹⁰ Noqw óviy'ó itupkomu, uma tunatyaltote', pas suyan wánwayniwyaqey, pu namorstiwyaqey namtaknayani. Pi uma pan hinwise', soon God pōhuyat ańqw lasyani. ¹¹ Noqw pan hapi uma Itahtutuyqawhqay Jesus Christ itamuy ayo Oyahqat mońwtunatyayat sūtsepnihqat aw yuńqw, pam hahlaykańw umuy ókinani. ¹² Paniqw hapi óviy nu iit yantaqat umuy u'nantoyaninqey soon tatami'mani; pay as pi uma put navoti'yuńwa, nihqe it tuptsiwnit pas antsanihqat pasiwyuńqey ep hūrs'iwyuńwa. ¹³ Owi, pay ka nu hihsavohaqam itokoy ep qátuninqey pahsavohaqami umuy it u'nantoyne' umuy oqalantaniqw pam nuyniqw súaanta. ¹⁴ Suyan pi nu navoti'tage soon pas hisat pay yep qatsit ańqw ahpiyni, Itahtutuyqawhqay Jesus Christ nuy hin āawnaqat pan'i. ¹⁵ Pu óviy piw nuy hisat ahpiyniqw uma iit yantaqat sūtsep u'ni'yuńwniqat óviy nu umumi qanātsui'ta.

Eyewitnesses of Christ's Glory

¹⁶ Ura itam Itahtutuyqawhqay Jesus Christ oqalayat umumi mahtaknaya, piw put pítunıqat umuy āawnaya. Nıkańw itam tuhislavayit qa pan umumi lavayhtoti. Pi Christ pas pavan lomavitsańway'vaqw, itam pas nāp put aw yóriky. ¹⁷ Noqw God put Naat hapi put pas hihtatat, lolmat tálawńwat pitsańwtoyna. Noqw ura pas pavan lolmat tálawńwat ańqw hakiy tónaat pańqawu: I' hapi pas aw iunańwa Itii. Put hapi nu pas hahlayi. ¹⁸ Noqw it hakiy tónayat óñaqaw tóqtiqw, itam tükwit pas

kaptsiwtaqat epeq Jesus ámumyakañw put nanapta. ¹⁹ Pi itam as hihta nanaptaqey pēvewnaye', kurs hin itam God lavay'aymuyatuy lavayiaymuy pēvewnayani. Pumuy lavayiam wihqōhit qatalpuve talni'taqat anta. Noqw hisatniqw tālawvaqw, umu'nañwpeq talawsohu yámakniqat pahsavo uma lavayit aw tunatyawwisq, pam umuñem lolmani. ²⁰ Nikañw uma it navoti'yuñw: Kurs hak haqam pas nahpiy tutuvenit ep lavayit tūmamatsnani. ²¹ Pi ura hisatsinom qa nāp nahpiy himu nātoniqat lavayhtotiqw, Qahováriwtaqa Hikwsi God sinomuyatuy pās unañwat yesqamuy pan unañwtoynaqw puma God lavayiyat yuaaykuya.

2

False Teachers

¹ Nikañw pay ura Israel- sinmuy amuhpa' hakim God lavay'aymatnihqey atsáy'yuñqam hoñva. Noqw pan piw hakim umuhpa' hoñve' hihta átsatnihqat hakiy hovalañwuqat sinmuy tutuqaynayani; nikañw sohsok hihta nanauyve hintsatskani. Híkispí puma Tutuyqawhqat pumuy túihqat ayo yuykuyani. Nikañw nāp nāhivalayaniqey aw suy'kini. ² Puma qaunánwtalqatsit añ hinwisq, kaysiwHQam pumuy amumi nanawinyani. Noqw pumuy amutsviy Jesus pōhuat pas antsanihqa qalomáyuaatiwni. ³ Puma sīvat tuñlay'yuñqey òviy kwañwálvayiy akw umuy ūnatoynayani, umutsviy kāhaktotiniqey òviy'ō. Noqw pay hisatñahaqawq pumuy qalomáyukuniwyanīqat pan amuñem yukiwta; noqw pumuy qōyantaniqa pumuy pas pay wihkini. ⁴ Pi ura God hoñvia'yatuy qaanhhtotiqamuy qa ayo nōñaknat, pumuy maskimiq maspaqe, hisat pam hin yúkuniqey aw pahsavo pumuy somhtaqe, tupqat qatālat epeq pumuy tañay'ta. ⁵ Pu piw ura pam hisatsinmuy qa ayo nōñaknat, put qa kaptsi'yuñqamuy pātsikiwuy akw kíqōta. Nikañw pam it hakiy Noaht, sinmuy as suan hinwisniqat yuaataqat ayo tavi, pu tsāñe'nihqamuy sinomuyatuy píwu. ⁶ Pu ura pam Sodom-nikañw pu Gomorrhat wuhkokitsokit qōhtsaptaqe kíqōta. Pan pumuy hintsanhqe, hakim ahpiy put qa kaptsi'yuñqamuy amuñem hin hintaniqat amumi put akw mātakta. ⁷ Nikañw pam it suan qátuhqat Lot nukpansinmuy tuskapqatsiyamuy ep amumi puhtsemokiwtaqat ayo tavi. ⁸ Pi pam tāqa súantaqa pumuy amumum qátuhqe, pumuy qaanhintsakpiyamuy añ taykañw, pu nanvotqe put akw nāqavo nāunañwmokinta. ⁹ Noqw òviy Tutuyqawhqa suyan pi put kaptsi'taqat kānavotpit añqw hin ayo táviniqey tuwí'ta, pu qaanhinwisqamuy oyi'taniqeyu, hisat hin amuñem yuke' pumuy sivintoynaniqey aw pahsavoo. ¹⁰ Nihqe tis pi òviy pam añ hakimuy nāp tuyoy'ewakw tuñlayiy añ hinwisqamuy pan hintsanni, pu añ momñwituy qa hihtay'yuñqamuy píwu. Puma pi kwīkwivitu; nāp tunatyay hinwisniqey anyuñwa. Puma òñaqw hihtuy kaptsiwiyaqamuy amumiq qalomáhiñqawaniqey qatuhtusya. ¹¹ Noqw hikispí God hoñviaymat pumuy amuhpenihqe pavan pas ò'qalt-nikañw, pu hóhoñvit, Tutuyqawhqat atpip pumuy amumiq qa nānap hin hiñqawakañw hihta aqw tsotskanaya. ¹² Noqw ima sinom hihtuy popkotuy hihta aw qa wūwayañwuqamuy amunkahkañw, hin unañwtote' pan yukuyañwu; ñuiwy'e', ñiniwyanīqey òviy aniwhtoti. Noqw puma hihta as qa mātsi'kahkañw qalomáhiñqawañwu; nihqe nāp qaanhinwisqey ep súlawhtini, ¹³ Nen qaanhintsakpiy añqw ahsatw òmahtotani. Tālō' puma

qaunánwtalqatsit ep hahlayya. Ima hihta itséheet panyuñwa, himu hihta akw qa pasiwtaqat pankahkañwo; qaantunatyay ep himuiwkahkañw haqam umumum nophomikiwtañwu; ¹⁴ Novõwuy-sa taynumya; piw soon pösiam qaanhñtiput qe'tini. Puma tuptsiwñit añ qa õ'qaltuy ùnatotoynaya. Puma hihta tuñlayiy himuy'vayaniqey tuwi'yuiñwa. Oviy puma God itsívuyat akw so'niqw pan amuñem yukiwta. ¹⁵ Ima hakim pöhut súantaqat añqw lasyat nāp sūhaqamiyaqe, hakiy Bosor tiyat Balaam kuyat añqe' hinwisa. Ura pam hihta qaantsatskiwhqat añqw hihta himuy'vaniqey unañwti. ¹⁶ Noqw ura himu pohko put qaantunatyayat ep put mēwa. Mōro qayuáataqa tāqat tōnayay akw God lavay'ayayat qaunánwtalqat mēwa. ¹⁷ Ima hapi nōñanvatñit añqw pāhut sūlawhtiqaq anyuñwa, wisioomawht huhukwhoyaqat an'i. Noqw pumuy amuñem God pas haqam qatālat na'sasta. ¹⁸ Puma hihta an'ewakw kwiviyuaatotaqe, tuptsiwñit añ qa õ'qaltuy tuskapqatsit akw ùnatotoynaya, hakimuy qaanhinwisqamuy amuñaqw híhin ayo nōñakqamuyu. ¹⁹ Puma as pumuy qenivo õoyyaniqey pañqawwat, nāp hihta tuyoy'ewakw hintsatskiwhqat aw tūwik'iwyuñwa. Pi hak hihta akw ánwutiwe', pay put aw tūwik'iwtañwu. ²⁰ Ispi kurs pay as hak Jesus Christ Itahtutuyqawhqaq, ayo Tūooyhqaq tuwi've', yep qatsit ep hihta qalomáhintsatskiwhqat añqw mātaviwe', pay piw put ap ahoy kwise' ánwutiwhq, pay pep pu' so'ñwamiq qatsiat pas qalomáhintañwu, mohtiwat qatsiyat epñihqee. ²¹ Pay tatam pi as puma hin suan hinwisniqat qa nanaptani. Ispi puma as suan tutavot nanaptat, kwusuyat, añqw ahoy lasyaqw pam pas qalomáhinta. ²² Noqw pay pi it yan lavayit puma sūanhñtoti: Pohko nāyöiy aw ahoy pitu; piw pitsötit as pāhomyaqw, pay piw tsõqakuyit aqw waõöykuniqey aqw ahoy paki.

3

The Promise of the Lord's coming

¹ It hapi akw nu pu' lōs umumi pēna, aw iunañwamu. Nihqe nu put akw umuy ahoy u'nantoynaqe umuhwuwñiy sūantaqat pavan õqalaniqey unañwti, ² Uma imuy pās unañway yesqamuy God lavay'aymuyatuy pay hisat hin lavayhtotiqat u'ni'yuiñwñiqat õviy'õ, pu Itahtutuyqawhqaq, itamuy ayo Oyahqat tutavoyata, itam put ayamat umumi hin put mātapyaqat pan'i. ³ It yantaqat uma mohti navoti'yuiñwñi: Pay nāt so'ñwamiq hakim tututsiwyaqam nāp tunatyay añ hinwisqam hoñvani; ⁴ Nen pañqawwani: Yaw pam pítuniqey pañqawu. Noqw pan lavayi hisat aw antsaniwñi? Taq itahwu'yamuy hisat so'q, hisat sohsoy himu yukiltiqa pay nāto panyuñwa, kitotani. ⁵ Noqw pay i' navoti susmataq'a: Pay i' yan tokpela God lavayiyat ahpiy hisat yukilti. Noqw tūwaqatsi pānaqw wunuwkañw pāhut añqw yukiwta. ⁶ Noqw pu pay ura i' tūwaqatsi ephaqam yukiltiqaq put akw pātsikq sūlawhti. Noqw puma put navotit qa aw tunatyawyuñwa. ⁷ Noqw God it yan tokpelat, pu tūwaqatsit, pu'nihqat lavayiy akw warani'ta. Nikañw ason pam imuy put qa kaptsi'yuiñqamuy hinwat amuñem yukut, hovalani. Nen pep pu' i' yan tūwaqatsi taqtiniqat pan put eñem yuku. ⁸ Nikañwo aw iunañwamu, it hapi uma qa suhtokyani: Sūs tāla Tutuyqawhqaqñiqw sōmorit yah-sañwuy anta, pu sōmorit yahsañw sūkw tālat anta. ⁹ Pay Tutuyqawhqaq lavayiy aw antsanniqey ep qa sōwuniñwu, nāmahin pi sinmuyniqw pam

pantañwu. Pi pam itamumi wuhko maqaptsi'ta, hakiy súlawhtiniqat qa suhtaq'ewñwunihqee. Nikañw pas as sohsoyam nāp tunatyay añqw lasyaniqat pam nāwakna. ¹⁰ Nikañw hapi Tutuyqawhqat talōnniyat aw suptuni, uyiñwu mihikq pítuñwuqat pan'i. Noqw ep pu' tokpela a'nō umumutat, haqami tūwayani. Noqw pu' añ himu hin yukiwyuñqa qōhit akw pātini. Noqw tūwaqatsi, pu añ himu hinyuñqa taqtini. ¹¹ Noqw suyan hapi sohsoy himu pātiniqat uma navoti'kahkañw, ya uma hin as hinwisni? Soon uma qa ahsupoq qatsit añ suan hinwise' God eñem-sa yesni, ¹² Hisat God talōnniyat aw pítuniqat maqaptsi'kahkañw, kwañwtotoynayakahkañwo. Pi put talōnniyat ep yañ tokpela taqte', pātini; pu añ himu hin yukiwyuñqa qaan'ewakw mukit akw súlawhtini. ¹³ Noqw pay as pi panta. Noqw itam pi pūhut tokpelat, pu pūhut tūwaqatsit itamuy āawnaqat ōviy maqaptsi'yuñwa; pep hapi himu súantaqa-sa pasiwtani. ¹⁴ Noqw uma hapi iit yantaqat ōviy maqaptsi'yuñwa, aw iunañwamu. Ni-hqe ōviy uma tunatyawyuñqw, ason pam pite' umuy kwakwhaiwyuñqat umuy túwani, qa haqam hihta akw itséheiwuñq'ō, kurs hak umuy hihta ep tukopnaniq'ō. ¹⁵ Itahtutuyqawhqat umuy ayo nōñakniqat ōviy umumi maqaptsi'taqat uma pan wūwantotani. Pay ura aw ita'nañwa Paul piw pan umumi pēna, suan wuwniy put aw noiwhqat ahpiy'o. ¹⁶ Pay pi añsakis pēne' it yuaaykuñwu. Noqw tutuveniyat añ pēhu māmatsniqw qatūvosi. Noqw ima añ qanavóti'yuñqam, qa hūrs hoñqam put hīhin namtōkintotaqe nukushintsahsanya; nihqe nankiwakw panhtoti, pay ahpiy pēhut tutuvenit pantsatskaqey pan'i. ¹⁷ Noqw ōviy'o, aw iunañwamu, uma hapi añwu pay it navoti'yuñqe ōviy qanāunay'yuñwni; taq nāp hisat sen hakim qaanhinwisqam it pōhut pas antsanihqat añqw umuy lasnayaqw, uma hūrs hoñqey mātatve', añqw ruhpaqyani. ¹⁸ Uma qa panhtotit, God añqw núokwat makiwye', put añ wuñwyani, Itahtutuyqawhqat Jesus Christ itamuy ayo Oyahqat tuwi'yuñqey añ suyhtsepñwat ōqawi'wiskahkañwo. Nam pam kaptitiwaa, pay pūu-nikañw pu yūmosa aqwhaqamii. Nam antaa.

JOHN mohti Pēniata

The Word of Life

¹ It lavayit ahpiy yēsiwhqat yayhniwhqat añqaqwnihqat hapi itam aw tūqaykahkañw, itahposiy akw aw yórikya. Put hapi itam aw tātayyat itahmay akw aw hintsatsna. ² Pi qatsi pas mātakti. Noqw itam aw yórikya. Nihqe put pantaqat suyan navoti'yuñqe put tuawi'yuñwa. I' qatsi qaso'taqa as Nayat ámunnikañw itamumi mātaktiqat itam umuy āwintota. ³ Itam hapi hihta aw yóriyaqey, pu aw tūqayyaqey umuy āwintota, uma itamum sūpwatniqat ōviy'ō. Noqw itam hapi pas suyan Nayat amum sūpwatu, pu Tiyat Jesus Christ ámuma. ⁴ Noqw uma pas hahlayyaniqat ōviy itam yan umumi pentota.

God Is Light

⁵ Noqw itam hapi yan lavayit put añqw nanaptaqe umuy āwintota: God tálanihqata; noqw qatāla hapi pas put ep sūlawu. ⁶ Kurs itam put amum sūpyaqey pañqawkahkañw qatalpuva hinwise' itam hapi atsálawani; nihqe hihta pas qa átsanihqat qa hintsatskani. ⁷ Nikañw pam tálát epniqw ōviy itam put an tálát añ hinwise' itam sūp hinnumyani. Noqw put Tiyat Jesus Christ unwáat itamuy sohsok qaanhtiput añqw kwan'ewakwtani. ⁸ Kurs itam qaanhtiput itamuhpe sūlawhqat pañqaqwe', itam nāmi yētotani. Noqw God lavayiat pas antsanihqat hapi itamuhpe sūlawni. ⁹ God sūankañw, pu lavayiy an hinhtiñwu. Noqw ōviy itam put aw itahqaanhtipuy nahostotaqw, pam soon itahqaanhtipuy itamuhpiy qa ayo yúkuni, pu sohsok qasuantsakpit añqw itamuy kwan'ewakwtani. ¹⁰ Itam qa haqam hihta ep qaanhtotiqey pañqaqwe', pam átsanihqat itam pan put yukunayani. Noqw put lavayiat hapi itamuhpe sūlawni.

2

Christ Our Helper

¹ Itimhohyamu, uma hapi qa haqam qaanhtotiniqat ōviy nu umumi yan penta. Noqw sen haqawa qaanhtiqw, pay Jesus Christ, pas sūka súantaqa, itamuñem Itanay aw lavayi'ma. ² Pu pam itahqaanhtipuy ep mokqey, itamuy Nay enañ namivōhikna. Pu pam qa itahqaanhtipuy-sa ep mōki, pas hapi sohsokmuy qaanhtipuyamuy ep'e. ³ Noqw itam put tutavoyat añ hiwisqey akw put tuwi'yuñqey navoti'yuñwa. ⁴ Hak haqam put tuwi'taqey lalvaykañw put tutavoyat qa añ hinme' hapi átsani. Noqw himu pas antsanihqat put hapi ep sūlawni. ⁵ Nikañw kurs hak haqam put lavayiyat añ hinmaqa pam hapi pas antsa God aw unañway'tani. It hapi yantaqat akw itam God añ yesqey navoti'yuñwa. ⁶ I' hak Tiyat amum hinnumqey pañqawlawhqat pas put hinmaq w soon piw qa pan hinmani.

The New Command

⁷ Itupkomu, pay hapi nu qa hihta pas pūhut tutavot umumi penta, nikañw pay hisattutavota. Ura uma yayhniwhqat añqaq w put oyi'yuñwa.

Noqw uma yayhniwhqat añqawq lavayit nanvotyaqw, pam hapi hisat-tutavo. ⁸ Nikañw pu' piw nāt nu pas pūhut tutavot umumi penta; ispi qatāla ayo ruhpakq'ō; noqw tāla pas antsanihqā pu' tāla. Noqw pam tutavo Tiyat qatsiyat akw aw antsaniwa, pu umuhqatsiy akw piwu. ⁹ I' hak tālat añ hinmaqey pañqawkañw sinosñway aw qa suhta'ewnihqa hapi nāt qatālat añ hinma. ¹⁰ I' hak sinosñway aw unañway'taqa hapi tālat añ hinma; nihqe sinmuy qa unañwmoknani. ¹¹ Pu i' hak sinosñway qa aw suhta'ewnihqa hapi qatālat añ hinma; nihqe qatalpuva hinmakañw, haqami hoyoyotaqey qa navoti'numa, pi qatāla put pōsiyat qatālawnaq'ō. ¹² Nu hapi umumi penta tsatsáyhohyamu, God Tiy tuñwniyat aw umuy tūnwantaqey, umuhqaanhtipuy umuhpiy ayo yúkuqw òviy'ò. ¹³ Nu umumi penta námatu, uma put hakiy yayhniwhqat añqawnihqat tuwi'yuñqw òviy'ò. Nu umumi penta tōtimu, uma it hakiy qalolmat ánwutotaqw òviy'ò. Nu umumi penta tsatsáyhohyamu, uma Itanay tuwi'yuñqw òviy'ò. ¹⁴ Nu umumi pēna námatu, uma put hakiy yayhniwhqat añqawnihqat tuwi'yuñqw òviy'ò. Nu umumi pēna tōtimu, uma hóhoñvitniqw òviy'ò, pu God lavayiat umuhpe huruiwtaq'ō. Nihqe uma it hakiy qalolmat ánwutota. ¹⁵ Uma yep qatsit tunatyayat qa kwanwátayyuñwni, piw ep hihta hinyuñqata. Kurs haqawa yep qatsit tunatyayat hahlaye' pam Itanay qa aw unañway'tani. ¹⁶ Pi íi himu sohsoy yep qatsit ahpiy'ò: itahtokoy ahpiy tuñlayi, pu itahposiy ahpiy'ò, pu kwivi'nañwat ahpiy'ò. Pam qa Itanay ahpiyint, yep qatsit ahpiy'ò. ¹⁷ Noqw yep qatsi hapi tūwayato, pu put ep himu tuñlayi. Nikañw i' hapi God tunatyayat añ hinmaqa pas sūtsepmi.

The Enemy of Christ

¹⁸ Itimhohyamu, so'ñwamiq hapi pitsíwta. Noqw ura hak Christ eh-pew'iwtaqa pítuniqat uma nanaptaqw, pay hapi kaysiwhqam Christ ehpewyaqam pu' pay yēse. Noqw it yantaqat hapi akw itam so'ñwamiq pitsíwtaqat mātisi'yuñwa. ¹⁹ Puma as itamuhpiy añqe' nankwusakañw pay puma qa itamum tōnawta. Pi as puma itamum tōnawte', soon as ka qa itamum yūmosa hinwisni. Pay qa sohsoyam itamumyaqey mātaktotiniqey òviy panhtoti. ²⁰ Noqw pay uma hapi hakiy Qahováriwtaqat akw tuvoylatoti. Nihqe uma sohsoq hihta navoti'yuñwa. ²¹ Pay uma hihta pas antsanihqat qa navoti'yuñqat nu qa panwat umumi pēna, pi uma put navoti'yuñqw òviy'ò. Pu qa haqam himu atsa it pas qaatsat ahpiyinihqat uma navoti'yuñwa. ²² Noqw ya hak átsani? I' hak Jesus qa Moñw'asi'taqat pañqawlawhqā. I' hak Nayat-nikañw pu Tiyat pumuy ayo yuykuqa hapi Christ ehpewnihqa. ²³ Hak hapi haqam Tiyat ayo yuykuqa pay Nayat qa tuwi'ta. Nikañw i' hak God Tiyat Moñw'asi'taqat pañqawhqā hapi Nayat tuwi'ta. ²⁴ Noqw òviy hapi uma yayhniwhqat añqawq hihta nanaptaqey aw tunatyawwisni. Kurs uma añ ahsupoq put añ hinwise', pay uma soon piw Tiyat ep qa yūmosa hinwisni, pu Nayat ep'e. ²⁵ Noqw yan hapi pam itamuy āawna: Itamuy qatsit qaso'taqat máqaniqeyu. ²⁶ Nu umuy qa súaqwat lahsintotaqamuy lavayhtiqey umumiq yan pēna. ²⁷ Nikañw pay uma Itanay ahpiy Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuvoylatiwayaqw, pam umu'nañwpeq qatu. Noqw soon pas hak piw umuy hihta tutuqaynani. Pi Hikwsi hapi umuy sohsoq hihta tutuqayna. Pam hapi pas antsaa, pu pas qaatsa; nihqe hin pas umuy tutuqaynaqw pan uma put ep hinwisni. ²⁸ Noqw taa ítimhohyamu, uma Tiyat ep huruiwyuñwni. Noqw hisat

pam mātaktiqw, itam qa ókiwyani; nen put pituq̄w, itam qa hihta ep hamanhtotini. ²⁹ Uma put súantaqat pan aw navoti'yuñwa. Noq̄w òviy suyan hapi hak suan hinmaqa God tíyatnihqat uma navoti'yuñwa.

3

Children of God

¹ Meh, kurs huvam aw wūwayaa: Itana pas pavan itamumi unañway'ta! Oviy pi itam God timatnihqey pan túñwantiwya. Paniq̄w hapi òviy yep qatsit tunatyayat hinwisqam itamuy qa tuwi'yuñwa, puma put Tiyat qa tuwi'yuñq̄e òviy'ò. ² Aw iunañwamu, pu' hapi itam God tímatu. Noq̄w itam hin yukiltotiniq̄w pam pantaqa pay nāt qa mātakti. Nikañw ason hisat Tiat mātaktiq̄w itam put anyuñwniq̄ey navoti'yuñwa; ispi itam put hin hintaqat aw yóriyaniq̄ee. ³ Noq̄w haqam it yantaqat unañwvahsit nõyi'taqa nākwañw'ewakwlawñwu, pas pam hin kwañw'ewakwnihqat pan'i. ⁴ Qaanhtiput hintsakqa piw tutavot ehpewi hintsakñwu; pi qaanhtipu tutavot ehpewi hintsatskiwhqa. ⁵ Noq̄w uma navoti'yuñq̄w, ura God Tiat itahqaanhtipuy ayo yúkuniq̄e òviy mātakti. Noq̄w qaanhtipu put ep súlawu. ⁶ Noq̄w put ep huruiwtaqa hapi qaanhtiput añ qa hinma. Qaanhinmaqa hapi put aw qa yóriki'ta; piw qa tuwi'ta. ⁷ Itimhohyamu, qa hak hapi umuy ūnatoyñani. Suan hinmaqa hapi súantañwu, God Tiat suan hintaqat pan'i. ⁸ Qaanhinmaqa hapi Nukpanat añqwniñwu. Pi Nukpana yayhniwhqat añqaq̄w qaanhinma. Noq̄w God Tiat Nukpanat tutmalayat símoknaniq̄e òviy mātakti. ⁹ God añq̄w tihtiwhqa qaanhtiput añ qa hinma, pi God tunatyaat put apq̄òlpeniñwuniq̄w òviy'ò. Pu soon pam hihta ep qaanhtiñwu, pi pam God añq̄w tihtiwiñwuniq̄ee. ¹⁰ Yantaqat hapi akw God timat mātakya, pu Nukpanat tímatu: Súantaqat qa hintsakqa hapi qa God añqwniñwu, pu i' hak sinosñway aw qa unañway'taqa piwu.

Love One Another

¹¹ Pi ura uma yayhniwhqat añqaq̄w it hapi yan tūawit aw tūqayyuñwa: Itam nānami unañway'yuñwniqata; ¹² Ura i' hak Cain Nukpanat ahpiynihq̄e tupkoy nīnaqat qa panhtotini. Noq̄w ya hinoq̄w pam put nīna? Ispi put tumalaat qalolmaniq̄'ò, noq̄w tupkoyat tumalaat súanta. ¹³ Pay uma qa pas pas hin wūwantotani, itupkomu, kurs yep qatsit tunatyayat hinwisqam umumi qa suhtaq̄'ewyaq̄'ò. ¹⁴ Itam hapi mokiwuy añq̄w qatsit aw nõñakq̄ey navoti'yuñwa, òviy pi itam itahsinoshwamuy amumi unañway'yuñwa. Nohtumi qa unañway'taqa hapi mokiwuy ep hinnuma. ¹⁵ Sinosñway aw qa suhtaq̄'ewniñqa hapi sinmuy q̄òyantaqaniñwu. Noq̄w uma navoti'yuñq̄w qa hak tuq̄wyantaqa qatsit qaso'taqat pasiwta. ¹⁶ Pi God Tiat itamuñem qatsiy tavi. Put pantaqat akw God itamumi unañway'taqat itam māmatsya. Noq̄w soon as itam tuwat itahqatsiy qa itahsinomuy amuñem o'yaniq̄ey suhtaq̄'ewyani. ¹⁷ Noq̄w sen haqawa yep qatsiy ep hihta hímu'y'tiwhqat himuy'kañw, sinosñway hihta haqni'taq̄w, tuway'kañw put qa òkwatuwe', ya sen hin pam God añq̄w nuhtumi unañway'taniq̄ey tuwi'vagey pañqawni? ¹⁸ Itimhohyamu, itam qa itahlavayiy-sa akw nānami unañway'yuñwni, piw itahleñiy akw'a. Itam qa panyuñwt, itahhintsakpiy akw pas antsa panyuñwni.

Courage before God

¹⁹ Pu it hapi akw itam pas antsa God tímatnihqey navoti'yuñwni; nihq̄e qa hin unañway'kahkañw put aw òkiwtani. ²⁰ Ispi kurs pay

itah'unañwa itamuy sóontsani'taniq̄w, tis pi God itah'unañwa epnihqe pas sohsok hihta navoti'ta. ²¹ Aw iunañwamu, kurs itah'unañwa itamuy qa sóontsani'taniq̄w pep hapi pu' itam God aw qa ókiwyani. ²² Pu itam hihta òviy tūviñtote' put añqw put òmahtotamantani, ispi itam put tutavoyat añ hinwisqee, nihqe put tayawintiwiisa. ²³ Noqw yan hapi pam tutapta: Itam put Tiyat Jesus Christ aw tūtuṗtsiwe', nānami unañway'yūñqwniqata. ²⁴ Noqw i' hak God tutavoyat añ hinmaqa hapi put ep qátuni; noqw God put ep qátuni. Noqw pam itamuy Hikwsit máqahqat akw itam put itamuhpe huruiwtaqat navoti'yūñwa.

4

The True and the False Spirit

¹ Aw iunañwamu, pay uma qa pas sohsokmuy Qahováriwtaqat Hikwsit akw yuaatotaqey pañqaqwaqamuy amumi tuṗtsiwyamantani. Nikañw uma pumuy amumi pohtayamantani, sen puma pas antsa God añqwyaqata. Taq kaysiwhqam God lavay'aymatnihqey atsáy'yūñqam tūwaqatsit añqe' nankwusa. ² Noqw it akw hapi uma God Hikwsiyat māmatsyamantani: Haqawa Jesus Christ tokoy'kañw pítuhqat pañqawlawhqa hapi God Hikwsiyat ahpiy yuaatani. ³ Pu haqawa Jesus Christ tokoy'kañw pítuhqat ayo yuykuqa hapi qa God Hikwsiyat ahpiy yuaatani, soq it hakiy Christ ehpew'iwtaqat hikwsiyat ahpiy'o. Ura nāt Christ ehpew'iwtaqat pítuniqat uma nanapta. Noqw pu' hapi pay pam yep qatsit ep hinnuma. ⁴ Noqw pay Christ umuh'nañwpeq qátuhqa put epnihqe pas pavan hoñvi. Noqw òviy uma pumuy áñwutota, pi uma God ahpiy tihtiwyagee, itimhohyamu. ⁵ Christ ehpew'iwyuñqam yep qatsit tunatyayat ahpiyya; nihqe òviy yep qatsit tunatyayat yuaatota. Noqw yep qatsit tunatyayat hinwisqam umumi tūqayyuñwa. ⁶ Itam hapi God ahpiy tihtiwa. Noqw God tuwi'taqa itamumi tūqaytañwu. Pu God qa ahpiy tihtiwhqa itamumi qa tuqayvastañwu. It akw hapi itam it Hikwsit pas qa atsatsat mātsi'yūñwa, pu piw it atsatsat hikwsita.

God Is Love

⁷ Aw iunañwamu, itam nānami unañway'yūñwini. Pi God hapi itamuy nuhtumi unañway'yūñwiniqat tutuwnañwu. Noqw haqam nuhtumi unañway'taqa hapi suyan God ahpiy tihtiwnwu, nihqe God tuwi'tañwu. ⁸ Haqam nuhtumi qa unañway'taqa hapi God qa tuwi'tañwu, pi God nami'nañwaniq'ò. ⁹ Noqw God nuhtumi unañway'taqey itamumi mah-taknaniqe pas sūkw Tiy tūwaqatsit aw tavi, itam put atsviy yesniqat òviy'o. ¹⁰ Noqw it akw itam God itamumi unañway'taqat māmatsya. Qa itam hapi God aw unañway'yūñqw, pay pam itamumi unañway'taqe òviy Tiy tavi. Noqw pam itahqaanhtipuy ep mokqe itamuy God enañ namivōhikna. ¹¹ Aw iunañwamu, God pas panhaqam itamumi unañway'ta. Noqw òviy pas hapi itam soon as tuwat nānami qa unañway'yūñwini. ¹² Qa haq hapi hak God aw yori. Kurs itam nānami unañway'yūñqw, pep hapi pu' God ita'nañwpeq qátuni; nihqe itamuy nānami pas unañway'yūñwiniqat itamuy tutuqaynatima, itam put an nuhtumi unañway'yūñwiniqat aw pahsavoo. ¹³ Noqw itam put añ yesq pam ita'nañwpeq qátuq itam navoti'yūñwa, pi pam Hikwsiy itamumi nōaqw òviy'o. ¹⁴ Noqw itam hapi aw yórikya, piw Naat itamumi unañway'taqat itam tuawiyūñwa; ispi pam Tiy añqw pew taviq̄w pam sinmuy ayo oya. ¹⁵ Hak hapi haqam

Jesus God Tíyatnihqat pañqawhqa God añ qatu; noqw God put unañwpeq qatu. ¹⁶ Noqw itam hapi God itamumi unañway'taqat nanaptakañw tütuptsiwa. God hapi pas nami'nañwa. Noqw nuhtumi unañway'taqa hapi God añ qatu, noqw God put ep qatu. ¹⁷ Aw iunañwamu, kurs itam hin as nānami unañway'yuñwniqey pan nānami unañway'yuñwe' pep pu' ason hin yukiltiniqat aw pituq̄w itam qa ókiwyani. Pi Tiat yep qatsit ep hin hintaqw pay itam piw an yep hinyuñwa. ¹⁸ Hak hakiy aw unañway'te' qa put mamqasñwu; maqaswuwni súlawñwu. Taq maqaswuwni'taqa hapi qa sun yantañwu. Noqw òviy God mamqasqa hapi soon pas put aw unañway'tani, pam as put aw unañway'tanikañwo. ¹⁹ Itam put aw unañway'yuñwa, ispi pam mohti itamumi unañway'taq'ò. ²⁰ Kurs hak haqam God aw unañway'taqey yan lalvaykañw sinosñway aw qa suh-taq'ewnihqa hapi atsátani. Ispi puyaw hak sinosñway aw yóriki'taqey aw qa unañway'te' hin tis God aw qa yóriki'kañw put aw unañway'tani? ²¹ Noqw yan hapi pam itamumi tutapta: God aw unañway'taqa piw sinosñway aw unañway'taqa.

5

Our Victory over the World

¹ I' hak Jesus Christ-nihqat tuptsihwqa hapi God añqw tihtiwñwu. Pu hak haqam God Itanay aw unañway'taqa piw put tímuyatuy amumi unañway'tani. ² Itam God aw unañway'kahkañw put tutavoyat añ hin-wise' pep pu' itam put tímuyatuy amumi unañway'yuñqey navoti'yuñwni. ³ Kurs itam God aw unañway'yuñwe' itam put tutavoyat añ hinwisni. Noqw put tutavoat qa maqsonhinta. ⁴ I' hak God ahpiy tihtiwqqa yep qatsit tunatyayat áñwuy'tañwu. Noqw yan hapi itam yep qatsit áñwuy'yuñwni-God aw tütuptsiwee. ⁵ Noqw ya hak yep qatsit tunatyayat áñwuy'tani? I' hak Jesus God Tíyatnihqat tuptsihwqa hapi.

The Witness about Jesus Christ

⁶ Ura Jesus Christ pítuhqe kūyit akw-nikañw pu uñwat akw tuvoylati, qa kūyit akw-sanit, pi kūyit akw-nikañw pu uñwat akw'a. Noqw Hikwsi hapi put pantaqat tuawi'ta. Noqw pam hapi pas qa atsa. ⁷ Pi pahyom òveqatsit ep Jesus Christ tuawi'yuñwa-i' Náata, pu Lavayiat, pu Hikwsi Qahováriwtaqa. Noqw ima pahyom pay suhkaa. ⁸ Pu pahyom tūwaqatsit ep Jesus Christ tuawi'yuñwa-i' Hikwsi, pu kūyi, pu uñwa. Noqw ima pahyom sun lavayi'yuñwa. ⁹ Itam pay sinmuy tuawiyamuy kwusuya. Nihqe tis òviy itam God tuawiyat kwusuyani. Noqw pam hapi Jesus Christ put Tiatnihqat pañqawu. ¹⁰ Ason hak God Tiyat aw tuptsihwq God Hikwsiat put unañwpeq qátu, nihqe put pantaqat tuawi'ta. Noqw pay God qa tuptsihwqa hapi pam átsanihqat pan put yukuna, ispi God Tiy hin tuawi'taqat pam qa tuptsihwqee. ¹¹ Noqw yan hapi God itamuy áwana: Pam itamuy qatsit qaso'taqat huyta, it qatsit put Tiyat epnihqata. ¹² Tiyat kwusi'taqa hapi qatsit kwusi'ta. Pu i' hak God Tiyat qa kwusi'taqa hapi qatsit nāstaa.

Eternal Life

¹³ Nu hapi umuy God Tiyat aw tuptsiwñi'yuñqamuy amumi iit penta. Noqw uma put añ tūñwantote', uma God Tiyat aw tütuptsiwaqe qat-sit qaso'taqat himuy'vayaqey navoti'yuñwni. ¹⁴ Noqw itam put aw tuptsiwñi'yuñqw, put tunatyayat an hihta òviy itam put tūviñtotaqw,

pam itahnawakinpiy navotni. ¹⁵ Noqw itam put itahnawakinpiy aw tuqayvastaqat navoti'yuñqw, itam put aw nāp hihta tūviñtotaqw pam itamuy put máqani. ¹⁶ Kurs uhsinosñwa qaanhtiput pay mokiwuy aqw qa pitsíwtaqat hintsakq um put aw tayte' pay um put eñem tūviñtani. Noqw God put qatsit máqamantani, kurs pam mokiwuy aqw qa pitsíwtaqat qaanhtiput hintsakniq'ö. Pas antsa kurs hin hak qa mokiwuy aqw pitsíwtaqat qaanhtiput hinhtini. Noqw kurs hak pan qaanhtiqw, um put eñem tūviñtaniqat qa putwat nu pañqawu. ¹⁷ Sohsoy qaantsatskiwhqa hapi qaanhtipu. Noqw soon sohsoy qaanhtipu mokiwuy aqw pitsíwtani. ¹⁸ Itam navoti'yuñqw i' God ahpiy tihtiwhqa qaanhtiput añ qa hinma, pi God Tiat put aw tunatyawtañwuniq'ö. Noqw Nukpana put aw qa hintsakñwu. ¹⁹ Noqw itam hapi God tímatnihqey navoti'yuñwa. Noqw yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam sohsoyam it hakiy qalolmat akw tuyqawiwyuñwa. ²⁰ Itam navoti'yuñqw God Tiat pítuhqe itamuy suyan unañwtalwuwnitoyna. Noqw öviy itam God pas antsanihqat tuwi'yuñwa. Noqw itam it hakiy pas antsanihqat añ yēse, pu Tiyat Jesus Christ añ'a. Pam hapi pas antsa God. Noqw itam put añ yeskahkañw qatsit qaso'taqat himuy'yuñwa. ²¹ Itimhohyamu, uma hihta wutsit aw nāwakintiwhqat qa aw may'yuñwni. Pas antsa.

JOHN ańk Pēniata

¹ Nu' wukw'aya, itahsiway pas namorstiwhqat aw penta, pu tímuyatuy amumii. Nu umumi pas antsa unańway'ta; pu pay qa nu'saa, pay pas sohsoyam it hakiy pas antsanihqat tuwi'yuńqam pīwu, ² I' hak pas antsanihqā itamuhpe pakiwkańw, itamum yūmosa hinmaniqat tunatyayat ōviy itam umumi unańway'kahkańw, pas antsa yan umuńem nāwakinwisa. ³ Nam ōkwalni, núokwa, pu kwakwhaunańwa umumum yantani, Itanay God ańq'ō, piw Tiyat Tutuyqawhqat Jesus Christ ańq'ō.

Truth and Love

⁴ Pas haqawat uhtim Itanay lavayiyat pas antsanihqat ań hinwisq, nu amumi navotqe, put ep pas hahlayti, ura Itanay ańqw itamumi hin tutaptiwhqat pan hinwisq'ō. ⁵ Noqw taay isiwa, nu okiw ūmi pańqawni: Itam nānami unańway'yuńwni. Nu hihta qa pūhut tutavot ūmi penta, nikańw pay ura yayhniwhqat ańqaqw itamumi hin tutaptiwhqata. ⁶ Noqw itam put tutavoyat ań hinwise' pan nānami unańway'yuńwni; noqw yan hapi tutavo, ura uma yayhniwhqat pahpiy hihta nanaptaqey ań hinwisniqata. ⁷ Taq kaysiwhqam tūunatotoynaqam tūwaqatsit ań nankwusa, nihqe i' Jesus Christ tokoy'kańw pítuhqat ayo yuykuya. I' hapi tūunatotoynaqa; pu Christ ehpew'iwtaqa. ⁸ Uma nāmi tunatyaltotini; noqw itam hihta tumaltotaqey qa kwayhyat, ań ahsupoq ahsatotani. ⁹ Mewnít yūmo kwílakqa, pu Christ tutaqayhpiyat qa ań hinmaq, God put qa amum hinma. Pu hak Christ tutaqayhpiyat ań hinmaq, Itanay-nikańw pu Tiat puma put amum hinma. ¹⁰ Hak umumi pite', qa yan umuy tutuqaynaqw, uma umuhkiy qa aw put panayamantani, piw uma qa ōqalayamantani. ¹¹ Taq put ōqalaqa qaanhtipuyat ep suńwáatni.

Final Words

¹² Pas nu as nāt nihtiwtat hihta umumi pēnanikańw, pay nu qa tutuvenit ań pēnani, piw qa tutuvenkuyit akw'a. Nikańw pay hisnen nu umumi pítuni; noqw itam pas nānami taykahkańw, yuaatotani; nen pas hinhaqam hahlayhtotini. ¹³ Namortihqat uhqōqay timat uń ōqalaya. Nam antaa.

JOHN

Pēniat payisni'maqa

¹ Nu' wukw'aya, it pas aw iunañway Gaius aw penta. Nu pas antsa ūmi unañway'ta. ² Aw iunañwa, pas sohsoy himu uñem lolmaniqaqat nu uñem nāwakinma, um suphelawtaniqaqat pas uhhikwsi suphelawtaqat pan'i. ³ Pi tuptsiwni'yuñqam ökihqe, inumi uñ tūawvayaqw, yaw um itahtuptionsiwniy pas antsanihqat hūrs ñuy'kañw put añ hinma. ⁴ Pi yaw itim Itanay lavayiyat pas antsanihqat añ hinwisq, nu put pantaqat navotqe, pas hahlayhti. Qa himu put epnihqe inumi pas pavan hahlayhpi.

Gaius is Praised

⁵ Aw iunañwa, pay um añ tuptsiwni'yuñqamuy-nikañw, pu a'löntuy hin tumalay'taqey ep sūantsaki. ⁶ Yaw um nuhtumi unañway'taqat puma God aw tōnawtaqamuy amumi tūawvaya, noqww um God kaptsi'kañw, pumuy haqamiyaqw amumi unañwtave', sūanhtini. ⁷ Pi puma put tuñwniyat tunvotnayanigē añqe' nankwusa; nihqe imuy qatuptsiwni'yuñqamuy amuñaqw qa hihta ömahtiwisa. ⁸ Noqww paniqw hapi öviy itam pumuy pa-nyuñqamuy soon qa pāsyani; nen pumuy tumalsuñwamatni, puma Itanay lavayiyat pas antsanihqat yuaatiwisq'ö.

Diotrephes and Demetrius

⁹ Ura nu as God aw tōnawtaqamuy amumi pēna; noqww i' Diotrophes pumuy amuñaqw pas hīmuniqey nāwaknaqa itamuy qa ömahta. ¹⁰ Noqww öviy kurs nu umumiq pite', soon nu put hiniwhtipuyat aw qa pónaknani, itamumiq nānaphin qalomáhiñqawlawhqata; pu pas qa ñöyaltiqe, pam añ tuptsiwni'yuñqamuy qa ömahta; nit pu pumuy ömahtotaniqey nānawaknaqamuy mēwanta; nihqe God aw tōnawtaqamuy amuñaqw pumuy ayo maspita. ¹¹ Aw iunañwa, um hihta qalolmat aw qa nanawinht, lolmatni. Lolmat añ hinmaqa hapi God tíata; pu i' hak hihta qalolmat añ hinmaqa hapi God aw qa yóriki'ta. ¹² P' Demetrius sohsoqmuy amuhpiy aw lomanavotiwta. Noqww i' pas antsa. Owi, pu itam pas piw nāp aw navoti'yuñwa; noqww uma navoti'yuñqw, itahtuawi pas qa atsa.

Final Greetings

¹³ Pas nu as nāt nihtiwtaqat hihta pēnanikañw, pay nu qa tutuvenkuyit pu qa tutuvenkohot akw ūmi pēnani; ¹⁴⁻¹⁵ Nikañw pay hisnen nu qa pas wūyavotiqw ūmi yórikni; noqww itam pas nāmi taykañw yuaatani. Nam kwakwhaunañwa umum yantaa. Ima itahkwatsim uñ öqalaya. Um itahkwatsmuy nanāpwat öqalantani.

JUDE

God Sinomuyatuy amumi Pēniata

¹ Nu' Jude, Jesus Christ tūwikiat, pu James tupkoat it penta. Nu umuy Itanay God ahpiy sutsvo oyiwyuñqamuy òqalanta. Ura pam umuy wáñwayhqe, Jesus Christ eñem umumi tunatyawma. ² Nam núokwa, kwakwhaunañwa, pu nami'nañwa qaöwíhinkañw umumi pitsíwtaa.

False Teachers

³ Aw iunañwamu, nu as itamuy hin sun ayo nõnakqat umumi pēnaniqey unañwti. Níkañw pay kurs nu soon umumi qa pēne', uma itahtuptsiwniy eñem pas rohomnumyaniqat umuy u'nanani, itahtuptsiwniy God sinomuyatuy amumi sūs mātaviwhqat éñemi. ⁴ Taq haqawat God qa kaptsi'yuñqam nanauyve itamumi yuña. Yaw puma God aw yankahkañw qahopiyese; nihqe God sūk w Moñwit ayo yuykuya, pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ píwu. Nihqe òviy añwu pay hisat puma qalomáyukiltiniqat aw oyiwyuñwa. ⁵ Noqw òviy nu umuy it ep ahoy u'nananiqey nāwakna; pay as pi uma hisat it yantaqat pás nanapta. Ura hin Tutuyqawhqay haqaww tutskwat Egypt añw sinomuy nõnaknat, put pantaqat atsve pu' haqawatuy qa tuptsiwni'yuñqamuy haqami hintsana. ⁶ Pu ima òñaqw hoñvia'yat tumalay tatamhtotat, pas nāp qeniy mātatveyaqamuy sūs somhtage, qatalpumi tañata, hisat aw wukotalõñvaqat ep pumuy hin yukunaniqey aw pahsavoo. ⁷ Noqw ura Sodom-niqw, pu Gomorrhaniq, pu amunan'ik kitsókit añ sinom piw pumuy amún tuskapqatsit aw tahkukq, tahtaqt nāp nānami tokoy añ písogya. Noqw God qõhit qa tokñwuqat akw pumuy sivintoyna, sinmuy òkwhaniqe òviy'ò. ⁸ Noqw piw nāt ima pumuy amún hihta itséheet añ kwañwáwuwantotaqe, tokoy tuyoy'ewakwtotañwu; añ moñw'iwyuñqamuy qa hihtay'yuñwa, pu añ òqalat pasiwyuñqamuy amumiq nānap hin qalomáhiñqawqa. ⁹ Noqw híkispí God pas sushoñviayaat Michael Nukpanat amum nāñwuy'ta, Moses tokoyat òviy'ò. Nihqe nānaqasqe soon pay nanāp'unañw put aw qalomáhiñqawniqe, ura put aw pañqawu: Nam Tutuyqawhqay uñ mēwaa. ¹⁰ Noqw ima hihta aw qa mātsi'kahkañw, soq tuwat put ep qalomáhiñqawñañwu; pu pay híhihtuy popkotuy amún híhihta nāp tuwi'yuñqey akw nāhoyalayañwu. ¹¹ Is okiw púmaa! Puma Cain kukyay añqe' hinwisa; pu Balaam an hihta súantaqat añqw lasya, hihta as himuy'vayaniqe òviy'ò; pu Core an God aqw kolilitotat, put an súlawhtini. ¹² Ason uma sūp haqam nõnove', Tutuyqawhqat u'ni'kahkañw pólavikit yóñoyhtotaqw, puma umumum nõnove', pep hihta itséheet anyuññwu; nānami-sa tunatyawyuñwt, qa hihta tuhtusyakahkañw nõnovañwu. Puma wisioomahwt huhukwhoyaqat anyuñwa. Puma himutskit tal'añwnawit añ qa hihta sipalay'vañwuqat anyuñwa, nāipwaniwyuñqee; soñawnen lōs soa. ¹³ Pātuwaqatsit añqe' a'nõ walalataqat anyuñwa. Pumuy hintsakpíam pāhut walalataqat qõtöyat anta. Puma sötuy nānahoy yuyutyaqat anyuñwa; nihqe puma haqami míhikqat añ pas qatālat aqw sūs yuñni. Pep puma nawus aqwhaqami yesni. ¹⁴ Noqw Adam añqw tsañe'sikis nānañumo qatsívaptsiwyuñqat pep Enoch tihtiwa. Nit pam añwu pay imuy ura lavayhtiqe pañqawu: Meh, Tutuyqawhqay pas qaan'ewakw

hintaqamuy qahováriwyuñqamuy tсамkañw añq'ö, ¹⁵ Sinmuy sohsokmuy amuñem hin yúkuniqee. Pam sohsokmuy qa kaptsi'yuiñqamuy qalomáhintsakpiyamuy sohsok ep pumuy hin yúkuni. Taq puma God qa kaptsi'kahkañw put ehpewi qaanhtoti, piw anahaat lavayit akw put aqw hiñqaqwa. ¹⁶ Ima hapi pas sutsép-sa hihta an hiñqawwisa; panis tuwat tüovelanhiñqawwisa; nāp tuñlayiy-sa an hinwisa; hihta a'nö kwiviyuaatotañwu; hihta nukwáñw'ewyaniqey öviy sinmuy amumi kwanwáyuaatotañwu.

Warnings and Instructions

¹⁷ Nikañwo aw iunañwamu, pay ura Itahtutuyqawhqay Jesus Christ ayamat hin hintaniqat yuaatotaqat uma u'ni'yuiñwani. ¹⁸ Pay so'ñwamiq ima hakim tututsiwayaqam hoñvani. Puma God qa kaptsi'yuiñwani; nāp tuñlayiy an hinwisni, ura kitota. ¹⁹ Ima hapi an sinmuy tsikantotani; nāp tunatyay an hinwisa, Qahováriwtaqa' Hikwsi pumuy unañwayamuy qa aw pákiq'ö. ²⁰ Noqw ūmaa, aw iunañwamu, uma umuhtuptsiwniy God añqwnihqat an nāwuñwintani; Qahováriwtaqat Hikwsit an nāwakinwisni. ²¹ Itahtutuyqawhqa Jesus Christ núokway ahpiy umuy qatsit qaso'taqat máqani. Noqw put talöñvaqat aw pahsavo uma maqaptsi'kahkañw, God añqw nāmi'nañwat an hinwisni. ²² An qa súyanyaqamuy uma ókwatutwani; ²³ Qöhit añqw pumuy ayo lañamintotani. Pu an pētuy piw uma maqasneveq ayo öoyyani. Nikañw piw yuwsiyamuy tuskapqatsit akw tuyoy'ewakwtiwhqat uma aw qa suhtaq'ewyani.

Prayer of Praise

²⁴ Taay. Kwakwhat pi God umuy qa lasyaniqat aw öqalat pasiwta. Pan hapi umuy hahlaykahkañw, qa hihta akw hinyuñqat pam natpipo lomaqatsit aw umuy ökinani. ²⁵ Pam-sa hapi nāla suan unañwtaluwuni'ta, pu itamuy ayo oya. Nam sinom sohsoyam put pas hihtatotat, kaptsi'yuiñwani. Nam puma put Moñwílalwani; pam-sa hapi öqalat pasiwtaqat pañqaqwani. Nam pu' yantani, pu yūmosa aqwhaqamii. Nam antaa.

Jesus Christ HIHTA NATONIQT MAHTAKNA Ayay John aw'i

¹ I' tutuveni Jesus Christ añq'ö. God soon pas hisat hin hiniwhtiniqat put aw mätakta, pam lavay'aymuy umumi put mahtaknaniqat öviy'o. Noqw pam hoñviayay ayataqw, pam nuy John, put lavay'ayayat, put āawnā. ² Noqw nu God lavayiyat, Jesus Christ inumi mätaktaqat umuy āawnani. Pu nu hihta aw yórikqey umumi pēnani. ³ I' hak it tutuvenit añ hin hiniwhtiniqa pey'taqat añ tūnwantaqa hahlayhpit epni. Pu put nanaptat, aw tuqayvasi'yuñqam piw pas hahlayhpit epyani. Pi aw hapi pituto.

Greetings to the Seven Churches

⁴ Nu' John Asiat ep tsañe' kitsókit añ God aw tōnawtaqamuy öqalanta. Nam núokwa, pu kwakwhaunañwa umumi pitsíwtani, it hakiy pu'nihqat, pu pay hísatnihqat, pu nātoniqat añq'ö, pu tsáñe'nihqamuy hihikwsimuy put moñw'atsvewayat ehpeyiyaqamuy amuñaq'ö, ⁵ Pu Jesus Christ añq'ö. Pam hapi pas suyan navoti'kañw súañqawu; so'pumuy amuñaqw tātayhqe nuhtuñaqw susmohpeq'a; pu tūwaqatsit ep momñwituy amumi moñw'iwta. Pam itamumi unañway'taqe, nāp uñway akw itamuhpa' itahqaanhtipuy ayo pāhoma. ⁶ Nihqe itamuy moñw'oyhqe, Nay God awwat itamuy wimmoñw'oya. Nam sinom put kaptisitotat, put moñw'alwani sutsép-saa. Nam antaa. ⁷ Meh, pam ðomawhtuy aqw hawni. Noqw sohsoyam pōsiy akw put aw yórikyani, pu ima put sóhkwiknayaqam pīwu. Noqw tūwaqatsit ep sohsoy hihtu nanāpwat sinom put atsviy tsaykitani. Pas antsa. Nam antani. ⁸ Nu hapi Alpha, pu Omega; nu hapi sohsoy hihta yayhnaqa pu sohsoy hihta aw pās yúkuniqa, kita Sus'öqaltutuyqawhqa, pu'nihqa pu pay hísatnihqa, pu nātoniqa.

A Vision of Christ

⁹ Nu' John, umuhpava, pu umuhsuñwa, umún Jesus Christ eñem hihta añ kānavota; put eñem hihta añ nakwhani'ta; piw umún put amum moñw'iwtani. Nu pāñaqw tutskwat kuytaqat Patmos yan mātsiwhqat ep qatu, God lavayiyat ep'e, pu Jesus Christ yuaataqey ep'e. ¹⁰ Noqw Tutuyqawhqt talōñniyat ep nu Hikwsit akw tuyqawiñkañw, inuhk-wayñave hakiy a'nō tōnayavota, pas tötöqpit an tōnay'taqata. ¹¹ Noqw inumi pañqawu: Nu hapi Alpha pu Omega, mohti'maqa pu nuhtuñkñihqa, kita; pu piw yan'i: Um hin yórike', tutuvenit añ put pēnat, Asiat ep tsañe' kitsókit ep inumi tōnawtaqamuy amumi távini, ayo Ephesus ep yesqamuy amumii, pu Smyrnat epyaqamuyu, pu Pergamos epyaqamuyu, pu Thyatirat epyaqamuyu, pu Sardis epyaqamuyu, pu Philadelphiat epyaqamuyu, pu Laodiceat epyaqamuyu, inumi kita. ¹² Noqw nu hakiy inumi hiñqawhqt aw yórikniqe ahoy namtö. Nihqe öviy nu namtökqe, pay tsañe' wihqöhít tsotsókpíyat sikavalasivat añqw yukíwyuñqat tuwa. ¹³ Noqw ima tsañe' tsotsókpít amuhsonve hak Sinot Tiyat an son'iwhqa waynuma; wupaknapnat kukmiq pitsíwtaqat yuwsí'kañw, tawitsqay añ sikavalasivat kwewta. ¹⁴ Noqw qötöyat añ hōmiat qötsáphöt anta, pas nuvat an qötsa. Noqw pōsiat pavan pas ūwiñwuy anta. ¹⁵ Noqw kuk'at

pas kwan'ewakw sikasivat qöppömiq pätiqat an talqaqsala. Pu tōnaat mūmunañwtuy wukosöykitaqat panta. ¹⁶ Noqw pam putvaqw tsañe' sötuy matsvoñta. Noqw moañaqw sipwuvahpi nan'ivak a'nō qalay'taqa yayma. Noqw taywaat tāwat pas pavan tālat anta. ¹⁷ Noqw nu aw taytaqe pahsat kukmiq munu, sūmokpunikañwo. Noqw pam putvaqw may akw inumi matyawht pañqawu: Pay um qa tsawiniwtani; nu hapi mohtimaqa pu nuhtuñkniha. ¹⁸ Nu hapi qatu. Ura as nu mokt, pu ahoy tātai. Noqw meh, nu hapi sutsep qátuhqa. Pas antsa. Nihqe nu maskimi, pu mokiway aw öqalay'ta. ¹⁹ Um hihta aw yórikqey pēnani, yañ hihta hintaqata, pu hihta nātoniqata. ²⁰ Ura nu putvaqw tsañe' sötuy matsvoñkañw tsañe' wihqöhít tsotsókpíyat amuhsonva waynumqw um inumi yori. Taa. Put hímuniqat nu uñ āawnani. Ima tsañe' sōtu hapi tsañe' kitsókit ep inumi tōnawtaqamuy amumi hoñvia'yatu. Noqw pu tsañe' wihqöhít tsotsókpíyat hapi tsañe' kitsókit ep inumi tōnawtaqamu.

2

The Message to Ephesus

¹ Um Ephesus ep inumi tōnawtaqamuy amumi hoñviayat aw yan pēnani: I' hak putvaqw tsañe' sötuy matsvoñtaqa, tsañe' wihqöhít tsotsókpíyat sikavalasivat añqw yukiwyuñqat amuhsonva waynumqa yan ūmi lavayhti: ² Pay nu ūmi navoti'taqw, um inuñem tumalay'taqa maqsoni'ta. Piw um qa nañ'ekni'ta. Pu um añ qalomáhinyuñqamuy amumi qa suhtaq'ewa. Nihqe hakim inuhpiy ayatiwyaqey pañqaqwaqamuy um amumi pohtaqa, amumi navotq, pay kurs puma a'tsatu. ³ Nihqe um hihta añ kuykañw nakwhani'ta. Nihqe um inatñwaniy tunatyawkañw hihta maqsonlawkañw qa ókiwhiti. ⁴ Nikañw pay nu hihta ūmi qaantaqat tuway'ta. Ura as um mohtihagam inumi pas unañway'tat, pu' hapi qa pan um inumi unañway'ta. ⁵ Nihqe öviy um tunatyaltini. Taq um inuñaqw yāvoq'iwma. Um ahoy namtökt, inuminen, mohti hinmaqey hintsakni. Taq um qa panhtiqw, nu ūmi supte' uhwiñqöhíy tsotsókpíyat qeniyat añqw ayo távini, um qa ahoy namtökq'ö. ⁶ Nikañw it ep nu uñ hahlayi: Um imuy Nicolaitan-sinmuy hintsakpiyamuy pas qa hahlayi, inún'i. ⁷ Naqvuy'taqa navotni Hikwsi Christ aw tōnawtaqamuy amumi hin lavayhtiqata. Nukpanat áñwuy'taqat nu pan nakwhanaqw, pam himutsokit hakiy taytoynañwuqat God üyiyat nāsaveq wúnuhqat añqw nōsni.

The Message to Smyrna

⁸ Pu um Smyrnat ep inumi tōnawtaqamuy amumi hoñviayat aw yan pēnani: I' hak mohtiniha, pu nuhtuñkniha, ura as mokt, pu' qátuhqa yan ūmi lavayhti: ⁹ Pay um hihta hintsakqat nu navoti'ta. Um hīhihta añ kānanvota, pu okiwhinta; nikañw um pas antsa kāhak'i. Pu hakim Jew-sinomniñqey a'tsalalwaqam ūmiq qalomáhiñqaqwaqat nu navoti'ta. Puma qa Jew-sinomnikañw soq Satan aw tōnawta. ¹⁰ Um hapi hihta nāt añ kānavotniqey qa mamqasni. Meh, pay nāt Nukpana uhsinomuy amuñaqw haqawatuy siviñki maspani, amumi tuwantaniqe öviy'ö. Noqw uma pakwút-sikis tālat añ kānanvotyani. Nikañw uma hapi qa nañ'eknayani; nāmahin pi uma so'ni. Pi nu hihta ahsatit umuy máqani. Uma aqwhaqami yeskañw put añ nāvokawintotani. ¹¹ Naqvuy'taqa navotni Hikwsi Christ

aw tōnawtaqamuy amumi hin lavayhtiqa. Nukpanat ánwutaqa hapi soon mokiwuy añqw lōs yúkuni.

The Message to Pergamum

¹² Pu Pergamos ep inumi tōnawtaqamuy amumi hoñviayat um aw yan pēnani: I' hak sipwuvahpit nan'ikaqe qalay'taqat himuy'taqa yan ūmi lavayhti: ¹³ Pay um hihta hintsakqat nu navoti'ta, pu um haqam qátuhqata. Pep hapi Satan moñw'iwta. Um inatñwaniy hūrs ñuy'ta. Ura nuy yuaataqa Antipas umuhsonve nñiwa, haqam Satan qátuhqat ep'e. Noqw nāmahin pi pantaqw, um inumi tuptsiwñi'tagey qa qe'ti. ¹⁴ Noqw pay nu qa sūk w hihta ūmi qaantaqat tuway'ta. Soq um Bal-aam tutuqayhpiyat ñuy'yuñqamuy oyi'ta. Ura pam Balac tutuqaynaqw, pam Israel-sinmuy ūnatoyna. Noqw puma hihta wutsit pay nāp yuki-wyuñqamuy amuñem hihtuy qōyantotat, sikwíyat añqw nōñosa; pu tokot sokoptota. ¹⁵ Pu pan piw um inuy Nicolaitan-sinmuy tutuqayhpiyamuy ñuy'yuñqamuy oyi'ta. Noqw nu put aw qa suhtaq'ewa. ¹⁶ Noqw òviy um put añqw lasni. Taq um qa panhti qw, nu ūmi supte' imoañaqw sipwuvahpit akw pumuy amumi kihpokni. ¹⁷ Naqvuy'taqa navotni Hikwsi Christ aw tōnawtaqamuy amumi hin lavayhtiqa. Nukpanat ánwutaqat nu mennat it òñaqw pōlavikit tupkiwtaqat nopnani; nen put qōtsat owat máqani. Noqw put añ puhutuñwñi pey'tani. Qa hak put navoti'taqw pas put kwúsuhqa-sani.

The Message to Thyatira

¹⁸ Pu um Thyatirat ep inumi tōnawtaqamuy amumi hoñviayat aw yan pēnani: God Tiat ūwiñwuy antaqat pōsi'taqa, pu kwañw'ewakw sikasivat antaqat kuhku'y'taqa yan ūmi lavayhti: ¹⁹ Um hihta hintsakqat nu pay navoti'ta, pu um hin inumi unañway'taqata, pu um hihta tumaltaqata, pu nuy qapēvewnaqata, pu hihta añ pās nakwhani'taqata. Nu uhtumalay nuhtuñkñihqat aw tayta, puma mohti'maqat tumalat epñihqe pas hoyokiwtaqata. ²⁰ Nikañw pay nu qa sūk w hihta ūmi qaantaqat tuway'ta. Um it wuhtit Jezebel, God lavay'ayaatñihqey pañqawlawhqat tavi'ta. Pam soq itumal'aymuy tutuqaynaqañw, pumuy ūnatoynaqw, puma tokot sokoplalwa, pu nōsiwhqat añ hihta nāp yukiwyuñqamuy amumi noiwhqat añqw nōñosañwu. ²¹ Noqw pam tuskapqatsiy añqw lasniqat nu as aw qenitoyaqw, pam qa panhti. ²² Noqw meh, nu put aw toñokq, pam tūtuyhtini, pu put amum nāhahlaynayaqam pīwu. Noqw puma qaan'ewakw kñanvotyani, kurs puma hintsakpiy añqw qa lasyee. ²³ Pu nu put tímuyatuy qōyani. Noqw pep pu' sohsovik inumi tōnawtaqam navoti'yuñwñi, nu hapi sohsokmuy tunatyayamuy, pu unañwayamuy añ purimaqata. Pi nu hapi sohsokmuy umuy nanāp umuhhintsakpiy an umumi ahoytani. ²⁴ Nikañw nu ūmi pañqawni, pu ahipiy Thyatirat ep it yan tutuqayhpit qa ñuy'yuñqamuy amumii, pu añ hakim Satan hihta tuwiyat qa toñtaqat pan tūñwantiwñqat qa tuwí'yuñqamuy amumii: Pay nu soon piw nāt pas hihta umuy ikwiltotoynani. ²⁵ Pay uma hihta himuy'yuñqey hūrs ñuy'yuñwñi, nuy pítuniqat aw pahsavoo. ²⁶ Nukpanat ánwutat pas so'ñwamiqhaqami itunatyay añ hinmaqat nu hñihtuy nanāpwatuy sinoi-wtaqamuy amumi òqalmaqani. ²⁷ Noqw pam sivakohot akw pumuy amumi moñw'iwatani, nen sivuskwit an pumuy piñani. Pan hapi Ina nuy òqalmaqa. ²⁸ Pu nu put talsohut máqani. ²⁹ Naqvuy'taqa navotni Hikwsi Christ aw tōnawtaqamuy amumi hin lavayhtiqa.

3

The Message to Sardis

¹ Pu um Sardis ep inumi tōnawtaqamuy amumi hoñviayat aw yan pēnani: P' hak God añqw tsañe' hīhikwsimuy himuy'taqā, pu tsañe, sōtuy matsvoñtaqa yan ūmi lavayhti: Um hihta hintsakqat pay nu navoti'ta. Um as sinmuyniqw tayta; nīkañw um pas antsa mokpu. ² Taa, um havivokalni; nen uhtumalay nātonihqat aw unañtapni, taq pam pas pay sohtini. Taq nu God atpip uhtumalay qa pasiwtaqat tuwa. ³ Oviy um hihta navotqe, òmahtaqey hūrs ñuy'tani; nen hin hinmaqey añqw lasni. Nīkañw um kurs qa tātayniqw, um hisat qa pan wūwantaqw nu ūmi suptuni, uyiñwu hin pītuhqat pan'i. ⁴ Nīkañw hikis pi Sardis ep hīkiyom itséheeqaqat akw yuwsiy qa tuyoy'ewakwtota. Noqw puma qōtsat yuwsī'kahkañw inumum hinnumyani, pi puma hihkay'yuñwa. ⁵ Nukpanat áñwutaqa qōtsat yuwsini. Noqw nu put tuñwniyat qatsitutuvenit añ pēne', qa ayo sūlawhtani. Noqw pam isinonihqat nu Inay aw pañqawni, pu hoñviaymuyatuy amumi. ⁶ Naqvuy'taqā navotni, Hikwsi Christ aw tōnawtaqamuy amumi hin lavayhtiqa.

The Message to Philadelphia

⁷ Pu um Philadelphiat ep inumi tōnawtaqamuy amumi hoñviayat aw yan pēnani: P' hak pas Qahováriwtaqa, pas antsanihqa, David hōtahpiyat himuy'ta. Nihqe pam aw hōtaqw, soon hak uhtañwu; pu uhtaqw, soon hak hōtañwu. Noqw pam hapi ūmi yan lavayhti: ⁸ Um hihta hintsakqat pay nu navoti'ta. Meh, nu' hapi uñem uutspit wūyak hōtani. Noqw soon hak put uhtani, pay as pi um hīhin òqawi'kañw ilavayiy aw tuqayvastaqw òviy'o; nihqe um nuy qa tuwi'taqey qa hisat pañqawu. ⁹ Meh, nu hapi imuy hakimuy Satan aw tōnawtaqamuy as Jew-sinomnihqey atsálalwaqamuy amuñem pan yukuqw, puma uhkuktupoq munumhtini; nen nu ūmi unañway'taqat nanaptani. ¹⁰ Um hapi ilavayiy qa mātapt, hūrs wunu. Noqw òviy ason tūwaqaqat añ sopkawtaqamuy sinmuy amumi tuwantiwHQ, nu tuwat soon uñ mātapt, uñ put añqw ayo távini. ¹¹ Meh, nu hapi suptuni. Um hihta himuy'taqey hūrs ñuy'taqw, qa hak uh'ahsatiy uñ nawhkini. ¹² Nukpanat áñwutaqat nu soñawnen Inay God kīyat ep tōtōn-wunuptsinani. Noqw pam pāpu pañqw qa yámakni. Pu nu Inay God natñwaniyat put añ pēnani, pu ivuhutuñwniyu, pu Inay God kitsókiyat tuñwniyata. Pam kitsóki pūhunikañw ònaqw hawni Inay God añq'ò. Noqw Jerusalem yan tūñwantiwni. ¹³ Naqvuy'taqā navotni Hikwsi Christ aw tōnawtaqamuy amumi hin lavayhtiqa.

The Message to Laodicea

¹⁴ Pu um Laodiceat ep inumi tōnawtaqamuy amumi hoñviayat aw yan pēnani: P' hak pas antsanihqa yan ūmi lavayhti: Nu pas qaatsat hinma; piw lavayit pas antsanihqat tuawi'ta. Noqw God inuhpiy sohsok hihta yuku. ¹⁵ Pay um hihta hintsakqat nu navoti'ta. Um qa suhsuñwa, piw qa muki. Himu as um suhsuñwanikañwo, sen múkinikañwo. ¹⁶ Noqw pi um hīhin mukinihqe qa suhsuñwa, piw qa múkiniqw nu òviy uñ pavoyani. ¹⁷ Um pi pañqawlawu: Nu káhak'i; nu hihta nihti'ta; nu qa hihta rūrumna. Susmataq pi um okiwhinkañw qa navoti'ta, qahahlaykañwo, òkiwnikañwo, qapostalkañwo, qa yuwsī'kañwo. ¹⁸ Oviy nu ūmi pañqawni: Um sikavalasivat qōhit akw kwanw'ewayhtiqaqat nuy

túinikañwo, nen kâhakni; pu um qôtsat yuwsit tue' yuwsini; nen um put akw nâtipke', qa hihta hahmanni. Pu um uhposvage wîlelwe', tâlat taytani. ¹⁹ Nu hakiy aw unañway'te' u'nanañwu, wuvahtañwu. Um ôviy qa nâtusite', uhhintsakpiy añqw lasni. ²⁰ Meh, nu hôtsíwîheq wúnukañw pönönötoyna. Itönay navotqa uutspit hōtaqw nu aw pake', amum nōsni; pu pam inumumni. ²¹ Nukpanat áñwutaqat nu imoñw'atsveway ep qatuptsinani. Noqw pam inumum pep qatuptuni, nu put áñwutaqe Inay amum moñw'atsvewayat ep qatuptuqat pan'i. ²² Naqvuy'taqa navotni Hikwsi Christ aw tōnawtaqamuy amumi hin lavayhtiqata.

4

Worship in Heaven

¹ It atsve pu' nu yorikq pi meh, ôveqatsit aw hōtsílti. Noqw nu mohti hakiy tōnayat navotq, pas tōtōppit an tōnay'taqa inumi yuaataqa pañqawu: Um peqw wupni. Noqw yahpiy hin hintaniqat nu ūmi mātaktani. ² Noqw pahsat pay nu Hikwsit akw tuyqawiwkañw ôveqatsit ep moñw'atsvewat aw yori. Noqw hak ep tsokiwta. ³ Noqw pep tsokiwtaqa jasper-owat, pu sardius-owat, an sóniwa. Noqw moñw'atsvewa tañaqwunut emerald-owat an sóniwhqat akw ñōyakiwta. ⁴ Pu moñw'atsvewa nānan'ikage sunatnikañw añqw nālōq sihkay'taqat tsotsókpit akw ñōyakiwta. Noqw hakim sunat añqw nālōq sihkay'taqam wūwuyom pañ tsokiwuyñwa, qôtsat yuwsí'kahkañwo; nihqe sikavalasivat añqw yukiwuyñqat wihkat akw qōtōsomiwuyñwa. ⁵ Noqw moñw'atsvewat añqw talwiptakañw pu umhta; pu mowawatiwa. Noqw moñw'atsvewat atpip tsañe' wihqōhi uwiwitota. Puma hapi God tsañe' Hikwsimatu. ⁶ Noqw moñw'atsvewat atpip himu panaptsat an suyan tālay'taqa patuphaiwta. Pu moñw'atsvewat aqlavo nālōyōm hihtu tayyūñqam hōñi; móñaqwnikañw pu ahkwayñañaqw pōvosi'yūñwa. ⁷ Noqw tayyūñqamuy amuñaqw i' himu mohti taytaqa tōhowuy anta; noqw añkñihqa wakashoyat anta; noqw amuñkñihqa tāqat an tayway'ta; noqw pu put añkñihqa kwāhu pūyawmaqat anta. ⁸ Noqw ima hihtu tayyūñqam nanāp navay masay'yūñwa; noqw puma pas sohsóvik pōvosi'yūñwa. Nihqe puma tälō'nikañw pu tōkilat añ qa nānasuñwnayañwu pañqawkahkañwo: Qahováriwtaqa, qahováriwtaqa, qahováriwtaqa, God Sus'ōqaltutuyqawhqa, pay hísatnikañw, pu'nikañw, pu nātoniqa. ⁹ Noqw ima hihtu tayyūñqam Hakiy Sutsep Qátuhqat moñw'atsvewat ep tsokiwtaqat pas kaptisitotakañw, tayawnayakañw, pu aw kwakwhatota. ¹⁰ Noqw pahsat pu ima sunat nālōq sihkay'taqam wūwuyom moñw'atsvewat ep qátuhqat atpip munumhtinwu; nen put Hakiy Sutsep Qátuhqat pas hihtatote', moñw'atsvewayat atpipo wihkay maspayañwu pañqawkahkañwo: ¹¹ Tutuyqawhqa, sinom uñ pas hihtatostat, uñ kaptis'tote', um- sa ôqalay'taqat pañqaqwaqw, put hapi um hihkay'ta. Pi um hapi sohsok hihta yuku. Noqw uhtunatyay ahpiy pam yukilti.

5

The Scroll and the Lamb

¹ Noqw nu moñw'atsvewat ep qátuhqat aw tātayhq, putvaqwat may akw tutuvenit mupipitaqat yawta. Noqw tutuveni apqōlñaqwnikañw pu ihkaqewat pey'kañw tsañe'sikip tuvoylat akw namihurs'iwta. ² Noqw hoñviaya a'nō ôqalat pas tōnay añqe' pañqawlawhq nu aw tātayi. Ya

hak tutuvenit tuvoylayat tsitsikte', tutuvenit púruknaniquey aw apsiwta? kita. ³ Noqw soon kurs hak òveqatsit, pu tūwaqatsit, pu piw tūwaqatsit atpikaqe qátuhqa tutuvenit púruknaní, piw pēnit aw tātayni. ⁴ Noqw nu okiw nāvak'òyna, soon kurs hak put púrukne' añ tūnwaniqey aw apsiwtaqw òviy'ò. Piw hikis soon kurs hak aw tātayni. ⁵ Noqw haqawa wuy inumi pañqawu: Pay um qa tsaáatani. Pay imuy Judat sinomuyatuy amuñaqw wukotóhowuy antaqa, David natkoat tutuvenit púruknaní; pu tsañe'sikip tuvoylat akw namihurs'iwtaqat tsitsiktani. ⁶ Noqw nu yorikq pi moñw'atsvewat- nikañw pu nālōq tayyuñqamuy-nikañw pu wūwukwmuy amuhsonve Maña wunu, kurs nīniwa; nihqe pan sóniwa. Noqw pam tsañe' álay'ta, pu tsañe' pōvosi'ta. Noqw ima hapi God añqw tsañe' Hihikwsim ahsupoq tūwaqatsit añ ayatiwyaqamu. ⁷ Noqw pahsat pu Maña moñw'atsvewat ep qátuhqat awnihqe, putvaqw māyat añqw tutuvenit kwusu. ⁸ Noqw pam put kwusuqw, pahsat pu ima nālōyōm hihtu tayyuñqam-niqw, pu sunat añqw nālōq sihkay'taqam wūwuyom Mañat atpipo munumhti. Puma sohsoyam sivatonlenay'kahkañw nānan'ik tsaqapat yawyuñwa. Tsaqapta sikavalasivat añqw yukiwkañw, añ himu kwañwáhovaqatuhqat opom'iwyuñwa. Pam himu kwañwáhovaqatuhqa hapi God sinomuyatuy nāwakinpiamu. ⁹ Noqw puma hihta puhutawit tawlawaqe pañqawa: Um tutuvenit kwuse', tuvoylayat tsitsiktaniqey aw apsiwta, ispi um nīniwhqee; nihqe uh'uñway akw um itamuy God eñem tui, sohsokmuy hihtuy nanāpwatuy sinoiwtāqamuy amuñaq'ò, pu nānap lavaymakiway'yuñqamuy amuñaq'ò, pu tūwaqatsit añ ahsupoq yesqamuy amuñaq'ò, pu sohsokmuy hihtuy ñamuy añq'ò. ¹⁰ Nihqe um God Itahtutuyqawhqay aw itamuy moñw'oya, pu piw put awwat wimmoñw'oya. Noqw itam tūwaqatsit ep moñw'iwyuñwini, kitota. ¹¹ Noqw nu aw taykañw navotq, kaysiwhqam hoñvia'yat moñw'atsvewat nōyakiwta, imuy hihtuy tayyuñqamuy amumum-nikañw pu wūwukmuy amumuma. Noqw pas puma kaysiwa; pas qaan'ewakw hinta; ¹² Nihqe a'nō pañqawa: Ason sinom Mañat as nīniwhqat òqalanihqat pañqawaniqw pam sūanta. Pay nam pam kähakiwuy makiwni. Pay nam sinom put-sa hapi suan unañwtalwuwni'taqat, pu sus'òqalanihqat pañqaqwe', put kaptisitotat, pas hihtatote' tayawnayani, ispi pam put hihkay'taq'ò. ¹³ Noqw nu navotq sohsoy hihtu òveqatsit ep yesqam, pu tūwaqatsit añ'a, pu tūwaqatsit atpikaqee, pu pātuwaqatsit añqe'yaqam, pu sohsoy hihtu pañqe' tañawtaqam pañqawa: Itam God moñw'atsvewat ep qátuhqat, pu Mañat, pumuy tayawintota, pas kaptisilalwa, piw pas hihtalalwa. Puma hapi-sa òqalat pasiwta, yūmosa aqwhaqamii. ¹⁴ Noqw ima hihtu nālōyōm tayyuñqam pañqawa: Pas antsa. Noqw ima sunat añqw nālōq sihkay'taqam wūwuyom tamōtshoñvaqe, it hakiy sutsép-sa qátuhqat pas hihtatota.

6

The Seals

¹ Noqw nu aw taytaqw, Maña sukwat tuvoylat tsikaqw, pahsat pu imuy hihtuy tayyuñqamuy suhkawa yōyañwuy úmukqat pan hiñqawhq nu navota. Noqw pañqawu: Um pewnen yórikni. ² Noqw nu tātayhq ep qōtsa kawayo. Noqw epeq tsokiwtaqa awtat yawta. Noqw haqawa put moñw'wihkatoyna. Noqw pam pahpiy tūañwutimakañw aqwhaqami hihtuy áñwutimani. ³ Pu Maña añk piw tuvoylat tsikaqw, pahsat pu

mohti'maqat ańknihq himu taytaqa pańqawhq nu navota. Um pewnen yórikni, kita. ⁴ Noqw pahsat pu piw suhka kawayo yámakkańw pamwa pálańwpu. Noqw put ep tsokiwtaqa koyanisqatsit aw tūlalayniqey óqalmakiwa. Noqw sinom nāqōyanvayani. Noqw haqawa wukosipwuvahpit put maqa. ⁵ Pu pam payhkomuytiqat tuvoylat tsikaqw, pahsat pu amuńknihq himu taytaqa pańqawhq nu navota. Um pewnen yórikni, kita. Noqw nu aw tātayhq pi sōqōmkawayo. Noqw put epeq tsokiwtaqa hihta pututuwanpit yawta. ⁶ Noqw nu navotq, nālōqmuy hihtuy tayyuńqamuy amuhsonnaqw hakiy tōnaat pańqawu: Pay sōhōvosi sūp tuwani pakwt sivat hihkay'tamantani; pu kawaysōhōvosi payhp tuwani pakwt sivat hihkay'tamantani. Nikańw um hapi pay wihkuyit, óvat pālayat enañ qa aw hintsanni. ⁷ Noqw pam nālōqtiqa tuvoylat tsikaqw, pu imuy hihtuy tayyuńqamuy amuńaqw suhka nālōq epnihq pańqawhq nu navota. Um pewnen yórikni, pam kita. ⁸ Noqw nu yorikq pi hin'ewaykawayo. Noqw put epeq tsokiwtaqa Mokiwu yan mātsiwa. Noqw Maski put ańk hinma. Noqw tūwaqatsi nālōvo tukiwyuńqat amuńaqw sūkw aw óqala pumuy amumi noiwa. Noqw puma sipwuvahpit akw sinmuy qōqyani, pu tsōńawuy akw'a, pu hihta tūyat akw'a, pu tūwaqatsit ep hihtuy tūtuvosiptuy akw'a. ⁹ Pu pam tsívotnihqat tuvoylat tsikaqw, nu yorikq pi kwanwáhovaqtuqat enem tataqtsokpit atpipaq hakimuy hikwsiam tańawta. Puma hapi hakim God lavayiyat ep nīniwya; puma hihta pas suyan navoti'yuńqey qatuhtuskahkańw yuaatotaqe óviy'ó. ¹⁰ Noqw puma a'nō hińqaqwaqe pańqaqwa: Ya um tūwaqatsit ep yesqamuy itah'uńway ep hinwat yúkuni. Amumi um nāoyniqey hisat panhtini, Tutuyqawhq Qahováriwtaqa, pas qa atsa, kitota. ¹¹ Noqw puma sohsoyam qōtsat usimnit makiwya. Noqw pay hāk puma hih-savo nāsuńwni'yuńwniqat amumi pańqawu. Pay ason pas pumuy tumalsuńwamat pu tupkomat piw tuwat pumuy amún qōyaniwyaniqat pantaniqat amumi pańqawu. ¹² Noqw nu tātayhq, pam nāvaynihqat tuvoylat hōtaqw, pahsat tutskwa a'nō tayayayku. Noqw tāwa anaha'mōtsaput an qōmviti. Noqw mūyaw uńwat an pálańwputi. ¹³ Noqw tokpelat ańqw sōtu tūwaqatsit aw lōhōhōtiva, sipaltsokit pōlōat pay lāke', qa kwanwtit, wukohukwvaqw lōhōkńwuqat pan'i. ¹⁴ Noqw tokpela hihta mupipitaqat an mupipiyku. Pu sohsoy tuhtukwi, pu pāńaqw tutskwa kūyuńqa nahlamhti. ¹⁵ Noqw tūwaqatsit ep pas momńwit, pu pavansinom, pu kahaksinom, pu solāwamuy amumi mohpeq momńwit, pu a'nō óqalat pasiwyuńqam, pu tūtuwikt, pu pay qa tūtuwikt, puma sohsoyam tuhtukwit an haqe' o'wat an tuhtusōva nauyhtota; ¹⁶ Nihqe tuhtukwit, pu o'wat aw pańqaqwa: Uma mońw'atsvewat ep qátuhqat pitsáńwayat ańqw itamuy tupkayani, pu Mańat itsívuyat ańq'ó. ¹⁷ Taq itsívuyat aw wukotalōńva. Noqw ya hak sen put ań kuytani?

7

The 144,000 People of Israel

¹ Yantaqat atsve pu' nu yorikq, pi nālōyōm hońvia'yat tūwaqatsit nālōvaq nānan'ivaq hońkahkańw, tūwaqatsit ań nālōvaq hūkańwuy ahoy nuy'yuńwa, tūwaqatsit ań qa hūhukniqat óviy'ó, pu pātuwaqatsit ańqee, pu himutsoskit ań'a. ² Noqw pu piw suhka hońviaya God taytaqat penhpiyat yawkańw hōpaqw wuptoqw nu tuwa. Noqw pam imuy

nālōqmuy hoñvia'yatuy tūwaqatsit-nikañw pu pātuwaqatsit hintsanyaniqamuy amumi a'nō tsa'lawhqe, ³ Pañqawu: Pay hāk uma tūwaqatsit qa hintsanyani, piw pātuwaqatsita, pu hihihta himuqlōta. Ason itam mohti God tumal'aymuyatuy qalpeq tuvoylatotaqw, pu' pantani. ⁴ Noqw hihsa'nihqam tuvoylatotiqw nu navota. Noqw Israel-sinmuy nanāp ñamuy amuñaqw sumiyanhtiçe tsañe'sikip sunat-nikañw añqw nālōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya. ⁵ It Judat añqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Reuben añqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Gad añqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, ⁶ Pu Aser añqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Nephtalim añqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Manasses añqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, ⁷ Pu Simeon añqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Levit añqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Issachar añqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, ⁸ Pu Zabulon añqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Joseph añqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Benjamin añqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya.

The Great Crowd

⁹ Yantaqat atsve pu' nu yorikq pas sinom qaan'ewakw hintaqam moñw'atsvewat- nikañw pu Mañat atpip hōñi; pas kurs hin hak pohtoylaniqat pahsaa, sohsokmuy nanāpwatuy sinoiwtaqamuy, pu himuñam'iwtaqamuy- nikañw, pu tūwaqatsit añ ahsupoq yesqamuy-nikañw, pu nanāp lavaymakiway'yuñqamuy amuñaq'ō. Noqw puma qōtsat yuws'i'kahkañw hihta palm-tsokit nahpiyat yawyuñwa; ¹⁰ Nihqe a'nō hiñqawqwe pañqawwa: Kwakwhay God aw itahyantaqa moñw'atsvewat ep qátuhqa! Kwakwhay um Maña! Pi uma itamuy ayo oya. ¹¹ Noqw sohsoyam hoñvia'yat moñw'atsvewat nōyakiwta, pu wūwuyomu, pu nālōyōm hihtu tayyuñqamu. Nihqe puma moñw'atsvewat atpipo munumhtiçe, God pas hihtalalwaqe ¹² Pañqawwa: Pas antsaa. Nam sohsoyam aqwhaqami God aw itahyantaqay tayawintiwisni, pu pas hihtatotani, pu kwakwhatiwisni, pu kaptsi'tiwisni. Pi pam-sa suan unañwtaluwuni'ta, sus'ōqala, pu hoñvi'ta. Pay nam sohsoyam aqwhaqami pan put yuaatiwisni. Nam antani, kitota. ¹³ Noqw suhka wuy inumi pañqawu: Ya ima qōtsat yuws'i'yuñqam hákimu? Ya puma háqawya? ¹⁴ Noqw nu put aw pañqawu: Tāqa, pi um navoti'ta. Noqw pam inumi pañqawu: Ima hapi qaan'ewakw kānavotpit añqw nōña; nihqe yuwsiy tūvahomyaqe, Mañat uñwáyat akw put qōtsatota. ¹⁵ Paniqw òviy puma God moñw'atsvewayat atpip hōñi; nihqe nāqavo, tälö', pu mimhikqat añ kīyat ep put enem tumalay'yuñwa. Noqw i' moñw'atsvewat ep qátuhqa pumuy amumum qátuni. ¹⁶ Soon puma pāpu tsōñso'ni, piw pānakso'ni. Soon pumuy amumi tōñvani, piw utuhuutini, ¹⁷ Pi Maña moñw'atsvewat nāsave qátuhqa pumuy amumi tunatyawmaniñw òviy'ō. Nen pāhut hakiy taytoynañwuqat nōñañataqat añ tsamni. Noqw ason God pumuy posvalayamuy sohsok ayo hōnani.

8

The Seventh Seal

¹ Noqw pam tsāne'nihqat tuvoylat tsikaq, pahsat òveqatsit ep sutmaqma, pahantawat nāsamiq pahsavohaqamii. ² Noqw nu

yorikq tsáne'nihqam hoñvia'yat God atpip hōñi. Noqw puma tsáne' tötöqpit makiwya. ³ Noqw suhka hoñviaya pítuhqe, kwanwáhovaqtuqat eñem tataqtsopqit aw wunuptu, sikavalasivat anqw yukiwhqat qōqōhpit yawkañwo. Noqw himu kwanwáhovaqtuqat taqtsokiwniqat nihtiwtaqat pam makiwa. Nihqe pam sohsokmuy God sinomuyatuy nāwakinpiyamuy enañ tataqtsopqit sikavalasivat anqw yukiwhqat aqw put taqtsoka, moñw'atsvewat atpipo. ⁴ Noqw hihta kwanwáhovaqtuqat kwītsiñwuat hoñviayat māyat anqw God aw wunuptu, put sinomuyatuy nāwakinpiyamuy enañ namiqwriwkañwo. ⁵ Noqw hoñviaya qōqōhpit kwusut, tataqtsokpit anqw tōvut put aw oyat, pahsat pu tūwaqatsit aw put tūva. Noqw pahsat pu himu a'nō tötōqa talwiptikañw umhta; pu tutskwa tayayayku.

The Trumpets

⁶ Noqw ima tsáne'nihqam hoñvia'yat tsáne' tötöqpit himuy'yuñqam pahsat tōqtotiniqey anhtoti. ⁷ Pahsat pu mohti hoñviaya tōqti. Noqw pahsat pu lōmowa-niqw pu qōhi uñwat enañ namiqwriwtaqa mātaktiqe, tūwaqatsit aw maspiwa. Noqw tūwaqatsit añ himuy wupatsotski payhp oyit anqw sūkw oyit pahsa' taqti. Pu sohsoy saksátusaqa taqti. ⁸ Pu añknihqa hoñviaya tōqti. Noqw pahsat pu himu wukotukwit antaqa pātuwaqatsit aqw tūwiwa, uwiwitikañwo. Noqw pātuwaqatsit pahyp oyit anqw sūkw oyit pahsaqhaqam únwaniwhitiqey anhti. ⁹ Noqw hihtu pāvaqe tayyuñqam payhp oyit anqw sūp oyit pahsa'nihqam soa. Pu pākihu payhp oyit anqw sūp oyit pahsa'nihqam sapumhti. ¹⁰ Pu payhkomuy pepnihqa hoñviaya tōqti. Noqw wukosohu kopitsokit an uwiwitaqa ònaqw lōhō; nihqe mūmunañwtuy payhp oyit anqw sūp oyit pahsa'nihqat añ yēva, pu pāhut nōñantotaqat añ'a. ¹¹ Noqw sōhu A'nō Tsīvo yan mātsiwa. Noqw pāvahu payhp oyit anqw sūp oyit pahsaq a'nō tsiptoti. Noqw kaysiwhqam sinom put akw soa, a'nō tsīvoniqw òviy'o. ¹² Pu nālōq epnihqa hoñviaya tōqti. Noqw pahsat pu tāwa híhin qa nāsamiq pitsíwtaqa híhntiqe qatalawva, pu mūyawu pīwu, pu sōtuu. Noqw òviy puma híhin qa nāsamiq pitsíwyuñqa qa tālawvaya. Noqw tálō' tāla qa pas nāsamiq pahsavo qa tāla, pu tōkilat piw pay anta. ¹³ Noqw nu taykañw navotq suhka hoñviaya òvaqe pūyawmakañw a'nō híhñqawnuma: Is ohi, is ohi, is ohi tūwaqatsit ep yesqamuy amuñemi! Taq pahyom hoñvia'yat nāto tōqtini.

9

¹ Pahsat pu tsívoťnihqa hoñviaya tōqti. Noqw pu sōhu ònaqw tūwaqatsit aw posq nu aw yori. Noqw haqami koysōť pas qa toñtaqat aqw hōtahpi put aw taviwa. ² Noqw pam koysōť qatoñtaqat aqw hōta. Noqw pahsat put anqw kwītsiñw wunuptu, pas haqam wukokoysōñaqw hurukwitsiñw wunuptuqat pan'i. Noqw pañqw hurukwitsiñwuy akw tāwa sūmawuy enañ qātalawva. ³ Noqw kwītsiñwuy anqw tōtōlt nōñakqe tūwaqatsit añ kúrukma. Nihqe puma òqalmakiwya, putskohmokyuñqamuy amún sinmuy tūhototaniqe òviy'o. ⁴ Pay puma tutskwat añ tūsaqat qa hintsatsnaniqat, pan puma mewniwa, piw añ himutsotskita. Pay imuy hakimuy God tuvoylayat akw qalpeq qa tuvoylay'yuñqamuy púmuy-sa puma tūhototani. ⁵ Noqw pay puma sinmuy qa qōqyaniqat pan amuñem yukilti. Pay puma tsivot mūmuyawhtuy añ pumuy okiwsahsanyani. Noqw putskohmoktaqa hakiy muaqw hin tuyvañwuwat, pay pan tūtuyni,

hakiy múaq'ö. ⁶ Noqw ep hapi pu' as sinom so'niqey hepyanikañw, hin panhtotiniqey qa tutwamantani; pu as so'niqey nānawaknaniqw, mokiwu amuñaqw haqami kursni. ⁷ Noqw kawāyom kihpoknik hin hinyuñwniqaw, pan tōtōlt hinyuñwni. Suhan wihkat sikavalasivat añqw yukiwtaqat puma wihkay'yuñwni. Pu taywaam sinmuy taywayamuy anyuñwni. ⁸ Pu puma momoymuy amún hōmi'kahkañw, tóhowuy an tamay'yuñwni. ⁹ Pu sivavutsqat antaqat tawitsqave púhikni'yuñwni. Noqw pumuy pūyaltotiqw, pas masaam kaysiwHQamuy kawaymuy kipókkarētamuy lölökinkahkañw, kihpokqat an sōykitani. ¹⁰ Pu puma putskohmokyunqamuy amún suruy'yuñwni, nihqe suruve howi'yuñwni. Nihqe puma tsivot mūmuyawhtuy añ sinmuy mumu'yaniqey makiway'yuñwni. ¹¹ Noqw hak koysōt qatoñtaqat añqw hoñviaya pumuy amumi moñw'iwatani. Noqw pam hak Hebrew- sinmuy amuhkwa Abaddon yan mātsiwni, nikañw Greek- sinmuy amuhkwa Apollyon yan'i. ¹² Sūpwat kānavotpit hapi añ ruhpa; noqw meh, nāt hapi piw lōsni. ¹³ Pahsat pu nāvaynihqa hoñviaya tōqti. Noqw God at-pip kwañwáhovaqtuqat eñem tataqtsokpit sikavalasivat añqw yukiwtaqa nālōvaq ālayat añqw hakiy hiñqawhqa nu navota. ¹⁴ Noqw pam nāvaynihqat hoñviayat tōtōqpit yawtaqat aw pañqawu: Um wukomunat Euphrates ep nālōqmuy hoñvia'yatuy sōmiwtaqamuy ñahni. ¹⁵ Noqw ima nālōyōm hoñvia'yat ñahiwyā. Puma put tuwanit, talōñnit, mūyawuy, yahsañwuy aw maskaiwyuñwa, sinmuy payhp oyit añqw sūp oyit pahsa'niHQamuy qōqyaniqe òviy'ō. ¹⁶ Noqw kawaymuy aqwyāqam sūmiyaqe pas hihsakip kurs sōmorit pahsa'ya (200,000,000). Noqw nu pumuy hihsa'yaqat navota. ¹⁷ Noqw yan kawaymuy hinyuñqamuy nu tuawyori: Ima pumuy epeq tsokiwyuñqam ūwiwuy an kuwan'iwtaqat tawitsqava sivana-vanyuñwa, pu hihta owat jacinth antaqata, pu sikapik'owat antaqata. Noqw kawayom tóhohtuy an qōtōy'yuñwa. Noqw moañaqw ūwiñw, pu kwītsiñw, pu sikapik'owa a'nō muki nōñanta. ¹⁸ Noqw imuy payhkōmuy akw sinom payhp añqw sūp oyit pahsa'niHQam soa, it qōhit, pu kwītsiñwuy, pu sikapik'owat pumuy moañaqw nōñantaqat akw'a, ¹⁹ Puma moañaqw òqalay'yuñqw òviy'ō, pu suruveq'a. Pi pumuy suruam tsūtsu'tuy anyuñwa, nihqe qōtōy'yuñqe, put akw hakiy tūhototañwu. ²⁰ Pu ahipiy sinom it yan tūyat akw qa sūlawhtiqam hintsakpiy qa añqw lasyat, soq pas pāpu nāp yukiwhput aw nāwakintiwiya, piw nukpanhihikwsimuy amumii. Hihta wutsit sikavalasivat, sen qōtsásivat, sen sikasivat, sen owat, sen kohot añqw yukiwyuñqat aw puma nāwakintiwiya, nāmahin pi as puma kurs hin hihta tutwaniq'ō, kurs hin nanaptaniq'ō, piw kurs hin nankwusaniq'ō. ²¹ Pu piw puma tukwyantotaniqey qa añqw lasya, pu hihta nuhtumi wutsilalwaniqeyu, pu tokot sokoplalwaniqeyu, pu hihta uuyiñwyaniqeyu.

10

The Angel and the Little Scroll

¹ Pu nu piw sukw hoñviayat a'nō òqalay'taqat aw yori. Pam òmawuy yuwsikañw tañaqwunut akw qōtōsomiwkañw òñaqw hāwi, tutuvenit pūrukiwtaqat yawkañwo. Put taywaat pas tāwat an tāla; noqw hokaat ūwiñwuy wupa'leletaqat panta. ² Noqw pam putvaqw kuhkuy akw

pātuwaqatsit aq̄w wuhku, pu suyvaq̄w tutskwat aw'i. ³ Pu wukoto-howuy hōykuqat an a'nō hiñqawu. Noq̄w put hiñqawh̄q, pahasat pu tsañe'sikip yoy'umuki hihta lavayhtoti. ⁴ Noq̄w tsañe'sikip yoy'umuki lavayhtotiq̄w, nu as pēnaniqey anhti. Noq̄w pay hakiy tōnaat ōñaq̄w inumi pañqawu: Pay um tsañe'sikip yoy'umuki hin lavayhtotiq̄w put tupke', qa pēnani. ⁵ Pahasat pu i' hoñviaya ura nu tuwaq̄w, pātuwaqatsit aq̄wnikañw pu tūwaqatsit aq̄w wuhkukiwtaqa ōmiq̄ may itat, ⁶ Pas qaōwīlvayhtiqe, pas soon pāpu sōwuniqat pañqawu, God aw yankañwo, God pas sutsep qátuhqat sohsok hihta yúkuhqat aw'i, ōveqatsit-nikañw pu añ himu hinyuñqata, pu pātuwaqatsit-nikañw añqe' himu hinyuñqat yúkuhqata. ⁷ Noq̄w tsañe'nihqat hoñviayat tōtq̄tqat aw pitu. Noq̄w pep pu' God tunatyat as tupkiwtaqa aw antsaniwni, pam lavay'aymuy amumi hin lavayhtiqat pan'i. ⁸ Noq̄w nu hakiy ōñaq̄w tōnayat navotq, pam inumi pañqawu: Um hoñviayat pātuwaqatsit aq̄wnikañw pu tūwaqatsit aq̄w wuhkukqat awnen, tutuvenhoyat púruk'iwtaqat yawtaqat put añq̄w kwúsuni. ⁹ Noq̄w ōviy nu put awnihqe aw pañqawu: Um as nuy tutuvenhoyat máqani. Noq̄w pam inumi pañqawu: Kwúsuu, nen um sówani. Pam soon uhponoy qa a'nō tsiptani; nikañw uhmoañaq̄w momospalat an kwañwni. ¹⁰ Noq̄w ōviy nu put māyat añq̄w tutuvenhoyat kwúsuhqe put sowa. Noq̄w antsa imoañaq̄w momospalat an kwañwti. Nikañw panis nuy put sowaq̄w, pahasat pay ivonoveq̄ tsipti. ¹¹ Noq̄w pam inumi pañqawu: Pay um nāt piw pas hihituy sinmuy amumi yuaatani, pu añqe' nanāpwatuy sinoiwyuñqamuyu amumii, pu lavaymakiway'yuñqamuyu, pu pas momñwituyu.

11

The Two Witnesses

¹ Pahasat pu inumi tuwanpi natōnpit antaqa taviwa. Noq̄w hoñviaya inumi pañqawu: Um wunuptut, God kīyat tuwantani, pu hom'oyvihkata; pu pep ahpave nānawaknaqamuy pohtoylani. ² Nikañw it kihut ihkaqe ñōyakiwtaqat pay um qa énañni, nen put qa tuwantani. Taq̄ pam qa-Jew-sinmuy amumi noiwni. Noq̄w puma lōp̄ sunat añq̄w lōq̄ sihkay'taqat mūmuyawhtuy añ it kitsókit pas kaptsiwihqat aw wukukutotani. ³ Noq̄w nu lōqmuy inuñem yuaataqamuy ōqalmaqani. Noq̄w puma (1260) sūp sōmorit-nikañw añq̄w pakwt-payhkomuy sihkay'tasikip sunat tālat añ yuaatani, anaha'mōtsaput yuws'i'kañwo. ⁴ Ima hapi lōyōm olive-tsokit, pu wihqōhit tsotsókpimat tūwaqatsit aw Tutuyqawh̄qat atpip wúnuhqamu. ⁵ Noq̄w ason hak pumuy hintsanniqey antiniq̄w, pahasat pu pumuy moañaq̄w ūwiñw yámake', hakiy nīnamantani. Noq̄w ōviy kurs haqawa pumuy hintsanniqey anhte' pan nīniwmantani. ⁶ Ima hapi yōyañwuy ahoy ñuy'taniqey ōqalat pasiwtaniq̄w, ōviy puma hihsavohaqami yuaataniqat pahasavo qa yokvani. Pu pāvahut aw ōqalat pasiwtaniq̄e put úñwat yúkumantani; pu hihihita tūyat akw sinmuy okiwsahsanniqey ōqalay'tani, hihsakis panhtiniqey nāwaknaqey pan'i. ⁷ Pu ason puma hin yuaataniqey yukuq̄w, pep pu' hak tāqa himuvohkot antaqa koysōt qatoñtaqat añq̄w yámake', pumuy amumi kihpokni; nen ánwute' pumuy nīnani. ⁸ Noq̄w pumuy tokoam mokpu put wuhkokitsokit ep kitpik qatsni. Noq̄w hakim Hikwsit añ tunatyay'yuñqam put kitsókit Sodom-nikañw pu Egypt yan tuñwáya. Ura pep hapi Itahtutuyqawh̄qa nīniwa, nahoylehtsit ep'e.

⁹ Noqw sohsoyam tūwaqatsit añ yesqam, pu hīhihtu himuñam, pu nanāp lavaymakiway'yuñqam, pu nanāpwat sinoiwtaqam pāyis-nikañw añqw nāsamiq pāhsavo tālat añ tokoyamuy mokput aw tayyuñwni; nen hakiy pumuy tūamniqw qa nānakwhani. ¹⁰ Noqw ima tūwaqatsit ep yesqam hahlayhtote' nāhahlaynayani; nen hihta nāhoy nāhuylalwani, ispi ima lōyōm lavay'ayat tūwaqatsit ep yesqamuy ura yūyuyhnaqam mokpuniq'ō. ¹¹ Noqw ahpiy pāyis-nikañw añqw nāsamiq pahsakis talq, pahsat pu God añqw Hikwsi hakiy taytoynañwuqa pumuy amuhsonmi pake', pumuy wunuptsinani. Noqw amumi tayyuñqam tsātsawnani. ¹² Noqw nu navotq, hak ōñaq wumuy lavay'ayatuy amumi a'nō pañqawu: Uma peqw wupni, kita. Noqw puma hakiy tōnayāt navotqe, ōmawuy aqw ōmiq wūvi, tuwqamat amumi tayyuñq'ō. ¹³ Noqw pahsat tutskwa a'nō tayayayku. Noqw wuhkokitsoki pakwūt-sikip tukiwhput añqw sūp tukiwtaqat pahsaq pam sahpu. Noqw sinom tsañe'sikip sōmorit pahsa'nihqam sūlwahti. Noqw akwsiñwyaqam tsātsawnaqe, ōveqatsit ep God pas hihtatota. ¹⁴ It hapi akw lōs kānavotpit añ ayo ruhpa. Noqw meh, amuñknihqat hapi aw suptuni.

The Seventh Trumpet

¹⁵ Pu i' tsāne'nihqa hoñviaya tōqti. Noqw pahsat pu ōveqatsit ep mowawatiwhq hakim pañqaqwa: Itahtutuyqawhqa, hakiy moñw'asnaqey amum yep qatsit ep moñwtunatyat tuyqawvaqe, sutsep aqwhaqam moñwiwtani. ¹⁶ Noqw ima sunat nālōq sihkay'taqam wūwuyom God atpip yesqam tutskwamiq munumtiqe, put pas hihtatotaqe, ¹⁷ Pañqaqwa: Itam ūmi hahlayhtoti, God, Sus'ōqaltutuyqawhqa, pu'-nikañw, pay hísatnikañw, pu nātoniqa, Um qaan'ewakw uh'ōqalay mahtaknat moñwqatuptuqw ōviy'ō. ¹⁸ Noqw hīhihtu sinom itsívutoti. Noqw, um uh'itsivuy mahtakne' so'pumuy amuñen hin yúkuniqat aw pitu. Pu um uhlavay'aymuy hihta akw tayawnani, pu uhsinomuy, pu uñ kaptsi'yuñqamuy, añ sōqavuñsinmuy-nikañw pu pavansinmuy. Nen imuy hakimuy tūwaqatsit hovalayañwuqamuy am tuwat hovalani. ¹⁹ Noqw ōve God kīyat aw hōtsīlti. Noqw kīyat ahsonve tatañpi God tutavoyat añqw tañawtaqa mātaki. Noqw pahsat talwipta, mowawatiwa, umhta, tutskwa tayayata, pu qaan'eway yañsayaqw lemowa yokva.

12

The Woman and the Dragon

¹ Noqw pahsat pu tokpelat añ a'nō hihta tuawi'taqa mātaki. Hak wuhti tāwat yuwsī'ta; noqw mūyaw kukyāt atpikaqe pakiwta; noqw qōtōveq wihkayat añqe' pakwt lōq sihkay'taqa sōtu kwapya. ² Noqw pam nō'yiwta; nihqe tihtaniqey tūtuynaqe, a'nō pakmumuya. ³ Pu piw suhka hihta tuawi'taqa tokpelat añ mātaki-himu qaan'eway palalōlōqañw'eway'ō. Pam tsañe' qōtō'kañw pakwt ālay'ta; noqw qōqtōyat añqe' tsañe' wihka kwapya. ⁴ Noqw suruat tokpelat añqe' sōtuy payhp oyit añqw sūp oyit pahsa'nihqamuy lánaknaqe, tūwaqatsit aw maspa. Noqw i' himu palalōlōqañwu wuhtit pas pay tihtaniqat aw wunu, tiyat pay panis yamakq, pay sōwaniqe ōviy'ō. ⁵ Noqw pam tiyohyat tihta. Noqw Tiat ōmi God aw wīkiwa, put moñw'asvewayat aw'i; pi pam sohsokmuy sinmuy amumi sivakohot akw moñwiwtaniqat pan put eñem yukiwta. ⁶ Noqw wuhti qayēsihwpmihaqami wāya, pep God put eñem qeni'taqat aw'i. Noqw pep hak (1260) sūp

sōmorit aŋqw pakwt payhkomuy sihkay'tasikip sunat tālat aŋ put aw tunatyawtani. ⁷ Noqw ōve nāqōyta; Michael hoŋviaymuy amumum palalōlōqaŋwuy aw nāyawī; noqw palalōlōqaŋwuy amum hoŋviaymat nāyawī. ⁸ Nikaŋw puma qa aŋwutota; piw qa haqam ōveqatsit ep amuñem qeniwiwa. ⁹ Noqw wukolōlōqaŋw ōnaqwu tūwiwa. Pam piw Nukpana yan mātsiwa, pu Satan piwu. Pam hisat-tsua yan piw tūŋwantiwa. Pam hapi sopkawtaqamuy sinmuy amumi yēlawu. Noqw pam-niqw, pu hoŋviaymat puma tūwaqatsit aw maspiwa. ¹⁰ Noqw nu hakiy tōnayāt ōvaqe navotq, a'nō paŋqawu: Pu' hapi God Itahtutuyqawhqa tuwqay aŋwutaqe, moŋw'iwkaŋw ōqalay'taqey mātakta. Nihqe pam Christ asniy ōqalmaqat, put moŋwtavi. Pi itahtupkomuy hihin nēveltotoynaqa tūwiwa. Pam pi nāqavo pu tōkilnawit God Itahtutuyqawhqa aw pumuy hihin nēveltotoyna. ¹¹ Noqw puma Mañat uŋwāyat akw-nikaŋw, pu hin navoti'yūŋqey yuaatotaqey akw put aŋwutota. Nihqe puma qatsiy qa kahkawnayāt, so'niqey suhtaq'ewya. ¹² Oviy um hahlayhtini ōveqatsi; hahlayhtotini uma ep yesqamu. Noqw is ohi uma tūwaqatsit aŋ-nikaŋw, pu pātuwaqatsit aŋqe' yesqamu! Pi Nukpana pas pavan hinhaqam itsívuiwkaŋw umumi hāwi, suyan pi hihsavo eñem pētiqw navoti'taqe ōviy'o. ¹³ Noqw wukolōlōqaŋw tūwaqatsit aw tūwiwhqey navotqe, pahsat pu pam tiyohyat tihtaqtat wuhtit aw kikihpoktiva. ¹⁴ Noqw wuhti lōqmuy himumasayat makiwa, wukokwahut masayat an'i, pam lōlōqaŋwuy apyeve haqami qayēsīwhpumi eñem qeniwiwtaqat aw pūyaltiniqe ōviy'o. Noqw payhkomuy-nikaŋw aŋqw nāsamiq yahsaŋwuy pahsavo pep hak put aw tunatyawtani. ¹⁵ Pahsat pu lōlōqaŋwuy moañaqwu pāhu nōñaŋayku, pāyut an'i, wuhtit paōyninaniqe ōviy'o. ¹⁶ Noqw pay tutskwa wuhtit paaŋwanique hōtsiltiqe, pāhut lōlōqaŋwuy moañaqwu nōñakqat sohsok hīko. ¹⁷⁻¹⁸ Noqw ōviy lōlōqaŋw wuhtit aw tuyvanaqe a'nō itsívutiqe, aŋqw ahipyinihqe, put tímuyatuy amumi kikihpoktiva, hakimuy God tutavoyāt aŋ hinwisqe, Jesus Christ pumuy hin amuñen hihta hinhtiqtat nuhtumi yuaatotaqamuy amumii.

13

The Two Beasts

¹ Noqw nu pātuwaqatsit qalave wunukaŋw yorikq, pi himu hihta pohkot antaqa pātuwaqatsit aŋqw yámakto; tsañe' qötōy'kaŋw pakwt ālay'ta. Noqw āalayāt aŋqe' pakwt pas moŋwit wihkaat sōñniwyuŋwa. Noqw qötōyat aŋ tuŋwni God qa kaptsiwyuŋqa pey'yūŋwa. ² Noqw nu it hihta pohkot aw yorikq, pam tōhuwuy pívintot anta, pu hōnawuy kukyāt antaqtat kuhkuy'ta; pu wukotohowuy moayat antaqtat moay'ta. Noqw lōlōqaŋw ōqalay put maqa, pu moŋwqeniyu, aŋ ahsupoq nuhtumi moŋw'iwtaŋiqat ōviy'o. ³ Noqw nu yorikq, pi suhka qötōy aqw pam hihta akw tūhotiwhqey sumataq pam mokni. Nikaŋw pay pam qa mokt, haqe' tūhoiwtaqey aŋ qalaptu. Noqw sinom sohsoyam put hihta pohkoewakw aw kātayyuŋwa. ⁴ Noqw lōlōqaŋw it pohkot ōqalay máqahqat puma pas hihtatota. Pu puma it hihta pohkot pas hihtalalwaqe paŋqaqwa: Ya hak haqam it hihta pohkot antani? Hak sen amum nāyawvaniqey aw ōqala? ⁵ Noqw i' himu pohko lavaymakiwhqe, a'nō hihta kwiviyuaativa; piw God aqw qalomáyuaativa. Noqw pam lōp sunat aŋqw lōq sihkay'taqat mūmuyawhtuy aŋ nuhtumi moŋw'iwtaŋiqat pan put eñem yukiwa. ⁶ Noqw pam yuaaykuqe God

nāp hin sasvi; pu tuñwniyat aqw a'nō hiñqawlawu, pu kīyat aqw'a, pu ōveqatsit ep yesqamuy amumiq'a. ⁷ Pu pam God sinomuyatuy amumi kohpoke' pumuy áñwutaniqat pan put eñem yukiwa. Pu pam sohsokmuy sinmuy himuñamuy, nanāpwat lavaymakiway'yuñqamuy, pu pas nanāpwat sinoiwtaqamuy amumi moñw'iwtaniqat pan put eñem yukiwa. ⁸ Noqw sohsoyam tūwaqatsit ep yesqam put aw nānawaknani. Noqw pay hakimuy tuñwniam Mañat qatsitutuveniyat añ pey'yuñqw, puma put qa aw nānawakna. Ura pam Maña tūwaqatsit hisat nāt qa yukihwqat ephaqam pay nīniwniqat pan God put eñem tunatyawta. ⁹ Naqvuy'taqa nam navotni. ¹⁰ Hak hakiy tūwiktaqa hapi tuwat nāp tūwiktiwni. Pu sipwuvahpit akw hak hakiy nīnaqa piw tuwat sipwuvahpit akw súlawhtini. Pep hapi pu' God sinomat tuptsiwni'yuñwe', qa nan'ekni'yuñwni. ¹¹ Pu piw nu sukw pohkot antaqat tuwaqw, pam tūwaqatsit añqw yámakto. Noqw pam mañat an lōq ālay'ta; nihqe wukolölöqañwuy an yuaata. ¹² Noqw pam put apyevenihqat pohkot ōqalayay sohsok pasiwta. Nihqe pam sohsokmuy tūwaqatsit añ yesqamuy amumi tuyqawvaqw, puma mohtiwat pohkot aw nānawakna, ura as mokniewakw tūhotiwht, ahoy qalaptuqat put aw'i. ¹³ Noqw pam qaan'ewakw hihta kātatahpit tumalay'va; nihqe sinmuy amutpik tokpelat añqw ūwiñwuy hawnañwu. ¹⁴ Noqw God pan put nakwhanaqw, pam mohtiwat it hihta pohkot atpip kātatahpit hintsanhqe, tūwaqatsit ep yesqamuy ūnatotoyna; nihqe pumuy amumi tuyqawvaqw, puma mohtiwat hihta pohkot an son'iwhqat yukuya, i' pohko as sipwuvahpit akw tūhotiwkañw pay qátuhqat put an'i. ¹⁵ Pu God piw pan put nakwhanaqw, pam it pohkot an yukihwput qatsit máqa. Noqw ōviy it hihta pohkot an yukihwpu pas antsa yuaayku. Noqw pu hakim hihsa'nihqam it pohkot an yukihwput aw qa nānawaknaqamuy qōqyaniqat i' himu pohko pañqawu. ¹⁶ Pu añ sōqavuñwsinom, pu pavansinom, pu kahaksinom, pu añ ōokiwiyaqam, añ tūtuwikt pu qa tūtuwikt, puma sohsoyam hihta akw tuvoylatiwyaniqat pañqawu, sen putvaqw may ep'e, sen qalpeq'a. ¹⁷ Noqw ōviy soon hak hihta túini, piw húyani, hal pas i' hak pohkot tuvoylayat akw tuvoylaiwtaqa-saa, sen put tuñwniyat akw'a, sen put pohtoylaniyat akw'a. ¹⁸ Taay, uma aw wūwayani: Wuwni'taqa pohkot pohtoylaniyat māmatni. Pam sinot pohtoylaniata; nihqe sunát-sikip sunat añqw pakwt payhkomuy sihkay'tasikip sunat-nikañw añqw navay sihkay'ta (666).

14

The Song of the Redeemed

¹ Pu nu yorikq pi Maña tsomot Zion ep wunu. Noqw tsañé'sikip sunat añqw nālōp sihkay'tasikip sōmorit pahsa'nihqam pep put amum hōñi, Nayat tuñwniyat akw qalpeq pey'kahkañwo. ² Noqw hakiy tōnaat ōñaqw tōqtiqw nu navota. Pas mūmunañwtuy an tōki'ta, pu pas a'nō umhtaqat pan'i. Noqw lēlenyaqam sivatonlenay añ lēlenyaqw nu navota. ³ Noqw puma moñw'atsvewat atpip puhutawit tawlalwa, pu nālōqmuy hihtuy tayyuñqamuy amutpipo, pu wūwukwmuy amutpipo. Noqw put tāwit pas soon hak tāwi'vani, hal pas ima tsañé'sikip sunat añqw nālōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'nihqam tūwaqatsit añqw tuiwyaqam-saa. ⁴ Ima hapi nāto tōtimu, qa hisat hakiy nōmatota; nihqe ōviy qa hisat tokoy hoalaya. Ima Mañat haqaminiqw añkyañwu. Pumuy hapi God sinmuy amuhsonñaqw tui, puma nuhtuñaqw mohti God sinomatiniqat ōviy'o, pu

Mañat sinomatiniqata. ⁵ Noqw moayamuy ep himu unatwi súlawu, puma God atpip qa hihtakw hinyuñqw òvivy'ò.

The Three Angels

⁶ Pu nu piw sukw hoñviayat òva pūyawmaq tuwa. Pam lomatuawit qaso'taqat pasiwkañw, tūwaqatsit añ yesqamuy sopkawtaqamuy amumi yuaatima, nanāp himuñamuyu, pu nanāp wat lavaymakiway'yuñqamuyu, pu nanāp sinmuy amumii; ⁷ Nihqe yan a'nò tsa'timage pañqawma: Uma God kaptsitotani, pu pas hihtay'yuñw. Taq pam nuhtuñem hin yúkuniqat aw pitsíwiwta. Uma God òveqatsit, pu tūwaqatsit, pu pātuwaqatsit, pu haqe' pāhu nōñañatotaqat yúkuhqat aw naokiwhtotani. ⁸ Pu piw suhka hoñviaya añknihqe pañqawma: Wuhkokitsoki Baby-lon sahpu! Kitsóki Babylon sahpu! Taq sohsoyam nanāp wat sinom soñawnen pep yesqamuy amumum qahopiyese. Nihqe òvivy nawus puma soon qa pumuy amumum God itsívuyat añqw yukuyani. ⁹ Pu piw suhka hoñviaya amuñknihqe a'nò pañqawma: Ima pohkot antaqat aw nānawaknaqam, pu qalpeq, sen may ep tuvoylayat akw pey'vayaqam ¹⁰ Nawus God itsívuyat wine antaqat añqw hikwyani, God itsívuyat qa hihta enañ namiqwriwkañw kuyapkuyiwHQat añq'ò. Noqw puma qòhit-nikañw pu sikatövu'wat akw okiwsaniwyani, imuy qahováriwyuñqamuy hoñvia'yatuy-nikañw pu Mañat pumuy amutpipò. ¹¹ Noqw pumuy okiwsaniwyaqaw, kwítsiñw'am òmiq sūs wunuptuni. Noqw hakim pohkot an yukiwtaqat aw nānawaknaqam, pu hakim tuñwniyat akw pey'vayaqam pas qa haqami nānasuñwnayani, tälò, pu tókilat añ'a. ¹² Noqw òvivy God sinomat put tutavoyat añ hinwiskahkañw Jesus aw tuptsiwni'yuñqey qa nañ'eknayani. ¹³ Noqw nu navotq hak ònaq w inumi pañqawu: Um yan pēnani: Yahpiy haqahpiy ima Tu-tuyqawhqat aw yankahkañw sóiwmagqam hahlayhpit epyani. Owi, kita i' Hikwsi Qahováriwtaqa. Puma panhtote' maqsoniy añqw nānasuñwnani. Noqw pumuy hintsakpiyamuy ahpiy aniwni pay pumuy amumumni.

The Harvest of the Earth

¹⁴ Noqw nu òmawuy qòtsat aw yori. Noqw hak Sinot Tiyat antaqa òmawuy ep tsokiwta, sikavalasivat añqw yukiwhput wihkat akw qòtòsomiwkañwo; nihqe tsaqanhpit a'nò qalay'taqat yawta. ¹⁵ Pu piw suhka hoñviaya God kíyat añqw yámakqe, òmawuy ep tsokiwtaqat aw a'nò pañqawu: Um uhtsaqanhpiy akw tsahqani, nen hòqni; ispi pay hòqsatiq'ò. Pi tūwaqatsit ep natwani pās tukwsiwta. ¹⁶ Noqw i' hak òmawuy ep tsokiwtaqa tsaqanhpiy akw tūwaqatsit ep natwanit tsahqa. Noqw tūwaqatsit ep natwani tsovalniwa. ¹⁷ Pu piw suhka hoñviaya òveqatsit ep God kíyat añqw yámakqe, piw a'nò qalay'taqat tsaqanhpit yawta. ¹⁸ Pu suhka hoñviaya qòhit aw òqalat pasiwtaqa kwañwáhovaqtuqat eñem tataqtsoqpit añqw yama. Nihqe pam tsaqanhpi'taqat aw a'nò pañqawu: Um uhtsaqanhpiy a'nò qalay'taqat akw tsahqani. Nen um tūwaqatsit ep ovauyit pölöyat tsovalani. Pi òvaat pās kwañw'iwta. ¹⁹ Pahsat pu hoñviaya tūwaqatsit aw tsaqanhpiy akw tsahqaqat panhtiqe, tūwaqatsit ep ovauyit tsovala; pu haqam qölót qaan'ewakw yahsaqoq God itsívuyat tuawi'taqat aqw put maspa. Pep hapi òvat pālayat òvivy mumtsiyañwu. ²⁰ Noqw pep òvat aqw wukukuykuya, wuhkokitsokit ihpovee. Noqw pālaat únwaniwhitiqe añqw nōñakqe, pas kawaymuy sipmoyiyamuy aw pahsavo pāti, pakwút-sikip sunat tutskwa-tuwanit pahsavoo.

15

The Angels with the Last Plagues

¹ Pu piw nu suk w hihta tuawi'taqat qaan'ewakw a'nö hihtaniqat ömi tuwa. Tsáne'nihqam hoñvia'yat tsañe' kãnanvotpit yawyuñwa. Pam nuhtuñki, put atsve pu' God itsívuat yukiltini. ² Pu nu piw suhpan wuhkovatuphat panaptsat antaqat üwiñwuy enañ namiqwriwtaqat aw yori. Noqw hakim patuphat qalavaqe hoñi. Puma hapi it hihta pohko'ewakw áñwutota, pu put an yukiwhputa, pu tuvoylayata, pu túñwiyata, pu pohtoylaniyata. Nihqe puma God añqw sivatonlenat mákiwyaqey yawyuñwa. ³ Nihqe puma God tumal'ayayat Moses táwiyat tãawlalwa, pu Mañat táwiyata; nihqe pañqawwa: Pas uhtutmala qaan'ewakw kãhinyuñwa, God Sus'öqaltutuyqawhqa. Pas um hapi qaatsat suan hihta hinma. Um hisatñahaqaw hihihituy sinmuy amumi moñwi. ⁴ Puyaw hak haqam uñ qa kaptsi'tani, Tutuyqawhqa? Sen hak uh-natñwaniy qa pas hihtalawni? Pi um hapi nãla qahováriwta. Sohsoy hihtu nanãpwat sinom ökiwkahkañw utpip nãwakintani. Pu um sinmuy amuñem hin yuki'maqw pam susmataq'a, kitota. ⁵ It atsve pu' nu yorikq, pi mötsápi God pep ki'taqat tuawi'taqá öveqatsit ep'e. Noqw kihut ep yūpaq haqam pas Aantsawat aw hötsílti. ⁶ Noqw tsáne'nihqam hoñvia'yat pañqw nõña, tsañe' kãnanvotpit yankahkañwo; pas suhqötsat tusaq-tontsatsaqmötsaput añqw yukiwyuñqat yuwsí'kahkañw, kwekwéwhpit sikavalasivat añqw yukiwyuñqat tawitsqay añ kwewyuñwa. ⁷ Noqw nãlöqmuy hihtuy tayyuñqamuy amuñaqw suhka imuy tsañe'nihqamuy hoñvia'yatuy nãnan'ik hihta huyta. Kurs pam kuyapkuyit sikavalasivat añqw yukiwhqat pumuy huyta. Put añqw aqwahaqami sutsep qátuhqat, God itsívuat opom'iwyuñwa. ⁸ Noqw haqam pas Aantsawat kihut ep kwítsiñw ohpö, God lolmat tãlawñwayat, pu öqalayayt añq'ö. Noqw soon kurs hak haqam pas Aantsawat kihut aw pákini, pas ason tsáne'nihqam hoñvia'yat tsañe'sikipwat kãnanvotpit hintsatskaqey yukuyaniqat pah-savoo.

16

The Bowls of God's Wrath

¹ Noqw hak kihut pas Aantsawat añqw tsañe' hoñvia'yatuy amumi a'nö pañqawhq nu navota. Yupavé, uma tūwaqatsit aw God itsívuayayt kuyap-kuyiwyuñqat wūtayani, kita. ² Noqw mohti'maqá nakwsuqe tūwaqatsit aw kuyapkuyiy wūta. Noqw pahsat pu hakim it hihta pohkot tuvoylayat akw pey'kahkañw, put an himu yukiwhput aw nãnawaknaqamuy amuhpa' uya nuhtsel'eway itséhee nõña. ³ Pu hoñviaya añkñihqa pãtuwaqatsit aqw kuyapkuyiy wūta. Noqw pahsat pu pãhu hakiy mokput uñwayat anhti. Noqw sohsoy hihtu tayyuñqam pãtuwaqatsit añqe' soa. ⁴ Pu amuñkñihqa hoñviaya hãhaqe' mūnat, pu pãhu nõñantaqat añ kuyap-kuyiy wūtaqw pam únwaniwhiti. ⁵ Noqw nu navotq hoñviaya pãhut aw öqalay'taqá pañqawu: Um súanta Tutuyqawhqa, pu'ñihqa, pu hísatñihqa, pu nãtoniqa. Um yan yúkuhqe súanhti. ⁶ Puma pi uhsinomuy, pu uhlaya'aymuy uñwayamuy munvanaya. Noqw um pumuy uñwat hik-wna, ispi puma put hihkay'yuñq'ö. ⁷ Pu nu piw suk w navotq pam kwañwãhovaqtuqat enem tataqtsokpit añqw pañqawu: Pas antsaa, God Sus'öqaltutuyqawhqa, pay um pas qaatsat sinmuy amuñem suan yuki'ma. ⁸ Pu i' nãlöq epñihqa hoñviaya tãwat aw kuyapkuyiy wūtaqe enem

pan yukuq̄w pam ūwiñwuy akw sinmuy taqtsoka. ⁹ Noq̄w sinom qaan'ewakw tōñit akw taqtotiqe, God iit k̄anavotpit aw ōqalat pasiwtat̄at nānap hin sasviya. Nihqe puma tunatyay añq̄w qa lasyat, piw nāt God qa kapsitota. ¹⁰ Noq̄w pu tsivot epnihqa hoñviaya it himuvohkot moñw'atsvewayat aw kuyapkuyiy wūta. Noq̄w moñwtunatyayat añ q̄omseekma. Noq̄w sinom hihta akw a'nō tūtuyhtotiqe lēñiy mōtstota. ¹¹ Nihqe puma ōveqatsit ep God nānap hin sasviya, amuhpa' uya a'nō tūtuyhq̄ ōviy'o; nikañw hihta hintsakpiy añq̄w qa lasya. ¹² Noq̄w navay epnihqa hoñviaya wukovayut Euphrates aq̄w kuyapkuyiy wuhaq̄w, pāyu lāki. Noq̄w hōpaq momñwituy amuñem kurs pōhtiwa. ¹³ Noq̄w nu tuwaq̄w, pahyom tuyoy'eway hihikwsim pāvaq̄wtuy amunyuñqam imuy moayamuy añq̄w nōña-it wukolōlōqañwuy moayat añq'ō, pu it himuvohkot moayat añq'ō, pu i' hak God lavay'ayaatnihqey atsáy'taqat moayat añq̄w piwu. ¹⁴ Ima hapi nukpanhihikwsimu. Noq̄w puma hihihita k̄atatayhpit hintsaktivayaq̄e, ahsupoq̄ tūwaqatsit añ momñwituy amuhpa' nankwusaq̄e haqami tuwvōhtayaniqat ōviy tsovalaya, Sus'ōqalat God wukotalōñniyat aw p̄ituq'ō. ¹⁵ Meh, nu' hapi uyiñwut an p̄ituni, (kita Tutuyqawhqa). Yuwsi'kañw pās tunatyawmaqa hahlaypit epni. Taq̄ ka pam qayuwsi'kañw waynumq̄w, sinom put aw yōrikyaq̄w, put eñem haman'ewayni. ¹⁶ Noq̄w hihikwsim haqami Hebrew-sinmuy amuhkwa Armageddon yan m̄atsiwhqat aw momñwituy tsovalaya. ¹⁷ Pahsat pu tsañe' epnihqa hoñviaya sūmawuy aw kuyapkuyiy wūta. Noq̄w ōveqatsit ep k̄ihut pas Aantsawat ep moñw'atsvewat añq̄w hakiy a'nō tōnaat hiñqawhqe pañqawu: Yukilti hapi, kita. ¹⁸ Noq̄w pahsat mowawatota; pu umhta; pu talwipta; noq̄w tūwaqatsi a'nō tayayayku, pas hisatñahaq̄aq̄w sinom tūwaqatsit añ yesq̄ pañq̄aq̄w qa hisat pan hiniwhitiqat pan'i. Pi pas qaan'ewakw tutskwa tayayayku. ¹⁹ Noq̄w qaan'ewakw kitsóki p̄ayivo tsihtsikti. Noq̄w añqe' hihihituy sinmuy wuhkokitsokiam sapumhti. Noq̄w God wuhkokitsokit Babylon u'naq̄e, qaan'ewakw itsívuy wine kūyiwtaqat antaqat put hikwna. ²⁰ Noq̄w sohsovik p̄añaq̄w tutskwa kūyyuñqa kurs haqamiya; pu tuhtukwi piwu. ²¹ Noq̄w qaan'ewakw yañsayo lemowa sinmuy amumi ōñaq̄w lōhō; sohsoy nanāp tsivot-sikip sunat pututuwanit pan puptu. Noq̄w sinom God nānap hin sasviya, lemowat k̄anavotpit ep'e, pas k̄anavotpi qaan'ewakw nuhtsel'ewayniq̄w ōviy'o.

17

The Great Prostitute

¹ Noq̄w ima tsañe'nihqam hoñvia'yat ura kuyapi'yuñq̄w, pumuy amuñaq̄w suhka inuminihqe inumi pañqawu: Um inumum pewni. Noq̄w God it qaan'ewakw kitsókit tokoy huhyaqat antaqat eñem hin yūkuniqat nu ūmi mahtaknani. Pam kitsóki hāhaq̄e' pāvahut añ q̄atsi. ² Put hapi amum ima tūwaqatsit añ momñwit nākwañway'ya. Noq̄w tūwaqatsit añ yesq̄am soñawnen hōnaqtoti, put amum nākwañway'yaq̄e. ³ Noq̄w nuy Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwtaq̄w, hoñviaya haqami gayēwiwhpumi nuy w̄iki. Noq̄w nu hakiy wuhtit hihta p̄alañwput pohkot epeq̄ tsokiwtaqat tuwa. Noq̄w himuvohko pas qalománanatñwanit akw p̄evēy'kañw, tsañe' q̄ötōy'kañw pakwt ālay'ta. ⁴ Noq̄w wuhti palasakwawsat-nikañw pu pas p̄alañwput yuwsi'kañw, pu sikavalasivat, pu a'nō hihkay'yuñqat o'wat-nikañw, pu pearl enañ yuwsi'ta; noq̄w kuyapit sikavalasivat añq̄w yukiwput put tuyoy'ewakw qahopqatsiyat añq̄w

kūyiwtaqat yawta. ⁵ Noqw qalpeq tuñwni pey'ta. Noqw yan hapi pey'ta: I' HAPI BABYLON PAS PAVANNIHQA, TOKOY HUHAYAYAQAMUY YUAMU, PU TUWAQATSIT EP HIHTA TUYOY'EWAKWNIHQAT ANIWNANAQA. Noqw kurs hak put tuñwniyat māsi'tani. ⁶ Noqw nu it wuhtit aw tātayhq, pam God sinomuyatuy uñwáyamuy akw hōnaq'iwta, pu Jesus eñem so'qamuy uñwáyamuy akw'a. Noqw nu aw yórikqe pas pavan aw wūwanta. ⁷ Noqw hoñviaya inumi pañqawu: Ya um hinoqw pas kātayta? Nu wuhtit hihta tuawi'taqat uñ āawnani, pu i' himuvohko tsañe' qōtoy'kañw, pakwt ālay'taqa put ikwiwtaqat pīwu. ⁸ It pohkot um aw yorikq, pam pay as qatut mōki. Nikañw pam koysōt qa toñtaqat añqw wupni. Nen pahsat pu haqami hovalniwniqat aqw pākini. Noqw tūwaqatsit ep yesqam qatsit qaso'taqat qa pasiwuñqam pohkot aw kātayyuñwni, hakim tuñwniam tūwaqatsit yayhniwhqat pañqaw Mañat qatsitutuveniyat ep qa pey'yuñqam, pūmaa. Pi i' pohko ura as qatut, haqamii; nikañw nāt piw qátuni. ⁹ Noqw ōviy hak suan wuwni'taqa it aw wūwamantani. I' tsañe' qōqtō hapi tsañe' tsotsmo. Noqw wuhti pumuy epeq tsokiwta. ¹⁰ Puma piw tsañe'nihqamuy momñwituy tuawi'yuñwa; tsivotnihqam pay sūlawhti; noqw suhka pu' qatu; pu suhka pay nātoni. Noqw ason pam pite' pay hihsavoni. ¹¹ Noqw i' himovohko, as úranikañw, pay pu' qa háqamnihqa, pam hapi nanalt epeqnihqani. Nihqe pam imuy tsāñe'nihqamuy amuñaqw suhkani; nihqe pam haqami hovalniwniqat aqwni. ¹² Noqw pu pakwt ālat um aw yorikq, ima hapi pakwt momñwituy tuawi'yuñwa. Nikañw pay puma moñwtunatyay nāt qa makiwya. Puma pay hihsavo it himuvohkot amum moñw'iwyuñwniqat pan amuñem yukiwa. ¹³ Noqw puma sun wuwni'yuñwe' it hihta pohkot ōqalay, pu moñwqeqniy maqayani. ¹⁴ Noqw ima hapi Mañat aw kihpokyani. Noqw pay pam pumuy ánwutani. Pi pam hapi nuhtumi tutuyqawyaqamuy amumi Tutuyqawhqa, pu momñwituy amumi Moñw'iwta. Noqw ima put amumyaqam hapi wánwayniwyaqamu, namorstiwyaqamu, nihqe pas ántsay'wisqamu. ¹⁵ Pu hoñviaya inumi pañqawu: Pu it pāhut um aw tātayhq, ura tokoy huhyaqa wuhti put añqw qatuqw, pam hapi hihihituy sinmuy tuawi'ta, kaysiwhqamuyu, nanāpwatuy hihtuy sínmuuyu, pu nānapwat lavaymakiway'yuñqamuyu. ¹⁶ Pu it pakwt ālat um aw yorikq, puma it wuhtit tokoy huhyaqat aw pas qa suhtaq'ewyani; nen put kīqōtotat, yuwsiyat put añqw poswayat, tokoyat soswani; nen qōhit akw put taqtsokyani. ¹⁷ Pi God pumuy pan unañwtoynaqw puma put tunatyat aw antsanye', sun'unañway'kahkañw, it hihta pohkot aw moñwtunatyay noayani, haqami God lavayiat an ahsupoq anhtiniqat aw pahsavoo. ¹⁸ Pu it wuhtit um aw yorikq, pam hapi qaan'ewakw wuhkok-itsókit tuawi'ta, tūwaqatsit añ momñwituy amumi tuyqawi'taqata.

18

The Fall of Babylon

¹ Yantaqat atsve pu' nu yorikq, pi suhka hoñviaya ōveqatsit añqw hawto, a'nō ōqalat pasiwkañwo. Noqw tūwaqatsit añ suyan tālawva, tālañwayat akw'a. ² Noqw pam a'nō tōnay añqe' tsa'timaqe pañqawu: Babylon pas pávannihqa sahpu; Babylon-kitsóki sahpu. Noqw nukpan-hihikwsim pep ki'vayani, pu sohsoyam hihtu tuyoy'e'way hihikwsimu, pu sohsoyam hihtu i'tseheet, pu tuyoy'e'wayom masay'yuñqam pīwu.

³ Pi sopkawtaqam sinom put amum qahopihintsatskaqe soñawnen wine akw hōnaqtoti. Noqw tūwaqatsit añ momñwit put amum nākwañway'ya. Pu tūwaqatsit ep huhuyayaqam put kwañwáewhqatsiyat atsviy káhaktoti.

⁴ Pu nu piw hakiy òñaqw tōnayát navotq pañqawu: Uma put añqw nōñakni, isinomu; nen uma qaanhtipuyat ep qa ámum hintsatskani. Taq ka uma piw put amum hīhihta añ kānanvotyani. ⁵ Taq put qaanhtipuat òveqatsit aw pitu. Noqw God put nukpanayat aw pónakna.

⁶ Pam umuy hintsanhq, pan uma tuwat put hintsanyani; pu hin hintiqat uma navitañ'iwtaqat tuwat yukunayani. Pu pam umuñem kuyapit aqw ohpoknaqw, uma eñem put navitañwtotani. ⁷ Ura as pam nāhihtay'taqe kwañwáqtu. Noqw òviy uma okiwasasne' qahahlayhtapnayani. Himu pam unañwpeq pañqawu: Pi nu moñwi; nu qa koñnalavu. Nihqe soon nu hihta qahahlayhpit aw yórikni. ⁸ Paniqw òviy sūkw tāwat ep hīhimu kānavotpit put aw pítuni-tūya, qahahlayhpi, pu tsōñawu. Noqw pam qōhit akw pās tsohtso'ni. Pi Tutuyqawhqa God put hin yukunaniqa a'nō òqala. ⁹ Noqw tūwaqatsit añ momñwit put amum nākwañway'yaqam, pu amum hihta nasani'yuñqam put ep is óhilalwani, tsaykitani, put uwiwitaqw kwitsiñwyat aw taykahkañwo.

¹⁰ Pas okiwhintaqw tsátsawnaniqe, yávaqw hoñkahkañw pañqaqwani: Is ohi, is ohi, qaan'ewakw wuhkokitsoki Babylon! Um sūs tāwat añqe' qōniltiqat ep pay kíqōti. ¹¹ Pu tūwaqatsit ep huhuyayaqam put ep tsaykitani, pu qahahlayyani, pāpu qa hak pumuy huhyanpiyamuy túniqw òviy'ó. ¹² Puma iit hihta huhuyaya: Sikavalasivata, qōtsásivata, o'wat a'nō hihkay'yuñqata, pu pearls, pu tusaqtontsatsakwmōtsaput suphiñputa, pu palasakwat tsatsákwmōtsaputa, pu wishōptsatsakwmōtsaputa, pu palatsatsakwmōtsaputa, pu sohsok hihta kwañwáhovaqtuqat kokhota, pu sohsok hihta ivoryt añqw yukiwyuñqata, pu sohsok hihta a'nō hihkay'yuñqat kohot añqw yukiwyuñqata, pu sikasivata, pu pay sīvata, pu marble owat añq'ó, ¹³ Pu cinnamon, pu hihta hovaqtuyaqata, pu hihta akw nalwitotaqata, pu himu kwañwáhovaqtuqat tataqtsockiwhqata, pu wine, pu wihkuyita, pu a'nō pinput ñumnita, pu sōhōvosita, pu wāwakastuyu, kanelmuyu, pu kawaymuyu, pu karētamuyu, pu tūtuwiktuyu, pu sinmuy qatsiyamuyu. ¹⁴ Ura as um sohsok iit hihta ep nāhahlaynañwu. Noqw meh, pam sohsoy tūwaya. Noqw sohsoy himu nukñwa, pu lolma ūnaqw ahpiyya. Noqw soon um pāpu pūvut pantaqat túwani. ¹⁵ Noqw iit huhuyayaqam put wuhtit atsviy káhaktotiqam, put okiwhintaqw, mamqasyaqe yāvahaqaww hoñkahkañw, tsaykikahkañw a'nō hiñqawwat, ¹⁶ Pañqaqwani: Is ohi, is ohi, um qaan'ewakw wuhkokitsoki! Ura as um suphiñput tusaqtontsatsakwmōtsaput, pu palasakwawsat, pu pas pālañwput yuwsitañwu, pu sikavalasivat, pu a'nō hihkay'yuñqat o'wat-nikañw pu pearl enañ ura as yuwsita. ¹⁷ Noqw sūs tāwat añqe' qōniltiqat ep i' kahahkimu qaan'ewakw sūlawhti. Noqw sohsoyam pākihut añqe' momñwit, pu pākihut akw yaktañwuqam, pu pākihut tumalay'yuñqam, pu hihsa'nihqam pāvaqe nānahoy huhuyayaqam yávaqw hoñni. ¹⁸ Nihqe put uwiwitaqw kwitsiñwyat tutwaqe sáakmaqe pañqaqwa: Ya haqam wuhkokitsoki it qaan'ewakw wuhkokitsokit anta? ¹⁹ Nihqe puma qōtōmi qōat tsálakinkahkañw, sáakiwtaqe tsaykikahkañw a'nō hiñqawwat pañqaqwa: Is ohi, is ohi, wuhkokitsoki! Pas as pam qaan'ewakw hihta hihkay'taqat hintsakq, òviy sohsoyam pāvaqe pākihut akw hintsatskaqam put atsviy

kāhak'iwwisā. Noqw sūs tāwat añqe' qōniltiqat ep pam kīqōti, yan lavayhtoti. ²⁰ Oviy uma hahlayhtotini, òveqatsit ep yesqamu, God sínomatu, piw put lavay'aymatu; pi God umuñem put aw nāoya. ²¹ Noqw hoñviaya a'nō hoñvi owat wukomatat antaqat kwusut, pātuwaqatsit aqw put tūva pañqawkañwo: Yan hapi gaan'ewakw wuhkokitsoki Babylon tūviwni; nen pas qa nātuwiwni. ²² Noqw sivatonlenat añ lēlenyaqamuy tōkiam soon pāpu uhsonve nanaptiwni, um Babylon-kitsóki; pu tātawlalwaqamuy tōnaam soon nanaptiwni, pu muriñput lēnat añ lēlanyaqamuy, pu siwatōtōqpit añ lēlenyaqamuy. Piw soon hak tumaltuwi'taqa pay nāp hihta tuwi'taqa pāpu uhsonve nātuwiwni. Piw soon pāpu uhsonve hisat haqam númantotani. ²³ Piw wihqōhi soon pāpu hisat qōhi'yuñwni. Pu mōōnañwuy, pu mō'wit tōnaam soon pāpu uhsonve nanaptiwni. Pi um powaqat an sopkawtaqamuy sinmuy tuhisat akw ūnatoynaqw, uñaqw huhyayaqam tūwaqatsit ep pas pavansinomniwhtoti. ²⁴ Noqw put ep God lavay'aymuyatuy uñwáam nātuwiwa, pu God sínomuyatuy uñwáamu, pu sohsokmuy tūwaqatsit ep hakimuy qōqyaqamuy uñwáamu.

19

¹ Yantaqat atsve pu' nu navotq, hakim kaysiwhqam òveqatsit añ a'nō hinqaqwaqe pañqawqa: Alleluia! Kwakwhay God Itahtutuyqawhqa! Um hapi itamuy ayo oya. Um hapi pas hímuu, òviy itam uñ kaptsi'lalwa. Um-sa nāla òqalay'ta. ² Um hapi qaatsay'makañw nuhtuñem suan hin yúkuñwu. Pi um wuhtit tokoy huhyaqat gaan'ewakw hinhtiqat eñem hin yuku, it wuhti tuskapqatsiy akw tūwaqatsit ep sinmuy qalomáhintsanhqat eñemi; nihqe uhtumal'aymuy ep put aw nāoya. ³ Pu piw puma pañqawqa: Alleluia! Noqw put kwitsiñw'at sūs òmiq wunuptu. ⁴ Noqw ima sunat nālōq sihkay'taqam wūwuyom, nālōqmuy hihtuy tayyuñqamuy amumum tutskwami munumhtotiqe, God moñw'atsvewat ep qátuhqat pas hihtatotaqe pañqawqa: Pas antsaā, Alleluia!

The Wedding Feast of the Lamb

⁵ Noqw moñw'atsvewat añqw hakiy tōnaat pañqawu: Uma God Itahtutuyqawhqaqay tayawnayani, uma sohsoyam tumal'aymatu, pu uma put kaptsi'yuñqamu, añ sōqavuñwsinomu, pu pavansinomu. ⁶ Noqw nu navotq pas hakimuy gaan'ewakw hintaqamuy tōnaam tōtōqa, haqe' pāhu sōykitotaqat pan'i, pu pavan a'nō úmukqat pan'i, noqw pañqawqa: Alleluia! Pi God Sus'òqaltutuyqawhqa hapi moñw'iwta. ⁷ Itam hahlayhtotini. Owi, itam pas hinhaqam hahlayyani; nen pas kaptsitotani. Tsañaw pi Mañat nōmataniqat aw pitu. Noqw nōmaatniqa pās moñwvasiwta. ⁸ Nihqe pam tusaqtontsatsakwmōtsaput suphiñput kwañw'ewakw suhqōtsat yuws'i'taniqat pan put eñem yukiwa; pi tusaqtontsatsakwmōtsapu suphiñpu God sinomuyatuy súantsakpiyamuy tuawi'ta. ⁹ Noqw hoñviaya inumi pañqawu: Um yan pēnani: Pas hapi Maña nōmataqaw put ep nōviwhqat aw tūtsamiwyaqam hahlayhpit epyani. Pu pam inumi pañqawu: I' hapi God lavayiatnihqe pas antsaā. ¹⁰ Noqw nu kukmiq nātuvat, as put pas hihtataniqw, pam inumi pañqawu: Soh, pay um qa panhtini. Pay nu umún God eñem tumalay'ta, pu uhtupkomuy Jesus tuawi'yuñqamuy amun'i. Um God pas hihtalawni. Pi Jesus tuawi'yuñqam God lavay'aymuyatuy amún God Hikwsiyat akw tuyqawiwyuñwa.

The Rider on the White Horse

¹¹ Noqw ōmi hōtsiltiqw, nu qōtsákawayot aw yori. Noqw aqw tsokiwmaqa Pas Antsay'maqa Pas Qaatsay'maqa yan mātsiwa. Nihqe pam suan hihta an wūwañwu, piw suan kihpokñwu. ¹² Noqw pōsiat ūwiñwuy anta; noqw qōtōyat anqe' wūhaq wihka kwapya. Noqw pam tuñwniy akw tuvoylaiwtaqw, qa hak put tuwi'ta, pas pam-saa. ¹³ Noqw pam usimnit uñwat akw mōrokput yuws'i'ta. Nihqe pam God Lavayiata yan mātsiwa. ¹⁴ Noqw tuwvōh'aymat qōtsákawaymuy an tsokiwkahkañw ōñaqw put ankyā tusaqtontsatsakwmōtsaput suphiñput kwañ'ewakw suhqōtsat yuws'i'kahkañwo. ¹⁵ Noqw moañaqw sipwuvahpi a'nō qalay'taqa yayma. Noqw put akw pam hīhihtuy nanāpwatuy sinoiwtāqamuy wuvahtani. Nen pam pumuy sivamoñwkohot akw amumi moñw'iwatani. Pi pam hapi Sus'ōqalat God nuhtsel'ewakw itsívuyat sinmuy amuñem na'sastani, hak haqam ōvat mumtse', pālayat na'sastañwuqat pan'i. ¹⁶ Noqw pam usimniy an-nikañw pu qahsiy an tuñwniy pēni'taqw yan pey'ta: MOMÑWITUY AMUMI MOÑW'IWTAQA, PU TUTUYQAWHQAMUY AMUMI PAS TUTUYQAWHQ. ¹⁷ Noqw nu sukw hoñviayat tuwaqw, tāvīt ep wunu. Nihqe pam a'nō tōnay anqe' tsahtsa'lawhqe, ōva sohsokmuy masay'yuñqamuy pūyawnumyaqamuy amumi pañqawu: Uma pew tsovawmaq, God umuñem wukonovat na'sasta. ¹⁸ Noqw uma an pas momñwituy tokoyamuy nōnōsani, pu solāwamuy amumi momñwituy tokoyamuy, pu an a'nō ō'qaltuy tokoyamuy, pu kawaymuy tokoyamuy, an qa tūtuwiktuy, pu tūtuwiktuy, an sōqavuñwsinmuy, pu pas pāvansinmuy. ¹⁹ Noqw nu yorikqw, i' himuvohko-niqw, pu tūwaqatsit an pas momñwit-niqw, pu tuwvōh'aymat sūmi tsovalti. Nihqe puma qōtsákawayot epeq tsokiwtaqat, tuwvōh'aymuyatuy enañ amumi kihpokya. ²⁰ Noqw i' himuvohko nūiwa, pu God lavay'ayaatnihqey atsáy'taqa pīwu. Ura pam it himuvohkot atpip kātatahpit tumalay'taqe, hakimuy put tuvoylayat akw tuvoylaiwyuñqamuy ūnatoya piw put an hihta yukiwñput aw nānawaknaqamuy. Puma nāto taykañw, qōhit patuphaiwtaqat tōvu'wat akw uwiwitaqat aqw tūviwa. ²¹ Noqw ahpiy akwsinñyaqam kawāyot epeq tsokiwtaqat sipwuvahpit put moañaqw yaymakqat akw sūlawhti. Noqw masay'yuñqam tokoyamuy nānasna.

20

The Thousand Years

¹ Pahsat pu nu sukw hoñviayat aw yori. Pam ōñaqw hawhqe, koysōt qatoñtaqat aqw hōtahpit, pu wupasivanamiqlōlōt yawta. ² Nihqe pam wukolōlōqañwuy, pay hisat qátuhqat tsūat, Nukpana, pu Satan yan piw mātsiwhqat nūahqe, sūp sōmorit yahsañwuy pahsavo put soma; ³ Nit koysōt qatoñtaqat aqw put tūvat aqw uhta, nit pu ep tuvoylata. Noqw ōviy kurs hin pam pāpu sinmuy ūnatotoynani, sūp sōmorit yahsañwuy an kuyvaniqey aw pahsavoo. Nit ason put atsve pam hihsavo mātaviwni. ⁴ Noqw nu moñw'aatsvewat aw yori. Noqw hakim an yese. Puma hapi nuhtumi moñw'iwyuñwniqat pan pumuy amuñem yukiwa. Pu hakim God lavayiyat yuaatotakahkañw Jesus tuawi'yuñqey ep qōyaniwyaqamuy nu amumi yori. Puma hapi himuvohkot aw qa naokiwlalwa, pu put an hihta yukiwñput qa aw nānawakna; pu galpeq, pu may ep put tuvoylayat qa akw tuvoylatoti. Puma mokiwuy anqw ahoy tātayyaq, sūp sōmorit yahsañwuy an Christ amum moñw'iwyuñwa. ⁵⁻⁶ Ima hapi mohti ahoy yesva. Pas i' hak mohti ahoy yesvaniqamuy amumum ahoy tātayhqa

hahlayhpit epni. Pi mokiwu qa lōs put aw öqalay'tani. Pi mohti ahoy yesvaniqam hapi God awwat-nikañw pu Christ awwat wimmomñwitni; nen sūp sōmorit yahsañwuy an put amum moñw'iwyuñwni. Noqw pay ahpiy mímawat so'pum pay ason pas sūp sōmorit yahsañwuy súlawhtiniqat pahsavo pay hāk qa yesvani.

The Defeat of Satan

⁷ Pu ason sūp sōmorit yahsañwu súlawhtiqw, pepeq pu' Satan sivikiñaqw mātaviwe', ⁸ Tūwaqatsit ep nalōnan'ivaqaw sinmuy yesqamuy ūnatoyrani, it Gog añqw sinmuyu, pu Magog añqw sinmuyu; nen pumuy sūmi tsovalaqw, puma God aw nāqōytani. Noqw puma pātuwaqatsit qalavaqe tūwat an qaan'ewakw hintani. ⁹ Pu puma tutskwat añ ahsupoq kúrukme', God sinomuyatuy haqam hāk yesqat pónokyani, pu God kitsókiyat put aw unañwayat piwu. Noqw öviy pam ðñaqaw ūwiñwuy tūve', pumuy taqtsokni. ¹⁰ Pahsat pu Nukpana pumuy ūnatoyraniqa ūwiñwuy patuphat antaqat tövu'wat akw uwiwitaqat aqw tūviwni, ura i' himuvohko-niqw, pu God lavay'ayaatnihqey atsay'taqa pañsoq tūviwhqat pañsoq'a. Noqw puma sutsép-sa pepeq kánavoti'yuñwni, talōñvaqat añ'a, pu mimhikpuvaa.

The Final Judgment

¹¹ Pahsat pu nu qaan'ewakw qōtsat moñw'atsvewat aw yori, pu hakiy put ep tsokiwtaqata. Noqw put pitsáñwayat apyeve tūwaqatsi, pu tokpela haqami hiniwhitiqe qa nātuwiwa. ¹² Noqw nu yorikq pi ima so'pum añ sōqavuñwsinom, pu pavansinom God atpip hōñi. Noqw tutuveni purumhtoti. Noqw pu piw suhka tutuveni puru. Pamwa qatsítutuveni yan túñwantiwa. Noqw ima so'pum it wūhak tutuvenit añ hin pey'yuñqat put ahpiy hin yukuniwya, hinhaqam hintsatskaqey pan'i. ¹³ Pu pātuwaqatsi put añqe' so'pumuy mātavi; pu mokiwu maskit amum pepeq so'pumuy mātavi. Noqw puma sohsoyam nanāp hin hintsatskaqey ahpiy yukuniwya. ¹⁴ Noqw mokiwuniqaw pu maski, puma ūwiñwuy patuphat antaqat aqw tūviwa. Pam hapi lōs mokiwu. ¹⁵ Pu hakiy tuñwniat qatsítutuvenit ep qa pey'taqw, pam ūwiñwuy patuphat antaqat aqw tūviwñwu.

21

The New Heaven and the New Earth

¹ Noqw nu puhutokpelat aw yori, pu puhutuwaqatsit aw'i, i' mohtiwa tokpela, pu mohtiwa tūwaqatsit haqami tūwayaqw öviy'o. Noqw pātuwaqatsit pāpu qa háqamo. ² Noqw nu' John, wuhkokitsokit pas pavan hímunihqe qahováriwtaqat ðñaqaw God añqw hawtoqw aw tātayi. Noqw pam Jerusalem Pūhuniqqa yan mātasiwa. Pam mömō'wiqa puwsuñwayniqat aw hin yuwsit'añwuqat pan sóniwa. ³ Noqw hakiy a'nō tōnaat ðñaqaw pañqawhq nu navota; noqw yan lavayhti: Meh, God kiat sinmuy amumum yanta; noqw pam pumuy amumum qátuni; noqw puma put sinomatni; noqw God pas nāp pumuy amumum yantani; nen pumuy Tutuyqawhqaamni. ⁴ Pu God pumuy posvalayamuy sohsok ayo hōnani. Pu mokiwu pāpu qa háqamni; pu qahahlayhpi, pu pahki súlawhtini; piw soon haqam pāpu himu tūyani, pi hisatqatsi pay tūwayaq'ö. ⁵ Noqw i' moñw'atsvewat epeq tsokiwtaqqa pañqawu: Meh, nu hapi sohsok hihta pūhulawu. Noqw pam inumi pañqawu: Um it pēnani, i' lavayi pas antsa, pas qa paysoq'a. ⁶ Noqw pam inumi pañqawu: Yukilti hapi! Nu hapi Alpha pu Omega. Nu hapi sohsok hihta yayhnaqa, pu sohsok hihta aw pás

yúkuniqa. Nu pāhut nōñañataqat hakiy taytoynañwuqat pānaqmokiwtaqat paysoq máqani. ⁷ Añ kuytaqa hapi sohsok hihta makiwni; noqw nu put Tutuyqawhqaatni; noqw pam ítini. ⁸ Pu ima añ tūmamqasyaqam, pu qatuptsiwni'yuñqam, pu tuyoy'ewakw hinyuñqam, pu tuqwyantotaqam, pu qahopíyesqam, pu tuhisay akw hintsatskaqam, pu nāp yukiwput aw nāwakintotaqam, pu sohsoyay a'tsat, it qōhit patuphat antaqat tōvu'wat akw uwiwitaqat pañsoq nuhtumyani. P' hapi lōs mokiwu.

The New Jerusalem

⁹ Pahsat pu ima tsañe' hoñvia'yat ura nuhtuñk tsañe'sikip kānavotpit kuyapkuyi'yuñqamuy amuñaqw suhka inuminihqe inumi pañqawu: Kurs um pewni. Noqw nu it mö'wit Mañat nōmayat ūmi mahtaknani. ¹⁰ Pahsat pu nu Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwtaqaw, pam haqami qaan'ewakw wupatukwit aqw nuy wíki. Nihqe pepeq pam qaan'ewakw wuhkokitsokit pas pavan hímunihqe qahováriwtaqat Jerusalem yan mátsiwdaqat inumi mahtakna. Pam óñaqw God añqw hawto ¹¹ God lolmat tālawñwayat tālawñway'kañwo. Noqw tālawñwaat hihta owat pas a'nō hihkay'taqat an talqaqsala, it jasper-owat an'i; hihta suyantalqat an suyan tāla. ¹² Noqw kitsóki qaan'ewakw wupatuhpelat akw nōyakiwta. Noqw tuhpelat añ pakwt lōq sihkay'tasikip hōtsíwa. Noqw hōtsíwat añqe' pakwt lōq sihkay'taqam hoñvia'yat hōñi. Noqw put añ natñwani pey'yuñwa. Nihqe pañ Israel tímuyatuy pakwt lōq sihkay'taqamuy tuñwniam pey'yuñwa. ¹³ Hopkaqe payhk hōtsíwa, pu kwiniñaqe piw payhk hōtsíwa, pu tātōqe payhk hōtsíwa, pu tēveñeqe payhk hōtsíwa. ¹⁴ Noqw wuhkokitsokit aw nōyakiwtaqa tuhkwa pakwt lōq sihkay'taqat qaqaqatspi'ta. Noqw pumuy añ it Mañat ayamuyatuy pakwt lōq sihkay'taqamuy tuñwniam pey'yuñwa. ¹⁵ Noqw i' hak inumi yuaataqa sikavalasivat tuwanpit yawta, akw wuhkokitsokit tuwantaniqee, pu hōhtsiwayata, pu tuhpelat put nōyakni'taqata. ¹⁶ Noqw kitsóki sutsñakiwta, wuhpalwat-nikañw pu puhtsilwat pay súnanta. Noqw pam hopaqat tuwanpiy akw put tuwanta; noqw kurs pam sūp nāsamiq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'haqam tutskwatuwanit tuwanta. Wuhpalwat-nikañw pu puhtsilwat-nikañw pu ōmiqwat pay sunyuñwa. ¹⁷ Pu pam tuhpelat kitsókit aw nōyakni'taqat tuwantaqw, kurs pam pakwtut-sikip sunat pakwt navay sihkay'taqat (216) kuktuanit pahsavo tuhpela. (Hoñviaya sinmuy tuwaniamuy akw put tuwanta.) ¹⁸ Noqw tuhpela jasper-owat añqw yukiwta; noqw kitsóki it sikavalasivat pas kwan'ewakw añqw yukiwta, pas panaptsat an suyan tālat añq'ō. ¹⁹ Noqw kitsókit tuhkwayat qaqaqatspiat sohsok hinyuñqat o'wat a'nō hihkay'yuñqat akw lomasniwa. P' mohti'maqa jasper-owat añqw yukiwta, añkniha sapphire-owat añq'ō, pu amuñkniha chalcedony-owat añq'ō, noqw pu nālōq epniha emerald-owat añq'ō, ²⁰ Noqw tsivot epniha sardonyx-owat añq'ō, pu navay epniha sardius-owat añq'ō, noqw tsañe' epniha chrysolite-owat añq'ō, noqw nanalt epniha beryl-owat añq'ō, noqw pēve' epniha topaz-owat añq'ō, noqw pakwt epniha chrysoprasus-owat añq'ō, noqw peveest epniha jacinth-owat añq'ō, noqw ōsat epniha amethyst-owat añq'ō. ²¹ Noqw pakwt lōq sihkay'tasikip utspi piw pakwt lōq sihkay'taqat hihta pearl añqw yukiyuñwa. Nanāp utspi sūkw pearl añqw yukiwtañwu. Noqw kitsókit ep kitpik pas sikavalasivat kwan'ewakw añqw yukiwta, pas pay suyan talqat panaptsat panyuñwa. ²² Noqw nu ep

qa haqam God eñem nāwakinkit tuwa, pi sinom God Sus'ōqaltutuyqawhqat, pu it Mañat, pumuy amutpip nāwakintotaqw òviy'ò. ²³ Pu kitsóki pay tāwat qa hakni'ta, piw mūyawuyu, aw talni'taniqata. Pi God lolmat tālawiñwaat aw talni'ta, pu i' Maña pep put aw tāla. ²⁴ Noqw ima nanāpwat hihtu ayo nõhakqam put talniyat añ hinwisni. Pu tūwaqatsit añ pas momñwit piw kāhakiwuy, pu hihta hihkay'taqat pañso òoyyani. ²⁵ Pu pep hōtsiwa tālō pas qa uhtsiltimantani. Noqw tōkila pep sūlawni. ²⁶ Noqw hīhihtu nanāpwat sinom kāhakiwuy pu hihta hihkay'taqat pañso òoyyani. ²⁷ Pu pas soon himu hihta itséhe'tañwuqa pañso pákini, pu piw hihta tuyoy'ewakw tumalay'taqa, pu atsátañwuqa. Pay pas ima Mañat qatsítutuveniyat añ túñwniam pey'yuñqam-sa hapi pañso yuñni.

22

¹ Pu hoñviaya kwañw'ewakw mūnat hakiy taytoynañwuqat inumi mah-taknaqw, pas ruhpit an suyan talni'ta. Pam God-nikañw pu Mañat, pumuy moñw'atsvewayat añqw mūna, ² Wuhkokitsokit ep kitpik nah-savaqee. Noqw mūnat nan'ivaq sipaltsoki akw yēsiwhqa wunu, nihqe pakwt lōq sihkay'ta-sikip alōnōt sipalay'vañwu; noqw añsakis mūyawuy ep himuy'vañwu. Noqw hīhihtu nanāpwat sinom put nahpiyat akw powai-wwisa. ³ Noqw God hihta aw qa suhtaq'ewniqw, pam pep sūlawni, ispi God-nikañw pu Mañat, pumuy moñw'atsvewaam ep wūnuniq'ò. Noqw God tumal'aymat put tayawintotani. ⁴ Pu puma put pitsánwayat aw yorstotani. Noqw put tuñwniat pumuy qalkaqe pey'yuñwni. ⁵ Pu pep qa mīhikmantani; piw puma wihqōhit pāpu kurs hintsatskani, piw tāwat añqw tālata, pi Tutuyqawhqā God pumuy amumi talni'taniqw òviy'ò. Noqw puma aqwhaqami sutsép-sa moñw'iwyuñwni.

The Coming of Jesus

⁶ Noqw pam inumi pañqawu: I' hapi yan lavayi pas qa paysoq'a, pas antsa. Noqw i' Tutuyqawhqā God imuy pas hihtuy lavay'aymuy amuhpa' yuaataqa tumal'aymuy amumi hoñviayay hōna, pam soon pas hisat himu hintaniqat pumuy āawnaniqata. ⁷ Meh, nu hapi qa sōwunit pítuni, (kita Tutuyqawhqā). Noqw i' hapi hak it nāto hin hintaniqat lavayit it tutuvenit ep pey'taqat aw tuqayvahsi'maqa hahlayhpit epni. ⁸ Nu John hapi iit aw yori; nihqe nu put navota. Nihqe nu navotkñw yórikqe, pahsat pu nu it hoñviayat inumi iit mahtaknaqat kukmiq nātuva, put pas hihtataniqee. ⁹ Noqw pam pahsat inumi pañqawu: Soh, um qa panhtini. Pay nu uhtumalsuñwa, pu uhpavamuy lavay'a'yatuy suñwáamu, pu it tutuvenit añ lavayit pey'taqat aw tuqayvahsi'yuñqamuy suñwáamu. Um God hapi pas hihtatani. ¹⁰ Pu pam inumi pañqawu: Um it tutuvenit añ himu nātoniqat pey'taqat qa tupki'tani; taq pay aw pitsiwtā. ¹¹ Pay pi qasuan hintaqa qasuan hintani; pu i' hak itséhee itséheeni; pu i' hak sūantaqa sūantani; pu i' hak qahováriwhpu qahováriwtani. ¹² Noqw meh, nu hapi qa sōwunit pítuni (kita Tutuyqawhqā). Noqw nu hapi hihta ahsatit yankañw pítuni; nen sohsokmuy sinmuy añ nanāp tumaltipuyamuy an amumi ahoytani. ¹³ Nu hapi Alpha, pu Omega. Nu hapi sohsok hihta yayhnaqa pu sohsok hihta aw pās yúkuhqā; mohti'maqa, pu nuhtuñkniqa. ¹⁴ Ima hakim hapi tutavoyat añ hinwisqam pas hahlayhpit epyani. Puma himutskit akw yēsiwhqat añqw nõñōsaniquey makiway'yuñwni, pu kitsókit aw hōtsiwhpa' yuñniqeyu. ¹⁵ Pi popkotuy amunyuñqam pay ihke'ya, pu tuhisay akw hintsatsaqamu,

pu qahopqatsit hintsatskaqamu, pu tuqwyantotaqamu, pu nāp yuki-whput aw nāwakintotaqamu, pu hak atsat hintsakqey ep hahlayhqa pīwu. ¹⁶ Noqw nu' Jesus hapi ihoñviayay ayata, añqe' hāhaqe' inumi tōnawtaqamuy iit āawnaniqat ōviy'o. Nu hapi David nāata, pu ahpiy tsiyakpu, suyan tālawñway'taqa talsohu. ¹⁷ Noqw Hikwsi Mō'wit amum pañqawu: Pewyaa. Pu i' hak navotqa Pewyaa, kítani. Pu i' hak pānaqmokiwtāqa pewni. Pu pay nāp hak nāwaknaqa it kūyit akw yēsiwhqat qa sisvit añqw hikwni.

Conclusion

¹⁸ Pu nu sohsokmuy it nāto hin hintaniqat lavayit it tutuvenit añ pey'taqat nanaptaqamuy amumi pañqawni: Kurs hak haqam it lavayit aw hihta hóyoknaniqw, pay God hīhihta kanavotpit it tutuvenit ep pey'taqat hapi aw nāoyni. ¹⁹ Pu kurs hak haqam it nāto hin hintaniqat lavayit it tutuvenit añ pey'taqat hihtawat ayo yúkuniqw, pay God qatsítutuvenit añqw put natñwaniyat ayo yúkuni, pu pas hímunihqat kitsókit ep qenyata. Pu sohsoy himu lolma it tutuvenit ep pey'taqat put aw uhtani. ²⁰ Noqw iit lavayhtiqa yan hiñqawu: Meh, nu pas antsa qa sōwunit pítuni, kita. Nam antaa, Jesus Tutuyqawhqa, pay um qa sōwunit añqwni. ²¹ Nam Itahtutuyqawhqaqay Jesus Christ núokwaat sohsokmuy umumi pítisiwtaa. Nam antaa.